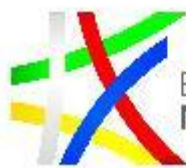

The European Agricultural Fund for Rural Development:
Europe investing in rural areas

ЕДНА ПОСОКА
МНОГО ВЪЗМОЖНОСТИ

Приложение за развитие на селските райони 2014-2020

ПРИЛОЖЕНИЯ

КЪМ

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

2014-2020

Съдържание:

Приложение № 1 към Раздел 5 Йерархия на целите на ПРСР 2014-2020 г.....	7
Приложение № 2 към Раздел 5.5 Информация за структурата, функциите, капацитета и квалификацията на служителите на Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ).....	10
Приложение № 1 към Раздел 6.2.2 Предварително условие 5.2 Воден сектор.....	20
Приложение № 2 към Раздел 6.2.2 Предварително условие Р 6.1. Инфраструктура за мрежи за достъп от следващо поколение (NGN).....	25
Приложение № 3 към Раздел 6.3 Предварително условие G4 „Наличие на мерки за ефективното прилагане на законодателството на ЕС за обществените поръчки в областта на фондовете по общата стратегическа рамка (ОСР)”, Критерий G4a.....	29
Приложение № 1 към Раздел 8.2 мярка 4 „Инвестиции в материални активи“.....	30
Приложение № 2 към Раздел 8.2 мярка 8 „Методика за определяне на национални средни стандартни цени за създаване на гори-залесителни и поддържащи дейности по ПРСР 2014-2020“.....	32
Приложение № 3 към Раздел 8.2 мярка 10 „Агроекология и климат“ Базови изисквания.....	39
Приложение № 4 към Раздел 8.2 мярка 10 „Агроекология и климат“.....	53
Приложение № 5 към Раздел 8.2 мярка 11 „Биологично земеделие“ базови изисквания.....	144
Приложение № 6 към Раздел 8.2 мярка 10 „Агроекология и климат“ Минимални изисквания за използването на торове и продукти за растителна защита.....	151
Приложение № 7 към Раздел 8.2 мярка 11 „Биологично земеделие“ минимални изисквания за използването на торове и продукти за растителна защита.....	152

Приложение № 8 към Раздел 8.2 мярка „Агроекология и климат“ Списък на застрашени от изчезване редки породи.....	153
Приложение № 9 към Раздел 8.2 мярка 13 „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“ методология за определяне на компенсаторни плащания за райони с природни или други специфични ограничения	155
Приложение № 10 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и рамкова директива за водите“	161
Приложение № 11 към Раздел 8.2 мярка 13 „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“ Карта и списък на планински и други необлагодетелствани райони с природни ограничения, различни от планинските.	172
Приложение № 12 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000“ Базови изисквания	215
Приложение № 13 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и рамкова директива за водите“	220
Приложение № 14 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000“ Списък на 119 зони за птици	227
Приложение № 15 към мярка 14 „Хуманно отношение към животните“	236
Приложение № 16 към Раздел 8.2 подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности“, подмярка 6.4 „Инвестиции в неземеделски дейности“, подмярка 7.5 Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдих, туристическа инфраструктура и подмярка 7.6 Проучвания и инвестиции, свързани с поддържане, възстановяване и на културното и природното наследство на селата-списък с населени места с развит масов туризъм и курортни комплекси на територията на селските райони	239
Приложение № 17 към Раздел 8.2 опростени разходи и методология за тяхното определяне	240
2 . Подход и Методология на изчисленията.....	243
3. Обосновка и определяне на единица продукт	247
3.1. Описание на похода на определяне на единица разходи за труд	249
4. Обобщение на опростените разходи за мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“	259
ИЗБОР НА ОПРОСТЕНИ РАЗХОДИ ПО ПОДМЯРКА 1.1. „ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ И ПРИДОБИВАНЕ НА УМЕНИЯ“ ОТ ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ТЯХНОТО ОПРЕДЕЛЯНЕ.....	262
1. Обосновка на заданието за изчисляване на опростени разходи.....	262
2. Подход и Методология на изчисленията.....	265
3. Методология за изчисляване на разходите за един обучаем	267
4. Обосновка и определяне на единица продукт.....	269
4.1. Описание на похода на определяне на единица разходи за труд	270
4.3. Описание на подхода за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието	278
4.4. Описание на подхода за определяне на разходите за командировка	280

4.5.	Описание на подхода за определяне на разходите за превоз до базите за практическо обучение (за обучението от 100 часа и от 150 часа).....	282
4.6.	Описание на подхода за определяне на единица разходи за материали.....	283
5.	Обобщение на единични ставки за разходи за подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения от ПРСР 2014-2020”	284

ИЗБОР НА ОПРОСТЕНИ РАЗХОДИ ЗА МЯРКА 16 „СЪТРУДНИЧЕСТВО“ ОТ ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ТЯХНОТО ОПРЕДЕЛЯНЕ..... 287

1.	Обосновка на заданието за изчисляване на опростени разходи	287
2.	Подход и Методология на изчисленията	291
3.	Обосновка и определяне на единица продукт	294
3.1.	Описание на подхода на определяне на единица разходи за труд по точки 1, 5, и 16 от таблицата „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	297
3.2.	Описание на подхода за определяне на единичен разход за наем на офис по точка 2. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	303
3.3.	Описание на подхода за определяне на единица разходи за офис оборудване (самостоятелно работно място), включващи принтер, компютър, бюро и стол по точка 3. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	304
3.4.	Описание на подхода за определяне на единица разходи за канцеларски материали по точка 4. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	305
3.5.	Описание на подхода за определяне на разходите за командировка по точка 7. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	307
3.6.	Описание на подхода за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието (информационни конференции) по точки 8, 9 и 10. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“ ..	310
3.7.	Описание на подхода за определяне на единица разходи за създаване на електронна страница по точка 11. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	311
3.8.	Описание на подхода за определяне на единица разходи за поддържане на електронна страница по точка 12. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	312
3.9.	Описание на подхода за определяне на разходи за публикации в регионалните медии по точка 13. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	313
3.10.	Описание на подхода за определяне на разходи за излъчване в регионалните медии по точка 14. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	314
3.11.	Описание на подхода за определяне на единица разходи за печатни материали (брошури, дипляни и др.), свързани с разпространение на резултатите от проекта по	

точка 15. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“	314
При определянето на цената за ток са използвани статистически данни, при определянето на цената за вода е използван нормативен подход.	315
4. Обобщение на единични ставки за разходи за подмярка 16.1 и подмярка 16.4.....	317
Приложение № 1 към Раздел 15.6 мярка 20 „Специфични цели и показатели за ефективност“ .	320
Приложение № 2 към Раздел 15.6 мярка 20 „Индикативен дял спрямо общия бюджет на мярката за всяка от дейностите“	321
Приложение № 3 към Раздел 15.1 Органиграма на Държавен Фонд Земеделие – Разплащателна агенция	323
Приложение № 4 към Раздел 15.1 Управленска структура на УО.....	324
Приложение № 5 към Раздел 15.1 Отговорности на УО.....	329
Приложение № 6 към Раздел 15.2 Комитет по наблюдение.....	330
Приложение № 1 към Раздел 16 Списък на действията за въвличане на партньорите.....	334
Приложение № 2 към Раздел 16 Тематична работна група за разработване на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.....	336
Приложение № 3 към Раздел 16 Публично обсъждане на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г. проведено на 13 юни 2014 г. в хотел София Балкан	338
Приложение № 35 Социално-икономически и екологичен анализ на ПРСР 2014-2020.....	344
I. Социално-икономическо положение в селските райони	346
I.1. Социално-икономическо значение на селските райони	346
I.1.1. Значение селските райони според европейската типология на градски и селски райони	346
I.1.2. Значение на селските райони според националната дефиниция	347
I.2 Характеристика и тенденции на развитие на населението в селските райони	348
I.2.1. Териториално разпределение и демографска структура на населението в селските райони според националната дефиниция	348
I.2.2. Основни демографски показатели по европейската типология на градски-селски райони	352
I.3 Динамика и структура на икономиката и заетостта в селските райони	352
I.4. Бедност и уязвими групи	360
I.5. Социална и техническа инфраструктура, публични услуги и качество на живот в селските райони	362
I.6 Достъп и използване на информационни и комуникационни технологии.....	371
I.7. Социален капитал и капацитет за прилагане на подхода ЛИДЕР	374

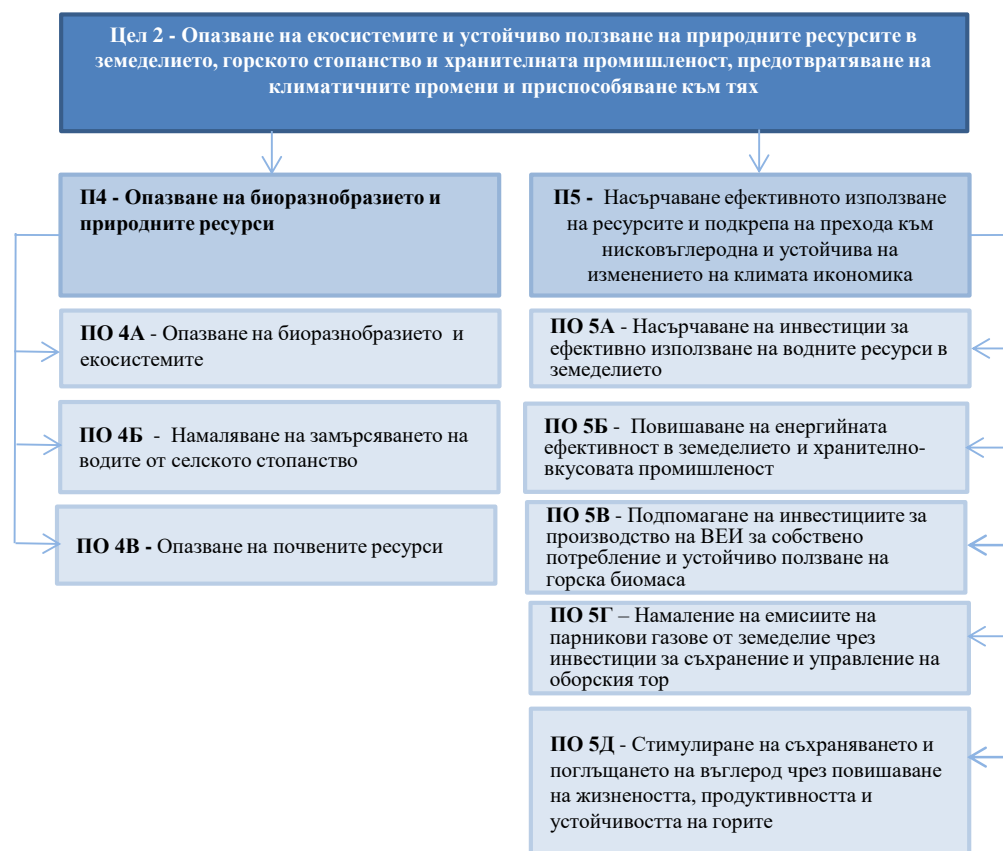

II. Анализ на аграрния и горския сектори и хранителната верига	378
II.1. Значение на аграрния сектор за националната икономика	378
II.2. Използвана земя за земеделски цели	380
II.2.1. Използвана земеделска площ	380
II.2.2. Поземлена собственост и поземлени отношения	381
II.3. Структура на земеделски стопанства	384
II.3.1. Брой и площ на земеделските стопанства.....	385
II.3.2. Икономически размер на земеделските стопанства	387
II.4. Земеделско производство	395
II.4.1. Производство в растениевъдството.....	395
II.4.2. Производство в животновъдството	398
II.4.3. Биологично земеделие.....	402
II.5. Работна сила в земеделието	407
II.6 Доходи в земеделието	408
II.7. Капитал, инвестиции и достъп до финансиране	410
II.8. Образование, обучение, система за съвети и въвеждане на иновации в земеделието	413
II.8.1. Научноизследователска дейност и научно обслужване в селското и горското стопанство, осъществявани от университети и изследователски организации	414
II.8.2. Потребности от обучение в земеделието и горското стопанство	416
II.8.3. Консултантска дейност от публични и частни организации в областта на земеделието.....	417
II.8.4. Иновации в земеделието	419
II.9. Хидромелиоративна инфраструктура	422
II.10. Управление на риска в земеделието.....	430
II.11. Организация на хранителната верига в България	431
II.12. Хранително- вкусова промишленост (ХВП).....	434
II.13. Горско стопанство	441
II.14. Външна търговия	444
III. Околна среда/климат	448
III.1. Биоразнообразие	448
III.2. Индекс на птиците в земеделските земи	449
III.3. Натура 2000	449
III.4. Земеделски земи с висока природна стойност.....	451
III.5. Агробиторазнообразие	453

III.6. Води	455
III.6.1. Водни ресурси.....	455
III.6.2 Качество на водите.....	455
III.6.3. Нитратно уязвимите зони в България	457
III.6.4. Риск от наводнения.....	457
III.7. Почви	458
III.7.1. Деградация на почвата и почвените елементи.....	458
III. 8. Климат	463
III. 9. Необлагодетелствани райони	465
III.10. Възобновяеми енергийни източници.....	465
III.11. Гори	468
III.11.1. Ресурси.....	468
III.11.2 Стопанисване на горите - Отгледни и селекционни сечи в държавните гори.....	469
III.11.3. Екосистемни услуги.....	470
III.11.4. Въглероден запас	471
III.11.5. Опазване на горите	472
III.11.6. Планиране на горските мероприятия	472
III.11.7. Защитени гори и Натура 2000 (виж част III.3)	473
III.11.8. Енергия от дървесни ресурси.....	473
III.11.9. Управлението на горските територии.....	474
IV. Поуки от прилагането на Програмата за развитие на селските райони през периода 2007-2013 г.	475
Приложение № 36 раздел 16 Становища по ПРСР 2014-2020 г.	483
1. Към “ОБХВАТ, ВИД И РАЗМЕР НА ПОДПОМАГАНЕТО” да бъде включено и определение за микро-инфраструктура или микропроект , предвид значителният дял на бенефициенти, които ще разработват такъв вид проекти и необходимостта да се заложат различни критерии при оценката на проектите и разпределението на средствата по мярката....	523
4. При описание на „адекватни професионални умения“ е посочено като възможност „- удостоверение за завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство“. В тази връзка предлагаме това да се отрази и при дадените приоритети на стр. 44 долу като в частта се добави и тази възможност и първото тире да придобие следния вид: „Проекти изпълнявани от бенефициенти, които имат адекватни професионални умения и познания;“	533
3.7.3.1 Обхват	589
4.2. Видове дейности, които се подпомагат:.....	590
3. По отношение на т. 4.2.1. Мярка „Консултантски услуги”.....	632
4. По отношение на т. 3. Индикатори за мониторинг.....	635

1. Мярка „Консултантски услуги”	638
Предложение да се добави подмярка 4.4 със следните допустими дейности:	643
1. Към “ОБХВАТ, ВИД И РАЗМЕР НА ПОДПОМАГАНЕТО” да бъде включено и определение за микро-инфраструктура или микропроект, предвид значителният дял на бенефициенти, които ще разработват такъв вид проекти и необходимостта да се заложат различни критерии при оценката на проектите и разпределението на средствата по мярката.....	647
4. При описание на „адекватни професионални умения“ е посочено като възможност „- удостоверение за завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство“. В тази връзка предлагаме това да се отрази и при дадените приоритети на стр. 44 долу като в частта се добави и тази възможност и първото тире да придобие следния вид: „Проекти изпълнявани от бенефициенти, които имат адекватни професионални умения и познания;“	657
3.7.3.1 Обхват	713
4.2. Видове дейности, които се подпомагат:.....	714

Приложение № 1 към Раздел 5 Йерархия на целите на ПРСР 2014-2020 г.

Цел 3 - Социално-икономическо развитие на селските райони, осигуряващо нови работни места, намаляване на бедността, социално включване и по-добро качество на живот

ПО 6А - Улесняване на диверсификацията на икономиката и разкриването на работни места в селските райони

ПО 6Б - Укрепване на териториалната конкурентоспособност на селските територии чрез подобряване на качеството на живот, условията за бизнес и насърчаване на местно развитие по подхода ЛИДЕР

ПО 6В - Осигуряване на равен достъп на всички домакинства и бизнес от селските райони до широколентова мрежа

6В.1 - Подобряване на социалната, техническата и туристическата инфраструктура

6В.2 - Развитие и оползотворяване на социално-икономическия потенциал на селските райони чрез стимулиране на местно развитие по подхода ЛИДЕР

Приложение № 2 към Раздел 5.5 Информация за структурата, функциите, капацитета и квалификацията на служителите на Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ)

1. Организационна структура, функции и капацитет на НССЗ

НССЗ е създадена в края на 1999 г. на база на Закона за селскостопанската академия (*предишно име - Закон за националния център за аграрни науки*) и след структуриране и кадрово обезпечаване започва съветническата си дейност през месец октомври 2000 г. съгласно Правилник за устройството и дейността на Национална служба за съвети в земеделието (*Обн. ДВ. бр.65 от 8 Август 2000г., последно изм. ДВ. бр.65 от 24 Август 2012г.*).

НССЗ е юридическо лице, което се финансира предимно с бюджетни средства, които представляват част от бюджетния дял на Министерство на земеделието и храните (МЗХ).

Предметът на дейност на НССЗ е определен в чл. 2, ал.2 и 3 от Правилника за устройство и дейността на НССЗ: *„Службата извършва спомагателна дейност в областта на земеделието и хранително-вкусовата промишленост“* и *„Службата предоставя консултантски услуги, актуална информация и техническа помощ на земеделските стопани за осъществяване на ефективно и конкурентно земеделие в Република България“*.

НССЗ е структурирана в Главна дирекция „Съвети в земеделието“ и дирекция „Административно, финансово, информационно обслужване и човешки ресурси“ (АФИОЧР).

Специализираната администрация е организирана в Главна дирекция „Съвети в земеделието“ с 27 регионални офиси , разположени във всеки областен град (За област София-град и Софийска област офисът е един) и 3 отдела на централно ниво - „Координация на дейности“, „Дейности по национални и европейски програми“ и „Аналитична лаборатория“.

Общата администрация е организирана в дирекция АФИОЧР, която осъществява административното обслужване, финансово счетоводната дейност и вътрешния контрол, поддържане на материалната база и информационната система, управлението на транспортната дейност и човешките ресурси. В структурата ѝ няма отделни отдели.

Фигура 1 – Структура на НССЗ

Общият брой на служителите, работещи на щат към 31.12.2014г. в НССЗ е 80 (вкл. изпълнителния директор). Съгласно Постановление № 185 на Министерския съвет от 2011 г. (ДВ, бр. 52 от 2011 г.) за изпълняване на дейности по мярка 143 от ПРСР 2007 - 2013 г. НССЗ има право да назначи и до 25 експерти извън утвърдената численост на персонала при спазване на разпоредбите на трудовото законодателство. Средствата за работна заплата и осигурителни вноски, както и цялостната издръжка на тези служители се осигуряват от средствата на НССЗ, получени в резултат на изпълняваните дейности по мярка 143 от ПРСР 2007 - 2013 г. Към 31.12.2014 г. броят на тези служители е 23.

Организационно, НССЗ извършва дейност на територията на всички области, тъй като има офиси във всеки областен град. НССЗ няма представители на общинско ниво поради ограничения брой служители, което затруднява дейността.

НССЗ провежда консултантска и съветническа дейност главно чрез експертите от териториалните си областни офиси. Във всеки офис работят двама, трима или четирима експерти, специализирани в следните области – животновъдство, растениевъдство и аграрна икономика. Офисите на НССЗ прилагат политиката на предоставянето на съвети на територията на съответния район от страната. Офисите на НССЗ си сътрудничат с Областните дирекции на МЗХ, с регионалните звена на ДФЗ, с местните власти и администрация.

НССЗ работи главно с малки и средни земеделски стопанства, които обикновено не са целева група на частните консултантски фирми, като има своето запазено място като структура подпомагаща развитието на земеделието. От 2008 г. НССЗ консултира земеделските производители и подпомага процеса на усвояване на средства по ПРСР 2007-2013 г.

НССЗ е единствената организация в структурата на МЗХ, специализирана в предоставянето на консултантски услуги на българските фермери, като консултациите обхващат широка проблематика. НССЗ е централизирана държавна структура към МЗХ, в която ръководството прилага политиката по предлагането на услуги в съответствие с приоритетите на МЗХ и съществуващите нормативни и програмни документи. Общото

управление на регионалните офиси във всички аспекти на консултантското обслужване, включително оперативното и финансовото ръководство, се извършва отгоре надолу.

2. Основни дейности

НССЗ използва различни методи за предоставяне на съвети и консултации, за да достигне до максимален брой земеделски производители. Консултациите и съветите се предоставят на място в офисите, по телефонна, чрез интернет и при посещение в земеделските стопанства.

На базата на доброто познаване на земеделските производители и техните нужди, натрупания 13-годишен опит, на изградения професионален и административен капацитет и сътрудничеството с множество държавни институции и НПО, **НССЗ предлага комплексен пакет от консултантски услуги, включващ консултации от създаването на фермата до нейното пълно обслужване в агрономически, животновъден и агроикономически аспект.**

Чрез предоставянето на тези консултантски услуги се изпълняват поетите задължения от България за изграждане на функционираща и достъпна система за консултации в земеделието.

В изпълнение на мисията и поставените цели, НССЗ извършва през последните години следните **основни дейности**:

- Консултира земеделските производители относно задължителните европейски и национални стандарти и изисквания, на които трябва да отговаря производството;
- Консултира земеделските производители относно общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС;
- Консултира земеделските производители относно законоустановените изисквания за управление и условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние, предвидени в членове 5 и 6 от Регламент (ЕО) № 73/2009 и приложения II и III към него;
- Консултира земеделските производители относно законоустановените изисквания по изпълнението на изискванията на Директива 91/676/ЕИО (Нитратната директива);
- Предоставя специализирани консултации в областта на растениевъдството и животновъдството;
- Подпомага земеделските производители при изготвянето и осигуряването на различните документи необходими за създаването на организации на производители на земеделски продукти;
- Консултира земеделските производители относно източници за подпомагане и финансиране на селскостопанската дейност;
- Консултира земеделските производители относно базисните условия за функциониране на стопанството – регистрация като земеделски производител, данъчно облагане и осигуряване на земеделските производители, регистрация на земеделска техника и други задължителни регистрации в зависимост от вида на селскостопанската дейност;
- Консултира земеделските производители относно оценка на стопанството и установяване на подобрения във връзка със законоустановените изисквания за управление;

- Организира и провежда професионално обучение на земеделските производители в т.ч. по мярка 111 "Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания" от ПРСР 2007 - 2013 г. ПРСР;
- Изготви заявления на кандидати по мярка 214 „Агроекологични плащания" от ПРСР (на одобрени кандидати по мярка 141 от ПРСР);
- Изготви проекти на кандидати по мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства" от ПРСР 2007 - 2013 г. (на одобрени кандидати по мярка 141 от ПРСР);
- Изготви проекти на кандидати по мярка 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности" от ПРСР 2007-2013 г. (на одобрени кандидати по мярка 141 от ПРСР);
- Подпомогна със съвети и консултации одобрени полупазарни стопанства и одобрени млади фермери при изпълнение на проектите им по мярка 141 и 112 от ПРСР 2007 - 2013 г.;
- Организира и взема участия в различни информационни събития и медийни изяви в областта на земеделието и селските райони;
- Разработва информационни материали в областта на земеделието и селските райони;
- Провежда анкетни проучвания за желаните от земеделските стопани видове консултации и по други въпроси свързани с дейността на офиса и на НССЗ;
- Провежда срещи на неформалните консултативни съвети към териториалните областни офиси на НССЗ. В тези съвети участват земеделски производители, научни работници, представители на местната администрация и др.
- Лабораторни услуги - в лабораторията се извършват агрохимични анализи на почвени проби за киселинност на почвата (pH), усвоими фосфор и калий, минерален азот (амонячен и нитратен), общ азот в почви, определяне на активен калций и определяне на хумус. Чрез тези лабораторни услуги НССЗ подпомага бенефициентите на службата по мярка 143 от ПРСР - в рамките на допълнителните съветнически услуги за земеделските производители, които са получили финансова помощ по мярка 141 "Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране". Тя е в помощ и на земеделските производители при реализиране на техните бизнес планове по мярка 112 "Създаване на стопанства на млади фермери" и на агроекологичните им планове по мярка 214.

Дейности по мярка 143 „Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния" от Програмата за развитие на селските райони 2007 - 2013 г.

НССЗ е одобрена от Европейската комисия да бъде единствен бенефициент и да предоставя безплатно всички видове съветнически услуги по мярка 143. В тази връзка на 03.04.2008г. НССЗ започна предоставянето на комплект от съветнически услуги за кандидатстване по мерки 141 "Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране"; 112 "Създаване на стопанства на млади фермери"; 142 "Създаване на организации на производители" и 214 "Агроекологични плащания". След 30.09.2010г. НССЗ продължава до 31.12.2013г. да предоставя съветнически услуги за кандидатстване по мярка 141, както и изготвянето на бизнес планове по мерки 121 „Модернизиране на земеделските стопанства”, 122 „Подобряване на икономическата стойност на горите”, 123 „Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти” и 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности” от ПРСР на лица, получили пълен комплект съветнически услуги за кандидатстване по мярка 141 от ПРСР.

През м.декември 2011г., след одобрение от ЕК на промени в мярка 143, предоставяните от НССЗ консултантски услуги на одобрени по мярка 141 земеделските производители се допълниха, както следва:

1. консултантски услуги, относно оценка на стопанството и установяване на подобрения във връзка със законоустановените изисквания за управление и условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние, предвидени в член 5 от Регламент (ЕО) № 73/2009 и приложение II към него.

2. съдействие в избора на най-подходящите направления и подпомагане кандидатстването на кандидати и/или одобрени за подпомагане по мярка 214 „Агроекологични плащания”,

3. консултантски услуги по управление на земеделското стопанство и специфични консултации в областта на растениевъдството и/или животновъдството.

От стартирането на мярка 143 (на 03.04.2008 г.) до 31.12.2013 г. са предоставени безплатно на земеделските производители 16 799 бр. комплекти съветнически услуги (КСУ), както следва:

- Мярка 112 „Създаване стопанства на млади фермери” – 4 406 бр.;
- Мярка 214 „Агроекологични плащания” – 2 841 бр.;
- Мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране” – 9 341 бр.;
- Мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства” – 206 бр.;
- Мярка 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности” – 5 бр.

Таблица 2. Брой предоставени от НССЗ комплекти съветнически услуги с приемо-предавателни протоколи по мярка 143 от ПРСР от 03.04.2008 г. до 31.12.2013 г.

М 112	М 214	М 141	М 121	М 311	Общ брой
4 406	2 841	9 341	206	5	16 799

След 2013 г. дейностите на НССЗ по мярка 143 по ПРСР 2007- 2013 г., са насочени към предоставянето на допълнителни съветнически услуги на одобрени по мярка 141 бенефициенти. Към 31.12.2014г. са предоставени 4 365 бр. съветнически услуги относно оценка на стопанството и установяване на подобрения във връзка със законоустановените изисквания за управление и 4 391 бр. съветнически услуги за управление на земеделското стопанство и специфични съвети в областта на растениевъдството и/или животновъдството.

Дейности по мярка 111 “Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания” от ПРСР 2007-2013 г.

Към НССЗ е лицензиран от Национална агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) Център за професионално обучение (ЦПО). Целта е да се осигури на земеделските производители широка гама от дългосрочни и краткосрочни обучения в областта на земеделието, които да съчетават задълбочени теоретични знания и практическа насоченост, както и да ги запознават с последните достижения в селскостопанската наука.

Във връзка с изпълнение на поставените цели пред НССЗ по предоставяне на съвети, консултации, обучения и информационно обслужване на земеделските производители, един от основните приоритети в дейността на НССЗ е да организира и извършва обучения на земеделски производители. Реализирани са 4 договора с Държавен фонд „Земеделие“ по мярка 111. Резултатите по четирите договора са следните:

1. Договор № 29/111/00169 от 18 май 2011 г. - „Обучение чрез дългосрочни курсове с продължителност 150 часа и краткосрочни курсове с продължителност 30 часа”. Обучени са 1 007 фермера в следните курсове от 150 и 30 уч. часа:

- **Дългосрочни курсове от 150 уч. часа на теми:**
  - „Агротехника на различни земеделски култури“ – 10 групи. Обучени са 223 земеделски производители;
  - „Общо животновъдство” - 7 групи. Обучени са 174 земеделски производители;
  - „Трайни насаждения” - 9 групи. Обучени са 225 земеделски производители;
  - „Зеленчукопроизводство” - 5 групи. Обучени са 125 земеделски производители.
- **Краткосрочни курсове от 30 уч. часа на теми:**
  - „Базово обучение по проблеми на опазване на околната среда в земеделието – целесъобразно използване на земята и животните“ - 5 групи. Обучени са 100 земеделски производители.
  - „Нови техники и технологии в пчеларството” – 2 групи. Обучени са 40 земеделски производители;
  - "Алтернативно животновъдство – отглеждане на червени калифорнийски червеи" – 3 групи. Обучени са 60 фермера;
  - "Алтернативно животновъдство – отглеждане на охлюви" – 3 групи. Обучени са 60 фермера;

2. Договор № 29/111/00173 от 18 май 2011 г. - „Обучение чрез информационни дейности от 8 и 18 часа”

Проектът включва два вида информационни дейности на тема „Мярка 214 Агроекологични плащания – обща агроекология - 18 учебни часа” за 420 човека (14 групи по 30 човека) и „Основни проблеми по опазване компонентите на околната среда в земеделския сектор – 8 учебни часа” за 450 човека (15 групи по 30 човека). С предимство в курсовете са включени бенефициенти с одобрени заявления по мярка 214 “Агроекологични плащания”.

По проекта са проведени информационни дейности на тема „Мярка 214 Агроекологични плащания – обща агроекология“ - 18 учебни часа” - 9 групи. Обучени са 270 земеделски производители.

3. Договор № 29/111/00233 от 28.11.2013 г. По този проект са проведени информационни дейности от 18 часа на тема „Мярка 214 – агроекологични плащания – повишаване знанията на фермерите“ - 8 групи. Обучени са 240 земеделски производители.

4. Договор № 29/111/00232 от 20.12.2013 г. По този проект е проведен дългосрочен курс от 150 часа на тема „Технологии и иновационни практики при отглеждане на земеделски култури” - 4 групи. Обучени са 120 земеделски производители.

3. Квалификация и обучение на персонала на НССЗ

Изграждането на капацитета на НССЗ започва с нейното създаване и продължава интензивно по време на осъществените проекти по международни и национални програми и чрез обучения през ЦПО на НССЗ. В рамките на тези проекти се провеждат интензивни обучения на експертите, които им помагат да се превърнат в търсени консултанти в областта на земеделието. От 2000 г. досега НССЗ участва в редица международни и национални проекти, част от които имат за цел да укрепват капацитета на НССЗ основно в различни аспекти от ОСП – устойчиво управление на земите, развитие на селските региони, развитие на биологично земеделие, обща организация на

пазара на плодове и зеленчуци, развитие на стратегии и управление на селскостопански организации, организации на производители и стандарти за качество, устойчиво предоставяне на консултантска агробизнес помощ на пазарно ориентирани производители и др.

През изминалите години от създаването на НССЗ до момента, всички експерти на специализираната администрация преминават през процес на непрекъснато обучение и професионално усъвършенстване. НССЗ притежава висок експертен и технически потенциал (регулярно се повишава капацитета на служителите чрез специализирани обучения и се поддържа високо техническо ниво по отношение на осигуреност с техника и оборудване). В таблицата по-долу са представени всички проекти и програми, по които експертите на НССЗ са обучавани.

Обучения за повишаване на експертния и административния капацитет на експерти от НССЗ

	ПО МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ
1.	“Обучение на експертите на НССЗ и фермерите по въпросите на Общата селскостопанска политика /ОСП/ на ЕС и модераторски умения” - съвместен проект с организацията InWent
2.	“Завършване на изграждането и подобряването на Система за земеделска счетоводна информация /СЗСИ/ в България“ – ФАР.
3.	“Укрепване капацитета на НССЗ за реализацията на Добрите земеделски практики при съхранението и използването на оборския тор и растителните отпадъци в българските ферми” EDV – Холандия – в три пилотни области: Велико Търново, Габрово и Стара Загора.
4.	“Устойчиво управление на земите в България” UNDP – за прилагане на мерките от Ос II на ПРСР; устойчиво управление на земите (УУЗ);
5.	“Укрепване на системата за контрол на качеството на пресни плодове и зеленчуци в съответствие със законодателството на ЕС” - VRIAN projects.
6.	“Регионален маркетинг: защита на търговските марки на продуктите и регионите” – Шортау, Германия
7.	“Модераторски и комуникационни умения“ – Букурещ, Румъния
8.	“Международен мениджмънт в земеделието и хранителната промишленост“ – Яш, Румъния и Лил, Франция
9.	“Дунавски регионален проект и най-добрите земеделски практики” – Carl Bro (Дания)
10.	“Укрепване капацитета на НССЗ за устойчиво предоставяне на консултантска помощ на пазарно ориентирани земеделски производители” (ФАО) – в три пилотни области - Кърджали, Ямбол и Велико Търново.
11.	“Насърчаване на земеделските и горскостопанските структури в Родопите - GTZ” - съвместни обучения с офисите на НССЗ, включени в програма Родопи: Благоевград, Пазарджик, Пловдив, Кърджали, Смолян и Хасково.
12.	“Използване на висококачествен посадъчен материал – основа за успешно овощарство и лозарство, съгласно условията на ЕС” – ФАМАД
13.	“Изграждане капацитет на Националната служба за съвети в земеделието за подготовка на земеделския сектор в България в периода на присъединяване към Европейския съюз и усвояване на директните плащания”
14.	“Екипи на кола в селските райони” – UNDP – офисите в Бургас, Видин, Пазарджик, Търговище, Хасково и Ямбол.
15.	“Укрепване на капацитета на НССЗ за подготовка на българския аграрен сектор през периода на присъединяване към ЕС и усвояване на директните плащания” – Министерство на земеделието на Холандия.

	ПО МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ
16.	По проект „Агробизнес развитие” на НССЗ, в партньорство с Държавния университет на щата Айова, САЩ и Фондацията за общностно развитие (ФОРА) и Департамента по земеделие на САЩ (USDA) – в десет области на НССЗ за подпомагане достъпа до кредитиране на земеделски производители.
17.	“Създаване на организации на производители – практическо обучение и техническо подпомагане”- BOERENBOND – Белгия
18.	“Техническа помощ за подготовка на ПРСР 2007-2013 г. и система за нейното наблюдение “- ФАР.
19.	“Постигане на баланс на хранителните вещества на ниво ферма: средство за управление на устойчивото земеделие” – Министерство на Фламандската общност
20.	“Укрепване на веригата за снабдяване със зеленчуци, плодове и билки в България” – Проект на Холандското правителство по Програма PSOM
21.	Система в помощ на за земеделската дейност (Италия) – за утвърждаване. Съвместно с Unione Coltivatori Italiani- UCI, Roma, Italia и European Wine INnovative E-learning /LEONARDO DA VINCI Transfer of innovation/ IT1 LLP-Leo (ISFOL)/.
22.	“Решаване на конфликти и управление на времето и стреса” – по оперативна програма "Административен капацитет".
23.	“Въвеждане на минимални стандарти за добри земеделски и екологични условия в България”.
24.	„Новите консултации на одобрени полупазарни стопанства по мярка 143 относно законоустановени изисквания за управление и условия за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние“ - проведено от ЦПО на НССЗ
25.	Обучение по мярка 141 „Подпомагане на земеделски стопанства в процес на реструктуриране“ от ПРСР - проведено от ЦПО на НССЗ
26.	Акредитация на лаборатории по БДС EN ISO/IEC 17025: 2006
27.	„Повишаване на професионалната компетентност и ефикасното изпълнение на задълженията на служителите в НССЗ” ОПАК – за умения за ефективна работа с MS Excel и MS PowerPoint; чуждоезиково обучение по английски, немски и испански език; презентационни (модераторски) и комуникационни умения. Екипна ефективност.
28.	Ежегодни обучения на експерти на НССЗ от Института по публична администрация (ИПА).

Резултати от проведените обучения на експертите на НССЗ са:

- Подобряване компетентността на служителите при изпълнение на служебните им задължения и повишаване на знанията и уменията им в основни области за предоставяне на по-качествени услуги;
- Изграждане на ефективна екипна работа и синхронизирано изпълнение на задълженията за повишаване на общата ефективност на Службата;
- Подобряване квалификацията на възможно по-голям брой служители на службата;
- Обучение на служителите в Службата, съобразено с функциите които изпълняват и техните индивидуални нужди.

4. Допълнителен персонал

За изпълнение на ангажиментите си по мярка 2 от ПРСР 2014-2020г., НССЗ планира да наема и допълнителен персонал. Наемането ще се извършва по следните два начина:

- чрез наемане на трудов договор за определен период от време в рамките на срока на прилагане на Програмата. Тези експерти ще работят на пълен работен ден в НССЗ, като освен предоставянето на комплекти съветнически услуги, ще изпълняват и други

дейности, свързани мярка 2 – консултации на място, участия в информационни кампании и др.

- чрез сключване на граждански договори между НССЗ и избраните външни експерти, за изпълнение от тяхна страна на определени дейности за даден период от време.

5. Правила за осъществяване на обществени поръчки

Правилата за осъществяване на обществени поръчки ще бъдат взимани под внимание при наемане на допълнителен външен персонал за НССЗ.

6. Международна дейност

НССЗ е един от дванайсетте учредители на Европейската асоциация на организациите предоставящи съветнически услуги в областта на земеделието и селските райони - Европейски форум на съветническите служби в областта на селските райони (EUFRAS). Останалите единадесет членове са: Международна академия на консултантите в областта на селските райони (IALB), Латвийския център за обучение и консултации в областта на селските райони, Ирландската Агенция за развитие на земеделието и хранителната промишленост (Teagasc –Ireland), Швейцарска асоциация за развитие на земеделието и селските райони (AGRIDEA), Международен център за екологично земеделие в Централна и Източна Европа (EkoConnect e. V.) разположен в Германия, Датския образователен център по земеделие (Videncentret for Landbrug), Камарата по земеделието и горите в Словения, Информационния център по земеделие в Азербайджан, Университета на западна Унгария (University of West Hungary), разположен в Шопрон – Институт за консултации и обучения, Асоциация за защита на правата на фермерите в Грузия (Association For Farmers Rights Defense (AFRD)) и Литовската служба за съвети в земеделието. Организацията беше учредена по латвийско законодателство със седалище в Латвия.

Основната идея за създаването на EUFRAS е да подкрепя съветническите служби в техните усилия за повишаване на иновативността и обмяната на знания в областта на селските райони и земеделието. Бъдещите конференциите, семинари и събития ще предложат една платформа за обмяна и сътрудничество между съветническите служби от цяла Европа. Основните цели на организацията са следните:

- Подобряване на качеството, ефективността и ефикасността на работата на консултантите, насочена към подпомагане на семейните ферми, земеделски производители, местни групи, земеделските организации и физическите лица, които участват в селското стопанство и развитието на селските райони и преодоляване на настоящите и възникващите проблеми (икономически, екологични и социални);
- Насърчаване на производството на иновации и трансфер на знания в областта на селското стопанство и развитието на селските райони;
- Насърчаване на обмяна на опит и знания в областта на селското стопанство между наука и практика;
- Развитие на обмяната на опит и сътрудничеството между селското стопанство и селските консултантски услуги в Европа;
- Осигуряване на обмен на информация между консултанти, политици и други заинтересовани страни (включително Европейската комисия, организации на земеделски

производители, професионални обучаващи институции, глобалните инициативи като GFRAS, частни фирми и т.н.);

Участието на НССЗ в Европейския форум на съветническите служби в областта на селските райони (EUFRAS) допринася за засилване на съветническата дейност по отношение на спазването на законоустановените изисквания за управление изброени в приложение II на Регламент (ЕО) №73/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г., които се определят от законодателството на Европейския съюз в областта на общественото здраве, здравето на животните и на растенията, околната среда и хуманното отношение към животните. Участието на НССЗ в тази организация също така дава възможност НССЗ да обменя опит с други съветнически организации и от там до подобряване на качеството на предоставяните съветнически услуги в т.ч. относно трансфера на нови знания и технологии в практиката

Приложение № 1 към Раздел 6.2.2 Предварително условие 5.2 Воден сектор

ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ ПО СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДЕЙСТВИЯТА ВЪВ ВРЪЗКА С ПРЕДВАРИТЕЛНО УСЛОВИЕ Р5.2.А В ЧАСТТА 6.3 ДЕЙСТВИЯ, КОИТО ДА БЪДАТ ПРЕДПРИЕТИ

Действие 1.

Разработване на Анализ за възстановяването на разходите – по наличните статистически данни

В процес на приемане е изпълнението на третия (последен) етап от договора.

Анализът ще включва възможно най-широк кръг водни услуги, включително преградни съоръжения, водовземане за различни цели, съхранение, пречистване и разпределяне на повърхностни води, събирането, пречистването и заустването на отпадъчни води, самостоятелно питейно водоснабдяване, самостоятелно водоснабдяване в селското стопанство и индустрията и др. В анализа е предвидено включването на събирането на вода за производство на енергия и за други цели (промишлени, земеделски, питейни). Във връзка с гарантиране приноса на земеделието към екологичните разходи от дифузно замърсяване е предвидено във възстановяването на разходите да се включват животновъдството и растениевъдството. В анализа за възстановяване на разходите предвиждаме навигацията да бъде включена като услуга - елемент от разходите за околна среда изчислявани на база санинните води и баласт от корабите, събраните твърди отпадъци от пристанищните акватории и от корабите, събрания нефт и нефтопродукти от разливи в тонове годишно. Българското законодателство изисква задължително измерване на черпените и заустваните водни обеми (ЗВ, чл. 194, ал. 2 и чл. 194а), което спомага за определяне на приноса на различните водоползватели към възстановяването на разходите.

Действие 2.

Приемане на ЗИД на Закона за водите, с което да се въведат, прости и приложими механизми за определяне на таксата за замърсяване.

Подготвен е проект на ЗИД на ЗВ, включващ само необходимите промени, свързани с изпълнение на предварителните условия, бележки на ЕК по наказателни процедури за транспониране и по недостатъци в прилагането на РДВ, вкл. прилагане на принципа „замърсителя плаща” и осигуряване на ресурсните разходи и разходите за околна среда. В проекта е включено и въвеждане на такси за всички водни услуги (дейности които могат да въздействат значимо върху водите), идентифицирани в първите ПУРБ и за въвеждане на механизъм за определяне на ресурсните разходи и разходите за околна среда, които следва да се вземат предвид при оценката на възстановяването на разходите.

Подготвен е нов ЗИД на ЗВ, който е в процес на междуведомствено съгласуване и се очаква да бъде внесен за приемане от НС до края на февруари 2015 г.

Действие 3.

Изменение на Тарифата за таксите за водовземане, за ползване на воден обект и за замърсяване, с което:

- да се определят по-високи такси, когато се надвишават нормите за водопотребление (с изключение на ВиК операторите);
- да се определят различни такси за замърсяване за пречистена и за непречистена вода;
- да се приведе тарифата в съответствие с промените в Закона за водите (Действие 2)

Подготвено е предложение за начините на определяне на таксите, предвидени в разработения проект на ЗИД на ЗВ. В обществената поръчка за разработването на анализ на възстановяване на разходите е предвидено оразмеряване на таксите и съответната икономическа обосновка за това. Планира се таксата за замърсяване да се определя в повечето случаи на базата на товара замърсяващи вещества (измерено количество и концентрация на замърсители). При обосновката на таксите ще бъде взето предвид мотивиращата функция на цените за ползването на вода и дали текущите цени на водата и таксите за водовземане водят до ефикасно използване на водата, включително на водата за напояване. Съгласно българското законодателство във всички случаи на водовземане за стопански цели се изисква измерване на черпените количества, което е основния фактор за чувствителност към цените и намаляване на неефективното ползване и разхищението на вода.

За изпълнение на подкритерия е необходимо изпълнението на действие 2.

Действие 4.

Приемане на Наредба за нормите за водопотребление по чл.117а, ал.2 от Закона за водите

Инициирани действия от министъра на околната среда и водите до министрите на регионалното развитие, земеделието и храните, икономиката и енергетиката и здравеопазването за определяне на отговорните експерти и сроковете за предоставяне предложения свързани с определянето на нормите за водопотребление. До момента не са представени предложения от нито едно ведомство.

От МРРБ е възложен Доклад за изпълнението на Плана за действие към Стратегията за ВиК, включващ анализ на международния опит и практики при изготвяне и прилагане на нормативни и стратегически документи в областта на нормите за водопотребление в отрасъл ВиК, със срок за предаване 31 март 2015 г., като за целта на 23.06.2014 г. е подписано изменение на Споразумението за консултантски услуги със Световна банка. Споразумението е ратифицирано със закон от 43-тото Народното събрание на Република България на 26.11.2014 г.

Действие 5.

Въвеждане на различни цени на услугата водоснабдяване за абонатите, ползващи вода в рамките на нормите за водопотребление, и абонатите, надвишаващи тези норми.

Ангажиментът ще бъде изпълнен след приемане на Наредба за нормите за водопотребление по чл.117а, ал.2 от Закона за водите.

От МРР е възложен доклад за изпълнението на Плана за действие към Стратегията за ВиК, включващ проучване на международния опит и практики за определяне цените на водата, (вкл.т.н. двустъпални/преференциални цени) – със срок за предаване 31 март 2015 г., като за целта на 23.06.2014 г. е подписано Изменение на Споразумението за консултантски услуги със Световна банка. Споразумението е ратифицирано със закон от 43-тото Народното събрание на Република България на 26.11.2014 г.

Действие 6.

Изпълнение на национално проучване за осигуряване на необходимите данни за изменение на климата и въздействието му върху водите

В процес на разглеждане е изпълнението на I етап от поръчката.

Действие 7.

Изготвяне на икономическия анализ на водоползването за периода 2007-2013, на който да се основават мерките и ценовата политика във вторите ПУРБ

В процес на изпълнение е първия етап от договора.

Действие 8.

Приемане на законодателни промени в регулаторната рамка в отрасъл ВиК

Подписано е Споразумение за консултантски услуги между МРР и Световна банка, за оказване на техническа помощ на Държавната комисия за енергийно и водно регулиране (ДКЕВР) в частта регулиране на отрасъл ВиК. В резултат на изпълнението на договора ще бъдат конкретизирани необходимите законодателни промени в регулаторната рамка в отрасъл ВиК.

Разработени са проекти на Наредба за дългосрочните нива на показателите за качество на водоснабдителните и канализационни услуги и Наредба за регулиране на цените на водоснабдителните и канализационни услуги, които са в процес на съгласуване с ДКЕВР, БАВ и Съюза на ВиК операторите.

Споразумението е ратифицирано от Народното събрание на Република България. Законът за ратифициране на Споразумението е обнародван в бр. 62 на Държавен вестник от 29.07.2014 г.

Със заповед № РД-02-14-1197/05.12.2014 г. на министъра на регионалното развитие и благоустройството е създаден Съвет за координация на реформата в отрасъл „Водоснабдяване и канализация“. Една от основните функции и задачи на Съвета включва координиране на предложенията за промени в нормативните актове във водния сектор, касаещи отрасъл ВиК и одобряване на регионалните предивестиционни проучвания за водоснабдяване и канализация.

Хидромелиорации*

Допълнителна информация по Действие 1 „Разработване на ЗИД на Закона за сдруженията за напояване, законова рамка за въвеждане на Методиката по действие 2“

Закон за изменение и допълнение на Закон за сдруженията за напояване (ЗСН), с който се създава правна рамка за разработването на Методика за определяне на цената на услугата „водоподаване за напояване“

Необходимостта от изменения и допълнения на Закона за сдруженията за напояване е продиктувана от изпълнението на Предварително условие 5.2. „Воден сектор: Наличие на политика за определяне на цените на водата, която осигурява на потребителите подходящи стимули да използват водните ресурси ефективно и адекватен принос на различните потребители на вода към възстановяването на разходите за водни услуги на равнище, определено в одобрения план за управление на речните басейни за инвестициите, подкрепени от програмите” от Приложение № V на Регламент 1305/2013 на Европейския парламент относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони.

Това условие фигурира като неизпълнен критерий, тъй като в секторите, подкрепени от Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони, Република България е следвало да осигури принос на различните потребители на вода към възстановяването на разходи за водни услуги в съответствие с чл. 192, ал. 2, т. 2, чл. 192а., ал. 1, т. 1, чл. 192б. и 192в., ал. 2 от Закона за водите.

В изпълнение на Приложение № 3 „Преглед на изпълнението на приложимите тематични предварителни условия за Европейските структурни фондове 2014-2020 г., които не са изпълнени или са частично изпълнени към момента” от Решение № 116 на Министерския съвет от 2014 г. за изменение и допълнение на Решение № 668 на Министерския съвет от 2012 г. за одобряване на списък с действия, срокове и отговорни институции за изпълнение на предварителните условия за средствата от Европейския съюз за програмен период 2014-2020 г., изменено и допълнено с Решение № 102 на Министерски съвет от 2013 г. и Решение № 79 на Министерски съвет от 05.02. 2015 г., за приемане на законодателната рамка на МС на Р. България за периода 01 януари – 30 юни 2015 г., е включен законопроект за изменение и допълнение на Закона за сдруженията за напояване, регламентиращ извършването на услугата „Доставяне на вода за напояване” и определянето на нейната цена, посредством Методика, приета от Министерския съвет.

Следва да се има предвид също, че е налице и Споразумение за партньорство, очертаващо помощта от Европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г., което бе одобрено от Европейската комисия на 7 август 2014 г. Част от него е и самооценка на България за изпълнението на предварителните условия. Тя утвърждава и Плана за изпълнение до декември 2016 г. на неизпълнените предварителни условия, който описва всички поети ангажменти на отговорните институции по всяко предварително условие.

На следващо място следва да се отбележи и Споразумението за предоставяне на консултантски услуги за укрепване на конкурентоспособността на селското стопанство и изготвяне на проектостратегии за устойчиво управление в хидромелиоративния сектор и опазване от вредното въздействие на водите между Министерството на земеделието и храните на Република България и Международната банка за възстановяване и развитие /Споразумението/, ратифицирано със закон, приет от 42-то Народно събрание на 9 юли 2014 г. обн. в ДВ, бр. 59 от 18 юли 2014 г. Същото е обн. в ДВ бр. 68 от 15 август 2014 г. В т. 1.2.5. буква „б“ от Компонент I

на Приложение I от цитираното Споразумение е предвидено изготвяне на предложение за методология за определяне на водната тарифа за напояване в съответствие с изискванията за възстановяване на разходите за водните услуги и принципите на ценообразуване, както следва и от Рамковата директива за водите на ЕС и съответните ръководни документи. Сроктът за предоставяне на тези резултати е 30 юни 2015 г. Утвърждаването на Методологията за определяне на цената на услугата за водоподаване за напояване е предвидено през октомври 2015 г.

* Планът за действие относно хидромелиорации ще бъде актуализиран в рамките на нотификация за изменение на ПРСР 2014-2020 г., в която ще бъдат включени инвестиции за напояване. При актуализиране на плана за действие ще бъдат отчетени препоръките на ГД „Околна среда“.

Приложение № 2 към Раздел 6.2.2 Предварително условие Р 6.1. Инфраструктура за мрежи за достъп от следващо поколение (NGN)

План за преразглеждане на българския План за инфраструктура за мрежи за достъп от следващо поколение

Критерии за изпълнение	Действия	Отговорна институция	Краен срок
Общи действия	<ol style="list-style-type: none"> 1. Създаване на работна група за преразглеждане на Националния план за достъп до инфраструктура за ширококоловен достъп от следващо поколение 2. Създаване на специализирана работна група към програмния екип за Развитие на селските райони 3. Създаване на специализиран екип за планиране на общата инфраструктура и инфраструктурата за достъп от следващо поколение. 	МТИТС	
– <i>План за инфраструктурни инвестиции, базиран на икономически анализ, взимащ предвид съществуваща частна и публична инфраструктура и планови инвестиции</i>	<p>Действие 1 : Детайлизиране на плана за инфраструктурни инвестиции:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поясняване на подхода с двойното предназначение за свързването на всички общини като крайна цел на е-Управлението в България и използването на оставащия капацитет от доставчиците на интернет в Бели, а след време и в Сиви зони, които са предмет на одобрение за помощни държавни мерки 2. Синхронизиране на инфраструктурните инвестиции (пътища, канализация, други) с Плана за развитие на селските райони, за да бъдат достигнати всички общини, определени като цел на Плана за инфраструктура за достъп от следващо поколение. 3. Потвърждаване на Плана чрез планирането на инфраструктурата от следващо поколение в предвидените региони <p>Действие 2: Определяне на наличните бюджетни ресурси за ширококоловата намеса:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проучване на планове за инвестиции на Бизнеса до 2020 2. Изследване на възможността за използване на инвестиционни фондове от инициативата Свързани Общности и взимане на решението дали текста да бъде включен в Плана. 3. Потвърждаване на бюджета за Ширококолов достъп от следващо поколение на ПРСР и ОПДУ 4. Консултиране с всички оперативни програми планове за инвестиции с цел стимулиране на използването на ИКТ в целевите зони и региони 5. Потвърждаване на планове на държавните институции за свързаност от 	МТИТС	<p>Септември 2015</p> <p>Септември 2015</p>

	<p>следващо поколение</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Консултиране с местната власт за планове и за инвестиции за достъп от следващо поколение. 7. Обединяване на информацията по сектор и региони <p>Действие 3: Определяне на региони, общини, които да бъдат покрити.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Завършване на планирането на местоположения, разстояние, оборудване и брой на институции в Държавната административна мрежа 2. Координиране на планирането с действията и мерките по ПРСР 3. Хармонизиране на определянето с Мярка 7 от ПРСР <p>Действие 4: Планиране на инвестициите по време на програмния период, включително стойност, региони, общини, които да бъдат покрити, както и времето на изпълнение.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обобщаване на възможностите за публични инвестиции чрез ПРСР 2. Завършване на планирането на местоположения, разстояние, оборудване и брой на институциите 3. Поясняване на начина на допълване на финансирането от ПРСР с други ОП и други публични фондове, включително държавния бюджет. 4. Поясняване на начина, по който да се планират частните инвестиции на базата на обратната връзка, получена от бизнеса чрез запитванията и докладите на КРС, за да бъдат разграничени Белите, Сивите и Черните зони за достъп от следващо поколение. 		Септември 2015
<p><i>Модел за устойчиви инвестиции, които повишават конкуренцията и предоставят достъп до отворени, достъпни, качествени и подновяеми инфраструктура и услуги:</i></p>	<p>Действие 5: Определяне на инвестиционния модел, който да бъде използван в зависимост от приоритетите:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обобщаване на придобития опит от осъществяващите се вече проекти на базата на съществуваща инфраструктура за ширококолов достъп от следващо поколение. 2. Обосновка на направения избор на модел, който да бъде включен като основен инвестиционен модел за налични публични средства за развитие на ширококолов достъп от следващо поколение. 3. Обсъждане на Отворения модел на пасивно ниво с бизнеса като модел за споделяне на публичната инфраструктура с цел изпълнение на достигнатите от Плана заключения и препоръки. 4. Организиране на консултация с частните интернет доставчици за начина на допълване на избрания модел с техни собствени инвестиционни средства. 	МТИТС	Септември 2015

<p>– мерки за насърчаване на частните инвестиции</p>	<p>Действие 6: Правна и регулаторна рамка за включване на допълнителни мерки с цел стимулиране на частни инвестиции и планов график за прилагане на мерките:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Приемане на Актуализирана политика в областта на електронните съобщения. 2. Транспониране на Директивата за намаляване на разходите за разгръщане на широколентови мрежи 3. Изготвяне на препоръки, разписващи начина, по който изграждането на „Средната миля“ ще премахне инвестиционната бариера за местните Интернет доставчици да инвестират в Последната миля и съответно ще разшири покритието на услугите. 4. Изготвяне на препоръки, разписващи начина, по който инвестициите, свързани с предоставяне на електронни услуги и продукти, сходни с тези в големите градове, ще стимулира бъдещи инвестиции в „последната миля“ и съответно разширяване на покритието. 5. Изготвяне на препоръки, разписващи начина, по който непреките инвестиции в други сегменти, например онлайн търговия, доставка на стоки и селския туризъм могат да стимулират инвестициите в широколентов достъп от следващо поколение. <p>Действие 7: Използване на радио-честотния спектър за безжичен широколентов достъп в съответствие с Политиката за радио честотния спектър:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Предлагане на промяна в Плана в съответствие с Политиката за радио честотния спектър, която да съдържа разяснението, че съществува свободен спектър от 1800 MHz, 2 GHz, и 3.6 GHz. Планът ще съдържа и факта, че тази година честотната мрежа 2500-2690 MHz ще бъде завършена и приведена в експлоатация за използване с цел предоставяне на безжични услуги, както и че предвидения период на одобрение зависи от пазарното търсене, което се изследва от регулатора чрез годишни публични консултации. 7. Що се отнася до прилагането на чл.6(6) от Политиката за радио честотния спектър в Република България следва да се подчертае невъзможността за използване на честотата 800 MHz за широколентови услуги. Трябва да бъде направено пояснението, че един канал от 8 MHz-те честоти (64-ти канал) е отделен за излъчване на публични цели, а останалите се използват за целите на Националната сигурност. 	<p>МТИТС</p>	<p>Септември 2015</p> <p>Септември 2015</p>
--	--	--------------	---

	Действие 8: Изменение на Националния план за инфраструктура от следващо поколение, приет от МС с решение №435/20.06.2014		Декември 2015

Приложение № 3 към Раздел 6.3 Предварително условие G4 „Наличие на мерки за ефективното прилагане на законодателството на ЕС за обществените поръчки в областта на фондовете по общата стратегическа рамка (ОСР)”, Критерий G4a

В подготвяния нов проект на ЗОП се съдържа глава, касаеща обжалването на обществените поръчки, която е изградена върху виждането за двустепенна система /както и досега/ с първа инстанция Комисия за защита на конкуренцията и втора - Върховният административен съд. Тази част, както и останалата част от законопроекта са в пълно съответствие с относимите европейски директиви, като са предвидени и някои текстове за подобряване на процеса по обжалване, така че отговорните органи да оптимизират дейността си.

От значение за преодоляване на риска от злоупотреба с правото на обжалване е и приетата с ПМС № 196 от 10 юли 2014 г. нова Тарифа за таксите, които се събират за производствата по глава единадесета от ЗОП пред КЗК и ВАС, която обвързва обжалващата страна със задължение за заплащане на пропорционални такси. В новия законопроект се предвижда тарифата също да продължи да действа.

Към момента проектът на нов ЗОП е в етап на подготовка за официално междуведомствено съгласуване. Предвижда се същият да бъде приет преди края на годината от Народното събрание и да влезе в сила, ведно с правилника за прилагането му, считано от 01.01.2016 г.

Приложение № 1 към Раздел 8.2 мярка 4 „Инвестиции в материални активи“

1. Списък на нововъведение стандарти на Общността към подмярка 4.1 „Инвестиции в земеделски стопанства“

№	Стандарт	Законодателство на ЕС	Национално законодателство	Дата, от която стандарта е задължителен	Дата на гратисния период	Вид на инвестицията
1	Преходен период за въвеждане на стандарти за качеството на сурово мляко	Анекс VI от Договора за присъединяване на Р България към Общността; Регламент /ЕО/№ 853/2004.	Наредба № 4 от 2008 г. за специфичните изисквания при производството, съхранението и транспортирането на сурово краве мляко и изискванията за търговия и пускане на пазара на мляко и млечни продукти	31.12.2015	31.12.2016	1. Закупуване/ изграждане/придобиване, подобряване на сгради, използвани за производството/съхранение на сурово мляко/млечни продукти на ниво стопанство, вкл. такива за опазване на околната среда. 2. Закупуване/ инсталиране на нова техника/оборудване за подобрене производството/съхранението на сурово мляко или млечни продукти, вкл. такива за опазване компонентите на околната среда.

2. Списък на нововъведение стандарти на общността към подмяра 4.2 „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“

№	Стандарт	Законодателство на ЕС	Национално законодателство	Дата, от която стандарта е задължителен	Дата на гратисния период	Вид на инвестицията
1	Минимални стандарти за защита и хуманно отношение към животните и намаляване до минимум на страданията им по време на клане	Директива 93/119/ЕС/22.12.1993 за защита на животните при клане; Регламент /ЕО/№ 853/2004 /чл.10, §3, Приложение III, ГЛАВА II/.	Наредба № 4 от 15 юли 2014 г. за специфичните изисквания към производството на суровини и храни от животински произход в кланични пунктове, тяхното транспортиране и пускане на пазара.	25.07.2014	25.07.2015	Закупуване/придобиване, изграждане и модернизиране на сгради и други недвижими активи необходими за въвеждане на минимални стандарти за защита и хуманно отношение към животните и намаляване до минимум на страданията им по време на клане, включително опазващи компонентите околната среда. Закупуване и/или инсталиране на нови машини и оборудване/инструменти за въвеждане на минимални стандарти за защита и хуманно отношение към животните и намаляване до минимум на страданията им по време на клане, включително опазващи компонентите околната среда.

Приложение № 2 към Раздел 8.2 мярка 8 „Методика за определяне на национални средни стандартни цени за създаване на гори-залесителни и поддържащи дейности по ПРСР 2014-2020“

Методиката е разработена въз основа на официалните отчетни и статистически данни, включващи:

- база данни на ИАГ за извършените дейности в горски територии (1 ГС) – държавна собственост - отчетите на държавните предприятия (ДП) за управление на държавните гори през 2014 г.;

- статистически данни за средната работна заплата за сектор „селско, горско и рибно стопанство” на Националния статистически институт през 2014 г.;

- браншов колективен трудов договор сключен между синдикатите и Министерство на земеделието и храните за работещите в сектор „Горско стопанство - стопанисване”, с който са определени началните работни заплати в съответните дейности;

- средните пазарни цени за страната на фиданките за залесяване, транспортни разходи, на препарати и други материали, влагани при извършване на дейностите;

- фиксирания курс на националната валута към еврото, която е 1,95583 лв./Евро
При разработването са взети под внимание:

- действащите законови правила и норми при извършване на дейности за създаване на гори;

- одобрените ведомствени трудови норми за лесокултурните дейности на ИАГ (2008 г.) от председателя на Държавна агенция по горите, чиито правопреемник е Изпълнителна агенция по горите;

- националните традиции в тази област;

- планинския характер на страната;

- разпокъсаността и малкият размер на имотите;

- наличието на нежелана храстова растителност върху предвижданите за залесяване изоставени и негодни за земеделско ползване земеделски земи;

- квалификацията на работниците, извършващи определените видове дейности.

За улесняване на прилагащата институция – Държавен фонд „Земеделие” при извършване на контрола на предвидените цени от бенефициентите в проектите за кандидатстване, методиката е изработена с необходимата подробност. Използвана е аналогична методика, с която ежегодно министър на земеделието и храните, със заповед, определя цените за компенсационно залесяване, която заплащат лицата, в чиято полза е променено предназначението на горски територии за други цели.

I. Изготвяне на технологичен план за залесяване – 40,72 евро/бр.

Стойността за изготвяне на технологичния план за залесяване е изчислена за имот от 0,5 ха, който е минимално допустимия за кандидатстване от бенефициентите по мярката. Тя включва:

- проучване на обекта за залесяване – 30,53 евро/бр.

При изчисляването на цената са взети под внимание:

- Транспортни разходи до залесителния обект (30км средно разстояние – отиване и връщане по 0,44 евро/км (цена за таксиметрова услуга) –13,20 евро;

- Работна заплата (1 човеко ден при средна работна заплата за третото тримесечие на 2014 г. по данни на НСИ (сектор селско, горско и рибно стопанство) – 364 евро и 21 работни дни в месеца – 17,33 евро.
- Техническо изготвяне на технологичния план за залесяване – 8,66 евро/бр.
- Камерална работа – (0,5 човеко дни х 17,33 евро)- 8,66 евро/бр.;
- Други разходи (офис консумативи)– 1,53 евро/бр.

II. Залесителни и поддържащи дейности за иглолистни култури:

А. С използване на фиданки с открита коренова система:

- 1. на земеделски земи – 3503 евро/ха**
- 2. на неземеделски земи – 3892 евро/ха**

Б. С използване на фиданки със закрыта коренова система:

- 1. на земеделски земи – 4734 евро/ха**
- 2. на неземеделски земи – 5260 евро/ха**

1. Залесителни дейности с иглолистни дървесни видове

1.1. С използване на фиданки с открита коренова система:

- 1.1.1. на земеделски земи – 2056,05 евро/ха**
- 1.1.2. на неземеделски земи – 2284,50 евро/ха**

1.2. С използване на фиданки с закрыта коренова система:

- 1.2.1. на земеделски земи – 3287,25 евро/ха**
- 1.2.2. на неземеделски земи – 3652,50 евро/ха**

а) Почвоподготовка – 1113,50 евро/ха

Стойността е определена въз основа на отчетената в базата данни на ИАГ (1 ГС) достигната средна цена за 1 ха през 2014 г. от държавните предприятия, управляващи държавните гори. Цената е средна от почвоподготовката, извършена с ръчни инструменти и по механизирани начин за залесяване на иглолистни и широколистни дървесни видове.

б) Закупуване на залесителен материал:

При определяне на стойността са взети под внимание:

- определената нормативна средна гъстота при създаване на иглолистни култури с Наредба № 2 от 2013 г. за най-използваните видове за залесяване – бял бор и черен бор от 3000 бр./ха;

б.1. средната цена на 1 бр. иглолистна фиданка с открита коренова система, закупена от държавните горски разсадници за най-използваните видове за залесяване – 0,23 евро/бр. Определената стойност за възприетата гъстота е **690 евро/ха**.

б.2. средната цена на 1 бр. иглолистна фиданка със закрыта коренова система, закупена от държавните горски разсадници за най-използваните видове за залесяване – 0,61 евро/бр. Определената стойност за възприетата гъстота е **1830 евро/ха**.

в) Временно съхранение на залесителния материал (фиданки) – 3,30 евро/ха.

При определяне на стойността са взети по внимание:

- разходите за труд за извършване на ръчните работи, определени по ведомствените трудови норми (2008 г.), като нормата на време 0,07 за съхранение на 100 бр. семенни фиданки с открита коренова система е умножена по часовата ставка от 1,59 евро (изчислена е въз основа на определената в браншовия колективен трудов договор начална заплата от 271 евро за работници, извършващи производствена дейност). Така

определената разценка от 0,11 евро е умножена по броя на фиданките – 3000 бр./ха, като определената стойност е – 3,30 евро/ха.

- разходи за труд за временно съхранение на фиданка със закрыта коренова система не са предвидени.

г) Разходи за труд при залесяване – 175,50 евро/ха.

Стойността е определена въз основа на ведомствените трудови норми (2008 г.) за ръчно засаждане, като нормата на време за засаждане на 100 бр. семенищни 2 год. фиданки – 3,68 е умножена по часовата ставка от 1,59 евро (изчислена въз основа на определената в браншовия колективен трудов договор начална заплата от 271 евро за работници извършващи производствена дейност). Определената разценка от 5,85 евро/100 бр. е умножена по броя на фиданките 3000 бр./ха, като изчислената стойност е 175,50 евро/ха.

е) Други операции, свързани с напояване (където това е възможно), влагане на почвени подобрители с влагозадържащ ефект – 16 евро/ха.

Стойността е определена, като са взети под внимание:

- цената на най-използвания продукт „Тераует” за 1 бр. фиданка – 0,004 евро/бр.;
- цена на продукта – 17,90 евро/кг;
- разходна норма – 2 гр./бр.;
- гъстота на културата – 3000 бр./ха

ж) Попълване (презасяване или презасаждане) на културите

ж.1. Попълване (презасяване или презасаждане) на културите с фиданки с открита коренова система – 286,2 евро/ха;

ж.2. Попълване (презасяване или презасаждане) на културите с фиданки със закрыта коренова система – 514,2 евро/ха;

Стойността е определена, както следва:

- предвидено е попълването да се извърши в края на първата година след засаждането върху 20 % от площта. Процента на попълване е определен въз основа на статистическите данни от провежданата инвентаризация на 1 год. култури, създадени в страната през последните 5 год., която е около 60 %.

- стойност на фиданките с открита коренова система - 600 бр./ха умножена по цената на 1 бр. фиданка 0,23 евро/бр. е 138 евро/ха

- стойност на фиданките с закрыта коренова система - 600 бр./ха умножена по цената на 1 бр. фиданка 0,61 евро/бр. е 366 евро/ха

- разходи (труд и материали) – 148,2 евро/ха. Определени са въз основа на отчетената през 2014 г. средна стойност от Държавните предприятия в базата данни на ИАГ (1 ГС) от 741 евро/ха.

2. Поддържащи дейности – 1608,10 евро/ха

в това число:

а) Отглеждане на новосъздадените горски култури до 5 години след залесяването – 1431,60 евро/ха;

Стойността е определена въз основа на отчетената средна цена на 1 ха през 2014 г. в базата данни на ИАГ (1 ГС) от Държавните предприятия, която е в размер на 143,16 евро/ха за 1 бр. отглеждане.

Изхождайки от нормативните изисквания в Наредба № 2 от 2013 г., препоръчително е отглежданията да се извършват при схема – до 3 пъти за 1-годишни; до 3 пъти – за 2 –

годишни; до 2 пъти – за 3 – годишни; 1 път – за 4 годишни и 1 път – за 5 годишни. Възприемемостта на отглежданията в мярката да се извършват при схема 3х3х2х1х1=10 пъти.

б) Късни отглеждания, които могат да включват ранни осветления, според дървесния вид и типа на гората;

Поради очакваните трудности при прилагане на мярката, такива дейности не са планирани и не участват при определяне на общата цена.

в) Превантивни действия срещу дивеч, пасящи животни, вредители и болести – 176,50 евро /ха;

Стойността е определена като са взети под внимание:

Разхода за труд – 23,1 евро/ха (определен е въз основа на ведомствените трудови норми (2008 г.), като нормата на време за пръскане на фиданки с ръчни инструменти за 100 бр. – 0,30 се умножава по часовата ставка от 1,59 (определена е въз основа на колективния трудов договор за начална заплата от 271 евро на работници, извършващи производствена дейност). Определената разценка е 0,77 евро/100 бр.

- средна цена за 1 л. препарат – 7,67 евро/л.
- средна разходна норма 20 л/ха.
- средна гъстота – 3000 бр./ха.

III. Залесителни и поддържащи дейности за широколистни култури

А. С използване на фиданки с открита коренова система:

1. на земеделски земи – 4220 евро/ха
2. на неземеделски земи – 4688 евро/ха

Б. С използване на фиданки със закрыта коренова система:

1. на земеделски земи – 5678 евро/ха
2. на неземеделски земи – 6308 евро/ха

1. Залесителни дейности с широколистни дървесни видове

1.1. С използване на фиданки с открита коренова система:

- 1.1.1. на земеделски земи – 2757,78 евро/ха
- 1.1.2. на неземеделски земи – 3064,20 евро/ха

1.2. С използване на фиданки с закрыта коренова система:

- 1.2.1. на земеделски земи – 4215,78 евро/ха
- 1.2.2. на неземеделски земи – 4684,20 евро/ха

а) Почвоподготовка – 1113,50 евро/ха

Стойността е определена въз основа на отчетената в базата данни на ИАГ (1 ГС) достигната средна цена за 1 ха през 2014 г. от държавните предприятия, управляващи държавните гори. Цената е средна от почвоподготовката, извършена с ръчни инструменти и по механизирани начин за залесяване на иглолистни и широколистни дървесни видове.

б) Закупуване на залесителен материал

При определяне на стойността са взети под внимание:

- определената нормативна средна гъстота при създаване на широколистни култури с Наредба № 2 от 2013 г. за най-използваните видове за залесяване – бяла акация, дъбове, липи и др. от 5000 бр./ха;

б.1. средната цена на 1 бр. широколистна фиданка с открита коренова система, закупена от държавните горски разсадници за най-използваните видове за залесяване – 0,26 евро/бр. Определената стойност за възприетата гъстота е **1300 евро/ха**.

б.2. средната цена на 1 бр. широколистна фиданка със закрыта коренова система, закупена от държавните горски разсадници за най-използваните видове за залесяване – 0,77 евро/бр. Определената стойност за възприетата гъстота е **2310 евро/ха**.

в) Временно съхранение на залесителния материал (фиданки)– 5,50 евро/ха

При определяне на стойността са взети по внимание:

- разходите за труд за извършване на ръчните работи, определени по ведомствените трудови норми (2008 г.), като нормата на време 0,07 за съхранение на 100 бр. семенищни фиданки с открита коренова система е умножена по часовата ставка от 1,59 евро (изчислена е въз основа на определената в браншовия колективен трудов договор начална заплата от 271 евро за работници, извършващи производствена дейност). Така определената разценка от 0,11 евро е умножена по броя на фиданките – 5000 бр./ха, като определената стойност е – 5,50 евро/ха.

- разходи за труд за временно съхранение на фиданка със закрыта коренова система не са предвидени.

г) Разходи за труд при залесяване – 321,00 евро /ха

Стойността е определена въз основа на ведомствените трудови норми (2008 г.) за ръчно засаждане, като нормата на време за засаждане на 100 бр. семенищни 1 год. фиданки – 4,04 е умножена по часовата ставка от 1,59 евро (изчислена въз основа на определената в браншовия колективен трудов договор начална заплата от 271 евро за работници извършващи производствена дейност). Определената разценка от 6,42 евро/100 бр. е умножена по броя на фиданките 5000 бр./ха, като изчислената стойност е 321 евро/ха.

е) Други операции, свързани с напояване (където това е възможно), влагане на почвени подобрители с влагозадържащ ефект – 16 евро/ха.

Стойността е определена, като са взети под внимание:

- цената на най-използвания продукт „Тераует” за 1 бр. фиданка – 0,004 евро/бр.;
- цена на продукта – 17,90 евро/кг;
- разходна норма – 2 гр./бр.;
- гъстота на културата – 5000 бр./ха

ж) Попълване (презасяване или презасаждане) на културите

ж.1. Попълване (презасяване или презасаждане) на културите с фиданки с открита коренова система – 308,2 евро/ха;

ж.2. Попълване (презасяване или презасаждане) на културите с фиданки със закрыта коренова система – 918,2 евро/ха;

Стойността е определена, както следва:

- предвидено е попълването да се извърши в края на първата година след засаждането върху 20 % от площта. Процента на попълване е определен въз основа на статистическите данни от провежданата инвентаризация на 1 год. култури, създадени в страната през последните 5 год., която е около 60 %.

- стойност на фиданките с открита коренова система - 1000 бр./ха умножена по цената на 1 бр. фиданка 0,26 евро/бр. е 160 евро/ха

- стойност на фиданките с закрыта коренова система - 1000 бр./ха умножена по цената на 1 бр. фиданка 0,77 евро/бр. е 770 евро/ха

- разходи (труд и материали) – 148,2 евро/ха. Определени са въз основа на отчетената през 2014 г. средна стойност от Държавните предприятия в базата данни на ИАГ (1 ГС) от 741 евро/ха.

2. Поддържащи дейности – 1623,50 евро/ха

в това число:

а) Отглеждане на новосъздадените горски култури до 5 години след залесяването – 1431,60 евро/ха.

Стойността е определена въз основа на отчетената средна цена на 1 ха през 2014 г. в базата данни на ИАГ (1 ГС) от Държавните предприятия, която е в размер на 143,16 евро/ха за 1 бр. отглеждане.

Изхождайки от нормативните изисквания в Наредба № 2 от 2013 г., препоръчително е отглежданията да се извършват при схема – до 3 пъти за 1-годишни; до 3 пъти – за 2 – годишни; до 2 пъти – за 3 – годишни; 1 път – за 4 годишни и 1 път – за 5 годишни. Възприемме отглежданията в мярката да се извършват при схема 3x3x2x1x1=10 пъти.

б) Късни отглеждания, които могат да включват ранни осветления, според дървесния вид и типа на гората

Поради очакваните трудности при прилагане на мярката, такива дейности не са планирани и не участват при определяне на общата цена.

в) Превантивни действия срещу дивеч, пасящи животни, вредители и болести – 191,90 евро /ха

Стойността е определена като са взети под внимание:

Разхода за труд – 38,50 евро/ха (определен е въз основа на ведомствените трудови норми (2008 г.), като нормата на време за пръскане на фиданки с ръчни инструменти за 100 бр. – 0,30 се умножава по часовата ставка от 1,59 (определена е въз основа на колективния трудов договор за начална заплата от 271 евро на работници, извършващи производствена дейност). Определената разценка е 0,77 евро/100 бр.

- средна цена за 1 л. препарат – 7,67 евро/л.
- средна разходна норма 20 л/ха.
- средна гъстота – 5000 бр./ха.

IV. Третиране на фиданките с необходимите предпазни и защитни материали – 184,06 евро /ха.

- Стойността е определена, като са взети под внимание средните разходи за ръчен труд и стойност на препаратите, достигнати през 2014 г. от Държавните предприятия при провеждане на процедури за възлагане изпълнението на аналогични дейности;

V. Ограждане на залесената територия – 1,34 евро/м

Стойността е определена като са взети под внимание:

- разходите за труд за изграждане на двуредова дървена ограда от иглолистни материали (ритловици). Разценката е определена, като нормата на време от ведомствените трудови норми (2008 г.) от 0,53 е умножена по часовата ставка от 1,59 евро (изчислена е въз основа на определената в браншовия колективен трудов договор начална заплата от 271 евро за работници, извършващи производствена дейност) – 0,84 евро/м.

- минималната средна височина на оградата е 1,5 м.

- стойност на материалите – 0,50 евро/м. Стойността е определена въз основа на средната продажна цена за 2014 г. на Държавните предприятия от склад с включен транспорт на ритловици – 40,9 евро/м³ (200 м в 1 м³).

VI. Транспортни разходи

1. транспортни разходи за работници – 0,44 евро/км.

Цената е определена по средни цени за таксиметрови услуги.

2. транспортни разходи за превоз на товари – 1,55 евро за тон/км.

Цената е определена по средни цени за таксиметрови услуги отиване и връщане при разстояние от 50 км.

❖ **Определените цени са за неземеделски земи в горски територии;**

❖ **За земеделски земи, цените се коригират с корекционен коефициент 0,90 поради по равните терени и улеснен достъп до тях и възможността част от операциите да се извършват механизирано.**

Изготвил:

Доц. д-р Наско Илиев – Лесотехнически университет – София

Приложение № 3 към Раздел 8.2 мярка 10 „Агроекология и климат“ Базови изисквания

Изисквания по управление	Базови изисквания				Прилагане на селскостопански практики благоприятни за климата и околната среда по чл. 43 от Регл. (ЕО) № 1307/2013	Обичайни селскостопански практики
	Задължения по кръстосаното съответствие, установени по силата на дял VI, глава I, от Регл. (ЕС) № 1306/2013	Минимални изисквания за използването на торове и продукти за растителна защита	Други приложими изисквания от националното законодателство	Критерии и минимални дейности		
Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност						
Забранено е използването на минерални торове и продукти за растителна защита.	НС 3. Забранява се пряко и непряко отвеждане на вещества от Списък I и Списък II в подземните води (Приложение към НС 3).	Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.	Няма специфични изисквания.	За постоянно затревени площи, поддържани в състояние, позволяващо извършване на паша или косене по смисъла на чл. 4, параграф 1, б. „в“, подт. ii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, трябва да бъде	Неприложимо	Пролетно внасяне на азотни минерални торове в амониева и карбамидна форма до 15 кг активно вещество на декар. Използване на органични торове за есенно торене до 20 кг активно вещество на азот, калий и фосфор.
Спазване на гъстота на животинските единици в границите от 0,3 – 1 ЖЕ/ха с цел осигуряване на добро екологично състояние на ВПС пасищата.	Няма специфични изисквания.	Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.	Няма специфични изисквания.	приложена поне една от следните минимални дейности: - подрязване на тревата и/или премахване на плевели и храсти;	Неприложимо	Практикуваната обичайна гъстота за пашуване в зоните на ВПС е 0,2 ЖЕ на хектар, води до недоизпасване на тези пасища. Предлаганите нива на паша водят до разлика от 0,1-0,8 ЖЕ в сравнение с минималните изисквания. По-високата гъстота на

						пашуване води до намален млекодобив при млечните говеда, овце и кози.
Първата коситба трябва да бъде от 15 юни до 15 юли за равнинните и хълмисти райони и в периода от 30 юни и 15 август за планинските райони;	НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите: - постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност - орлова папрат (<i>Pteridium aquilinum</i>), чемерика (<i>Veratrum spp.</i>), айлант (<i>Ailanthus altissima</i>) и аморфа (<i>Amorpha fruticosa</i>);	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.		Неприложимо	Коситбата в зони на земи с ВПС е в периода от 1 юни до 30 юли за равнинните райони и от 1 юли до 30 август в планинските области.
Косенето да се извършва ръчно или с косачки за бавно косене от центъра към периферията или от единия край на ливадата към другия с ниска скорост	ЗИУ 2.1. Забрана за: 1. умишлено улавяне или убиване на диви птици с каквито и да е уреди, средства и методи; 2. умишлено разрушаване, увреждане или преместване на гнезда; 3. умишлено унищожаване на яйца на диви птици, включително в случаите, когато те са изоставени; 4. умишлено обезпокояване на дивите птици, особено през периода на размножаване и отглеждане на малките.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.		Неприложимо	Косенето се извършва в планинските области традиционно с палцови косачки чрез последователни откоси от единия към другия край на парцела. В равнинните райони и в тези с по-малка насеченост на релефа се използват и роторни косачки.

Забранява се изграждането на нови отводнителни системи	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.		Неприложимо	
Окосената трева да се изсушава и събира на купове или да се изнася от парцела.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.		Неприложимо	Поради липса на специфични изисквания се наблюдават случаи на окосени ливади и затревени площи, като тревата не се изсушава и събира водещо до гниене, повишено отделяне на въглеродни емисии и затруднен растеж на нови тревни стръкове.
Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение						
Да се засяват и отглеждат есенни зърнено-житни култури в местообитания на зимуващи видове гъски на минимум 50 % от заявените по дейността площи;	<p>НС 6. Забранява се изгарянето на стрънищата.</p> <p>ЗИУ 2.2. НАТУРА зона за птиците (забрани): Забрана за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделските земи като такива.*</p> <p>ЗИУ 2.3. НАТУРА зона за птиците (забрани): Забрана за използване на неселективни</p>	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Изискването за управление надхвърля изискването за диверсификация на културите.	Есенно-зимните житни култури съставляват до 45% от площта на определените местообитания.

	<p>средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство).*</p> <p>(* приложимо само обработваемите площи в зони Натура в които са разписани тези забрани)</p>					
<p>Да се превръщат обработваемите земи, които са местообитания на Царски орел (<i>Aquila heliaca</i>) или Египетски лешояд (<i>Neophron percnopterus</i>), в постоянно затревени площи;</p>	<p>НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - полски граници (синори) в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; <p>ЗИУ 2.1. Забрана за: 1. умишлено улавяне или убиване на диви птици с каквито и да е уреди, средства и методи; 2. умишлено разрушаване, увреждане или преместване на гнезда; 3. умишлено унищожаване на яйца на диви птици, включително в случаите, когато те са изоставени; 4.</p>	<p>Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.</p>	<p>Няма специфични изисквания.</p>	<p>За постоянно затревени площи, поддържани в състояние, позволяващо извършване на паша или косене по смисъла на чл. 4, параграф 1, б. „в“, подт. ii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, трябва да бъде приложена поне една от следните минимални дейности:</p> <ul style="list-style-type: none"> - подрязване на тревата и/или премахване на плевели и храсти; 	<p>Неприложимо</p>	<p>Изоставените обработваеми земи все повече се усвояват от производителите и се връщат в селскостопанския оборот чрез ново разораване с цел по-нататъшно използване като орна земя.</p>

	<p>умишлено обезпокояване на дивите птици, особено през периода на размножаване и отглеждане на малките.</p> <p>ЗИУ 2.2. НАТУРА зона за птиците (забрани): Забрана за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделските земи като такива.*</p> <p>* приложимо само за земеделските площи в зони Натура в които е разписана тази забрана)</p>					
Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитанията на червеногушата гъска вна 50 % от заявената по дейността площ и с минимум 30 % царевица, попадащи в местообитанията	<p>НС 6. Забранява се изгарянето на стърнищата.</p> <p>ЗИУ 2.1. Забрана за: 1. умишлено улавяне или убиване на диви птици с каквито и да е уреди, средства и методи; 2. умишлено разрушаване, увреждане или</p>	Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Изискването за управление надхвърля изискването за диверсификация на културите.	Осъществяваният сеитбооборот в страната е редуване на окопни с култури на слята повърхност, като годишно приблизително около 32% от площта заета с есенно-зимни житни растения не е предшествана от царевица. Това налага разпръскване до 40 кг на хектар

<p>на червеногушата гъска.</p> <p>(Ангажиментът не се поема за фиксирани земеделски площи – те могат да варират в рамките на специализирания слой на дейността, при запазване на заявения размер на площите от страна на бенефициента.)</p> <p>(На подпомагане подлежат земеделски парцели, които с цялата си площ попадат в специализиран слой на местообитанията на Червеногушата гъска)</p>	<p>преместване на гнезда;</p> <p>3. умишлено унищожаване на яйца на диви птици, включително в случаите, когато те са изоставени; 4. умишлено обезпокояване на дивите птици, особено през периода на размножаване и отглеждане на малките.</p> <p>ЗИУ 2.2. НАТУРА зона за птиците (забрани): Забрана за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделските земи като такива.*</p> <p>ЗИУ 2.3. НАТУРА зона за птиците (забрани): Забрана за използване на неселективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство).*</p> <p>(* приложимо само</p>					<p>царевични зърна. Есенно-зимните житни култури съставляват до 45% от площта на определените местообитания.</p>
--	--	--	--	--	--	--

	обработваемите площи в зони Натура в които са разписани тези забрани)					
<p>Да не се прибира реколтата от зърнено-житни култури преди 31 юли в площи с гнезда на ливадния блатар (<i>Circus pygargus</i>).</p> <p>(На подпомагане подлежат земеделски парцели, които попадат в Списъка на общините с местообитания на Ливадния блатар.)</p>	<p>НС 6. Забранява се изгарянето на стърнищата.</p> <p>ЗИУ 2.1. Забрана за: 1. умишлено улавяне или убиване на диви птици с каквито и да е уреди, средства и методи; 2. умишлено разрушаване, увреждане или преместване на гнезда; 3. умишлено унищожаване на яйца на диви птици, включително в случаите, когато те са изоставени; 4. умишлено обезпокояване на дивите птици, особено през периода на размножаване и отглеждане на малките.</p> <p>ЗИУ 2.2. НАТУРА зона за птиците (забрани): Забрана за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделските земи като такива.*</p>	<p>Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.</p>	<p>Няма специфични изисквания.</p>	<p>Неприложимо</p>	<p>Неприложимо</p>	<p>Основно ще бъдат засегнати есенно-зимните житни култури, които заемат приблизителна площ от 45%, както и рапицата. Отлагане на жътвата, която при рапица започва в началото на юни, докато при другите житни от края на юни ще доведе или от отказване от тези култури или значителни загуби от упаднало или прораснало зърно.</p>

	<p>ЗИУ 2.3. НАТУРА зона за птиците (забрани): Забрана за използване на неселективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство).*</p> <p>(* приложимо само обработваемите площи в зони Натура в които са разписани тези забрани)</p>					
Контрол на почвената ерозия						
Превръщането на обработваеми зеделски земи в постоянно затревени площи, чрез използване на многогодишни тревни смески;	<p>НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите: - полски граници (синори) в блока на зеделското стопанство и/или зеделския парцел; - съществуващите трайни тераси в блока на зеделското стопанство и/или зеделския парцел;</p>	<p>Зеделските стопани спазват Правилата за добра зеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от зеделски източници на заявения парцел.</p>	<p>Няма специфични изисквания.</p>	<p>За постоянно затревени площи, поддържани в състояние, позволяващо извършване на паша или косене по смисъла на чл. 4, параграф 1, б. „в“, подт. ii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, трябва да бъде приложена поне една от следните минимални дейности: - подрязване на тревата и/или премахване на плевели и храсти;</p>	<p>Неприложимо</p>	<p>Превръщането на обработваеми ниви в постоянно затревени площи е непрактикуван подход сред производителите заради по-ниската доходност. Операцията по превръщането на обработваемите земи в затревени ливади е свързана и с допълнителни разходи.</p>
Противоерозионни мероприятия в	НС 7. Задължително е	Зеделските стопани спазват	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	За по-добро слънцегреење,

междуредия на на лозя и трайни насаждения чрез прокарване на оттокоотвеждащи бразди, перпендикулярни на склона в трайни насаждения и лозя, чиито редове са разположени по посока на склона;	да се запазват и поддържат съществуващите: - полски граници (синори) в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; - съществуващите трайни тераси в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел;	Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.				земеделските стопани много често ориентират редовете на трайните насаждения и лозята, обратно на склона, което е в противоречие с правилата за контрол на почвената ерозията
Затревяване на междуредията на трайни насаждения и лозя.	НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите: - полски граници (синори) в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; - съществуващите трайни тераси в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел;	Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	Затревяване на междуредови пространства на трайни насаждения е подходяща противоерозионна дейност, особено за насаждения създадени по посока на склона. По принцип земеделските производители избягват затревяването на площта заради разпространението на плевели, повече гризачи и влечуги и завишаване на разходите за обработка и третиране на затревените участници
Да се създават и	НС 7. Задължително е	Земеделските	Няма специфични	Неприложимо	Изискването по	Поясно редуване на

<p>поддържат буферни ивици с размер 4 - 8 м, разположени перпендикулярно на склона с отстояние 20-80 м. една от друга, в зависимост от наклона, типа на почвата и други фактори. Тези ивици трябва да покриват между 10-30% от обработваемата площ;</p>	<p>да се запазват и поддържат съществуващите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - полски граници (синори) в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; - съществуващите трайни тераси в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; 	<p>стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.</p>	<p>изисквания.</p>		<p>управление надхвърля изискването за оставяне на буферни ивици, като екологично насочена площ.</p>	<p>културите не се прилага с изключение на такива намиращи се в съседство с водни басейни. По I стълб се предвижда въвеждането на 5% Екологично насочени площи, които предполагат дейности, като буферни ивици и азото-фиксиращи култури, но в тази практика се предвижда до 30% от обработваемата площ да бъде обхваната от такива ивици. Изискванията по първи стълб са взети предвид при изчисляване на плащанията, с цел избягване на двойното финансиране</p>
<p>Да се редуват поясно културите –ивици с ширина от 30 до 100 м, с редуващи се окопни и слятопокровни култури, се разполагат перпендикулярно (напречно) на склона (по контура)</p>	<p>НС 6. Забранява се изгарянето на стърнищата.</p> <p>НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - полски граници (синори) в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; - съществуващите трайни тераси в блока 	<p>Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.</p>	<p>Няма специфични изисквания.</p>	<p>Неприложимо</p>	<p>Изискването по управление надхвърля изискването за оставяне на буферни ивици, като екологично насочена площ</p>	<p>При наклонени терени се прилага блоково редуване на културите, като буферни ивици на 20-80 м една от друга е нетипична практика за производителите</p>

	на земеделското стопанство и/или земеделския парцел;					
Традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм)						
Земеделските стопани, физически или юридически лица, които притежават тревопасни животни (овце, говеда) трябва да имат годишно разрешително за паша, издадено от дирекциите на националните и природните паркове в България.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Чл. 21 от Закона за защитените територии: В националните паркове се забраняват: 4. използване на изкуствени торове и други химически средства; 6. паша на кози, както и пашата в горите извън ливадите и пасищата; 12. замърсяване на водите и терените с битови, промишлени и други отпадъци; 13. бивакуване и палене на огън извън определените места;	Неприложимо	Неприложимо	Животновъдите практикуват ограничен пасторализъм заради неудобствата свързани с него и по-високите разходи
Земеделският стопанин трябва да притежава най-малко или 50 овце, 10 говеда или комбинация от тях, но не по-малко от 10 ЖЕ. Да се спазват нормите на натоварване на пасищата, одобрени от дирекциите на националните и природните паркове.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	Поради намаления брой на животните и тяхната раздробеност в стопанствата се стига до недостиг на животни, които да се използват за поддържане чрез паша на земите в националните паркове. Средният брой на овце на стопанство през 2013 година е 21 броя. Недоизпасването на затревените площ в парковете води до разпространение на вредни и нежелани растителни видове.
Земеделският	Няма специфични	Няма специфични	При придвижване/	Неприложимо	Неприложимо	Поради намаления брой

<p>стопанин трябва да пасе животните си на определените планински пасища най-малко 3 месеца от годината (в периода май – октомври). Изключения от тези срокове се допускат при изрични разпоредби на Дирекцията на националните и природните паркове.</p>	изисквания.	изисквания.	<p>транспортиране животните трябва да бъдат придружени от ветеринарномедицинско свидетелство за придвижване/ транспортиране.</p>			<p>на животните и тяхната раздробеност в стопанствата се стига до недостиг на животни, които да участват в поддържане чрез паша на земите в националните паркове. Извеждането на животните на замети и практикуването на сезонен пасторализъм води до облагородяване на площи застрашени от деградация и запустяване. Неудобствата са свързани с отдалечеността и бивакуване далеч от дома и по-високите разходи за живеење през времето на пасторализма.</p>
<p>Земеделският стопанин трябва да притежава най-малко две кучета за опазване на животните от нападения на хищници.</p>	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	<p>Обикновено бачиите и стадата извеждани в пасторализъм са съпроводжани с кучета, които рядко са от чистокръвна, специализирана за скотовъдството порода.</p>
<p>За получаване на допълнителното компенсаторно плащане за паша с каракачански кучета и кучетата от порода „Българско овчарско куче“, те трябва да притежават „Родословен</p>	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	<p>Притежаването на сертификат за „Родословен произход“ на овчарските кучета е доказателство, че кучетата са „работещи кучета“, приобщени към стадото и могат да предпазват стадото от нападения на хищници.</p>

сертификат” за произход, издаден от призната асоциация.						
Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство						
Земеделският стопанин трябва да уведомява и да получи писмено позволение от съответната развъдна асоциация или от ИАСРЖ преди клане или продажба на всяко заявено животно за подпомагане през текущата година;	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Отглеждането на застрашени породи животни е свързано с пропуснати ползи заради по-лошите продуктивни качества на тези животните. Получаването на съответните разрешителни е свързано с транзакционни разходи и претърпени загуби от невъзможност да се разпореждат свободно с животните.
Забранява се свободното пасищно отглеждане на свинете извън регламентираните за тази цел места;	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Свързано е с допълнителни разходи за електропастири и труд.
Земеделският стопанин трябва да спазва развъдната програма за съответната подпомагана порода;	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Отглеждането на застрашени от изчезване животни засяга не само самите животни, но и дейността на цялото стопанство, което трябва да разграничи отглеждането на застрашените породи от породите със стопанско предназначение, за да се избегне нарушаване на генофонда.

Опазване на застрашени от изчезване местни сортове, важни за селското стопанство						
Земеделските производители трябва да притежават официален документ за отглежданите от тях сортове, издаден от лице, имащо право да сортоподдържа съответния сорт.	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Опазването на застрашени от изчезване местни сортове е свързано с допълнителни разходи по тяхното съхранение в изследователските институти или отглеждане в стопанствата свързано с пропуснати ползи заради по-лошите продуктивни качества на тези сортове.
Земеделските стопани не трябва да намаляват до 10% първоначално заявените площи от група култури с местни сортове, застрашени от изчезване.	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Земеделските стопани отглеждат по-високо продуктивни култури
Подсигуряване разнообразна паша на пчелите и осигуряване на естествено опрашване						
Земеделските стопани трябва да притежават пчелин с минимум 25 пчелни семейства	Неприложимо	Неприложимо	Чл. 137 от Закон за ветеринарно медицинската дейност	Неприложимо	Неприложимо	Няма ограничение по отношение на броя на отглежданите пчелни семейства
Сезонно преместване и разполагане на пчелни семейства на разстояние от минимум 3 км от постоянния пчелин на	Неприложимо	Неприложимо	Чл.15 и чл.16 от Закон за пчеларството	Неприложимо	Неприложимо	Няма допълнителни ограничения

кандидата, регистриран в БАБХ						
Временните пчелини трябва да са разположени на разстояние от 500м от друг пчелин на кандидата	Неприложимо	Неприложимо	Чл.15 и чл.16 от Закон за пчеларството	Неприложимо	Неприложимо	Няма допълнителни ограничения
Осигуряване на придвижване на минимум 2 местоположения за пчелни семејства с ангажимент.	Неприложимо	Неприложимо	Чл.15 и чл.16 от Закон за пчеларството	Неприложимо	Неприложимо	Няма утвърдени обичайни практики за временните пчелини
Спазване на минимално време за престой на пчелните семејства от 3 седмици за всяко местоположение.	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Неприложимо	Няма утвърдени обичайни практики за временните пчелини
На едно местоположение се разполагат до 50 пчелни семејства	Неприложимо	Неприложимо	Чл.15 и чл.16 от Закон за пчеларството	Неприложимо	Неприложимо	Няма утвърдени обичайни практики за временните пчелини

Приложение № 4 към Раздел 8.2 мярка 10 „Агроекология и климат“

Списък на поддържаните и отглежданите от ССА застрашени от изчезване местни сортове растения без издадени сертификати за правна закрила

№	Сорт	Вид	Описание	Доказателство за генетична ерозия	Източник на информация	Наличие на посевен и посадъчен материал	Местоположение на посевен и посадъчен материал (Наименование на институт и др.)
1	Албена *	Пипер C. annuum L.	Пипер C. annuum L.	В миналото със стопанско значение, райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 3 000 дка. до 50 дка, липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Признат 2006 г. - служебно	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
2	Български ратунд	Пипер C. annuum L.	Традиционен български сорт, създаден в ИЗК „Марица“. От групата на Широки пипери, тип Ратунд. Подходящ е за средно ранно и късно полско производство. Растението е високо 35-45 cm с две до три разклонения. Плодовете са полувиисящи, зелени/червени, сплеснати с три-четири слабо изразени сегменти. Средното тегло на плода е 90-100 g. Месестата част на плода е крехка, сочна и сладка. Вегетационният период до техническа зрялост е 115-120 дни, а до ботаническа – 140-150 дни. Предназначен е за консумация в свежо и преработено (туршии, лютеница и др.) състояние.	Със стопанско значение в миналото и понастоящем, райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 5 000 дка. до 500 дка, липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Признат 2006 г. - служебно	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Сортови семена, Вардим

3	Бял калинков	Пипер C. annuum L.	Български местен сорт от групата на Широки пипери, тип Калинков (Долма). Подходящ за ранно и средно ранно полско производство. Плодовете са стърчащи, тривърхи, с дължина 9-11 cm и диаметър при основата 5-6 cm. Перикарпът е дебел около 6 mm, с тънка кожа. В техническа зрялост плодовете са восъчнобели, а в ботаническа – червени. Вегетационният период е около 110-115 дни до техническа и 135-140 дни до ботаническа зрялост.	Със стопанско значение в миналото, райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е със силно намалени площи от 1 000 дка. до 5 дка., липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Признат 2006 г. - служебно Вписан в ЕК за зеленчукови култури	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
4	Бяла шипка	Пипер C. annuum L.	Български местен сорт, тип Шипки. Предназначен е за средно ранно и късно полско производство. Плодовете са дребни, лютиви, конусовидни, дълги 5-7 cm и широки в основата 1,5-2,5 cm, изпълнени със семенно ложе и много семена. Восъчнобели в техническа и червени в ботаническа зрялост. Вегетационният период до техническа зрялост е 95-100 дни и до ботаническа – 144 дни.	В миналото със стопанско, макар и ограничено, значение. Райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, защото сортът е със силно намалени площи от 200 дка. до 10 дка., липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Изд. на БАН, София, 1966, стр. 75. Признат 2006 г. - служебно Вписан в ЕК за зеленчукови култури	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Вема ООД, Хасково; Опал Зи, Пловдив, ЗП Гинка Христова, Пловдив

5	Гороглед 6	Пипер C. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица” от местна популация Гороглед чрез индивидуален отбор. Традиционен български сорт за производство на червен пипер за мелене. Растението е с индетерминантен храст. Плодовете са стърчащи, конусовидни, със сравнително широка основа.	Със стопанско значение в миналото и отчасти в настоящето (1, 2, 3, 4). Бил райониран за цялата страна (5). Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 15 000 дка. до 100 дка., сортоподдържането и семепроизводството не са на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Изд.на БАН, София, 1966, стр. 70. Признат 2006 г. - служебно - Вписан в ЕК за зеленчукови култури	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
6	Джулонска шипка 1021	Пипер C. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица” от местна популация чрез индивидуален отбор. Много ранен и добивен сорт. Плодовете са висящи, дребни, дълги 4-6 cm и широки в основата 1,5-2,5 cm. По форма са късо конусовидни. Повърхността им е гладка със силен гланц. Имат силно лютив вкус. В техническа зрялост са тъмнозелени, а в ботаническа – интензивно червени.	Със стопанско значение в миналото и отчасти в настоящето. Бил райониран за цялата страна (5). Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е със силно намалени площи от 200 дка. до 50 дка., липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Изд. на БАН, София, 1966, стр. 74. Признат 1964 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Опал Зи, Пловдив

7	Калинков 800/7	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица”. Сорт тип Долма (Широки). Растенията са средно високи, с 2 до 4 разклонения от първи порядък. Плодовете са със сладък вкус, стърчащи, три- четири върха, дължина 7-10 cm и ширина 5-7 cm, слабо стесняващи се към върха. В техническа зрелост са зелени, а в ботаническа – червени. Предназначен за ранно и средно ранно производство. Подходящ за консумация в прясно състояние (салати, сандвичи), за пълнене, фаршироване, консервиране и др.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът не се отглежда и сортоподдържа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр. 55.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
8	Кози рога	Пипер С. annuum L.	Местен сорт. Растението е средно високо. Плодовете са люти, висящи, дълги 15 – 22 cm, с диаметър при основата 2 – 3 cm, зелени в техническа и червени в ботаническа зрелост. Повърхността е напречно набръчкана със силен гланц. Основата на плода е обхваната от фуниевидна чашка. Вегетационният период е около 115 дни до техническа и 135 дни до ботаническа зрелост. Предназначен е за средно ранно производство. Подходящ е за консумация в прясно състояние и най-вече за приготвяне на туршии.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът не се отглежда и сортоподдържа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр. 72. Признат 2006 г. - служебно Вписан в ЕК за зеленчукови култури	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

9	Куртовска капия 1619	Пипер C. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица” от местна популация чрез непрекъснат индивидуален отбор. Един от най-разпространените сортове у нас. Подходящ е за средно ранно производство. Плодовете са тип Капия, дву- и тристранно сплеснати, едри, висящи, дълги, едновърхи като често върхът завършва с кукичка. Месестата част е крехка, сладка, сочна, с приятен аромат. Вегетационният период до ботаническа зрялост е 140-150 дни. Продукцията е предназначена за консумация в прясно състояние и преработка (печене, мариноване, пюрета и лютеница).	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е със силно намалени площи от 60 - 90 000 дка. до 100 дка. и липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Апробация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр. 61. Признат 2006 г. - служебно Вписан в ЕК за зеленчукови култури	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Сортови семена, Вардим; Опал Зи, Пловдив; ЗП Гинка Христова, Пловдив; АгроБиоСемена, София
10	Новоселска капия 379	Пипер C. annuum L.	Стар сорт, създаден в ИЗК „Марица” от местна популация чрез непрекъснат индивидуален отбор. Растенията са с 2-3 изправени разклонения. Плодовете са висящи, с дължина 12-14 cm и диаметър при основата 3-4 cm. Лесно се откъсват и са със сладък вкус. Предназначен е за производство на червен пипер за мелене.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е със силно намалени площи от 500 дка. до 1 дка. и липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Апробация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр. 67. Признат 1964 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
11	Рибки.	Пипер C. annuum L.	Местна форма. Формира високи растения с лютиви плодове с форма на рибки, висящи, зелени/ интензивно червени.	С ограничено значение в миналото и настоящето. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като площите са до 20 дка., не се сортоподдържа и семепроизвежда на научна основа.	От селекционера в Института. Отчети.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Опал Зи ООД, Пловдив

12	Сиврия 600	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица” от местна популация чрез непрекъснат индивидуален отбор. Подходящ е за ранно, средно ранно и късно полско производство. Плодовете са висящи, жълтокехлибарени в техническа зрялост и светлочервени в ботаническа. Дълги са 18-20 cm, с диаметър при основата 4-5 cm и средно тегло на плода около 70 g. Вегетационният период до техническа зрялост е 105-110 дни, а до ботаническа – около 135 дни. Предназначен е за консумация в прясно състояние, за готвене и туршии.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 3000 дка. до 50 дка. и липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Апробация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр. 247. стр.59. Признат 2006 г. - служебно	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Нигохос Нигохосян, Стряма; Опал Зи, Пловдив
13	Черешки	Пипер С. annuum L.	Местна форма. Плодове дребни, с форма на черешки и лютив вкус.	С ограничено разпространение в миналото и настоящето. Застрашен е от генетична ерозия и изчезване, тъй като площите са до 1 дка., не се сортоподдържа и семепроизвежда на научна основа.	От селекционера в Института. Данните са публикувани в Апробация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр. 77.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

14	Чорбаджийски	Пипер <i>C. annuum</i> L.	Традиционен български местен сорт, от тип Роговидни. Подходящ е за ранно, средно ранно и късно производство. Плодовете са висящи, слабо люти, дълги 13-24 cm, с напречно набръчкана повърхност, с диаметър при основата около 1,5-2,0 cm. В техническа зрялост са жълто-зелени, а в ботаническа – червени. Вегетационният период до техническа зрялост е около 100-105 дни, а до ботаническа зрялост е 130-135 дни.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна, но най-голямо разпространение има в Южна България. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 2 000 дка. до 100 дка., липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	От селекционера в Института. Книги, учебници, брошури. Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр. 74. Признат 2006 г. - служебно Вписан в ЕК за зеленчукови култури	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Опал Зи, Пловдив; ЗП Гинка Христова, Пловдив; АгрБиоСемена, София
----	--------------	---------------------------	---	--	---	----	--

15	Идеал	Домати (<i>Solanum lycopersicum</i> L.)	Индетерминантен директен сорт за средно ранно полско производство, главно за консумация в прясно състояние. Вегетационен период 120-140 дни. Плодовете са едри – 130-220 g, кръгли до плоско-кръгли, многокамерни, с много нежна консистенция и отлични вкусови качества.	През периода 1996-2003 е извършвано мащабно семепроизводство на домати сорт "Идеал" в ИЗК"Марица" - гр.Пловдив, предоставяни са лицензионни договори. Сортът е отглеждан при производствени условия - около 10 000 дка.След 2003 г. няма семена от високи категории (предбазови, базови и сертифицирани), т.е не се извършва сортоподдържане. През периода 2006 -2015 г. семепроизводството е ограничено. Сортът се отглежда в цялата страна, предимно в лични стопанства за домашна консумация.Сортът не е конкурентноспособен - не отговаря на изискванията на производителите - висок добив и устойчивост на болести. Отговаря на изискванията на консуматорите - добри вкусови качества	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семепроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив,Сийка Лесова с.Стряма; Вема ООД, Хасково
16	Бистренски	Краставици <i>Cucumis sativus</i>	Сортът е с неизвестен произход. Широко разпространен в миналото. Той е от сортотипа на салатените краставици със смесен тип на цъфтеж. Подходящ е за полско производство.	Производство до 1980 г. са се отглеждали годишно около 1000 дка/ Сега се не отглежда	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семепроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

17	Старозагорски ланги	Краставици Cucumis sativus	Създаден в ИЗК чрез подобрителна работа в популацията на едноименния сорт, разпространен в Старозагорския район. Той е от сортотипа на салатните краставици, подходящ за ранно полско и парниково производство.	Производство до 1980 г. са се отглеждали годишно около 2000 дка/ Сега се не отглежда	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
18	Победа	Краставици Cucumis sativus	Хибриден сорт дребноплодни краставици с женски тип на цъфтеж, създаден съвместно от ОСЗК в Горна Оряховица и ИЗК „Марица”. Предназначен е за полско производство. Характеризира се с дружно зреещи плодове, подходящ е за еднократна механизирана беритба.	Производство до 1980 г. са се отглеждали годишно около 8000 дка / Сега се не отглежда	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

19	Видински коравци	Пъпеши Cucumis melo	Пъпеши Cucumis melo	Производство до 1980 г. са се отглеждали годишно около 5000 дка/ Сега се отглеждат около 100	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдръжане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.		ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Сортови семена, Вардим
20	Медена роса	Пъпеши Cucumis melo	Сортът е селектиран в ИЗК „Марица” през 1931 г. Типът на цъфтеж е андромонеиус. Това е единственият сорт зимни пъпеши селектиран у нас до сега. Плодовете са годни за консумация след 3-4 седмично лагериране.	Производство до 1980 г. са се отглеждали годишно около 2000 дка/ Сега се отглеждат около 100	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдръжане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Сортови семена, Вардим
21	Мраморна 17	Дини Citrullus lanatus	Сортът е селектиран в ИЗК „Марица” през 1932 г. До преди 10-15 години беше повсеместно разпространен. Притежава много добри вкусови качества.	Производство до 1990 г. са се отглеждали годишно около 100000 дка/ Сега се отглеждат около 500	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдръжане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Сортови симиана, Вардим

22	Зараевски	Дини Citrullus lanatus	Местен сорт от района на Търговище. Добри вкусови качества.	Производство до 1980 г. са се отглеждали годишно около 2000 дка. Сега се отглеждат около 10 дка.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
23	Божура	Дини Citrullus lanatus	Сортът е селектиран в ОСЗК – Г. Оряховица. Отличава се с много добри вкусови качества.	Производство до 1990 г. са се отглеждали годишно около 2000 дка. Сега не се отглежда	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
24	Портокалка	Дини Citrullus lanatus	Местен сорт от Плевенско с жълто оцветяване на месестата част. Много добри вкусови качества.	Производство до 1970 г. са се отглеждали годишно около 500 дка. Сега не се отглежда	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

25	Янтра	Тиквички <i>Cucurbita pepo</i> var. <i>Girumontia</i>	Сортът е създаден в ОСЗК – Г. Оряховица, чрез отбор в местна популация.	Производство до 1990 г. са се отглеждали годишно около 1000 дка. Сега се отглеждат около 100 дка.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
26	Пловдивска 48/4	Тиква бяла <i>Cucurbita</i> <i>maxima</i>	Сортът е създаден в ИЗК „Марица“. Подходящ е за варене, печене, направа на рачел. Днес се търси от производителите.	Производство до 1990 г. са се отглеждали годишно около 8000 дка / Сега се отглеждат около 1000	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

27	Местна популация	Луфа <i>Luffa cylindrica</i>	Предимно декоративно растение, сухите и обелени плодове могат да се използват като гъба за изтриване.	Производство до 1990 г. са се отглеждали годишно около 200 дка. Сега се отглеждат около 100 дка.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
28	Местна популация	Кратуна <i>Lagenaria siceraria</i>	Предимно декоративно растение, плодовете маже да се използват като съдове за вода.	Производство до 1990 г. са се отглеждали годишно около 500 дка. Сега се отглеждат около 200 дка.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

29	Старозагорски чер	Градински фасул Phaseolus vulgaris L.	Местен директен сорт, подобрен в ИЗК "Марица" и в ОСЗК - Горна Оряховица. Подходящ е за ръчно прибиране и консумация в непреработено състояние (с добра разваряемост). Растенията са детерминантни, храстовидни, добре облистени, със здраво изправено стъбло. Цветовете: светло лилави, средно едри. Бобовете се залагат над средния пояс, без да се концентрират. В технологична зрелост са зелени до светлозелени, плоски, прави, с дължина 10 - 12 см и ширина 1,3 - 1,6 см, крехки, сочни, без лико и пергаментов слой. Имат типичен фасулев вкус и аромат и се разваряват добре при готвене. Сортът е ран и жизнен (46 -50 дни до техническа зрелост). При многократни беритби осигурява стандартен добив над 1-1,5 т /дка. Чувствителен е към икономически важните болести. Лесно се изражда при неблагоприятни условия на отглеждане. Добив- над 1000 кг/да. Семена: средно едри, елиптични, издути, черни с бяло пъпче. Абсолютно тегло ок. 420г. Поддържа се в ИЗК Марица, отглежда се ограничено в лични градини и малки стопанства в Южна България	Един от начините за измерване степента на генетичната ерозия на даден сорт е чрез определяне на показателите за неговото разпространение в съответния регион (година дка). По данни на министерството на земеделието за периода от 2001 до 2013 площите на които се отглежда зелен фасул на територията на България са намалели близо 5 пъти: през 2001г. -15 214 дка, през 2013г. - 3440 дка, като по- голямата част са заети от навлезлите високо-интензивни чужди сортове. Сорт "Старозагорски чер" се е поддържал и семепроизвеждал в ИЗК "Марица" до 2006г. Общата площ заета от сорта е намаляла от приблизително 20 дка през 1998 на 3 дка през 2014. Изключително жизнен сорт, но лесно израждащ се при неблагоприятни условия на отглеждане. Бил е много разпространен и райониран за всички зеленчукопроизводителни райони на страната. С изключително голямо стопанско значение до преди отварянето на българските пазари за внос на чужди семена и посадъчен материал. Отглеждането му през последните години е ограничено в резултат на липсата на официално сортоподдържане и семепроизводство, както и на навлезлите чужди високоинтензивни сортове градински фасул. ограничени количества семена от сорта са налични в ИЗК Марица - Пловдив, но продажбата и разпространението на семена е спряна. Ето защо считаме, че сорт "Старозагорски чер" е във висока степен застрашен от генетична ерозия.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семепроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
----	-------------------	--	--	---	--	----	---------------------------

30	Мастилен 116	Градински фасул Phaseolus vulgaris L.	<p>Създаден в ИЗК „Марица“ – Пловдив от местна популация Мастилен.</p> <p>Растение: детерминантно, изправено, високо средно 40-45 см, добре облистено. Стъбло: здраво с 6-8 разклонения, високо 18-20 см. Бобовете са прикрепени ниско, някои от тях опират почвената повърхност. Листа: тъмнозелени, големи. Петурите са яйцевидни, с доста изострен връх, дълги 10-12 см и широки 7-10 см. Цветовете: лилави, средно едри. Бобове: прави до слабо извити, плоски, широки, зелени с мастилени петна. Размери на боба: дължина 11-14 см, ширина 13-16 мм. На една плодна дръжка има средно 2-3 чушки. В техническа зрелост са крехки, сочни, с малки кухини, без влакна и без пергаментова ципа. Зърната средно по 4-5. Семена: средно едри, елиптични, издути, с бежововиолетова окраска и мастилени петна. Пъпчето е бяло, със светло кафяв ореол. Абсолютно тегло около 355 г. Стопански качества: добивен, жизнен и добре приспособен за нашите условия, ран сорт. Среден добив: 1000 кг/да зелени чушки. Вегетационен период до технологична зрелост- 45-50 дни, а до пълна биологична зрелост 75-78 дни. Слабо чувствителен към бактериоза и мозайка. Вкусови качества добри, подходящ предимно за консумация в прясно състояние с добра разваряемост, не се препоръчва за консервиране и замразяване. Поддържа се в ИЗК Марица, отглежда се ограничено в лични градини и малки стопанства на територията на Централна Южна България</p>	Сортът е много жизнен и изключително добре приспособен за нашите условия. Вкусовите му качества са много добри, с отлична разваряемост при консумация в прясно състояние. Не е бил райониран и е разпространен главно в малките лични стопанства и градини. Важен е за задоволяване на специфични нужди на консуматорите.	Документи на ИЗК "Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.		ИЗК "Марица", гр. Пловдив
----	--------------	--	--	---	--	--	---------------------------

31	Лястовичи	Градински фасул Phaseolus vulgaris L.	Стар местен сорт, запазен в чисто състояние в ИЗК Марица. Растение: изправено, високо 40-50 см, със сравнително малко листа. Бобовете са ниско заложени, опиращи почвената повърхност. Листа: зелени, яйцевидни. Листни дръжки дълги 10-15 см. Цветовете - кремаовбели. Бобове - жълти, цилиндрични, доста извити, дълги 10-15 см и широки 8-10 мм. В техническа зрелост са крехки, сочни, без кухини, влакна и пергаментова ципа. В една чушка средно 5 добре развити зърна. Семена: бърбеко-видни, бели с бяло пъпче и черни петна около пъпчето, подобни на крилца. Стопански качества: средно добивен, средно ран сорт- вегетационен период от оникването до технологична зрелост 48-50 дни. Среден добив- 700-800 кг/да Чувствителен на бактериоза и слабо чувствителен на мозайка. Подходящ за консумация в прясно състояние. Разпространен на ограничени площи в Горнооряховски и в някои други райони на Северна България.	Ограничено количество селекционен материали са налични в ИЗК "Марица"	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	ДА	ИЗК "Марица"- Пловдив
32	Прометей	Градински грах (Pisum sativum L.)	1978 г. – късен, жизнен сорт с вегетационен период до беритбата 75-76 дни. Сортът е с добри технологични и вкусови качества, бавна динамика на развитие и продължителност на технологичната зрялост 3-5 дни. Подходящ за стерилизация. Отличава се с относителна устойчивост на високи температури.	Отглеждан в районите на Ямбол, Стара Загора и Северна България на площ от 20 хил дка*. През 1998 г е отглеждан в Пловдивско на 18 дка супер-елитни семена.Отпада от схемите на сортоподдържане и семеипроизводство преди 2000 г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.*Данните за площите от публикации са за 1978 г.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив

33	Маргарит - (№ 907)	Градински грах (Pisum sativum L.)	Предложен 1972 г. Вегетационен период до технологична зрялост 58-60 дни. Дружнозреещ, добивен, със сравнително дребни зърна. Стерилизираният грах има хубав външен вид и вкус. Семената са набръчкани.	Сортът е отглеждан основно в Североизточна България, Плевенско и Ямболско на площ от приблизително 10 хил. дка *. Отпада от сортовата листа, семепроизводството и сортоподдържането преди 2000г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС. *Данните за площите от публикации са за 1978 г.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив
34	Деница	Градински грах (Pisum sativum L.)	Създаден по метода на половата хибридизация между Пловдивска перла и Линия 76, предложен през 1973 г. С много добри химико-технологични качества, 6.8% захари и 2.9% скорбяла, абсол. тегло 157 g.	Разпространен и отглеждан е основно в Северна България и района на Стара Загора на площ от 5 хил. дка. Отпада от сортовата листа, семепроизводството и сортоподдържането преди 2000г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС. *Данните за площите от публикации са за 1978 г.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив
35	Зорница	Градински грах (Pisum sativum L.)	Дружнозреещ, добивен, ран сорт от групата с набръчкани семена. Отличава се с много добри вкусови и технологични качества. Създаден в ИЗК по метода на половата хибридизация като кръстоска между Бърдевундер и Пловдивска перла, предложен през 1972 г.	Отглеждан е в Северозападна и Централна България и района на Ямбол на площ от 5 хил дка. Отпада от сортовата листа, семепроизводството и сортоподдържането преди 2000 г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.*Данните за площите от публикации са за 1978 г.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив

36	Местна форма с. Марково,	Бакла (Vicia faba)	С едри, плоски, светло-кафяви семена, стъбло – изправено до 80 см, с бели цветове, бобове около 15 см.	Отглеждат се в лични стопнства, без да се извършва сортоподдържане и семепроизводство.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив
37	Местна форма от Севлиевска област.	Бакла (Vicia faba)	Едри, плоски, шарени, кафяви и тъмно-кафяви.	Отглеждат се в лични стопнства, без да се извършва сортоподдържане и семепроизводство.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив
38	Лясковски 58	Лук Allium sera	Луковиците са средно едри (60-90 g), с плоско кръгла до заоблена луковича. Обвивните люспи са добре изразени, стегнати, бакърено червени. Луковицата е плътна, млечнобяла с 2-3 вегетативни пъпки. Вегетационният период е 110 дни. Стрелкува слабо и е среднодобивен – 1500 -2000 kg/дка.. Зимната съхраняемост на луковиците е висока – (85-90%), до края на март. Подходящ е за сушене, съхранение, за износ и за производство на зелен лук. Отглежда се чрез арпаджик и от семена. Поддържа се в ИЗК „Марица”.	Отглеждал се е на площи от 20000 дка. Сега се среща около 2000 дка.	на селекционера, агростатистика	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив; Сортови семена, Вардим
39	Мелник	Лук Allium sera	Създаден от местна популация, разпространен в Южна България. Луковиците от лук сорт Мелник са с типична плоска форма с тегло 80-100 g. Обвивните люспи са тъмно жълти, вътрешните месести люспи са бели, с плътен строеж и лютив вкус. Сухото вещество е 18-19%, съхраняемостта е 85-90% до края на март. Отглежда се чрез арпаджик и от семена. Добивът е около 2000 kg/дка.. Поддържа се в ИЗК „Марица”.	Отглеждал се е на площи от 4000 дка. Сега се среща около 10 дка.	на селекционера, агростатистика	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив

40	Испански 482	Лук Allium sera	Луковиците са овални, слабо изтеглени към дънцето и шийката, с индекс 1,1-1,3 и маса 150-300 g. Обвивните люспи са бакъреножълти с добре изразени по-тъмни меридиални ивици, със задоволителна здравина, дебели, разпукващи се, неопадващи. Месестите люспи са млечнобели, добре прилегнали една към друга, поради което луковиците са твърди и стегнати. Вкусът е слабо лют, съдържание на сухо вещество - 8-10%. Това е най-късният и високодобивен сорт 4000-5000 kg/дка., разпространен у нас. Подходящ за консумация в прясно състояние и за краткосрочно съхранение. Отглежда се чрез семена. Поддържа се в ИЗК „Марица”	Отглеждал се е на площи от 5000 дка. Сега се среща около 5 дка.	на селекционера, агростатистика	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив
41	Асеновградска каба 5	Лук Allium sera	Луковиците са плоскокръгли с много характерна обратно конусовидна форма, откъм шийката плоска до слабо вдлъбната, а откъм дънцето силно изтеглена, с индекс 0,7-0,9 и тегло 150 g. Обвивните люспи са оцветени виолетово-червено. Месестите люспи са дебели, рехаво разположени, виолетово-червени, като външните са по-интензивно оцветени, а вътрешните по-слабо и то само по повърхността. Съдържанието на сухо вещество е 6-8 %. Много високодобивен и късно зрял сорт. Асеновградска каба 5 е един от най-ценните салатни сортове. Отглежда се чрез семена. Поддържа се в ИЗК „Марица”.	Отглеждал се е на площи от 5000 дка. Сега се среща около 10 дка.	на селекционера, агростатистика	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив; ЗП Ганка Влахова, Пловдив
42	Зимен 14.	Чесън Allium sativum	Листата са жълтозелени, нежни, стъблото е по-тънко и крехко. Луковицата е едра, плътна, с плоскокръгла форма, слабо източена към шийката. Обвивните люспи са 3-4, матово бели с розов отенък. Луковиците са много едри до (60-80 g), по-слабо обвити със сухи люспи. Скилидите са 12-16, дълги, със слабо лютлив вкус. Сортът е високо добивен 1000-1400 кг. Освен за зелено формираните луковици се използват за консумация в прясно състояние.	Отглеждал се е на площи от 8 000 дка. през 90 години. Среща се рядко в дворни места.	на селекционера, агростатистика	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив

			Сортът е подходящ за ранно парниково и полско производство. Поддържа се в ИЗК „Марица”.				
43	Пазарджишко подобро 16	Главесто зеле Brassica oleracea L. conv. capitata (L.)	Сорт получервено главесто зеле (<i>forma semirubra</i>) предназначен за късно полско производство с период на вегетация от засаждане до реколтиране 120 - 150 дни. Характеризира се с устойчивост на високи температури и засушаване и е толерантен към мана. Продукцията е предназначена за консумация в свежо и преработено състояние, като основно се използва за получаване на кисело зеле.	Сорт без сертификат. Неизвършване на сортоподдържаща дейност. Разпространен във всички райони на България с предпочитания за производство в Южен Централен и Югозападен район на страната. Намаление на площите от 400 ха. до 300 ха.	Създаден 1956 г. в ИЗК Марица. (Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, Стр.147.) Неизвършване на сортоподдържаща дейност. Информация за генетична ерозия по мнение на селекционера по зелеви култури.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив

44	Кьосе 17	Главесто зеле Brassica oleracea L. convar. capitata (L.)	Сорт бяло главесто зеле (<i>forma alba</i>) предназначен за късно полско производство с период на вегетация от засаждане до реколтиране 110 - 120 дни. Характеризира се с устойчивост на високи температури и засушаване. Продукцията е предназначена за консумация в свежо и преработено състояние, като основно се използва за получаване на кисело зеле.	Сорт без сертификат. Неизвършване на сортоподдържаща дейност. Разпространен във всички райони на Р България. Намаление на площите от 1000 ха. до 600 ха..	Създаден 1948 г. в ИЗК Марица. (Данните са публикувани в Аprobация на зеленчуковите култури, Издателство на БАН, София, 1966, стр.140) Признат 2006 г. - служебно. Неизвършване на сортоподдържаща дейност. Информация за генетична ерозия по мнение на селекционера по зелеви култури.	да	Институт по зеленчукови култури „Марица”, Пловдив; Сортови семена, Вардим; ЗП Ганка Влахова, Пловдив; ЗП Гинка Христова, Пловдив; Вема, Хасково; ЗП Дора Джамбазова, Стамболийски
45	Червената ябълка Маришншца	ябълка	Разпространена е в района на Априлци. Дървото е със силен растеж и добра родovitост. Плодовете са средно едри, плоскоконусовидни, жълто оцветени с червени ивици. Плодовото месо е жълтооранжево, киселичко, с аромат.	Сорта е изчезващ и са запазени отделни дървета в района на Априлци. От тях са взети калеми, присадени в разсадника на ИПЖЗ и от произведените фиданки е създадено моделно насаждение Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка.	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян
46	Бялата ябълка	ябълка	Разпространена е в района на Априлци. Дървото е с умерено силен растеж. Плодовете са средно едри, овалноконусовидни, светло жълто оцветени. Плодовото месо е жълтеникаво, нежно, сочно, сладко- кисело с аромат.	Сорта е изчезващ и са запазени отделни дървета в района на Априлци. От тях са взети калеми, присадени в разсадника на ИПЖЗ и от произведените фиданки е създадено моделно насаждение Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка.	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян

47	Лимонка	ябълка	Дървото е умерено растящо. Плодовете са сравнително дребни, със закръглена форма, светло жълто оцветени. Плодовото месо е бяло, плътно, сладко.	В района на Троян има запазени отделни дървета. От тях са взети калемни, присадени в разсадника на ИПЖЗ и от произведените фиданки е създадено моделно насаждение Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян
48	Моята ябълка	ябълка	Дървото е умерено растящо. Сорта е родовит. Проявява алтернативност. Плодовете са средно едри, тъмночервено до лилаво оцветени, плодното месо-жълтеникаво-зеленикаво с червени ивици по плодната кожа, нежно, сочно, сладко-кисело с аромат.	Сорта е изчезващ и са запазени отделни дървета в района на Априлци. От тях са взети калемни, присадени в разсадника на ИПЖЗ и от произведените фиданки е създадено моделно насаждение Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян
49	Петровка	ябълка	Дървото е със силен растеж. Плодовете са дребни със закръглена форма. Плодната кожа е зелена, лъскава. Плодовото месо е нежно, сочно, сладко, без киселини.	Отделни запазили се дървета са намерени в района на Априлци, Бели Осъм, Чифлик, Дълбок дол. От тях са взети калемни, присадени в разсадника на ИПЖЗ и от произведените фиданки е създадено моделно насаждение. Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян
50	Кожеста ренета	ябълка	Дървото е с умерено силен растеж. Сорта е с добра родовитост. Плодовете са средно едри със закръглено-конусовидна форма, изцяло покрити с кафяви повлекла. Плодовото месо е беззвниково, сочно, сладко-кисело.	Отделни запазили се дървета са намерени в района на Априлци и Орешак От тях са взети калемни, присадени в разсадника на ИПЖЗ и от произведените фиданки е създадено моделно насаждение. Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян
51	ЖълтБелфлор	ябълка	Дървото е умерено растящо. Плодовете са средно едри, с неправилна форма. Плодната кожа е жълто-зелена. Плодовото месо е беззвниково-жълто, сладко-кисело, без аромат.	Открити дървета от този сорт са от района на Априлци, Чифлик, Патрешко. Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян

52	Стефанка	ябълка	Дървото е силно растящо, с широка кълбовидна корона, много родовито. Плодовете са сравнително дребни, жълто-зелено оцветени с руменина.	Намерените дървета са от района на Априлци. Предполагаеми площи през миналия век: 40 дка	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Създадено е моделно насаждение с отбрани стари сортове с ценни стопански качества и устойчиви на болести	ИПЖЗ Троян
53	Бояджиева	круша	Разпространена е в района на Троян, селище Патрешко. Дървото е с големи размери, с късен цъфтеж, устойчиво на огнен пригор. Плодовете са едри, достигат беритбена зрялост от средата на септември до средата на октомври. Месото е сочно, беззникаво, сладко-кисело с добро качество.	Откритият сорт е разпространен само в този район с единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 5 дка	От района на отглеждане и от ИПЖЗ Троян	Крушата е пренесена и изпитвана в колекционен питомник на Института в Троян	ИПЖЗ Троян
54	Форма Кюстендилска Власковско	слива	Разпространена е в Троянския регион. Дървото е умерено до силно растящо. Цъфтежът е много късен. Плодовете са средно едри с особености, характерни за Кюстендилската синя слива.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 80 дка	От експедиционни изследвания	Дървета	Налични дървета в района
55	Форма Кюстендилска 1/18	слива	Разпространена е като единични дървета в района на Института. Дървото е умерено растящо с късен цъфтеж, с голяма родовитост и без симптоми от шарка.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 80 дка	Колекционна градина	дървета	Налични дървета в колекционна градина
56	Кюстендилска М	слива	Разпространена е в района на Балабанско. Дървото е от средно до силно растящо. Плодовете са с качества, характерни за Кюстендилската синя слива.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 80 дка	От експедиционни изследвания	дървета	Налични дървета в района
57	Форма 1 от групата на Тетевянката	слива	Разпространена е в района на Троян, местността Широка рътлина. Дървото е силно растящо. Плодовете са сравнително едри, с добри вкусови качества.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 80 дка	От експедиционни изследвания	дървета	Налични дървета в района
58	Форма 2 от групата на Тетевянката	слива	Разпространена е в района на Чифлик. Дървото е умерено растящо, с добра родовитост.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 80 дка	От експедиционни изследвания	дървета	Налични дървета в района

59	Караджейка форма Т-К	слива	Разпространена е в Северо-Източна България. Дървото е силно растящо. Плодовете са сравнително едри, синкавоилаво оцветени, с добри вкусови качества.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 80 дка	От експедиционни изследвания	дървета	Налични дървета в ИПЖЗ
60	Едроплодна Кюстендилска	слива	Разпространена е в района на Априлци. Умерено до силно растящи дървета с добра родovitост. Плодовете са синьо обaгpени, характерни за Кюстендилската синя слива с добри вкусови качества.	Единични дървета със слабо разпространение. Предполагаеми площи през миналия век: 80 дка	От експедиционни изследвания	дървета	Налични дървета в района
61	Балева слива	слива	Умерено до силно растящо дърво. Плодове много едри, синковоилаво оцветени с овална форма и добри вкусови качества	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 5 дка	Селекционна работа	дървета	Налични дървета в ИПЖЗ
62	Ранна синя слива	слива	Единични дървета, слабо до умерено растящи в ИПЖЗ Троян. Цъфтежът е късен. Плодовете са от типа на Кюстендилската синя слива. Узряват сравнително рано.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 5 дка	Селекционна работа	дървета	Налични дървета в ИПЖЗ
63	Едра трънкослива	слива	Умерено до слабо растящо дърво. Плодовете са с маса 15-18 g, с овална форма, синьо обaгpени.	Единични дървета. Предполагаеми площи през миналия век: 5 дка	Селекционна работа, хибриден произход	дървета	Налични дървета в ИПЖЗ
64	Популация	Бяла маслодайна роза	Мощен храст, с височина от 2 до 2,5 м. Цъфти с бели цветове, с кремав или розов оттенък. Високодобивен и устойчив на болести и неприятни климатични условия. По морфологични, биологични свойства и характеристика е подходящ за биологично отглеждане.	В България е позната от преди 300 год. В миналото е присъствала равнопоставено в насажденията с червената маслодайна роза /роза Дамасцена/. Старите стандарти за розово масло включват и двата вида маслодайна роза. Към момента липсват организирани производствени насаждения от бяла маслодайна роза. Срещат се отделни малки насаждения и единични екземпляри в частни градини. Няма селектирани сортове бяла маслодайна роза. В последните 30-40 год. не е работено достатъчно в посока селекция размножаване.	1.Исторически данни. 2.Научноизследователски материали - проф. В. Топалов, проф. Р. Цветков, проф. Янкулов. 3.Тематичен семинар на тема „Съвременни изследвания върху генетиката, селекцията, технологията на производство и преработката на маслодайна роза”, с участие на учени от АБИ, гр. София и ИРЕМК, гр. Казанлък.	ИРЕМК- гр. Казанлък, приблизително около 1 дка	ИРЕМК- гр. Казанлък

65	Местна популация	Невен	<i>Calendula officinalis</i> , Сложноцветно растение със сиво-зелен цвят на стеблата и листата, покрито с власинки, с жълти до тъмно оранжеви цветове с диаметър 4 - 6 см	Намалена е генетичната база на вида вследствие намалено използване на генетичните растителни ресурси.	ИРЕМК - Казанлък	ИРЕМК, „Интермед 1“, с.Манолово, „Нейчър Енерджи“, с.Розово	ИРЕМК, „Интермед 1“, с.Манолово, „Нейчър Енерджи“, с.Розово
66	Местна популация	Мента пиперита	Мента с мощен хабитус, ранно развитие на обемна надземна маса и с малка дължина на съцветието.	Намалена е генетичната база на вида вследствие намалено използване на генетичните растителни ресурси.	ИРЕМК - Казанлък	„Нейчър Енерджи“, с.Розово	„Нейчър Енерджи“, с.Розово
67	„Снежинка“	Блатно кокиче	Многогодишно луковично растение с линейни приседнали листа, гладко и кухо цветоносно стебло, съцветие от цимозен тип, бели яйцевидни околоцветни листенца със зелено петно на върха, плод кутийка.	Намалена е генетичната база на вида вследствие намалено използване на генетичните растителни ресурси.	ИРЕМК - Казанлък	„Нейчър Енерджи“, с.Розово, „Бълг.роза-Севтополис“, с.Ясеново, единични растения в ИРЕМК	„Нейчър Енерджи“, с.Розово, „Бълг.роза-Севтополис“, с.Ясеново, ИРЕМК
68	Карлово	Лавандула	Образува високи, големи,закръглени, родовити туфи. Листата му са по-едри, сиво – зелени и в период на покой придобиват сребристо сив цвят. Развива средно по 618 цветоносни стъбла на едно растение, с цилиндричен, не много сбит клас, дълъг средно 8 см с 6 цветни прешлена средно с 12 цветчета в прешлен. Венчето и чашката са обагрени тъмновиолетово. Сорт „Карлово“ е по-късен и по – бавно изцъфтяващ.		ИРЕМК - Казанлък	ИРЕМК – единични бройки	ИРЕМК
69	Хемус	Лавандула	Сортът има закръглени, прибрани туфи. Листата му са свежо зелени. Образува 450- 500 цветоносни стъбла, които са изправени, със здрави, немного дълги дръжки – средно 15 см. Класът е сбит, цилиндричен, кичест. Венечните листа са светловиолетово сини, а чашката – тъмновиолетова. Във възраст на нормално цвetoдаване се получават средно 560 кг цвят от декар.		ИРЕМК - Казанлък	ИРЕМК	ИРЕМК

70	Дружба	Лавандула	Растенията му образуват мощно развити, широко закръглени туфи. Листата му са линейно-ланцетни, свежо зелени, дълги и тесни. Цветоносните стъбла са изправени до наклонени със здрави дръжки, с дължина средно 25 см. Класът е цилиндричен, средно с 6 цветни прешлена. Растенията образуват средно 500 цветоносни стъбла. Характерно е прорастването и на допълнителни цветоносни стъбла. Венчето на цветчетата е светло до бледо виолетово – син, а чашката в основата си е сивозелена. Сорт „Дружба” е средноцфтящ. Поради мощното си развитие е по-чувствителен на засушаване и неблагоприятни условия.		ИРЕМК - Казанлък	ИРЕМК	ИРЕМК
71	Хебър	Лавандула	Туфите са компактни, изправени, полусферични. Цветоносните стъбла са средно 533 броя на растение, дълги средно 20 см. Листата са гладки с тъмнозелен цвят. Окраската на венчелистчетата е тъмновиолетова, а чашката - светловиолетова в основата до тъмновиолетова към венчето.		ИРЕМК - Казанлък	ИРЕМК	ИРЕМК
72	Боя	лоза	Стар местен късно зреещ червен винен сорт. Гроздът средно голям, цилиндричен, с едно крило, полусбит. Зърното сферично, дребно. Той е единственият местен сорт с оцветен сок. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
73	Виненка	лоза	Стар местен късно зреещ бял винен сорт. Гроздът е средно голям, коничен, полусбит, със средно едри, овални зърна, оцветени зеленикаво-жълто до слабо розово. Гроздето може да се използва и като коректор на киселинността на вина от други сортове. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
74	Гарван	лоза	Стар местен късно зреещ черен винен сорт. Гроздът е средно голям, цилиндричен, рехав, с неизравнени, средно едри, сферични зърна. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен

75	Зарчин	лоза	Стар местен късно зреещ черен винен сорт. Гроздът е средно голям, със средно едри зърна. Гроздето натрупва достатъчно захари, киселини и багрилни вещества и е подходящо за получаване на червени сухи вина. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се на малки площи в страната	Собствени източници	Ампелографска колекция и Суперелитна маточна база 50 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
76	Зейнел Бял	лоза	Стар местен много късно зреещ бял десертен сорт. Гроздът е средно голям до голям, полусбит, с много едри, продълговати, изравнени по форма зърна и привлекателен външен вид. Гроздето има добра транспортабилност и е подходящо за съхранение. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
77	Зейнел Розов	лоза	Стар местен късно зреещ тъмно розов десертен сорт. Гроздът е средно голям до голям, коничен, полусбит до рехав, с едри до много едри продълговати зърна. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
78	Керацуда	лоза	Стар местен късно зреещ бял винен сорт. Гроздът е средно голям, цилиндричен и силно сбит. Зърното е средно едро, овално и силно деформирано. Сорт Керацуда има високи родовитост и добив. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се на малки площи в страната	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
79	Кехлибар	лоза	Стар местен късно зреещ бял десертен сорт. Гроздът средно голям, цилиндрично-коничен рехав. Зърното продълговато, много едро или едро. Гроздето притежава много добра транспортабилност, има добри вкусови качества и се използва за консумация в пряно състояние и за съхранение. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
80	Кокорко	лоза	Стар местен средно зреещ бял винен сорт. Гроздът е средно голям, коничен, с едно, две или повече крила, сбит. Зърното е сферично, дребно. Сортът притежава висока родовитост и добив и може да се използва в селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен

81	Крави цици	лоза	Стар местен много късно зреещ черен десертен сорт. Гроздът е средно голям, коничен и полусбит. Зърното е много едро, продълговато. Има добра транспортабилност. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
82	Лисича опашка бяла	лоза	Стар местен много късно зреещ бял десертен сорт. Гроздът е предимно голям, цилиндрично - коничен, сбит. Зърното е овално, средно едро. Има добра транспортабилност и се използва за консумация в прясно състояние. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция и като единични лози в личните стопанства	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
83	Лисича опашка червена	лоза	Стар местен много късно зреещ червен десертен сорт. Гроздът е предимно голям, цилиндрично - коничен, сбит. Зърното е овално, средно едро. Има добра транспортабилност и се използва за консумация в прясно състояние. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция и като единични лози в личните стопанства	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
84	Орлови нокти	лоза	Средно до късно зреещ бял десертен сорт с неустановен произход. Гроздът средно голям, коничен, полусбит. Зърното много едро, дълго, асиметрично, извито като нокът на орел. Гроздето има хармоничен вкус и месесто-хрупкава консистенция. Поради оригиналните гроздове и зърна сортът представлява интерес за различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
85	Орлови нокти черни	лоза	Средно до късно зреещ черен десертен сорт с неустановен произход. Гроздът е средно голям до голям, коничен, полусбит. Зърното е много едро до едро, асиметрично, наподобяващо орлов нокът. Сортът има средна родовитост и добив. Гроздето е приятно на вкус, със задоволителна захарност и приятна свежест. Издръжливо е на транспорт и съхранение.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
86	Пармак червен	лоза	Стар местен много късно зреещ, червен десертен сорт. Гроздът е средно голям, цилиндрично-коничен, рехав. Зърната са предимно едри, продълговати. Сортът може да се използва в различни селекционни	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен

			програми.				
87	Пехливан	лоза	Стар местен късно зреещ бял десертен сорт. Гроздът е средно голям, коничен, крилат, полусбит до сбит. Зърното е средно едро, яйцевидно. Сортът има високи родовитост и добив. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
88	Разакия бяла	лоза	Стар местен късно зреещ бял десертен сорт. Гроздът е средно голям до голям, коничен, с крило, полусбит. Зърното е продълговато, предимно едро. Сортът се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция и като единични лози в личните стопанства	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
89	Разакия пембена	лоза	Стар местен късно зреещ розов десертен сорт. Гроздът е средно голям, коничен с крило, полусбит. Зърното е предимно едро, продълговато. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
90	Разакия с едно семе	лоза	Стар местен средно зреещ бял десертен сорт. Гроздът е средно голям до голям, коничен и полусбит. Зърното е продълговато и едро. То има висока транспортабилност. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
91	Разакия черна	лоза	Стар местен късно зреещ черен десертен сорт. Гроздът е средно голям, коничен, или цилиндри коничен, рехав до много рехав. Зърното е едро, продълговато. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция и като единични лози в личните стопанства	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
92	Разакия черна с точки	лоза	Стар местен късно зреещ черен десертен сорт. Гроздът е средно голям до голям, цилиндрично коничен, полусбит. Зърното е средно едро, продълговато. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен

93	Разакия миризлива	лоза	Стар местен късно зреещ бял десертен сорт. Гроздът е средно голям, голям, коничен, полусбит. Зърното е средно едро до едро, продълговато. Гроздето се използва за консумация в прясно състояние. То има хармоничен вкус, със слаб мискетов привкус. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
94	Риби мехур	лоза	Стар местен късно зреещ бял десертен сорт. Гроздът е средно голям, коничен, крилат, рехав до полусбит. Зърното е много едро, продълговато, наподобяващо формат на риби мехур. Гроздето притежава висока транспортабилност и има добри вкусови качества. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
95	Фоча	лоза	Стар местен късно зреещ черен десертен сорт. Гроздът е средно голям, коничен с крила и рехав. Зърното е продълговато до обратно яйцевидно. Гроздето се използва за консумация в свежо състояние, има много добра транспортабилност и е подходящо за продължител съхранение. Фоча е използван като генофонд в селекцията за получаване на нови безсеменни сортове.	Отглежда се само в ампелографската колекция	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
96	Чауш	лоза	Рано зреещ бял десертен сорт, произхождащ от района на Балканския п-в. Гроздът е средно голям, коничен, подусбит до рехав. Зърното е яйцевидно едро, с редки тъмни точки. Гроздето има сравнително красив външен вид, подходящи за десертните сортове физико-механични свойства и изключителен хармоничен вкус. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се само в ампелографската колекция и като единични лози в личните стопанства	Собствени източници	Ампелографска колекция 5-10 бр. лози	Институт по лозарство и винарство - Плевен
97	Шевка	лоза	Стар местен късно зреещ черен винен и десертен сорт. Гроздът е средно голям, цилиндрично-коничен и полусбит. Зърното е овално, средно едро до едро. Сортът има добра родовитост и добив. Червените вина от него имат висок екстракт и добра плътност. Сортът може да се използва в различни селекционни програми.	Отглежда се на малки площи в страната	Собствени източници	Ампелографска колекция и Суперелитна маточна база 60 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен

98	Букет	лоза	Букет е късно зреещ червен винен сорт, получен чрез кръстосване на Мавруд х Пино ноар. Гроздът е средно голям, коничен, крилат, полусбит. Зърното е дребно, сферично до слабо закръглено. Гроздето на сорта Букет е подходящо за за производство за специфични качествени червени вина.	Отглежда се на малки площи в страната	Собствени източници	Ампелографска колекция и Суперелитна маточна база 160 бр. лози	Институт по лозарство и винарство – Плевен
99	Айвания	ябълка	Местен сорт. Дървото е умерено растящо с куполовидна корона. Плодовете са дребни до средно едри със закръглено конусовидна форма. Кожицата е тънка, мазна, с жълто-зелен основен цвят и светлочервен руменец. Плодовото месо е бяло, хрупкаво сочно, почти без киселини и аромат. Плодовете узряват в началото на октомври и имат добра съхраняемост.	Сортът е бил основен за страната и до 1980г. е заемал 5.1% в ябълковите насаждения или 19 488 дка. Сега площите драстично са намалели до 200 дка и се разпространява главно в домашните градини.	Българска помология, 1960г., т.1. Цолов,Ц., С.Попов, Т.Ангелов, П.Митов, Р.Панова, Ат.Атанасов.1979г. Овощарство. Изд. "Хр.г.Данов" Пловдив	да	Институт по овощарство - Пловдив
100	Карастоянка	ябълка	Местен сорт. Дървото има силен растеж и голяма родovitост. Плодовете са средно едри, плоскоконусовидни, асиметрични. Кожицата е гладка, почти изцяло тъмночервена с надлъжни по-тъмни ивици и синкав восъчен налеп. Плодовото месо е зеленикавобяло, сочно, хрупкаво, сладко със слаба киселинка и аромат.Плодовете узряват в началото на октомври и се съхраняват отлично.	Сортът е бил основен за страната и до 1980г. - е заемал 2.6 % в ябълковите насаждения или 10133 дка. Сега площите са намалели десет пъти.	Българска помология, 1960г., т.1. Цолов,Ц., С.Попов, Т.Ангелов, П.Митов, Р.Панова, Ат.Атанасов.1979г. Овощарство. Изд. "Хр.г.Данов" Пловдив	да	Институт по овощарство - Пловдив
101	Кандиле	ябълка	Местен сорт. Дървото е умерено растящо с къбловидна корона. Плодовете са цилиндрично продълговати. Кожицата е жълта с червено оцветяване. Плодовото месо е белезникаво жълто, сладко, умерено сочно. Плодовете узряват през първата половина на септември	До 1970 г. сортът е заемал 1% или 500 дка в насажденията в района на Черноморието. В момента се поддържа в колекция и в домашни градини в Бургаски район.	Местен сорт, не Описан в Българска помология, 1960г., т.1 Цолов,Ц., С.Попов, Т.Ангелов, П.Митов, Р.Панова, Ат.Атанасов.1979г. Овощарство.Изд. "Хр.г.Данов" Пловдив	да	Институт по овощарство - Пловдив

102	Скринянка	ябълка	<p>Стар местен сорт. Дървото е силно растящо с широка кълбовидна корона. Плодовете са средно едри с овална форма. Кожичата е дебела, мазна, тъмночервено оцветена. Плодовото месо е зеленикаво, плътно, сочно, с изразена киселинка, без аромат. Плодовете узряват в средата на септември и имат добра съхраняемост.</p>	<p>Масово размножавана през 50^{те} години на миналия век в домашни градини в района на Стара планина. Тогава площите са възлизали на 200 дка. Сега е съхранен в колекция и са запазени единични дървета в домашните градини на същия район, но популацията много бързо намалява.</p>	<p>Описан в Българска помология, 1960г., т.1. Виденов, Б.1988. Старите сортове – национално богатство. Ябълки. Лично и помощно стопанство, бр.11, стр.16. 2008г. Отчет по проект на МОН „Създаване на биологическа лаборатория за инвентаризация, изучаване и приложение на национално значими биоресурси за опазване на екосистемите и повишаване на почвеното плодородие и съвременни подходи при изучаване и опазване на уникално биологично разнообразие от местни и диви форми от родовете :Malus, Pyrus, Prunusi Pistacia в България „, са открити единични стари дървета.</p>	да	Институт по овощарство - Пловдив
-----	-----------	--------	--	---	--	----	----------------------------------

103	Лимонка	ябълка	Стар неизвестен сорт. Дървото е умерено растящо. Плодовете са дребни със закръглена форма. Кожичата е жълта, здрава, мазна. Плодовото месо е бяло, плътно, много сладко с приятен изразен аромат. Плодовете узряват в средата на октомври и имат много добра съхраняемост.	Масово размножавана през 50 ^{те} години на миналия век в малки промишлени и домашни градини в района на Стара планина, като площите са били около 200 - 220дка . Сега е съхранен в колекция и са запазени единични дървета в домашните градини на същия район, но популацията много бързо намалява, поради ориентация интензивни сортове и липса на посадъчен материал.	Описан в Българска помология, 1960г., т.1.	да	Институт по овощарство - Пловдив
-----	---------	--------	--	--	--	----	----------------------------------

104	Кантарка	ябълка	<p>Стар местен сорт. Дървото е силно растящо с кълбовидна увиснала корона. Плодовете са средно едри закръгленоконосувидни. Кожицата е зелено оцветена с червени ивици откъм осветената им страна. Плодовото месо е зеленикаво, сочно, възкисело, освежаващо, без аромат. Плодовете узряват в средата на октомври и имат отлична съхраняемост.</p>	<p>Разпространяван от незапомнени времена в домашните градини в района на Стара планина като един от основните зимни сортове с най-дълга съхраняемост. Сега е съхранен в колекция и са запазени единични дървета в домашните градини на същия район, но популацията много бързо намалява, поради урбанистични промени и липса на посадъчен материал.</p>	<p>Описан в Българска помология, 1960г., т.1. Божкова, В., В.Джувинов, А.Живондов, С.Малчев, П.Герчева, Л.Начева, С.Милушева, К.Корнова. 2011. „Съвременни подходи за изучаване и опазване на местни или диви овощни генетични ресурси. Сб.от докладите от четвъртия международен симпозиум” Екологични подходи при производството на безопасни храни” 09.07.2011.Пловдив,стр.135-140.2008г. Отчет по проект на МОН</p> <p>„Създаване на биолаборатория за инвентаризация, изучаване и приложение на национално значими биоресурси за опазване на екосистемите и повишаване на почвеното плодородие и съвременни подходи при изучаване и опазване на уникално биологично разнообразие от местни и диви форми от родовете :Malus, Pyrus, Prunusi Pistacia в България „, са открити единични стари дървета.</p>	да	Институт по овощарство - Пловдив
-----	----------	--------	---	--	---	----	----------------------------------

105	Влашка	ябълка	<p>Стар неизвестен сорт. Дървото е силно растящо, с характерно големи листа. Плодовете са едри, плоско закръглени. Кожицата е оцветена зелено с лек руменец при някои от плодовете откъм осветената част. Плодовото месо е зеленикаво, умерено сочно, плътно с добро качество, без аромат. Плодовете узряват в края на август и имат добра съхраняемост.</p>	<p>Преди и сега разпространяван предимно в домашни градини в района на Средна Стара планина, но популацията силно намалява поради урбанистични промени и липса на информация.</p>	<p>2008г. Отчет по проект на МОН „Създаване на биологическа лаборатория за инвентаризация, изучаване и приложение на национално значими биоресурси за опазване на екосистемите и повишаване на почвеното плодородие и съвременни подходи при изучаване и опазване на уникално биологично разнообразие от местни и диви форми от родовете :Malus, Pyrus, Prunusi Pistacia в България „, са открити единични стари дървета. Божкова, В., В.Джувинов, А.Живондов, С.Малчев, П.Герчева, Л.Начева, С.Милушева, К.Корнова. 2011. Съвременни подходи за изучаване и опазване на местни или диви овощни генетични ресурси. Сб.от докладите от четвъртия международен симпозиум” Екологични подходи при производството на безопасни храни” 09.07.2011.Пловдив,стр.135-140.</p>	да	Институт по овощарство - Пловдив
-----	--------	--------	--	---	---	----	----------------------------------

106	Кюстендилска синя слива	слива	Стар местен сорт.Дървото е силно растящо. Сортът е самофертилен. Плодовете са с овална форма, дребни. Кожицата е тъмносино оцветена с обилен восъчен налеп. Плодовото месо е жълто, умерено сочно с отличен вкус. Сортът е чувствителен на вирусната болест шарка, но има клонове които проявяват толерантност (плодовете не опадват и не губят качество)	До 1970г. основен сорт в страната, след което площите непрекъснато намаляват и сега съществува като единични дървета в домашни градини в различни райони на страната.	Описан в Българска помология, 1960г., т.2. Божкова, В., В.Джувинов, А.Живондов, С.Малчев, П.Герчева, Л.Начева, С.Милушева, К.Корнова. 2011. Съвременни подходи за изучаване и опазване на местни или диви овощни генетични ресурси. Сб.от докладите от четвъртия международен симпозиум” Екологични подходи при производството на безопасни храни” 09.07.2011.Пловдив,стр.135- 140. Божкова, В. 2001. Овощарството в моя дом е на 100 години. сп.”Градина”, 5:стр.63.	да	Институт по овощарство - Пловдив
107	Жълта афъзка	джанка	Местен сорт. Дървото е умеренорастящо. Сортът е самостерилен и се нуждае от чуждо опрашване. Плодовете са кълбовидни, с жълтеникаво оцветяване. Плодовото месо е жълто, плътно с приятен освежаващ вкус. Костилката е дребна, отделяща се.	До 1990г. е засаждан като част от сливовите градини и от сорта е имало около1000 дка Сега се отглежда в колекции и домашни градини в цялата страна.	Описан в Българска помология, 1960г., т.2. В.Божкова 1991г "Агробιολογични проучвания на джанкови сортове и форми" (дисертация) Божкова, В. 1988. Джанката. Лично и помощно стопанство, бр.11, стр.14-16.	да	Институт по овощарство - Пловдив

108	Червена афъзка	джанка	Местен сорт. Дървото е силно растящо. Сортът е самостерилен и се нуждае от чуждо опрашване. Плодовете са кълбовидни, червено-виолетово оцветени. Плодовото месо е жълтеникаво, сочно, с приятен освежаващ вкус. Костилката е дребна, отделяща се.	До 1990г. е засаждан като част от сливовите градини и от сорта е имало около 1200 дка. Сега се отглежда в колекции и домашни градини в цялата страна.	Описан в Българска помология, 1960г., т.2. В.Божкова 1991г "Агробиологични проучвания на джанкови сортове и форми" (дисертация) Божкова, В. 1988. Джанката. Лично и помощно стопанство, бр.11, стр.14-16.	да	Институт по овощарство - Пловдив
109	11.май	череша	Произходът му е неизвестен. Дървото е силнорастящо. Сортът е самостерилен. Плодовете са дребни до средно едри с удължена, тъпо сърцевидна форма. Плодът и плодното месо са червено оцветени. Костилката е дребна полуотделяща се. Плодовете са с посредствен вкус, но е атрактивен заради ранния срок на зреене.	Широко разпространяван през първата половина на миналия век, когато е бил основният ранозреещ сорт. Сега присъства като единични дървета в домашни градини, но популацията е застрашена от изчезване.	Българска помология, 1960г., т.2	да	Институт по овощарство - Пловдив
110	Черна едра	череша	Произходът му е неизвестен. Дървото е силнорастящо. Сортът е самостерилен. Плодовете са средно едри, широкосърцевидни по форма. Кожицата е тънка, тъмночервена до черна. Плодовото месо е средно плътно, сочно, сладко с освежаваща киселинност. Плодовете узряват през втората половина на м. май.	Широко разпространяван до преди 10-15г., когато насажденията с него са били над 2000 дка. Сега сортът присъства в по-стари насаждения с не-повече от 500 дка, но популацията намалява, поради това, че не се включва в състава на новите градини.	Българска помология, 1960г., т.2	да	Институт по овощарство - Пловдив
111	Кукленска белица	череша	Стар местен сорт от района на Пловдивски район. Дървото е с умерен растеж. Сортът е самостерилен. Плодовете са средно едри, сърцевидни по форма. Кожицата е тънка, с бледожълт основен цвят и розовочервен руменец. Плодовото месо бяло, меко, сочно, приятно кисело без аромат. Плодовете узряват в края на м. май.	Разпространяван през миналия век само в домашни градини в с. Куклен и в съседните села. Брани поле, Горни и Долни Воден и Асеновград. Сега популацията е представена от единични дървета и е застрашена от изчезване.	Българска помология, 1960г., т.2	да	Институт по овощарство - Пловдив

112	Пазарджишка ябълковидна	дюля	Местен сорт. Дървото е умерено растящо. Плодовете са средно едри, кълбовидни, жълто оцветени. Плодовото месо е приятно на вкус и подходящо за свежа консумация.	До 1990 г. разпространяван в домашните градини като основен сорт засмач 22% или 1700 дка. Сега популацията е намаляла, защото в градините се засаждат предимно едроплодни сортове.	Българска помология, 1960г., т.1	да	Институт по овощарство - Пловдив
113	Дряновска късна 2	кайсия	Сортът е мутация на Дряновска късна в Опитна станция по кайсията в Силистра. Дървото е умерено растящо с кълбовидна корона. Цъфтежът е късен. Сортът е самофертилен. Плодовете узряват късно -в края на юли началото на август. Те са средно едри, кълбовидни, сплеснати отстрани с пресечена основа и заоблена върхна страна. Костилката е едра, а ядката сладка.	Разпростаряван предимно в домашните градини, но е интродуциран също в изследователски институти в Турция и Сърбия и има публикации за него. Сега сортът е застрашен от изгубване и подлежи на спасяване.	Илиев, И. И кол. 1983. Кайсия. Изд."Хр. Г. Данов" Пловдив Milatović Dragan P., Đurović Dejan B., Zec Gordka.n N. 2013, Biološke osobine poznih sorti kajsije u beogradskom Podunavlju.Journal of Agricultural Sciences vol. 58, br. 2, str. 105-115	да	Институт по овощарство - Пловдив
114	Юлска едра	праскова	Стар сорт. Дървото е умеренорастящо с ширококълбовидна корона. Плодовете са едри, ширококълбовидни, леко сплескани странично. Кожичата е здрава с жълтозеленикав основен цвят и тъмно карминеночеревен покровен. Плодовете узряват в средата на юли.	През 1980г. в основната сортова листа на страната като десертен сорт. Разпространяван масово в насажденията на Южна България. Популацията е силно редуцирана, тъй като сортът не е обект на размножаване и може да бъде открит в колекции и някои любителски градини.	Гърневски, В., С.Попов, А.Стоянов, 1986, Ръководство за упражнения по помология, София, Земиздат.	да	Институт по овощарство - Пловдив
115	Сливенска компотна	праскова	Стар сорт. Дървото е умеренорастящо. Плодовете са средно едри, кълбовидни до овални, зеленикавожълти, с малки сектори от размити червени ивици или петна. Узрява в началото на юли. Сортът е клингов и е подходящ за преработка	Основен сорт за преработка, от който до 1985 г. е имало над 1000дка. В момента популацията е застрашена, тъй като отглеждането на клингови сортове драстично намаля в последните 25години, а прасковата има кратък живот	Цолов,Ц., С.Попов, Т.Ангелов, П.Митов, Р.Панова, Ат.Атанасов.1979г. Овощарство. Изд. "Хр.г.Данов" Пловдив	да	Институт по овощарство - Пловдив

116	Мало Конаре	праскова	Дървото е умерено растящо. Плодовете са средно едри, кълбовидни с изразен руменец. Плодовете узряват през втората половина на юли до началото на август и са предназначени за преработка. Най-ценното му качество е че е устойчив на брашнеста мана, поради което е много ценен за биологично производство.	Разпространяван е ограничено. Включван е в селекционни програми за получаване на сортове устойчиви на брашнеста мана. Съхранен в колекции, поради което популацията е застрашена от изчезване.	Живондов, А.2012г. Агенция Фокус,12 август. Българските сортове плодове са устойчиви на болести, на суша и са по-добри вкусови качества от вносните.	да	Институт по овощарство - Пловдив
117	Тунджа 1	праскова	Дървото е умерено до силно растящо. Плодовете са средно едри до едри с закръглена форма и подчертано връхче. Сортът е плътна консистенция на месото, предназначен за преработка.	Разпространяван е главно в районите на Южна България. Сега популацията е силно ограничена поради тъй като отглеждането на клингови сортове драстично намаля в последните 25години.	Живондов, А.2012г. Агенция Фокус,12 август. Българските сортове плодове са устойчиви на болести, на суша и са по-добри вкусови качества от вносните.	да	Институт по овощарство - Пловдив
118	Петричка	праскова	Стар сорт. Дървото е с умерен растеж. Плодовете са едри с кълбовидна форма и ярка червенина. Десертен сорт, чиито плодове узряват в средата на септември-	Разпространяван е главно в районите на Южна България. Сега популацията е силно ограничена поради навлизане на нови сортове.	Живондов, А.2012г. Агенция Фокус,12 август. Българските сортове плодове са устойчиви на болести, на суша и са по-добри вкусови качества от вносните. Кратка помологично характеристика на утвърдените овощни сортове, София, 1987.	да	Институт по овощарство - Пловдив

119	Пловдив 2	праскова	Стар сорт. Дървото е с умерен растеж. Плодовете са много едри, кълбовидни, изцяло тъмно червени. Сортът е предназначен за прясна консумация. Плодовете узряват в началото на август.	Широко разпространяван до 1990г. в овощните прасковени градини в страната. В момента се съхранява в колекции и любителски градини.	Живондов, А.2012г. Агенция Фокус,12 август. Българските сортове плодове са устойчиви на болести, на суша и са по-добри вкусови качества от вносните. Кратка помологично характеристика на утвърдените овощни сортове, София, 1987.	да	Институт по овощарство - Пловдив
120	Албена	Кайсия	Сортът е създаден в ОСК-Силистра чрез полова хибридизация между сортовете „Силистренска кайсия” и „Краснощеки”. Плодовете са много едри, със средно тегло над 55 грама. Кожицата е оранжево-жълта със заруменяване откъм слънчевата страна. Плодовото месо е оранжево-жълто, плътно, нежно, сочно, с приятно възкисел вкус и силно изразен аромат. Месото се отделя от костилката. Ядката е сладка. Сортът е високодобивен. Сортът „Албена” закъснява с цъфтежа с 3 до 5 дни в сравнение с „Унгарска кайсия” и „Късна дряновска кайсия”. Самооплождащ се сорт. Отличава се с висока студостойчивост. Къднозреещ-узрява 4 до 6 дни след „Унгарска кайсия”. Химичният състав на плодовете е добър. Общите захари са 13,1%, а киселинността - 1,5%. Дегустационната оценка е много добра - 47,28. Сортът е подходящ за прясна консумация и за преработка на компот, нектар и други. Транспортабилен сорт. По устойчивост на гъбни болести превъзхожда стандартните сортове „Унгарска кайсия” и „Късна дряновска кайсия”.	Заради ценните биологични и стопански качества през 1973 г. сортът "Албена" е включен в стандартния сортимент като основен сорт и се разпространява в кайсиевопроизводителните райони на страната. Към този период над 15% от кайсиевите дървета са били от сорта "Албена". Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия, сортът губи разпространението си.	1. Никола А. Стефанов, Никола Б. Николов,1977. Кайсия сорт „Албена”. СЕРТИФИКАТ за нов сорт растения, София. 2. Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беляков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, Изд. „Христо Г. Данов”- Пловдив. 3. Иванова, Л. 2002. Аграрни науки, растениевъдство и животновъдство, том 2 /283-286/. 4. Иванова, Л. 2011. Раст. науки, 48 /290-294/.	Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСКЗ-Силистра.	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”

121	Роксана	Кайсия	<p>Сортът „Роксана” произхожда от семеначе, намерено в Афганистан. Родителските форми не са неизвестни. Дървото е слабораствящо. Сортът е самофертилен. Цъфтежът протича сравнително късно - 3-4 дни след „Унгарска кайсия”. Устойчивостта на сорта към ниски температури и гъбни болести е по-добра от тези на сорта „Унгарска кайсия”. Плодовете узряват през втората десетдневка на юли. Отличава се със сравнително добра родовитост. Плодовете са много едри-средно тегло 72 грама. Кожицата на плодовете е гладка, неовласена, блестяща, светложълта с карминово-червена окраска на по-голяма част от повърхността на плода, което му придава изключително привлекателен вид. Плодовото месо е оранжево-жълто, стегнато, хрупкаво, сочно, приятно сладниково-възкисело, с много добри вкусови качества. Костилката заема 5,2% от теглото на плода и лесно се отделя от месото. Ядката е сладка. Плодовете издържат на транспорт много добре, особено когато се берат в началото на беритбената зрялост. Химичният състав на плодовете е добър. Те са подходящи за преработка в компот, конфитюр, нектар и за прясна консумация.</p>	<p>„Роксана” е сертифициран през 1980 г. Към този период сортът е разпространен в ОСК-Силистра, изпитван е в сортоизпитвателните станции в с. Бабово, Русенско, Варна и Павликени с по 20 дървета. Сортът е самофертилен. Дърветата притежават добра родовитост. Плодовете са много едри /от 50 до 90 г/. Те притежават отлични вкусови качества и висока транспортабилност. Сортът проявява по-висока устойчивост на ниски температури и на гъбни болести в сравнение с „Унгарска кайсия”, заемаща в този период 46% от кайсеепроизводителни площи у нас. „Роксана” е разпространен във всички кайсеепроизводителни райони с обща площ около 25%. През осемдесетте години на миналия век редица едроплодни кайсиеви сортове се изключват от стандарта поради непригодността им за механизизирана беритба. Друго съображение е новите сортове да имат по-ран или по-късен период на узряване от масово разпространените сортове, чиито беритбен период е около 15 дни, което създава големи затруднения по прибирането, транспорта, преработката и експорта на плодовете. Така сорта „Роксана” преминава в групата на допълнителните сортове, които ще се разпространяват ограничено.</p>	<p>1. Серафим С. Серафимов, Никола Б. Николов, 1980. Кайсия сорт „Роксана”. СЕРТИФИКАТ за нов сорт растения, София. 2. Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беляков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, Изд. „Христо Г. Данов”- Пловдив. 3. Иванова, Л. 2002. Аграрни науки, растениевъдство и животновъдство, том 2 /283-286/. 4. Иванова, Л. 2011. Раст. науки, 48 /290-294/.</p>	<p>Наличие на посадъчен материал за преразмножаване през 2014-2015 г. Сортът се поддържа в експериментално насаждение за сортоподложкови комбинации в “Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	---------	--------	---	---	--	---	--

122	Късна ряховска	Кайсия	<p>Произходът на сорта е неизвестен. Дървото встъпва в плододаване през четвъртата вегетация. Отличава се с най-голяма родовитост в сравнение с всички къснозреещи сортове. Беритбата на плодовете е в началото на август. Плодовете са много едри-средно тегло 56 грама. Плодовото месо е оранжево-жълто, плътно, сочно с типично кайсиев аромат. Костилката съставлява 7,7% от теглото на плода и лесно се отделя от месото. Ядката е горчива. Химичният състав на плодовете е добър-сухо вещество-21%, общи захари-14% и киселини-1%. Плодовете са подходящи за прясна консумация и приготвяне на компот и некар.</p>	<p>Като сорт е утвърден през 1978 г. и е включен като основен сорт в стандартния сортимент. Заради високите биологични и стопански качества, както и късното зреење и транспортабилност на плодовете, сорта е разпространен в кайсиевопроизводителните райони на страната. Към периода на сертифициране, сорта е бил разпространен с 200 дървета в експерименталната база на Опитната станция по кайсията-Силистра и на площ от 20 дка в Русенски окръг.</p>	<p>1. Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беяков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, Изд. „Христо Г. Данов”- Пловдив. 2. Никола Б. Николов, Никифор К. Антонов, 1999. Опитна станция по кайсията-Силистра. СЕРТИФИКАТ за нов сорт растения, София. 3. Иванова, Л. 2002. Аграрни науки, растениевъдство и животновъдство, том 2 /283-286/.</p>	<p>Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се съхранява като маточни дървета в плододаващо насаждение на ОСКЗ-Силистра.</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	----------------	--------	--	--	---	--	--

123	Боряна	Кайсия	<p>Сортът е създаден в ОСК-Силистра по метода на половата хибридизация от сортовете „Унгарска кайсия” и „Еревани”. Плодовете са едри, със средно тегло 51 грама. Плодовото месо е оранжево-жълто, сочно, с приятно сладко-възкисел вкус и аромат, подобен на „Унгарска кайсия”. Костилката лесно се отделя от плодовото месо. Ядката е сладка. Цъфтежът е по-късен от този на родителските сортове. Добър опрашител за „Унгарска кайсия”. Дърветата плододават на 4-та вегетация. Родовитостта на сорта е много добра. Сортът се отличава с по-висока устойчивост на ниски температури и на гъбни болести, в сравнение с „Унгарска кайсия”. Химичният състав на плодовото месо е богат, с по-високо ниво на киселини (0,90) в сравнение с „Еревани”. Това прави сорта подходящ за преработка във висококачествени компоти и други асортименти и е с отлични качества при консумация в прясно състояние. Сортът е в висока родовитост и е сравнително устойчив на ниски температури и гъбни болести.</p>	<p>След създаването на сорта (1964 г.) е имало засадени и плододаващи дървета в Опитната станция по кайсията-Силистра, в ИРРА – Садово и в опитните станции по сортоизпитване в с. Бабово, Русенско и Варна.</p>	<p>1. Никола Б. Николов, 1987. Опитна станция по кайсията-Силистра. СЕРТИФИКАТ за нов сорт растения, София.</p>	<p>Сортът е преразмножен и запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСКЗ-Силистра.</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	--------	--------	---	--	---	---	--

124	Силистренска компотна	Кайсия	<p>Кайсиевият сорт „Силистренска компотна” е създаден в ОСК-Силистра по метода на половата хибридизация от сортовете Краснощеки х Унгарска кайсия. Средното тегло на плода е 52 грама. Плодовото месо е жълто-оранжево, стегнато, сочно с много добре изразен кайсиев аромат и отлични вкусови качества. Костилката съставлява около 5,5% от теглото на плода. Ядката е сладка. Химичният състав на плодовете е добър.</p> <p>Съдържанието на общите захари е 14,9%, сухото в-во-18,3% и киселини-1,21%. Сортът притежава висока транспортабилност и отлични технологични качества, с дегустационна оценка (отличен 59,00) особено при преработка в компот и нектар. Дърветата от сорта „Силистренска компотна” закъсняват с началото на вегетацията. Закъсняват с цъфтежа в сравнение с „Късна дрянуска кайсия”. Узряването на плодовете за условията на силистренски регион настъпва през третата десетдневка на юли. Сортът има сравнително добра устойчивост на студ и висока устойчивост на ранно кафяво гниене на цветовете и плодовете.</p>	<p>Сортът е утвърден през 1975 г. Включен е като основен сорт в стандартния сортимент. Към периода на създаване сортът е разпространен със 150 дървета в експерименталната база на Опитна станция по кайсията-Силистра. Сортът е изпитван в сортоизпитвателните станции в Русе и Варна. Маточни дървета и производство на посадъчен материал от сорта е произвеждан и в разсадника в гр. Търговище. Поради продължителния период на покой, по-късния цъфтеж, по-късното зреене и високите технологични качества на плодовете, в периода на 80-те години разпространението на сорта обхваща около 30% от кайсиевопроизводителните площи в страната.</p>	<p>1. Никола А. Стефанов, Никола Б. Николов, 1976. Опитна станция по кайсията-Силистра. СЕРТИФИКАТ за нов сорт растения, София. 2. Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беляков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, Изд. „Христо Г. Данов”- Пловдив. 3. Иванова, Л. 2002. Аграрни науки, растениевъдство и животновъдство, том 2 /283-286/4. Иванова, Л. 2011. Раст. науки, 48 /290-294/.</p>	<p>Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа в моделно насаждение за интегриран контрол срещу вредителите в ОСКЗ-Силистра.</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	-----------------------	--------	--	--	--	---	--

125	Алеко паша	Кайсия	<p>Алеко паша е местен сорт, но откъде произхожда, не е известно. Наречен е на името на княз Александър Богориди (Алеко паша). Разпространен е най-много в Пловдивски окръг, но се среща често и в Шуменско, Варненско и другаде. Плодът е едър (47×45×44mm), със средно тегло 50 g. Кожича – тънка, средно здрава, при добре узрели плодове отделяща се от месото, жълта до портокаловожълта, с малиновочервен покровен цвят по огряната от слънцето страна, често с по-интензивно обагрени точки, с фин, едва забележим мъх. Месото е портокаловожълто, средно твърдо, сочно, сладко-възкисело, слабо ароматично. Костилката се отделя от месото. Ядката е сладка. Плодовете узряват средно рано – най-често между 5-10 юли.</p> <p>Транспортабилни. Съхраняват се добре. Добри са както за консумация в пряно състояние, така и за преработка. Дървото има добра родовитост. Средна студоустойчивост както на зимните, така и на повратните студове. Чувствителността към ранно кафяво гниене и сачмянка е средна.</p>	Поради това, че сортът узрява почти едновременно с “Унгарска кайсия”, а “Унгарска кайсия” я превишава, то разпространението на “Алеко паша” се ограничава.	Илиев И., Стефанов, Н., 1970. “Кайсия”, издателство “Христо Г. Данов” - Пловдив.	Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа като генетичен ресурс в колекционно насаждение на ОСКЗ-Силистра.	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”
126	Ранна силистренска	Кайсия	<p>Произходът е неустановен. Разпространен е в Силистренски окръг по поречието на р. Дунав. Плодът е средно едър (40×38×37mm), със средно тегло 45 g. Плодовете узряват през втората половина на юни. Високо транспортабилни. Подходящи са както за консумация в пряно състояние, така и за преработка. Дървото е силно растящо. Короната е широко разлата. Майските букетчета са по-дълголетни, отколкото при останалите кайсиеви сортове. Сортът цъфти късно. Цветовете са средно големи. Плододава изобилно и ежегодно. Студоустойчивостта е над средната за кайсиевите сортове. Чувствителността му към ранно кафяво гниене е слаба.</p>	Поради ранния срок на узряване на плодовете разпространението на сорта е ограничено за отглеждане само покрай големите консумативни центрове. Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия и в следствие смяна на собствеността на градините, сортът губи разпространението си.	Илиев И., Стефанов, Н., 1970. “Кайсия”, издателство “Христо Г. Данов” - Пловдив.	Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа като генетичен ресурс в колекционно насаждение на ОСКЗ-Силистра.	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”

127	Дряновска късна 2	Кайсия	<p>Мутация на Дряновска късна, получена в Овощния разсадник в гр. Търговище и в Опитна станция по кайсията в Силистра върху дървета, произведени от калеми, взети от Дряновска късна в Опитна станция по сливата в Дряново през 1966 г. Дървото е умерено растящо. Клоните са гарнирани много добре с майски букатчета и шпорци. Цъфтежът е късен. Сортът е самофертилен, значително по-добре плододава обаче при кръстосано опрашване. Подходящи опрашители са Унгарска и Мъркулеши. Родовитостта му е умерена. Плодовете узряват късно – в края на юли – началото на явгуст. Кожицата е средно дебела, лимоненожълта, понякога със слаб руменец по огрятата страна. Месото е портокаловожълто, много стегнато, сладко-възкисело, слабо ароматично, с много добро качество, отделящо се много добре от костилката. Ядката е сладка. Плодовете издържат много добре на транспорт и имат много добра съхраняемост. Подходящи са за кансумация в прясно състояние, отлични за преработка в компот, конфитюр и нектар и най-подходящите и търсените за износ.</p>	<p>Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия и в следствие смяна на собствеността на градините, сортът губи разпространението си.</p>	<p>Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беляков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, изд. “Христо Г. Данов” - Пловдив.</p>	<p>Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа като генетичен ресурс в колекционно насаждение на ОСКЗ-Силистра.</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	----------------------	--------	--	---	--	--	--

128	Силистренска късна	Кайсия	<p>Получен е от кайсиево семеначе. Произходът му е неизвестен. Включен е като основен сорт в стандартния кайсиев сортимент през 1983 г. Дървото е умерено растящо, образува заоблена корона. Скелетните клони излизат под немного остър ъгъл и са добре гарнирани с плододаваща и растежна дървесина. Цъфтежът е средно ран, 2-3 дни след Унгарска кайсия. Сортът е самофертилен. Редовно залага цветни пъпки. В плододаване встъпва 4 години след засаждането. Родовитостта му е по-добра отколкото на Унгарска кайсия. Има по-добра устойчивост на ниски температури и на гъбни и бактериални болести. Плодовете узряват 5-6 дни след Унгарска кайсия. Те са едри (45×42×45 mm), със средно тегло 52 g. Изравнени са по големина и форма и узряват дружно, което е ценно качество за механизираното им прибиране. Плодовете издържат на манипулация и транспорт. Могат да се прибират механизирано. Подходящи са за консумация в пряко състояние и за преработка в компоти и нектар.</p>	<p>Въпреки, че “Силистренска късна” е включен като основен сорт в стандартния кайсиев сортимент през 1983 г., разпространението му е ограничено поради това, че не се разграничава от сорта “Унгарска кайсия” по морфологични признаци, както на дървото така и на плодовете. Поради тази причина носи синоним “Унгарска № 3”.</p>	<p>Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беляков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, Изд. „Христо Г. Данов”- Пловдив.</p>	<p>Няма наличие на посадъчен материал. Сортът е преразмножен през 2013 г. и се съхранява като генетичен ресурс в моделно насаждение за резитбени операции в ОСКЗ-Силистра.</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	--------------------	--------	--	--	---	--	--

129	Източна	Кайсия	<p>Получен е чрез отбор на семеначета от свободно опрашване на Унгарска кайсия в КОС в с. Хан Крум край Шумен през 1959 г. Утвърден е през 1970 г. Разпространен е слабо в Североизточна България с обща площ около 200 дка като допълнителен сорт. Дървото е умерено растящо. Цъфтежът е средно ран. В плододаване встъпва 4 години след засаждането и има добра родovitост.</p> <p>Чувствителността на сорта на ранно кафяво гниене и бактериоза е средна. Студоустойчивостта му е по-добра от Унгарска кайсия. Плодовете узряват през второто десетдневие на юли, почти едновременно с Унгарска. Те са много едри (47×45×49 mm), със средно тегло 57 g. Кожичата е тънка, портокаловожълта и интензивночервена по огряваната страна. Месото е оранжево-жълто, стегнато, сочно, сладко-възкисело, ароматично, с много добро качество, отделя се от костилката. Ядката е сладка. Плодовете издържат добре на транспорт. Пригодни са за консумация в прясно състояние и за промишлена преработка.</p>	Разпространението на сорта е ограничено вероятно поради едновременното узряване на плодовете с тези на “Унгарска кайсия”, въпреки по-голямата им едрина и транспортабилност.	Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беяков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, Изд. „Христо Г. Данов”- Пловдив.	Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа като генетичен ресурс в колекционно насаждение на ОСКЗ-Силистра.	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”
-----	---------	--------	---	--	---	---	---

130	Филипопол	Кайсия	<p>Получен е от семе от Унгарска кайсия в Научноизследователския институт по овощарство в Пловдив през 1955 г., отгледан и преценяван след 1964 г. в Опитна станция по кайсията в Силистра. Утвърден е през 1973 г. и е включен в стандартния сортимент през 1975 г.. Дървото е умерено растящо. Плододава предимно върху майски букетчета и шпорци. Цъфтежът е късен. Родовитостта му е много добра. Отличава се с висока устойчивост на ранно кафяво гниене и сачмянка. Чувствителен е на бактериална сачмянка. Има добра студоустойчивост. Плодовете узряват през второто десетдневие на юли, 4-6 дни след Унгарска. Те са едри до много едри, със средно тегло 45 g, атрактивни. Кожичата е средно дебела, оранжево-жълта, с руменец по огряваната страна. Месото е оранжево-жълто, стегнато, сочно, сладко-възкисело, с много добре изразен аромат, с много добро до отлично качество, отделящо се от костилката. Ядката е сладка. Плодовете имат добър химичен състав (сухо вещество по Re 15,21 %, захари 10,5 %), с характерно високо съдържание на киселини – 1,94 %. Издържливостта им на транспорт е добра. Подходящи са за консумация в пряно състояние и много добри за преработка.</p>	<p>Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия и в следствие смяна на собствеността на градините, сортът губи разпространението си.</p>	<p>Илиев, И., Цолов, Ц., Николов, Н., Маринов, П., Бабаяшев, Е., Беяков, В., Каров, С., Ангелова, Р., 1983. КАЙСИЯ, Изд. „Христо Г. Данов”- Пловдив.</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	-----------	--------	--	---	--	--

131	Късна дряновска	Кайсия	<p>Сортът е с местен произход, получен от семе преди около 40 години чрез пренасяне на семена от неизвестен кайсиев сорт от Румъния.</p> <p>Разпространението на сорта започва от годината на откриването му (1953) предимно в Северна България.</p> <p>Плодовете се едри, със средно тегло 48 g. Кожицата е тънка, плътна, оранжевожълта, със зачервяване по огряваната от слънцето страна, слабо покрита с фин мъх. Месото е оранжевожълто, плътнo, нежно, сочно, сладко-възкисело, ароматично.</p> <p>Качесто на плодoвoтo мeсo e мнoгo дoбрo. Ядкaтa e слaдкa. Плoдoвeтe узряват oкoлo 10 днe слeд Унгaрскa кaйсия. Плoдoвeтe сa тpaнспoртaбилни. Пoдхoдящи сa кaктo зa кoнсумaция в прясно състояние, тaкa и зa прeрaбoткa. <i>Дървoтo e</i> умерено растящо и с много дoбpa рoдoвитoст. Хaрaктeризиpa сe с извeстнa нeвзискaтeлнoст към пoчвaтa. Сортът прoявявa срaвнитeлнo дoбpa устoйчивoст нa рaннo кaфявo гниeнe и срeднa нa сaчмянкa. Сортът e рaзпрoстpaнeн в рaйoните, блaгoприятни зa oтглeждaнe нa кaйсиятa, с цeл удължaвaнe пeриoдa нa бeритбaтa и прeрaбoткaтa нa кaйсиятa.</p>	<p>Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия и в следствие смяна на собствеността на градините, сортът губи разпространението си.</p>	<p>Илиев И., Стефанов, Н., 1970. “Кайсия”, издателство “Христо Г. Данов” - Пловдив.</p>	<p>Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа като генетичен ресурс в колекционно насаждение на ОСКЗ-Силистра.</p>	<p>“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”</p>
-----	-----------------	--------	--	---	---	--	--

132	Фестивална	Кайсия	Сортът е получен от кръстосването на сорта “Жълта кайсия” х “Късна от Поморие” през 1954 г. Признат е за сорт през 1968 г. Плодът е едър, със средно тегло 50 g. Кожичката е светлооранжева с руменец по огряваната страна. Месото е жълтооранжево, сочно, умерено стегнато, кисело-сладко, ароматично, с отлично качество. Ядката е сладка. Плодовете узряват почти едновременно с “Унгарска кайсия” в средата на юли. Притежават висока издръжливост на транспорт. Те са подходящи за консумация в прясно състояние и преработка. Дърветата имат много добра родовитост, отличават се с много добра устойчивост на повратните студове и болестта сачмянка. Сортът намира широко разпространение поради добрите биологични и стопански качества през осемдесетте години на миналия век.	Сортът намалява разпространението си поради обективните промени в социално-икономическото развитие на страната и недобра аграрна политика по време на прехода.	Илиев И., Стефанов, Н., 1970. “Кайсия”, издателство “Христо Г. Данов” - Пловдив.	Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа в моделно насаждение за резитбени операции в “Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра.	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”
133	Силистра 252	кайсия	“Силистра 252” е селектиран в Опитна станция по кайсията. Признат е за сорт от Държавна сортова комисия. Сортът е с най-продължителен дълбок покой измежду отглежданите кайсиеви сортове у нас. Има късен цъфтеж и добра родовитост. Тези качества го правят подходящ за райони, които не са благоприятни за отглеждане на кайсията. Притежава висока студоустойчивост на зимни температури и пролетни мразове. Приключва дълбокия покой в началото на февруари. Може да бъде много добър донор за дълбок покой в селекционните програми. Сортът изисква чуждо опрашване. Най-добре е да се засажда със “Силистренска компотна”, “Мъркулещи”, “Умберто” или “Делмаст”. Плодовете са средно едри, овално удължени, с добри вкусови качества. Цъфтежът е късен и продължителен. Показва средна устойчивост на ранно кафяво гниене.	Цонев, Р., 1995. “Растениевъдно науки” 7-8; 136-138.	Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия и в следствие смяна на собствеността на градините, сортът губи разпространението си.	Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа като генетичен ресурс в колекционно насаждение на ОСКЗ-Силистра.	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”

134	Сорт 4	Джанка, подложка за кайсия	<p>Майчиното растение е с неизвестен произход. За производство на подложки костилките се засяват направо в питомник през второто десетдневие на ноември. Присаждането се извършва на спяща пъпка. Процентът на прихващане след облагородяването достига 97,3%.</p> <p>Дърветата присадени върху „Жълта джанка № 4” се развиват добре и всъпват в аначало на плододаване през третата година след засаждането им на постоянно място. Основните сортове, присадени върху подложката</p>	<p>Подложката за кайсия „Сорт 4” е сертифицирана през 1977 г. Кайсиевите дървета , присадени върху семенните поколения на „Жълта джанка № 4” са по-дълголетни, родовити, стволът им е студоустойчив и кайсиевите сртове проявяват много добра съвместимост. Те встъпват в плододаване през третата година след засаждането на постоянно място. Поради отличните прояви на „Сорт 4” започва и нейното разпространение в разсадниците за производство на кайсиев посадъчен материал. През последните 1-2 десетилетия, поради свободното движение на посадъчен материал между европейските страни и занижения контрол у нас за размножаване и проследяване на фито-санитарния статус на произведения овощен посадъчен материал, започна широко използване в разсадниците на семена от случайни и с непроверени качества джанкови форми. Намаля значително търсенето на сертифицирани подложки за размножаване на кайсиевите сортове. Появиха се масовите вирусни инфекции в новосъздаващи се кайсиеви насаждения. Това е и една от причините за преждевременното загиване на кайсиевите дървета в насажденията. Понастоящем в колекционните насаждения на ОСКЗ-Силистра се поддържат ограничен брой дървета от „Сорт № 4”.</p>	<p>1. Димитрова, М. 2005. Установяване на подходящи подложки за стандартни и перспективни кайсиеви сортове.. Хабиритационен труд, Силистра. 2. Никола А. Стефанов, 1977. Джанка, подложка за кайсия „Сорт 4”. СЕРТИФИКАТ за нов сорт растения, София.</p>	Сортът се поддържа като маточни дървета в ОСКЗ - Силистра	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”
-----	--------	----------------------------	---	---	---	---	---

135	Айдемирска	Джанка, подложка за кайсия	Майчино дърво е намерено при експедиция в Силистренска област. Костилките са подходящи за засяване направо в питомник първа година, като подложките са готови за облагородяване още в края на юли. Подложковият материал е изравнен по отношение на дебелината на ствола. Процентът на прихващане за основните кайсиеви сортове е висок – от 84 до 100%. Подложката има добра съвместимост с кайсиевите сортове и срастването е много добро. Тя придава добра жизненост на присадените сортове и им осигурява продължителен продуктивен период.	Подложката проявява много добра съвместимост с кайсиевите сортове. Придава добра жизненост на присадените дървета и индуцира висока продуктивност. Ограниченото използване на подложката и намаляването на генетичната база на вида е резултат от обстоятелствата, описани по-горе при „Сорт № 4”. Понастоящем в колекционните насаждения на ОСКЗ-Силистра се поддържат ограничен брой дървета от сорта „Айдемирска”.	1. Димитрова, М. 2005. Установяване на подходящи подложки за стандартни и перспективни кайсиеви сортове. Хабиритационен труд, Силистра.2. Димитрова, М., Маринов, П., 2001. Подложка за кайсия „Айдемирска”, ОСК-Силистра. СЕРТИФИКАТ за нов сорт растения, София.	Сортът се поддържа като маточни дървета в ОСКЗ - Силистра	“Опитна станция по кайсията и земеделието – Силистра”
-----	------------	----------------------------------	---	---	--	---	---

136	Ивайловска капия .	пипер	Сортът е създаден 1939 г., много подходящ за прясна консумация и преработка, както за маринована, така и за печена капия. Отличава се с много добри вкусови качества, има двустенна , двукамерна чушка с дебел перикарп и високо сухо вещество. Среднокъсен добивен сорт.	През70-80-те години на миналия век в България се отглеждаха 150 – 160 х. дка с пипер. Отглежданите 30 000 дка в регион Пазарджик са предимно от Пазарджишка капия. След 1990 г. производството на пипер в България силно се намали. Използваха се предимно вносни сортове с по-висок добив, но с по-ниско сухо вещество .Не регламентираното сортоподдържане на този сорт и не спазване на необходимата пространствена изолация от производителите , които сами го поддържаха доведе до силното му замърсяване. През последните години отново се търси Ивайловска капия, която е много подходяща за условията на района.През 2013 г. пипера заема 10 -12 х. дка в региона предимно от Ивайловска капия. Нашите семена се търсят и от други региони като Плевен,Каварна, Велико Търново и др. Тенденцията е да се увеличават площите с пипер и най-вече нашата капия , но трябва да се решат проблемите с преработката в района.	Първичната ми информация е от ИАСАС София- гл. специалист Георги Кръстев. Аз също наблюдавам сорта от 1975 година и следя отглеждането му локално като ту в едно населено място, ту в друго има по-големи масиви. Всяко населено място му дава свое име, но през годините сорта все повече се замърсява генетически. С цел запазване и възстановяване генетическата същност на сорта в ОСПЗ Пазарджик работим от 2005 г. до момента постоянно.	През 2014 за 2015 година в ОСПЗ Пазарджик има 100 кг семена.	ОСПЗ Пазарджик ДП Сортът се възстановява от "ОСПЗ Пазарджик ДП", защото е много търсен през последните години.
137	Черна Конявска	Череша	Плодовете са едри /ср. тегло 6.3 g/, с тъмночервена до черно-червена кожа, откъдето и названието й Черна Конявска. Плодовото месо е плътновиненочервено, сладко-кисело, тъмночервен сок и добри вкусови качества. Узряват в края на второто десетдневие на юни. Могат да се прибират механизирани. Сортът е скороплоден и с много добра родовитост.	От 160 дка през 1990 ^{те} год. (с. Коняво, Кюстендилско) спадат на 11 дка към момента	Доклад за извършена инвентаризация на овоцните растения – 1995г.; Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Институт по земеделие -Кюстендил

138	Победа	Череша	Плодовете му са едри /ср. тегло 6.1 g /, тъмночервена до черно-червена кожа, виненочервено, плътно, сладко-възкисело месо, рубиненочервен сок и добри до много добри вкусови качества. Узряват през второто десетдневие на юни. Пригодни са за механизизирана беритба и промишлена преработка. Сортът е скороплоден и родовит. В сравнение с други стандартни сортове е по-слабо чувствителен на цилиндроспориоза. Добри опрашители са Бигаро Бюрла и Бигаро Моро.	Слабо разпространен, Налични 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие -Кюстендил	Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Институт по земеделие -Кюстендил
139	Българска хрущялка	Череша	Плодовете са едри /ср. тегло 7.2 g/, широкосърцевидни, красиви, с тъмночервена гланцова кожа, плътно, червеникаво, сладко-кисело месо, тъмночервен сок и много добри вкусови качества. Узряват през третото десетдневие на юни, началото на юли. Имат много добра устойчивост на манипулация и транспорт. Могат да се прибират механизирани и са подходящи за преработка в качествени компоти. Сортът е скороплоден и с много добра родовитост. Има много додобра студоустойчивост и устойчивост на късни пролетни мразове.	От 600 дка през 1990 ^{те} год. в страната сега има 80 дка с. Писарево, Шуменско Налични са и 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие -Кюстендил	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г.; Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Институт по земеделие -Кюстендил
140	Кюстендилска Хрущялка	Череша	Плодовете са едри / ср. тегло 6.4 g /, сърцевидни, с тъмночервена кожа, плътно, розовочервено, сладко, с приятна киселина месо, тъмночервен сок и много добри вкусови качества. Узряват през второто десетдневие на юни. Могат да се прибират механизирани. Сортът е чувствителен на късни пролетни мразове, но има добра студоустойчивост. Родовитостта е много добра.	От 90 дка през 1990 ^{те} год. (с. Таваличево, Кюстендилско) спадат на 12 дка към момента;	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Институт по земеделие –Кюстендил и с. Таваличево
141				Налични 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил			

142	Мизия	Череша	Плодовете са едри / ср. тегло 6.9- 7.2 g /, с красива сърцевидна форма тъмночервено оцветяване, плътно, червеникаво, сладко-кисело месо, тъмночервен сок и отлични вкусови качества. Узряват около седмица преди тези на Ламберт. Могат да се прибират механизирано. Имат добра устойчивост на манипулация и превоз. Сортът е скороплоден и с много добра родовитост. Дървото е средно до силно растящо, с много добра студоустойчивост и устойчивост на късни пролетни мразове. Има сравнително добра устойчивост на кафяво гниене.	От 120 дка през 1990те год. (с. Драговищица, Кюстендилско и с. Приселенци, Варненско) спадат на 18 дка към момента; Налични 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Институт по земеделие –Кюстендил, с. Драговищица, Кюстендилско и с. Приселенци, Варненско
143	Бобошевска черна едра	Череша	Местен сорт получен вероятно от семеначе в с. Бобошево. Дървото има силен растеж. Плодовете – средно едри до почти едри, узряват в края на май началото на юни. Формата на плода е овална до тъпосърцевидна, малко сплесната от коремната страна.	От 140 дка през 1970 ^{те} год. (Бобошевски регион) сага са запазени единични дървета на възраст над 70-100 г.	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Дворни места в района на гр. Бобошево и околностите му, област Кюстендил
144	Бобошевска обикновена	Череша	Дървета придобиват голям размер.Плодът е средноедър , със средноплътно плодово месо, нежно, много сочно	От 80 дка през 1970 ^{те} год. (Бобошевски регион) сага са запазени единични дървета на възраст над 70-100 г.	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Дворни места в района на гр. Бобошево и гр. Дупница околностите им, област Кюстендил
145	Ръждавичка белвица	Череша	Стар местен сорт с неизвестен произход. Вероятно е получен от семеначе в с. Ръждавица, откъдето носи името си. Дървото е голямо, силно растящо. Цъфтежът е средноран. Образува интерстерилна група с Переста белвица и Едра белвица. Плодовете узряват в първата десетдневка на юни	От 110 дка през 1990 ^{те} год. (с. Таваличево с. Ръждавица Кюстендилско) спадат на 12 дка към момента и запазени единични дървета на възраст над 70-100 г.	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Дворни места в района на с. Ръждавица и околните села, област Кюстендил

146	Переста белвица	Череша	Сортът е получен от пъпкова мутация на местният черешов сорт Ръждавичка белвица в с. Шипочано, Кюстендилско. Дървото е средно голямо, с добър растеж и рядка широкопирамидална дозаоблена корона. Плодовете са средноедри, сърцевидни. Кожичата е тънка, нежна, нездрава с розовочервен цвят.	От 160 дка през 1960 ^{те} год. (с. Ръждавица Кюстендилско) сега са запазени 3 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие – Кюстендил	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Институт по земеделие -Кюстендил
147	11.май	Череша	Стар местен сорт. Дървото е силно растящо с кълбовидна корона. Устойчиво е на ниски зимни температури. Плодовете зрят рано, когато почти няма други свежи плодове. Поради тази причина не се напада от черешовата муха. Свръхранозреещ сорт.	От 200 дка през 1960 ^{те} год. (с. Еремия, Кюстендилско) спадат на 7 дка и запазени единични дървета на възраст над 100 г.	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Становище изготвено от селекционер по черешата доц. д-р Н. Христов	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Много старо насаждение с. Еремия, община Невестино, област Кюстендил
148	Кюстендилска синя слива	Слива	Произход: местен сорт, Срок на зреене: първата половина на септември. Дърво: с умерен до силен растеж. Цъфтеж: късно цъфтяща – средата на април. Плодове: дребни до средно едри (17-22 g), удължено овални. Кожичата е тънка, здрава, виолетова или тъмносиня, бели се от месото. То е зеленикавожълто до златистожълто, плътно, сочно, сладко, отделящо се от костилката. Резистентност: податлива на шарка, както и с голяма чувствителност на летни засушавания.	От 1 500 дка през 1960 ^{те} год. (района на Кюстендил, Троян и Дряново) остават 70 дек. Запазени са и единични дървета на възраст над 70 г.	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г. Резултати от проект /CCI No 2007CB16IPO006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на годни калеми за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил,

149	Изобилие	Слива	- български сорт. Дърво: средно растящо. Цъфтеж: късен. Родовитостта е добра. Студоустойчивостта на късни пролетни мразове е добра. Плодове: узряват през втората половина на август. Те са едри (35 g), изравнени по форма и големина, тъмночервено оцветен. Плодовото месо е с много добри вкусови качества. Резистентност: устойчив на летни засушавания. Толерантен на шарка	От 120 дка през 1990 ^{те} год. в страната спадат на 10-12 дка в Сливенски регион Налични са и 3 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие -Кюстендил	Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІР0006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури”; www.kraishte-krog.eu ; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Сливенски регион и Институт по земеделие -Кюстендил
150	Жълта и Червена джанка	Слива	Произход: диворастващ вид с неизвестен произход. Срок на зреене: началото на юни Дърво: силно растящо. Цъфтеж: ранен. Плодове: дребни до средно едри; закръглени, разнообразни по форма,зелени, жълти или червени, с различни нюанси. Най-често вкусът им е кисел, но има форми и със сладки плодове. Костилката е срастнала или отделяща се от месото. Резистентност: джанковите сортове не се нападат от много болести и неприятели.	Единични дървета над 100 г. възраст	Становище изготвено от доц. д-р Димитър Сотиров; www.kraishte-krog.eu ;	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно,Невестино, Кюстендил от област Кюстендил,
151	Жилавка	Ябълка	Произход: местен сорт с неизвестен произход, Жилавка (Жиленка) Срок на зреене: първата половина на октомври. Дърво: с буен растеж с рехава, пирамидална корона. Цъфтеж: късен. Плодове: неизравнени; средно едри, понякога дребни, с бледозелена кожица, която след лагериране става светложълта; с бяло, сладко, грубо, без аромат. Резистентност: чувствителен на струпясване	Запазени единични дървета в дворни места и 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІР0006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури”; www.kraishte-krog.eu ; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	В района на с. Жиленци , Кюстендилско и 3 дървета в Институт по земеделие -Кюстендил

152	Скринянка	Ябълка	Произход: местен сорт с неустановен произход Срок на зреене: първата половина на септември Дърво: буйно растящо Цъфтеж: средно рано цъфтящ Плодове: изравнени по големина, средно големи с тегло около 100 гр., с дебела, гладка, жилава, мазна кожа, със зеленикав основен цвят, с размит тъмночервен и по-тъмно червен покровен цвят, със зеленикаво, плътно, грубозърнесто месо, винено-кисело, без аромат, с добро качество, без или със специфичен аромат Резистентност: чувствителност на струпяване	От 60 дка през 1990те год. (с. Скриняно и Драговищица, Кюстендилско) остават единични дървета в дворни места и 3-5 дървета Единични дървета над 100 г. възраст	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г Резултати от проект /CCI No 2007CB16IPO006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“;www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	В района на село Скриняно, област Кюстендил
153	Будинка	Ябълка	Произход: народна селекция с неизвестен произход, Будинка (Будимка) Срок на зреене: края на септември и началото на октомври. Дърво: с буен растеж Цъфтеж: късно цъфтящо. Плодове: едри, еднакви по големина (150-180 гр.), зелени, с бяло месо, сладки, кожата е мазна. езистентност: толерантни на струпяване, плодове червей и петна по листата	Единични дървета над 70-100 г. възраст	Резултати от проект /CCI No 2007CB16IPO006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“;www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Високопланински села в община Трекляно , област Кюстендил
154	Кичовка	Ябълка	Произход: сорт с неизвестен произход, Кичовка (Чечовка) Срок на зреене: края на септември, първата половина на октомври Дърво: слабо растящо Цъфтеж: средно късен Плодове: доста изравнени по големина, средно големи до дребни, с тегло от 60 гр., с тънка, жилава, гладка, бледожълтеникава до белезникава с размит червен покровен цвят и бяло, средно твърдо, гъбесто, средно сочно, сладко месо със задоволително качество Резистентност: голяма чувствителност на струпяване	Запазени единични дървета в дворни места и 3-5 дървета в сортиментно насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Резултати от проект /CCI No 2007CB16IPO006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“;www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калеми за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно,Невestino, Кюстендил от област Кюстендил и Институт по земеделие - Кюстендил

155	Циганка	Ябълка	Произход: много стар местен сорт с неизвестен произход Срок на зреене: първото десетдневие на октомври Дърво: силно растящо Цъфтеж: ранен до средно ранен Плодове: добре изравнени по големина, дребни до средно големи, с тегло от 55 до 80 гр., с дебела, гладка, мазна, лъскава, с листозеленикав основен цвят, покрита с тъмночервен, почти черен покровен цвят кожица и зеленикаво, грубо, плътно, зърнесто месо, сочно-сладко, без аромат със сравнително добър вкус Резистентност: устойчив на струпяване	Запазени единични дървета в дворни места и 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Резултати от проект /CCI No 2007CB16IPO006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил и Институт по земеделие - Кюстендил
156	Лимонка	Ябълка	Произход: сорт с неизвестен произход Срок на зреене: края на септември, началото на октомври Дърво: средно силно растящо Цъфтеж: рано цъфтящ Плодове: сравнително изравнени по големина, средно едри и с тегло от 130 гр., с тънка, гладка, мазна зеленикавожълта до лимоненожълта кожица, с бяло, стегнато, дребнозърнесто, сочно, възкисело месо с добро качество Резистентност: по-голяма чувствителност на струпяване и бордолезов разтвор	Запазени единични дървета в дворни места и 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Резултати от проект /CCI No 2007CB16IPO006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил и Институт по земеделие - Кюстендил
157	Кандиле	Ябълка	Произход: местен сорт, народна селекция Срок на зреене: октомври Дърво: със силен растеж Цъфтеж: късно цъфтящ Плодове: изравнени по големина, средно едри до едри, с тегло средно 125 гр. Кожицата е дебела, груба, жилава, мазна, със силен восъчен налеп, с основен бледозелен цвят, преминаващ в жълтозелен до бледожълт с карминеночервен покровен цвят. Месото е бяло, нежно, гъбесто, меко, сладко, с посредствени вкусови качества Резистентност: чувствителност към струпяване	От 60 дка през 1990 те год. (с. Жабокрът и Преколница, Кюстендилско) остават 18 дка и запазени единични дървета в дворни места и 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г Резултати от проект /CCI No 2007CB16IPO006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил и Институт по земеделие - Кюстендил

158	Айвания	Ябълка	Произход: местен сорт с неустановен произход, Айвания (Айвънлия) Срок на зреене: края на септември, началото на октомври Дърво: с умерен растеж Цъфтеж: средно ранен Плодове: доста неизравнени по големина, средно едри (105 гр.) с тънка, но здрава кожа, гладка, мазна, лъскава, с жълтозеленикав до лимоненожълт основен цвят, обагрена с красив размит ярък розовокарминен до карминен цвят; месо – бяло, нежно, хрупкаво, сочно, сладко, без аромат, с добро качество Резистентност: чувствителност към струпясване	Запазени единични дървета в дворни места и 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІРО006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил и Институт по земеделие - Кюстендил
159	Обикновена петровка	Ябълка	Произход: местен сорт с неустановен произход Срок на зреене: 10-15 юли Дърво: средно до силно растящо; родовито Цъфтеж: ранен до средно ранен Плодове: дребни (40-50 гр.); светлозеленикави до сламено жълти, с бяло, средно сочно, грубо месо, сладко с приятен аромат Резистентност: чувствителен на струпясване	Единични дървета над 70-100 г. възраст	Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІРО006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил
160	Карастоянка	Ябълка	Произход: местен сорт, пренесен от Одринско Срок на зреене: края на септември и първата половина на октомври Дърво: с много силен растеж Цъфтеж: рано цъфтящ Плодове: красиви, добре изравнени по големина, средно едри до едри, с тегло около и над 163 гр., с гладка, плътна и лъскава кожа, жълтозелена до бледожълта, покривният ѝ цвят е тъмно матово червен на петна или ивици, с тънък восъчен налеп, с бяло, дребнозърнесто месо, сладко или слабо кисело, почти без аромат Резистентност: чувствителност на струпясване и кръвна въшка	От около 500 дка през 1990те год. (Долен чифлик, Варненско, Казанлъшко и Пловдивско) остават 50-60 дка в същите региони и запазени единични дървета в дворни места и 3-5 дървета в сортиментово насаждение на Институт по земеделие - Кюстендил	Доклад за извършена инвентаризация на овощните растения – 1995г Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІРО006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил и Институт по земеделие - Кюстендил

161	Стамболка	Круша	Произход: народна селекция с неизяснен произход, Стамболка (Енисейка, Илинка) Срок на зреене: втората половина на юли, август. Дърво: силно растящо. Цъфтеж: средно рано цъфтящ. Плодове: доста изравнени по големина и тегло, средно големи и средно тежки (75 g), със средно дебела до тънка кожица, гладка до слабо грапава, зеленикава, с жълтеникаво, едрозърнесто, сочно, винено-кисело, ароматно месо с добро качество. Резистентност: неустойчив на струпасване и кафяво гниене	Единични дървета над 70-100 г. възраст	Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІР0006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu ; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил
162	Водник	Круша	Произход: народна селекция с неизвестен произход Срок на зреене: края на септември. Дърво: силно растящо. Цъфтеж: ранен. Плодове: добре изравнени по големина и тегло, големи до много големи (200 до 280 g); с гладка, мазна, зеленикавожълта кожица, с белезникаво жълтеникав оттенък, едрозърнесто, с каменисти клетки месо, със удовлетворително качество. Резистентност: удовлетворително устойчив на струпасване	Единични дървета над 70-100 г. възраст	Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІР0006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu ; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил
163	Зимна масловка	Круша	Произход: семеначе с неизвестен произход Срок на зреене: края на ноември, а потребителска зрялост добиват след 3-4 седмици Дърво Плодове: удовлетворително изравнени по големина и тегло, големи до много големи (200 до 300 g); с гладка, възсуха, светло зелена до светложълта, с бяло или жълтобяло, нежно, сочно и ароматно месо със удовлетворително качество. Резистентност: чувствителен на струпасване	Единични дървета над 70-100 г. възраст	Резултати от проект /CCI No 2007СВ16ІР0006/; каталог „Крайще – район на уникални сортове овощни култури“; www.kraishte-krog.eu ; становище изготвено от доц. д-р Д. Сотиров	Да, възможност за вземане на калемички за размножаване	Високопланински села в общините Трекляно, Невестино, Кюстендил от област Кюстендил

164	Ралица	Малина	Растенията са средно високи и с умерено дебели изправенорастящи издънки, дъговидно извити към върха. В основата са покрити с груби шипчета, които към връхната част са редки и по-дребни. Плодовете зреят рано - началото на юли. Те са средно едри до едри, заоблени до тъпоконусовидни, кървавочервени, с гланц, плътни и с добре свързани плодчета в съплодието, със средно едри семена, с приятен вкус и аромат. Сортът има добра устойчивост на студ и временно засушаване, а също и на дидимела.	Много слабо разпространен, единични растения в частни дворове	Становище изготвено от доц. д-р Н. Стоянова и ас. д-р В. Антонова	Да, възможност за размножаване чрез коренови издънки	Района на Костинброд
165	Есенна позлата	Малина	Растенията са умеренорастящи и имат средно високи, сравнително дебели и изправени издънки. Плодните клончета от лятно есенната реколта са сбити, къси или средно дълги, разположени само по връхната част на издънките. Ремонтантен сорт. Плодовете са много привлекателни по външен вид, едри до много едри, тъпоконусовидни до леко удължени, златисти до бакъреножълти, а при леко презряване са с розовочервеникава отсенка, с умерен гланц. Плодовото месо е недостатъчно плътно и затова плодовете не понасят добре транспортиране. Те са кисело-сладки, ароматни и с много добри вкусови качества. Чувствителен е на дидимела.	Слабо разпространен, съхраняват се 5 растения в АгроБиоИнститут-София	Становище изготвено от доц. д-р Н. Стоянова и ас. д-р В. Антонова	Да, възможност за размножаване чрез in-vitro	АгроБиоИнститут-София
166	София	ягода	Растенията са изправенорастящи и високи, образуват малък брой ластуни. Цветоносите са дебели и наравно с листата, някои дори над тях. Плодовете са едри до много едри от първите две беритби, а от следващите издребняват. Цветът е тъмновиненочервен с виолетова отсенка и привлекателен гланц, при презряване силно потъмняват и омекват. Семенцата са слабо потопени. Плодовото месо е плътно, червено, с твърде характерен за сорта приятно сладък вкус и добър аромат, но се чувства недостиг на киселина. Средно зреещ. Сортът е чувствителен на брашнеста мана и на бели и червени петна по листата.	Слабо разпространен, налични 5 растения в ИЗ - Кюстендил и единични растения в района на Перник (с. Мещица)	Становище изготвено от доц. д-р Н. Стоянова и селекционер по ягодата ас. д-р В. Антонова	Да, възможност за размножаване	Институт по земеделие –Кюстендил , база Костинброд

167	Красавица	ягода	Растенията са изправенорастящи и високи, умерено облистени. Цветоносите са средно дебели, високи и разклонени в горната третина. Плодовете са средно едри до едри от първите беритби, а след това издребняват, заоблени до тъпоконусовидни, понякога с пресечен връх, интензивночервено оцветени с винена отсенка и привлекателен гланц. Плодовото месо е светлочервено, умерено плътно, с отличен сладко-кисел вкус и аромат. Зрее средно ранно. Сортът е устойчив на брашнеста мана и сиво гниене и слабо се напада от бели и червени листни петна.	Слабо разпространен, налични 4 растения в колекционното насаждение на ИЗ – Кюстендил	Становище изготвено от доц. д-р Н. Стоянова и селекционер по ягодата ас. д-р В. Антонова	Да, възможност за размножаване	Институт по земеделие –Кюстенди, база Костинброд
168	Билиана	ягода	Растенията са средно високи до ниски, почти изправенорастящи, образуват умерен брой ластуни. Цветоносите са дебели, почти изправени, средно високи. Цветовете са средно едри до едри, цъфтежът настъпва късно. Плодовете са средно едри, тъпоконусовидни, понякога с леко сплеснат връх, почти без шийка, със средно голяма, прилегнала, лесно отделяща се чашка и дебела крехка дръжка. Оцветени са белезникаво до леко кремаво, със слаба руменина откъм огряваната страна. Плодовото месо е белезникаво, плътно, почти без кухина, сладко-кисело, с подчертан вкус и аромат. Зрее средно късно. Плодовете са много подходящи и за преработка в сладка и конфитюри	Слабо разпространен, налични 11 растения в ИЗ – Кюстендил; 4 растения в АБИ; единични растения в района на Костинброд, Бучин проход и Видинско.	Становище изготвено от доц. д-р Н. Стоянова и селекционер по ягодата ас. д-р В. Антонова	Да, възможност за размножаване	Институт по земеделие – Кюстендил АБИ – София Района на Костинброд, Бучин проход и Видинско

169	„Поморие”	БАДЕМ	<p>Сортът е създаден през 1965г в ОСО-Поморие от Серафим Серафимов по метода на целенасочена хибридизация и представлява кръстоска между майчиния сорт „Приморски” и сортът-опрашител „Несебър”. Сортът „Приморски” се отличава със среден растеж, с много късен цъфтеж и редовно плододаване, но е твърде чувствителен на струпяване. Сортът „Несебър” е среднораноцъфтящ високородовид и с много вкусни ядки. Сортът „Поморие” е наследил хабитуса на майчиния сорт, но е по-силнорастящ. Короната е широка, закръглена, естествено просветлена. Плодната дървесина е разположена като букетни и къси клончета, а на 2-4 годишна дървесина е разположена често по скелетните клон, което благоприятствува внедряването на механизирания резитба /контурна/ . Дървото е облистено много добре</p>	<p>Заради своите си ценни биологични и стопански качества през 1979 г. сортът "Поморие" е включен в стандартния сортимент като основен сорт и се препоръчва за рвнедряване във всички бадемски райони на страната. Досега е показал практическа устойчивост на болестите струпяване, ран кафяв пригор и ръжда. Не е забелязано заболяване от вертицилийно увяхване Към този период над 5% от бадемските дървета са били от сорта "Поморие". Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия, сортът губи разпространението си.</p>	<p>1. Авторско свидетелство № 26826/ 12.07.1979 МПК А 01 Н 5/ 08 2. Т.Тошев; Н.Боева,1980. Бадем-сорт „Аспарух”. Издание на Института за изобретения и рационализация -800, София.</p>	<p>Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие.</p>	<p>Опитна станция по земеделие – Поморие</p>
170			<p>Растението формира много голям брой плодни пъпки. Над 90% от тях имат нормално развити плодници. Плодните пъпки често са в такова изобилие, че частта от клонката на която те са разположени изглеждат като обезлистени. Масовият цъфтеж настъпва късно – с 3-5 дни преди най-късно цъфтящия от сортовете, които са наблюдавани за този период.Родовитостта му е ежегодна и висока. Получаван е среден добив над 140кг/дка, т.е. рандеман 55% се получават чисти ядки над 70 кг/дка. Формата на плода е правилна – бадемвидна. Плодът се числи към групата на средноедри сортове – средно 2.21гр и средно тегло на ядката 1.21гр, по-едра от тази на стандартния сорт „Нонпарел”. По твърдост на черупката сортът се нарежда в групата на хартиено-меките сортове. Черупката е светлокофява. Двойните ядки достигат около 4%. Ядчената кожица е светла, много слабо покрита с люспички към върхната част. Ядката е пригодна за промишлена преработка.</p>				<p>Опитна станция по земеделие – Поморие</p>

171	„Аспарух“	БАДЕМ	<p>Сортът „Аспарух“ е създаден през 1978 от Серафим Серафимов и Найдено Лалев по пътя на кръстосването между ценните сортове „Приморски“/майка/ и „Адреатически“/опрашител/. Дървото има умерен растеж. Короната е широкооовална, естествено просветлена, с ъгъл на разклоняване около 45-50°, обилно гарнирана с плодна дървесина. Листото са тъмно зелени, с нормални размери. Формира изобилно количество плодни пъпки. Цъфти полукъсно – почти с Десертен и по-късно от Нонпарел и марково 11. Плодовете са главно на букетни клончета. Те узряват през втората половина на септември. Костилката е средно голяма, със светла черупка, хартиеномек, с красива бадемова форма. Рандемана на ядки е 62-65%. Ядките са единични, добре изхранени, със светлокафява теста, с много добър вкус. Плододобивът е висок – следно над 120 кг/дка</p>	<p>Като сорт е утвърден през 1980 г. и е включен като основен сорт в стандартния сортимент. Сортът „Аспарух“ е практически устойчив на струпяване, съчмянка и монилия. Поради добрата си пригодност за механизировано прибиране на плодовете и за резитба сортът се препоръчва за внедряване във всички бадемови райони.</p>	<p>1. Авторско свидетелство № 28438/ 15.05.1980 МПК А 01 Н 5/ 08 2. Т.Тошев; Н.Боева, 1980. Бадем-сорт „Аспарух“. Издание на Института за изобретения и рационализация -60, София.</p>	<p>Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие.</p>	<p>Опитна станция по земеделие – Поморие</p>
-----	-----------	-------	---	--	--	--	--

172	„Юбилей“	БАДЕМ	<p>Бадемения сорт „Юбилей“ е създаден от Опитна станция по овощарство – Поморие през 1978г от Серафим Серафимов с кръстоската между чуждия майчин сорт „Римс“ и местния сорт „Горица 88“. Дървото има слаб растеж. Клоните се развиват под ъгъл 60о със слабо дъговидно извиване 4 формират общо кълбовидна корона. Листата са средноголеми , тъмнозелени с металносив блестящ епидермис. Формират голям брой плодни пъпки. Цъфти много късно – почти с Приморски. Опрашва се добре от Приморски и Кримски. Плододава на букетни и цветни клончета по типа „гирлянда“. Плодовете узряват към 25-30 септември, а пир хладна есен – по късно. Черупката е хартиено мека, повече или по-малко отворена до към половината на коремния ръб. При почестването на плодвата обвивка се отделя и външната част /слой/ на черупката. Средното тегло на почистената костилка е 2.14гр. Рандеман на ядки е 63.84% със средно тегло на ядките 1.18гр. при около 20% двойни. Ядката е пълна. Тестата е светла, гладка. На вкус ядката е млечно-кисела, с добре изразена захарност и приятен аромат. Листата на короната са практически устойчиви на болестите струпяване и съчмянка. По-чувствителна е плодвата кожеца, но това не се отразява на плода и ядката като цяло. Добивът на плода е от 80 до 150 кг от декар.</p>	<p>Като сорт е утвърден през 1980 г. и е включен като основен сорт в стандартния сортимент. Сортът „Аспарух“ е практически устойчив на струпяване и съчмянка. Дървото е пригодно за механизано резитба, но при ръчно отстраняване на стъблените лакомци. Сортът се препоръчва за внедряване във всички бадемояви райони.</p>	<p>1. Авторско свидетелство № 28875/ 22.04.1981 МПК А 01 Н 5/ 08 2. Т.Тошев; Н.Боева,1980. Бадем-сорт „ААспарух“. Издание на Института за изобретения и рационализация -60, София.</p>	<p>Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие.</p>	<p>Опитна станция по земеделие – Поморие</p>
-----	----------	-------	--	--	--	--	--

173	„СТАРТ”	БАДЕМ	<p>Бадемът сорт „Старт” е създаден през 1987 в Опитна станция – Поморие от Серафим Серафимов по метода на хибридизацията, като майчино растение е използван сортът „Римс”, а за бащино – „Приморски” Бадемът е с мека черупка на плода, средна едрина и рандеман около 55%. Черупката е светлокафява, покрита е с многобройни тръпчинки, без разкъсани участъци в горния й слой и се чупи лесно. При настъпване на беритбената зрялост тя остава херметична – непропукана по шевовите. Ядката е едра, полунабръчкана към върха, покрита със светлокафява тънка кожа, вкуса и е сладък с нежна консистенция. Сортът е умеренорастящ с ширококълбовидна, светла, средноголяма корона. Разклоняването на скелетните клони е под 50о, а на обрастващата дървесина 80-90о. Листата са тъмнозелени, блестящи, слабоназъбени. Цветовете са розови, нормални, средноголеми. Сортът е късноцъфтящ, отличаващ се и с голяма скороплодност още на 4 година . Родовитостта е много добра и средния добив на плодове достига 136кг/дка, а потенциалния добив достига до 240кг/дка. Проявява и добра устойчивост на зимни студове и много добра сухоустойчивост. Спрямо монилията проявява средна чувствителност – повредените цветове са до 15%.</p>	<p>Като сорт е утвърден през 1988 г. и е включен като основен сорт в стандартния сортимент. Сортът „Старт” е с висока родовитост, късен цъфтеж, пригодност за механизизирана резитба, беритба, и обелване на плодовете. При използване на горчив бадем за подложка не са наблюдавани сличаи на несъвместимост. Бадемът сорт „Старт” има следните специфични изисквания към агротехниката : поради късния цъфтеж той е подходящ за засаждане и в райони с повишен риск към пролетни слани; поради склонността към изобилно плододаване дърветата изискват и по-богати почви.</p>	<p>1. Авторско свидетелство № 45538/ 06.04.1987 МПК А 01 Н 5/ 08 2. Т.Тошев; Н.Боева,1980. Бадем-сорт „Аспарух”. Издание на Института за изобретения и рационализация -60, София.</p>	<p>Има наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие.</p>	<p>Опитна станция по земеделие – Поморие</p>
-----	---------	-------	---	---	---	---	--

174	„Несебър”	БАДЕМ	Бадемовия сорт „Несебър” е създаден през 1964 в Опитна станция – Поморие от Серафим Серафимов и е включен в сортовата листа на страната. Дървото е с умерен растеж. Короната е широка, обратноконична, скелетните клони са добре гарнирани с букетни и къси плодни клончета. Сорта се откроява с късен цъфтеж и скороплодност на 4 година при добив – 5 кг/дърво, а при пълно плододаване над 8 кг/дърво. Притежава много добри качества на плода, черупката е мека и зеленистокафява. По цвят ядката е светло-кафява и с грубовата кожа. Рандемана им е 48-53%. Ядките са единични /само около 5% двойни/ добре изхранени, с много добър вкус. Те узряват през втората половина на септември. Добивът на плода е 150 кг от декар.	Сортът „Приморски” е практически устойчив на струпясване и съчмянка, но с чувствителност на вертицилийно увяхване. Към този период под 5% от бадемовите дървета са били от сорта "Несебър". Поради обективни социално-икономически условия и не добра аграрна политика в страната през последните десетилетия, сортът губи разпространението си.		Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие.	Опитна станция по земеделие – Поморие
175	„Августовски”	БАДЕМ	Бадемовия сорт „Августовски” е създаден през 1978 в Опитна станция – Поморие от Серафим Серафимов и е включен в сортовата листа на страната. Дървото има среден растеж. Короната е кълбовидна и сгъстена, обилно гарнирана с плодна дървесина. Формира изобилно количество плодни пъпки. Цъфти сравнително рано. Плодовете са главно на букетни клончета. Те узряват през първата половина на август. Костилката е голяма, мекочерупкова, безелникава, която се разпуква по коремния шев, с красива обемна форма. Рандемана на ядки е 50%. Ядките са единични, /само 5% двойни/ добре изхранени, с много добър вкус. Плододобивът е висок – следно над 110 кг/дка	За опрашители на сорт "Августовски" ссе явяват сортовете –Нонпареил и Марково 11. Сортът е практически устойчив на гъбните болести. Пригодността на сорта за механизизирана резитба е много добра. Сортът се препоръчва за внедряване във всички бадемови райони.		Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие.	Опитна станция по земеделие – Поморие

176	„Черноморец”	БАДЕМ	Сортът „Черноморец ” е създаден през 1978 в Опитна станция – Поморие от Серафим Серафимов и е включен в сортовата листа на страната. Дървото има среден растеж. Короната е ширококонична, естествено просветлена. Формира изобилно количество плодни пъпки а майски букетчета и смесени клонки. Цъфти полукъсно. Плодовете са главно на букетни клончета. Те узряват през края на август. Костилката е средно голяма, със светла мекочерупкова и красива бадемова форма. Рандемана на ядки е 50%. Ядките са единични, добре изхранени, със светлокафява теста и гънки , с много добър вкус. Плододобивът е средно около 100 кг/дка	За опрашители на сорт "Черноморец" са сортовете – Аспарух и Никитски. Сортът е практически с чувствителност към струясване. Пригодността на сорта за механизизирана резитба е добра, а за механизизирана беритба и обелването на плодовете – много добра. Сортът се препоръчва за внедряване във всички бадемови райони.		Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие.	Опитна станция по земеделие – Поморие
177	Ахтополска 17	СМОКИНЯ	Сортът е създаден в ОСЗ-Поморие по метода на половата хибридизация от Радка Серафимова”. Плодовете /фиги-женски смокини/ са едри, със средно тегло 50 грама. Плодовото месо е светло-жълто, сочно, с приятно сладък вкус и аромат, подобен на „Созополска 17”. Дърветата плододават на 4-та вегетация. Родовитостта на сорта е много добра – до 48 кг. Сортът се отличава с по-висока устойчивост на ниски температури и на гъбни болести. Химичният състав на плодовото месо е богат, с по-високо ниво на захари. Това прави сорта подходящ за преработка във висококачествени сладка и други преработки и е с отлични качества при консумация в пряно състояние.	Сортът е в висока родовитост и е сравнително устойчив на ниски температури и гъбни болести. След създаването на сорта (1964 г.) има засадени и плододавачи дървета в Опитната станция по овощарство-Поморие, в НПСК – Мичурин. Добрата студоустойчивост, и отлечното качество на плодовете дават основание за препоръчване при отглеждането му без рискове в тези райони на страната		Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие и Царево.	Опитна станция по земеделие – Поморие

178	Мичуринска 19	СМОКИНЯ	Сортът е създаден в ОСЗ-Поморие по метода на половата хибризация от Радка Серафимова”. Плодовете /каприфи-мъжки смокини/ са едри, със средно тегло 65 грама. Плодовото месо е зеленикано-жълто, с приятно специфичен аромат. Дърветата плододават на 4-та вегетация. Родовитостта на сорта е много добра. Сортът се отличава с по-висока устойчивост на ниски температури и на гъбни болести. Химичният състав на плодовото месо е богат, с по-високо ниво на витамин С. Това прави сорта подходящ за преработка във висококачествени сладка и други преработки.	Сортът е в висока родовитост и е сравнително устойчив на ниски температури и гъбни болести, което го прави благоприятен за отглеждане в страната ни. След създаването на сорта (1964 г.) има засадени и плододаващи дървета в Опитната станция по овощарство-Поморие, в НПСК – Мичурин.		Няма наличие на посадъчен материал. Сортът се поддържа с цел използване в настоящи и бъдещи селекционни програми, сортът е запазен като генетичен ресурс в колекционните насаждения на ОСЗ-Поморие и Царево.	Опитна станция по земеделие – Поморие
-----	---------------	---------	--	---	--	--	---------------------------------------

Списък на поддържаните и отглежданите от ССА застрашени от изчезване местни сортове растения с издадени сертификати за правна закрила

№	Сорт	Вид	Описание	Доказателство за генетична ерозия	Източник на информация	Наличие на подевен и посадъчен материал	Местоположение на посевен и посадъчен материал (Наименование на институт и др.)
1	Марти VF	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Детерминантен сорт с изправени растения за средноранно полско производство, за консумация в пряно състояние, за експорт и за консервната промишленост. Вегетационен период – средно 114 дни. Плодовете са кръгли до овални, многокамерни, много твърди, без зелен пръстен, средно едри – 90-110 g. Устойчив на вертицилийно и фузариено увяхване.	рег. № 57004, сертификат № 10104/23.02.1999 прекратено действие 2006 г. До 2000 г. сортът е отглеждан на площ около 5000 дка в райони с преработвателни предприятия. От 2000 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка на домати и производството намалява до 50 дка.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив

2	Топаз VF	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Детерминантен сорт с жизнени, добре развити растения. Подходящ за средноранно полско производство, за консумация в прясно състояние и за преработка. Вегетационен период – средно 120 дни. Плодовете са гладки, овални, с две-три камери, интензивно червени, много твърди, без зелен пръстен, със средна маса 80-100 g. Устойчив на вертицилийно и фузариено увяхване.	Авторско свидетелство 39991/16.11.1987. Рег № 70530, сертификат № 10108/23.02.1999, прекратено действие 2006 г. До 2000 г. сортът е отглеждан на площ около 3000 дка в райони с преработвателни предприятия. От 2000 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка на домати и производството намалява до 100 дка, като продукцията се използва за прясна консумация и преработка за домашни цели.	Документи на ИЗК "Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
3	Стела VF	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Детерминантен сорт за средноранно полско производство, за консумация в прясно състояние и за производство на висококачествени пюре и сокове. Вегетационен период 110 дни. Плодовете са едри – 90-120 g, много твърди, кръгли, без зелен пръстен. Устойчив на вертицилийно и фузариено увяхване.	рег. № 83678, , сертификат № 10111/23.02.1999, прекратено действие 2006 г. До 2000 г. сортът е отглеждан на площ около 10000 дка в райони с преработвателни предприятия. От 2000 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка на домати и производството намалява до 50-60 дка.		да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
4	Миляна	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Детерминантен сорт за средноранно полско производство, за консумация в прясно състояние, за експорт и за производство на висококачествени пюре и сокове. Вегетационен период – средно 114 дни. Плодовете са едри – 120 до 140 g, многокамерни, плътни и много твърди, със зелен пръстен, който в ботаническа зрелост изчезва. Устойчив е на вертицилийно и фузариено увяхване.	Авторско свидетелство 39990/16.11.1987г. Сертификат № 10107/23.02.1999, прекратено действие 2006 г. До 2000 г. сортът е отглеждан на площ около 6000 дка в цялата страна. От 2000 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка на домати и производството намалява, но все още сорта се търси предимно за свежа консумация и се отглежда на площ около 1000 дка. Сортът не се сортоподдържа, произвеждат се само стандартни семена	Документи на ИЗК "Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив

5	Яна VF	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Детерминантен сорт за средноранно полско производство, за консумация в прясно състояние и преработка. Вегетационен период средно 110 дни. Плодовете са едри, кръгли, почти гладки, без зелен пръстен, многокамерни, със средна маса 120-140 g, с дебела кожа и добър вкус. Устойчив на тютюнева мозайка, вертицилий и фузариум.	Сертификат № 10540/31.10.2003, прекратено действие 2011 г. До 2006 г. сортът е отглеждан на площ около 5000 дка за свежа консумация и промишлена преработка. От 2008 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка и производството намалява до 100 дка.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
6	Соларис	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Детерминантен сорт, с жизнени добре развити растения. Плодовете са атрактивни, едри (140-170 g.), почти кръгли (индекс 1.00-1.05), многокамерни, месести, с дебел перикарп, с добра транспортабилност. Неузрелите плодове са светлозелени, без зелен пръстен, а узрелите са с хубав, интензивно червен цвят. Месото на плода е интензивно червено, вкусно, с активна киселинност pH около 4,25. Съдържанието на сухо вещество в плодовете е 5,5-5,7% рефрактометрично. Устойчив на вертицилий и фузариум увяхване. Сортът е предназначен за свежа консумация и преработка в пюре и сокове. Високодобивен сорт, по ранозрелост превишава сорта Миляна.	сертификат № 10512/28.02.2003, прекратено действие 2010 г. До 2006 г. сортът е отглеждан на площ около 50-60 дка за свежа консумация и промишлена преработка. От 2008 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка и производството намалява до 10 дка.		да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
7	“Капри”	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Средноран детерминантен сорт за промишлена преработка. Храстът е жизнен, компактен, осигуряващ добра защита на плодовете от слънчев пригор. Плодовете са удължено цилиндрични, с индекс 1,10-1,16. Средната маса на плодовете е 60-70 g. Повърхността им е гладка, без напукване. До стопанска зрелост плодовете са светло зелени, със зелен пръстен, а в ботаническа зрялост имат интензивно червен цвят. Те са 2-3 камерни, със средно голяма и плитка дръжчена ямичка, устойчиви на натиск. Съдържанието на сухо вещество в плодовете е 5,5-5,7% рефрактометрично. Плодовете имат pH около 4,19. Устойчив на вертицилий, фузариум увяхване и стемфилий. Сортът е подходящ за производство, както на консерви от цели белени домати така и за сокове и пюре.	сертификат № 10513/28.02.2003, прекратено действие 2010 г. До 2006 г. сортът е отглеждан на площ около 50-100 дка в райони с преработвателни предприятия. От 2008 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка на домати и производството намалява до 10-50 дка.	Документи на ИЗК"Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство", "Счетоводен отдел" и годишни отчети. Информация ИАСАС.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив

			Капри е високодобивен сорт (6,5-8,5 kg/da), като по ранозрелост превъзхожда сортовете UC-82A и Бела. Подчертаната твърдост и непукливост на плодовете прави сорта подходящ за механизирано прибиране и извозване на продукцията в насипно състояние.				
8	Триумф F ₁	Домати (Solanum lycopersicum L.)	Индетерминантен хетерозисен сорт. Използва се F ₁ от кръстоската Кечкемет 363 x 24-13. Растенията са много жизнени, с подчертана склонност към образуване на култури. Съцветията са прости, с 6-8 цвята. Плодовете са плоско-кръгли, гладки, твърди, ненапукващи се, със средна маса – 90-100 g. Оцветяването е интензивно червено, с гланц. Вкусовите качества са много добри. Съдържанието на сухо вещество е 6-6,5. Сортът е много родовит. Отличава се с висока обща полска устойчивост на неблагоприятни условия и болести. Триумф е универсален сорт. Може да бъде използван като салатен сорт, за износ, а в консервната промишленост за получаване на висококачествени пюрета и сокове. Подходящ е и за замразяване. Сортът успява във всички райони на страната, включително и на леките глинесто пясъчливи почви. Отглежда се на конструкция, едностъблено.	авторско свидетелство 11379/66, прекратено действие. Масово отглеждан сорт за свежа консумация и износ до 80-те години.	Документи на ИЗК "Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семепроизводство" и годишни отчети.	Да. Изходен материал на родителските линии	ИЗК "Марица" гр. Пловдив

9	Невен	Домати (<i>Solanum lycopersicum</i> L.)	Детерминантен сорт за средноранно полско производство с повишено съдържание на β -каротин. Растенията са компактни. Листата са двойноперести, зелени, средни по размер, с хоризонтално разположение на листната маса по главното стъбло. Съцветията са прости. Плодовете са удължено-цилиндричен тип „джойнтлес“, 2-3 камерни, със средна дебелина на перикарпа, гладки, с много слабо изразена дръжчена ямичка, средни по размер, със средна маса 70-90 g. Неузрелите плодове са светлозелени без зелен пръстен, с добра транспортабилност. В ботаническа зрелост са оранжеви. Съдържанието на сухо вещество по рефрактометър 4,4-4,8%. Чист каротин 2,12 mg%. Сортът е устойчив на вертицилий и фузариум.	Сертификат № 10412/30.11.2001 Прекратено поддържане 2008, прекратено действие 2010 г. Плодовете са с висока биологична стойност и са ценна суровина за промишлена преработка. От 2008 г. намалява търсенето на суровина за промишлена преработка на домати и производството намалява до 10-50 дка.	Документи на ИЗК "Марица" отдел "Селекция, сортоподдържане и интродукция", Звено "Семеипроизводство" и годишни отчети.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
10	Букетен	Пипер <i>C. annuum</i> x <i>C. fasciculatum</i>	Стар сорт, създаден в ИЗК „Марица“ по метода на междувидовата хибридизация. Растенията са високи средно 40 cm, характеризират се с детерминантен растеж, със силно скъсени междувъзлия. Цветовете, респ. плодовете имат букетно разположение. Плодовете са стърчащи, в техническа зрелост – зелени до тъмнозелени, а в ботаническа – червени. Зреят дружно. Предназначен е за производство на червен пипер за мелене.	С ограничено стопанско значение в миналото, като е бил райониран за Южна България. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 200 дка до 1 дка, спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семеипроизводство на научна основа	мнение на селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт. №10139/02.04.1999 г. - прекратил действие 2003	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
11	Букетен 50*	Пипер <i>C. annuum</i> x <i>C. fasciculatum</i>	Традиционен български сорт, създаден в ИЗК „Марица“, Пловдив. Подходящ е за средно ранно полско производство. Растенията са с полудетерминантен храст. Плодовете са конусовидни и стърчащи. С висока дружнозрелост и ранозрелост. Предназначен е за производство на висококачествен червен пипер за мелене.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 10 000 дка до 50 дка, спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семеипроизводство на научна основа	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт. № 10148/02.04.1999 г. - прекратил действие 2010 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

12	Златен медал 7	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица”. Предназначен за оранжерийно и ранно полско производство. Плодовете са висящи, дълги. В техническа зрялост са светлозелени, а в ботаническа – червени. Месестата част е сочна, крехка, сладка и с приятен аромат. Вегетационният период е 105-110 дни до техническа зрялост. Продукцията е предназначена за консумация в прясно и преработено състояние.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 2 000 да до 50 да, спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт.№ 10135/02.04.1999 г. - прекратил действие 2010 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Вема, Хасково
13	Капия 1300 *	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица”. От сортотип капия. Плодовете са двустенни или тристенни, едновърхи, прави до леко извити, с дължина и диаметър, съответно 13-19 cm и 4-5 cm. В техническа зрялост – зелени, в ботаническа – червени. Вегетационният период е около 140 дни. Притежава сравнително висока полска устойчивост към вертицилийното увяхване. Сортът е подходящ за средно ранно производство, а продукцията – за печене, готвене и консервиране.	Със стопанско значение в миналото, като е бил райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като е с намалени площи от 15 000 дка до 10 дка, спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт.№ 10226/13/1/2000 г. - прекратил действие 2007 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
14	Капия УВ (Вертус)	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица”. Сортът е подходящ за средно ранно полско производство. Плодовете са висящи, дълги 13-18 cm, тип Капия, дву- и тристранно сплеснати, подобно на изходния сорт Куртовска капия 1619. Различава се от него с леко по-светло оцветяване на плодовете. Перикарпът е крехък и сочен. Вегетационният период е около 140-145 дни. Характеризира се с устойчивост към вертицилийното увяхване.	Със стопанско значение в миналото и отчасти понастоящем. Бил е райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 15 000 дка. до 50 дка., спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт. № 10042/03.10.1998 г. - прекратил действие 2010 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

15	Марица	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК "Марица". Характеризира се със сравнително висока полска устойчивост към вертицилийното увяхване. Плодовете са висящи, месести със сладък пиперов вкус и нежна кожица. Преобладават едновърхите с две до три камери. Повърхността е гладка и лъскава. Оцветяването на плодовете в техническа зрелост е зелено, а в ботаническа – червено. Вегетационен период около 110 дни до техническа зрелост и 135 дни до ботаническа зрелост. Сортът е подходящ за форсирано, ранно и средно ранно полско производство. Продукцията е с високи вкусови качества. Направление: за консумация в прясно състояние (за салати, сандвичи), за пълнене и преработка (фаршироване, мариноване и др.).	С ограничено стопанско значение в миналото до 100 дка. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът не се отглежда, спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт. № 10401/2001 г. - прекратил действие 2010 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
16	Софийска капия	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК „Марица” от местна популация чрез непрекъснат индивидуален отбор. Подходящ е за ранно и средно ранно полско производство. Плодовете са висящи, с правилна капиевидна форма, дълги 12-14 cm, в основата широки 5-7 cm, към дръжката заоблени. Месото е дебело 4-5 mm, сладко и сочно. В техническа зрялост плодовете са тъмнозелени, а в ботаническа – тъмночервени. Сравнително ранен сорт от групата на капиите – вегетационният период е около 130-135 дни до ботаническа зрялост. Високодобивен сорт, с високо качество и лесна беляемост на плодовете след печене.	Със стопанско значение в миналото и отчасти понастоящем. Бил е райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е намалени площи от 25 000 дка. до 100 дка., спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт. № 10136/02.04.1999 г. - прекратил действие 2012 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Опал Зи, Пловдив
17	Хебър *	Пипер С. annuum L.	Създаден в ИЗК "Марица". Растението е високо 45 – 50 cm. Плодовете са висящи, с правилна конусовидна форма и със значително по-дебел перикарп в сравнение с традиционните сортове капии. Дълги са 11 – 15 cm и диаметър при основата 5 – 6 cm. Вегетационният период е около 105 дни до техническа зрелост и около 130 дни до ботаническа зрелост. Притежава сравнително висока полска устойчивост към вертицилийно увяхване. Сортът е подходящ за оранжерийно, форсирано, ранно и	Със стопанско значение в миналото и отчасти понастоящем. Бил е райониран за цялата страна. Сега е застрашен от генетична ерозия и изчезване, тъй като сортът е с намалени площи от 3 000 дка. до 50 дка, спрян сертификат, т.е. липсва сортоподдържане и семепроизводство на научна основа.	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - Серт. № 10150/02.04.1999 г. - прекратил действие 2011 г.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

			средно ранно полско производство.				
18	Шипка сладка	Пипер <i>C. annuum</i> L.	Създаден в ИЗК „Марица” от местна популация чрез непрекъснат индивидуален отбор. Формира дребноплодни сладки плодове, тип шипка с дължина 5-6 cm, ширина – 1,5-2 cm. В техническа зрялост восъчнобели, а в ботаническа – червени	Много слабо разпространен в миналото. Застрашен е от генетична ерозия и изчезване, тъй като сега не се отглежда. Липсва сортоподдържане и семепроизводство.	от селекционера в Института, бюлетин на Патентно Ведомство - № 49178 МПК А01 Н 5/08 - не е имал сертификат	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
19	Гергана	Краставици <i>Cucumis sativus</i>	Създаден в ИЗК през 1979 г. Директен сорт, със смесен тип на цъфтеж. Широко разпространен и търсен дори и сега. Предназначен е за производство на поле и полиетиленови оранжерии.	Производство до 1990 г. са се отглеждали годишно около 5 000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив; Вема ООД, Хасково; ЗП Гинко Христова, Пловдив
20	Вихра	Краставици <i>Cucumis sativus</i>	Хибриден сорт с женски тип на цъфтеж. Един от първите Български сортове краставици, селектиран за производство в стоманено-стъклени и полиетиленови оранжерии с партенокарпно образуване на плодовете.	Производство до 2000 г. са сеотглеждали средно годишно около 800 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
21	Лора	Краставици <i>Cucumis sativus</i>	Хибриден сорт с партенокарпно образуване на плодове и женски тип на цъфтеж. Предназначен е за производство в стоманено-стъклени и полиетиленови оранжерии.	Производство до 1999 г. са сеотглеждали средно годишно около 400 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

22	Девора	Краставици Cucumis sativus	Сортът е хибриден, с женски тип на цъфтеж и партенокарпно образуване на плодовете. Предназначен е за целогодишно производство при оранжерийни условия.	Производство до 1998 г. са сеотглеждали средно годишно около 400 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
23	Мирей	Краставици Cucumis sativus	Сортът е хибриден, с женски тип на цъфтеж и партенокарпно образуване на плодовете. Предназначен е за производство в оранжерии, януарско и февруарско засаждане.	Производство до 1999 г. са сеотглеждали средно годишно около 1000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
24	Ирен	Краставици Cucumis sativus	Хибриден сорт дребноплодни краставици с женски тип на цъфтеж. Предназначен е за полско производство. Плодовете са подходящи за консервната промишленост и свежа консумация.	Производство до 1998 г. са сеотглеждали средно годишно около 5000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
25	Ида	Краставици Cucumis sativus	Хибриден сорт дребноплодни краставици с женски тип на цъфтеж. Предназначен е за полско производство, Плодовете са подходящи за консервната промишленост и свежа консумация.	Производство до 2005 г. са сеотглеждали средно годишно около 500 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
26	Калиопа	Краставици Cucumis sativus	Хибриден сорт дребноплодни краставици с женски тип на цъфтеж. Подходящ е за полско производство на опорна конструкция, с възможност за многократни беритби.	Производство до 1998 г. са сеотглеждали средно годишно около 8000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

27	Мидори	Краставици <i>Cucumis sativus</i>	Хибриден сорт от салатен сортотип. Представява кръстоска между корнишон и салатна линия краставици. Подходящ е за полско производство на опорна конструкция и в полиетиленови оранжерии.	Производство до 2005 г. са сеотглеждали средно годишно около 500 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
28	Хибрид 1	Пъпеш <i>Cucumis melo</i>	Един от първите хибридни сортове, намерил широко разпространение в България, който дори и днес се търси от производителите. Сортът е създаден в ОСЗК – Г. Оряховица на основата на мъжко стерилна майчина линия. Плодовете са с отлични вкусови качества.	Производство до 1999 г. са сеотглеждали средно годишно около 2000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
29	Хибрид 15	Пъпеш <i>Cucumis melo</i>	Хибриден сорт, който също е търсен от производителите. Сортът е създаден в ОСЗК – Г. Оряховица на основата на мъжко стерилна майчина линия. Плодовете са с отлични вкусови качества.	Производство до 1999 г. са сеотглеждали средно годишно около 1000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; Агротоп ЕООД, Г. Оряховица
30	Горооряховска 1	Тиквички <i>Cucurbita pepo</i> var. <i>Giromontia</i>	Сортът е създаден в ОСЗК – Г. Оряховица. Растенията образуват предимно женски цветове.	Производство до 1999 г. са сеотглеждали средно годишно около 1000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
31	Изобилна	Тиквички <i>Cucurbita pepo</i> var. <i>Giromontia</i>	Сортът е създаден в ОСЗК – Г. Оряховица. Хибриден сорт с предимно женски тип на цъфтеж. Много родовит сорт, който и днес се търси от производителите.	Производство до 1999 г. са сеотглеждали средно годишно около 2000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив; ЗП Ганка Влахова, Пловдив; ЗП Гинка Христова, Пловдив
32	Мускатна 51-17	Тиква <i>Cucurbita moschata</i>	Сортът е създаден в ОСЗК – Г. Оряховица през 1965 г. Отличава се с високо съдържание на каротин в плодовете. Плодовете са подходящ за варене, печене, направа на рачел. Сортът се търси от производителите.	Производство до 1999 г. са сеотглеждали средно годишно около 6000 дка	По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив

33	Тракийски	Зелен фасул (Phaseolus vulgaris L.)	<p>Зелен фасул сорт "Тракийски" е създаден чрез отбор в местна популация. Предназначен е за консумация в непреработено състояние и задоволяване специфични изисквания на консуматора. Сортът е ран и жизнен. Дължината на периода до техническа зрелост е 46-49 дни. Растенията са увивни, с бледо лилави цветове. Чушките са са зелени, прави, дълги 12-13 cm, плоски, с ширина 1.8-2.3 cm, разположени средно по 2 на една плодна дръжка. Имат гладка повърхност с гланц и слабо изпъкнали зърна. Не образуват лико и пергаментов слой. Бобовите са крехки, сочни, плътни, с типичен вкус и аромат. Наличието на зърна в млечно-восъчна зрелост не влошава вкусовите им качества. Сорт "Тракийски" е по-слабо чувствителен на бактериални и вирусни болести от сорт "Ерусалимски".</p> <p>Стандартният добив на зелен фасул при многократни беритби надхвърля 4000 kg/dka. Характерна за сорта е по-голямата динамика на формиране на добива, поради което по добив от първите пет беритби превишава добива от сорт "Ерусалимски" с 40%. Среден добив от семена - 160 кг/дка. Поддържа се в ИЗК Марица, отглежда се ограничено в лични градини и малки стопанства на територията на Централна Южна България</p>	<p>Един от начините за измерване степента на генетичната ерозия на даден сорт е чрез определяне на показателите за неговото разпространение в съответния регион (година /дка). По данни на министерството на земеделието за периода от 2001 до 2013 площите на които се отглежда зелен фасул на територията на България са намалели близо 5 пъти: през 2001г. -15 214 дка, през 2013г. - 3440 дка, като по- голямата част са заети от навлезлите високо-интензивни чужди сортове. Дялът на високоратящите индетерминантни сортове е незначителен. Сертификатът на зелен фасул сорт "Тракийски" се е поддържал съвместно с ИРГР"К.Малков" - Садово, и до 2010г. включително се е правило семенепроизводство в ИЗК "Марица" в ограден обем за задоволяване на нуждите на малките стопанства за лична консумация на територията на Пловдивска област като общата площ е намаляла от приблизително 10 дка през 1998 на 3 дка през 2010 г.. От тогава се сортоподдържа в ИЗК Марица -Пловдив, но продажбата и разпространението на семена е спряна. Ето защо считаме, че сорт "Тракийски" е във висока степен застрашен от генетична ерозия.</p>	<p>По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семенепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.</p>	да	ИЗК "Марица", гр. Пловдив
----	-----------	--	---	---	---	----	---------------------------

34	Никос	Зелен фасул (Phaseolus vulgaris L.)	<p>Създаден в ИЗК "Марица" чрез хибридизация между местните сортове Ерусалимски и Чер цукър и последвал индивидуален отбор. Подходящ е за ръчна беритба и консумация в непреработено състояние. Растенията са детерминантни, но стъблото е сравнително слабо със склонност към удължаване на междувъзлията при пониски температури и по-висока атмосферна влажност. Характерна особеност в архитектурата на растенията е, че първото съцветие е разположено на по-дълга цветна дръжка, която излиза над листата и по-късно под тежестта на бобовите поляга на почвената повърхност. Бобовите са кехлибареножълти, плоски, слабо извити, с дължина 10 - 12 см и ширина 1,4 - 1,8 см. В технологична зрелост те са крехки, не много сочни, без лико и пергаментов слой, със слаб фасулев вкус и аромат. Никос е ран сорт и при многократни беритби се получават над 2 т от декар. Чувствителен е към по-важните болести. Цветове: кремаво-бели. Семена:кафеникаво-бежови. Поддържа се в ИЗК Марица, отглежда се ограничено в лични градини и малки стопанства на територията на Централна Южна България.</p>	<p>Един от начините за измерване степента на генетичната ерозия на даден сорт е чрез определяне на показателите за неговото разпространение в съответния регион (година /дка). За периода от 2001 г. до 2013 г. площите, на които се отглежда зелен фасул на територията на България са намалели близо 5 пъти: през 2001 г. -15 214 дка, през 2013 г. -3440 дка,като по-голямата част са заети от навлезлите високо-интензивни чужди сортове. Сорт "Никос" е райониран за цялата страна, с много добра адаптивност. Разпространен е бил край големите консумативни центрове за задоволяване на пазарите със прясна суровина. Ран сорт с важно стопански значение. Сертификатът на зелен фасул сорт Никос N:200/ 18.07.1961г.се е поддържал от опитна станция по земеделие в Горна Оряховица и ИЗК "Марица" и е изтекъл през 2010г. Към 2014 заявител за семепроизводство е само фирма Сортиви семена "Вардим" ЕАД и площите от този сорт са силно редуцирани. В ИЗК Марица -Пловдив сортът се поддържа от селекционер и са налични ограничено количество семена . Ето защо считаме, че сортът е във висока степен застрашен от генетичн ерозия.Авторско свидетелство N:200/ 18.07.1961 10185/19.07.1999 г. - прекратил действие 2010 г.</p>	<p>По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.</p>	да	<p>ИЗК " Марица"- Пловдив, Сортиви семена "Вардим" ЕАД</p>
----	-------	--	--	---	---	----	--

35	Ореол	Зелен фасул (Phaseolus vulgaris L.)	<p>Градински фасул сорт "Ореол" е създаден чрез полова хибридизация в ИЗК "Марица". Сортът Ореол е устойчив на икономически най-важните болести: бактериалната Ореолова пригор и вирусната обикновена фасулева мозайка. Растенията са храстовидни, средно облистени, с височина 50-60 cm. Стъблото е изправено, здраво, неполягащо с 5-8 дебели излизащи под малък ъгъл разклонения. Цветовете са бели и типични за обикновения фасул. Съцветията са разположени в листата. Бобовете са разположени от средната част до върха на растенията, ветрилообразно. Те са зелени, прави, цилиндрични, с бавна динамика на зреене. Стерилните консерви от сорта Ореол имат зелени, много добре оформени, изравнени чушки с гладка повърхност, която не се забелва и плитък и тесен шев. Пергаментов слой нямат, а късите влакънца, които се отделят при чупене на боба, не се усещат при дегустиране. Зърната не личат на повърхността им. Те са плътни, крехки, нежни и сочни, с типичен фасулев вкус. Сортът Ореол е средно ран и жизнен. Слабо чувствителен е на високи температури и се развива много добре като пролетна и лятна култура. Дължината на периода от поникването до оптимална техническа зрелост е 60-62 дни. Пригоден е за механизано прибиране. Това негово качество се определя от хабитуса на растенията, високата дружност на формиране на добива и бавната динамика на зреене на чушките. Стандартният добив на зелен фасул от сорт Ореол е в границите от 1163 до 1871 kg/da при еднократна ръчна беритба.</p>	<p>Един от начините за измерване степента на генетичната ерозия на даден сорт е чрез определяне на показателите за неговото разпространение в съответния регион (година /дка). По данни на министерството на земеделието за периода от 2001 до 2013 площите на които се отглежда зелен фасул на територията на България са намалели близо 5 пъти: през 2001г. -15 214 дка, през 2013г. - 3440 дка, като по-голямата част са заети от навлезлите високо-интензивни чужди сортове. Сертификатът на сорт "Ореол" се е поддържал в ИЗК "Марица" и до 2006г. включително се е правил семепроизводство за задоволяване на нуждите на преработвателната и консервна индустрия в Пловдивска и Пазарджишка област и районите с преработвателни предприятия в Централна Северна България като общата площ заета със сорт "Ореол" е била ок. 809 дка. От 2006 сертификатът е прекратен и продажбата и разпространението на семена е спряна. Няма данни за неговото производство на територията на страната. Ето защо считаме, че сорт "Ореол" е във висока степен застрашен от генетична ерозия. Сортът се поддържа от селекционер в ИЗК "Марица", където са налични ограничено количества семена.</p>	<p>По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.</p>	ДА	ИЗК "Марица"- Пловдив
----	-------	-------------------------------------	---	---	---	----	-----------------------

36	Перун	Зелен фасул (Phaseolus vulgaris L.)	<p>Градински фасул сорт "Перун" е създаден чрез полова хибридизация и последващ отбор в ИЗК "Марица". Сортът е устойчив към причинителите на икономически най-важните болести: бактериалната Ореолов пригор (<i>Pseudomonas savastanoi</i> pv. <i>phaseolicola</i> Gadan et al.), вирусната обикновена фасулева мозайка (BCMV) и гъбната Антракноза (<i>Colletotrichum lindemutianum</i>). Освен това е с намалена чувствителност към бактериалния пригор (<i>Xanthomonas axanopodis</i> pv. <i>phaseoli</i>) и жълтата фасулева мозайка (BYMV). Растенията са храстовидни, средно облистени, с височина 51-56 cm. Стъблото е изправено, здраво, неполягащо с 4-6 излизащи под малък ъгъл разклонения. Листата са зелени, средно едри, слабо гофрирани. Цветовете са бели и типични за обикновения фасул. Бобовете са концентрирани над средния пояс на растенията, с индекс на височината 21-32 cm. и са средно по две на плодна дръжка. Те са зелени до зелени, прави, цилиндрични, с бавна динамика на зреене. В оптимална технологична зрелост са дълги 13-14 cm и средно 91% от тях са от фракцията с големина 6 - 11 cm. Стерилните консерви от сорта "Перун" имат зелени, много добре оформени, изравнени чушки с гладка повърхност, която не се забелва и плитък и тесен шев. Пергаментов слой нямат, а късите влакна, които се отделят при чупене на боба, не се усещат при дегустиране. Зърната не личат на повърхността им. Те са плътни, крехки, нежни и сочни, с типичен фасулев вкус. Сортът "Перун" е много ран и жизнен. Слабо чувствителен е на високи температури и се развива много добре като пролетна и лятна култура. Дължината на периода от поникването до оптимална техническа зрелост е 58-59 дни. Пригоден е за механизано прибиране. Стандартният добив на зелен фасул от сорт "Перун" превишава този на чувствителните сортове.</p>	<p>Един от начините за измерване степента на генетичната ерозия на даден сорт е чрез определяне на показателите за неговото разпространение в съответния регион (година /дка). По данни на министерството на земеделието за периода от 2001 до 2013 площите на които се отглежда зелен фасул на територията на България са намалели близо 5 пъти: през 2001г. -15 214 дка, през 2013г. - 3440 дка, като по-голямата част са заети от навлезлите високо-интензивни чужди сортове. Сертификатът на сорт "Перун" № 10116 се е поддържал в ИЗК "Марица" и до 2006г включително се е правило семепроизводство за задоволяване на нуждите на преработвателната и консервна индустрия в Пловдивска и Пазарджишка област и районите с преработвателни предприятия в Централна Северна България като общата площ заета със сорт "Перун" е била приблизително 190 дка. От 2006 сертификатът е прекратен и продажбата и разпространението на семена е спряна. Ето защо считаме, че сорт "Перун" е във висока степен застрашен от генетична ерозия. Сортът се поддържа от селекционер в ИЗК "Марица", където са налични ограничено количества семена.</p>	<p>По данни на отдел Селекция и сортоподдържане и звено Семепроизводство към ИЗК "Марица"-Пловдив; Агростатистически справочник към МЗХ; ИАСАС.</p>	ДА	ИЗК "Марица"- Пловдив
----	-------	--	--	---	---	----	-----------------------

37	Пловдивска перла	Градински грах (Pisum sativum L.)	Създаден в ИЗК по метода на половата хибридизация, заявен 1967 г. Средно късен сорт с дължина на вегетационния период 70-72 дни. Сортът е дружнозреещ, добивен, от групата с набръчкани семена и много добри технологични качества. Подходящ за механизано прибиране. Стерилизираният и замразен грах има много добър външен вид и вкус.	Плещана годишна такса в Патентно ведомство до 2005 г. от 2006 не се поддържа сертификат, което означава загуба във времето на генетичното многообразие вътре в сорта. Отглеждан в Северна България на площи над 20 дка до 1999г. Няма данни да се отглежда през 2014 г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив
38	Успех 72	Градински грах (Pisum sativum L.)	Средно късен сорт, предложен 1970 г., с вегетационен период 72-74 дни. Има подчертана мразоустойчивост и е подходящ за предимна сеитба в южните райони на страната.	Плещана годишна такса в Патентно ведомство до 2005 г. от 2006 не се поддържа сертификат, което означава загуба във времето на генетичното многообразие вътре в сорта. Отглеждан в Северна България и Ямболско на площи над 20 дка до 1999г. Няма данни да се отглежда през 2014 г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив
39	Мира	Градински грах (Pisum sativum L.)	Вегетационният период е 71-74 дни. Растенията достигат височина 75-80 cm с обикновен тип стъбло. Зелените бобове са прави, с тъпо окончание, със 7-8 добре оформени тъмнозелени зърна. Семената са набръчкани, закръглени, зеленикави. Теглото на 1000 семена е 150 g. Подходящ за стерилизация. Създаден през 1984 г. чрез полова хибридизация.	От 2007 г. не се поддържа сертификат, което означава загуба във времето на генетичното многообразие вътре в сорта. Отглеждан в Русенско, Варненско и Разградско на площи от 140 дка през 1998 г. Няма данни да се отглежда през 2014 г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив
40	Вятово	Градински грах (Pisum sativum L.)	Създаден през 1987 г. Вегетационен период: от 71 до 74 дни. Стъблото е високо 70-80 cm и не поляга. Бобове: прави, тъмнозелени, 90–92 % са разположени по два на плодна дръжка, със 7-8 зърна. Семена: набръчкани, зелени, с абсолютно тегло 140 g. Сортът има добри вкусови качества, бавна динамика на развитие и продължителност на технологична зрялост 3-5 дни. Подходящ за стерилизация.	От 2007 г. не се поддържа сертификат, което означава загуба във времето на генетичното многообразие вътре в сорта. Отглеждан в Русенско, Разградско и Ген. Тошево на площ от 240 дка през 1998 г. Няма данни да се отглежда през 2014 г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив

41	Искър	Градински грах <i>Pisum sativum</i> L.	Създаден по метода на половата хибридизация в периода 1980-1990 г. Подходящ за стерилизирани консерви и замразяване. Високодобивен сорт с вегетационен период 58-60 дни. Стъблото е здраво, изправено, високо 55-60 cm. Бобовите са тъмнозелени, прави, с тъпо окончание, с по 7-8 добре оформени тъмнозелени зърна. Семената са набръчкани, барабанчести и ъгловати, кремави и кремавозелени с абсолютно тегло 185-190 g. Понася сравнително добре високи температури.	Сертификат № 10625. От 2011 г. не се поддържа сертификат, което означава загуба във времето на генетичното многообразие вътре в сорта. Отглеждан до 2002 г на площи над 55 дка в Русенско, Генерал Тошево и Пловдивско. Няма данни да се отглежда през 2014 г.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив
42	Пулпудева	Градински грах <i>Pisum sativum</i> L.	Създаден по метода на половата хибридизация в периода 1980-1990 г. за стерилизация, с вегетационен период 56-58 дни. В технологична зрялост зелените бобове са тъмнозелени, прави, с тъпо окончание, дълги около 7cm, със 7-9 добре оформени тъмнозелени зърна. Семената са набръчкани, барабанчести и ъгловати, сивозелени, с абсолютно тегло 200–250 g.	Отглеждан до 2002 г на площи над 20 дка Няма данни да се отглежда през 2014 г. Загуба на генетичното многообразие вътре в сорта поради поддържане само в института.	Собствана информация на селекционера от научни публикации от предходни години; Бюлетин на патентно ведомство и ИАСАС.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив
43	Иверце	Картофи <i>Solanum tuberosum</i>	Стар български сорт, създаден в ИЗК “Марица”, Пловдив. Формира среден брой клубени в гнездо, които са добре изравнени. Клубените са средни до едри, с продълговато-овална до леко сплесната форма, с гладка, светложълта кожица и месо. Клубените са с плитки очи и с много добри пазарни качества. Сортът се отличава с ранно и интензивно клубенообразуване. Стопански значим добив реализира на петдесетия ден от поникването. Притежава висока устойчивост на вирус У, вирус Х, обикновената краста и гниене. Слабо се поражда от картофената мана. Чувствителен е на вирусите М и S. Сортът се отличава с много добри кулинарни качества .	Информация от селекционера. Бюлетин от патентно ведомство. Агостатистика.	Сортът е със спрян сертификат (№ 10124/02.04.1999) от 2011 г. Не се извършва сортоподдържане и семепроизводство. В миналото е бил разпространен на площ от 5 000 да в в районите за ранно полско производство и особено по поречията на Марица, Струма, Янтра, Тунджа и др. Имал е голямо стопанско значение за ранното производство, тъй като реализира стандартен добив още на петдесетия ден от поникването. В момента се поддържа на площ от 1 да в ИЗК “Марица”, Пловдив.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив

44	Надежда 25	Картофи Solanum tuberosum	<p>Стар български сорт, създаден в ИЗК “Марица”. Формира 10-12 клубена в едно гнездо. Клубените са средно големи, продълговатоовални, с плитки очи, жълта кожа и бледожълто месо. Ран до полуран, високодобивен и интензивен сорт, с бърза динамика на клубенообразуване и висок генетичен потенциал за добив и качество. Характеризира се с висока устойчивост на вирусни, гъбни (обикновена краста и фитофтора) и микоплазмени болести. Притежава добри пазарни и отлични вкусови качества. Пригоден за ранно, средно ранно производство и за отглеждане като втора култура.</p>	Информация от селекционера. Бюлетин от патентно ведомство. Агростатистика.	Сортът е със спрян сертификат (№ 10100/23.02.1999) от 2013 г. Не се извършва сортоподдържане и семенепроизводство. В миналото е бил разпространен на площ от 15 000 да в основните картофопроизводни райони в Рило-Родопския масив и Стара Планина. Имал е важно стопанско значение за картофопроизводство, тъй като е подходящ за ранно полско производство, средно ранно производство и отглеждане като втора култура. В момента се поддържа на площ от 1 да в ИЗК “Марица”, Пловдив.	да	ИЗК “Марица”, Пловдив
45	Конкурент	Лук Allium сера	<p>Луковицата е плоскокръгла с индекс 0,75-0,85 и тегло 80-100 g. Обвивните люспи са бакърено червени, завършващи в добре затворена шийка. Вътрешните месести люспи са бели, с плътен строеж и лютив вкус. Сухото вещество е 16-17,5%, съхраняемостта е 85-90% до края на февруари. Средноран сорт лук, подходящ за двугодишно и едногодишно отглеждане. Отглежда се чрез арпадчик и от семена. Добивът е над 2000 kg/da. Поддържа се в ИЗК „Марица”.</p>	Отглеждал се е на площи от 10000 дка. Днес не се среща. Няма данни да се отглежда. Сертификата не се поддържа от 2010 г.	на селекционера, агростатистика	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив

46	Тримонциум	Лук Allium sera	Луковиците са плоскокръгли с индекс 0,65-0,75, тегло 100-110 g при двугодишно и 70-90 g при едногодишно отглеждане. Обвивните люспи са бакъреножълти, средно стегнати, а месестите - млечнобели, запазващи сочността си при лагеруване. Съдържанието на сухо вещество е 13-14%, вкусът е полулютив до лютив. Вегетационният период е 105 дни при едногодишно и 100 дни при двугодишно отглеждане на лук. Отглежда се чрез арпаджик и от семена. Добивът е над 2000 kg/da. Поддържа се в ИЗК „Марица”.	Отглеждал се е на площи от 5000 дка. Днес не се среща. Няма данни да се отглежда. Не се прави семепроизводство и сертификата не се поддържа от 2010 г.	на селекционера, агростатистика	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
47	Юбилей 50	Лук Allium sera	Подходящ за едногодишно безразсадово отглеждане. Полулютив, с почти кръгли (0,95-1,15), сравнително едри 90-130 g луковици, добре съхраняващи се през зимата. Сухите обвивни люспи са добре изразени, здрави жълтокафяви. Месестите люспи са сочни, с отличен вътрешен строеж и слабо лютив вкус. Съдържанието на сухо вещество варира от 11 до 13%. Зимната съхраняемост е много висока – до края на февруари. Отглежда се чрез семена. Добивът е над 2000 kg/da. Поддържа се в ИЗК „Марица”.	Отглеждал се е на площи от 6000 дка. Днес площите са 5-6 дка. Сертификата не се поддържа от 2011 г.	на селекционера, агростатистика	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
48	Старозагорски 72	Праз Allium porrum	Сортът е много добре изравнен, жизнен. Дължината на вегетационния период е 207 дни. Теглото на лъжливото стъбло е 362 g. Поддържа се в ИЗК „Марица	Отглеждал се е на площи от 5000 дка. Днес площите са 500 дка.	на селекционера, агростатистика	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
49	Балкан	Главесто зеле Brassica oleracea L. convar. capitata (L.)	Сорт бяло главесто зеле (forma alba) предназначен за късно полско производство с период на вегетация от засаждане до реколтиране 110-120 дни. Сортът е с полска устойчивост на мана, бактериоза и черни листни петна (алтернариоза). Продукцията е предназначена за консумация в свежо и преработено състояние, като основно се използва за получаване на кисело зеле.	Разпространен във всички райони на РБългария. Намаление на площите от 600 дка. до 400 дка. Проблеми в процесите на сортоподдържане-необходимост от спазване на големи пространствени изолации за предотвратяване на рисковете от биологично замърсяване на сорта..	Сертификат №10158/02.04.1999 г. Информация за опасност от генетична ерозия по мнение на селекционера по зелени култури	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив; ЗП Гинка Христова, Пловдив

50	Пазарджишко червено	Главесто зеле Brassica oleracea L. convar. capitata (L.)	Сорт червено главесто зеле (forma rubra). Продължителността на вегетационния период от засаждане до реколтиране е 120 - 150 дни. Вътрешността на зелката е червено виолетово оцветена. Сортът е с полска устойчивост на мана, бактериоза и черни листни петна (алтернариоза) и проявява толерантност към нападение от неприятели. Устойчив е на атмосферно засушаване и високи температури. Продукцията е с добра съхраняемост и е предназначена за консумация в свежо състояние, преработка и консервиране.	Прекратено действие на сертификата. Неизвършване на сортоподдържаща дейност. Разпространен във всички райони на България с предпочитания за производство в Южен Централен и Югозападен район на страната. Намаление на площите от 80 ха. до 40 ха.	Сертификат №10400/31.10.2001 г. - прекратил действие 2012 г. Информация за генетична ерозия по мнение на селекционера по зелени култури.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
51	Марица 48/5	Главесто зеле Brassica oleracea L. convar. capitata (L.)	Сорт бяло главесто зеле (forma alba) предназначен за средно ранно полско производство с период на вегетация от засаждане до реколтиране 80-90 дни, но може да се използва и за отглеждане по технология за късно полско производство с период на вегетация 120-125 дни. Характеризира се с устойчивост на високи температури и засушаване. Използва се за консумация в прясно и преработено състояние.	Прекратено действие на сертификата. Неизвършване на сортоподдържаща дейност. Разпространен във всички райони на РБългария с предпочитания за производство в Южен Централен. Намаление на площите от 200 ха. до 60 ха.	Сертификат №10074/30.11.1998 г. - прекратил действие 2010 г. Информация за генетична ерозия по мнение на селекционера по зелени култури.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив
52	Бесапара	Главесто зеле Brassica oleracea L. convar. capitata (L.)	Сорт бяло главесто зеле (forma alba). Предназначен за ранно полско производство с есенно засаждане. Продължителността на вегетационния период от засаждане до реколтиране е 210 - 220 дни. Сортът е с добра устойчивост на стрелкуване (изцъфтяване). При полски условия проявява толерантност към мана, бактериоза и черни листни петна (алтернариоза). Продукцията е предназначена за консумация в свежо и преработено състояние.	Прекратено действие на сертификата. Неизвършване на сортоподдържаща дейност. Разпространен във всички райони на РБългария с предпочитания за производство в Южен Централен. Намаление на площите от 60 ха. до 20 ха..	Сертификат №10043/05.10.1998 г. - прекратил действие 2010 г. Информация за генетична ерозия по мнение на селекционера по зелени култури.	да	ИЗК "Марица" гр. Пловдив

Приложение № 5 към Раздел 8.2 мярка 11 „Биологично земеделие“ базови изисквания

Изисквания по управление	Базови изисквания				Прилагане на селскостопанск и практики благоприятни за климата и околната следа по чл. 43 от Регл. (ЕО) № 1307/2013	Обичайни селскостопански практики
	Задължения по кръстосаното съответствие, установени по силата на дял VI, глава I, от Регл. (ЕС) № 1306/2013	Минимални изисквания за използването на торове и продукти за растителна защита	Други приложими изисквания от националното законодателство	Критерии и минимални дейности		
Подмярка 11.1 Плащания за преминаване към практики и методи за биологично земеделие						
и						
Подмярка 11.2. Плащания за поддържане на практики и методи за биологично земеделие						
Обработваеми земи Да спазват изискванията на Регламент (ЕО) № 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) №2029/91 (ОВ, L 189 от 20.07.2007) и на Регламент на Комисията (ЕО) № 889/2008 за определяне на подробни правила за прилагане на Регламент (ЕО) 834/2007 и Съвета	НС 6. Забранява се изгарянето на стърнищата. НС 3. Забранява се пряко и непряко отвеждане на вещества от Списък I и Списък II в подземните води (Приложение към НС 3).	Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	За традиционна практика се приема конвенционалното земеделие.

относно биологичното производство и етикетирането и контрола (ОВ, L 250 от 18.09.2008) на целия блок на земеделското стопанство						
<p><u>Трайни насаждения</u></p> <p>Да спазват изискванията на Регламент (ЕО) № 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) №2029/91 (ОВ, L 189 от 20.07.2007) и на Регламент на Комисията (ЕО) № 889/2008 за определяне на подробни правила за прилагане на Регламент (ЕО) 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането и контрола (ОВ, L 250 от 18.09.2008) на целия блок на</p>	<p>НС 3. Забранява се пряко и непряко отвеждане на вещества от Списък I и Списък II в подземните води (Приложение към НС 3).</p> <p>НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - полски граници (синори) в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; - съществуващите трайни тераси в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел; 	Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	За традиционна практика се приема конвенционалното земеделие.

зеделското стопанство						
<p><u>Постоянно затревени площи</u></p> <p>Да спазват изискванията на Регламент (ЕО) № 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) №2029/91 (ОВ, L 189 от 20.07.2007) и на Регламент на Комисията (ЕО) № 889/2008 за определяне на подробни правила за прилагане на Регламент (ЕО) 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането и контрола (ОВ, L 250 от 18.09.2008) на целия блок на зеделското стопанство</p>	<p>НС 3. Забранява се пряко и непряко отвеждане на вещества от Списък I и Списък II в подземните води (Приложение към НС 3).</p> <p>НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - полски граници (синори) в блока на зеделското стопанство и/или зеделския парцел; - съществуващите трайни тераси в блока на зеделското стопанство и/или зеделския парцел; - постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност - орлова папрат (<i>Pteridium aquilinum</i>), чемерика (<i>Veratrum spp.</i>), айлант (<i>Ailanthus altissima</i>) и аморфа (<i>Amorpha fruticosa</i>); 	<p>Зеделските стопани спазват Правилата за добра зеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от зеделски източници на заявения парцел.</p>	<p>Няма специфични изисквания.</p>	<p>За постоянно затревени площи, поддържани в състояние, позволяващо извършване на паша или косене по смисъла на чл. 4, параграф 1, б. „в“, подт. ii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, трябва да бъде приложена поне една от следните минимални дейности:</p> <ul style="list-style-type: none"> - подрязване на тревата и/или премахване на плевели и храсти; 	<p>Неприложимо</p>	<p>За традиционна практика се приема конвенционалното зеделение.</p>
<p><u>Биологично пчеларство</u></p>	<p>Неприложимо</p>	<p>Неприложимо</p>	<p>Чл. 15, т. 2 и 3, чл. 16 от Закона за</p>	<p>Неприложимо</p>	<p>Неприложимо</p>	<p>За традиционна практика се приема конвенционалното</p>

<p>Да спазват изискванията на Регламент (ЕО) № 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) №2029/91 (ОВ, L 189 от 20.07.2007) и на Регламент на Комисията (ЕО) № 889/2008 за определяне на подробни правила за прилагане на Регламент (ЕО) 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането и контрола (ОВ, L 250 от 18.09.2008)</p>			<p>пчеларството</p> <p>Чл. 15. Постоянни и временни пчелини не се устройват на:</p> <p>2. разстояние, по-малко от 10 км в райони с регистрирани племенни пчелини за производство на елитни пчелни майки и резерватни пчелини;</p> <p>3. разстояние, по-малко от 5 км в райони с регистрирани репродуктивни пчелини за производство на племенни пчелни майки;</p> <p>Чл. 16. Временни пчелини се настаняват на места, отстоящи на повече от 300 м от съседни пчелини и на повече от 100 м от републиканската</p>			пчеларство.
---	--	--	---	--	--	-------------

			пътна мрежа.			
Да не се използват антибиотици;	Неприложимо	Неприложимо	Няма специфични изисквания.	Неприложимо	Неприложимо	
Да се отглеждат всички пчелни семейства съгласно изискванията за биологично производство.	Неприложимо	Неприложимо	<p>Чл. 15, т. 2 и 3, чл. 16 от Закона за пчеларството</p> <p>Чл. 15. Постоянни и временни пчелини не се устройват на:</p> <p>2. разстояние, по-малко от 10 км в райони с регистрирани племенни пчелини за производство на елитни пчелни майки и резерватни пчелини;</p> <p>3. разстояние, по-малко от 5 км в райони с регистрирани репродуктивни пчелини за производство на племенни пчелни майки;</p> <p>Чл. 16. Временни пчелини се</p>	Неприложимо	Неприложимо	

			настаняват на места, отстоящи на повече от 300 м от съседни пчелини и на повече от 100 м от републиканската пътна мрежа			
<p><u>Биологично животновъдство</u></p> <p>Да спазват изискванията на Регламент (ЕО) № 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) №2029/91 (ОВ, L 189 от 20.07.2007) и на Регламент на Комисията (ЕО) № 889/2008 за определяне на подробни правила за прилагане на Регламент (ЕО) 834/2007 и Съвета относно биологичното производство и етикетирането и контрола (ОВ, L 250 от 18.09.2008)</p>	Неприложимо	Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници на заявения парцел.	Няма специфични изисквания.	За постоянно затревени площи, поддържани в състояние, позволяващо извършване на паша или косене по смисъла на чл. 4, параграф 1, б. „в“, подт. ii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, трябва да бъде приложена поне една от следните минимални дейности: - подрязване на тревата и/или премахване на плевели и храсти;	Неприложимо	За традиционна практика се приема конвенционалното земеделие.

Да се отглеждат всички животни от вида и направлението, с което бенефициента кандидатства за подпомагане по мярката съгласно изискванията за биологично производство.						
---	--	--	--	--	--	--

Приложение № 6 към Раздел 8.2 мярка 10 „Агроекология и климат“ Минимални изисквания за използването на торове и продукти за растителна защита

1. Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници (*Заповед на министъра на земеделието и храните РД-09-501 от 27.07.2014 г.*).
2. Земеделските производители са длъжни да водят Дневник за проведените химични обработки за всяко поле или склад по образец, одобрен от изпълнителния директор на БАБХ. (*чл. 30, ал. 1, т. 2 от Наредба № 104 от 22 август 2006 г. за контрол върху предлагането на пазара и употребата на продукти за растителна защита*)
3. Земеделските производители купуват продукти за растителна защита само от лица, които са търговци по смисъла на Търговския закон и притежават удостоверение за търговия с продукти за растителна защита, издадено от директора на Областна дирекция по безопасност на храните. (*чл. 91, ал. 1 от Закона за защита на растенията*)
4. Производителите на растения и растителна продукция използват само продукти за растителна защита, за които е издадено разрешение за пускане на пазара и употреба от изпълнителния директор на БАБХ. (*чл. 45, ал. 1 от Закона за защита на растенията*)

БАБХ поддържа публичен регистър на продуктите за растителна защита, за които е издадено разрешение. Регистърът се публикува на интернет страницата на БАБХ и се актуализират при всяка промяна на вписаните в тях обстоятелства.

5. Земеделските производители трябва да използват продукти за растителна защита (ПРЗ) в съответствие с нивото на тяхната квалификация както следва:
  - продукти за растителна защита от **първа** професионална категория на употреба – от потребители със сертификат по чл. 83 от Закона за защита на растенията и под контрола на лице с висше образование в областта на аграрните науки с професионално направление "Растителна защита" или "Растениевъдство";
  - продукти за растителна защита от **втора** професионална категория на употреба – от потребители със сертификат по чл. 83 от Закона за защита на растенията;
  - продукти за растителна защита от **непрофесионална** категория на употреба – от лица, навършили 18 години.(*чл. 105, от Закона за защита на растенията*)
6. В крайбрежните заливаеми ивици на реките не се складираат продукти за растителна защита. (*Наредба № 2 от 13.09.2007 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници*)
7. Оборудването за прилагане на продукти за растителна защита следва да премине задължителна проверка по отношение на безопасността и опазване на здравето на хората и околната среда и да притежава удостоверение за техническа изправност и

знак за периодична проверка на техническата изправност. (чл. 106 от Закона за защита на растенията)

8. Забранява се прилагането на продукти за растителна защита чрез въздушно пръскане, с изключение на случаите на издадено писмено разрешение от директора на ОДБХ. (чл. 107, т. 3 от Закона за защита на растенията)
9. Забранява се прибирането на земеделска продукция преди изтичането на карантинния срок на употребените продукти за растителна защита. (чл. 107, т. 4 от Закона за защита на растенията)

В България няма специфични ограничения за употребата на фосфорни торове, тъй като фосфорният баланс е силно отрицателен.

Приложение № 7 към Раздел 8.2 мярка 11 „Биологично земеделие“ минимални изисквания за използването на торове и продукти за растителна защита

1. Земеделските стопани спазват Правилата за добра земеделска практика са цел опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници (Заповед на министъра на земеделието и храните РД-09-501 от 27.07.2014 г.).
2. Земеделските производители са длъжни да водят Дневник за проведените химични обработки за всяко поле или склад по образец, одобрен от изпълнителния директор на БАБХ. (чл. 30, ал. 1, т. 2 от Наредба № 104 от 22 август 2006 г. за контрол върху предлагането на пазара и употребата на продукти за растителна защита).
3. Земеделските производители купуват продукти за растителна защита само от лица, които са търговци по смисъла на Търговския закон и притежават удостоверение за търговия с продукти за растителна защита, издадено от директора на Областна дирекция по безопасност на храните. (чл. 91, ал. 1 от Закона за защита на растенията).
4. Производителите на растения и растителна продукция използват само продукти за растителна защита, за които е издадено разрешение за пускане на пазара и употреба от изпълнителния директор на БАБХ. (чл.45, ал. 1 от Закона за защита на растенията).
5. БАБХ поддържа публичен регистър на продуктите за растителна защита, за които е издадено разрешение. Регистърът се публикува на интернет страницата на БАБХ и се актуализират при всяка промяна на вписаните в тях обстоятелства.
6. Земеделските производители трябва да използват продукти за растителна защита (ПРЗ) в съответствие с нивото на тяхната квалификация както следва:
7. продукти за растителна защита от първа професионална категория на употреба – от потребители със сертификат по чл. 83 от Закона за защита на растенията и под контрола на лице с висше образование в областта на аграрните науки с професионално направление "Растителна защита" или "Растениевъдство";
8. продукти за растителна защита от втора професионална категория на употреба – от потребители със сертификат по чл. 83 от Закона за защита на растенията;
9. продукти за растителна защита от непрофесионална категория на употреба – от лица, навършили 18 години.
10. (чл. 105, от Закона за защита на растенията).

11. В крайбрежните заливаеми ивици на реките не се складираат продукти за растителна защита. (Наредба № 2 от 13.09.2007 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници).
12. Оборудването за прилагане на продукти за растителна защита следва да премине задължителна проверка по отношение на безопасността и опазване на здравето на хората и околната среда и да притежава удостоверение за техническа изправност и знак за периодична проверка на техническата изправност. (чл. 106 от Закона за защита на растенията).
13. Забранява се прилагането на продукти за растителна защита чрез въздушно пръскане, с изключение на случаите на издадено писмено разрешение от директора на ОДБХ. (чл. 107, т. 3 от Закона за защита на растенията).
14. Забранява се прибирането на земеделска продукция преди изтичането на карантинния срок на употребените продукти за растителна защита. (чл. 107, т. 4 от Закона за защита на растенията)
15. В България няма специфични ограничения за употребата на фосфорни торове, тъй като фосфорният баланс е силно отрицателен.

Приложение № 8 към Раздел 8.2 мярка „Агроекология и климат“ Списък на застрашени от изчезване редки породи

Породи	Оценка на чистопородните животни 2014	Племенни женски животни в основно стадо	Разплоден материал в генбанка	Данни в DAD –IS ⁸
Българско сиво говедо	2990	2879	37257	да
Искърско говедо	868	810		не
Родопско късорого говедо	1624	1534	14750	да
Българско родопско говедо	1382	1381	113497	да
Българска Мурра (бивол)	5641	5504	57125	да
Каракачанска овца	6394	5194	705	да
Копривщенска овца	385	330		да
Сакарска овца	3452	2872	1878	да
Котленска овца	В процес на издирване			да
Странджанска овца	В процес на издирване			да
Свищовска овца	В процес на издирване			да
Местна Старозагорска овца ³	750	610		да
		да		

Местна Карнобатска овца	250	220	185	да
Тетевенска овца	1864	1550		да
Западностаропланинска овца	1692	1392	459	да
Брезнишка овца	490	400	986	да
Софийска (Елин Пелинска) овца	1100	896	606	да
Средностаропланинска овца	9298	7489	365	да
Среднородопска овца	5574	4474		да
Медночервена овца	5836	4736	778	да
Дъбенска овца	5941	4741	379	да
Реплянска овца	1682	1382	1049	да
Бяла маришка овца	646	500		да
Вакла маришка овца	3299	2958		да
Североизточна българска тънкорунна овца	2601	2191		да
Карнобатска тънкорунна овца	211	199		да
Тракийска тънкорунна овца	190	160		да
Старопланински цигай	3518	3100		да
Калоферска дългокосместа коза	1885	1466		да
Местна дългокосместа коза(Малашевски тип)	447	350		да
Българска виторога дългокосместа коза	515	405		да
Местна дългокосместа коза	304	201		не
Българска бяла млечна коза	2815	2100		да
Източно балканска свиня	1344	1242		да
Дунавска бяла свиня	3702	650		да
Кракачански кон	2349	1294		да
Източно български кон	300	131		да
Дунавски кон	126	43		да
Плевенски кон	45	15		да
Български тежковозен кон	218	80		да
Българско кафяво говедо	3000	3000	182535	да
Българско сименталско говедо	100	100	2108	да
Българско червено говедо	100	100	6717	да

Родопски цигай	1200	1070		да
----------------	------	------	--	----

Приложение № 9 към Раздел 8.2 мярка 13 „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“ методология за определяне на компенсаторни плащания за райони с природни или други специфични ограничения

МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КОМПЕНСАТОРНИ ПЛАЩАНИЯ ЗА РАЙОНИ С ПРИРОДНИ ИЛИ ДРУГИ СПЕЦИФИЧНИ ОГРАНИЧЕНИЯ

(Мярка 13 Плащания за райони с природни или други специфични ограничения)

Изследователският екип за разработване на методология за изчисление на плащанията за мярка 13 е следния:

- 1. Проф. д-р Тотка Митова – Институтът по почвознание, агротехнологии и защита на растенията „Никола Пушкиarov“***
- 2. Доц. д-р Божидар Иванов – Институт по аграрна икономика;***
- 3. Ас.Емилия Соколова – Институт по аграрна икономика.***

При подготовката на методологията са направени анализи на райони със следните ограничения: планински райони, райони с лошо-почвени условия, наричани по-долу други необлагодетелствани райони и районите, незасегнати от някое от двете ограничения, наричани в документа незасегнати от природни ограничения райони.

Методологията, използвана в предишния програмен период (2007 – 2013) е послужила като основа, на която са доразвити определени елементи в частта на разходите за производство. Направена е актуализация на структурата на производство, цени на продукцията, приходи и производствени разходи с осреднен референтен период **2011-2013 година**. Методологията за определяне на компенсаторните плащания за земеделски стопани, осъществяващи дейност в райони с природни и други ограничения се основава на определяне на пропуснати доходи и осъществени допълнителни разходи в сравнение с районите, които нямат такива ограничения.

Определянето на необлагодетелстваните райони се извършва на ниво землище – LAU 2, а не населено място, поради факта, че не всички населени места имат земеделска земя. Кратко описание на методологията използвана за определяне на категориите земеделска земя и техният ефект върху продуктивността е представен в Раздел I. В раздел II на базата на определените бонитетни числа се извършва оценяване на потенциалните и възможните добиви в двете групи необлагодетелствени райони и на тази база се определят различията във възможните брутни маржини (нетни доходи). В този раздел са представени и останалите икономически показатели и начина за изчисляването им с квантифициране на различията при осъществяването на земеделска дейност в различните райони. В Раздел III са представени предложените стойности на компенсаторните плащания.

Раздел I. Определяне на категория земеделска земя (Институт по Почвознание, Агротехнологии и Защита на Растенията „Никола Пушкиarov“ – София)

Категорията на земеделската земя е определена за цяла България въз основа на Методика за работа по кадастъра на селскостопанските земи и методика за оценка на екологичните условия и е въведена за цялата страна от 1980г.

България още през 80-те години на миналия век е направено картиране в мащаб 1:10000, което обхваща 2/3 от територията на страната. Останалата 1/3 – основно планински терени са картирани в М 1:25000. За основа са използвани материали от Държавната топографска карта на страната. Съставени са почвени карти в М 1:10000 за територията на дадена производствена единица (бригада, АПК), но по отделни картни листове, за да могат да се включат в кадастралните карти. Изготвени са и почвени доклади, съдържащи пълна морфологична характеристика, аналитични данни за протичащите в почвата процеси. Разработен е разширен систематичен списък и пълна кодировка на почвените различия, както и агропочвено групиране обхващащо 11 групи според произхода, географското разпространение на почвите и строежа на профила им, както и 34 подгрупи, според степента на ерозия и мощност на почвения профил.

Качествената характеристика на земите отразява параметрите на отделните свойства на екологичните условия, които оказват влияние върху естественото плодородие и пригодност на земите за селскостопанско ползване. Чрез едромасщабните почвени проучвания се осигурява пълна характеристика за границите на почвените различия и параметрите на техните най-съществени свойства, които в най-голяма степен обуславят почвеното плодородие и влияят най-силно върху развитието на отделните селскостопански култури. Тези показатели са включени в информацията на едромасщабното почвено картиране, поради което може да се използват за всеки парцел земя. Те са следните:

1. Механичен състав (съдържание на физична глина в %) на орницата и подорницата.
2. Мощност на хумусния хоризонт (в см)
3. Мощност (дълбочина) на почвата в см
4. Текстурен коефициент (отношение на количеството на ил (частици <0.001) от хоризонт В към това в хоризонт А
5. Почвена реакция в орницата (рН в H_2O)
6. Съдържание на органично вещество (хумус) в орницата (в%)
7. Ниво на подпочвените води (в см от повърхността на почвата)

Оценка на климатичните условия.

8. Оценка на влагозапасеност.
9. Оценка на топлоосигуреността.

Комплексна оценка.

Горните показатели отразяват същността на почвообразователния процес и обуславят формирането на почвеното плодородие. Тези почвени свойства, които обуславят развитието на растенията, може да се оценят поотделно в зависимост от степента на влиянието им. Оценката на всеки почвен показател според изискванията на културата се определя в стойности от 0 до 100. Оптималните стойности получат числото 100, а всички останали са с по-ниски числа. Крайната оценка на почвата за определена култура се получава като средно аритметично число от стойностите на всички използвани в оценката почвени показатели и се изразява с понятието „ПОЧВЕН БАЛ”. Когато някои от оценяваните показатели на почвата има стойност 0, то и общия почвен бал също е 0. Когато някои почвени свойства имат изключително важно значение за растенията, стойностите на показателите им се удвояват или утрояват.

Оценителните почвени балове, макар и сравними помежду си, са относителни и само с тях не може да се реши възможността за отглеждане на дадена селскостопанска култура (или група култури) на дадена територия.

Върху продуктивността на дадена селскостопанска единица оказват влияние и други екологични фактори като: климат, релеф, напояване, засоляване, заблацияване, каменистост. Тези фактори се отразяват в крайната оценка чрез предварително съставени корекционни коефициенти, които са със стойности от 0 до 1.0. „Почвеният бал” се умножава с корекционните коефициенти и се получава „ПОЛСКО БОНИТЕТНО ЧИСЛО” т.е. оценката на почвата в конкретното землище и за конкретна култура.

- Влиянието на релефа е отразено от една страна в генетичната почвена класификация и се отчита чрез корекционни коефициенти. Отразява се чрез степента на ерозия и чрез мощността на хумусния хоризонт.
- Засолеността на почвите се коригира също чрез корекционни коефициенти. Те са изготвени на базата на степента на засоленост (количеството на съдържащите се в почвата водноразтворими соли или % на обменен натрий в сорбционния капацитет на почвата), а също се отчита и устойчивостта на селскостопанските култури на засоляване.
- Влиянието на каменистостта се отразява с корекционни коефициенти, в които е отразена степента на каменистост и влиянието и върху отделните култури и тяхната устойчивост спрямо този фактор.
- Заблатеността се отразява с корекционни коефициенти, стойностите на които зависят от степента на заблатеност (според дълбочината на нивото на подпочвените води) и от влиянието на този фактор върху различните култури.

За оценка на метеорологичните и климатични условия се вземат под внимание най-важните фактори, които оказват влияние върху развитието и добивите от селскостопански култури. За различните култури те са различни, но основни са топлината и влагата.

- Топлината е главният и водещ фактор от комплекса на метеорологични условия. Общото количество топлина, неговата продължителност и температурният режим са основни при определяне набора от култури и сортове за дадена територия. За по-взискателните към температурни условия култури (памук, ориз, лозя, домати, пипер и др.) за които недостигът на топлина е ограничаващ фактор, е направена на базата на топлоосигуреността на района. Използвана е температурната сума за вегетационния период, като периодът за който са изчислени температурните суми зависи от трайно преминаване през необходимите (за всяка култура или група култури конкретно) температури през пролетта и есента. При определяне дължината на подходящия период за редица култури са взети под внимание и сроковете на мразовете и сланите напролет и наесен, при които се прекратява вегетационния период на топлолюбивите култури. За някои овощни култури, при оценката на климатичните фактори се използва и показателя – вероятност от повратни пролетни и ранни есенни слани. Като критерии при определяне границата на непригодни за някои култури територии, са използвани изолинии за средните абсолютно минимални температури през зимата, при които някои видове загиват (отнася се за многогодишни култури, главно овощни, но може и есенници).
- При редица селскостопански култури, които не са много взискателни към топлината и за които има добри температурни условия почти в цялата страна,

като основен фактор за оценка на климатичните условия се използват показатели, характеризиращи овлажнението. Те се изразяват чрез хидротермичен коефициент, коефициент на овлажнение по Иванов, баланс на влагоосигуреност и др. При оценка на условията на овлажнение при някои култури с дълбока коренова система са взети под внимание и запасите от продуктивна влага, които се формират в почвата през есенно-зимния период и които се използват от растенията през лятото.

Както бе споменато и по-горе въз основа на оценката на почвите (почвен бал) и корекционни коефициенти за климат, ерозия, засоленост, заблатеност, каменистост и напояване (ако има такова) се получава крайната оценка на екологичните условия „полско бонитетно число“ за всяко от 28-те основни земеделски култури. Въз основа на полското бонитетно число се изчислява „Среден бонитетен бал“ за определено почвено различие, който дава неговата обща, агрономическа стойност, изразена числено в границите от 0 до 100 бала или от I-ва до X-та категория. Почви, които са със среден бонитетен бал от 90-100 бала са I-ва категория; 80-90 бала – II-ра категория и т.н. до 0-10 бала X-та категория. Средният агрономически бал за дадено почвено различие може да даде информация за агрономическата стойност на земята. Колкото по-високи са стойностите му, толкова по-добра е тази земя за селскостопанско производство. Тъй като той е средноаритметична величина от бонитетните балове на зърнени култури (пшеница, царевица); технически култури (слънчоглед, захарно цвекло, тютюн – ориенталски, едролистен, картофи); трайни насаждения (ябълки, круши, сливи, праскови, череши, лозя); фуражни (люцерна, ливади и пасища); зеленчуци (домати, пипер), неговата стойност е относително обективна и може да бъде използван като критерии за висока или ниска почвена продуктивност.

В бонитетната оценка комплексно намират отражение неблагоприятни почвени, климатични и релефни фактори, които са изразени чрез числени стойности.

„Полското бонитетно число“ за всяка култура, дава представа за агрономическата пригодност на земята в конкретния район. В него са отразени всички агроекологични показатели – почва, климат, релеф (ерозия), каменистост, засоленост, заблатеност, замърсяване с тежки метали.

Раздел II. Икономическа оценка на потенциалните и възможните добиви на основни групи култури в страната и в двете групи необлагодетелствени райони

Методологията за определяне на компенсаторните плащания за земеделски стопани, осъществяващи дейност в райони с природни и други ограничения се основава на определяне на пропуснати доходи и осъществени допълнителни разходи в сравнение с районите, които нямат такива ограничения. Планинските необлагодетелствани райони обхващат 16,6% от територията на ИЗП в страната, а другите необлагодетелствани райони, съответно 9,76% от от ИЗП (индикативни данни от края на 2013 година).

При подготовката на методологията са направени анализи на райони със следните ограничения: планински райони, райони с лошо-почвени условия, наричани по-долу други необлагодетелствани райони и районите, незасегнати от никое от двете ограничения, наричани в документа незасегнати от природни ограничения райони.

Въз основа на бонитетната оценка на земеделската земя се определя пригодността на почвата и климата за отглеждане на различни земеделски култури. Въз основа на оценката на почвите (почвения бал) и корекционни коефициенти за климат,

ерозия, засоленост, заблатеност, каменистост и напояване (ако има такава) се получава крайната оценка на екологичните условия, измерени в относителни величини от 1 до 100. На тази база са определени 10 категории земеделски земи.

При определянето на добивите от различните райони са взети под внимание 18-те групи и подгрупи почви в обособените агро-екологични райони в България (АЕР). Определянето на компенсаторните плащания в необлагодетелстваните райони се базира на информация за различията в почвените характеристики в различните райони на ниво землища. Останалата информация се събира и обобщава на административни ниво, селища, общини, области, райони за планиране, страната като цяло и други.

Информацията за земеделските земи в необлагодетелстваните райони е предоставено от Институт по Почвзнание, Агротехнологии и Защита на Растенията „Никола Пушкиров“ – София, в чиито рамки е бившата Изпълнителна агенция по почвени ресурси. Необходимите данни, използвани в изчислението на компенсаторните плащания са от Националния статистически институт, официални документи и публикации на отдел „Агrostатистика“ към МЗХ, Дирекция „Растениевъдство“ на МЗХ, материали от Системата за агропазарна информация, научни изследвания на специалисти от Институт по аграрна икономика, София (по проект САРА) и на експериментални изследвания от Институт по Почвзнание, Агротехнологии и Защита на Растенията „Никола Пушкиров“ – София. В допълнение при представянето на отделните променливи, използвани в алгоритъма се посочват и допълнителни източници на информация.

Компенсаторните плащания в планинските и другите необлагодетелстваните райони се определят чрез разликата в брутните маржини (получените приходи, от които са извадени съответните разходи за производството) на хектар между тях и средните показатели за незасегнатите райони на страната, определени на базата на разликите в добивите, приходите и разходите на основните земеделски култури

Алгоритъмът за определяне на компенсаторните плащания може да бъде описан по следния начин:

Определените основни култури, отглеждани в планинските и другите необлагодетелствани райони се умножават по бонитетния бал за всяка култура в съответния район, което позволява определянето на добива от тази култура. Добивите, умножени по експертно определената цена на културите дава възможност да изчислим брутната продукция на ха. За да може да бъде изчислена брутната продукция за целия район се използват теглови коефициенти, базирани на структурата на представителните култури в конкретния разглеждан район. Структурата на различните култури в разглежданите райони – планински необлагодетелствани, други необлагодетелствани и райони и райони, незасегнати от природни ограничения, е изчислена на базата на претеглената относителна тежест на тези основни култури в структурата на земеползването в трите района. Брутната продукция по култури минус общите разходи за отглеждането на тези култури дават брутния маржин (или нетния доход от дейността). Разликата между брутния маржин на незасегнатите райони и планинските, и съответно другите необлагодетелствани райони ни дават размера на пропуснатия доход, който служи и като база за определяне на компенсаторното плащане в съответния район.

При осъществяването на изчисленията са следвани следните стъпки:

1. определяне на добиви, цени, разходи, приходи и брутен маржин за отглеждани основни земеделски култури в райони, незасегнати от природни ограничения;

2. определяне на добиви, цени, разходи, приходи и брутен маржин за отглеждани основни земеделски култури в планинските необлагодетелствани райони;
3. определяне на добиви, цени, разходи, приходи и брутен маржин за отглеждани основни земеделски култури в други необлагодетелствани райони;
4. Определяне на разликите в основните показатели;
5. Предлагање на компенсаторни плащания за преодоляване на различията

Важен етап е и изборът на основни групи земеделски култури, които могат да бъдат отглеждани на тях. Изборът на култури е направен въз основа на пригодността на почвено-климатичните условия на даден район, изразена чрез полското бонитетно число, при чието изчисление е използван набор от основни култури, подходящи за отглеждане в страната ни. Културите, на чиято база са направени изчисленията са представени в таблица 2. Техният относителен дял в общата земеделска земя на разглежданите райони е изчислен на база на информацията за обхвата и основната структура на земите, предоставени от отдел „Агростатистика” на МЗХ и ИСАК. Преизчислените дялове на тези култури за незасегнатите от ограничения райони на страната като цяло са изчислени на база на информация за структурата на земеделските земи от отдел „Агростатистика” на МЗХ.

При определянето на добива от хектар важно значение имат основните култури, включени в сеитбооборота. Техният избор се основава на благоприятни условия за отглеждане в планинските и другите необлагодетелствани райони, както и на Условията за поддържане на земята в добро екологично и земеделско състояние. От групата на зърнените, за целите на изчислението бяха наблюдавани – пшеница и царевица, от техническите култури – картофите и тютюна; фуражни – ливади и пасища, и люцерна; за трайните насаждения и зеленчуците беше използвана групова променлива, при която в последствие беше изчислен групов брутен маржин, лозята също намериха място в калкулацията. Важно е да се отбележи важното значение на ливадите и пасищата, особено в планинските райони.

Данните за калкулирането на базовите икономически показатели са от Националния статистически институт /НСИ/ и от отдел "Агростатистика" към МЗХ, Система за агропазарна информация, представителни стопанства, експертни оценки. За референтен период е използван 2011-2013.

Основните производствени и икономически показатели, които участват в определянето на брутните маржини (нетния доход) при отделните култури в отделните райони са:

- **Добив** – среден добив на разглежданите култури за разглежданите райони, представени в т/ха. При определянето на добивите средно за незасегнатите райони на страната са използвани данни за предходните три години (2011-2013). Чрез бонитетната оценка, измерена в балове, и нивото на фактически получения добив на един бонитетен бал, се определя добивът на хектар при планинските и другите необлагодетелствани райони.
- **Цени** – приемат се за еднакви за всички райони на страната цени. Определени са експертно от Института по аграрна икономика на основата на достигнатите през последните години цени в България. За целта е ползвана информация от Националния статистически институт /НСИ/, отдел "Агростатистика" към МЗХ и Системата за агро-пазарна информация

- **Брутна продукция (обща приходи)** – изчислена, като полученият добив се умножи по съответните цени. Изчислява се и **претеглена брутна продукция**, която е обобщаващ показател и се изчислява с помощта на тегловите коефициенти (дяловете) на всяка култура в разглеждания район
- **Разходи** – общите разходи за отглеждането на анализирания култури в отделните райони. Те включват разходи за семена, посадъчен материал, торове и химикали за растителна защита, горива, разходи за труд пряко свързани с производството. Данните са от експертни оценки на учени от ИАИ на база на събирана и анализирана информация по култури. Поради естествените различия на нивата на разходите при различните култури в зависимост от прилаганите технологии, интензификация и цялостната структура и управление на стопанствата бяха определен средни променливи разходи, които максимално да отразяват състоянието на земеделското производство в различните райони. Прави се диференциация при производствените разходи в районите незасегнати от природни ограничения, при планинските райони и при районите с други ограничения.
- **Брутен марж (нетен доход)** – разликата между общите приходи и направените разходи.

Изчислява се и **претеглен брутен марж**, който е обобщаващ показател и се изчислява с помощта на тегловите коефициенти (дяловете) на всяка култура в разглеждания район. **Това е основният показател, на чиято база се изчислява компенсаторното плащане**

На база на разликите между изчислените претеглени брутни маржове при отделните култури се определя размера на компенсаторните плащания в отделните райони.

На базата на алгоритъма за изчисление на компенсаторните плащания в необлагодетелстваните райони е предложено компенсаторните плащания за планинските райони да са максимум 130 евро/ха, като степента на компенсация е 98,8 %, а компенсаторните плащания за останалите необлагодетелстваните райони да са максимум 70 евро/ха, със степен на компенсация 91,2 %.

Приложение № 10 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и рамкова директива за водите“

1. Правно основание.

Чл. 30 от Регламент (ЕС) № 1305/2013.

Подпомагането по Натура 2000 в Програмата за развитие на селските райони през настоящия програмен период (2014-2020) ще се извършва по мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и рамковата директива за водите“.

В рамките на тази мярка ще се изпълняват три подмерки:

- Подмярка 12.1. Компенсаторни плащания за земеделски площи в Натура 2000
- Подмярка 12.2. Компенсаторни плащания за гори в Натура 2000
- Подмярка 12.3. Компенсаторни плащания за земеделски площи в речен басейн

с план за управление.

Обхватът на Подмярка 12.1 включва всички земеделски земи, попадащи в обхвата на защитените територии по Натура 2000 за които са издадени заповеди за обявяването им, с разписани конкретни режими/ограничения/забрани за земеделски дейности. Подпомагането се предоставя под формата на годишни плащания на хектар използвана земеделска площ за компенсиране на наложени режими/ограничения/забрани за земеделски дейности включени в заповедта за обявяване на съответна зона от Натура 2000 – т.е. за да компенсира бенефициерите за допълнителните разходи и пропуснатите доходи, произтичащи от неблагоприятните условия във въпросните райони, свързани с изпълнението на Директива 92/43/ЕИО и Директива 2009/147/ЕО, както и на Рамковата директива за водите - режимите и забраните за земеделски дейности, разписани в заповедите за обявяване/плановите за управление на защитените зони по Натура 2000.

Подпомагането по тази подмярка се ограничава до максималните ставки за подпомагане, посочени в приложение II към Регламент (ЕО)1305/2013.

Съгласно Регламент (ЕС) № 1305/ 2013 и разписания фиш на мярка 12.1, критериите за допустимост са както следва: минимален размер - 0,3 хектара земеделска земя с размер на парцела минимум 0,1 ха.

Земеделските стопани получават компенсаторно плащане за направените разходи и претърпените загуби при изпълнение на посочените дейности (забрани и ограничения).

Методологията за изчисляване на компенсаторните плащания за режимите и забраните за земеделски дейности, разписани в одобрените заповеди за обявяване/планове за управление на защитените зони, както и размерът на тези плащания, се изчисляват индивидуално за всяка зона и са подробно описани в следващите текст и таблици.

В таблиците са представени калкулациите на компенсаторните плащания за бенефициентите по мярка „Натура 2000 и рамковата директива за водите” от Програмата за развитие на селските райони в България в периода 2014-2020 г. Чрез калкулирането на разходите и приходите по елементи се цели да се обоснове размера на компенсаторните плащанията на земеделските производители за участието им в различните под-мерки от мярката. Изчисленията се основават на подход, съобразен с изискванията на Регламентите на ЕК и с максималните нива на плащания, определени в Приложение II на Регламент 1305/2013, а именно в член 30, параграф 7.

2. Максимални нива на плащания.

Максималните нива на плащания са определени в Приложение II на Регламент 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета и са следните:

- *максимален размер за хектар за година през първоначалния период, не по-дълъг от пет години - 500 евро/ха.*

- *максимален размер за хектар за година – 200 евро/ха.*

Тези суми могат да бъдат увеличени в надлежно обосновани случаи с оглед на специфични обстоятелства, които следва да бъдат разяснени в програмите за развитие на селските райони.

- *минимален размер на плащанията по Рамковата директива за водите за хектар за година - 50 евро/ха.*

Тези суми могат да бъдат намалени в надлежно обосновани случаи с оглед на специфични обстоятелства, които следва да бъдат разяснени в програмите за развитие на селските райони.

Същият е и принципа по отношение на плащанията за гори и за компенсация на забрани и ограничения произтичащи от рамковата директива за водите (РДВ) и плановите за управление на водните басейни (ПУРБ). За плащания за РДВ и ПУРБ нивата на подпомагане са същите както за плащания за земеделски земи и гори (200 евро/ха, в изключителни случаи - 500 евро/ха), като е въведено и минимално плащане от 50 евро/ха.

3. Забрани от заповедите за обявяване на защитените зони по Натура 2000 съгласно Директивата за птиците 2009/147/ЕО и елементи за изчисления на компенсаторните плащания по мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и рамковата директива за водите.

3.1. Забрани от заповедите за обявяване на защитените зони по Натура 2000 съгласно Директивата за птиците 2009/147/ЕО

Забранява се :

- 1. Премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделски земи като такива;**
- 2. Използването на неселективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство);**
- 3. Косенето на ливади до 01 юли;**
- 4. Разораването и залесяването на ливади, пасища и мери, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения;**
- 5. Използването на пестициди и минерални торове в пасища и ливади;**
- 6. Косенето на ливадите от периферията към центъра с бързодвижеща се техника и преди 15 юли;**
- 7. Косенето на ливадите от периферията към центъра, преди 15 юни.**
- 8. Промяна на предназначението и/или начина на трайно ползване на ливади, пасища, поляни, мери, мочурища, водоеми, водни течения, крайбрежни клифове (скали) в селскостопанския и горския фонд, с изключение на случаите, при които промяната е свързана със: изпълнението на дейностите по предоставените с РМС концесии за добив на суров нефт от находище "Тюленово" и концесия за добив на природен газ от находище "Българево", изграждането на пречиствателни станции за питейни и отпадъчни води, на съоръжения за укрепване на свлачища; пътища и други елементи (обекти) на техническата инфраструктура; реализиране на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения, за които към датата на обнародване на заповедта в "ДВ" има завършена процедура по глава 6 ЗООС и/или чл. 31 ЗБР;**
- 9. Промяна предназначението на и/или начина на трайно ползване на ливади, пасища, поляни, мери, мочурища, водоеми, водни течения, пясъчни дюни в селскостопанския и горския фонд, с изключение на случаите, при които промяната**

е свързана със: изпълнението на дейностите по предоставената с РМС концесия за добив на природен газ от находище "Дуранкулак" и т.н.

10.Промяна предназначението на и/или начина на трайно ползване на ливади, пасища, поляни, мери, мочурища, водоеми, водни течения, пясъчни дюни в селскостопанския и горския фонд, с изключение на случите, при които промяната е свързана със: изграждането на пречиствателни станции за питейни и отпадъчни води, на съоръжения за третиране на отпадъците, на съоръжения за укрепване на свлачища; пътища и други елементи (обекти) на техническата инфраструктура;реализация на други планове, програми, проекти и инвестиционни предложения, за които към датата на одобряване на заповедта в "ДВ" има завършена процедура по реда на глава шест от ЗООС и/или по чл. 31 ЗБР;

11. Разораването на пасищата и превръщането им в обработваеми земи.

Земеделските производители, които са бенефициенти по мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и рамковата директива за водите“, трябва да спазват съответните за тази мярка ограничения и забрани. Ето защо те ще бъдат компенсирани чрез финансова подкрепа съгласно регламентите на ЕС. Тя ще компенсира загубите от допълнителните разходи и пропуснатите приходи в резултат на спазването на ограниченията и забраните. При изчисляването на компенсаторните плащания са взети в предвид и спестените разходи и претърпените загуби вследствие не-извършването на определени дейности поради разписаните забрани и ограничения.

Забраните под номера **4 и 11, а също и забрани 8, 9, 10** няма да се компенсират по мярка 12, тъй като в Регламент 1307 за директните плащания, с цел да се избегне двойното финансиране (с I стълб) изрично е записано, че се избягва разораването на пасища и постоянно затревени площи в екологично чувствителни зони.

Ще се компенсират останалите **6 на брой** въведени забрани за селскостопанска дейност, включени в заповедите за обявяването на местата по Натура 2000.

3.2. Елементи на изчисленията:

Размерът на компенсаторното плащане по Натура 2000 и рамковата директива за водите се изчислява чрез алгоритъм, който се базира на определяне на пропуснатите ползи и допълнителните разходи за земеделските стопани и/или другите разрешени от закона стопанисващи земеделските площи в съответните райони, вследствие на спазване на разписаните забрани и ограничения. Взети са в предвид и спестените разходи и загубите вследствие не-извършването на определени дейности поради разписаните забрани и ограничения.

А) Пропуснатите приходи са резултат на:

1. По-ниските добиви на продукция от земеделските култури на хектар поради спазването на забраните и ограниченията (забрана за косене; за премахване на характеристиките на ландшафта; за използването на неселективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство); за използването на пестициди и минерални торове в пасищата и ливадите;

2. Пропуснати приходи от спазване на забраната за промяна на предназначението и/или начина на трайно ползване на ливади, пасища, поляни, мери и др.

Б) Допълните разходи се формират по няколко направления:

1. Увеличен разход на труд, поради завишения брой на операциите, в резултат на намаляване разходите за торене и растителнозащитни препарати и спазване на забраните.

2. По-големи разходи за труд при пасищата са свързани с изпълнението на наложените забрани – за използване на неселективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство); за техническа поддръжка на машините и др.

3. Допълнителни разходи за горива и амортизация вследствие: забраната за косене от периферията към центъра; забраната за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделски земи като такива и др.

В) Спестените разходи са в резултат на отпадане разходите за торове и препарати за растителна защита и в резултат на не-предприемане на някои земеделски дейности (прилагане на пестициди, торене с минерални торове и др.).

4. Подход за изчисляване на компенсаторните плащания - източници на данни, използвани за изчисления на плащанията и метод за определяне на премията при „Плащания по Натура 2000 и рамковата директива за водите“.

При изчисляване на компенсаторните плащания по мярка 12.1. са взети за база агро-технологичните традиционни практики, прилагани в България към момента.

Необходимите икономически данни – добиви, цени на вложени фактори на производството и други, който са използвани при определяне на компенсаторните плащания са от Националния статистически институт, официални документи и публикации на отдел „Агростатистика“ към МЗХ, Дирекция „Растениевъдство“ на МЗХ, материали от Системата за агропазарна информация, научни изследвания и са обработени от Институт по аграрна икономика, София. За справка са използвани и нормативните документи, касаещи създаването и управлението на мрежата „Натура 2000.

По-детайлно:

Добивите по култури се основават на годишни данни на Националния статистически институт (НСИ) за 2011, 2012 и 2013 г.

Производствените разходи съответно са изчислени като сума от разходите за горива, торове, препарати за растителна защита, семена и труд. При тези изчисления разходните норми за горива и нормите за използване на препарати и торове са взети на базата на представително проучване сред браншови организации на производители. Данните за цените на препаратите за растителна защита и на торовете са взети от МЗХ, НСИ и по наблюдения на фирмите-дистрибутори на съответните продукти. Производствените разходи се извеждат на база на преобладаващите технологии в страната, при средно равнище на интензификация. За целта са разработени технологични карти, в които са разписани различните технологични операции и необходимите разходи на труд, суровини и материали. Използваните технологични карти са разработени от институтите на Селскостопанска академия (ССА), Министерството на земеделието и храните (МЗХ) и са академично признати. Ползвани са и консултации със специалисти в съответната област.

Производствените цени са определени от експерти, като са взети пред вид достигнатите равнища за 2011, 2012 и 2013 г. в България и на международните пазари, по данни, събрани от Националния статистически институт, Системата за агропазарна информация (САПИ), Система за земеделска счетоводна информация (СЗСИ), Дирекция „Агростатистика“ на МЗХ.

Цените на труда, суровините и материалите са определени на базата на данни от НСИ, САПИ и МЗХ от последните три години (2011, 2012 и 2013 г.). За да се избегнат разлики в разходите в резултат на различното им остойностяване са използвани еднакви цени на суровините, материалите, труда, механизираните услуги и др., при различните варианти на изчисляване за всички земеделски продукти. Цените

на живия труд са диференцирани на нива ръчен и механизирен труд. Стойностите за човеко-ден или човеко-час са изчислени на базата на средната заплата в земеделието за съответната професия през последните 3 години.

В основата на изчисленията на компенсаторните плащания за земеделски площи в Натура 2000 е показателят **брутен марж**. В страните от Европейския съюз това е най-използваният метод за анализ икономическото състояние на фермата и нейното бюджетиране. Той е средство за сравнение ефективността на различни земеделски дейности или различни технологии. Под брутен марж на дадена селскостопанска дейност се разбира паричната стойност на брутната продукция, от която се приспадат някои специфични променливи разходи по видове култури или категории животни. При полските култури конкретно **брутните маржини** са изчислени на базата на калкулациите по проект САРА (Институт по аграрна икономика). При тези изчисления се взимат средните стойности за страната съответно за добив и за средногодишни цени, което формира брутните приходи.

Брутната продукция включва стойността на получената основна и допълнителна продукция от дадена дейност, (полученият добив се умножи по съответните цени), както и получените субсидии. Относно брутната продукция са ползвани и данни от СЗСИ за 2011 г.

Разходите, които се приспадат от брутната продукция са пряко свързани с отглеждането на културите. В тях не се включват разходите за постоянно заета работна ръка, горива, наем, поддръжка и амортизация на техниката; наем, поддръжка и амортизация за сградите; застраховки на сградите и техниката; услуги от трети лица (с някои изключения).

В растениевъдството като променливи разходи се отчитат семената, торове, препаратите за растителна защита, трудът на наетите сезонни работници, застраховките на културите, използваното дизелово гориво (когато може точно да се отчете вложеното количество по мероприятия за дадена култура), разходи за пакетиране на продукцията, закупуване на амбалаж, външни услуги – за механизирани обработки, транспортни разходи, консултантски услуги и др.

Размерът на компенсаторното плащане по Натура 2000 и рамковата директива за водите се определя чрез разликата в брутните маржове (получените приходи, от които са извадени съответните разходи за производството) **на хектар ИЗП при съответните видове дейности (производство) при вариант без забраните и ограниченията и при вариант със забраните и ограниченията.**

Брутната продукция по култури минус общите разходи за отглеждането на тези култури дават брутния маржин (или нетния доход от дейността). Разликата между брутния маржин при съответните видове дейности (производство) при вариант без забраните и ограниченията и съответно при вариант със забраните и ограниченията ни дават размера на пропуснатия доход, който служи и като база за определяне на компенсаторното плащане в съответния район.

Компенсаторните плащания за подмярка 12.1 „Компенсаторни плащания за земеделски площи в Натура 2000” от ПРСР 2014 – 2020 г. се групират по три вида земеползване, а именно:

- пасища, ливади и мери (постоянно затревени площи);
- обработваеми земи (орни земи);
- трайни насаждения (овощни градини).

В методиката са разработени нива на компенсаторни плащания по всички забрани от заповедите за обявяване на защитените зони по Натура 2000 съгласно Директивата за птиците 2009/147/ЕО, диференцирани съответно за 3 вида райони:

- планински райони;

- райони с лошо-почвени условия, наричани други необлагодетелствани райони

- райони незасегнати от някое от двете ограничения, наричани в документа **незасегнати от природни ограничения райони.**

За всяка една от зоните, за която има издадена заповед за обявяването ѝ в Натура, в която са разписани забрани/ограничения/режими за земеделски и горски дейности, се калкулират компенсаторни плащания.

При изчисляване на плащанията са взети предвид и Условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние (УПЗДЗЕС). Определените за изчисляване дейности надхвърлят изискванията за поддържане на земеделските земи произтичащи от УПЗДЗЕС и следователно могат да се компенсират.

При изчисляване на подпомагането по тази мярка се приспада сумата, необходима за изключване на двойното финансиране на практиките, посочени в член 43 от Регламент (ЕС) № 1307/2013 (Плащане за селскостопански практики, които са благоприятни за климата и околната среда - Общи правила - 10. Земеделските стопани, чиито стопанства се намират изцяло или отчасти в райони, включени в обхвата на директиви 92/43/ЕИО, 2000/60/ЕО или 2009/147/ЕО, имат право на плащането по настоящата глава, при условие че спазват практиките, посочени в настоящата глава, доколкото тези практики са съвместими в съответното стопанство с целите на посочените директиви).

Помощта за земеделски стопани във връзка с директиви 92/43/ЕИО и 2009/147/ЕО се отпуска само по отношение на неблагоприятни условия, произтичащи от изискванията, които надхвърлят условията за добро земеделско и екологично състояние, посочени в член 94 и в приложение II към Регламент (ЕС) № 1306/2013, и приложимите критерии и минимални дейности, установени съгласно член 4, параграф 1, буква в), подточки ii) и iii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013.

Под внимание при определянето на икономическите резултати от дейността се взима разположението (условно такова) на забранените зони в планински, други необлагодетелствани райони и незасегнати от природни ограничения райони.

1. Забрана за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделски земи като такива

Основен принцип при определяне на компенсаторното плащане с оглед спазването на тази забрана е определянето на брутните маржове при производството и реализирането на продукцията за трите групи земеползване във всеки един от избраните райони. Определени са и допълнителните разходи, свързани с поддържането на характеристиките на ландшафта за трите групи земеползване.

На база теренни наблюдения е определено процентното отношение на тези характеристики на ландшафта от земеделските площи по групи. Размерът на компенсаторното плащане представлява загубата на брутен марж (приход) плюс правените допълнителни разходи за всяка група във всеки един от определените райони.

2. Забрана за използването на неселективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство)

Специфичното при изчисление на компенсаторните плащания за прилагането на забраната за неселективни препарати е свързано с повишените разходи, свързани с

прилагането на селективни такива. Алгоритъмът представлява изчисляването на увеличените разходи, като размерът на компенсацията се свързва, освен с цените на препаратите и с количествата, които се използват при различните форми на земеползване в различните райони.

3. Забрана за косене на ливадите до 1 юли.

Забрани 3 и 6 касаят идентични случаи – **за различни райони**, но и за различни **времеви периоди**. Ето защо, в зависимост от някои агротехнически и агрономически изисквания, изчислените компенсаторни плащания са различни по размер за двете забрани. Спецификата при изчисляване на компенсаторните плащания за забрани 3 и 6 е в това, че се взимат в предвид потенциалните загуби на стопанисващите от не косене в най-подходящите от агротехническа гледна точка периоди на годината, както и допълнителните разходи на време, труд и гориво за косене от центъра към периферията, както и за косене с небързодвижеща се техника.

4. Забрана за косене на ливадите от периферията към центъра с бързо движеща се техника и преди 15 юли.

Компенсаторните плащания се изчисляват идентично на тези по забрана 3 и обясненията за алгоритъма към забрана 3 важат и тук.

5. Забрана за използването на пестициди и минерални торове в пасища и ливади.

Спецификата при изчисляването на компенсаторните плащания за прилагането на забраната за използване на пестициди и минерални торове в пасища и ливади е свързана с това да се вземат в предвид:

- намаляване на добивите при технология без използване на минерални торове и препарати
- отпадане на разхода за торове и препарати
- отпадане на разходите за третиране с минерални торове (труд, горива, амортизация и т.н.)

Размерът на компенсацията се свързва освен с цените на препаратите за растителна защита и торовете, и с количествата, които се използват при различните форми на земеползване в различните райони. Алгоритъмът е представен в таблицата по-долу.

6. Косенето на ливадите от периферията към центъра, преди 15 юни

Компенсаторните плащания се изчисляват идентично на тези по забрана 3 и обясненията за алгоритъма към забрана 3 важат и тук.

5. Нива за подпомагане при „Плащания по Натура 2000 и рамковата директива за водите“.

Изчислените нива за подпомагане при „Плащания по Натура 2000 и рамковата директива за водите“ са както следва (в евро/ха), 1 евро=1.95583:

Изчисления на компенсаторните плащания от въведените забрани за селскостопанска дейност включени в заповедите за обявяването на местата по Натура 2000”

Зони НАТУРА попадащи в областите на НОР1 (природни ограничения)

Забранителен режим и области	Евр о/ха	In mountainous regions LFA1 В планински райони, EURO	In other Unfavourable regions LFA2 В други необлагодетелствани райони, EURO	In unaffected plain regions В райони незасегнати от природни ограничения, EURO
1. Removing elements and objects of landscape Премахване на характеристиките на ландшафта...				
1.1.Общо компенсаторно плащане за непремахване характеристики на ландшафта за ливади		24	25	24
1.2.Общо компенсаторно плащане за непремахване характеристики на ландшафта за обработваеми земи		41	42	46
1.3.Общо компенсаторно плащане за непремахване характеристики на ландшафта за трайни насаждения		36	37	40
2. Using none target chemicals Използването на неселективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство)				
2.1. Общо компенсаторно плащане на неселективна растителна защита при обработваеми земи	евро /ха	15	15	20
2.2. Общо	евро	36	36	51

компенсаторно плащане на неселективна растителна защита при трайни насаждения	/ха			
3. Mowing before 1 of July Косенето на ливади до 01 юли				
Общо компенсаторно плащане забраняващо косене преди 1 юли при ливади	евро /ха	40	43	43
5. Използването на пестициди и минерални торове в пасища и ливади				
Общо компенсаторно плащане без използване на торове при ливади	евро /ха	16	17	17
6. Косенето на ливадите от периферията към центъра с бързодвижеща се техника и преди 15 юли				
Общо компенсаторно плащане забраняващо косене преди 15 юли с бързодвижеща се техника при ливади	евро /ха	49	66	66
7. Забрана за косене на ливади преди 15 юни от периферията към центъра				
Общо компенсаторно плащане забраняващо косене преди 15 юни от периферията към центъра	евро /ха	30	39	39

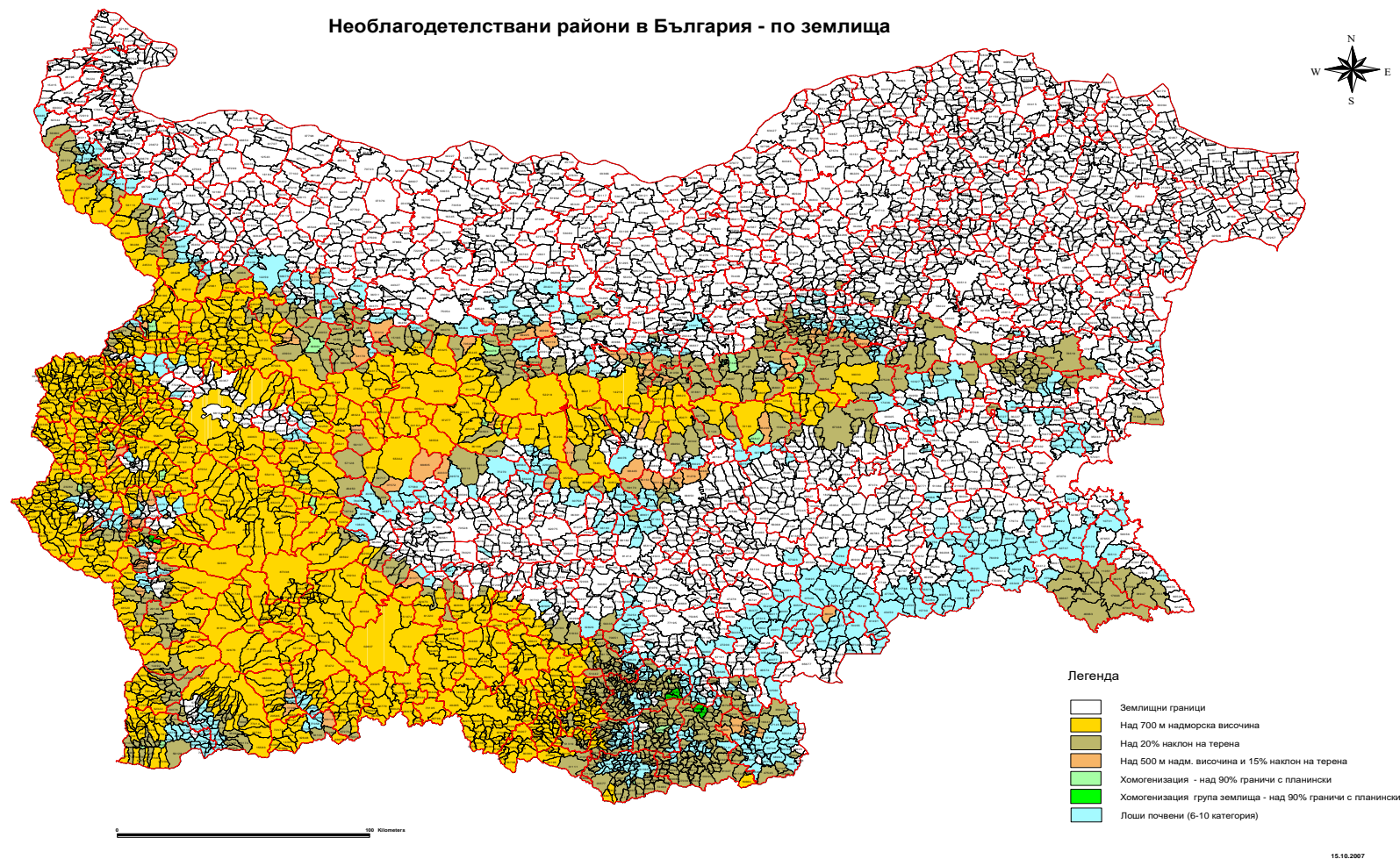
Формирането на агрегираното плащане е сумирането на компенсациите по забраните:

За Ливади = $1.1 + (3 \text{ или } 6 \text{ или } 7) + 5$

За обработваеми земи = $1.2 + 2.1$

За трайни насаждения = $1.3 + 2.2$

Приложение № 11 към Раздел 8.2 мярка 13 „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“ Карта и списък на планински и други необлагодетелствани райони с природни ограничения, различни от планинските.

Планински райони – Мярка 13.1

ЕКАТТЕ	Област	Община	Наименование на населено място
02676	Благоевград	Банско	Банско
17381	Благоевград	Банско	Гостун
21498	Благоевград	Банско	Добринище
39614	Благоевград	Банско	Кремен
53059	Благоевград	Банско	Обидим
54136	Благоевград	Банско	Осеново
76090	Благоевград	Банско	Филипово
02107	Благоевград	Белица	Бабяк
03504	Благоевград	Белица	Белица
77596	Благоевград	Белица	Горно Краище
15638	Благоевград	Белица	Гълъбово
20064	Благоевград	Белица	Дагоново
14521	Благоевград	Белица	Златарица
39270	Благоевград	Белица	Краище
40453	Благоевград	Белица	Кузово
44762	Благоевград	Белица	Лютово
53998	Благоевград	Белица	Орцево
59330	Благоевград	Белица	Палатник
80649	Благоевград	Белица	Черешово
04217	Благоевград	Благоевград	Бистрица
14204	Благоевград	Благоевград	Габрово
17004	Благоевград	Благоевград	Горно Хърсово
20328	Благоевград	Благоевград	Дебочица
20540	Благоевград	Благоевград	Делвино
23652	Благоевград	Благоевград	Дренково
24367	Благоевград	Благоевград	Дъбрава
27231	Благоевград	Благоевград	Еленово
00134	Благоевград	Благоевград	Изгрев
37263	Благоевград	Благоевград	Клисура
43520	Благоевград	Благоевград	Лешко
43863	Благоевград	Благоевград	Лисия
68792	Благоевград	Благоевград	Логодаж
47370	Благоевград	Благоевград	Марулево
49179	Благоевград	Благоевград	Мощанец
53031	Благоевград	Благоевград	Обел
55107	Благоевград	Благоевград	Падеш
57159	Благоевград	Благоевград	Покровник
66055	Благоевград	Благоевград	Селище
78464	Благоевград	Благоевград	Церово
02600	Благоевград	Гоце Делчев	Баничан

06306	Благоевград	Гоце Делчев	Брезница
07003	Благоевград	Гоце Делчев	Буково
17347	Благоевград	Гоце Делчев	Господинци
17395	Благоевград	Гоце Делчев	Гоце Делчев
20585	Благоевград	Гоце Делчев	Делчево
21680	Благоевград	Гоце Делчев	Добротино
23460	Благоевград	Гоце Делчев	Драгостин
38666	Благоевград	Гоце Делчев	Корница
44416	Благоевград	Гоце Делчев	Лъжница
49432	Благоевград	Гоце Делчев	Мусомища
68391	Благоевград	Гоце Делчев	Средна
16763	Благоевград	Гърмен	Горно Дряново
20331	Благоевград	Гърмен	Дебрен
22616	Благоевград	Гърмен	Долно Дряново
37472	Благоевград	Гърмен	Ковачевица
40138	Благоевград	Гърмен	Крушево
43606	Благоевград	Гърмен	Лещен
53727	Благоевград	Гърмен	Ореше
54184	Благоевград	Гърмен	Осиково
62640	Благоевград	Гърмен	Рибново
66874	Благоевград	Гърмен	Скребатно
06834	Благоевград	Кресна	Будилци
11569	Благоевград	Кресна	Влахи
16136	Благоевград	Кресна	Горна Брезница
22068	Благоевград	Кресна	Долна Градешница
14492	Благоевград	Кресна	Кресна
54537	Благоевград	Кресна	Ощава
67369	Благоевград	Кресна	Сливница
39699	Благоевград	Кресна	Стара Кресна
02806	Благоевград	Петрич	Баскалци
03294	Благоевград	Петрич	Беласица
66322	Благоевград	Петрич	Богородица
05596	Благоевград	Петрич	Боровичене
11358	Благоевград	Петрич	Вишлене
12036	Благоевград	Петрич	Волно
14091	Благоевград	Петрич	Габрене
14581	Благоевград	Петрич	Гега
21885	Благоевград	Петрич	Долене
22143	Благоевград	Петрич	Долна Крушица
22246	Благоевград	Петрич	Долна Рибница
23488	Благоевград	Петрич	Драгуш
23697	Благоевград	Петрич	Дреново

31317	Благоевград	Петрич	Зойчене
35688	Благоевград	Петрич	Камена
37143	Благоевград	Петрич	Кладенци
37349	Благоевград	Петрич	Ключ
37989	Благоевград	Петрич	Коларово
40302	Благоевград	Петрич	Крънджилица
40508	Благоевград	Петрич	Кукурахцево
47799	Благоевград	Петрич	Мендово
56126	Благоевград	Петрич	Петрич
58061	Благоевград	Петрич	Право бърдо
59077	Благоевград	Петрич	Първомай
65293	Благоевград	Петрич	Самуилово
66901	Благоевград	Петрич	Скрът
69941	Благоевград	Петрич	Струмешница
81788	Благоевград	Петрич	Чурилово
81791	Благоевград	Петрич	Чуричени
87134	Благоевград	Петрич	Яворница
87312	Благоевград	Петрич	Яково
02693	Благоевград	Разлог	Баня
02960	Благоевград	Разлог	Бачево
15326	Благоевград	Разлог	Годлево
16754	Благоевград	Разлог	Горно Драглище
21748	Благоевград	Разлог	Добърско
22602	Благоевград	Разлог	Долно Драглище
27293	Благоевград	Разлог	Елешница
61813	Благоевград	Разлог	Разлог
03784	Благоевград	Сандански	Бельово
04933	Благоевград	Сандански	Бождово
11315	Благоевград	Сандански	Вихрен
15549	Благоевград	Сандански	Голем Цалим
15583	Благоевград	Сандански	Голешово
16403	Благоевград	Сандански	Горна Сушица
16969	Благоевград	Сандански	Горно Спанчево
20345	Благоевград	Сандански	Дебрене
21909	Благоевград	Сандански	Долени
31139	Благоевград	Сандански	Златолист
35362	Благоевград	Сандански	Калиманци
36734	Благоевград	Сандански	Кашина
37486	Благоевград	Сандански	Ковачево
40378	Благоевград	Сандански	Кръстилци
40926	Благоевград	Сандански	Кърланово
43030	Благоевград	Сандански	Ладарево

43181	Благоевград	Сандански	Лебница
43503	Благоевград	Сандански	Лехово
43699	Благоевград	Сандански	Лиляново
44625	Благоевград	Сандански	Любовище
44639	Благоевград	Сандански	Любовка
46526	Благоевград	Сандански	Малки Цалим
47754	Благоевград	Сандански	Мелник
56174	Благоевград	Сандански	Петрово
56410	Благоевград	Сандански	Пирин
56839	Благоевград	Сандански	Плоски
62918	Благоевград	Сандански	Рожен
69938	Благоевград	Сандански	Струма
70189	Благоевград	Сандански	Сугарево
77414	Благоевград	Сандански	Храсна
80618	Благоевград	Сандански	Черешница
87446	Благоевград	Сандански	Яново
04707	Благоевград	Сатовча	Боголин
10046	Благоевград	Сатовча	Ваклиново
12499	Благоевград	Сатовча	Вълкосел
15312	Благоевград	Сатовча	Годешево
21868	Благоевград	Сатовча	Долен
29372	Благоевград	Сатовча	Жижево
39089	Благоевград	Сатовча	Кочан
39726	Благоевград	Сатовча	Крибул
54225	Благоевград	Сатовча	Осина
56740	Благоевград	Сатовча	Плетена
65440	Благоевград	Сатовча	Сатовча
67270	Благоевград	Сатовча	Слащен
73519	Благоевград	Сатовча	Туховища
76203	Благоевград	Сатовча	Фъргово
06238	Благоевград	Симитли	Брежани
06522	Благоевград	Симитли	Брестово
17405	Благоевград	Симитли	Градево
21837	Благоевград	Симитли	Докатичево
22753	Благоевград	Симитли	Долно Осеново
29146	Благоевград	Симитли	Железница
40052	Благоевград	Симитли	Крупник
48012	Благоевград	Симитли	Мечкул
57162	Благоевград	Симитли	Полена
57203	Благоевград	Симитли	Полето
61978	Благоевград	Симитли	Ракитна
66247	Благоевград	Симитли	Сенокос

66460	Благоевград	Симитли	Симитли
70370	Благоевград	Симитли	Сухострел
35105	Благоевград	Симитли	Сушица
73184	Благоевград	Симитли	Тросково
10608	Благоевград	Струмяни	Велювец
12142	Благоевград	Струмяни	Вракуповица
16033	Благоевград	Струмяни	Гореме
16273	Благоевград	Струмяни	Горна Крушица
16362	Благоевград	Струмяни	Горна Рибница
21467	Благоевград	Струмяни	Добри лаки
23532	Благоевград	Струмяни	Драката
32322	Благоевград	Струмяни	Игралище
32665	Благоевград	Струмяни	Илинденци
35818	Благоевград	Струмяни	Каменица
37191	Благоевград	Струмяни	Клепало
38056	Благоевград	Струмяни	Колибите
40957	Благоевград	Струмяни	Кърпелево
47473	Благоевград	Струмяни	Махалата
49686	Благоевград	Струмяни	Микрево
51737	Благоевград	Струмяни	Никудин
55227	Благоевград	Струмяни	Палат
61772	Благоевград	Струмяни	Раздол
65930	Благоевград	Струмяни	Седелец
78046	Благоевград	Струмяни	Цапарево
00014	Благоевград	Хаджидимово	Абланица
03976	Благоевград	Хаджидимово	Беслен
14341	Благоевград	Хаджидимово	Гайтаниново
32648	Благоевград	Хаджидимово	Илинден
38532	Благоевград	Хаджидимово	Копривлен
44464	Благоевград	Хаджидимово	Лъки
51860	Благоевград	Хаджидимово	Нова Ловча
52101	Благоевград	Хаджидимово	Ново Лески
55467	Благоевград	Хаджидимово	Парил
56109	Благоевград	Хаджидимово	Петрелик
72268	Благоевград	Хаджидимово	Теплен
72374	Благоевград	Хаджидимово	Тешово
00059	Благоевград	Якоруда	Аврамово
03561	Благоевград	Якоруда	Бел камен
07822	Благоевград	Якоруда	Бунцево
38220	Благоевград	Якоруда	Конарско
32603	Благоевград	Якоруда	Смолево
81850	Благоевград	Якоруда	Черна Места

86101	Благоевград	Якоруда	Юруково
87338	Благоевград	Якоруда	Якоруда
62013	Бургас	Айтос	Раклиново
06687	Бургас	Малко Търново	Бръшлян
07627	Бургас	Малко Търново	Бяла вода
11051	Бургас	Малко Търново	Визица
17693	Бургас	Малко Търново	Граматиково
30020	Бургас	Малко Търново	Заберново
30483	Бургас	Малко Търново	Звездец
35451	Бургас	Малко Търново	Калово
46663	Бургас	Малко Търново	Малко Търново
67307	Бургас	Малко Търново	Сливарово
69328	Бургас	Малко Търново	Стоилово
27454	Бургас	Несебър	Емона
11538	Бургас	Несебър	Свети Влас
04056	Бургас	Руен	Билка
11363	Бургас	Руен	Вишна
21614	Бургас	Руен	Добромир
23755	Бургас	Руен	Дропла
24757	Бургас	Руен	Дюля
30234	Бургас	Руен	Заимчево
30435	Бургас	Руен	Звезда
35955	Бургас	Руен	Каменяк
36213	Бургас	Руен	Каравельово
49254	Бургас	Руен	Мрежичко
56647	Бургас	Руен	Планиница
62548	Бургас	Руен	Речица
62904	Бургас	Руен	Рожден
63166	Бургас	Руен	Рудина
67725	Бургас	Руен	Снежа
67767	Бургас	Руен	Снягово
67876	Бургас	Руен	Соколец
69990	Бургас	Руен	Струя
87638	Бургас	Руен	Ясеново
05726	Бургас	Сунгурларе	Босилково
35924	Бургас	Сунгурларе	Каменско
36004	Бургас	Сунгурларе	Камчия
58857	Бургас	Сунгурларе	Пчелин
65111	Бургас	Сунгурларе	Садово
06553	Бургас	Царево	Бродилово
07291	Бургас	Царево	Българи
38251	Бургас	Царево	Кондолово

38947	Бургас	Царево	Кости
07034	Варна	Долни чифлик	Булаир
15597	Варна	Долни чифлик	Голица
00789	Варна	Дългопол	Аспарухово
78519	Варна	Дългопол	Цонево
11898	Велико Търново	Велико Търново	Войнежа
12098	Велико Търново	Велико Търново	Вонеща вода
12396	Велико Търново	Велико Търново	Въглевци
14235	Велико Търново	Велико Търново	Габровци
61861	Велико Търново	Велико Търново	Райковци
03054	Велико Търново	Елена	Беброво
04460	Велико Търново	Елена	Блъсковци
05164	Велико Търново	Елена	Бойковци
06896	Велико Търново	Елена	Буйновци
20268	Велико Търново	Елена	Дебели рът
23710	Велико Търново	Елена	Дрента
27190	Велико Търново	Елена	Елена
32593	Велико Търново	Елена	Илаков рът
35729	Велико Търново	Елена	Каменари
38337	Велико Търново	Елена	Константин
38861	Велико Търново	Елена	Костел
46125	Велико Търново	Елена	Майско
48057	Велико Търново	Елена	Мийковци
68429	Велико Търново	Елена	Средни колиби
72607	Велико Търново	Елена	Тодювци
83171	Велико Търново	Елена	Шилковци
87326	Велико Търново	Елена	Яковци
20514	Велико Търново	Златарица	Дединци
22890	Велико Търново	Златарица	Долно Шивачево
35273	Велико Търново	Златарица	Калайджии
61830	Велико Търново	Златарица	Разсоха
62431	Велико Търново	Златарица	Резач
63118	Велико Търново	Златарица	Росно
67395	Велико Търново	Златарица	Сливовица
68494	Велико Търново	Златарица	Средно село
11750	Велико Търново	Стражица	Водно
72237	Велико Търново	Стражица	Теменуга
17208	Велико Търново	Сухиндол	Горско Косово
03616	Видин	Белоградчик	Белоградчик
39606	Видин	Белоградчик	Крачимир
54517	Видин	Белоградчик	Ошане
58092	Видин	Белоградчик	Праужда

58582	Видин	Белоградчик	Пролазница
62339	Видин	Белоградчик	Раяновци
65173	Видин	Белоградчик	Салаш
68655	Видин	Белоградчик	Стакевци
69910	Видин	Белоградчик	Струиндол
81459	Видин	Белоградчик	Чифлик
56980	Видин	Макреш	Подгоре
12797	Видин	Чупрене	Върбово
16571	Видин	Чупрене	Горни Лом
22424	Видин	Чупрене	Долни Лом
62493	Видин	Чупрене	Репляна
73612	Видин	Чупрене	Търговище
81757	Видин	Чупрене	Чупрене
30606	Враца	Враца	Згориград
44728	Враца	Враца	Лютаджик
55070	Враца	Враца	Паволче
80311	Враца	Враца	Челопек
27317	Враца	Мездра	Елисейна
30510	Враца	Мездра	Зверино
31190	Враца	Мездра	Злидол
32281	Враца	Мездра	Игнатица
35314	Враца	Мездра	Кален
43654	Враца	Мездра	Лик
44745	Враца	Мездра	Лютиброд
44759	Враца	Мездра	Лютидол
54047	Враца	Мездра	Оселна
54506	Враца	Мездра	Очиндол
62390	Враца	Мездра	Ребърково
72432	Враца	Мездра	Типченица
36436	Враца	Роман	Караш
47322	Враца	Роман	Марково равнище
66576	Враца	Роман	Синьо бърдо
68432	Враца	Роман	Средни рът
77493	Враца	Роман	Хубавене
02347	Габрово	Габрово	Баланите
04964	Габрово	Габрово	Боженците
05400	Габрово	Габрово	Борики
14218	Габрово	Габрово	Габрово
17991	Габрово	Габрово	Гръблевци
20225	Габрово	Габрово	Дебел дял
22959	Габрово	Габрово	Донино
29547	Габрово	Габрово	Жълтеш

30661	Габрово	Габрово	Здравковец
37352	Габрово	Габрово	Кметовци
37722	Габрово	Габрово	Кози рог
38577	Габрово	Габрово	Копчелиите
43339	Габрово	Габрово	Лесичарка
48605	Габрово	Габрово	Мичковци
81904	Габрово	Габрово	Чарково
32319	Габрово	Дряново	Игнатовци
35465	Габрово	Дряново	Каломен
61529	Габрово	Дряново	Радовци
12677	Габрово	Дряново	Царева ливада
02885	Габрово	Севлиево	Батошево
20119	Габрово	Севлиево	Дамяново
20287	Габрово	Севлиево	Дебелцово
40275	Габрово	Севлиево	Кръвеник
48742	Габрово	Севлиево	Млечево
69417	Габрово	Севлиево	Стоките
69451	Габрово	Севлиево	Столтът
02563	Габрово	Трявна	Бангейци
03513	Габрово	Трявна	Белица
04025	Габрово	Трявна	Бижовци
27526	Габрово	Трявна	Енчовци
56719	Габрово	Трявна	Плачковци
58284	Габрово	Трявна	Престой
61323	Габрово	Трявна	Радевци
68823	Габрово	Трявна	Станчов хан
73403	Габрово	Трявна	Трявна
76220	Габрово	Трявна	Фъревци
81058	Габрово	Трявна	Черновръх
00062	Кърджали	Ардино	Аврамово
00607	Кърджали	Ардино	Ардино
00864	Кърджали	Ардино	Ахрянско
02991	Кърджали	Ардино	Башево
04248	Кърджали	Ардино	Бистроглед
07925	Кърджали	Ардино	Богатино
80176	Кърджали	Ардино	Боровица
77116	Кърджали	Ардино	Брезен
07747	Кърджали	Ардино	Бял извор
18544	Кърджали	Ардино	Главник
15607	Кърджали	Ардино	Голобрад
16910	Кърджали	Ардино	Горно Прахово
18321	Кърджали	Ардино	Гърбище

24880	Кърджали	Ардино	Дедино
21806	Кърджали	Ардино	Дойранци
22784	Кърджали	Ардино	Долно Прахово
24788	Кърджали	Ардино	Дядовци
27543	Кърджали	Ардино	Еньовче
29605	Кърджали	Ардино	Жълтуша
32946	Кърджали	Ардино	Искра
37085	Кърджали	Ардино	Китница
39952	Кърджали	Ардино	Кроячево
43164	Кърджали	Ардино	Латинка
44896	Кърджали	Ардино	Левци
43270	Кърджали	Ардино	Ленище
44584	Кърджали	Ардино	Любино
46156	Кърджали	Ардино	Мак
48756	Кърджали	Ардино	Млечино
49401	Кърджали	Ардино	Мусево
55124	Кърджали	Ардино	Падина
55525	Кърджали	Ардино	Паспал
55912	Кърджали	Ардино	Песнопой
58013	Кърджали	Ардино	Правдолюб
54260	Кърджали	Ардино	Рибарци
62894	Кърджали	Ардино	Родопско
63402	Кърджали	Ардино	Русалско
65646	Кърджали	Ардино	Светулка
70771	Кърджали	Ардино	Седларци
66562	Кърджали	Ардино	Синчец
68240	Кърджали	Ардино	Сполука
68597	Кърджали	Ардино	Срънско
69122	Кърджали	Ардино	Стар читак
69518	Кърджали	Ардино	Стояново
70319	Кърджали	Ардино	Сухово
47809	Кърджали	Ардино	Теменуга
73897	Кърджали	Ардино	Търна
73732	Кърджали	Ардино	Търносливка
77487	Кърджали	Ардино	Хромица
81921	Кърджали	Ардино	Червена скала
80964	Кърджали	Ардино	Чернигово
81596	Кърджали	Ардино	Чубрика
87059	Кърджали	Ардино	Ябълковец
07939	Кърджали	Джебел	Брежана
11689	Кърджали	Джебел	Воденичарско
14647	Кърджали	Джебел	Генерал Гешево

21525	Кърджали	Джебел	Добринци
29180	Кърджали	Джебел	Жельдово
29619	Кърджали	Джебел	Жълтика
32634	Кърджали	Джебел	Илийско
35972	Кърджали	Джебел	Каменяне
38371	Кърджали	Джебел	Контил
40676	Кърджали	Джебел	Купците
43178	Кърджали	Джебел	Лебед
48622	Кърджали	Джебел	Мишевско
68151	Кърджали	Джебел	Модрен
53271	Кърджали	Джебел	Овчево
57947	Кърджали	Джебел	Поточе
58387	Кърджали	Джебел	Припек
62654	Кърджали	Джебел	Ридино
63714	Кърджали	Джебел	Рожденско
63611	Кърджали	Джебел	Рът
70809	Кърджали	Джебел	Сипец
73715	Кърджали	Джебел	Търновци
75201	Кърджали	Джебел	Устрен
78313	Кърджали	Джебел	Цвятово
78642	Кърджали	Джебел	Църквица
81935	Кърджали	Джебел	Черешка
84019	Кърджали	Джебел	Щерна
87388	Кърджали	Джебел	Ямино
00905	Кърджали	Кирково	Априлци
13055	Кърджали	Кирково	Вълчанка
12886	Кърджали	Кирково	Върли дол
16821	Кърджали	Кирково	Горно Къпиново
17138	Кърджали	Кирково	Горски извор
17871	Кърджали	Кирково	Гривяк
20777	Кърджали	Кирково	Джерово
22678	Кърджали	Кирково	Долно Къпиново
23577	Кърджали	Кирково	Дрангово
30675	Кърджали	Кирково	Здравец
36748	Кърджали	Кирково	Каялоба
36926	Кърджали	Кирково	Кирково
37767	Кърджали	Кирково	Козлево
39445	Кърджали	Кирково	Кран
41174	Кърджали	Кирково	Кремен
39877	Кърджали	Кирково	Крилатица
40511	Кърджали	Кирково	Кукуряк
44080	Кърджали	Кирково	Лозенградци

46680	Кърджали	Кирково	Малкоч
47891	Кърджали	Кирково	Метличка
49480	Кърджали	Кирково	Мъглене
51086	Кърджали	Кирково	Нане
53878	Кърджали	Кирково	Орлица
56808	Кърджали	Кирково	Пловка
58178	Кърджали	Кирково	Пресека
59054	Кърджали	Кирково	Първенци
65228	Кърджали	Кирково	Самокитка
35016	Кърджали	Кирково	Светлен
66024	Кърджали	Кирково	Секирка
68577	Кърджали	Кирково	Средско
68895	Кърджали	Кирково	Старейшино
69482	Кърджали	Кирково	Стоманци
69866	Кърджали	Кирково	Стрижба
72463	Кърджали	Кирково	Тихомир
78183	Кърджали	Кирково	Царино
80065	Кърджали	Кирково	Чавка
80090	Кърджали	Кирково	Чакаларово
81493	Кърджали	Кирково	Чичево
83226	Кърджали	Кирково	Шипок
83538	Кърджали	Кирково	Шумнатица
87309	Кърджали	Кирково	Яковица
00093	Кърджали	Крумовград	Аврен
04306	Кърджали	Крумовград	Благун
05181	Кърджали	Крумовград	Бойник
06728	Кърджали	Крумовград	Бряговец
06906	Кърджали	Крумовград	Бук
15727	Кърджали	Крумовград	Голям Девесил
15878	Кърджали	Крумовград	Голямо Каменяне
16660	Кърджали	Крумовград	Горни Юруци
17868	Кърджали	Крумовград	Гривка
18085	Кърджали	Крумовград	Гулия
20393	Кърджали	Крумовград	Девесилица
20403	Кърджали	Крумовград	Девесилово
20732	Кърджали	Крумовград	Джанка
21302	Кърджали	Крумовград	Доборско
22157	Кърджали	Крумовград	Долна кула
22544	Кърджали	Крумовград	Долни Юруци
27036	Кърджали	Крумовград	Егрек
35269	Кърджали	Крумовград	Калайджиево
35849	Кърджали	Крумовград	Каменка

36021	Кърджали	Крумовград	Кандилка
36717	Кърджали	Крумовград	Качулка
37558	Кърджали	Крумовград	Ковил
37622	Кърджали	Крумовград	Кожухарци
39565	Кърджали	Крумовград	Красино
40823	Кърджали	Крумовград	Къклица
43596	Кърджали	Крумовград	Лещарка
43726	Кърджали	Крумовград	Лимец
44344	Кърджали	Крумовград	Луличка
46471	Кърджали	Крумовград	Малка Чинка
46601	Кърджали	Крумовград	Малко Каменяне
46872	Кърджали	Крумовград	Малък Девесил
49103	Кърджали	Крумовград	Морянци
53713	Кърджали	Крумовград	Орешари
55097	Кърджали	Крумовград	Падало
55614	Кърджали	Крумовград	Пашинци
55751	Кърджали	Крумовград	Пелин
55899	Кърджали	Крумовград	Перуника
57950	Кърджали	Крумовград	Поточница
62617	Кърджали	Крумовград	Рибино
63505	Кърджали	Крумовград	Ручей
65190	Кърджали	Крумовград	Самовила
65454	Кърджали	Крумовград	Сбор
66545	Кърджали	Крумовград	Синигер
66716	Кърджали	Крумовград	Скалак
67132	Кърджали	Крумовград	Сладкодум
68936	Кърджали	Крумовград	Стари чал
81743	Кърджали	Крумовград	Стражец
70104	Кърджали	Крумовград	Студен кладенец
70559	Кърджали	Крумовград	Сърнак
72429	Кърджали	Крумовград	Тинтява
72610	Кърджали	Крумовград	Токачка
72730	Кърджали	Крумовград	Тополка
77267	Кърджали	Крумовград	Хисар
77428	Кърджали	Крумовград	Храстово
80145	Кърджали	Крумовград	Чал
81027	Кърджали	Крумовград	Черничево
81205	Кърджали	Крумовград	Чернооки
02124	Кърджали	Кърджали	Багра
03006	Кърджали	Кърджали	Бащино
03499	Кърджали	Кърджали	Бели пласт
04409	Кърджали	Кърджали	Бленика

04902	Кърджали	Кърджали	Божак
05205	Кърджали	Кърджали	Бойно
05325	Кърджали	Кърджали	Болярци
06567	Кърджали	Кърджали	Брош
07764	Кърджали	Кърджали	Бялка
10358	Кърджали	Кърджали	Велешани
11243	Кърджали	Кърджали	Висока поляна
12053	Кърджали	Кърджали	Воловарци
12694	Кърджали	Кърджали	Върбенци
15268	Кърджали	Кърджали	Гняздово
15641	Кърджали	Кърджали	Голяма бара
16267	Кърджали	Кърджали	Горна крепост
21511	Кърджали	Кърджали	Добриново
21991	Кърджали	Кърджали	Долище
24462	Кърджали	Кърджали	Дъждовница
24596	Кърджали	Кърджали	Дънгово
29413	Кърджали	Кърджали	Житарник
30260	Кърджали	Кърджали	Зайчино
30466	Кърджали	Кърджали	Звезделина
30475	Кърджали	Кърджали	Звезден
30569	Кърджали	Кърджали	Звъника
30586	Кърджали	Кърджали	Звънче
30747	Кърджали	Кърджали	Зелениково
31348	Кърджали	Кърджали	Зорница
32161	Кърджали	Кърджали	Иванци
32679	Кърджали	Кърджали	Илиница
35403	Кърджали	Кърджали	Калинка
35540	Кърджали	Кърджали	Калоянци
35732	Кърджали	Кърджали	Каменарци
37438	Кърджали	Кърджали	Кобиляне
37928	Кърджали	Кърджали	Кокиче
37962	Кърджали	Кърджали	Кокошане
38981	Кърджали	Кърджали	Костино
40169	Кърджали	Кърджали	Крушевска
40186	Кърджали	Кърджали	Крушка
41085	Кърджали	Кърджали	Къосево
43856	Кърджали	Кърджали	Лисиците
44361	Кърджали	Кърджали	Лъвово
46139	Кърджали	Кърджали	Майсторово
46214	Кърджали	Кърджали	Македонци
49120	Кърджали	Кърджали	Мост
49343	Кърджали	Кърджали	Мургово

49521	Кърджали	Кърджали	Мъдрец
51442	Кърджали	Кърджали	Ненково
53816	Кърджали	Кърджали	Орешница
54479	Кърджали	Кърджали	Охлювец
55823	Кърджали	Кърджали	Пеньово
55885	Кърджали	Кърджали	Перперек
56054	Кърджали	Кърджали	Петлино
58342	Кърджали	Кърджали	Прилепци
58997	Кърджали	Кърджали	Пъдарци
62195	Кърджали	Кърджали	Рани лист
62445	Кърджали	Кърджали	Резбарци
62668	Кърджали	Кърджали	Ридово
65512	Кърджали	Кърджали	Сватбаре
65890	Кърджали	Кърджали	Севдалина
66754	Кърджали	Кърджали	Скална глава
67742	Кърджали	Кърджали	Снежинка
68014	Кърджали	Кърджали	Солище
69612	Кърджали	Кърджали	Стражевци
77339	Кърджали	Кърджали	Ходжовци
78149	Кърджали	Кърджали	Царевец
80248	Кърджали	Кърджали	Чеганци
80844	Кърджали	Кърджали	Черна скала
81267	Кърджали	Кърджали	Черньовци
81362	Кърджали	Кърджали	Чилик
81462	Кърджали	Кърджали	Чифлик
87494	Кърджали	Кърджали	Яребица
00828	Кърджали	Момчилград	Ауста
04008	Кърджали	Момчилград	Биволяне
12293	Кърджали	Момчилград	Врело
17186	Кърджали	Момчилград	Горско Дюлево
17988	Кърджали	Момчилград	Груево
18126	Кърджали	Момчилград	Гургулица
20755	Кърджали	Момчилград	Джелепско
23830	Кърджали	Момчилград	Друмче
30452	Кърджали	Момчилград	Звездел
38697	Кърджали	Момчилград	Кос
80131	Кърджали	Момчилград	Кременец
43493	Кърджали	Момчилград	Летовник
47144	Кърджали	Момчилград	Манчево
48917	Кърджали	Момчилград	Момина сълза
51097	Кърджали	Момчилград	Нановица
53076	Кърджали	Момчилград	Обичник

55169	Кърджали	Момчилград	Пазарци
56575	Кърджали	Момчилград	Пиявец
56767	Кърджали	Момчилград	Плешинци
57892	Кърджали	Момчилград	Постник
58757	Кърджали	Момчилград	Птичар
61063	Кърджали	Момчилград	Равен
62147	Кърджали	Момчилград	Ралица
65797	Кърджали	Момчилград	Свобода
65944	Кърджали	Момчилград	Седефче
70785	Кърджали	Момчилград	Сенце
67882	Кърджали	Момчилград	Соколино
72134	Кърджали	Момчилград	Татул
81517	Кърджали	Момчилград	Чобанка
81548	Кърджали	Момчилград	Чомаково
81734	Кърджали	Момчилград	Чуково
02261	Кърджали	Черноочене	Бакалите
03188	Кърджали	Черноочене	Безводно
03410	Кърджали	Черноочене	Бели вир
03986	Кърджали	Черноочене	Беснурка
05640	Кърджали	Черноочене	Боровско
05712	Кърджали	Черноочене	Босилица
05791	Кърджали	Черноочене	Бостанци
07472	Кърджали	Черноочене	Бърза река
10700	Кърджали	Черноочене	Верско
11613	Кърджали	Черноочене	Водач
11805	Кърджали	Черноочене	Вождово
11987	Кърджали	Черноочене	Войново
12423	Кърджали	Черноочене	Възел
14221	Кърджали	Черноочене	Габрово
20167	Кърджали	Черноочене	Даскалово
23114	Кърджали	Черноочене	Драганово
24774	Кърджали	Черноочене	Дядовско
29252	Кърджали	Черноочене	Женда
34117	Кърджали	Черноочене	Йончово
36066	Кърджали	Черноочене	Каняк
38176	Кърджали	Черноочене	Комунига
40796	Кърджали	Черноочене	Куцово
49326	Кърджали	Черноочене	Мурга
51192	Кърджали	Черноочене	Небеска
52153	Кърджали	Черноочене	Новоселище
52372	Кърджали	Черноочене	Ночево
55395	Кърджали	Черноочене	Паничково

55568	Кърджали	Черноочене	Патица
63392	Кърджали	Черноочене	Русалина
65841	Кърджали	Черноочене	Свободиново
67893	Кърджали	Черноочене	Соколите
68415	Кърджали	Черноочене	Среднево
68566	Кърджали	Черноочене	Средска
69657	Кърджали	Черноочене	Стражница
80830	Кърджали	Черноочене	Черна нива
87165	Кърджали	Черноочене	Яворово
02049	Кюстендил	Бобов дол	Бабино
04371	Кюстендил	Бобов дол	Блато
04501	Кюстендил	Бобов дол	Бобов дол
15446	Кюстендил	Бобов дол	Голема Фуча
15457	Кюстендил	Бобов дол	Голям Върбовник
16242	Кюстендил	Бобов дол	Горна Козница
38635	Кюстендил	Бобов дол	Коркина
44210	Кюстендил	Бобов дол	Локвата
46262	Кюстендил	Бобов дол	Мала Фуча
46317	Кюстендил	Бобов дол	Мали Върбовник
48711	Кюстендил	Бобов дол	Мламолово
02172	Кюстендил	Бобошево	Бадино
04314	Кюстендил	Бобошево	Блажиево
11232	Кюстендил	Бобошево	Висока могила
12351	Кюстендил	Бобошево	Вуково
21565	Кюстендил	Бобошево	Доброво
35804	Кюстендил	Бобошево	Каменик
66888	Кюстендил	Бобошево	Скрино
67252	Кюстендил	Бобошево	Слатино
68062	Кюстендил	Бобошево	Сопово
75174	Кюстендил	Бобошево	Усойка
78495	Кюстендил	Бобошево	Циклово
04220	Кюстендил	Дупница	Бистрица
17659	Кюстендил	Дупница	Грамаде
20612	Кюстендил	Дупница	Делян
20763	Кюстендил	Дупница	Джерман
39325	Кюстендил	Дупница	Крайни дол
39339	Кюстендил	Дупница	Крайници
39640	Кюстендил	Дупница	Кременик
56349	Кюстендил	Дупница	Пиперево
65245	Кюстендил	Дупница	Самораново
72758	Кюстендил	Дупница	Тополница
05565	Кюстендил	Кочериново	Боровец

07065	Кюстендил	Кочериново	Бураново
23323	Кюстендил	Кочериново	Драгодан
39997	Кюстендил	Кочериново	Крумово
69261	Кюстендил	Кочериново	Стоб
76180	Кюстендил	Кочериново	Фролош
78625	Кюстендил	Кочериново	Цървище
04323	Кюстендил	Кюстендил	Блатец
04491	Кюстендил	Кюстендил	Бобешино
04796	Кюстендил	Кюстендил	Богослов
07048	Кюстендил	Кюстендил	Буново
48355	Кюстендил	Кюстендил	Вратца
16026	Кюстендил	Кюстендил	Горановци
16141	Кюстендил	Кюстендил	Горна Брестница
16995	Кюстендил	Кюстендил	Горно Уйно
17680	Кюстендил	Кюстендил	Грамаждано
17751	Кюстендил	Кюстендил	Граница
18112	Кюстендил	Кюстендил	Гурбановци
18318	Кюстендил	Кюстендил	Гърбино
18352	Кюстендил	Кюстендил	Гърляно
18455	Кюстендил	Кюстендил	Гюешево
20208	Кюстендил	Кюстендил	Дворище
21782	Кюстендил	Кюстендил	Дожевица
22811	Кюстендил	Кюстендил	Долно село
22862	Кюстендил	Кюстендил	Долно Уйно
23282	Кюстендил	Кюстендил	Драговищица
29266	Кюстендил	Кюстендил	Жеравино
29386	Кюстендил	Кюстендил	Жиленци
32144	Кюстендил	Кюстендил	Ивановци
35835	Кюстендил	Кюстендил	Каменичка Скакавица
38515	Кюстендил	Кюстендил	Коприва
40765	Кюстендил	Кюстендил	Кутугерци
40991	Кюстендил	Кюстендил	Кършалево
43267	Кюстендил	Кюстендил	Лелинци
43373	Кюстендил	Кюстендил	Леска
43815	Кюстендил	Кюстендил	Лисец
44183	Кюстендил	Кюстендил	Лозно
44255	Кюстендил	Кюстендил	Ломница
46108	Кюстендил	Кюстендил	Мазарачево
52194	Кюстендил	Кюстендил	Ново село
57188	Кюстендил	Кюстендил	Полетинци
57319	Кюстендил	Кюстендил	Полска Скакавица
58129	Кюстендил	Кюстендил	Преколница

61457	Кюстендил	Кюстендил	Радловци
63536	Кюстендил	Кюстендил	Раждавица
62181	Кюстендил	Кюстендил	Раненци
62428	Кюстендил	Кюстендил	Режинци
63608	Кюстендил	Кюстендил	Ръсово
65047	Кюстендил	Кюстендил	Савойски
65142	Кюстендил	Кюстендил	Сажденик
67461	Кюстендил	Кюстендил	Слокошица
69167	Кюстендил	Кюстендил	Стенско
72045	Кюстендил	Кюстендил	Таваличево
73750	Кюстендил	Кюстендил	Търсино
78447	Кюстендил	Кюстендил	Церовица
78543	Кюстендил	Кюстендил	Црешново
78598	Кюстендил	Кюстендил	Цървена ябълка
78608	Кюстендил	Кюстендил	Цървендол
78611	Кюстендил	Кюстендил	Цървеняно
81606	Кюстендил	Кюстендил	Чудинци
83257	Кюстендил	Кюстендил	Шипочано
10050	Кюстендил	Невестино	Ваксево
10817	Кюстендил	Невестино	Ветрен
21292	Кюстендил	Невестино	Длъхчево-Сабляр
22112	Кюстендил	Невестино	Долна Козница
23827	Кюстендил	Невестино	Друмохар
27574	Кюстендил	Невестино	Еремия
30613	Кюстендил	Невестино	Згурово
32696	Кюстендил	Невестино	Илия
35119	Кюстендил	Невестино	Кадровица
49566	Кюстендил	Невестино	Мърводол
55542	Кюстендил	Невестино	Пастух
55734	Кюстендил	Невестино	Пелатиково
62058	Кюстендил	Невестино	Раково
62284	Кюстендил	Невестино	Рашка Гращица
67619	Кюстендил	Невестино	Смоличано
69571	Кюстендил	Невестино	Страдалово
72494	Кюстендил	Невестино	Тишаново
78584	Кюстендил	Невестино	Църварица
80251	Кюстендил	Невестино	Чеканец
62685	Кюстендил	Рила	Рилски манастир
55083	Кюстендил	Рила	Падала
55539	Кюстендил	Рила	Пастра
62671	Кюстендил	Рила	Рила
67698	Кюстендил	Рила	Смочево

53254	Кюстендил	Сапарева баня	Овчарци
62520	Кюстендил	Сапарева баня	Ресилово
65365	Кюстендил	Сапарева баня	Сапарева баня
65379	Кюстендил	Сапарева баня	Сапарево
06392	Кюстендил	Трекляно	Брест
07226	Кюстендил	Трекляно	Бъзовица
14101	Кюстендил	Трекляно	Габрешевци
16554	Кюстендил	Трекляно	Горни Коритен
16804	Кюстендил	Трекляно	Горно Кобиле
21422	Кюстендил	Трекляно	Добри дол
22410	Кюстендил	Трекляно	Долни Коритен
22650	Кюстендил	Трекляно	Долно Кобиле
23399	Кюстендил	Трекляно	Драгойчинци
31200	Кюстендил	Трекляно	Злогош
36960	Кюстендил	Трекляно	Киселица
38786	Кюстендил	Трекляно	Косово
47929	Кюстендил	Трекляно	Метохия
56887	Кюстендил	Трекляно	Побит камък
68535	Кюстендил	Трекляно	Средорек
70411	Кюстендил	Трекляно	Сушица
73047	Кюстендил	Трекляно	Трекляно
75232	Кюстендил	Трекляно	Уши
81325	Кюстендил	Трекляно	Чешлянци
52218	Ловеч	Априлци	Априлци
10567	Ловеч	Априлци	Велчево
23621	Ловеч	Априлци	Драшкова поляна
66771	Ловеч	Априлци	Скандалото
00028	Ловеч	Ловеч	Абланица
07260	Ловеч	Ловеч	Българене
24373	Ловеч	Ловеч	Дъбрава
43579	Ловеч	Ловеч	Лешница
46396	Ловеч	Ловеч	Малиново
67948	Ловеч	Ловеч	Соколово
69225	Ловеч	Ловеч	Стефаново
07884	Ловеч	Тетевен	Бабинци
10272	Ловеч	Тетевен	Васильово
14386	Ловеч	Тетевен	Галата
15148	Ловеч	Тетевен	Глогово
15165	Ловеч	Тетевен	Гложене
15758	Ловеч	Тетевен	Голям извор
17419	Ловеч	Тетевен	Градежница
20996	Ловеч	Тетевен	Дивчовото

46437	Ловеч	Тетевен	Малка Желязна
62579	Ловеч	Тетевен	Рибарица
72343	Ловеч	Тетевен	Тетевен
80902	Ловеч	Тетевен	Черни Вит
02302	Ловеч	Троян	Балабанско
02448	Ловеч	Троян	Балканец
03486	Ловеч	Троян	Бели Осъм
03558	Ловеч	Троян	Белиш
05445	Ловеч	Троян	Борима
15703	Ловеч	Троян	Голяма Желязна
16986	Ловеч	Троян	Горно трапе
18109	Ловеч	Троян	Гумощник
21590	Ловеч	Троян	Добродан
24476	Ловеч	Троян	Дълбок дол
35290	Ловеч	Троян	Калейца
44241	Ловеч	Троян	Ломец
53707	Ловеч	Троян	Орешак
55587	Ловеч	Троян	Патрешко
70500	Ловеч	Троян	Старо село
72309	Ловеч	Троян	Терзийско
73198	Ловеч	Троян	Троян
80981	Ловеч	Троян	Черни Осъм
81476	Ловеч	Троян	Чифлик
83212	Ловеч	Троян	Шипково
36943	Ловеч	Угърчин	Кирчево
43325	Ловеч	Угърчин	Лесидрен
67057	Ловеч	Угърчин	Славщица
68076	Ловеч	Угърчин	Сопот
02909	Ловеч	Ябланица	Батулци
46886	Ловеч	Ябланица	Малък извор
87014	Ловеч	Ябланица	Ябланица
03928	Монтана	Берковица	Берковица
07510	Монтана	Берковица	Бързия
39044	Монтана	Берковица	Котеновци
43414	Монтана	Берковица	Лесковец
55930	Монтана	Берковица	Песочница
78286	Монтана	Берковица	Цветкова бара
80635	Монтана	Берковица	Черешовица
12961	Монтана	Вършец	Вършец
16119	Монтана	Вършец	Горна Бела речка
16866	Монтана	Вършец	Горно Озирово
22019	Монтана	Вършец	Долна Бела речка

68179	Монтана	Вършец	Спанчевци
14773	Монтана	Георги Дамяново	Георги Дамяново
14965	Монтана	Георги Дамяново	Главановци
15299	Монтана	Георги Дамяново	Говежда
20941	Монтана	Георги Дамяново	Дива Слатина
24534	Монтана	Георги Дамяново	Дълги дел
27348	Монтана	Георги Дамяново	Еловица
38488	Монтана	Георги Дамяново	Копиловци
47771	Монтана	Георги Дамяново	Меляне
57474	Монтана	Георги Дамяново	Помеждин
16300	Монтана	Чипровци	Горна Лука
29115	Монтана	Чипровци	Железна
47353	Монтана	Чипровци	Мартиново
48475	Монтана	Чипровци	Митровци
58116	Монтана	Чипровци	Превала
61090	Монтана	Чипровци	Равна
80354	Монтана	Чипровци	Челюстница
81390	Монтана	Чипровци	Чипровци
02837	Пазарджик	Батак	Батак
51874	Пазарджик	Батак	Нова махала
76162	Пазарджик	Батак	Фотиново
03592	Пазарджик	Белово	Белово
14163	Пазарджик	Белово	Габровица
24414	Пазарджик	Белово	Дъбравите
48903	Пазарджик	Белово	Момина клисура
66319	Пазарджик	Белово	Сестримо
06207	Пазарджик	Брацигово	Брацигово
29522	Пазарджик	Брацигово	Жребичко
61220	Пазарджик	Брацигово	Равногор
62973	Пазарджик	Брацигово	Розово
00881	Пазарджик	Велинград	Абланица
07836	Пазарджик	Велинград	Биркова
07853	Пазарджик	Велинград	Бозьова
07867	Пазарджик	Велинград	Бутрева
10450	Пазарджик	Велинград	Велинград
12989	Пазарджик	Велинград	Враненци
18527	Пазарджик	Велинград	Горна Дъбева
17823	Пазарджик	Велинград	Грашево
23234	Пазарджик	Велинград	Драгиново
41136	Пазарджик	Велинград	Кръстава
47559	Пазарджик	Велинград	Медени поляни
55631	Пазарджик	Велинград	Пашови

59224	Пазарджик	Велинград	Побит камък
63687	Пазарджик	Велинград	Рохлева
65534	Пазарджик	Велинград	Света Петка
70648	Пазарджик	Велинград	Сърница
78272	Пазарджик	Велинград	Цветино
81863	Пазарджик	Велинград	Чолакова
86115	Пазарджик	Велинград	Юндола
05459	Пазарджик	Лесичово	Боримечково
20362	Пазарджик	Пазарджик	Дебършица
55556	Пазарджик	Пазарджик	Паталеница
78570	Пазарджик	Пазарджик	Црънча
02717	Пазарджик	Панагюрище	Баня
07572	Пазарджик	Панагюрище	Бъта
53103	Пазарджик	Панагюрище	Оборище
55302	Пазарджик	Панагюрище	Панагюрище
57128	Пазарджик	Панагюрище	Поибрене
56277	Пазарджик	Пещера	Пещера
61371	Пазарджик	Пещера	Радилово
23008	Пазарджик	Ракитово	Дорково
38844	Пазарджик	Ракитово	Костандово
62004	Пазарджик	Ракитово	Ракитово
10104	Пазарджик	Септември	Варвара
10851	Пазарджик	Септември	Ветрен дол
16732	Пазарджик	Септември	Горно вършило
66202	Пазарджик	Септември	Семчиново
66439	Пазарджик	Септември	Симеоновец
69835	Пазарджик	Стрелча	Стрелча
00610	Перник	Брезник	Арзан
02066	Перник	Брезник	Бабица
02614	Перник	Брезник	Банище
03099	Перник	Брезник	Бегуновци
04042	Перник	Брезник	Билинци
06286	Перник	Брезник	Брезник
06313	Перник	Брезник	Брезнишки извор
06639	Перник	Брезник	Брусник
10548	Перник	Брезник	Велковци
11034	Перник	Брезник	Видрица
14893	Перник	Брезник	Гигинци
15331	Перник	Брезник	Гоз
16382	Перник	Брезник	Горна Секирна
16612	Перник	Брезник	Горни Романци
18349	Перник	Брезник	Гърло

22263	Перник	Брезник	Долна Секирна
22506	Перник	Брезник	Долни Романци
24205	Перник	Брезник	Душинци
30048	Перник	Брезник	Завала
41126	Перник	Брезник	Конска
39150	Перник	Брезник	Кошарево
39517	Перник	Брезник	Красава
39855	Перник	Брезник	Кривонос
49374	Перник	Брезник	Муртинци
51490	Перник	Брезник	Непразненци
52324	Перник	Брезник	Ноевци
53463	Перник	Брезник	Озърновци
62373	Перник	Брезник	Ребро
17796	Перник	Брезник	Режанци
63519	Перник	Брезник	Ръжавец
65084	Перник	Брезник	Садовик
67163	Перник	Брезник	Слаковци
68059	Перник	Брезник	Сопица
68833	Перник	Брезник	Станьовци
87579	Перник	Брезник	Ярославци
03887	Перник	Земен	Беренде
04340	Перник	Земен	Блатешница
12228	Перник	Земен	Враня стена
14146	Перник	Земен	Габровдол
16167	Перник	Земен	Горна Врабча
16170	Перник	Земен	Горна Глоговица
20972	Перник	Земен	Дивля
22054	Перник	Земен	Долна Врабча
27320	Перник	Земен	Еловдол
29012	Перник	Земен	Жабляно
30778	Перник	Земен	Земен
35482	Перник	Земен	Калотинци
49357	Перник	Земен	Мурено
53415	Перник	Земен	Одраница
55141	Перник	Земен	Падине
56280	Перник	Земен	Пещера
62356	Перник	Земен	Раянци
67595	Перник	Земен	Смиров дол
80385	Перник	Земен	Чепино
27043	Перник	Ковачевци	Егълница
35434	Перник	Ковачевци	Калище
37513	Перник	Ковачевци	Ковачевци

38724	Перник	Ковачевци	Косача
43918	Перник	Ковачевци	Лобош
61947	Перник	Ковачевци	Ракиловци
65591	Перник	Ковачевци	Светля
66648	Перник	Ковачевци	Сирищник
67266	Перник	Ковачевци	Слатино
72223	Перник	Перник	Батановци
04618	Перник	Перник	Богданов дол
05760	Перник	Перник	Боснек
11209	Перник	Перник	Вискяр
11288	Перник	Перник	Витановци
15504	Перник	Перник	Големо Бучино
20986	Перник	Перник	Дивотино
23251	Перник	Перник	Драгичево
30836	Перник	Перник	Зидарци
37174	Перник	Перник	Кладница
39387	Перник	Перник	Кралев дол
43428	Перник	Перник	Лесковец
44656	Перник	Перник	Люлин
48037	Перник	Перник	Мещица
55871	Перник	Перник	Перник
56650	Перник	Перник	Планиница
61618	Перник	Перник	Радуй
62219	Перник	Перник	Расник
63152	Перник	Перник	Рударци
66072	Перник	Перник	Селищен дол
70038	Перник	Перник	Студена
81952	Перник	Перник	Черна гора
81623	Перник	Перник	Чуйпетлово
87480	Перник	Перник	Ярджиловци
02230	Перник	Радомир	Байкалско
05534	Перник	Радомир	Борнарево
11404	Перник	Радомир	Владимир
16208	Перник	Радомир	Горна Диканя
18263	Перник	Радомир	Гълъбник
20256	Перник	Радомир	Дебели лаг
22085	Перник	Радомир	Долна Диканя
23443	Перник	Радомир	Драгомирово
23649	Перник	Радомир	Дрен
24832	Перник	Радомир	Друган
29060	Перник	Радомир	Жедна
29622	Перник	Радомир	Житуша

32384	Перник	Радомир	Извор
36566	Перник	Радомир	Касилаг
41232	Перник	Радомир	Кленовик
38265	Перник	Радомир	Кондофрей
38460	Перник	Радомир	Копаница
51617	Перник	Радомир	Николаево
61354	Перник	Радомир	Радибош
61577	Перник	Радомир	Радомир
69064	Перник	Радомир	Старо село
69239	Перник	Радомир	Стефаново
75023	Перник	Радомир	Углярци
80488	Перник	Радомир	Червена могила
81709	Перник	Радомир	Чуковец
02645	Перник	Трън	Банкя
03873	Перник	Трън	Бераинци
04697	Перник	Трън	Богойна
05918	Перник	Трън	Бохова
07096	Перник	Трън	Бусинци
07137	Перник	Трън	Бутроинци
10478	Перник	Трън	Велиново
11017	Перник	Трън	Видрар
12139	Перник	Трън	Врабча
12348	Перник	Трън	Вукан
14979	Перник	Трън	Главановци
15134	Перник	Трън	Глоговица
16331	Перник	Трън	Горна Мелна
17077	Перник	Трън	Горочевци
20818	Перник	Трън	Джинчовци
21854	Перник	Трън	Докьовци
22201	Перник	Трън	Долна Мелна
24517	Перник	Трън	Дълга лука
27084	Перник	Трън	Ездимирци
27351	Перник	Трън	Еловица
27601	Перник	Трън	Ерул
30017	Перник	Трън	Забел
30716	Перник	Трън	Зелениград
37602	Перник	Трън	Кожинци
39027	Перник	Трън	Костуринци
41040	Перник	Трън	Къшле
43195	Перник	Трън	Лева река
43551	Перник	Трън	Лешниковци
44269	Перник	Трън	Ломница

44781	Перник	Трън	Лялинци
48249	Перник	Трън	Милкьовци
48252	Перник	Трън	Милославци
49182	Перник	Трън	Мракетинци
49196	Перник	Трън	Мрамор
51130	Перник	Трън	Насалевци
51343	Перник	Трън	Неделково
55453	Перник	Трън	Парамун
55814	Перник	Трън	Пенкьовци
58551	Перник	Трън	Проданча
61501	Перник	Трън	Радово
62205	Перник	Трън	Рани луг
62565	Перник	Трън	Реяновци
67458	Перник	Трън	Слишовци
68641	Перник	Трън	Стайчовци
69777	Перник	Трън	Стрезимировци
70086	Перник	Трън	Студен извор
73273	Перник	Трън	Трън
73479	Перник	Трън	Туроковци
76114	Перник	Трън	Филиповци
78327	Перник	Трън	Цегриловци
83209	Перник	Трън	Шипковица
87566	Перник	Трън	Ярловци
02974	Пловдив	Асеновград	Бачково
07870	Пловдив	Асеновград	Бор
12992	Пловдив	Асеновград	Врата
16955	Пловдив	Асеновград	Горнослав
21676	Пловдив	Асеновград	Добростан
29581	Пловдив	Асеновград	Жълт камък
38799	Пловдив	Асеновград	Косово
44834	Пловдив	Асеновград	Лясково
49151	Пловдив	Асеновград	Мостово
51127	Пловдив	Асеновград	Нареченски бани
51830	Пловдив	Асеновград	Новаково
53761	Пловдив	Асеновград	Орешец
70737	Пловдив	Асеновград	Сини връх
72789	Пловдив	Асеновград	Тополово
73147	Пловдив	Асеновград	Три могили
75254	Пловдив	Асеновград	Узуново
02035	Пловдив	Брезово	Бабек
62966	Пловдив	Брезово	Розовец
65526	Пловдив	Брезово	Свежен

70593	Пловдив	Брезово	Сърнегор
04563	Пловдив	Карлово	Богдан
10207	Пловдив	Карлово	Васил Левски
32226	Пловдив	Карлово	Иганово
35496	Пловдив	Карлово	Калофер
36186	Пловдив	Карлово	Каравелово
36498	Пловдив	Карлово	Карлово
37229	Пловдив	Карлово	Климент
37277	Пловдив	Карлово	Клисура
40939	Пловдив	Карлово	Кърнаре
49117	Пловдив	Карлово	Московец
49240	Пловдив	Карлово	Мраченик
55676	Пловдив	Карлово	Певците
62949	Пловдив	Карлово	Розино
67235	Пловдив	Карлово	Слатина
69420	Пловдив	Карлово	Столетово
77462	Пловдив	Карлово	Христо Даново
39921	Пловдив	Кричим	Кричим
18277	Пловдив	Куклен	Гълъбово
21324	Пловдив	Куклен	Добралък
63238	Пловдив	Куклен	Руен
78207	Пловдив	Куклен	Цар Калоян
87179	Пловдив	Куклен	Яврово
03530	Пловдив	Лъки	Белица
05623	Пловдив	Лъки	Борово
20883	Пловдив	Лъки	Джурково
23950	Пловдив	Лъки	Дряново
31423	Пловдив	Лъки	Здравец
44447	Пловдив	Лъки	Лъкавица
44478	Пловдив	Лъки	Лъки
46989	Пловдив	Лъки	Манастир
86012	Пловдив	Лъки	Югово
56335	Пловдив	Първомай	Буково
05150	Пловдив	Родопи	Бойково
20523	Пловдив	Родопи	Дедово
32408	Пловдив	Родопи	Извор
43671	Пловдив	Родопи	Лилково
66651	Пловдив	Родопи	Ситово
66809	Пловдив	Родопи	Скобелево
75188	Пловдив	Родопи	Устина
77373	Пловдив	Родопи	Храбрино
81774	Пловдив	Родопи	Чурен

00480	Пловдив	Сопот	Анево
68080	Пловдив	Сопот	Сопот
40333	Пловдив	Хисаря	Кръстевич
49624	Пловдив	Хисаря	Мътеница
69016	Пловдив	Хисаря	Старосел
05480	Сливен	Котел	Боринци
06135	Сливен	Котел	Братан
24270	Сливен	Котел	Дъбова
29283	Сливен	Котел	Жеравна
36854	Сливен	Котел	Кипилово
39030	Сливен	Котел	Котел
47528	Сливен	Котел	Медвен
51398	Сливен	Котел	Нейково
53919	Сливен	Котел	Орлово
54300	Сливен	Котел	Остра могила
69821	Сливен	Котел	Стрелци
72480	Сливен	Котел	Тича
04114	Сливен	Сливен	Бинкос
04947	Сливен	Сливен	Божевци
07613	Сливен	Сливен	Бяла
12414	Сливен	Сливен	Въглен
15237	Сливен	Сливен	Глушник
15936	Сливен	Сливен	Голямо Чочовени
17600	Сливен	Сливен	Градско
30257	Сливен	Сливен	Зайчари
32545	Сливен	Сливен	Изгрев
32915	Сливен	Сливен	Ичера
35537	Сливен	Сливен	Калояново
51929	Сливен	Сливен	Новачево
62061	Сливен	Сливен	Раково
67338	Сливен	Сливен	Сливен
68117	Сливен	Сливен	Сотиря
68549	Сливен	Сливен	Средорек
68864	Сливен	Сливен	Стара река
81387	Сливен	Сливен	Чинтулово
05551	Сливен	Твърдица	Боров дол
07644	Сливен	Твърдица	Бяла паланка
29533	Сливен	Твърдица	Жълт бряг
53847	Сливен	Твърдица	Оризари
65499	Сливен	Твърдица	Сборище
72165	Сливен	Твърдица	Твърдица
15944	Сливен	Твърдица	Шивачево

44402	Смолян	Баните	Баните
05737	Смолян	Баните	Босилково
11377	Смолян	Баните	Вишнево
12526	Смолян	Баните	Вълчан дол
15117	Смолян	Баните	Глогино
00850	Смолян	Баните	Гълъбово
20033	Смолян	Баните	Давидково
20198	Смолян	Баните	Две тополи
20290	Смолян	Баните	Дебеляново
23875	Смолян	Баните	Дрянка
30209	Смолян	Баните	Загражден
40326	Смолян	Баните	Кръстатица
46406	Смолян	Баните	Малка Арда
54002	Смолян	Баните	Оряховец
59313	Смолян	Баните	Планинско
62606	Смолян	Баните	Рибен дол
67355	Смолян	Баните	Сливка
70158	Смолян	Баните	Стърница
72922	Смолян	Баните	Траве
05462	Смолян	Борино	Борино
06879	Смолян	Борино	Буйново
37592	Смолян	Борино	Кожари
80159	Смолян	Борино	Чала
87223	Смолян	Борино	Ягодина
03112	Смолян	Девин	Беден
06269	Смолян	Девин	Брезе
17957	Смолян	Девин	Грохотно
18424	Смолян	Девин	Гьоврен
20465	Смолян	Девин	Девин
36796	Смолян	Девин	Кестен
44848	Смолян	Девин	Лясково
48547	Смолян	Девин	Михалково
54198	Смолян	Девин	Осиково
66130	Смолян	Девин	Селча
69465	Смолян	Девин	Стоманево
73105	Смолян	Девин	Триград
81815	Смолян	Девин	Чуруково
02779	Смолян	Доспат	Барутин
06700	Смолян	Доспат	Бръщен
23025	Смолян	Доспат	Доспат
31259	Смолян	Доспат	Змеица
41006	Смолян	Доспат	Късак

44642	Смолян	Доспат	Любча
78567	Смолян	Доспат	Црънча
80025	Смолян	Доспат	Чавдар
00196	Смолян	Златоград	Аламовци
21871	Смолян	Златоград	Долен
27588	Смолян	Златоград	Ерма река
31111	Смолян	Златоград	Златоград
40806	Смолян	Златоград	Кушла
69105	Смолян	Златоград	Старцево
69759	Смолян	Златоград	Страшимир
76011	Смолян	Златоград	Фабрика
05476	Смолян	Мадан	Бориново
05579	Смолян	Мадан	Боровина
06937	Смолян	Мадан	Букова поляна
07017	Смолян	Мадан	Буково
10910	Смолян	Мадан	Вехтино
12655	Смолян	Мадан	Върба
12718	Смолян	Мадан	Върбина
14413	Смолян	Мадан	Галище
40662	Смолян	Мадан	Купен
43387	Смолян	Мадан	Леска
43582	Смолян	Мадан	Лещак
43983	Смолян	Мадан	Ловци
46045	Смолян	Мадан	Мадан
48461	Смолян	Мадан	Митовска
49504	Смолян	Мадан	Мъглища
61162	Смолян	Мадан	Равнил
61176	Смолян	Мадан	Равнища
68451	Смолян	Мадан	Средногорци
70041	Смолян	Мадан	Студена
73599	Смолян	Мадан	Тънкото
78505	Смолян	Мадан	Цирка
83048	Смолян	Мадан	Шаренска
07911	Смолян	Неделино	Бурево
12896	Смолян	Неделино	Върли дол
12927	Смолян	Неделино	Върлино
18374	Смолян	Неделино	Гърнати
21004	Смолян	Неделино	Диманово
41157	Смолян	Неделино	Еленка
32559	Смолян	Неделино	Изгрев
37695	Смолян	Неделино	Козарка
39092	Смолян	Неделино	Кочани

40628	Смолян	Неделино	Кундево
51319	Смолян	Неделино	Неделино
53388	Смолян	Неделино	Оградна
68309	Смолян	Неделино	Средец
73883	Смолян	Неделино	Тънка бара
11301	Смолян	Рудозем	Витина
11870	Смолян	Рудозем	Войкова лъка
27365	Смолян	Рудозем	Елховец
32929	Смолян	Рудозем	Иваново
49165	Смолян	Рудозем	Мочуре
53309	Смолян	Рудозем	Оглед
56798	Смолян	Рудозем	Пловдивци
57399	Смолян	Рудозем	Поляна
62637	Смолян	Рудозем	Рибница
63207	Смолян	Рудозем	Рудозем
80399	Смолян	Рудозем	Чепинци
00597	Смолян	Смолян	Арда
03321	Смолян	Смолян	Белев дол
05414	Смолян	Смолян	Бориково
05801	Смолян	Смолян	Бостина
06923	Смолян	Смолян	Буката
02988	Смолян	Смолян	Букаците
11048	Смолян	Смолян	Виево
12512	Смолян	Смолян	Вълчан
14605	Смолян	Смолян	Гела
02782	Смолян	Смолян	Горна Арда
17052	Смолян	Смолян	Горово
17631	Смолян	Смолян	Градът
36631	Смолян	Смолян	Катраница
36974	Смолян	Смолян	Киселичево
39181	Смолян	Смолян	Кошница
39637	Смолян	Смолян	Кремене
40748	Смолян	Смолян	Кутела
43219	Смолян	Смолян	Левочево
44433	Смолян	Смолян	Лъка
48814	Смолян	Смолян	Могилица
49014	Смолян	Смолян	Момчиловци
49285	Смолян	Смолян	Мугла
53792	Смолян	Смолян	Орещица
55991	Смолян	Смолян	Петково
56962	Смолян	Смолян	Подвис
57282	Смолян	Смолян	Полковник Серафимово

61193	Смолян	Смолян	Равнината
62462	Смолян	Смолян	Река
66069	Смолян	Смолян	Селище
66384	Смолян	Смолян	Сивино
66957	Смолян	Смолян	Славейно
67547	Смолян	Смолян	Смилян
67653	Смолян	Смолян	Смолян
67965	Смолян	Смолян	Соколовци
68000	Смолян	Смолян	Солища
69345	Смолян	Смолян	Стойките
69585	Смолян	Смолян	Стража
72391	Смолян	Смолян	Тикале
73033	Смолян	Смолян	Требище
73482	Смолян	Смолян	Турян
73777	Смолян	Смолян	Търън
80412	Смолян	Смолян	Чеплетен
81520	Смолян	Смолян	Чокманово
83274	Смолян	Смолян	Широка лъка
04801	Смолян	Чепеларе	Богутево
30034	Смолян	Чепеларе	Забърдо
31351	Смолян	Чепеларе	Зорница
46286	Смолян	Чепеларе	Малево
53669	Смолян	Чепеларе	Орехово
55035	Смолян	Чепеларе	Павелско
58517	Смолян	Чепеларе	Проглед
77219	Смолян	Чепеларе	Хвойна
80371	Смолян	Чепеларе	Чепеларе
00504	София	Антон	Антон
20626	София	Божурище	Делян
31187	София	Божурище	Златуша
46259	София	Божурище	Мала Раковица
63121	София	Божурище	Росоман
04950	София	Ботевград	Боженица
05815	София	Ботевград	Ботевград
12283	София	Ботевград	Врачеш
18143	София	Ботевград	Гурково
39267	София	Ботевград	Краево
43788	София	Ботевград	Липница
43904	София	Ботевград	Литаково
51946	София	Ботевград	Новачене
61594	София	Ботевград	Радотина
62298	София	Ботевград	Рашково

66860	София	Ботевград	Скравена
73256	София	Ботевград	Трудовец
06050	София	Годеч	Бракъовци
07020	София	Годеч	Букоровци
07555	София	Годеч	Бърля
12770	София	Годеч	Върбница
14903	София	Годеч	Гинци
15309	София	Годеч	Годеч
15572	София	Годеч	Голеш
18037	София	Годеч	Губеш
35345	София	Годеч	Каленовци
38186	София	Годеч	Комщица
44300	София	Годеч	Лопушня
49334	София	Годеч	Мургаш
61100	София	Годеч	Равна
61652	София	Годеч	Разбоище
63001	София	Годеч	Ропот
67641	София	Годеч	Смолча
68775	София	Годеч	Станинци
73417	София	Годеч	Туден
83466	София	Годеч	Шума
02258	София	Горна Малина	Байлово
16794	София	Горна Малина	Горно Камарци
22647	София	Горна Малина	Долно Камарци
46231	София	Горна Малина	Макоцево
51281	София	Горна Малина	Негушево
54287	София	Горна Малина	Осоица
65419	София	Горна Малина	Саранци
70127	София	Горна Малина	Стъргел
22006	София	Долна баня	Долна баня
03890	София	Драгоман	Беренде
03900	София	Драгоман	Беренде извор
10269	София	Драгоман	Василовци
11332	София	Драгоман	Вишан
11483	София	Драгоман	Владиславци
15518	София	Драгоман	Големо Малово
16938	София	Драгоман	Горно село
18006	София	Драгоман	Грълска падина
22229	София	Драгоман	Долна Невля
22722	София	Драгоман	Долно Ново село
23354	София	Драгоман	Драгоил
23409	София	Драгоман	Драгоман

23635	София	Драгоман	Дреатин
35479	София	Драгоман	Калотина
40070	София	Драгоман	Круша
43484	София	Драгоман	Летница
46766	София	Драгоман	Мало Малово
51514	София	Драгоман	Несла
52043	София	Драгоман	Ново бърдо
58133	София	Драгоман	Прекръсте
62342	София	Драгоман	Раяновци
78255	София	Драгоман	Цацаровци
78553	София	Драгоман	Цръклевици
80265	София	Драгоман	Чеканец
81579	София	Драгоман	Чорул
81699	София	Драгоман	Чуковезер
87343	София	Драгоман	Ялботина
14074	София	Елин Пелин	Габра
15432	София	Елин Пелин	Голема Раковица
34120	София	Елин Пелин	Елешница
40227	София	Елин Пелин	Крушовица
52012	София	Елин Пелин	Нови хан
57921	София	Елин Пелин	Потоп
81760	София	Елин Пелин	Чурек
05147	София	Етрополе	Бойковец
06608	София	Етрополе	Брусен
27632	София	Етрополе	Етрополе
44313	София	Етрополе	Лопян
44389	София	Етрополе	Лъга
62582	София	Етрополе	Рибарица
87391	София	Етрополе	Ямна
31044	София	Златица	Златица
36484	София	Златица	Карлиево
56137	София	Златица	Петрич
78669	София	Златица	Църквище
07960	София	Ихтиман	Белица
04892	София	Ихтиман	Боерица
05390	София	Ихтиман	Борика
06851	София	Ихтиман	Бузяковци
07435	София	Ихтиман	Бърдо
10029	София	Ихтиман	Вакарел
10656	София	Ихтиман	Венковец
10690	София	Ихтиман	Веринско
29338	София	Ихтиман	Живково

32901	София	Ихтиман	Ихтиман
48369	София	Ихтиман	Мирово
49450	София	Ихтиман	Мухово
55600	София	Ихтиман	Пауново
57443	София	Ихтиман	Полянци
04830	София	Ихтиман	Стамболово
81253	София	Ихтиман	Черньово
38558	София	Копривщица	Копривщица
15374	София	Костенец	Голак
18561	София	Костенец	Горна Василица
24894	София	Костенец	Долна Василица
38916	София	Костенец	Костенец
54554	София	Костенец	Очуша
56993	София	Костенец	Подгорие
58863	София	Костенец	Пчелин
03191	София	Костинброд	Безден
07171	София	Костинброд	Бучин проход
17449	София	Костинброд	Градец
23707	София	Костинброд	Дреново
23844	София	Костинброд	Дръмша
57529	София	Костинброд	Понор
78197	София	Костинброд	Царичина
81356	София	Костинброд	Чибаовци
03842	София	Мирково	Бенковски
07051	София	Мирково	Буново
35821	София	Мирково	Каменица
48324	София	Мирково	Мирково
67636	София	Мирково	Смолско
24164	София	Пирдоп	Душанци
56407	София	Пирдоп	Пирдоп
11020	София	Правец	Видраре
35585	София	Правец	Калугерово
46961	София	Правец	Манаселска река
54170	София	Правец	Осиковица
54211	София	Правец	Осиковска Лакавица
58030	София	Правец	Правец
58044	София	Правец	Правешка Лакавица
61807	София	Правец	Разлив
65872	София	Правец	Своде
00391	София	Самоков	Алино
03441	София	Самоков	Бели Искър
03767	София	Самоков	Белчин

15285	София	Самоков	Говедарци
16599	София	Самоков	Горни Окол
18201	София	Самоков	Гуцал
22469	София	Самоков	Долни Окол
23039	София	Самоков	Доспей
23491	София	Самоков	Драгушиново
31228	София	Самоков	Злокучене
37294	София	Самоков	Клисура
37527	София	Самоков	Ковачевци
46067	София	Самоков	Маджаре
46276	София	Самоков	Мала църква
47264	София	Самоков	Марица
52249	София	Самоков	Ново село
57697	София	Самоков	Поповяне
58548	София	Самоков	Продановци
61604	София	Самоков	Радуил
61922	София	Самоков	Райово
62486	София	Самоков	Рельово
65231	София	Самоков	Самоков
83243	София	Самоков	Шипочане
83291	София	Самоков	Широки дол
87552	София	Самоков	Ярлово
02289	София	Своге	Бакъово
02899	София	Своге	Батулия
04546	София	Своге	Бов
14461	София	Своге	Бов
06272	София	Своге	Брезе
06327	София	Своге	Брезов дол
06985	София	Своге	Буковец
11510	София	Своге	Владо Тричков
14194	София	Своге	Габровница
18040	София	Своге	Губислав
21316	София	Своге	Добравица
21751	София	Своге	Добърчин
23798	София	Своге	Дружево
27228	София	Своге	Еленов дол
29163	София	Своге	Желен
30082	София	Своге	Завидовци
30329	София	Своге	Заногe
30350	София	Своге	Заселе
30847	София	Своге	Зимевица
32843	София	Своге	Искрец

43092	София	Своге	Лакатник
43390	София	Своге	Лесков дол
44330	София	Своге	Луково
47024	София	Своге	Манастирище
48129	София	Своге	Миланово
53374	София	Своге	Огоя
53610	София	Своге	Оплетня
54122	София	Своге	Осеновлаг
62387	София	Своге	Реброво
62414	София	Своге	Редина
65663	София	Своге	Свидня
65869	София	Своге	Своге
72655	София	Своге	Томпсън
78402	София	Своге	Церецел
78481	София	Своге	Церово
87028	София	Своге	Ябланица
06175	София	Сливница	Братушково
18133	София	Сливница	Гургулят
18294	София	Сливница	Гълъбовци
23474	София	Сливница	Драготинци
56558	София	Сливница	Пищане
56914	София	Сливница	Повалиръж
61621	София	Сливница	Радуловци
61964	София	Сливница	Ракита
02511	София	Столична	Балша
02659	София	Столична	Банкя
04234	София	Столична	Бистрица
07140	София	Столична	Бухово
11394	София	Столична	Владая
11884	София	Столична	Войнеговци
14831	София	Столична	Герман
22472	София	Столична	Долни Пасарел
29150	София	Столична	Железница
29204	София	Столична	Желява
37280	София	Столична	Клисура
37914	София	Столична	Кокаляне
41010	София	Столична	Кътина
44063	София	Столична	Лозен
44224	София	Столична	Локорско
46721	София	Столична	Мало Бучино
49597	София	Столична	Мърчаево
55419	София	Столична	Панчарево

56624	София	Столична	Плана
57011	София	Столична	Подгумер
68134	София	Столична	София
80011	София	Чавдар	Чавдар
80323	София	Челопеч	Челопеч
16852	Стара Загора	Братя Даскалови	Горно Ново село
67074	Стара Загора	Братя Даскалови	Славянин
18157	Стара Загора	Гурково	Гурково
21124	Стара Загора	Гурково	Димовци
38203	Стара Загора	Гурково	Конаре
44776	Стара Загора	Гурково	Лява река
58894	Стара Загора	Гурково	Пчелиново
15864	Стара Загора	Казанлък	Голямо Дряново
16780	Стара Загора	Казанлък	Горно Изворово
22633	Стара Загора	Казанлък	Долно Изворово
27499	Стара Загора	Казанлък	Енина
40292	Стара Загора	Казанлък	Крън
68446	Стара Загора	Казанлък	Средногорово
83106	Стара Загора	Казанлък	Шейново
83199	Стара Загора	Казанлък	Шипка
87641	Стара Загора	Казанлък	Ясеново
05671	Стара Загора	Мъглиж	Борущица
24342	Стара Загора	Мъглиж	Дъбово
49494	Стара Загора	Мъглиж	Мъглиж
66103	Стара Загора	Мъглиж	Селце
67341	Стара Загора	Мъглиж	Сливито
00309	Стара Загора	Павел баня	Александрово
00697	Стара Загора	Павел баня	Асен
14026	Стара Загора	Павел баня	Габарево
16924	Стара Загора	Павел баня	Горно Сахране
47101	Стара Загора	Павел баня	Манолово
54153	Стара Загора	Павел баня	Осетеново
66826	Стара Загора	Павел баня	Скобелево
73451	Стара Загора	Павел баня	Турия
73540	Стара Загора	Павел баня	Тъжа
73688	Стара Загора	Павел баня	Търничени
05431	Стара Загора	Стара Загора	Борилово
31276	Стара Загора	Стара Загора	Змейово
35153	Стара Загора	Стара Загора	Казанка
44687	Стара Загора	Стара Загора	Люляк
44851	Стара Загора	Стара Загора	Лясково
52252	Стара Загора	Стара Загора	Ново село

54314	Стара Загора	Стара Загора	Остра могила
58743	Стара Загора	Стара Загора	Пряпорец
59170	Стара Загора	Стара Загора	Пъстрово
70202	Стара Загора	Стара Загора	Сулица
69496	Стара Загора	Чирпан	Стоян-Заимово
04755	Търговище	Антоново	Богомолско
06919	Търговище	Антоново	Букак
10433	Търговище	Антоново	Великовци
10584	Търговище	Антоново	Вельово
15045	Търговище	Антоново	Глашатай
21275	Търговище	Антоново	Длъжка поляна
36169	Търговище	Антоново	Капище
39368	Търговище	Антоново	Крайполе
40258	Търговище	Антоново	Крушолак
40871	Търговище	Антоново	Къпинец
46735	Търговище	Антоново	Малоградец
48026	Търговище	Антоново	Мечово
48194	Търговище	Антоново	Милино
61251	Търговище	Антоново	Равно село
65752	Търговище	Антоново	Свирчово
68881	Търговище	Антоново	Стара речка
69136	Търговище	Антоново	Старчище
69146	Търговище	Антоново	Стеврек
80786	Търговище	Антоново	Черна вода
80892	Търговище	Антоново	Черни бряг
87521	Търговище	Антоново	Яребично
17230	Търговище	Омуртаг	Горско село
29088	Търговище	Омуртаг	Железари
30692	Търговище	Омуртаг	Зелена морава
31262	Търговище	Омуртаг	Змейно
58774	Търговище	Омуртаг	Птичево
58972	Търговище	Омуртаг	Пъдарино
22109	Търговище	Попово	Долна Кабда
38501	Търговище	Търговище	Копрец
53223	Търговище	Търговище	Овчарово
55201	Търговище	Търговище	Пайдушко
58579	Търговище	Търговище	Пролаз
03681	Хасково	Ивайловград	Белополци
06817	Хасково	Ивайловград	Бубино
10906	Хасково	Ивайловград	Ветрушка
11199	Хасково	Ивайловград	Вис
15179	Хасково	Ивайловград	Глумово

16835	Хасково	Ивайловград	Горно Луково
16941	Хасково	Ивайловград	Горноселци
17169	Хасково	Ивайловград	Горско
22705	Хасково	Ивайловград	Долно Луково
22825	Хасково	Ивайловград	Долноселци
35143	Хасково	Ивайловград	Казак
35997	Хасково	Ивайловград	Камилски дол
47545	Хасково	Ивайловград	Меден бук
53429	Хасково	Ивайловград	Одринци
55628	Хасково	Ивайловград	Пашкул
57769	Хасково	Ивайловград	Попско
65485	Хасково	Ивайловград	Сборино
77520	Хасково	Ивайловград	Хухла
80995	Хасково	Ивайловград	Черни рид
81044	Хасково	Ивайловград	Черничино
81829	Хасково	Ивайловград	Чучулига
06584	Хасково	Маджарово	Брусевци
14060	Хасково	Маджарово	Габерово
16496	Хасково	Маджарово	Горни Главанак
16907	Хасково	Маджарово	Горно поле
22856	Хасково	Маджарово	Долно Съдиево
27663	Хасково	Маджарово	Ефрем
46084	Хасково	Маджарово	Маджарово
46632	Хасково	Маджарово	Малко Попово
63313	Хасково	Маджарово	Румелия
66086	Хасково	Маджарово	Селска поляна
00446	Хасково	Минерални бани	Ангел войвода
70651	Хасково	Минерални бани	Сърница
39001	Хасково	Свиленград	Костур
07781	Хасково	Стамболово	Бял кладенец
61025	Хасково	Стамболово	Рабово
07692	Шумен	Върбица	Бяла река
12766	Шумен	Върбица	Върбица
32113	Шумен	Върбица	Иваново
39298	Шумен	Върбица	Крайгорци
51785	Шумен	Върбица	Нова Бяла река
70398	Шумен	Върбица	Сушина
81222	Шумен	Върбица	Чернооково
10762	Шумен	Смядово	Веселиново
29177	Шумен	Смядово	Желъд

Приложение № 12 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000“ Базови изисквания

Забрана	Базови изисквания		Прилагане на селскостопански практики благоприятни за климата и околната среда по чл. 43 от Регл. (ЕО) № 1307/2013	Обичайни селскостопански практики
	Национални стандарти за добро земеделско и екологично състояние	Критерии и минимални дейности		
Постоянно затревени площи				
1. Забрана за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделските земи като такива.	НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите: - живи плетове и дървета, които не се отрязват по време на размножителния период и периода на отглеждане при птиците (от 1 март до 31 юли).	За постоянно затревени площи, поддържани в състояние, позволяващо извършване на паша или косене по смисъла на чл. 4, параграф 1, б. „в“, подт. ii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, трябва да бъде	Неприложимо	За усвояване на допълнителна земеделска площ се премахват единични/група дървета, както и синори, които са граници между земеделските площи.
2. Забрана за косене на ливади до 01 юли.	НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите: - постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност - орлова папрат (Pteridium aquilinum), чемерика (Veratrum spp.), айлант (Ailanthus altissima) и аморфа (Amorpha	приложена поне една от следните минимални дейности: - подрязване на тревата и/или премахване на плевели и храсти;	Неприложимо	Ранно окосяване на ливадите от началото на месец май.

	fruticosa);			
3. Забрана за разораване и залесяване на ливади, пасища и мери, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения.	Неприложимо		Забрана за разораване на затревените площи в зони Натура.	Превръщане на постоянно затревените площи в допълнителни площи с обработваема земя и трайни насаждения.
4. Забрана за използване на пестициди и минерални торове в пасища и ливади.	НС 3. Забранява се пряко и непряко отвеждане на вещества от Списък I и Списък II в подземните води (Приложение към НС 3).		Неприложимо	За борба с нежелани растителни видове в постоянно затревените площи се използват пестициди с общо действие, които са токсични за всички видове. Торене с минерални торове на постоянно затревените площи с цел интензивно използване на площите.
5. Забрана за косене на ливадите от периферията към центъра с бързодвижеща се техника и преди 15 юли.	НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите: - постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност - орлова папрат (<i>Pteridium aquilinum</i>), чемерика (<i>Veratrum</i> spp.), айлант (<i>Ailanthus altissima</i>) и аморфа (<i>Amorpha</i>		Неприложимо	Ранно окосяване на ливадите от началото на месец май с използване на бързодвижещи се роторни косачки, които унищожават гнездата на гнездящите на земята птици.

	fruticosa);			
6. Забрана за косене на ливадите преди 15 юни, както и от периферията към центъра.	<p>НС 7. Задължително е да се запазват и поддържат съществуващите:</p> <ul style="list-style-type: none"> - постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност - орлова папрат (<i>Pteridium aquilinum</i>), чемерика (<i>Veratrum spp.</i>), айлант (<i>Ailanthus altissima</i>) и аморфа (<i>Amorpha fruticosa</i>); 		Неприложимо	Ранно окосяване на ливадите от началото на месец май с използване на бързодвижещи се роторни косачки, които унищожават гнездата на гнездящите на земята птици.
7. Забрана за промяна на предназначението и/или начина на трайно ползване на ливади, пасища, поляни, мери, мочурища, водоеми, водни течения, крайбрежни клифове (скали) в селскостопанския и горския фонд, с изключение на случаите, при които промяната е свързана със: изпълнението на дейностите по предоставените с решение на министерски съвет (РМС) концесии за добив на суров нефт от находище "Тюленово" и концесия за добив на природен газ от находище "Българево", изграждането на пречиствателни станции за питейни и отпадъчни води, на съоръжения за укрепване на свлачища; пътища и други елементи (обекти) на	Неприложимо		Забрана за разораване на затревените площи в зони Натура.	Превръщане на постоянно затревените площи в допълнителни площи с обработваема земя и трайни насаждения.

техническата инфраструктура; реализиране на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения, за които към датата на обнародване на заповедта в "ДВ" има завършена процедура по глава шеста от Закона за опазване на околната среда (ЗООС) и/или чл. 31 ЗБР.				
8. Забрана за промяна предназначението на и/или начина на трайно ползване на ливади, пасища, поляни, мери, мочурища, водоеми, водни течения, пясъчни дюни в селскостопанския и горския фонд, с изключение на случите, при които промяната е свързана със: изпълнението на дейностите по предоставената с РМС концесия за добив на природен газ от находище "Дуранкулак" и т.н.	Неприложимо		Забрана за разораване на затревените площи в зони Натура.	Превръщане на постоянно затревените площи в допълнителни площи с обработваема земя и трайни насаждения.
9. Забрана за промяна предназначението на и/или начина на трайно ползване на ливади, пасища, поляни, мери, мочурища, водоеми, водни течения, пясъчни дюни в селскостопанския и горския фонд, с изключение на случите, при които промяната е свързана със: изграждането на пречиствателни станции за питейни и отпадъчни води, на	Неприложимо		Забрана за разораване на затревените площи в зони Натура.	Превръщане на постоянно затревените площи в допълнителни площи с обработваема земя и трайни насаждения.

съоръжения за третиране на отпадъците, на съоръжения за укрепване на свлачища; пътища и други елементи (обекти) на техническата инфраструктура; реализация на други планове, програми проекти и инвестиционни предложения, за които към датата на одобряване на заповедта в "ДВ" има завършена процедура по реда на глава шеста от ЗООС и/ или по чл. 31 ЗБР.				
10. Забрана за разораване на пасищата и превръщането им в обработваеми земи.			Забрана за разораване на затревените площи в зони Натура.	Превръщане на постоянно затревените площи в допълнителни площи с обработваема земя и трайни насаждения.
Обработваеми земи				
1. Забрана за премахване на характеристиките на ландшафта (синори, единични и група дървета) при ползването на земеделските земи като такива.	НС 7. задължително е да се запазват и поддържат съществуващите: - полски граници (синори) в блока на земеделското стопанство и/или земеделския парцел;	За поддържането на земеделската площ в състояние, което я прави подходяща за обработване по смисъла на чл. 4, параграф 1, б. „в“, подт. ii) от Регламент (ЕС) № 1307/2013, трябва да бъде приложена поне една от следните минимални дейности: - изораване; - дисковане.	Опазване на характеристиките на ландшафта – синори, единични и група дървета	За усвояване на допълнителна земеделска площ се премахват единични/група дървета, както и синори, които са граници между земеделските площи.
2. Забрана за използване на неселективни средства за борба с вредителите в селското стопанство.	НС 3. Забранява се пряко и непряко отвеждане на вещества от Списък I и Списък II в подземните води (Приложение към		Неприложимо	За борба с вредителите в селското стопанство се използват пестициди с общо

	НС 3).			(тотално) действие, които са токсични за всички видове.
Трайни насаждения				
1. Забрана за използване на неселективни средства за борба с вредителите в селското стопанство.	НС 3. Забранява се пряко и непряко отвеждане на вещества от Списък I и Списък II в подземните води (Приложение към НС 3).	Неприложимо	Неприложимо	За борба с вредителите в селското стопанство се използват пестициди с общо (тотално) действие, които са токсични за всички видове.

Приложение № 13 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и рамкова директива за водите“

КОД	ИМЕ	LFA1	LFA2	Unaffected regions	Премахване на характеристиките на ландшафта(синори, единични и група дървета),при ползването на земеделски земи като такива (B and A)	Използването на не селективни средства за борба с вредителите по горите (в селското стопанство)	Косенето на ливади до 01 юли	Използването на пестициди и минерални торове в пасища и ливади	Косенето на ливадите от периферията към центъра, с бързодвижеща се техника и преди 15 юли	Косенето на ливадите от периферията към центъра, преди 15 юни	ЗАТРЕВЕНИ ПЛОЩИ ЛИВАДИ И ПАСИЩА Евро/ха	ОБРАБОТВАЕМИ ЗЕМИ Евро/ха	ТРАЙНИ НАСАЖДЕНИЯ Евро/ха
BG 0002048	Суха река			1,00	1	1			1		91	66	92
BG 0002046	Ятата			1,00							0	0	0
BG 0002017	Комплекс Беленски острови			1,00	1		1				68	46	40
BG 0002015	Язовир Конуш			1,00		1					0	20	51
BG 0002086	Оризща Цалапица		0,07	0,93	1	1					24	66	90

BG 0002067	Остров Голя			1,00							0	0	0
BG 0002091	Остров Лакът			1,00	1						24	46	40
BG 0000242	Залив Ченгене скеле			1,00	1						24	46	40
BG 0002007	Остов Ибиша			1,00							0	0	0
BG 0002005	Понор	1,00			1			1	1		89	41	36
BG 0002009	Златията			1,00	1	1		1	1		107	66	92
BG 0002023	Язовир Овчарица			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002028	Комплекс Стралджа		0,28	0,72	1			1	1		108	45	40
BG 0002085	Чаиря			1,00	1			1	1		107	46	40
BG 0002008	Остров до Горни Цибър			1,00							0	0	0
BG 0002114	Рибарници Челопечене			1,00							0	0	0
BG 0002112	Руй	1,00			1			1	1		89	41	36
BG 0002096	Обнова			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002094	Адата - Тунджа			1,00	1	1		1	1		107	66	92
BG 0002095	Горен Дъбник - Телиш			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002104	Цибърско блато			1,00	1			1			41	46	40
BG 0000494	Централен Балкан	0,77		0,23							0	0	0
BG 0002018	Остров Вардим			1,00							0	0	0
BG 0002024	Рибарници Мечка			1,00	1						24	46	40
BG 0002025	Ломовете			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002110	Априлци	1,00			1			1	1		89	41	36

BG 0000241	Сребърна			1,00				1			17	0	0
BG 0002006	Рибарници Орсоа			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002031	Стената			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002064	Гарванско блато			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002065	Блато Малък Преславец			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002001	Раяновци		0,06	0,94	1			1	1		107	46	40
BG 0000209	Пирин	1,00									0	0	0
BG 0002004	Долни Богров - Казичене	0,60		0,40	1			1	1		97	43	38
BG 0002010	Язовир пясъчник	0,04		0,96	1						24	46	40
BG 0002019	Бяла река	0,59	0,37	0,04	1			1			41	42	37
BG 0002102	Деветашко плато		0,57	0,43	1			1	1		108	43	39
BG 0002003	Кресна	1,00			1			1			40	41	36
BG 0002052	Язовир Жребчево	0,28	0,59	0,13	1			1			41	42	37
BG 0002059	Каменски баир	0,24		0,76	1			1			41	45	39
BG 0002078	Славянка	0,92	0,03	0,06	1			1			40	42	36
BG 0002088	Микре	0,65		0,35	1			1			40	43	37
BG 0000113	Витоша	1,00						1			16	0	0
BG 0000495	Рила	1,00									0	0	0
BG 0002012	Крумовица	1,00			1			1			40	41	36
BG 0002013	Студен кладенец	1,00			1			1			40	41	36
BG 0002039	Хърсовска река	1,00			1	1		1	1		89	57	72

BG 0002083	Свищовско - Беленска низина	1,00			1	1		1			40	57	72
BG 0000273	Бургаско езеро			1,00				1			17	0	0
BG 0002099	Кочериново	1,00			1		1	1			80	41	36
BG 0002103	Злато поле		0,43	0,57	1			1			41	44	39
BG 0002105	Персенк	1,00			1			1			40	41	36
BG 0002111	Велчево	0,92	0,08		1		1	1			80	41	36
BG 0002079	Осогово	1,00			1			1			40	41	36
BG 0002107	Бобошево	1,00			1		1	1			80	41	36
BG 0002108	Скрино	1,00			1		1	1			80	41	36
BG 0002020	Радинчево		0,98	0,02	1			1			42	42	37
BG 0002071	Мост Арда	0,71	0,17	0,12	1			1			40	42	37
BG 0002070	Рибарници Хаджи Димитрово			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002057	Бесапарски ридове	1,00			1	1		1	1		89	57	72
BG 0002014	Маджарово	0,60	0,20	0,21	1			1			41	42	37
BG 0000332	Карлуковски карст		0,15	0,85	1			1			41	45	40
BG 0000240	Студенец			1,00	1	1		1	1		107	66	92
BG 0002053	Врачански Балкан	1,00			1			1			40	41	36
BG 0002040	Странджа	0,78	0,05	0,17		1		1	1		69	16	38
BG 0002069	Рибарници Звъничево			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002089	Носевци	1,00					1	1			56	0	0
BG 0002101	Мещица	1,00					1	1			56	0	0

BG 0002100	Долна Козница	0,33	0,33	0,34	1		1	1			83	43	38
BG 0002030	Комплекс Калимок			1,00	1	1		1	1		107	66	92
BG 0002022	Язовир Розов кладенец			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002058	Сините камъни - Гребенец	0,85		0,15	1			1			40	42	36
BG 0002063	Западни Родопи	1,00						1			16	0	0
BG 0002087	Марица Пловдив			1,00				1			17	0	0
BG 0002062	Лудогорие			1,00	1	1		1	1		107	66	92
BG 0000237	Остров Пожарево			1,00							0	0	0
BG 0000270	Атанасовско езеро		0,37	0,63	1			1			41	44	39
BG 0002027	Язовир Малко Шарково		0,43	0,57	1			1			41	44	39
BG 0002074	Никополско плато			1,00	1	1		1	1		107	66	92
BG 0002090	Берковица	0,37	0,63		1		1	1			83	42	37
BG 0002092	Харманлийска река		0,50	0,50	1			1			41	44	39
BG 0002093	Овчарово	0,44		0,56	1		1	1			82	44	38
BG 0002106	Язовир Ивайловград	0,48	0,36	0,15	1			1			41	42	37
BG 0002041	Комплекс Ропотамо		0,12	0,88	1			1			41	45	40
BG 0002029	Котленска планина	0,72	0,08	0,19	1	1		1	1		94	59	76
BG 0002081	Марица-Първомай		0,10	0,90	1			1			41	45	40
BG 0000152	Поморийско езеро			1,00	1						24	46	40
BG 0002016	Рибарници Пловдив			1,00	1						24	46	40
BG 0002051	Калиакра			1,00	1			1			41	46	40

BG 0002043	Емине	0,14	0,01	0,85	1	1		1	1		105	65	89
BG0002050	Дуранкулашко езеро			1,00	1			1			41	46	40
BG0000156	Шабленски езерен комплекс			1,00	1			1			41	46	40
BG0002098	Рупите	0,24	0,65	0,11	1			1			41	42	37
BG0002072	Мелнишки пирамиди	0,79	0,20	0,01	1			1			40	41	36
BG0002100	Дервенски възвишения	0,00	0,92	0,08	1	1		1	1		108	58	75
BG0002073	Добростан	0,97	0,00	0,03				1			16	0	0
BG0002109	Васильовска планина	0,97	0,03	0,00			1				40	0	0
BG0002077	Бакърлъка		0,50	0,50				1			17	0	0
BG0002113	Триград - Мурсалица	1,00					1	1			56	0	0
BG0002076	Места	0,76	0,24	0,00				1			16	0	0
BG0002066	Западна Странджа	0,00	0,78	0,22		1		1	1		83	16	39
BG 0002021	Сакар	0,02	0,75	0,23	1	1		1	1		108	59	77
BG 0002002	Западен Балкан	0,81	0,09	0,10		1		1		1	48	16	37
BG 0002060	Галата			1,00				1			17	0	0
BG 0000191	Варненско- Белославско езеро		0,50	0,50							0	0	0
BG 0002082	Батова		0,50	0,50		1		1	1		83	18	43
BG 0002061	Балчик			1,00	1			1			41	46	40
BG 0000271	Мандра-Пода	0,00	0,19	0,81	1			1			41	45	40
BG 0002044	Камчийска планина	0,34	0,06	0,61		1		1	1		77	18	45
BG 0002084	Палакария	1,00			1		1	1			80	41	36

BG 0002038	Провадийска-Роякско плато	0,00	0,01	0,99	1	1		1	1		107	66	91
BG 0002054	Средна гора	0,80	0,20	0,00	1			1			40	41	36
BG 0002097	Белите скали			1,00	1			1			41	46	40
BG 0002045	Комплекс Камчия	0,00	0,20	0,80				1			17	0	0
BG0002128	Централен Балкан Буфер	1,00		0,00		1		1			16	15	36
BG0002126	Пирин Буфер	1,00		0,00		1		1			16	15	36
BG0000399	Българка	1,00		0,00		1		1	1		66	15	36
BG0000496	Рилски манастир	1,00		0,00		1		1	1		66	15	36
	Било			1,00		1		1			17	20	51

Приложение № 14 към Раздел 8.2 мярка 12 „Плащания по Натура 2000“ Списък на 119 зони за птици

№	КОД	ИМЕ	ОБЛАСТ	ОБЩИНА	ОБЩА ПЛОЩ [ха]	Територия [ха]	Акватория [ха]
1	BG0000113	Витоша	ПЕРНИК	Перник	27 102,1062	27 102,1062	0,0000
			СОФИЯ	Радомир			
			СОФИЯ - ГРАД	Самоков			
2	BG0000152	Поморийско езеро	БУРГАС	София	921,5280	798,1823	123,3457
3	BG0000209	Пирин	БЛАГОЕВГРАД	Поморие	40 382,3813	40 382,3813	0,0000
4	BG0000237	Остров Пожарево	СИЛИСТРА	Разлог			
				Банско			
5	BG0000240	Студенец	ПЛЕВЕН	Гоце Делчев	27 946,0774	27 946,0774	0,0000
				Струмяни			
				Симитли			
6	BG0000241	Сребърна	СИЛИСТРА	Сандански	975,7903	975,7903	0,0000
7	BG0000242	Залив Ченгене скеле	СИЛИСТРА	Кресна	1 448,2177	1 448,2177	0,0000
8	BG0000270	Атанасовско езеро	БУРГАС	Луковит			
				Угърчин			
9	BG0000273	Бургаско езеро	ПЛЕВЕН	Плевен	27 946,0774	27 946,0774	0,0000
10	BG0000332	Карлуковски карст	СИЛИСТРА	Силистра	1 448,2177	1 448,2177	0,0000
11	BG0000494	Централен Балкан	СТАРА ЗАГОРА	Бяла Слатина	14 210,7855	14 210,7855	0,0000
				Мездра			
				Роман			
12	BG0000494	Централен Балкан	ПЛЕВЕН	Луковит	72 021,0722	72 021,0722	0,0000
				Червен бряг			
				Пловдив			
13	BG0000494	Централен Балкан	ПЛЕВЕН	Плевен	72 021,0722	72 021,0722	0,0000
				Пловдив			
				Сопот			

				Карлово			
			СОФИЯ	Пирдоп Антон			
12	BG00004 95	Рила	БЛАГОЕВГР АД	Белица Якоруда Благоевград Разлог Симитли			
			КЮСТЕНДИ Л	Сапарева Баня Дупница			
			ПАЗАРДЖИ К	Белово			
			СОФИЯ	Долна Баня Самоков Костенец	77 927,1680	77 927,1680	0,0000
13	BG00020 01	Раяновци	СОФИЯ	Костинброд Сливница Драгоман Годеч	13 185,8338	13 185,8338	0,0000
14	BG00020 03	Кресна	БЛАГОЕВГР АД	Симитли Сандански Струмяни Кресна	23 495,5854	23 495,5854	0,0000
15	BG00020 04	Долни Богров - Казичене	СОФИЯ	Елин Пелин			
			СОФИЯ - ГРАД	София	2 251,1861	2 251,1861	0,0000
16	BG00020 05	Понор	СОФИЯ	Годеч Своге	31 376,9953	31 376,9953	0,0000
17	BG00020 06	Рибарници Орсоя	МОНТАНА	Лом	475,4302	475,4302	0,0000
18	BG00020 07	Остров Ибиша	МОНТАНА	Вълчедръм	399,3232	399,3232	0,0000
19	BG00020 08	Остров до Горни Цибър	МОНТАНА	Вълчедръм	218,4270	218,4270	0,0000
20	BG00020 09	Златията	МОНТАНА	Вълчедръм			
			ВРАЦА	Козлодуй Хайредин Мизия	43 498,7345	43 498,7345	0,0000
21	BG00020 10	Язовир Пясъчник	ПЛОВДИВ	Хисаря Съединение	3 178,3187	3 178,3187	0,0000
22	BG00020 12	Крумовица	ХАСКОВО	Ивайловград			
			КЪРДЖАЛИ	Крумовград	11 183,1168	11 183,1168	0,0000
23	BG00020 13	Студен кладенец	ХАСКОВО	Стамболово			
			КЪРДЖАЛИ	Крумовград Момчилград Кърджали	15 995,2380	15 995,2380	0,0000
24	BG00020 14	Маджарово	ХАСКОВО	Маджарово	3 550,1289	3 550,1289	0,0000
25	BG00020 15	Язовир Конуш	ПЛОВДИВ	Асеновград	37,6776	37,6776	0,0000

26	BG00020 16	Рибарници Пловдив	ПЛОВДИВ	Пловдив Марица	145,7675	145,7675	0,0000
27	BG00020 17	Комплекс Беленски острови	ВЕЛИКО ТЪРНОВО ПЛЕВЕН	Свищов Белене	7 009,7716	7 009,7716	0,0000
28	BG00020 18	Остров Вардим	ВЕЛИКО ТЪРНОВО	Свищов	1 167,5509	1 167,5509	0,0000
29	BG00020 19	Бяла река	ХАСКОВО КЪРДЖАЛИ	Ивайловград Крумовград	44 626,6460	44 626,6460	0,0000
30	BG00020 20	Радинчево	ХАСКОВО	Любимец Харманли	5 785,7257	5 785,7257	0,0000
31	BG00020 22	Язовир Розов кладенец	СТАРА ЗАГОРА	Гълъбово	1 265,1215	1 265,1215	0,0000
32	BG00020 23	Язовир Овчарица	СЛИВЕН СТАРА ЗАГОРА ЯМБОЛ	Нова Загора Раднево Тунджа	4 306,2770	4 306,2770	0,0000
33	BG00020 24	Рибарници Мечка	РУСЕ	Иваново Борово	2 582,3437	2 582,3437	0,0000
34	BG00020 25	Ломовете	РУСЕ РАЗГРАД	Ветово Иваново Цар Калоян	33 451,3219	33 451,3219	0,0000
35	BG00020 27	Язовир Малко Шарково	ЯМБОЛ	Болярово	1 327,7610	1 327,7610	0,0000
36	BG00020 28	Комплекс Стралджа	БУРГАС ЯМБОЛ	Карнобат Стралджа	2 872,9817	2 872,9817	0,0000
37	BG00020 29	Котленска планина	БУРГАС ВЕЛИКО ТЪРНОВО СЛИВЕН ТЪРГОВИЩ Е ШУМЕН	Сунгурларе Елена Сливен Котел Омуртаг Антоново Върбица	99 299,7712	99 299,7712	0,0000
38	BG00020 30	Комплекс Калимок	СИЛИСТРА РУСЕ	Тутракан Сливо поле	9 429,2165	9 429,2165	0,0000
39	BG00020 31	Стената	СИЛИСТРА	Тутракан	79,7274	79,7274	0,0000
40	BG00020 39	Хърсовска река	ДОБРИЧ СИЛИСТРА	Тервел Силистра Кайнарджа Дулово Алфатар	35 428,6270	35 428,6270	0,0000
41	BG00020 40	Странджа	БУРГАС	Малко Търново Царево	116 389,4312	116 389,4312	0,0000
42	BG00020 41	Комплекс Ропотамо	БУРГАС	Созопол Приморско	3 857,7485	3 194,8645	662,8840
43	BG00020	Ятата	ВАРНА	Белослав	144,5012	144,5012	0,0000

	46			Варна			
44	BG00020 48	Суха река	ДОБРИЧ СИЛИСТРА	Крушари Тервел Добричка (Добрич- селска) Кайнарджа	25 437,7861	25 437,7861	0,0000
45	BG00020 52	Язовир Жребчево	СЛИВЕН СТАРА ЗАГОРА	Нова Загора Твърдица Николаево Гурково	2 513,0042	2 513,0042	0,0000
46	BG00020 53	Врачански Балкан	ВРАЦА МОНТАНА СОФИЯ	Враца Криводол Мездра Вършец Своге	30 879,7377	30 879,7377	0,0000
47	BG00020 57	Бесепарски ридове	ПАЗАРДЖИ К ПЛОВДИВ	Пещера Брацигово Пазарджик Кричим Стамболийски	14 765,0525	14 765,0525	0,0000
48	BG00020 58	Сините камъни - Гребенец	СЛИВЕН	Котел Сливен	15 844,6403	15 844,6403	0,0000
49	BG00020 59	Каменски баир	СЛИВЕН	Сливен	1 651,6461	1 651,6461	0,0000
50	BG00020 62	Лудогорие	РАЗГРАД РУСЕ СИЛИСТРА	Самуил Разград Завет Кубрат Исперих Ветово Русе Сливо поле Тутракан Главиница Алфатар Силистра Дулово Ситово	91 389,0638	91 389,0638	0,0000
51	BG00020 63	Западни Родопи	ПАЗАРДЖИ К БЛАГОЕВГР АД СМОЛЯН	Батак Ракитово Пещера Велинград Брацигово Банско Гърмен Сатовча Девин Доспат Борино	133 384,7816	133 384,7816	0,0000

52	BG00020 64	Гарванско блато	СИЛИСТРА	Ситово	324,2666	324,2666	0,0000
53	BG00020 65	Блато Малък Преславец	СИЛИСТРА	Главиница	372,2223	372,2223	0,0000
54	BG00020 67	Остров Голя	ВИДИН	Видин	414,5622	414,5622	0,0000
55	BG00020 69	Рибарници Звъничево	ПАЗАРДЖИ К	Пазарджик Септември	1 570,5461	1 570,5461	0,0000
56	BG00020 70	Рибарници Хаджи Димитрово	ВЕЛИКО ТЪРНОВО	Свищов	446,5262	446,5262	0,0000
57	BG00020 71	Мост Арда	ХАСКОВО КЪРДЖАЛИ	Ивайловград Маджарово Стамболово Крумовград	15 022,4542	15 022,4542	0,0000
58	BG00020 74	Никополско плато	ПЛЕВЕН	Никопол Белене	22 246,3989	22 246,3989	0,0000
59	BG00020 78	Славянка	БЛАГОЕВГР АД	Хаджидимово Сандански	19 433,0537	19 433,0537	0,0000
60	BG00020 79	Осогово	КЮСТЕНДИ Л	Невестино Кюстендил	24 125,0874	24 125,0874	0,0000
61	BG00020 81	Марица - Първомай	ХАСКОВО ПЛОВДИВ СТАРА ЗАГОРА	Димитровград Първомай Садово Раковски Братя Даскалови Чирпан	11 513,0891	11 513,0891	0,0000
62	BG00020 83	Свищовско- Беленска низина	ПЛЕВЕН ВЕЛИКО ТЪРНОВО	Белене Свищов	5 439,8015	5 439,8015	0,0000
63	BG00020 85	Чаиря	ДОБРИЧ	Генерал Тошево Добричка (Добрич- селска)	1 451,5749	1 451,5749	0,0000
64	BG00020 86	Оризища Цалапица	ПЛОВДИВ	Родопи Марица Съединение	3 674,6232	3 674,6232	0,0000
65	BG00020 87	Марица - Пловдив	ПАЗАРДЖИ К ПЛОВДИВ	Пазарджик Пловдив Марица Стамболийски Родопи	1 108,8113	1 108,8113	0,0000
66	BG00020 88	Микре	ЛОВЕЧ	Угърчин Троян Ловеч	12 383,1859	12 383,1859	0,0000
67	BG00020 89	Ноевци	ПЕРНИК	Ковачевци Земен Перник	8 474,8945	8 474,8945	0,0000

				Брезник			
68	BG0002090	Берковица	МОНТАНА	Вършец Берковица	2 799,9431	2 799,9431	0,0000
69	BG0002091	Остров Лакът	ПЛЕВЕН	Никопол	1 260,9375	1 260,9375	0,0000
70	BG0002092	Харманлийс ка река	ХАСКОВО	Хасково Харманли	4 889,0003	4 889,0003	0,0000
71	BG0002093	Овчарово	ТЪРГОВИЩ Е	Търговище	1 478,0369	1 478,0369	0,0000
72	BG0002094	Адата - Тунджа	ЯМБОЛ СЛИВЕН	Тунджа Сливен	5 636,6093	5 636,6093	0,0000
73	BG0002095	Горни Дъбник - Телиш	ПЛЕВЕН	Искър Червен бряг Долни Дъбник	3 398,5103	3 398,5103	0,0000
74	BG0002096	Обнова	ПЛЕВЕН ВЕЛИКО ТЪРНОВО	Никопол Левски Пордим Плевен Свищов	5 422,2112	5 422,2112	0,0000
75	BG0002099	Кочериново	БЛАГОЕВГР АД КЮСТЕНДИ Л	Благоевград Рила Кочериново	2 434,8440	2 434,8440	0,0000
76	BG0002100	Долна Козница	КЮСТЕНДИ Л	Бобов дол Невестино	3 994,5167	3 994,5167	0,0000
77	BG0002101	Мешица	ПЕРНИК СОФИЯ	Перник Брезник Божурище	3 416,3153	3 416,3153	0,0000
78	BG0002102	Деветашко плато	ГАБРОВО ЛОВЕЧ	Севлиево Летница Ловеч	7 894,7750	7 894,7750	0,0000
79	BG0002103	Злато поле	ХАСКОВО	Хасково Димитровград	408,9747	408,9747	0,0000
80	BG0002104	Цибърско блато	МОНТАНА	Лом Вълчедръм	909,7647	909,7647	0,0000
81	BG0002105	Персенк	ПЛОВДИВ СМОЛЯН	Родопи Чепеларе Смолян Девин	16 119,6740	16 119,6740	0,0000
82	BG0002106	Язовир Ивайловгра д	ХАСКОВО	Маджарово Ивайловград Любимец	19 661,8828	19 661,8828	0,0000
83	BG0002107	Бобошево	БЛАГОЕВГР АД КЮСТЕНДИ Л	Благоевград Кочериново Бобошево	4 835,2015	4 835,2015	0,0000
84	BG0002108	Скрино	КЮСТЕНДИ Л	Бобов дол Невестино Бобошево	2 494,7080	2 494,7080	0,0000

85	BG00021 10	Априлци	ГАБРОВО ЛОВЕЧ	Севлиево Априлци	1 935,2735	1 935,2735	0,0000
86	BG00021 11	Велчево	ГАБРОВО ЛОВЕЧ	Севлиево Троян Априлци	2 311,5029	2 311,5029	0,0000
87	BG00021 12	Руй	ПЕРНИК	Трън	17 399,6799	17 399,6799	0,0000
88	BG00021 14	Рибарници Челопечене	СОФИЯ - ГРАД	София	65,1901	65,1901	0,0000
89	BG00001 56	Шабленски езерен комплекс	Добрич	Шабла	3 174,9317	2 530,1317	644,8000
90	BG00001 91	Варненско- Белославско езеро	Варна	Девня Белослав Варна	4 686,9976	4 686,9976	0,0000
91	BG00002 71	Мандра - Пода	Бургас	Бургас Камено Созопол Средец	6 139,1738	5 930,8931	208,2807
92	BG00020 02	Западен Балкан	Видин	Ружинци Белоградчик Макреш Чупрене Димово	146 832,4711	146 832,4711	0,0000
			Монтана	Монтана Георги Дамяново Вършец Чипровци Берковица			
			София	Своге Годеч			
93	BG00020 21	Сакар	Ямбол Хасково	Тунджа Елхово Харманли Тополовград Любимец Свиленград	125 722,2834	125 722,2834	0,0000
94	BG00020 26	Дервентски възвишения	Ямбол	Болярово Елхово	34 863,5627	34 863,5627	0,0000
95	BG00020 38	Провадийск о-Роякско плато	Шумен Варна	Шумен Каспичан Смядово Дългопол Ветрино Провадия Долни чифлик	84 031,5041	84 031,5041	0,0000
96	BG00020 43	Емине	Бургас	Несебър Поморие	66 750,5150	49 096,6975	17653,81 75
97	BG00020 44	Камчийска планина	Бургас	Несебър Поморие	88 897,2310	86 153,5101	2743,720 9

				Руен			
				Дългопол			
			Варна	Бяла			
				Долни чифлик			
98	BG00020 45	Комплекс Камчия	Варна	Аврен	10 300,5608	9 511,1290	789,4318
				Долни чифлик			
99	BG00020 50	Дуранкула шко езеро	Добрич	Шабла	3 355,9813	2 384,9518	971,0295
100	BG00020 51	Калиакра	Добрич	Шабла	16 171,7788	10 628,3668	5543,412 0
				Каварна			
				Антон			
				Копривщица			
				Челопеч			
				Златица			
				Пирдоп			
				Чавдар			
				Мирково			
			София				
				Хисаря			
			Пловдив	Карлово			
101	BG00020 54	Средна гора	Пазарджик	Панагюрище	99 062,3947	99 062,3947	0,0000
				Стрелча			
102	BG00020 60	Галата	Варна	Варна	8 043,6122	5 983,3166	2060,295 6
				Аврен			
103	BG00020 61	Балчик	Добрич	Балчик	1 560,0282	1 560,0282	0,0000
104	BG00020 66	Западна	Ямбол	Болярово	53 821,1468	53 821,1468	0,0000
		Странджа	Бургас	Средец			
105	BG00020 72	Мелнишки пирамиди	Благоевград	Сандански	13 580,0516	13 580,0516	0,0000
			Смолян	Смолян			
				Баните			
				Асеновград			
				Куклен			
			Пловдив	Лъки			
106	BG00020 73	Добростан	Кърджали	Кърджали	83 655,4406	83 655,4406	0,0000
				Черноочене			
				Ардино			
107	BG00020 76	Места	Благоевград	Сатовча	20 426,6444	20 426,6444	0,0000
				Банско			
				Гоце Делчев			
				Гърмен			
				Хаджидимово			
108	BG00020 77	Бакърлъка	Бургас	Бургас	33 507,8919	12 547,8789	20960,01 30
				Приморско			
				Созопол			
				Балчик			
				Добричка			
				(Добрич-селска)			
109	BG00020 82	Батова	Варна	Варна	38 149,5163	37 826,9628	322,5535
				Аксаково			

110	BG00020 84	Палакария	София	Самоков	15 798,6992	15 798,6992	0,0000
111	BG00020 97	Белите скали	Добрич	Балчик Каварна	4 163,0605	2 457,0940	1 705,9665
112	BG00020 98	Рупите	Благоевград	Сандански Петрич	8 835,3982	8 835,3982	0,0000
113	BG00021 09	Васильовск а планина	Ловеч	Ябланица Луковит Троян Тетевен Угърчин	45 472,7881	45 472,7881	0,0000
114	BG00021 13	Триград - Мурсалица	Смолян	Смолян Борино Доспат Девин	55 340,9527	55 340,9527	0,0000
115	BG00021 26	Пирин буфер	БЛАГОЕВГР АД	Банско Гоце Делчев Кресна Сандански Симитли Струмяни Хаджидимово	31 801,8366	31 801,8366	0,0000
116	BG00021 28	Централен Балкан буфер	ГАБРОВО	Габрово Севлиево	72 021,4029	72 021,4029	0,0000
			ЛОВЕЧ	Априлци Тетевен Троян			
			ПЛОВДИВ	Карлово Сопот			
			СОФИЯ	Антон Етрополе Златица Пирдоп			
			СТАРА ЗАГОРА	Казанлък Мъглиж Павел баня			
117	BG00003 99	Българка	ГАБРОВО	Габрово Трявна	24 009,0341	24 009,0341	0,0000
			СТАРА ЗАГОРА	Мъглиж			
118	BG00004 96	Рилски манастир	КЮСТЕНДИ Л	Рила	25 299,8005	25 299,8005	0,0000
119	BG00021 15	Било	ДОБРИЧ	Генерал Тошево Шабла Каварна	8 620,6115	8 620,6115	0,0000

	2 578	2 523	54
Общо	150,0088	661,3069	488,7019

Приложение № 15 към мярка 14 „Хуманно отношение към животните“

Основен приоритет за селското стопанство за периода 2014-2020 г. в България е развитието на българското животновъдство. Очакваният ефект от предвидената обвързана подкрепа в рамките на Първи стълб за животновъдните стопанства, както и предвиденото подпомагане по ПРСР, в това число чрез мярка „Агроекология и климат“, „Биологично земеделие“, „Хуманно отношение към животните“ и чрез предоставянето на приоритет за проекти, представени от животновъдни стопанства в рамките на инвестиционните мерки и стартовата помощ е да се повлияе върху негативната тенденцията от последното десетилетие за намаляване на броя на отглежданите животни.

Официалните данни, предоставени от БАБХ (Таблица 1) по отношение на сектори ДПЖ и ЕПЖ за България към края на 2014 г. показват, че регистрираните ферми (по реда на чл. 137 от Закона за ветеринарномедицинската дейност), в които се отглеждат ЕПЖ наброяват 3151 с приблизително 300 хиляди отглеждани глави животни и 2129 ферми от сектор ДПЖ с над 249 000 овце и 25 000 кози.

Таблица № 1 Брой животни и брой ферми към 28.10.2014 г., предвидени за подпомагане по М14

Вид животни	Брой животни	Брой ферми
Биволи	6 541	116
Говеда	294 340	3 035
Овце	249 056	1 461
Кози	25 258	668

Всички тези животновъдни стопанства са достигнали минималните стандарти за хуманно отношение към животните, което е базово изискване за подпомагане по мярка „Хуманно отношение към животни“.

От друга страна общият брой на отглежданите животни в България (Таблица № 2) в съответствие с данните от Аграрен доклад 2014 г. на Министерство на земеделието и храните в някой от подсекторите далеч надхвърля броят на животните, отглеждани хуманно.

Таблица № 2 Брой животни 2012, 2013 и прогноза за 2014 г. (по данни от Аграрен доклад 2014 г.)

Вид животни	2012 г.	2013 г.	Ръст 2012/2013	Прогноза 2014 г.
Говеда	526 112	575 584	9,4 %	585 000
Биволи	9 212	9 964	9,3 %	10 500
Овце	1 361 545	1 369 578	0,6 %	1 369 000
Кози	293 639	289 308	-1,5 %	289 000

През 2013 г. и 2014 г. държавната политика в областта на животновъдството е насочена към създаване на условия за устойчиво развитие на сектора, чрез обособяване на окрупнени, икономически ефективни стопанства и същевременно запазване на малките и средни по размер ферми. През годините е направена актуализация на действащата нормативна база в областта на животновъдството. Разширен е обхватът на прилаганото държавно подпомагане, с цел осигуряване на по-лесен достъп до финансиране и повишаване на ефективността на животновъдните стопанства.

Като цяло, през 2013 г. се наблюдава стабилизиране на сектора, за което допринася прилаганата последователна политика на подпомагане. Към края на 2013 г. броят на животновъдните стопанства в страната нараства с 12% спрямо година по-рано, до 171,8 хиляди. Нарастват стопанствата с говеда, биволи и кози – с между 2,2 и 6,6%.

Броят на повечето видове селскостопански животни също нараства спрямо предходната година. Незначително увеличение е регистрирано при броя на овце общо – с 0,6%, като по-съществено нараства този на овцете-майки – с 6,2%. Общият брой на козите намалява с 1,5% в сравнение с 2012 г., но същевременно козите-майки се увеличават с 3,6%.

През 2013 г. продължава процесът на уедряване на фермите, което е предпоставка за постигането на по-висока ефективност и икономическа стабилност. Спрямо предходната година, най-значително увеличение на средния брой животни в стопанство се отчита при стопанствата, отглеждащи биволици - с 33,2%. По-умерено нараства средният брой на животните в стопанствата с овце-майки – с 10,7% и с крави - с 5%.

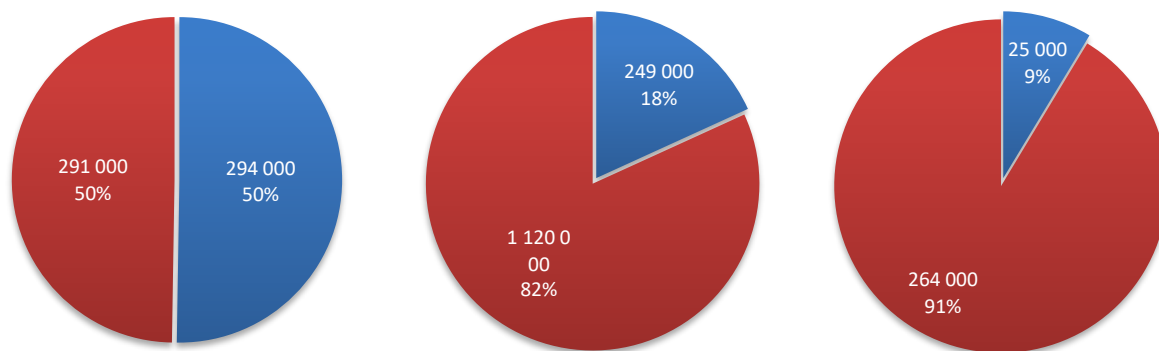
През годината се задълбочава специализацията в месодайното направление на животновъдството. Месодайните крави се увеличават с 39% спрямо предходната 2012 г., а овцете-майки за месо – с 4,3%.

3. Графика, отразяваща съотношението на животните, отглеждани в съответствие със стандартите за хуманно отношение към животните спрямо общия брой

Говеда

Овце

Кози

Животни, отглеждани хуманно

От изложената графика е видно, че е налице голям потенциал за увеличение на животновъдните стопанства, в които се отглеждат животни в съответствие с хуманните изисквания. Въпреки това, изчисленията, въз основа на които е предложен бюджетът на мярка 14 „Хуманно отношение към животни“ са базирани единствено на броя на животните, посочен в Таблица № 1.

Сценарии за усвояване на бюджета по мярка 14 “Хуманно отношение към животните“:

1. Животновъдните стопанства, достигнали минималните изисквания за хуманно отношение поемат ангажимент по М14 за 100 % от отглежданите животни

За да се калкулира резултата от съответното допускане броят на животните, отглеждани в съответствие със стандартите за хуманно отношение към животните (говеда, биволи, овце и кози), се приравнява към животински единици, умножава се по ставките, предвидени при поемане на ангажименти за осигуряване на свободна подова площ и свободно отглеждане на открито за период от 5 години, в резултат на което се получава сума в размер на приблизително 80 млн. евро публични разходи. В съответния случай, удължаване на поетите ангажименти с 2 години (общо 7 годишен ангажимент) ще доведе до допълнителни разходи и пропуснати ползи в размер на приблизително 113 млн. евро публични разходи.

2. Животновъдните стопанства, достигнали минималните изисквания за хуманно отношение поемат ангажимент по М14 за 75% от отглежданите животни

Симулация за поемане на ангажименти по двете дейности в рамките на двете подмерки, насочени към ЕПЖ и ДПЖ показва, че при 5 годишен ангажимент за подобряване на условията за 75% от отглежданите животни, ще се ангажират приблизително 60 млн. евро публични разходи. Аналогично, поемане на ангажимент за период от 7 години за съответния процент животни ще доведе до допълнително разходи и пропуснати ползи в размер на 84 млн. евро.

3. Животновъдните стопанства, достигнали минималните изисквания за хуманно отношение поемат ангажимент по М14 за 50% от отглежданите животни

Симулация за поемане на ангажименти по двете дейности в рамките на двете подмерки, насочени към ЕПЖ и ДПЖ показва, че при 5 годишен ангажимент за подобряване на условията за **50%** от отглежданите животни ще се ангажират приблизително 40 млн. евро публични разходи. Аналогично, поемане на ангажимент за период от 7 години за съответния процент животни ще доведе до допълнително разходи и пропуснати ползи в размер на 56 млн. евро.

Въз основа на:

- всички извършени анализи в сектор животновъдство,
- опростения дизайн на мярката и
- предстоящите разяснителни кампании с цел популяризиране на мярката

българските власти считат за най-реалистичен представения втори сценарий за поемане на ангажименти и респективно за усвояване на бюджета по мярката. В тази връзка, българските власти са на мнение, че предложеният бюджет в размер на 57 млн. евро общо публични средства ще е достатъчен за изпълнение на основната цел, а именно да бъдат подпомогнати над 70% от отглежданите животни във ферми, които са достигнали минималните стандарти за хуманно отношение към животните.

Приложение № 16 към Раздел 8.2 подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности“, подмярка 6.4 „Инвестиции в неземеделски дейности“, подмярка 7.5 Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдых, туристическа инфраструктура и подмярка 7.6 Проучвания и инвестиции, свързани с поддържане, възстановяване и на културното и природното наследство на селата-списък с населени места с развит масов туризъм и курортни комплекси на територията на селските райони

1. Списък на населени места с развит масов туризъм:

- Гр. Созопол;
- Гр. Приморско;
- Гр. Самоков;
- Гр. Банско;
- Гр. Несебър;
- Гр. Балчик.

2. Списък на курортни комплекси:

- Курортен комплекс „Албена“, община Балчик;
- Ваканционно селище „Елените“, община Несебър;
- Курортен комплекс „Слънчев бряг“, община Несебър;
- Ваканционно селище „Дюни“, община Созопол;

- Курортен комплекс „Международен младежки център – Приморско“, община Приморско;
- Курортен комплекс „Пампорово“, община Чепеларе;
- Курортен комплекс „Боровец“, община Самоков.

Приложение № 17 към Раздел 8.2 опростени разходи и методология за тяхното определяне

ИЗБОР НА ОПРОСТЕНИ РАЗХОДИ ПО МЯРКА 19 „ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ” ОТ ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ТЯХНОТО ОПРЕДЕЛЯНЕ

1.Обосновка на заданието за изчисляване на опростени разходи

Водено от общностите местно развитие (BOMР) е териториален подход за прилагане на целенасочена и интегрирана политика за развитие на икономическия и социален потенциал на община или обединение на съседни общини. Условието за изпълнение на подхода BOMР и прилагането на интегрирани многосекторни стратегии за този програмен период се осъществяват чрез **мярка 19 на Програма за развитие на селските райони 2014-2020.**

Прилагането на тази мярка е регламентирано в следните основни европейски и национални документи: В членовете 32 – 35 от общия Регламент 1303/2013 за определяне на общо приложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд и Европейския фонд за морско дело и рибарство се визира приложението на мярката. В чл. 42-44 на Регламент № 1305/2013 подробно представят прилагането на Лидер.

В Споразумението за партньорство на Република България в раздел 3, параграф 3.1. „Интегриран подход за териториално развитие“ е изведена необходимостта от интегриран териториален подход на ЕСИФ и е изтъкнато, че с прилагането на водено от общностите местно развитие се цели постигането на ефект от концентриране на

подкрепата върху интервенциите, които имат най-голяма добавена стойност по отношение на преодоляването на икономическите и социалните различия в развитието на териториите.

Основна цел на мярка 19 ВОМР („ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ ” ОТ ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020“) е да насърчава местното развитие в селските райони, като развива предприемачеството и бизнес потенциала, да подобрява качеството на живот и насърчава участието на заинтересованите страни в развитието на територията.

Спецификата на ЛИДЕР и на ВОМР е, че позволява на местните общности да изградят стратегия за местно развитие на база потребностите на територията, която е насочена към подкрепа по приоритетите на ПРСР 2014-2020. Многофондовото финансиране осигурено чрез подхода ВОМР, гарантира много по-големи възможности за адресиране на конкретните дейности/ операции към местните нужди.

Подкрепата за воденото от общностите местно развитие се прилага от мярка 19, която се състои от следните подмерки: Подмярка 19.1. „Помощ за подготвителни дейности“, Подмярка 19.2. „Прилагане на операции в рамките на стратегии за водено от общностите местно развитие“, Подмярка 19.3. „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ и Подмярка 19.4. „Текущи разходи и популяризиране на стратегия за водено от общностите местно развитие“. Подмерките са в съответствие с елементи, формуирани в чл. 35 от Регламент (ЕС) № 1303/2013:

- Помощ за подготвителни дейности за изграждане на капацитет, обучение и създаване на мрежи с цел изготвяне и прилагане на стратегия за водено от общностите местно развитие;
- Стратегията за Водено от общностите местно развитие е основен документ за децентрализирано управление и прилагане на дейностите в нея от създадените Мигове;
- Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи;
- Финансово и оперативно управление на текущи разходи, свързани при прилагането на стратегията за водено от общностите местно развитие;
- Популяризиране на стратегията за водено от общностите местно развитие с цел да се улесни обмена на информация между заинтересованите страни, да се

постигне публичност и да се съдейства на потенциалните бенефициенти при разработването на операции и подготовката на заявления.

Основните дейности подпомагани от безвъзмездна финансова помощ свързани с развитието на местния капацитет за управление са: обучения на местната администрация и на заинтересованите лица, организиране на информационни семинари и срещи, проучвания и анализи за съответната територия, оценка на проекти, информирание и популяризиране на операциите сред заинтересованите страни от територията.

Споменатите дейности имат хомогенен характер и са количествено измерими, като за тях е приложимо опростяване на отчитането на допустимите разходи, чрез стандартни таблици на единица продукт. Този подход води до намаляване на административната тежест на финансовото управление при изпълнение на стратегиите на BOMP от страна на МИГ.

Възстановяването на база разход за единица продукт се основава на чл. 67 от Общия регламент за ЕСИФ (Регламент № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 г.) в случай на безвъзмездни средства и възстановима помощ. Съгласно регламента е включен вариант за изчисляване на допустимите разходи на безвъзмездните средства на основата на стандартна таблица на разходите за единица продукт. Условие за опростените разходи е да бъде приложен коректен, справедлив, проверим метод на изчисление (чл. 67, параграф 5, буква а, б и в).

Съгласно чл. 62 на Регламент № 1305/2013 за Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), управляващият орган трябва да гарантира, че съответните изчисления във връзка с ОВР са адекватни и точни, определени са предварително въз основа на коректно, справедливо и проверим изчисление.

Като „опростени разходи“ съгласно т. 5.2.1.3 (Проверимост), на Указанията за опростените варианти за разходите могат да се определят тези разходи за дейности, финансирането на които се определя на единна ставка, стандартна таблица на разходите за единица продукт и еднократни суми.

Следвайки законодателните изисквания изчисленията са направени на основата на обективна информация статистически данни, пазарно проучване на цени/ разходи за дейности, за които Безвъзмездната финансова помощ е призната чрез опростени разходи изразени като стандартни таблици на единичните разходи и еднократни суми.

В рамките на ВОМР опростените варианти на разходите са определени на основата на изготвена методология за изчисление на единични разходи и са посочени източниците на информация, които са използвани за извеждане на стойностите за крайния продукт.

2 . Подход и Методология на изчисленията

От предложените принципи за изчисляване на опростени разходи са използвани стандартните таблици на единичните разходи за допустимите разходи на определени от Управляващия орган на ПРСР 2014-2020 дейности в рамките на мярката. Разходите се изчисляват въз основа на проучване и са представени в стандартни таблици на единичните разходи. Стандартни таблици на единичните разходи обикновено се прилагат по отношение на лесни за остойностяване дейности, чиито резултати са количествено измерими.

Определянето на единните ставки, стандартните таблици на единичните разходи и еднократните суми се основава на пазарни проучвания на цените (валидни към датата на проучването, които могат да бъдат проверени. Всички доказателствени материали са представени в приложения към доклада.

Подходът на изчисление е пазарен, т.е. използван е метод на сравнителните анализи. При този метод за оценка стойността се определя чрез пряко сравнение на пазарни цени на продукти или услуги със сходни характеристики, към определен момент.

Методологията, използвана за обработка и анализ на получената информация, както и извеждане и тестване на индикативни нива на опростени разходи, по определените видове допустими разходи е определена на база на изискванията, дефинирани от ЕК в „Указанията за опростените варианти за разходите (ОВР).

Извеждането на един вид разход ще бъде използван и при всички мерки от програмите където той възниква и е допустим.

За разработването на конкретните стойности на ставките са приложени стандартни методи на статистически и финансов анализ, с широко приложение при икономически и други проучвания¹. Целта е да се използват общоприети и надеждни методи за анализ, за да се достигне до резултати и заключения, които:

---

¹ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/expert_training/simplified_cost_options1.pdf

- са проверими и възпроизведими (при нужда със същите, разширени или нови данни);
- са съобразени с практиката за разработване на опростени разходи и в други страни-членки за анализ и извеждане на опростени разходи (насоките за разработване на опростени разходи са предложени за използване от 23 страни² членки на ЕС за периода 2014-2020 г.);
- имат добро покритие на наблюдения;
- са подкрепени и от пазарните условия в страната.

В изследването са използвани елементи на дескриптивната статистика. Чрез нея се постига количествено описание на основните характеристики на извадката (и съответно съвкупността). Статистическите средни величини представляват обобщаващи числови характеристики на общото на единиците в съответната съвкупност.

В изследването са използвани елементи на дескриптивната статистика. Чрез нея се постига количествено описание на основните характеристики на извадката (и съответно съвкупността). Статистическите средни величини представляват обобщаващи числови характеристики на общото на единиците в съответната съвкупност. Статистическите средни величини, които са ползвани в нашия анализ, са средна аритметична величина: сумата на стойностите разделен на броя на стойностите (обичаен метод за изчисление при не групирани данни); Формула за средна аритметична:

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

Където:

$\bar{x}$ - средна аритметична;

$\sum x$ - сума от стойностите на показателя;

n - броя на случаите.

Част от данните включени в индикативните нива на опростените разходи са на база законово признати нормативни документи.

---

² [Guidance on Simplified Cost Options \(SCOs\): Flat rate financing, Standard scales of unit costs, Lump sums,
https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-simplified-cost-options-scops-flat-rate-financing-standard-scales-of-unit-costs-lump-sums](https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-simplified-cost-options-scops-flat-rate-financing-standard-scales-of-unit-costs-lump-sums)

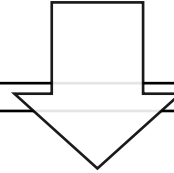
Използваната методология включва:

- описанието на метода на изчисление, в това число основните етапи на изчислението;
- източниците на данните, които са използвани за анализа и изчислението, включително оценка на значението на данните по отношение на предвидените операции и оценка на качеството им;
- самото изчисление за определяне на съответната стойност на единната ставка на размерите на сумите за финансиране на дейности за организация и управление на проекти;
- мотивите за избор на данни в съвкупността, на база на които ще бъде определена единната ставка.
- декомпозиране на единичните разходи по видове и изчисляване на опростени разходи според заданието.

Етапи на избор и прилагане на методология:

Набиране на информация

- определяне на изследвания обект;
- посочване на китерии за попадане в извадката;
- провеждане на емпирично изследване.

Обработка на информацията

- въвеждане на информацията в електронна среда;
- въвеждане на източниците и доказателствения материал.

Статистически анализ

- дискриптивна статистика;
- средни величини;
- системен подход;
- нормативен подход;
- др.

Резултати

- извеждане на единична цена за определения разход
- извеждане на разходите заложи в мерките

3. Обосновка и определяне на единица продукт

В периодът на изпълнение на задачата бе проведено пазарно проучване на общодостъпни и лесно намерими, доказуеми бази данни от информационни източници, от които са използвани за набиране на входяща информация за извеждани на релевантни и актуални цени за единичен разход през 2018 г. Офертите попаднали в извадките са на случаен принцип, като условие да попаднат в извадката са специфичен набор от критерии посочени в заданието (напр. зала за провеждане на мероприятие до определен брой участници, като е търсен нисък ценови диапазон на офертите и др. специфични критерии според заданието на конкретния разход). Средствата и източниците за събиране на информация са интернет оферти и оферти по електронна поща от възможно най-големите представители в бранша за конкретния разход, които поддържат и най-конкурентни цени, като в приложение се прилага съответно скриншот от входящата информация попаднала в извадката. Методът по който е събрана информацията е формирана чрез традиционни класически метод на анализ на документи от конкретна гледна чрез контен-анализа на документи, който анализира определени смислови категории в съдържанието на материалите като използва възможностите за статистическа обработка и осигурява висока обективност. Изведени са максимални, минимални и средни величини, като на тази база е изчислен и единичен разход.

Разходът за създаване на електронна страница (от външна фирма) е изчислен въз основа на проучване на извадков принцип за стандартен дизайн/универсален дизайн, включващ главна страница, база данни страници с информация (текстове, снимки), система за администрация (прибавяне, редактиране, изтриване на записи от базата). Създаването на електронна страница се състои основно от няколко етапа: предварително проучване, изготвяне на проект за структура и дизайн на сайта, изработка на сайта, прехвърляне на сайта на постоянен сървър и тестване, базова (вътрешна) оптимизация, изготвяне на инструкциите за администриране на сайта. Остойносттаването на опростените разходи се остойносттава на фирми предлагащи създаване на електронни страници.

В някои специфични разходи, като тези за поддържането на електронна страница е използван подход на база създадена стандартна електронна страница (на база пазарно проучване) по която ще се поддържат базови промени и актуализации. Разходите за поддържане на електронна страница се определят от нейните

характеристики, функционалности, базата данни и др. Най-често предлаганите възможни промени се свеждат до актуализиране на съдържанието на сайта; изработване и добавяне на нови страници; промяна и оптимизиране на функционалността на сайта; обработване и добавяне на нови изображения, видео, събития; отстраняване на проблеми от технически характер, възникнали при работа със сайта; и други. На свободният пазар поддържането на електронна страница се договаря, според това, което клиента оферира към фирмата към конкретен функциониращ сайт. Поради тази причина, разходът за създаване на електронна страница е базиран на количество събрани оферти за изработка на базова електронна страница, а разходите за поддръжка на интернет страница са изчислени въз основа на количеството човечески часове труд в рамките на един работен месец и единична ставка за експертна работа по поддръжка на страницата. Времето за поддръжка е определено въз основа на експертна оценка от IT експерти към УНСС и НБУ.

Предложения вариант за опростен разход е изчислен на основата на разход на човешки труд за определен брой часове на месец. Конкретните стъпки на изчисляването на тези разходи са изведени в приложение.

Определените единичните разходи са на база пазарно проучване и са с проверими документални доказателства и получените крайни резултати са представени в допълнение (обособената като приложение част към доклада), в което са описани метода на изчисление, източниците на използваните данни, което позволява тяхната проверимост. Част от предложените оферти, са валидни към датата на проучването, тъй като пазарите в България са динамични и цените променливи (промоции, годишни изменения, инфлация, отстъпки за количество, търсене на продукти, покупателна способност, сезонност и др.). Поради тази причина за да има прозрачност на входящата информация към момента на проучването са изведени със скриншотове информацията за офертите попаднали в извадката. За по-лесна навигация при работа с данните в извадката към всеки разход е приложен хиперлинк, чрез който систематизирано се отваря доказателствения материал.

След извеждане на единичен разход по отделните елементи, те се предлагат с натрупване за извеждане на единен обобщен разход. В приложение са изведени подробно изчисленията за всеки разход.

3.1. Описание на похода на определяне на единица разходи за труд

Методологията за определяне на разходите за труд е базирана на следните ограничения:

- Първо, в рамките на страната е на лице разлика в единичната цена на труда (по професионални направления, както и в рамките на един и същ сектор и/или организация-работодател);
- Второ, отчита се разлика между единичната цена на труда при наети на трудов и на граждански договор, като средните почасови ставки на наетите на трудов договор са по-ниски от тези на наетите по граждански договор;
- Трето, методологията е разработена с оглед на това, да определи единична ставка за труд, която да послужи като компонент на остойността в различните опростени разходи, без предварително за всеки един опростен разход да е ясно, дали изпълнител по опростения разход ще бъде физическо или юридическо лице, дали конкретните служители са назначени на трудов или граждански договор, дали лицето е осигурено на друго място (извън организацията изпълнител), дали лицето и/или изпълнителя са регистрирани по ЗДДС и др.

Предвид посочените ограничения, за целите на методологията за остойността на разходите за труд, свързани с определяне величините на опростените разходи, получената в резултат на методиката, единична величина на труд, за различните категории служители следва да се възприема като методическа основа за по-нататъшните изчисления. Това не е условие свързано с методите на остойността от страна на изпълнителите на опростените разходи, или формата на договорни отношения между възложителите/изпълнителите и лицата ангажирани по трудови и/или приравнени правоотношения.

Възприетата методика включва изчисление на базова величина, представляваща общия разход на работодателя за трудово възнаграждение на служител на трудов договор при брутно възнаграждение на служителя равняващо се на максималния осигурителен праг.

Възприетата величина за определяне на базата за изчисления (брутно трудово възнаграждение на служител на основен трудов договор при пълно работно време) е избрана, като най-добра алтернатива изпълняваща следните изисквания:

- Определена е нормативно при отчитане спецификите, динамиката и особеностите на трудовия пазар в страната – в този смисъл тя не е оспорима от позиция на използвана статистическа методология за събиране на информацията, принцип който се прилага за повечето алтернативни ставки, които биха могли да бъдат използвани (например средна работна заплата за страната, средна работна заплата за сектор или бранш и др.);
- Определената ставка от 3000 лева по основен трудов договор, представлява ясна основа за изчисления, тъй като еднозначно спрямо нея са дефинирани величините на осигурителни и други плащания. Това не е така при възможните алтернативни бази, като например средните възнаграждения включват в себе си величини значително надхвърлящи прага за осигуряване, при което на практика не може да се формира коректна статистическа величина на допълнителните разходи за работодателя, извън brutното възнаграждение на служителя;
- При възможните алтернативни бази (предимно средни величини изчислявани от националната статистика) не са взети под внимание величините на разходите за труд на работодателите по граждански договори, при които лицата вече са осигурени частично или изцяло. Същевременно са включени доходи от трудови правоотношения на втори трудов договор, по които реципрочната част на разходите за работодателя по осигурителното законодателство те могат да бъдат идентифицирани коректно. В този смисъл приложената база на максималния осигурителен доход за месец позволява избягване на този проблем.

Единичните ставки (за човекочас) за различните видове служители са определени, като процент от базата – трансформационен коефициент (ТК). Трансформационният коефициент представлява намаление от базата за труд изискващ по-ниска квалификация и/или образователно равнище и/или отговорности. По този начин служителите с по-ниска квалификация, по-малко задължения и отговорности получават по-ниски възнаграждения, спрямо базата.

Базата е изчислена, като са взети предвид следните условия в страната към момента на изготвяне на изчисленията:

- Отделно са направени изчисления за родените преди 1960 година и след 1960 година, с оглед онагледяването на идентичната величина на разхода за работодателя (виж таблиците по-долу);

- Възприет е размер на максималния осигурителен доход от 3000 лв. месечно, предвид посочените по-горе ограничения за прилагане на алтернативни варианти за изчисления на разходите за труд;
- Изчисленията са направени за трета категория труд – тъй като естеството на труда, относим към оценяваните опростени разходи не предполага различна от трета категория труд;
- Не е взет под внимание ефектът на трудовия стаж, както и евентуален допълнителен осигурителен доход.

Въз основа на това, общата стойност на разхода на работодателя, при брутно трудово възнаграждение в размер на максималния осигурителен доход за един месец е представено, като калкулация в следните таблици (отделно за родените преди 1960 година и след 1960 година):

Роден: след 1960г., Години стаж: 0, трета категория труд, МОД: 3000.00 лева				
1	Основна заплата		3 000,00	лева
2	Осигурителен доход		3 000,00	лева
	Вноски върху осигурителния доход (p.2):			
3	Фондовете за ДОО, включващи: фонд "Пенсии": 8.22%, фонд "ОЗМ": 2.1%, фонд "Безработица": 0.6%	10.92 %	327,60	лева
4	фонд "ДЗПО" в УПФ	2.80 %	84,00	лева
5	фонд "ТЗПБ"	0.40 %	12,00	лева
6	фонд "Здравно осигуряване"	4.80 %	144,00	лева
7	Общо осигурителни вноски (p.3 + p.4 + p.5 + p.6)	18.92 %	567,60	лева
8	Общо разходи за работодателя (p.2 + p.7)		3 567,60	лева

Забележка: В таблицата са посочени единствено перата, които имат отношение към формиране общия размер на разхода за работодателя.

Роден: преди 1960г., Години стаж: 0, трета категория труд, МОД: 3000.00 лева
--

1	Основна заплата		3 000,00	лева
2	Осигурителен доход		3 000,00	лева
	Вноски върху осигурителния доход (р.4):			
3	Фондовете за ДОО, включващи: фонд "Пенсии": 11.02%, фонд "ОЗМ": 2.1%, фонд "Безработица": 0.6%	13.72 %	411,60	лева
4	фонд "ТЗПБ"	0.40 %	12,00	лева
5	фонд "Здравно осигуряване"	4.80 %	144,00	лева
6	Общо осигурителни вноски (р.3 + р.4 + р.5)	18.92 %	567,60	лева
7	Общо разходи за работодателя (р.2 + р.6)		3 567,60	лева

Забележка: В таблицата са посочени единствено перата, които имат отношение към формиране общия размер на разхода за работодателя.

Брутният разход на работодател при основен трудов договор на работник назначен на основен трудов договор, на пълно работно време, на брутно работно възнаграждение равно на максималния осигурителен доход, за месец³ е 3 567,60 лева, а за година, съответно 42 811,20 лева.

Възприет е среден брой работни дни в годината от 250 (например за 2018 година този брой е 249 и в него не влизат почивни дни, включително официални празници). Отчетени са 20 дни платен годишен отпуск на служители по трудов договор. На тази основа са възприети общ брой от 230 ефективни работни дни за служители на основен трудов договор, при 8 часа работно време.

По този начин базата за формиране на възнаграждения за различните видове служители, на човекочас съответно е 42 811,20/(230*8), или 23,26695652 лева на ефективно отработен човекочас.

³ Както се вижда получената стойност не зависи от това дали служителя е роден преди 1960 година или след 1960 година.

За определяне конкретната величина на ТК е приложен постъпков подход, при който са определени четири основни показателя: Минимални очаквания за образование, Минимални очаквания за опит в съответната професионална област, Минимални очаквания за управленски умения и Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията. Всеки един от показателите се оценява за съответния служител въз основа на силна скала, като за максимална (най-висока степен) на покритие на показателя не се прилага стъпка (или стъпката е 0%). За всяка следваща по-ниска степен се прилага стъпка от 10%, кумулативно, както това е означено за съответния показател:

Минимални очаквания за образование – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Висше образование – прилагана стъпка – (0%);
- Средно образование – прилагана стъпка – (10%).

Минимални очаквания за опит в съответната професионална област – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Необходим е съществен опит – прилагана стъпка – (0%);
- Необходим е опит – прилагана стъпка – (10%);
- Не е необходим опит – прилагана стъпка – (20%).

Минимални очаквания за управленски умения – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Необходими управленски умения – прилагана стъпка – (0%);
- Не са необходими управленски умения – прилагана стъпка – (10%).

Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Висока – прилагана стъпка – (0%);
- Средна – прилагана стъпка – (10%);
- Ниска – прилагана стъпка – (20%);
- Незначителна – прилагана стъпка – (30%).

След определяне величината на показателите и прилаганите стъпки, общата стойност на стъпките за съответния вид служител се изваждат от базата 100%, като по този начин се получава трансформационния коефициент. Отчетено е, че при максимално негативна оценка на съответния вид служител, най-ниския

трансформационен коефициент който би могъл да се получи е 20%, чието прилагане спрямо максималния осигурителен минимум (3000 лева) е сравним с размера на средната величина на бюджетната прогноза за минимална работна заплата⁴ (600 лева).

Реализираната оценка по показатели за видовете служители и съответните стъпки (посочени в скоби), както и Експертно определена величина на трансформационен коефициент (ТК) са представени в следващата таблица.

Вид служител	Минимални очаквания за образование	Минимални очаквания за опит в съответната професионална област	Минимални очаквания за управленски умения	Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията	Експертно определена величина на трансформационен коефициент (ТК)
Водещ експерт/ Ръководител	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Високи (0%)	Висока (0%)	100%
Лектор	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Високи (0%)	Средна (10%)	90%
Експерт	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Не са необходими (10%)	Средна (10%)	80%
Техническо лице (сътрудник)	Средно (10%)	Не е необходим (20%)	Не са необходими (10%)	Ниска (20%)	40%

Съответно като ставка на възнаграждението за единица човекочас за видовете служители са определени следните ТК:

Видове служители	ТК
Водещ експерт/ Ръководител	100%
Лектор	90%
Експерт	80%
Техническо лице (сътрудник)	40%

⁴ Съгласно бюджетната прогноза изготвена от Министерство на финансите (при планиране на бюджет за 2019 година) за периода до 2021 година минималната работна заплата ще достигне 650 лева.

Въз основа на това и възприетите трансформационни коефициенти (ТК) получаваме следните единични ставки за труд на човекочас, по видове служители:

Видове служители	Трансформационен коефициент (ТК)	База за изчисление на човекочас в лв.	Ставки за труд на човекочас в лв.
Водещ експерт/ Ръководител	100%	23,26695652	23,26695652
Лектор	90%	23,26695652	20,94026087
Експерт	80%	23,26695652	18,61356522
Техническо лице (сътрудник)	40%	23,26695652	9,306782609

Предвид направената уговорка, относно възприетите методически приемания и ограничения, за служители на основен трудов договор на 8 часов работен ден, не се прилага приспадането на платения годишен отпуск от работодателя. Този подход се прилага единствено за остойностяване величината на опростени разходи отнасящи се директно до възнаграждения на служители на пълен работен ден, на основен трудов договор. Поради това, за тях спрямо месечната база за изчисление от 3 567,60 лева директно се прилага трансформационния коефициент от 40%, като по този начин се формира разход на работодателя за служител на основен трудов договор, на пълен работен ден, от $3\,567,60 \text{ лева} \times 40\% = 1\,427,04 \text{ лева}$. Разходът включва както брутното възнаграждение на лицето, така и разходите за осигуровки за сметка на работодателя.

3.2. Описание на подхода за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието

Методологията за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието включва три стъпки: изчисление на кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието.

Офертите за кафе-пауза са на база оферти предложени от конферентните зали и включват: кафе пауза с осреднена и закръглена цена в размер на **4,17 лв. без ДДС**, което е осреднена цена от 22 оферти, включващи кафе/чай, газирана напитка или вода и сладки/солени или еквивалент. Тъй като всички цени са крайни в офертата, прилагаме вариант в който разхода на 1-ца е в размер на закръглен и осреднен размер от 5 лева. Офертите са в приложение.

5 лева с ДДС	средна цена на 1 човек
25 лева с ДДС	цена за 5 участника
50 лева с ДДС	цена за 10 участника
100 лева с ДДС	цена за 20 участника
250 лева с ДДС	цена за 50 участника
	за всеки следващ участник цената се увеличава с 5лв.

Разходите за наем зала и кафе-пауза са изчислени на база ценови оферти, по видове срещи/семинари/конференции, както следва:

- За провеждане на работна/информационна среща за най-малко 10 участници, включваща кафе-пауза (4,17 лв. на човек) и наем на зала (89,00 лв.), общо разходите са 152 лв. без ДДС (разходът е изчислен за 15 участници).
- За провеждане на информационни срещи/семинари за най-малко 20 участници, включваща: кафе-пауза (4,17 лв.) и наем на зала (138,00 лв.), разходите са 242 лв. без ДДС (разходът е изчислен за 25 участници).
- За провеждане на едnodневна информационна конференция за най-малко 50 участници, включваща кафе-пауза (4,17 лв.), наем на зала (214,00 лв.) и техническо обезпечаване на събитието (64,00 лв.), човешки ресурси (74,45 лв.) разходите са 606,00 лв. без ДДС (разходът е изчислен за 55 участници).

Средната стойност за наем на зала до 20 участника е в размер на 89,00 лв. без ДДС. Средната стойност за наем на зала до 50 участника е в размер на 138,00 лв. без ДДС. Средната стойност за наем на зала до 100 участника е в размер на 214,00 лв. без ДДС. Всяка от залите може да бъде наредена по различен начин (класна стая, кино салон, П-форма, каре и др.), което е определящо за броя на участниците.

Техническото обезпечаване на събитието за провеждане на информационни конференции включва наем на мултимедия. Средния разход за наемане на мултимедия е в размер на 64,00 лв. единична цена без ДДС за един ден. Разхода е изчислен въз основа на девет ценови оферти. Цените публикувани на интернет сайтовете са без ДДС. Цените варират в зависимост от характеристиките, като най-често срещани са мултимедии с до 5000 лумена.

3.3. Описание на подхода за определяне на единица разходи за консумативи

Методологията за определяне на единичен разход за покупка на консумативи за провеждане на обученията са изчислени единични цени за папка с меки корици, тонер черно-бял и хартия. Предвидени са по 35 листа за разпечатване на презентации за всеки от участниците ($35 \times 0,01 = 0,35$ лева), тонер за 35 страници ($35 \times 0,02 = 0,70$ лева), по една папка с меки корици (0,44 лева).

Средният разход за покупка на папка с меки корици е изчислена в размер на 0,44 лв. без ДДС, включващ средната цена на картонени папки (0,38 лв. единична цена без ДДС) и папки PVC, с перфорация (0,49 лв. без ДДС). Разхода е изчислен въз основа на общо единадесет ценови оферти.

Средният разход за покупка на тонер (черно-бял) е в размер на 59,09 лв. единична цена без ДДС. Разхода е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на седем фирми. Цената варира в зависимост от модела и капацитета на страниците, които могат да бъдат принтирани. Характеристики: базови модели тонери, лазерни, черно-бели. Изчислена е и средната цена за принтиране на 1 страница с покритие на печата 5% – 0,02 лв. без ДДС. Средният брой копия е 2450.

Средният разход за покупка на един пакет хартия е в размер на 8,59 лв. единична цена с ДДС и 7,16 лв. единична цена без ДДС за 500 листа в пакет, като средната цена за един лист хартия е 0,01 лв. без ДДС. Разходът е изчислен въз основа на десет ценови оферти.

3.4. Описание на подхода за определяне на единица разходи за едnodневни обучения

Съгласно подхода за определяне на единица труд са определени разходите за човешки ресурси. Разходите за труда на лектор ангажиран с провеждането на едnodневно обучение са определени на основата на представената методология. Единичните ставки (за човекочас) за различните видове служители са определени, като процент от базата – трансформационен коефициент (ТК). Съответно като ставка на възнаграждението за единица човекочас за Лектор - 90%.

Въз основа на това и възприетият трансформационен коефициент получаваме ставка за Лектор $90\% \times 23,26695652 = 20,94026087$ лева на човекочас. За оценявания разход е предвиден един Лектор за обучението, който провежда обучение с

продължителност от 8 часа. Така в рамките на обучението имаме 8 работни часа * 20,94026087 лева на човекочас = 167,52 лева.

- Разходи за 15 участници:

Разходите за наем на зала са направени въз основа на проучване на дневния наем на помещения за мероприятия до 20 души, като средната величина на наема за един ден възлиза на 89 лева. В калкулацията на разхода е включен 1 ден наем * 170 лева = 89 лева.

Разходите за кафе-паузи/кетъринг са изчислени на основата на пазарно проучване на цените за услуги съпътстващи наемите на зали за мероприятия и включват осигуряване на кафе/чай, газирана напитка или вода и сладки/солени или еквивалент. Средната предлагана цена на услугата на един участник е 4,17 лева. В калкулацията на разхода са включени 15 участника * 4,17 лева = 62,55 лева.

Разходите за обяд са изчислени на основата на пазарно проучване на цените за услуги съпътстващи наемите на зали за мероприятия и включват обяд на блок маса. Средната предлагана цена на услугата на един участник е 17 лева. В калкулацията на разхода са включени 15 участника * 17,00 лева = 255,00 лева.

Предвидени са следните разходи за консумативи: 35 листа (разпечатване на презентации) по 0,01 лв. на страница, за 15 участници = $(35 * 0,01 * 15) = 5,25$ лева; тонер за 35 страници по 0,02 лв. на страница, за 15 участници = $(35 * 0,02 * 15) = 10,50$ лева; по една папка с меки корици по 0,44 лв., за 15 участници = $(15 * 0,44) = 6,60$ лева. Общата сума за консумативи е 22,35 лева.

Общата стойност на разхода за 15 участници е 596 лева, включваща човешки ресурси, наем на зала, кафе-пауза, обяд, консумативи.

- Разходи за 25 участници:

Разходите за наем на зала са направени въз основа на проучване на дневния наем на помещения за мероприятия до 50 души, като средната величина на наема за един ден възлиза на 138 лева. В калкулацията на разхода е включен 1 ден наем * 138 лева = 138 лева.

Разходите за кафе-паузи/кетъринг са изчислени на основата на пазарно проучване на цените за услуги съпътстващи наемите на зали за мероприятия и включват осигуряване на кафе/чай, газирана напитка или вода и сладки/солени или

еквивалент. Средната предлагана цена на услугата на един участник е 4,17 лева. В калкулацията на разхода са включени 25 участника * 4,17 лева = 104,25 лева.

Разходите за обяд са изчислени на основата на пазарно проучване на цените за услуги съпътстващи наемите на зали за мероприятия и включват обяд на блок маса (виж Източници на информация). Средната предлагана цена на услугата на един участник е 17 лева. В калкулацията на разхода са включени 25 участника * 17,00 лева = 340,00 лева.

Предвидени са следните разходи за консумативи: 35 листа (разпечатване на презентации) по 0,01 лв. на страница, за 25 участници = $(35 \cdot 0,01 \cdot 25) = 8,75$ лева; тонер за разпечатване на 35 страници, стойност по 0,02 лв. на страница, за 25 участници = $(35 \cdot 0,02 \cdot 25) = 17,50$ лева; по една папка с меки корици по 0,44 лв., за 25 участници = $(25 \cdot 0,44) = 11,00$ лева. Обща сума за консумативи е 37,25 лева.

Общата стойност на разхода за 25 участници е 872 лева, включваща човешки ресурси, наем на зала, кафе-пауза, обяд, консумативи.

4. Обобщение на опростените разходи за мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“

В таблицата са предложени единична цена в лева по описаните дейности, приложими по мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“

Таблица Опростени разходи по мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“

№	Дейност	Описание на дейността	Мерна единица	Количество	Единична цена в лева без ДДС	Единична цена в лева с ДДС
А	Б	В	Г	Д	Е	Ж
1	Работна/информационна среща	Провеждане на едномесечна работна среща за най-малко 10 участници – кафе-пауза, наем на зала	брой	1	152	182
2	Информационни срещи/семинари	Провеждане на едномесечна информационна среща/семинар за най-малко 20 участници - кафе-пауза, наем на зала	брой	1	242	291
3	Информационни конференции	Провеждане на едномесечна информационна конференция за най-малко 50 участници - кафе-пауза, наем на зала, техническо	брой	1	582	698

		обезпечаване на събитието				
4	Създаване на електронна страница	Създаване на електронна страница	брой	1	525	630
5	Поддържане на електронна страница	Поддържане на електронна страница	месец	1	74	89
6	Публикация в регионални медии	Предоставяне на информация за проекта чрез регионални медии, като съдържанието на публикацията във вестници е до 3 страници А4	брой	1	300	360
7	Излъчване в регионални медии	Предоставяне на информация за проекта чрез регионални медии	минута	1	94	113
8	Обучение	Провеждане на еднодневно обучение – зала, кафе-паузи, обяд, консумативи, лектор (за най-малко десет участници)	брой	1	596	715
9	Обучение	Провеждане на еднодневно обучение – зала, кафе-паузи, обяд, консумативи, лектор (за най-малко двадесет участници)	брой	1	872	1046
10	Проучване и анализ	Извършване на проучване и анализ на територията	брой	1	3 909	4 691
11	Извършване на експертна работа	Външни услуги, свързани с прилагането на стратегията	човекоден	1	149	179
12	Извършване на експертна работа	Оценка на проекти	оценен проект от 1 оценител	1	149	179
13	Извършване на преводи	Извършване на писмени преводи	страница	1	16	19
14	Извършване на преводи	Извършване на устни преводи	час	1	57	68

Заклучение:

Във връзка с гореизложеното и изискванията на член 62, параграф 2 от Регламент 1305/2013 на ЕС удостоверяваме следното: Университетът за национално и световно стопанство, като независим орган потвърждава, че изчисленията на вариантите за опростените разходи по мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 са направени чрез коректно, справедливо и доказуемо изчисление. Университетът за национално и световно стопанство, притежава необходимият експертен капацитет и знания в областта на изчисленията на опростените разходи, обработка на статистически данни и данни от пазарни проучвания.

С уважение:

Проф. д.ик.н. Стати Статев,

Ректор на Университет за национално и световно стопанство

ИЗБОР НА ОПРОСТЕНИ РАЗХОДИ ПО ПОДМЯРКА 1.1. „ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ И ПРИДОБИВАНЕ НА УМЕНИЯ“ ОТ ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ТЯХНОТО ОПРЕДЕЛЯНЕ

1. Обосновка на заданието за изчисляване на опростени разходи

Политиката на ЕС за развитие на селските райони е насочена да подпомогне селските райони на ЕС и те да могат да се справят с икономическите, екологичните и социалните предизвикателства.

За този програмен период опростените разходи за изчисляване на финансовия принос на ЕС към дейностите и проектите са въведени като метод за признаване на разходите в Програмата за развитие на селските райони 2014-2020.

Определянето на възможността за прилагане на опростени правила за възстановяване на база разход за единица продукт се основава на чл. 67 от Общия регламент за ЕСИФ (Регламент № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 г.) в случай на безвъзмездни средства и възстановима помощ. Съгласно регламента е включен вариант за изчисляване на допустимите разходи на безвъзмездните средства на основата на стандартна таблица на разходите за единица продукт. При определянето на изчисленията за стандартните разходи се прилагат условията на чл. 67, параграф 5, буква а) от Регламент (ЕС) № 1303/2013. Условие за опростените разходи е да бъде приложен коректен, справедлив, проверим метод на изчисление (чл. 67, параграф 5, буква „а“, „б“ и „в“).

Съгласно чл. 62 на Регламент № 1305/2013 за Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), управляващият орган трябва да гарантира, че съответните изчисления във връзка с ОВР са адекватни и точни, определени са предварително въз основа на коректно, справедливо и проверимо изчисление.

Общият регламент на ЕС № 1303/2013, член 67, параграф 1, букви б), в) и г) дава възможност държавите членки да избират между три метода познати като опростени варианти за разходите – ОВР, за да определят размера на помощта за плащане:

- стандартна таблица на разходите за единица продукт;
- еднократни суми;

- финансиране с единна ставка.

България е избрала за подмярка 1.1 „Професионално обучение и придобиване на умения“ да приложи стандартна таблица на разходите за единица продукт т.е. допустимите разходи се изчисляват въз основа на количествено определени дейности (крайни продукти или постигнати резултати), умножени по стандартна таблица на разходите за единица продукт. Използването на опростени варианти за разходи е новост при прилагането на тази мярка, както и за Програмата за развитие на селските райони.

Като „опростени разходи“ съгласно т. 5.2.1.3. (Проверимост) от Указанията за опростените варианти за разходите могат да се определят за дейности, за които финансирането се определя на единна ставка, чрез стандартна таблица на разходите за единица продукт и еднократни суми.

Определянето на стойността на един обучаем за всеки вид обучение се базира на метода на стандартните разходи, съгласно чл. 67, параграф 1, буква б) от Регламент (ЕС) № 1303/2013. При определянето на изчисленията за стандартните разходи ще се прилагат условията на чл. 67, параграф 5, буква а) от Регламент (ЕС) № 1303/2013.

Мярка 1. „Трансфер на знания и действия за осведомяване“ е правно регламентирана в чл. 14 от Регламент № 1305/2013 относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР).

Целта на мярката е обучение в областта на земеделието и горите. Подпомагането обхваща дейности за професионално обучение и придобиване на умения, които ще включват курсове за обучение, семинари, демонстрационни дейности и посещения на земеделски стопанства за краткосрочен обмен на опит. Мярката се прилага чрез три мерки:

- Подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения“;
- Подмярка 1.2. „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване“;
- Подмярка 1.3. „Краткосрочен обмен на опит в управлението на земеделски и горски стопанства и посещения на земеделски и горски стопанства“.

Подмярката 1.1. подкрепя организирането и провеждането на курсове за обучение и семинари в областта на селското стопанство и горското стопанство.

За подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения“ БФП се отпуска под формата на стандартни разходи.

Целта на мярката е повишаване на знанията и подобряване на уменията на земеделските производители и на заетите лица в техните стопанства. Мярката косвено ще допринесе за повишаване на конкурентоспособността и устойчивостта на земеделските стопанства, чрез подобряване на обучението и разширяване на достъпа и обмена на знания и информация в областта на селското и горското стопанство.

За провеждане на курсовете за обучение поради спецификата на знанията в сектора се предвижда бенефициентите да подготвят учебни материали и презентации за постигане на конкретни цели на обучението за допустимите целеви групи. Обученията включват курсове с различна продължителност – краткосрочни с продължителност от 30 учебни часа, дългосрочни с продължителност от 150 учебни часа и специализирани с продължителност от 100 часа за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника.

Курсовете за обучение са за придобиване на специализирани занятия с разработени учебни материали и презентации за постигане на конкретни цели на обучението за допустимите целеви групи. Курсовете могат да бъдат:

- краткосрочни с продължителност 30 учебни часа,
- дългосрочни с продължителност 150 учебни часа и
- специализирани с продължителност 100 часа за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника.

Подмярката подпомага организирането на информационни семинари по конкретни теми с продължителност от 8 и 18 учебни часа, за които също са изчислени варианти за опростени разходи.

Опростените варианти на разходите са определени на основата на изготвена методология за изчисление на единични разходи и са посочени източниците на информация, които са използвани за извеждане на стойностите за крайния продукт.

За всяка дейност са предвидени разходи за труд за обучение и за предварителна подготовка, която включва разработване на учебни материали, презентации, казуси, практически задания, чрез които се постига качествено ниво на преподаване и усвояване на специализирани знания. Предвидени са също и разходи, необходими за

осигуряването на качествено и интерактивно обучение – като мултимедия, представяне на казуси или практически задачи за всеки обучаем.

2. Подход и Методология на изчисленията

От предложените методи за изчисляване на опростени разходи е използван метода на стандартните таблици на единичните разходи за допустимите разходи за предварително определени от Управляващия орган на ПРСР 2014-2020 дейности в рамките на мярката. Разходите се изчисляват въз основа на проучване и са представени в стандартни таблици на единичните разходи. Стандартни таблици на единичните разходи обикновено се прилагат по отношение на лесни за остойностяване дейности, чиито резултати са количествено измерими.

Определянето на единните ставки, стандартните таблици на единичните разходи и еднократните суми се основава на пазарни проучвания на цените, които могат да бъдат проверени. Всички доказателствени материали са представени в обособено Приложение.

Подходът на изчисление е пазарен, т.е. използван е метод на сравнителните анализи. При този метод за оценка стойността се определя чрез пряко сравнение на пазарни цени на продукти или услуги със сходни характеристики, към определен момент.

Методологията, използвана за обработка и анализ на получената информация, както и извеждане и тестване на индикативни нива на опростени разходи, по определените видове допустими разходи е определена на база на изискванията, дефинирани от ЕК в „Указанията за опростените варианти за разходите (ОВР)“.

За разработването на конкретните стойности на ставките са приложени стандартни методи на статистически и финансов анализ, с широко приложение при икономически и други проучвания⁵. Целта е да се използват общоприети и надеждни методи за анализ, за да се достигне до резултати и заключения, които:

- са проверими и възпроизведими (при нужда със същите, разширени или нови данни);
- са съобразени с практиката за разработване на опростени разходи и в други страни-членки за анализ и извеждане на опростени разходи (насоките за

---

⁵ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/expert_training/simplified_cost_options1.pdf

разработване на опростени разходи са предложени за използване от 23 страни⁶ членки на ЕС за периода 2014-2020 г.);

- имат добро покритие на наблюдения;
- са подкрепени и от пазарните условия в страната.

В изследването са използвани елементи на дескриптивната статистика. Чрез нея се постига количествено описание на основните характеристики на извадката (и съответно съвкупността). Статистическите средни величини представляват обобщаващи числови характеристики на общото на единиците в съответната съвкупност. Статистическите средни величини, които са ползвани в анализа, са средна аритметична величина: сумата на стойностите разделен на броя на стойностите (обичаен метод за изчисление при негрупиран данни); медиана и мода на разпределенията в извадката.

Част от данните включени в индикативните нива на опростените разходи са на база нормативни документи и или официална статистика (разходи за електроенергия, цена на вода и др.).

Използваната методология включва:

- описанието на метода на изчисление, в това число основните етапи на изчислението;
- източниците на данните, които са използвани за анализа и изчислението, включително оценка на значението на данните по отношение на предвидените операции и оценка на качеството им;
- самото изчисление за определяне на съответната стойност на единната ставка на размерите на сумите за финансиране на дейности за организация и управление на проекти;
- мотивите за избор на данни в съвкупността, на база на които ще бъде определена единната ставка;
- декомпозиране на единичните разходи по видове и изчисляване на опростени разходи според заданието.

---

⁶ [Guidance on Simplified Cost Options \(SCOs\): Flat rate financing, Standard scales of unit costs, Lump sums,
https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-simplified-cost-options-scops-flat-rate-financing-standard-scales-of-unit-costs-lump-sums](https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-simplified-cost-options-scops-flat-rate-financing-standard-scales-of-unit-costs-lump-sums)

Етапи на избор и прилагане на методология:

3. Методология за изчисляване на разходите за един обучаем

Съществен елемент от методологията е прилагането на интегриран, комплексен, статистически подход, който се използва за изследване на съвкупност от определени еднородни единици. Този подход е използван за определяне на средните разходите за 1 (един) обучаем. За да се получи обобщена количествена характеристика на средния брой на участниците в един обучителен курс е формирана статистическа групировка, т.е. използван е метода на статистическата групировка, който е метод за целенасочено систематизиране, подреждане и обобщаване на статистически данни в качествено еднородни групи. За извеждане на крайния резултат като средни величини от съвкупността данни са използвани емпирични разпределения.

За да се намерят разходите и в същото време да се осигури надеждна информация за наблюдавания обект, при пазарните изследвания се съставя извадка от обектите, която е част от целия брой от елементите, наречена съвкупност с цел да се използват за получаване на изводи и заключения в поведението на обектите, извеждане на тяхното състояние и др. Според характера на осредняване на величините и обхвата на единиците и степента на обобщаване на данните са изчислени алгебрични средни. Средната аритметична величина е сума от индивидуални значения на всички единици от съвкупността на изучавания признак разделена на броя на тези единици. За нуждите на възложената задача и написаната обосновка, получените резултати са на база изчисления на Средна аритметична, Мода и Медиана.

С помощта на разпределенията могат се обособят следните средни величини:

➤ Средна аритметична, това е най-често използваната средна величина. Тя е отражение на целия комплекс от причини и условия, влияещи върху дадено явление. Чрез средната аритметична се обобщават в едно число всички наблюдавани значения на изучавания признак.

Формула за средна аритметична:

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

Където:

$\bar{x}$ - средна аритметична;

$\sum x$ - сума от стойностите на показателя;

n - броя на случаите.

➤ Медиана (Me) Медианата е средната стойност на група числа, подредени по големина. Тя е числото, което е точно в средата на разпределеното, така че 50% от класираните числа са над и 50% - под нея. По този начин емпиричното разпределение е разделено на две равни части. Медианата е централното (средно) значение на подредения ред от стойности на признака. Обикновено, медианата като характеристика на типичното състояние се предпочита когато:

- Наблюдаваните крайни значения са твърде отдалечени от останалите значения на признака
- Видът на разпределението не може да се установи или пък е със силно изразена асиметрия

Медианата при групирани данни изисква определяне на медианния интервал. За такъв се приема този, който съдържа единицата с пореден номер $n/2$. Използват се означенията L - пореден номер на медианния интервал.

За да пресметнем точната стойност на медианата трябва да приложим следната формула:

$$Me = L_{Me} + \left(\frac{N+1}{2} - c_{Me-1} \right) \times \frac{h}{f_{Me}}$$

Където:

L_{Me} – долна граница на медианната група;

c_{Me-1} – кумулативна честота в предмедианната група (т.е. общия брой на единиците в групите преди медианната група);

h – ширина на интервала на медианната група;

f_{Me} – брой на единиците (честота) в медианната група.

- Мода (M_o) най-често срещаното значение на изучавания признак, т.е. значението застъпено с най голям брой единици от съвкупността. Като тя има реален смисъл като обобщена величина при анализирането на многомодални емпирични разпределения и в някои по-специални случаи.

$$M_o = L_{M_o} + \frac{(f_{M_o} - f_{M_o-1}) * h}{(f_{M_o} - f_{M_o-1}) + (f_{M_o} - f_{M_o+1})}$$

където:

L_{M_o} - долна граница на модалната група;

h - ширина на интервала на модалната група;

f_{M_o} - брой на единиците в модалната група;

f_{M_o-1} - брой на единиците в предмодалната група;

f_{M_o+1} - брой на единиците в следмодалната група

4. Обосновка и определяне на единица продукт

В срока на заданието бе проведено пазарно проучване на общодостъпни и лесно намерими и доказуеми бази данни от информационни източници от които може да се използват за набиране на входяща информация за извеждани на релевантни и актуални цени за единичен разход през 2018 година. Офертите попаднали в извадките са на

случаен принцип. Средствата за събиране на информация са интернет оферта и оферти изпратени по електронна поща, като и за двата източника в приложение се предлага съответно скриншот от входящата информация попаднала в извадката. Методът по който е събрана информацията е формирана чрез традиционни класически метод на анализ на документи от конкретна гледна чрез контен-анализа на документи, който анализира определени смислови категории в съдържанието на материалите като използва възможностите за статистическа обработка и осигурява висока обективност.

След извеждане на единичен разход по отделните елементи, те се предлагат с натрупване за извеждане на единен обобщен разход. В приложение са изведени подробно изчисленията за всеки разход.

4.1. Описание на похода на определяне на единица разходи за труд

Методологията за определяне на разходите за труд е базирана на следните ограничения:

- Първо, в рамките на страната е на лице разлика в единичната цена на труда (по професионални направления, както и в рамките на един и същ сектор и/или организация-работодател);
- Второ, отчита се разлика между единичната цена на труда при наети на трудов и на граждански договор, като средните почасови ставки на наетите на трудов договор са по-ниски от тези на наетите по граждански договор;
- Трето, методологията е разработена с оглед на това, да определи единична ставка за труд, която да послужи като компонент на остойността в различните опростени разходи, без предварително за всеки един опростен разход да е ясно, дали изпълнител по опростения разход ще бъде физическо или юридическо лице, дали конкретните служители са назначени на трудов или граждански договор, дали лицето е осигурено на друго място (извън организацията изпълнител), дали лицето и/или изпълнителя са регистрирани по ЗДДС и др.

Предвид посочените ограничения, за целите на методологията за остойносттаване на разходите за труд, свързани с определяне величините на опростените разходи, получената в резултат на методиката, единична величина на труд, за различните категории служители следва да се възприема като методическа основа за по-нататъшните изчисления. Това не е условие свързано с методите на остойносттаване от страна на изпълнителите на опростените разходи, или формата на договорни

отношения между възложителите/изпълнителите и лицата ангажирани по трудови и/или приравнени правоотношения.

Възприетата методика включва изчисление на базова величина, представляваща общия разход на работодателя за трудово възнаграждение на служител на трудов договор при брутно възнаграждение на служителя равняващо се на максималния осигурителен праг.

Възприетата величина за определяне на базата за изчисления (брутно трудово възнаграждение на служител на основен трудов договор при пълно работно време) е избрана, като най-добра алтернатива изпълняваща следните изисквания:

- Определена е нормативно при отчитане спецификите, динамиката и особеностите на трудовия пазар в страната – в този смисъл тя не е оспорима от позиция на използвана статистическа методология за събиране на информацията, принцип който се прилага за повечето алтернативни ставки, които биха могли да бъдат използвани (например средна работна заплата за страната, средна работна заплата за сектор или бранш и др.);
- Определената ставка от 3000 лева по основен трудов договор, представлява ясна основа за изчисления, тъй като еднозначно спрямо нея са дефинирани величините на осигурителни и други плащания. Това не е така при възможните алтернативни бази, като например средните възнаграждения включват в себе си величини значително надхвърлящи прага за осигуряване, при което на практика не може да се формира коректна статистическа величина на допълнителните разходи за работодателя, извън брутното възнаграждение на служителя;
- При възможните алтернативни бази (предимно средни величини изчислявани от националната статистика) не са взети под внимание величините на разходите за труд на работодателите по граждански договори, при които лицата вече са осигурени частично или изцяло. Същевременно са включени доходи от трудови правоотношения на втори трудов договор, по които реципрочната част на разходите за работодателя по осигурителното законодателство те могат да бъдат идентифицирани коректно. В този смисъл приложената база на максималния осигурителен доход за месец позволява избягване на този проблем.

Единичните ставки (за човекочас) за различните видове служители са определени, като процент от базата – трансформационен коефициент (ТК). Трансформационният коефициент представлява намаление от базата за труд изискващ по-ниска

квалификация и/или образователно равнище и/или отговорности. По този начин служителите с по-ниска квалификация, по-малко задължения и отговорности получават по-ниски възнаграждение, спрямо базата.

Базата е изчислена, като са взети предвид следните условия в страната към момента на изготвяне на изчисленията:

- Отделно са направени изчисления за родените преди 1960 година и след 1960 година, с оглед онагледяването на идентичната величина на разхода за работодателя (виж таблиците по-долу);
- Възприет е размер на максималния осигурителен доход от 3000 лв. месечно, предвид посочените по-горе ограничения за прилагане на алтернативни варианти за изчисления на разходите за труд;
- Изчисленията са направени за трета категория труд – тъй като естеството на труда, относим към оценяваните опростени разходи не предполага различна от трета категория труд;
- Не е взет под внимание ефектът на трудовия стаж, както и евентуален допълнителен осигурителен доход.

Въз основа на това, общата стойност на разхода на работодателя, при брутно трудово възнаграждение в размер на максималния осигурителен доход за един месец е представено, като калкулация в следните таблици (отделно за родените преди 1960 година и след 1960 година):

Роден: след 1960г., Години стаж: 0, трета категория труд, МОД: 3000.00 лева				
1	Основна заплата		3 000,00	лева
2	Осигурителен доход		3 000,00	лева
	Вноски върху осигурителния доход (р.2):			
3	Фондовете за ДОО, включващи: фонд "Пенсии": 8.22%, фонд "ОЗМ": 2.1%, фонд "Безработица": 0.6%	10.92 %	327,60	лева
4	фонд "ДЗПО" в УПФ	2.80 %	84,00	лева

5	фонд "ТЗПБ"	0.40 %	12,00	лева
6	фонд "Здравно осигуряване"	4.80 %	144,00	лева
7	Общо осигурителни вноски (p.3 + p.4 + p.5 + p.6)	18.92 %	567,60	лева
8	Общо разходи за работодателя (p.2 + p.7)		3 567,60	лева

Забележка: В таблицата са посочени единствено перата, които имат отношение към формиране общия размер на разхода за работодателя.

Роден: преди 1960г. , Години стаж: 0 , трета категория труд, МОД: 3000.00 лева				
1	Основна заплата		3 000,00	лева
2	Осигурителен доход		3 000,00	лева
	Вноски върху осигурителния доход (p.4):			
3	Фондовете за ДОО, включващи: фонд "Пенсии": 11.02%, фонд "ОЗМ": 2.1%, фонд "Безработица": 0.6%	13.72 %	411,60	лева
4	фонд "ТЗПБ"	0.40 %	12,00	лева
5	фонд "Здравно осигуряване"	4.80 %	144,00	лева
6	Общо осигурителни вноски (p.3 + p.4 + p.5)	18.92 %	567,60	лева
7	Общо разходи за работодателя (p.2 + p.6)		3 567,60	лева

Забележка: В таблицата са посочени единствено перата, които имат отношение към формиране общия размер на разхода за работодателя.

Брутният разход на работодател при основен трудов договор на работник назначен на основен трудов договор, на пълно работно време, на брутно работно

възнаграждение равно на максималния осигурителен доход, за месец⁷ е 3 567,60 лева, а за година, съответно 42 811,20 лева.

Възприет е среден брой работни дни в годината от 250 (например за 2018 година този брой е 249 и в него не влизат почивни дни, включително официални празници). Отчетени са 20 дни платен годишен отпуск на служители по трудов договор. На тази основа са възприети общ брой от 230 ефективни работни дни за служители на основен трудов договор, при 8 часа работно време.

По този начин базата за формиране на възнаграждения за различните видове служители, на човекочас съответно е $42811,20/(230 \cdot 8)$, или 23,26695652 лева на ефективно отработен човекочас.

За определяне конкретната величина на ТК е приложен постъпков подход, при който са определени четири основни показателя: Минимални очаквания за образование, Минимални очаквания за опит в съответната професионална област, Минимални очаквания за управленски умения и отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията. Всеки един от показателите се оценява за съответния служител въз основа на силна скала, като за максимална (най-висока степен) на покритие на показателя не се прилага стъпка (или стъпката е 0%). За всяка следваща по-ниска степен се прилага стъпка от 10%, кумулативно, както това е означено за съответния показател:

Минимални очаквания за образование – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Висше образование – прилагана стъпка – (0%);
- Средно образование – прилагана стъпка – (10%).

Минимални очаквания за опит в съответната професионална област – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Необходим е съществен опит – прилагана стъпка – (0%);
- Необходим е опит – прилагана стъпка – (10%);
- Не е необходим опит – прилагана стъпка – (20%).

Минимални очаквания за управленски умения – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

---

⁷ Както се вижда получената стойност не зависи от това дали служителя е роден преди 1960 година или след 1960 година.

- Необходими управленски умения – прилагана стъпка – (0%);
- Не са необходими управленски умения – прилагана стъпка – (10%).

Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Висока – прилагана стъпка – (0%);
- Средна – прилагана стъпка – (10%);
- Ниска – прилагана стъпка – (20%);
- Незначителна – прилагана стъпка – (30%).

След определяне величината на показателите и прилаганите стъпки, общата стойност на стъпките за съответния вид служител се изваждат от базата 100%, като по този начин се получава трансформационния коефициент. Отчетено е, че при максимално негативна оценка на съответния вид служител, най-ниския трансформационен коефициент който би могъл да се получи е 20%, чието прилагане спрямо максималния осигурителен минимум (3000 лева) е сравним с размера на средната величина на бюджетната прогноза за минимална работна заплата⁸ (600 лева).

Реализираната оценка по показатели за видовете служители и съответните стъпки (посочени в скоби), както и Експертно определена величина на трансформационен коефициент (ТК) са представени в следващата таблица.

Вид служител	Минимални очаквания за образование	Минимални очаквания за опит в съответната професионална област	Минимални очаквания за управленски умения	Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията	Експертно определена величина на трансформационен коефициент (ТК)
Водещ експерт/ Ръководител	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Високи (0%)	Висока (0%)	100%
Лектор	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Високи (0%)	Средна (10%)	90%
Експерт	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Не са необходими (10%)	Средна (10%)	80%
Техническо	Средно (10%)	Не е необходим	Не са	Ниска (20%)	40%

⁸ Съгласно бюджетната прогноза изготвена от Министерство на финансите (при планиране на бюджет за 2019 година) за периода до 2021 година минималната работна заплата ще достигне 650 лева.

лице (сътрудник)		(20%)	необходим и (10%)		
---------------------	--	-------	----------------------	--	--

Съответно като ставка на възнаграждението за единица човекочас за видовете служители са определени следните ТК:

Видове служители	ТК
Водещ експерт/ Ръководител	100%
Лектор	90%
Експерт	80%
Техническо лице (сътрудник)	40%

Въз основа на това и възприетите трансформационни коефициенти (ТК) получаваме следните единични ставки за труд на човекочас, по видове служители:

Видове служители	Трансформационен коефициент (ТК)	База за изчисление на човекочас в лв.	Ставки за труд на човекочас в лв.
Водещ експерт/ Ръководител	100%	23,26695652	23,26695652
Лектор	90%	23,26695652	20,94026087
Експерт	80%	23,26695652	18,61356522
Техническо лице (сътрудник)	40%	23,26695652	9,306782609

Предвид направената уговорка, относно възприетите методически приемания и ограничения, за служители на основен трудов договор на 8 часов работен ден, не се прилага приспадането на платения годишен отпуск от работодателя. Този подход се прилага единствено за остойностяване величината на опростени разходи отнасящи се директно до възнаграждения на служители на пълен работен ден, на основен трудов договор. Поради това, за тях спрямо месечната база за изчисление от 3 567,60 лева директно се прилага трансформационния коефициент от 40%, като по този начин се формира разход на работодателя за служител на основен трудов договор, на пълен

работен ден, от 3 567,60 лева*40% = 1 427,04 лева. Разходът включва както брутното възнаграждение на лицето, така и разходите за осигуровки за сметка на работодателя.

4.2. Изчисление на разход за един обучаем

Стандартните разходи за обученията по подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения“ са изчислени съгласно представената методология. Изчисленията се отнасят за 3 вида курсове и 30 учебни часа, 100 учебни часа и 150 учебни часа, както и за информационни семинари с продължителност от 8 и 18 учебни часа. За извеждане на разходите за обучение за курсовете с различна продължителност е формирана генерална съвкупност от исторически данни за броя на обучените и броя на курсовете от прилагането на мярка 111 „Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания“ от ПРСР 2007-2013. Използвана е обобщена информация за брой курсове и брой участници в курсовете с продължителност 30 и 150 часа, както и за информационни семинари - едnodневни и двудневни, които са били проведени в рамките на мярка 111 „Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания“ от ПРСР 2007-2013.

Разходите за един курс обучение включва остойностяването на разходите за възнаграждение на лектора, разходи за възнаграждение на експерт ангажиран с подготовката и организацията на обучението, разходи за зала, разходи за мултимедия, разходи за нощувки, разходи за обяд и вечеря, пътни разходи, разходи за информационни материали и кафе паузи на участник.

Последователно са изчислени разходите за организиране и провеждане на 30, 100 и 150 часов курс и за семинари с продължителност 8 и 18 часа.

За практическите занятия предвидени в обучителните курсове с продължителност 100 и 150 учебни часа са включени пътни разходи до базите за практика. Пътните разходи са изчислени като легова равностойност на разходите за гориво (бензин) за 200 км.

От формираната историческа, статистическа съвкупност от брой участници и брой курсове, посредством статическите методи, средна стойност, мода и медиана са изведени броя на участниците в 1 обучаем курс, т.е. разходите за един обучаем в курс

са фактически осреднената величина на общите разходи за организирането и провеждането на курса.

Средният брой на участниците в курс са определени на основата на стойността на признака, която се среща най-често в съвкупността или в статистическия ред (мода). Именно този вид изчисление (модата) показва числовата стойност на случайната величина, което се наблюдава най-често при изучаване на генералната съвкупност (брой обучителни курсове и брой обучаеми).

Таблица: Стойности на модата за съответните курсове е следната:

Видове курсове	Среден брой обучаеми
Курс с продължителност 30 часа	10 броя обучаеми
Курс с продължителност 100 часа	20 броя обучаеми
Курс с продължителност 150 часа	20 броя обучаеми
Семинар с продължителност 18 часа	20 броя обучаеми
Семинар с продължителност 8 часа	30 броя участници

Бележка: Поради липса на исторически данни за 100 часов курс сме използвали получената от статистическите изчисления на съвкупността от исторически данни за 150 часов курс. За 100 часов курс предвиждаме 20 броя обучаеми в курс.

За извеждане на средния брой участници в семинари с продължителност 8 и 18 часа сме използвали историческите данни за проведени информационни семинари по Мярка 111 „Професионално обучение информационни дейности и разпространение на научни знания“ на ПРСР 2007-2013.

Опростени разходи за 1 обучаем са осреднените стойност получена като обща сума разходи за курс е разделени на определения брой участници в курс (броят на участниците е определен на основата на мода и разпределението е показано в таблицата по-горе).

4.3. Описание на подхода за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието

Методологията за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието включва три стъпки: изчисление на кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието.

Офертите за кафе-пауза са на база оферти предложени от конферентните зали и включват: кафе пауза с осреднена и закръглена цена в размер на **4,17 лв. без ДДС**, което е осреднена цена от 22 оферти, включващи кафе/чай, газирана напитка или вода и

сладки/соленки или еквивалент. Тъй като всички цени са крайни в офертата, прилагаме вариант в който разхода на 1-ца е в размер на закръглен и осреднен размер от 5 лева.

5 лева с ДДС	средна цена на 1 човек
25 лева с ДДС	цена за 5 участника
50 лева с ДДС	цена за 10 участника
100 лева с ДДС	цена за 20 участника
250 лева с ДДС	цена за 50 участника
	за всеки следващ участник цената се увеличава с 5лв.

Разходите за наем зала и кафе-пауза са изчислени на база ценови оферти, както следва:

- За провеждане на курсове за обучения от 30 учебни часа, включващи (за 10 обучаеми и 1 лектор) кафе-пауза (4,17 лв. на човек), обяд (17 лв. на човек), вечеря (20 лв. на човек), наем на мултимедия (64 лв.) и наем на зала (89,00 лв.).
- За провеждане на специализирани курсове за обучения от 100 учебни часа за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника, включващи (за 20 обучаеми и 1 лектор) кафе-пауза (4,17 лв. на човек), обяд (17 лв. на човек), вечеря (20 лв. на човек), наем на мултимедия (64 лв.) и наем на зала (89,00 лв.).
- За провеждане на курсове за обучения от 150 учебни часа, включващи (за 20 обучаеми и 1 лектор) кафе-пауза (4,17 лв. на човек), обяд (17 лв. на човек), вечеря (20 лв. на човек), наем на мултимедия (64 лв.) и наем на зала (89,00 лв.).
- За провеждане на семинари в областта на селското стопанство и/или горското стопанство от 8 учебни часа, включващи (за 30 обучаеми и 1 лектор) кафе-пауза (4,17 лв. на човек), обяд (17 лв. на човек), наем на мултимедия (64 лв.) и наем на зала (138,00 лв.).
- За провеждане на семинари в областта на селското стопанство и/или горското стопанство от 18 учебни часа, включващи (за 20 обучаеми и 1 лектор) кафе-пауза (4,17 лв. на човек), обяд (17 лв. на човек), вечеря (20 лв. на човек), наем на мултимедия (64 лв.) и наем на зала (89,00 лв.).

Средната стойност за наем на зала зали е в размер на е 89,00 лв. без ДДС. (за 10, 20 и 25 участника). Всяка от залите може да бъде наредена по различен начин (класна стая, кино салон, П-форма, каре и др.), което е определящо за броя на участниците.

Средния разход за наемане на мултимедия е в размер на 64,00 лв. единична цена без ДДС за един ден. Разходът е изчислен въз основа на десет ценови оферти. Цените

публикувани на интернет сайтовете са публикувани без ДДС. Цените варират в зависимост от характеристиките, определени до 5000 лумена, като най-често срещани.

4.4. Описание на подхода за определяне на разходите за командировка

Методологията за определяне на разход за пътни, нощувки включва три стъпки: изчисление на разход за гориво в литри на 200 км и цена за един литър бензин, цена за разход на гориво (бензин) на 200 км., както и определяне на нощувките.

Методологията за изчисляване на километрите за един участник е изчислена по следната методология:

1) Изчислени са разстоянията от най-отдалечената точка на 50% от областите в България до съответния областен център. Средното разстояние в двете посоки е 122 км.

2) Изчислени са 10 възможни разстояния между областните градове (избрани на случаен принцип), като осреднените километри за двете посоки са 280 км.

3) Осреднените километри за един участник са в размер на $(121+279)/2 = 200$ километра.

Данните попаднали в извадката са разпределени в следните две таблици:

Таблица. Разстояния от най-отдалечена точка на една област до областния град

най-отдалечено населено място	до област	км в една посока
Кулата	Благоевград	82
Душка	Кърджали	48
Лесово	Ямбол	51
Гълъбово	Стара Загора	58
Белене	Плевен	64
Каварна	Добрич	50
Червенци	Варна	63
Козлодуй	Враца	83
Долни лом	Видин	85
Глашатай	Търговище	40
Агатово	Габрово	42
Карлово	Пловдив	52
Бяла	Русе	50
Свищов	Велико Търново	82

Източник: изчисления на разстоянията е направено на база стандартна информация за пътната мрежа на страната и километрите заложи в интерактивната карта на google maps.

Таблица. Възможни разстояния между отделни области

от град	до град	км в една посока
Ловеч	Русе	154
София	Варна	500
Стара Загора	Пловдив	100
Варна	Добрич	50
Бургас	Варна	130
Видин	Враца	120
Благоевград	София	100
Кърджали	Пловдив	90
Ямбол	Сливен	30
Плевен	Велико Търново	120

Източник: изчисления на разстоянията е направено на база стандартна информация за пътната мрежа на страната и километрите заложи в интерактивната карта на google maps.

Офертите са получени чрез пазарно проучване на разход за гориво на базови модели автомобили от нисък клас с бензинов двигател, както и цени на бензин предлагани от основни бензиностанции в страната.

Разхода на бензин е определен от 10,10 литра на 200 км. Крайната цена към 23.11.2018 г. е определена на 2,11 лв. на литър бензин. Цената за разход на гориво (бензин) от 21,30 лв. е изчислена на 200 км. Разходът за 200 км = $(5,05 \times 2)$ литра бензин на 100 км * 2,11 лв. на литър бензин = 21,30 лв.

В случаите в които разхода за командировка е за два дни се добавя и цена за нощувка, която е определена за три звездни хотели, която съответно е 60,61 лв. (без ДДС). Цената е образувана на база средна цена за тризвезден хотел (единична стая) от платформи за резервации на хотелски услуги. Информацията е базирана на моментна извадка на www.booking.com и www.trivago.com. Изключени от извадката са офертите извън висок зимен и летен туристически сезон. Попадналите хотели в извадката са 32 броя избрани на случаен принцип в близост до или в областните градове. Офертите във филтъра за попадане в извадката са подредени по възходящ ред според цената. Офертите са представени в таблицата.

Таблица. Средна цена за една нощувка

	Град	цена без ДДС	цена с ДДС
1	Благоевград	49,17	59
2	Благоевград	53,33	64
3	Пловдив	42,50	51

4	Пловдив	55,00	66
5	Пазарджик	54,17	65
6	Пазарджик	70,00	84
7	Кърджали	50,83	61
8	Кърджали	78,33	94
9	Хасково	57,50	69
10	Хасково	58,33	70
11	Ловеч	54,17	65
12	Ловеч	58,33	70
13	Варна	55,83	67
14	Варна	71,67	86
15	Стара Загора	50,00	60
16	Стара Загора	55,83	67
17	Велико Търново	45,83	55
18	Велико Търново	66,67	80
19	Сливен	42,50	51
20	Сливен	50,83	61
21	Монтана	75,00	90
22	Кюстендил	49,17	59
23	Кюстендил	55,83	67
24	Габрово	45,00	54
25	Габрово	64,17	77
26	Банско	80,00	96
27	Банско	81,67	98
28	Самоков	82,50	99
29	Самоков	87,50	105
30	Сапарева баня	81,67	98
31	Перник	52,50	63
32	Перник	60,83	73
	Средна цена за една нощувка	61	73

Офертите са в приложение.

4.5. Описание на подхода за определяне на разходите за превоз до базите за практическо обучение (за обученията от 100 часа и от 150 часа)

Методологията за определяне на разход за превоз до базите за практическо обучение е изчислено по начина на база изчислението за определяне на разходите за командировка – пътни разходи, включва: изчисление на разход за гориво в литри на 200 км и цена за един литър бензин, цена за разход на гориво (бензин) на 200 км.

Разхода на бензин е определен от 10,10 литра на 200 км. Крайната цена към 23.11.2018 г. е определена на 2,11 лв. на литър бензин. Цената цена за разход на гориво

(бензин) от 21,30 лв. е изчислена на 200 км. Разходът за 200 км = $(5,05 \cdot 2)$ литра бензин на 100 км * 2,11 лв. на литър бензин = 21,30 лв.

4.6. Описание на подхода за определяне на единица разходи за материали

Методологията за определяне на единичен разход за покупка на материали включва следните стъпки: изчисление на единични цени за химикал, папка с меки корици, тонер черно-бял и хартия.

Средният разход за покупка на химикал е в размер на 0,66 лв. единична цена без ДДС за 1 брой. Разхода е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците големи фирми продаващи канцеларски материали. Основните характеристики за попадане в извадката са базирани върху избора на основни модели химикалки, които са пластмасови с дебелина на писеца 1.0 мм. Тези видове химикалки са най-разпространените в магазинната мрежа в нисък ценови диапазон.

Средният разход за покупка на папка с меки корици е изчислена в размер на 0,44 лв. без ДДС, включващ средната цена на картонени папки (0,38 лв. единична цена без ДДС) и папки PVC, с перфорация (0,49 лв. без ДДС). Разхода е изчислен въз основа на общо единадесет ценови оферти.

Средният разход за покупка на тонер (черно-бял) е в размер на 59,09 лв. единична цена без ДДС. Разхода е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на седем фирми. Цената варира в зависимост от модела и капацитета на страниците, които могат да бъдат принтирани. Характеристики: базови модели тонери, лазерни, черно-бели. Изчислена е и средната цена за принтиране на 1 страница с покритие на печата 5% – 0,02 лв. без ДДС. Средният брой копия е 2450.

Средният разход за покупка на един пакет хартия е в размер на 8,59 лв. единична цена с ДДС и 7,16 лв. единична цена без ДДС за 500 листа в пакет, като средната цена за един лист хартия е 0,01 лв. без ДДС. Разходът е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на основни фирми предлагащи канцеларски материали.

**5. Обобщение на единични ставки за разходи за подмярка 1.1.
„Професионално обучение и придобиване на умения от ПРСР 2014-2020”**

В таблицата са предложени единична цена в лева по описаните дейности, приложими за мярка 1. „Трансфер на знания и действия по осведомяване”

Таблица. Опростени разходи по дейности от подмярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения” от Програмата за развитие на селските райони 2014-2020

Дейност	Описание на дейността	Мерни единици	Количество	Крайна цена за курс / Единична цена за семинар без ДДС (лв.)	Единична цена за семинар с ДДС (лв.)
Курсове за обучения от 30 учебни часа по подмярка 1.1. "Професионално обучение и придобиване на умения"	Провеждане на 30 часов обучителен курс за придобиване на квалификация по част от професия в областта на земеделското и горско стопанство, съгласно Закона за професионалното образование и обучение	бр. обучено лице	1	524,00	Н/П*
Специализирани курсове за обучения от 100 учебни часа за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника по подмярка 1.1. "Професионално обучение и придобиване на умения"	Провеждане на 100 часов курс за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника. Обученията ще се извършват съгласно Закон за регистрация и контрол на земеделската и горската техника и Наредба на МЗХГ	бр. обучено лице	1	1595,00	Н/П
Курсове за обучения от 150 учебни часа по подмярка 1.1. "Професионално обучение и придобиване на умения";	Провеждане на 150 часов обучителен курс за придобиване на квалификация по част от професия в областта на земеделското и горско стопанство, съгласно Закона за професионалното образование и обучение	бр. обучено лице	1	2364,00	Н/П

Семинари в областта на селското стопанство и/или горското стопанство от 8 учебни часа по подмярка 1.1. "Професионално обучение и придобиване на умения"	Провеждане на едnodневен информационен семинар	бр. обучено лице	1	61,00	73,00
Семинари в областта на селското стопанство и/или горското стопанство от 18 учебни часа по подмярка 1.1. "Професионално обучение и придобиване на умения"	Провеждане на двудневен информационен семинар	бр. обучено лице	1	180,00	216,00

*Бележка: Училищното или университетското образование, професионалното образование и обучение, следдипломното обучение, преквалификация и повишаване на квалификацията, обучението за придобиване на ключови компетентности, предоставяни от институции в системата на професионалното образование и обучение по Закона за професионалното образование и обучение са освободени от ДДС съгласно чл. 41 от Закона за данък добавена стойност. Съгласно чл. 18 от Закона за професионално образование и обучение, центровете за професионално обучение (ЦПО) са институции в системата на професионалното образование.

Определените единични разходи са обосновани с проверими документални доказателства и получените крайни резултати са представени в допълнение (обособената като приложение част към доклада), в която са описани метода на изчисление, източниците на използваните данни, което позволява тяхната проверимост.

Заклучение:

Във връзка с гореизложеното и изискванията на член 62, параграф 2 от Регламент 1305/2013 на ЕС удостоверяваме следното: Университетът за национално и световно стопанство, като независим орган потвърждава, че изчисленията на вариантите за опростените разходи по подмярка 1.1 „Професионално обучение и придобиване на умения“ на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 са направени чрез коректно, справедливо и доказуемо изчисление. Университетът за национално и световно стопанство, притежава необходимият експертен капацитет и

знания в областта на изчисленията на опростените разходи, обработка на статистически данни и данни от пазарни проучвания.

С уважение:

Проф. д.ик.н. Стати Статев,

Ректор на Университет за национално и световно стопанство

ИЗБОР НА ОПРОСТЕНИ РАЗХОДИ ЗА МЯРКА 16 „СЪТРУДНИЧЕСТВО“ ОТ ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ТЯХНОТО ОПРЕДЕЛЯНЕ

1.Обосновка на заданието за изчисляване на опростени разходи

За този програмен период опростените методи за изчисляване на финансовия принос на ЕС към дейностите и проектите са въведени като метод за признаване на разходите в Програмата за развитие на селските райони 2014-2020.

Възстановяването на база разход за единица продукт се основава на чл. 67 от Общия регламент за ЕСИФ (Регламент № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 г.) в случай на безвъзмездни средства и възстановима помощ. Съгласно регламента е включен вариант за изчисляване на допустимите разходи на безвъзмездните средства на основата на стандартна таблица на разходите за единица продукт. Условие за опростените разходи е да бъде приложен коректен, справедлив, проверим метод на изчисление (чл. 67, параграф 5, буква а, б и в).

Съгласно чл. 62 на Регламент № 1305/2013 за Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), управляващият орган трябва да гарантира, че съответните изчисления във връзка с ОВР са адекватни и точни, определени са предварително въз основа на коректно, справедливо и проверим изчисление.

Като „опростени разходи“ съгласно т. 5.2.1.3. на Указанията за опростените варианти за разходите могат да се определят тези разходи за дейности, финансирането на които се определя на единна ставка, стандартна таблица на разходите за единица продукт и еднократни суми.

Следвайки законодателните изисквания, изчисленията са направени на основата на обективна информация (статистически данни, пазарно проучване на цени/разходи за дейности, за които Безвъзмездната финансова помощ е призната чрез опростени разходи изразени като стандартни таблици на единичните разходи и еднократни суми.

В Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 по мярка 16 „Сътрудничество“ е предвидено за предварителната фаза, както и за текущите разходи предвидени през втората фаза за подмерки 16.1 „Подкрепа за сформирание и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ“ и 16.4. „Подкрепа за хоризонтално и вертикално сътрудничество между участниците във веригата на доставки за изграждането и развитието на къси вериги на доставки и местни пазари“ използването на опростени разходи. При подкрепата за дейности на местно равнище за популяризиране, свързани с развитието на късите вериги на доставки и местните пазари, следва да се отпуска като обща сума (БФП) под формата на опростени разходи свързани с дейности за покриване на разходите за проучвания, за разширяване на сътрудничеството и за сформирание на оперативна група в рамките на ЕПИ.

Мярка 16 „Сътрудничество“ е правно определена в чл. 35 на Регламент 1305, съгласно който са допустими следните дейности: създаване на клъстери, сформирание на оперативни групи в рамките на ЕПИ за селскостопанска производителност и устойчивост, формиране на сътрудничество чрез пилотни практики, разработване на нови продукти, практики, процеси и технологии в сектора на селското стопанство, храните и горското стопанство, хоризонтално и вертикално сътрудничество между участниците във веригата на доставки за изграждането и развитието на къси вериги на доставки и местни пазари; дейности на местно равнище за популяризиране, свързани с развитието на късите вериги на доставки и местните пазари. Мярка 16 „Сътрудничество“ и подмерките към нея са насочени за постигането на целите на Европейско партньорство за иновации за селскостопанска производителност и устойчивост съгласно член 55 на Регламент 1305/2013.

Целта на мярка 16 „Сътрудничество“ е да се подкрепи прилагането на интерактивни иновационни модели за постигане на целите на Европейското партньорство за иновации (ЕПИ) за селскостопанска производителност и устойчивост, да се насърчи сътрудничеството за разработване на нови продукти, практики, процеси и технологии, както и да се стимулира икономически обосновано развитие на къси вериги на доставки, местните пазари и местните хранителни вериги.

Мярка 16 „Сътрудничество“ допринася основно към реализирането на приоритетна област 1Б. На основата на определените нужди, мярката допринася чрез съответните подмерки и дейности за следните приоритетни области 2А, 3А, 4А, 4Б, 4В, 5А, 5Б, 5В, 5Г, 5Д.

Мярката се прилага със следните подмерки:

- 16.1. „Подкрепа за сформирание и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ“;
- 16.2. „Подкрепа за пилотни проекти и за развитие на нови продукти, практики, процеси и технологии“;
- 16.4. „Подкрепа за хоризонтално и вертикално сътрудничество между участниците във веригата на доставки за изграждането и развитието на къси вериги на доставки и местни пазари“.

Стандартни разходи се използват за подмярка 16.1. „Подкрепа за сформирание и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ“ и подмярка 16.4. „Подкрепа за хоризонтално и вертикално сътрудничество между участниците във веригата на доставки за изграждането и развитието на къси вериги на доставки и местни пазари“.

Подкрепата чрез подмярка 16.1. е за сформирание и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ за постигането на целите на ЕПИ, посочени в член 56 на Регламент (ЕС) № 1305/2013. Оперативните групи се сформират за изпълнение на конкретен иновативен проект с конкретен период на действие.

Финансирането на оперативните групи обхваща две фази: тези фази се отнасят за подмярка 16.1. „Подкрепа за сформирание и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ“ и подмярка 16.4. „Подкрепа за хоризонтално и вертикално сътрудничество между участниците във веригата на доставки за изграждането и развитието на къси вериги на доставки и местни пазари“. През първата фаза се предоставя подкрепа за проучване за приложимостта на иновативния проект в конкретни географски райони и стопанства, анализ на конкретните производствени методи във връзка с въвеждането на иновативното предложение в практиката и създаване на база данни. През първата фаза е допустимо да се подкрепят и дейности за стимулиране на интерес с цел избор на подходящи стопанства за прилагане на иновативното предложение и евентуално разширение на оперативната група. Подкрепата за първата фаза се ограничава до една година.

През втората фаза се предоставя подкрепа за същинското функциониране на оперативната група. През втората фаза се подкрепят дейностите за осъществяване на сътрудничеството, преките дейности и инвестиции за изпълнение на иновативния

проект. Продължителността на втората фаза се определя в зависимост от иновативното предложение и очакваните резултати.

БФП по мярката се отпуска като обща сума за разходите за проучвания, за сътрудничеството и разходите за изпълнение на проектите. Разходите за създаване на сътрудничество са:

- Проучвания за приложимост на иновативния проект;
- Стимулиране на интерес и разширяване на оперативната група;
- Текущи разходи във връзка със сътрудничеството;

Разходите за първа фаза са определени до левовата равностойност на 15 000 евро еднократно, а текущите разходи за сътрудничество за втора фаза са лимитирани до 35 000 евро за всяка една година от изпълнението на проекта (ПРСР 2014-2020). И двете подмерки (16.1 и 16.4) включват подготвителна фаза с максимален размер на разходите 15 000 евро за проучване и стимулиране на интерес.

Дейностите за които бенефициентите по подмярка 16.1 получават безвъзмездна помощ под формата на стандартни разходи са:

- Проучвания за приложимост на иновативния проект – 5 000 евро на година за оперативна група – допустими само за първа фаза на изпълнение;
- Стимулиране на интерес и разширяване на оперативната група – 10 000 евро на година за оперативна група – допустими само за първа фаза на изпълнение;
- Текущи разходи във връзка със сътрудничеството – 35 000 евро на година за оперативна група – допустими само за втора фаза на изпълнение;
- Преки разходи за изпълнение на иновативния проект, включително разходи за инвестиции – съгласно представен инвестиционен план. – допустими само за втора фаза на изпълнение;

Дейностите за които бенефициентите по подмярка 16.4 получават безвъзмездна помощ под формата на стандартни разходи са:

- Проучвания за приложимост на проекта за сътрудничество – 5 000 евро на година за обединение за къса верига на доставки или обединение за местен пазар- допустими само за първа фаза на изпълнение.

- Стимулиране на интерес и разширяване на състава – 10 000 евро на година за обединение за къса верига на доставки или обединение за местен пазар- допустими само за първа фаза на изпълнение.
- Текущи разходи във връзка със сътрудничеството – 35 000 евро на година за обединение за къса верига на доставки или обединение за местен пазар- допустими само за втора фаза на изпълнение.
- Разходи за популяризиране – 20 000 евро на година за обединение за къса верига на доставки или обединение за местен пазар- допустими само за втора фаза на изпълнение.

В тази връзка за изчисленията на единичните ставки се отнасят за разходи само по посочените по-горе дейности на подмярка 16. 1 и на подмярка 16.4.

За опростените разходи не се изискват оправдателни документи, затова в методологията за тяхното изчисляване е представено как е формиран разхода, което позволява и съответна проследяемост. Проследяването на изразходването на единица евро от съфинансираните разходи е възможност за отпадане на доказуемостта на разходите с оправдателни отчетни документи.

Разходите са определени на основата на изготвена методология за изчисление на единични разходи и са посочени източниците на информация, които са използвани за извеждане на стойностите за крайния продукт.

2. Подход и Методология на изчисленията

От предложените принципи за изчисляване на опростени разходи са използвани стандартните таблици на единичните разходи за допустимите разходи на определени от Управляващия орган на ПРСР 2014-2020 дейности в рамките на мярката. Разходите се изчисляват въз основа на проучване и са представени в стандартни таблици на единичните разходи. Стандартни таблици на единичните разходи обикновено се прилагат по отношение на лесни за остойностяване дейности, чиито резултати са количествено измерими.

Определянето на единните ставки, стандартните таблици на единичните разходи и еднократните суми се основава на пазарни проучвания на цените, които могат да бъдат проверени. Всички доказателствени материали са представени в приложения.

Подходът на изчисление е пазарен, т.е. използван е метод на сравнителните аналози. При този метод за оценка стойността се определя чрез пряко сравнение на пазарни цени на продукти или услуги със сходни характеристики, към определен момент.

Методологията, използвана за обработка и анализ на получената информация, както и извеждане и тестване на индикативни нива на опростени разходи, по определените видове допустими разходи е определена на база на изискванията, дефинирани от ЕК в Указанията за опростените варианти за разходите (ОВР).

Извеждането на един вид разход ще бъде използван и при всички мерки от програмите където той възниква и е допустим.

За разработването на конкретните стойности на ставките са приложени стандартни методи на статистически и финансов анализ, с широко приложение при икономически и други проучвания⁹. Целта е да се използват общоприети и надеждни методи за анализ, за да се достигне до резултати и заключения, които:

- са проверими и възпроизведими (при нужда със същите, разширени или нови данни);
- са съобразени с практиката за разработване на опростени разходи и в други страни-членки за анализ и извеждане на опростени разходи (насоките за разработване на опростени разходи са предложени за използване от 23 страни¹⁰ членки на ЕС за периода 2014-2020 г.);
- имат добро покритие на наблюдения;
- са подкрепени и от пазарните условия в страната.

В изследването са използвани елементи на дескриптивната статистика. Чрез нея се постига количествено описание на основните характеристики на извадката (и съответно съвкупността). Статистическите средни величини представляват обобщаващи числови характеристики на общото на единиците в съответната съвкупност. Статистическите средни величини, които са ползвани в нашия анализ, са

---

⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/expert_training/simplified_cost_options1.pdf
¹⁰ [Guidance on Simplified Cost Options \(SCOs\): Flat rate financing, Standard scales of unit costs, Lump sums, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-simplified-cost-options-scops-flat-rate-financing-standard-scales-of-unit-costs-lump-sums](https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-simplified-cost-options-scops-flat-rate-financing-standard-scales-of-unit-costs-lump-sums)

средна аритметична величина: сумата на стойностите разделен на броя на стойностите (обичаен метод за изчисление при негрупирани данни);

Формула за средна аритметична:

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

Където:

$\bar{x}$ - средна аритметична;

$\sum x$ - сума от стойностите на показателя;

n - броя на случаите.

Част от данните включени в индикативните нива на опростените разходи са на база нормативни документи и или официална статистика (разходи за електроенергия, цена на вода и др.).

Използваната методология включва:

- описанието на метода на изчисление, в това число основните етапи на изчислението;
- източниците на данните, които са използвани за анализа и изчислението, включително оценка на значението на данните по отношение на предвидените операции и оценка на качеството им където е приложимо;
- самото изчисление за определяне на съответната стойност на единната ставка на размерите на сумите за финансиране на дейности за организация и управление на проекти;
- мотивите за избор на данни в съвкупността, на база на които ще бъде определена единната ставка.
- декомпозиране на единичните разходи по видове и изчисляване на опростени разходи според заданието.

Етапи на избор и прилагане на методология:

Набиране на информация

- определяне на изследвания обект;
- посочване на китерии за попадане в извадката;
- провеждане на емпирично изследване.

Обработка на информацията

- въвеждане на информацията в електронна среда;
- въвеждане на източниците и доказателствения материал.

Статистически анализ

- дискриптивна статистика;
- средни величини;
- системен продход;
- нормативен подход;
- др.

Резултати

- извеждане на единична цена за определения разход;
- извеждане на разход заложен в мерките.

3. Обосновка и определяне на единица продукт

В рамките на срока на заданието бе проведено пазарно проучване на общодостъпни и лесно намерими и доказуеми бази данни от информационни източници които може да се използват за набиране на входяща информация за извеждани на релевантни и актуални цени за единичен разход през 2018 г. Офертите попаднали в извадките са на случаен принцип, като условие да попаднат в извадката са специфичен набор от критерии посочени в заданието (напр. зала за провеждане на мероприятие до определен брой участници, като е търсен нисък ценови диапазон на офертите). Средствата за събиране на информация са интернет оферта, запитване по телефона и оферти по електронна поща, като източниците са в приложение, което се предлага съответно като скриншот от входящата информация попаднала в извадката.

Методът по който е събрана информацията е формирана чрез традиционни класически метод на анализ на документи от конкретна гледна чрез контен-анализа на документи, който анализира определени смислови категории в съдържанието на материалите като използва възможностите за статистическа обработка и осигурява висока обективност.

След извеждане на единичен разход по отделните елементи, те се предлагат с натрупване за извеждане на единен обобщен разход. В приложение са изведени подробно изчисленията за всеки разход.

В методологията са включени изчисления за опростени разходи, както следва:

- определяне на единица разходи за труд (описана подробно в т. 3.1).
- определяне на единичен разход за наем на офис – изчислен въз основа на средна пазарна цена на квадратен метър под наем от 16 населени места от подадени 1268 оферти. Един офис под наем се равнява на 60 квадратни метра по определената пазарна цена за квадрат.
- определяне на единица разходи за офис оборудване (самостоятелно работно място), включващи принтер, компютър, бюро и стол. При определянето на цената за принтер и компютри са използвани оферти от нисък ценови диапазон, тъй като полезността от тях не се променя с увеличаване на цената на този вид разход.
- определяне на единица разходи за канцеларски материали – включващи единични цени за химикал, USB памет, папка с меки корици, папка с твърди корици, стикери, баджове, тонер черно-бял, хартия.
- определяне на разходи за командировки, включващи разходи за пътни, дневни и нощувки.
- определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието.
- определяне на единица разходи за създаване и поддържане на електронна страница.
- определяне на разходи за публикации и излъчване в регионалните медии се базира на спецификата на услугата, описана в приложение.
- определяне на единица разходи за печатни материали свързани с разпространение от резултатите по проекта, като брошури, дипляни, за популяризиране на резултатите от проекта.
- определяне на единица разходи за външни услуги, които включват поддръжка на офис (включва единичните разходи за ток, вода, интернет, телефон). При определянето на цената за ток са използвани статистически данни, при

определянето на цената за вода е използван нормативен подход, а за останалите разходи е приложено пазарно проучване.

3.1. Описание на подхода на определяне на единица разходи за труд по точки 1, 5, и 16 от таблицата „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на разходите за труд е базирана на следните ограничения:

- Първо, в рамките на страната е на лице разлика в единичната цена на труда (по професионални направления, както и в рамките на един и същ сектор и/или организация-работодател);
- Второ, отчита се разлика между единичната цена на труда при наети на трудов и на граждански договор, като средните почасови ставки на наетите на трудов договор са по-ниски от тези на наетите по граждански договор;
- Трето, методологията е разработена с оглед на това, да определи единична ставка за труд, която да послужи като компонент на остойностяване в различните опростени разходи, без предварително за всеки един опростен разход да е ясно, дали изпълнител по опростения разход ще бъде физическо или юридическо лице, дали конкретните служители са назначени на трудов или граждански договор, дали лицето е осигурено на друго място (извън организацията изпълнител), дали лицето и/или изпълнителя са регистрирани по ЗДДС и др.

Предвид посочените ограничения, за целите на методологията за остойностяване на разходите за труд, свързани с определяне величините на опростените разходи, получената в резултат на методиката, единична величина на труд, за различните категории служители следва да се възприема като методическа основа за по-нататъшните изчисления. Това не е условие свързано с методите на остойностяване от страна на изпълнителите на опростените разходи, или формата на договорни отношения между възложителите/изпълнителите и лицата ангажирани по трудови и/или приравнени правоотношения.

Възприетата методика включва изчисление на базова величина, представляваща общия разход на работодателя за трудово възнаграждение на служител на трудов договор при брутно възнаграждение на служителя равняващо се на максималния осигурителен праг.

Възприетата величина за определяне на базата за изчисления (брутно трудово възнаграждение на служител на основен трудов договор при пълно работно време) е избрана, като най-добра алтернатива изпълняваща следните изисквания:

- Определена е нормативно при отчитане спецификите, динамиката и особеностите на трудовия пазар в страната – в този смисъл тя не е оспорима от позиция на използвана статистическа методология за събиране на информацията, принцип който се прилага за повечето алтернативни ставки, които биха могли да бъдат използвани (например средна работна заплата за страната, средна работна заплата за сектор или бранш и др.);
- Определената ставка от 3000 лева по основен трудов договор, представлява ясна основа за изчисления, тъй като еднозначно спрямо нея са дефинирани величините на осигурителни и други плащания. Това не е така при възможните алтернативни бази, като например средните възнаграждения включват в себе си величини значително надхвърлящи прага за осигуряване, при което на практика не може да се формира коректна статистическа величина на допълнителните разходи за работодателя, извън брутното възнаграждение на служителя;
- При възможните алтернативни бази (предимно средни величини изчислявани от националната статистика) не са взети под внимание величините на разходите за труд на работодателите по граждански договори, при които лицата вече са осигурени частично или изцяло. Същевременно са включени доходи от трудови правоотношения на втори трудов договор, по които реципрочната част на разходите за работодателя по осигурителното законодателство те могат да бъдат идентифицирани коректно. В този смисъл приложената база на максималния осигурителен доход за месец позволява избягване на този проблем.

Единичните ставки (за човекочас) за различните видове служители са определени, като процент от базата – трансформационен коефициент (ТК). Трансформационният коефициент представлява намаление от базата за труд изискващ по-ниска квалификация и/или образователно равнище и/или отговорности. По този начин служителите с по-ниска квалификация, по-малко задължения и отговорности получават по-ниски възнаграждение, спрямо базата.

Базата е изчислена, като са взети предвид следните условия в страната към момента на изготвяне на изчисленията:

- Отделно са направени изчисления за родените преди 1960 година и след 1960 година, с оглед онагледяването на идентичната величина на разхода за работодателя (виж таблиците по-долу);
- Възприет е размер на максималния осигурителен доход от 3000 лв. месечно, предвид посочените по-горе ограничения за прилагане на алтернативни варианти за изчисления на разходите за труд;
- Изчисленията са направени за трета категория труд – тъй като естеството на труда, относим към оценяваните опростени разходи не предполага различна от трета категория труд;
- Не е взет под внимание ефектът на трудовия стаж, както и евентуален допълнителен осигурителен доход.

Въз основа на това, общата стойност на разхода на работодателя, при брутно трудово възнаграждение в размер на максималния осигурителен доход за един месец е представено, като калкулация в следните таблици (отделно за родените преди 1960 година и след 1960 година):

Роден: след 1960г., Години стаж: 0, трета категория труд, МОД: 3000.00 лева				
1	Основна заплата		3 000,00	лева
2	Осигурителен доход		3 000,00	лева
	Вноски върху осигурителния доход (p.2):			
3	Фондовете за ДОО, включващи: фонд "Пенсии": 8.22%, фонд "ОЗМ": 2.1%, фонд "Безработица": 0.6%	10.92 %	327,60	лева
4	фонд "ДЗПО" в УПФ	2.80 %	84,00	лева
5	фонд "ТЗПБ"	0.40 %	12,00	лева
6	фонд "Здравно осигуряване"	4.80 %	144,00	лева
7	Общо осигурителни вноски (p.3 + p.4 + p.5 + p.6)	18.92 %	567,60	лева
8	Общо разходи за работодателя (p.2 + p.7)		3 567,60	лева

Забележка: В таблицата са посочени единствено перата, които имат отношение към формиране общия размер на разхода за работодателя.

Роден: преди 1960г. , Години стаж: 0 , трета категория труд, МОД: 3000.00 лева				
1	Основна заплата		3 000,00	лева
2	Осигурителен доход		3 000,00	лева
	Вноски върху осигурителния доход (р.4):			
3	Фондовете за ДОО, включващи: фонд "Пенсии": 11.02%, фонд "ОЗМ": 2.1%, фонд "Безработица": 0.6%	13.72 %	411,60	лева
4	фонд "ТЗПБ"	0.40 %	12,00	лева
5	фонд "Здравно осигуряване"	4.80 %	144,00	лева
6	Общо осигурителни вноски (р.3 + р.4 + р.5)	18.92 %	567,60	лева
7	Общо разходи за работодателя (р.2 + р.6)		3 567,60	лева

Забележка: В таблицата са посочени единствено перата, които имат отношение към формиране общия размер на разхода за работодателя.

Брутният разход на работодател при основен трудов договор на работник назначен на основен трудов договор, на пълно работно време, на брутно работно възнаграждение равно на максималния осигурителен доход, за месец¹¹ е 3 567,60 лева, а за година, съответно 42 811,20 лева.

Възприет е среден брой работни дни в годината от 250 (например за 2018 година този брой е 249 и в него не влизат почивни дни, включително официални празници). Отчетени са 20 дни платен годишен отпуск на служители по трудов договор. На тази основа са възприети общ брой от 230 ефективни работни дни за служители на основен трудов договор, при 8 часа работно време.

¹¹ Както се вижда получената стойност не зависи от това дали служителя е роден преди 1960 година или след 1960 година.

По този начин базата за формиране на възнаграждения за различните видове служители, на човекочас съответно е $42\,811,20/(230 \cdot 8)$, или 23,26695652 лева на ефективно отработен човекочас.

За определяне конкретната величина на ТК е приложен постъпков подход, при който са определени четири основни показателя: Минимални очаквания за образование, Минимални очаквания за опит в съответната професионална област, Минимални очаквания за управленски умения и Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията. Всеки един от показателите се оценява за съответния служител въз основа на силна скала, като за максимална (най-висока степен) на покритие на показателя не се прилага стъпка (или стъпката е 0%). За всяка следваща по-ниска степен се прилага стъпка от 10%, кумулативно, както това е означено за съответния показател:

Минимални очаквания за образование – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Висше образование – прилагана стъпка – (0%);
- Средно образование – прилагана стъпка – (10%).

Минимални очаквания за опит в съответната професионална област – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Необходим е съществен опит – прилагана стъпка – (0%);
- Необходим е опит – прилагана стъпка – (10%);
- Не е необходим опит – прилагана стъпка – (20%).

Минимални очаквания за управленски умения – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Необходими управленски умения – прилагана стъпка – (0%);
- Не са необходими управленски умения – прилагана стъпка – (10%).

Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията – възможни величини на показателя и съответните стъпки за тях са:

- Висока – прилагана стъпка – (0%);
- Средна – прилагана стъпка – (10%);
- Ниска – прилагана стъпка – (20%);
- Незначителна – прилагана стъпка – (30%).

След определяне величината на показателите и прилаганите стъпки, общата стойност на стъпките за съответния вид служител се изваждат от базата 100%, като по този начин се получава трансформационния коефициент. Отчетено е, че при максимално негативна оценка на съответния вид служител, най-ниския трансформационен коефициент който би могъл да се получи е 20%, чието прилагане спрямо максималния осигурителен минимум (3000 лева) е сравним с размера на средната величина на бюджетната прогноза за минимална работна заплата¹² (600 лева).

Реализираната оценка по показатели за видовете служители и съответните стъпки (посочени в скоби), както и Експертно определена величина на трансформационен коефициент (ТК) са представени в следващата таблица.

Вид служител	Минимални очаквания за образование	Минимални очаквания за опит в съответната професионална област	Минимални очаквания за управленски умения	Отговорност за резултатите от работата и постигане на целите на организацията	Експертно определена величина на трансформационен коефициент (ТК)
Водещ експерт/ Ръководител	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Високи (0%)	Висока (0%)	100%
Лектор	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Високи (0%)	Средна (10%)	90%
Експерт	Висше (0%)	Съществен опит (0%)	Не са необходими (10%)	Средна (10%)	80%
Техническо лице (сътрудник)	Средно (10%)	Не е необходим (20%)	Не са необходими (10%)	Ниска (20%)	40%

Съответно като ставка на възнаграждението за единица човекочас за видовете служители са определени следните ТК:

Видове служители	ТК
Водещ експерт/ Ръководител	100%

¹² Съгласно бюджетната прогноза изготвена от Министерство на финансите (при планиране на бюджет за 2019 година) за периода до 2021 година минималната работна заплата ще достигне 650 лева.

Лектор	90%
Експерт	80%
Техническо лице (сътрудник)	40%

Въз основа на това и възприетите трансформационни коефициенти (ТК) получаваме следните единични ставки за труд на човекочас, по видове служители:

Видове служители	Трансформационен коефициент (ТК)	База за изчисление на човекочас в лв.	Ставки за труд на човекочас в лв.
Водещ експерт/ Ръководител	100%	23,26695652	23,26695652
Лектор	90%	23,26695652	20,94026087
Експерт	80%	23,26695652	18,61356522
Техническо лице (сътрудник)	40%	23,26695652	9,306782609

Предвид направената уговорка, относно възприетите методически приемания и ограничения, за служители на основен трудов договор на 8 часов работен ден, не се прилага приспадането на платения годишен отпуск от работодателя. Този подход се прилага единствено за остойността величината на опростени разходи отнасящи се директно до възнаграждения на служители на пълен работен ден, на основен трудов договор. Поради това, за тях спрямо месечната база за изчисление от 3 567,60 лева директно се прилага трансформационния коефициент от 40%, като по този начин се формира разход на работодателя за служител на основен трудов договор, на пълен работен ден, от $3\,567,60 \text{ лева} \times 40\% = 1\,427,04 \text{ лева}$. Разходът включва както brutното възнаграждение на лицето, така и разходите за осигуровки за сметка на работодателя.

3.2. Описание на подхода за определяне на единичен разход за наем на офис по точка 2. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на единичен разход за наем на офис за един месец е основана на две основни стъпки

- 1) Изчисляване на цена на квадратен метър и обща квадратура на 1 офис под наем
- 2) Определяне на цената за 1 офис (цената по квадратурата)

За нуждите на изследването са събрани първични данни от следните области и градове: Видин, Монтана, Враца, Плевен, Велико Търново, Габрово, Сливен, Пловдив, Кюстендил, Благоевград, Кърджали, Пазарджик, Търговище, Стара Загора, Бургас, Област Хасково, Област Пловдив, Област София. От извадката е изключена София град, тъй като там цените са по-различни и биха изкривила резултатите. За част от областите и градовете няма предлагане на офиси под наем и поради тази причина не са попаднали в извадката. Извадката включва 18 населени места/области/ и е базирана на 1268 подадени обяви за офиси под наем. Един офис от 60 квадрата, включва приемна, работен офис, санитарен възел и заседателна/конферентна зала. Размерът от 60 квадрата е базиран на входящата информация попаднала в извадката, където средната големина на един офис е в размер на 59,98 квадрата и е както следва:

-при панелна сграда, 60 кв.м са стандартен двустаен апартамент, пригоден за офис;

- при тухлена сграда/ читалище, кметство и др. офисът е базиран на две стаи, приемна и санитарен възел.

Средната цена на квадратен метър е определена със средна аритметична стойност и е равна на **3,875556** евро на квадратен метър, като средния размер на 1 офис е **60 кв.метра**.

Цената на 1 офис под наем за месец е равна на 60 кв. метра по 3,875556 евро= 232,53 евро.

Цената е преобразувана в лева и е равна на 454,80 лева, закръглени на **455 лева/месечно с ДДС**. Цената без ДДС е 379 лева.

3.3. Описание на подхода за определяне на единица разходи за офис оборудване (самостоятелно работно място), включващи принтер, компютър, бюро и стол по точка 3. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на единичен разход за покупка на офис оборудване включва: изчисление на разход за принтер, изчисление на разход за компютър, изчисление на разход за бюро, както и изчисление на разход за стол. При определянето на цената за принтер и компютър са използвани осреднени оферти от нисък ценови диапазон.

Средният разход за покупка на принтер е в размер на 120,17 лв. единична цена без ДДС. Разходът е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на големи фирми, специализирани в продажбите на офис техника. Основните характеристики за попадане в извадката са базирани върху избора на основни модели, лазерни принтери работещи с тонер касети за черно бял печат.

Средният разход за покупка на компютър е в размер на единична цена от 822,55 лв. без ДДС. Разходът е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на четири фирми. Характеристики: базови модели лаптопи инсталирана операционна програма, размер на дисплея 15 инча и процесор intel i3.

Средният разход за покупка на бюро е в размер на единична цена от 66,00 лв. без ДДС. Разхода е изчислен въз основа на дванадесет ценови оферти, публикувани на интернет страниците на пет фирми. Характеристики: бюро за офис с едно шкафче за документи.

Средният разход за покупка на стол е в размер на единична цена от 66,00 лв. без ДДС. Разходът е изчислен въз основа на единадесет ценови оферти публикувани на интернет страниците на шест фирми. Характеристики: офис стол с облегалка и колелца.

Изведените единични разходи са обединени и по този начин е изведен опростения разход.

3.4. Описание на подхода за определяне на единица разходи за канцеларски материали по точка 4. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на единичен разход за покупка на канцеларски материали включва следните стъпки: изчисление на единични цени за химикал, USB памет, папка с меки корици, тонер черно-бял и хартия. Включени са следните единични разходи със съответните цени, потребление и разходи за един месец:

Вид консуматив	Единична цена в лева без ДДС	Потребление за един месец в брой	Разходи за един месец в лева без ДДС	Разходи за един месец в лева с ДДС
USB памет	14,49 на брой	2 бройки за цяла година= 0,17 бройки за месец (=2/12)	2,42	2,90

химикалка	0,66 на брой	5	3,30	3,96
хартия	0,01 един лист	500 листа, което е един стандартен топ хартия	5,00	6,00
тонер	0,02 на една страница	1000 страници, тъй като се приема, че ще се използва двустранен печат	20,00	24,00
Папка с меки корици	0,44 на една папка	2 папки	0,88	1,06
ОБЩО лева (закръглени стойности)			32	38

Общ разход на месец за канцеларски материали е в размер на **32 лева без ДДС и 38 лева с ДДС**.

Средният разход за покупка на химикал е в размер на 0,66 лв. единична цена без ДДС за 1 брой. Разхода е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците големи фирми продаващи канцеларски материали. Основните характеристики за попадане в извадката са базирани върху избора на основни модели химикалки, които са пластмасови с дебелина на писеца 1.0 мм. Тези видове химикалки са най-разпространените в магазинната мрежа в нисък ценови диапазон.

Средният разход за покупка на USB памет е в размер на 14,49 лв. единична цена без ДДС. Цената е изчислена въз основа на 4 категории USB памет с обем 8GB, 16GB, 32GB, 64GB, които са представени по отделно за всяка категория по-долу. Разхода е изчислен въз основа на шестдесет и осем ценови оферти публикувани на интернет страниците на три фирми (по 17 оферти за всяка). Характеристика за USB памет: интерфейс USB 3.0. Цената варира в зависимост от особености като скорост на записване и скорост на четене на данни.

Средният разход за покупка на папка с меки корици е изчислена в размер на 0,44 лв. без ДДС, включващ средната цена на картонени папки (0,38 лв. единична цена без ДДС) и папки PVC, с перфорация (0,49 лв. без ДДС). Разхода е изчислен въз основа на общо единадесет ценови оферти публикувани на интернет страниците на три фирми.

Средният разход за покупка на тонер (черно-бял) е в размер на 59,09 лв. единична цена без ДДС. Разхода е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на седем фирми. Цената варира в зависимост от модела и капацитета на страниците, които могат да бъдат принтирани. Характеристики: базови модели тонери, лазерни, черно-бели. Изчислена е и средната цена за принтиране

на 1 страница с покритие на печата 5% – 0,02 лв. без ДДС. Среденият брой копия е 2450.

Средният разход за покупка на един пакет хартия е в размер на 8,59 лв. единична цена с ДДС и 7,16 лв. единична цена без ДДС за 500 листа в пакет, като средната цена за един лист хартия е 0,01 лв. без ДДС. Разходът е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на основни фирми предлагащи канцеларски материали.

3.5. Описание на подхода за определяне на разходите за командировка по точка 7. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на разход за пътни, дневни и нощувки включва три стъпки: изчисление на разход за гориво в литри на 200 км и средна цена за един литър, както и цена за разход на гориво на 200 км., определяне на дневните за командировка и нощувки.

Методологията за изчисляване на километрите за един участник е изчислена по следната методология. 1) Изчислени са разстоянията от най-отдалечената точка на 50% от областите в България до съответния областен център. Средното разстояние в двете посоки е 122 км. 2) Изчислени са 10 възможни разстояния между областните градове (избрани на случаен принцип), като осреднените километри за двете посоки са 280 км. 3) Осреднените километри за един участник са в размер на $(121+279)/2= 200$ километра.

Данните попаднали в извадката са разпределени в следните две таблици:

Таблица. Разстояния от най-отдалечена точка на една област до областния град

най-отдалечено населено място	до област	км в една посока
Кулата	Благоевград	82
Душка	Кърджали	48
Лесово	Ямбол	51
Гълъбово	Стара Загора	58
Белене	Плевен	64
Каварна	Добрич	50
Червенци	Варна	63
Козлодуй	Враца	83
Долни лом	Видин	85
Глашатай	Търговище	40
Агатово	Габрово	42
Карлово	Пловдив	52
Бяла	Русе	50
Свищов	Велико Търново	82

Източник: изчисления на разстоянията е направено на база стандартна информация за пътната мрежа на страната и километрите заложени в интерактивната карта на google maps.

Таблица. Възможни разстояния между отделни области

от град	до град	км в една посока
Ловеч	Русе	154
София	Варна	500
Стара Загора	Пловдив	100
Варна	Добрич	50
Бургас	Варна	130
Видин	Враца	120
Благоевград	София	100
Кърджали	Пловдив	90
Ямбол	Сливен	30
Плевен	Велико Търново	120

Източник: изчисления на разстоянията е направено на база стандартна информация за пътната мрежа на страната и километрите заложени в интерактивната карта на google maps.

Офертите са получени чрез пазарно проучване на разход за гориво на базови модели автомобили и автомобили от нисък клас с дизелово гориво, както и цени на бензин и дизел предлагани от основни бензиностанции в страната.

1) Литри на 200 км и средна цена за един литър, както и цена за разход на гориво на 200 км. Средноаритметичната стойност е определена на база разход на бензин от 10,10 литра на 200 км., а за дизел – 7,80 литра.

2) Крайната цена към 23.11.2018 г. е определена на 2,11 лв. на литър бензин. Цената за разход на гориво от 21,30 лв. е изчислена на 200 км. Разходът за 200 км = $(5,05 \times 2)$ литра бензин на 100 км * 2,11 лв. на литър бензин = 21,30 лв.

Крайната цена към 23.11.2018 г. е определена на 2,30 лв. на литър дизел. Цената за разход на гориво от 17,94 лв. е изчислена на 200 км. Разход за 200 км = $(3,90 \text{ литра} \times 2)$ дизел на 100 км * 2,30 лв. на литър дизел = 17,94 лв.

3) дневни за командировка:

- Разходът за един ден командировка е определен въз основа на Наредбата за командировките в страната (в сила от 01.01.1987 г.), (<https://lex.bg/bg/laws/ldoc/-552856063>). Този разход е в размер на 10,00 лв. Разходът за командировка за един ден се определя по следния начин при транспортни разходи за 200 км.:

- За командировка автомобил с бензинов двигател: 21,30 лева + дневни 1*10,00 лв. = 31,30 лева.
  - За командировка с автомобил с дизелов двигател: 17,94 лева + дневни 1*10,00 лв. = 27,94 лева.
- Разходът за два дни е определен въз основа на Наредбата за командировките в страната (в сила от 01.01.1987 г.), (<https://lex.bg/bg/laws/ldoc/-552856063>). Този разход е в размер на 20,00 лв. на ден. Разходът за командировка за един ден се определя по следния начин при транспортни разходи за 200 км.:

- За командировка автомобил с бензинов двигател: 21,30 лева + дневни 2*20,00 лв. = 61,30 лева.
- За командировка с автомобил с дизелов двигател: 17,94 лева + дневни 2*20,00 лв. = 57,94 лева.

В случаите в които разхода за командировка е за два дни се добавя и цена за нощувка, която е определена за три звездни хотели, която съответно е 60,61 лв (без ДДС). Цената е образувана на база средна цена за тризвезден хотел (единична стая) от платформи за резервации на хотелски услуги. Информацията е базирана на моментна извадка на www.booking.com и www.trivago.com. Изключени от извадката са офертите извън висок зимен и летен туристически сезон. Попадналите хотели в извадката са 32 броя избрани на случаен принцип в близост до или в областните градове. Офертите във филтъра за попадане в извадката са подредени по възходящ ред според цената. Офертите са представени в таблицата.

Таблица. Средна цена за една нощувка

	град	цена без ДДС	цена с ДДС
1	Благоевград	49,17	59
2	Благоевград	53,33	64
3	Пловдив	42,50	51
4	Пловдив	55,00	66
5	Пазарджик	54,17	65
6	Пазарджик	70,00	84
7	Кърджали	50,83	61
8	Кърджали	78,33	94
9	Хасково	57,50	69
10	Хасково	58,33	70
11	Ловеч	54,17	65
12	Ловеч	58,33	70
13	Варна	55,83	67

14	Варна	71,67	86
15	Стара Загора	50,00	60
16	Стара Загора	55,83	67
17	Велико Търново	45,83	55
18	Велико Търново	66,67	80
19	Сливен	42,50	51
20	Сливен	50,83	61
21	Монтана	75,00	90
22	Кюстендил	49,17	59
23	Кюстендил	55,83	67
24	Габрово	45,00	54
25	Габрово	64,17	77
26	Банско	80,00	96
27	Банско	81,67	98
28	Самоков	82,50	99
29	Самоков	87,50	105
30	Сапарева баня	81,67	98
31	Перник	52,50	63
32	Перник	60,83	73
	Средна цена за една нощувка	61	73

Офертите са в приложение.

3.6. Описание на подхода за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието (информационни конференции) по точки 8, 9 и 10. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на единица разходи за кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието включва три стъпки: изчисление на кафе-пауза, наем на зала и техническо обезпечаване на събитието.

Офертите за кафе-пауза са на база оферти предложени от конферентните зали и включват: кафе пауза с осреднена и закръглена цена в размер на **4,17 лв. без ДДС**, което е осреднена цена от 22 оферти, включващи кафе/чай, газирана напитка или вода и сладки/солени или еквивалент. Тъй като всички цени са крайни в офертата, прилагаме вариант в който разхода на 1-ца е в размер на закръглен и осреднен размер от 5 лева. Офертите са в приложение.

5 лева с ДДС	средна цена на 1 човек
--------------	------------------------

25 лева с ДДС	цена за 5 участника
50 лева с ДДС	цена за 10 участника
100 лева с ДДС	цена за 20 участника
250 лева с ДДС	цена за 50 участника
	за всеки следващ участник цената се увеличава с 5лв.

Разходите за наем зала и кафе-пауза са изчислени на база ценови оферти, както следва:

- За провеждане на еднодневна работна среща за най-малко 5 участници, включваща кафе-пауза (4,17 лв. на човек) и наем на зала (89,00 лв.), общо разходите са 109,85 лв. без ДДС.
- За провеждане на еднодневна информационна среща/семинар за най-малко 10 участници, включваща: кафе-пауза (4,17 лв.) и наем на зала (89,00 лв.), разходите са 131,00 лв. без ДДС.
- За провеждане на еднодневна информационна конференция за най-малко 20 участници, включваща кафе-пауза (4,17 лв.), наем на зала (138,00 лв.) и техническо обезпечаване на събитието 64,00 лв.), разходите са лв. 285 без ДДС.

Средната стойност за наем на зала зали е в размер на е 89,00 лв. без ДДС. (за 10, 20 и 25 участника). Всяка от залите може да бъде наредена по различен начин (класна стая, кино салон, П-форма, каре и др.), което е определящо за броя на участниците. Техническото обезпечаване на събитието включва наем на мултимедия.

Средния разход за наемане на мултимедия е в размер на 64,00 лв. единична цена без ДДС за един ден. Разхода е изчислен въз основа на десет ценови оферти публикувани на интернет страниците на четири фирми. Цените публикувани на интернет сайтовете са без ДДС. Цените варират в зависимост от характеристиките, като най-често срещани са мултимедии с до 5000 лумена.

3.7. Описание на подхода за определяне на единица разходи за създаване на електронна страница по точка 11. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Разходът за създаване на електронна страница (от външна фирма) е изчислен въз основа на проучване на извадков принцип за стандартен дизайн/универсален дизайн, включващ главна страница, база данни страници с информация (текстове, снимки), система за администрация (прибавяне, редактиране, изтриване на записи от базата).

Създаването на електронна страница се състои основно от няколко етапа: предварително проучване, изготвяне на проект за структура и дизайн на сайта, изработка на сайта, прехвърляне на сайта на постоянен сървър и тестване, базова (вътрешна) оптимизация, изготвяне на инструкциите за администриране на сайта. Остойността на опростените разходи се остойностява на фирми предлагащи създаване на електронни страници.

3.8. Описание на подхода за определяне на единица разходи за поддържане на електронна страница по точка 12. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

В някои специфични разходи, като тези за поддържането на електронна страница е използван подход на база създадена стандартна електронна страница (на база пазарно проучване) по която ще се поддържат базови промени и актуализации. Разходите за поддържане на електронна страница се определят от нейните характеристики, функционалности, базата данни и др. Най-често предлаганите възможни промени се свеждат до актуализиране на съдържанието на сайта; изработване и добавяне на нови страници; промяна и оптимизиране на функционалността на сайта; обработване и добавяне на нови изображения, видео, събития; отстраняване на проблеми от технически характер, възникнали при работа със сайта; заплащане на домейн; и други. На свободният пазар поддържането на електронна страница се договаря, според това, което клиента оферира към фирмата към конкретен функциониращ сайт.

Разходът за създаване на електронна страница е базиран на количество събрани оферти за изработка на базова електронна страница, а разходите за поддръжка на интернет страница са изчислени въз основа на количеството човекочасове труд в рамките на един работен месец и единична ставка за експертна работа по поддръжка на страницата. Времето за поддръжка е определено въз основа на експертна оценка от IT експерти към УНСС и НБУ. Предложения вариант за опростен разход е изчислен на основата на разход на човешки труд за определен брой часове на месец. Конкретните стъпки на изчисляването на тези разходи са изведени в приложение.

3.9. Описание на подхода за определяне на разходи за публикации в регионалните медии по точка 13. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Тарифите за реклами и съобщения една страница се измерва кмм (колонмилиметър). Визирали сме колко би струвало да се публикува с вестник 3страница А4 във вестник.

Цените, които са представени в документа са базисни и не могат да бъдат считани за крайни. Като референтни източници са използвани 5 регионални медии, а именно: вестник “Неделник”, Вестник “Утро, Вестник "Нов Живот", Вестник “Вяра” и Народно Дело. Цените са базисни за цяла черно-бяла вътрешна страница. Цените са предоставени спрямо официалните тарифи на всяко едно от изданията, като се смята цената за 1 кмм (колонмилиметър) или квадратен сантиметър, умножена по общата площ на 1 пълна страница, предоставена в кмм или квадратни см. Цените подлежат на допълнителни отстъпки за обем, директни преговори с всяко едно издание, както и цялостния обем на всички заявки към всяка една от медиите за период от една година.

В регионалните медии за публикуване повече от един път се предлагат отстъпки до 30% а при директно договаряне допълнително могат да бъдат и повече или общо да достигне до 40%.

За местните и регионални вестници публичната информация за тарифите е оскъдна, повечето е от тях посочват контакти за договаряне. В зависимост от размера на вестника 3 стр. А4 могат да запълнят цяла вътрешна страница или ½ страница. За това даваме цени ориентировъчни за цяла страница в вестник и ½ страница.

Имайки предвид, че този пазар и възможностите за договаряне, предлагам да прием като опростен разход – публикация в ½ страница на вестник при 40% отстъпка от определената средна цена 500 лв. Предлагаме за единичен разход за страница да бъде съгласно условностите по-горе, които са типични за този пазар, периодичността и размера на регионалните вестници е 300лв.

3.10. Описание на подхода за определяне на разходи за излъчване в регионалните медии по точка 14. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Цените, посочени за съответните медии, съответстват на тези, обявени в официалните тарифи на всяка една от медиите за 2018 г.

Цените са базисни и същевременно условни тъй като не се включват отстъпки за обем на заявка, отстъпки за агенции или ако медията се купува при директни сделки с медията. Препоръката за избор на съответна медия ще зависи пряко от бюджета за дадена кампания, избор на целева аудитория, период на кампанията, както и цел на комуникацията.

Цените подлежат на допълнителни преговори с всяка една медия, които могат да доведат до намаляване на цената и подобрявана ефективността на комуникацията.

3.11. Описание на подхода за определяне на единица разходи за печатни материали (брошури, дипляни и др.), свързани с разпространение на резултатите от проекта по точка 15. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на единица разходи за печатни материали, включва две стъпки: изчисление на единични цени за брошури, дипляни, както и изчисление на осреднените цени за един брой.

Дипляната представлява печатно издание, обикновено с рекламна цел, което представлява дълга лента, сгъната неколккратно до постигане на по-малък формат и на възможност за разглеждане като албум. Дипляна, буклет и лифлет, често се срещат като синоними. Под буклет разбирате по-скоро дипляна, сгъната до А4. Въз основа на това определение бе направено пазарно проучване за печат на диплянки, размер А4, обикновена изработка, двустранно, цветно, като е заложен тираж от 100 бр., въз основа на което е изчислена средната цена за един брой, там където има разминаване в броя, цената е преизчислена към 100 броя.

Рекламните брошури са печатни материали, обикновено от няколко страници, без твърда корица. Брошурата е вид рекламno издание даващо информация за предлаганите услуги, продукти. Въз основа на това определение бе направено пазарно проучване за печат на брошури, размер А5, обикновена изработка, двустранно, цветно,

като е заложен тираж от 100 бр., въз основа на което е изчислена средната цена за един брой, там където има разминаване в броя, цената е преизчислена към 100 броя.

Средната цена за диплянка и брошури за един брой е 1,06 лв. без ДДС. Цената в таблицата за единичните ставки е заложена за 100 броя. Събраната и обработена информация е на база 18 оферти за изработка на дипляни и брошури, флаери и други. Офертите са в приложение.

3.12. Описание на подхода за определяне на единица разходи за поддръжка на офиса (външни услуги) – ток, вода, интернет, телефон, по точка 17. от таблица „Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4“

Методологията за определяне на единичен разход за поддръжка на офис включва четири стъпки: изчисление на единични цени за ток, вода, интернет, телефон.

При определянето на цената за ток са използвани статистически данни, при определянето на цената за вода е използван нормативен подход.

Изчисленията са направени на база статистически данни и 8 часово работно време и 22 работни дни за един месец. За 2017 г. статистиката отчита крайна цена от 0,0955 лева за киловат/час (Евростат, 2018, публикувано в НСИ¹³).

Работни дни 22 по 8 часа = 176 по 0,0955 киловат/час = 17 лева за месец разход за електроенергия на един офис (цена без ДДС 14,17 лв.).

Разходите за вода се включват при месечната издръжка на офиси в частта „Разходи за външни услуги“ към опростени разходи по мярка 16 „Сътрудничество“

1) Определяне на цена на кубик.

Използваните данни са на база цена на кубик предлагана от различните доставчици на услуги, включващи Утвърдена комплексна цена на ВиК услуги за 2018 г., коригирани с индексация, съгласно Решение № Ц-34 от 15.12.2017 г. на КЕВР (лв./куб.м. с ДДС), в сила от 01.01.2018 г. Събраните цени са съответно за трите за вида услуги – „доставяне на вода“, „отвеждане на вода“ и „пречистване на вода“ .

---

¹³ <http://www.nsi.bg/bg/content/11502/%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE-%D1%82%D0%B8%D0%BF-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB>

Средната цена на кубик е определена със средна аритметична и е равна на **2,712429** лева с ДДС на кубичен метър. Стойността на опростения разход е закръглен до **2,70 лева с ДДС** на кубичен метър. Средното отклонение на цената в извадката е 12%.

2) Определяне на потребление на 1 офис на месец.

Общото потребление е изчислено на база статистически данни от НСИ за годишно потребление на лице от домакинство и е в размер на 5 кубика месечно студена вода.

3) Определяне на опростен разход за един офис за 1 месец е равно на цената по потреблението= 14 лева на месец (цена без ДДС 11,67)

Предложеният среден разход за интернет е базиран на предлагането на пазара услугата интернет за бизнес клиенти и е обработена информация от 19 оферти предлагащи интернет и в областни и общински градове, както и в по-малки населени места. Услугата включва инсталация и безплатна поддръжка при евентуална авария.

Осредненият разход е в размер на **28 лева на месец за 1 офис (цена без ДДС 23,33 лв.)**.

Разходите за телефон са изчислени като е събрана информация за предлагането на тази услуга за бизнес клиенти. В България на този етап операторите предлагащи телефонни услуги и факс са 3. Цената е образувана като са събрани и осреднени техните базовите им оферти, включващи месечна такса и минути за разговор.

Разходът на месец за телефон и интернет в размер на 38 лева, след закръглението, и 31,96 лв. без ДДС.

Офертите за ток, вода, интернет и телефон са в приложение.

4. Обобщение на единични ставки за разходи за подмярка 16.1 и подмярка 16.4

В таблицата са предложени единична цена в лева по описаните дейности, приложими по мярка 16, към подмярка 16.1. и 16.4.

Таблица Единични ставки за дейности за подмярка 16.1 и подмярка 16.4

№	Дейност	Описание на дейността	Мерна единица	Количество	Единична цена в лева без ДДС	Единична цена в лева с ДДС
А	Б	В	Г	Д	Е	
1.	Проучвания за приложимост на проекта за сътрудничество или обединение за къса верига на доставки или обединение за местен пазар	Извършване на проучване и анализ на територията	брой	1	9586	11503
2.	Наемане на офис	Разходи за наем на офис	месец	1	379	455
3.	Разходи за офис оборудване	Разходи за офис оборудване, включващи принтер, оборудвани работни места и компютри, съответстващи на броя на осигурените служители	брой	1	1 075	1 290
4.	Разходи за канцеларски материали	канцеларски материали	месец	1	32	38
5.	Извършване на експертна работа	Месечни разходи за извършване на административна дейност, свързана с функционирането на оперативната група, обединение за местен пазар или обединението за къса верига на доставки от един зает на трудов договор включително разходи за осигуровки	месец	1	1 427	1 712
6.	Обучения и квалификация	Разходи за обучения и повишаване на квалификацията на служителите, отговорни за изпълнение на проекта	брой	1	168	201

7.1	Разходи за командировки	Разходи за пътни, дневни и нощувки при условията на националното законодателство (за един ден)	брой	1	30	36
7.2	Разходи за командировки	Разходи за пътни, дневни и нощувки при условията на националното законодателство (за два дни)	брой	1	120	144
8.	Работна/информационна среща	Провеждане на еднодневна работна среща за най-малко 5 участници – кафе-пауза, наем на зала	брой	1	110	132
9.	Информационни семинари	Провеждане на еднодневна информационна среща/семинар за най-малко 10 участници - кафе-пауза, наем на зала	брой	1	131	157
10.	Информационни конференции	Провеждане на еднодневна информационна конференция за най-малко 20 участници – кафе-пауза, наем на зала, техническо обезпечаване на събитието	брой	1	285	342
11.	Създаване на електронна страница	Създаване на електронна страница	брой	1	525	630
12.	Поддържане на електронна страница	Поддържане на електронна страница	месец	1	74	89
13.	Публикация в регионални медии, включително мрежата на ЕПИ	Предоставяна на информация за проекта чрез регионални медии, като съдържанието на публикацията във вестници е до 3 страници А4	брой	1	300	360
14.	Излъчване в регионални медии	Предоставяна на информация за проекта чрез регионални медии	минута	1	94	113
15.	Печатни материали, свързани с разпространение на резултатите от проекта	Информация под формата на печатни материали: дупляни, брошури и др. за популяризиране на резултатите от проекта	Брой	100	106	127

16.	Извършване на експертна работа, свързана с дейността по проекта	Външни услуги, свързани с изпълнение на проекта, които се извършват от лица, които не са членове на оперативната група/обединението за къса верига на доставки или обединение за местен пазар (научни изследвания, проучвания, анализи, тестове и други подобни, свързани с проекта)	Човекоден	1	149	179
17.	Разходи за външни услуги	Разходи за поддръжка на офиса, ток, вода, интернет, телефон	месец	1	132	159

Определените единичните разходи са обосновани с проверими документални доказателства и получените крайни резултати са представени в допълнение (обособената като приложение част към доклада), в която са описани метода на изчисление, източниците на използваните данни, което позволява тяхната проверимост.

Заключение:

Във връзка с гореизложеното и изискванията на член 62, параграф 2 от Регламент 1305/2013 на ЕС удостоверяваме следното: Университетът за национално и световно стопанство, като независим орган потвърждава, че изчисленията на вариантите за опростените разходи по подмярка 16.1 „Подкрепа за сформирание и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ“ и подмярка 16.4 „Подкрепа за хоризонтално и вертикално сътрудничество между участниците във веригата на доставки за изграждането и развитието на къси вериги на доставки и местни пазари“ на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 са направени чрез коректно, справедливо и доказуемо изчисление. Университетът за национално и световно стопанство, притежава необходимият експертен капацитет и знания в областта на изчисленията на опростените разходи, обработка на статистически данни и данни от пазарни проучвания.

С уважение:

Проф. д.ик.н. Стати Статев,

Приложение № 1 към Раздел 15.6 мярка 20 „Специфични цели и показатели за ефективност“

Специфични цели

Специфична цел № 1: Подобряване на административния капацитет на Управляващия орган (УО) и Разплащателната агенция (РА)

Отчитайки значението на натрупания опит и научени уроци от периода 2007-2013 г., настъпилите съществени промени в правилата за използване на средствата от ЕЗФРСР и като цяло особеностите на новия програмен период 2014-2020 г. извеждат на преден план нови предизвикателства и съответно обективна необходимост от финансова подкрепа за органите, които са отговорни за управлението и прилагането на ПРСР (2014-2020 г.). В този смисъл част от бюджета, определен за мярка „Техническа помощ“, ще бъде използвана за подкрепа с цел подобряване на административния капацитет на Управляващия орган и Разплащателната агенция. Очакваните резултати от тази подкрепа ще намерят израз в адекватна работна среда, повишаване на мотивацията, укрепване и надграждане на знанията на служителите в УО и РА, както и на качеството на управление и степента на усвояване на помощта от ЕЗФРСР. Използването на финансова подкрепа за подобряване на административния капацитет на УО и РА и въвеждането на добри практики в хода на прилагане на ПРСР ще допринесе и за намаляване на административната тежест, подобряване на комуникацията с бенефициентите и потенциалните кандидати, както и повишаване на тяхната осведоменост относно ПРСР. В резултат на това се очаква позитивно влияние върху процесите на управление, изпълнение, контрол, наблюдение и оценка на Програмата като цяло.

Специфична цел № 2: Подобряване на капацитета и намаляване на административната тежест на бенефициентите и потенциалните кандидати по ПРСР

Във връзка с постоянната необходимост от подобряване на капацитета и намаляване на административната тежест за бенефициентите и потенциалните кандидати по ПРСР е задължително провеждането на целеви обучения и събития за информиране относно подкрепата на Общността в периода 2014-2020 г., с цел оптимално и ефективно използване на средствата по ЕЗФРСР и вземането на правилни решения относно планиране и насочване на инвестициите.

Своевременното информиране и обучаване на бенефициентите и потенциалните кандидати по ПРСР относно възможностите за финансово подпомагане на техните проекти от ЕЗФРСР е от ключово значение. В резултат от предоставянето на подкрепа за подобряване на капацитета и намаляването на административната тежест на бенефициентите и потенциалните кандидати на ПРСР, качеството на изготвените от тях проекти ще се повиши. Това от своя страна ще доведе до по-ефективно усвояване на средствата от ЕЗФРСР, ще допринесе за максимално съответствие на планираните инвестиции с целите и приоритетите на политиката за развитие на селските райони и ще отговори на нуждите на селскостопанския сектор.

Показатели за ефективност

Индикатор	Цел (към 2020 г.)
Брой проведени семинари и обучения в страната и чужбина в областта на обществените поръчки (брой семинари и обучения)	30
Брой служители на УО и РА, преминали семинари и обучения в страната и чужбина с цел подобряване на административния капацитет (вкл. в областта на обществените поръчки)	300
Брой бенефициенти и потенциални кандидати по ПРСР, успешно преминали обучения с цел подобряване на капацитета в страната и чужбина	5000
Брой въведени/изпълнени дейности за намаляване на административната тежест за бенефициентите и потенциалните кандидати по ПРСР, в т. ч.:	75
брой опростени процедури, свързани с кандидатстване и изпълнение на проекти по ПРСР;	10
брой проведени срещи между УО/РА и потенциални кандидати/бенефициенти по ПРСР с цел намаляване на административната тежест;	50
брой нововъведени услуги в помощ на потенциалните кандидати/бенефициентите по ПРСР, спомогнали за намаляване на административната тежест	15

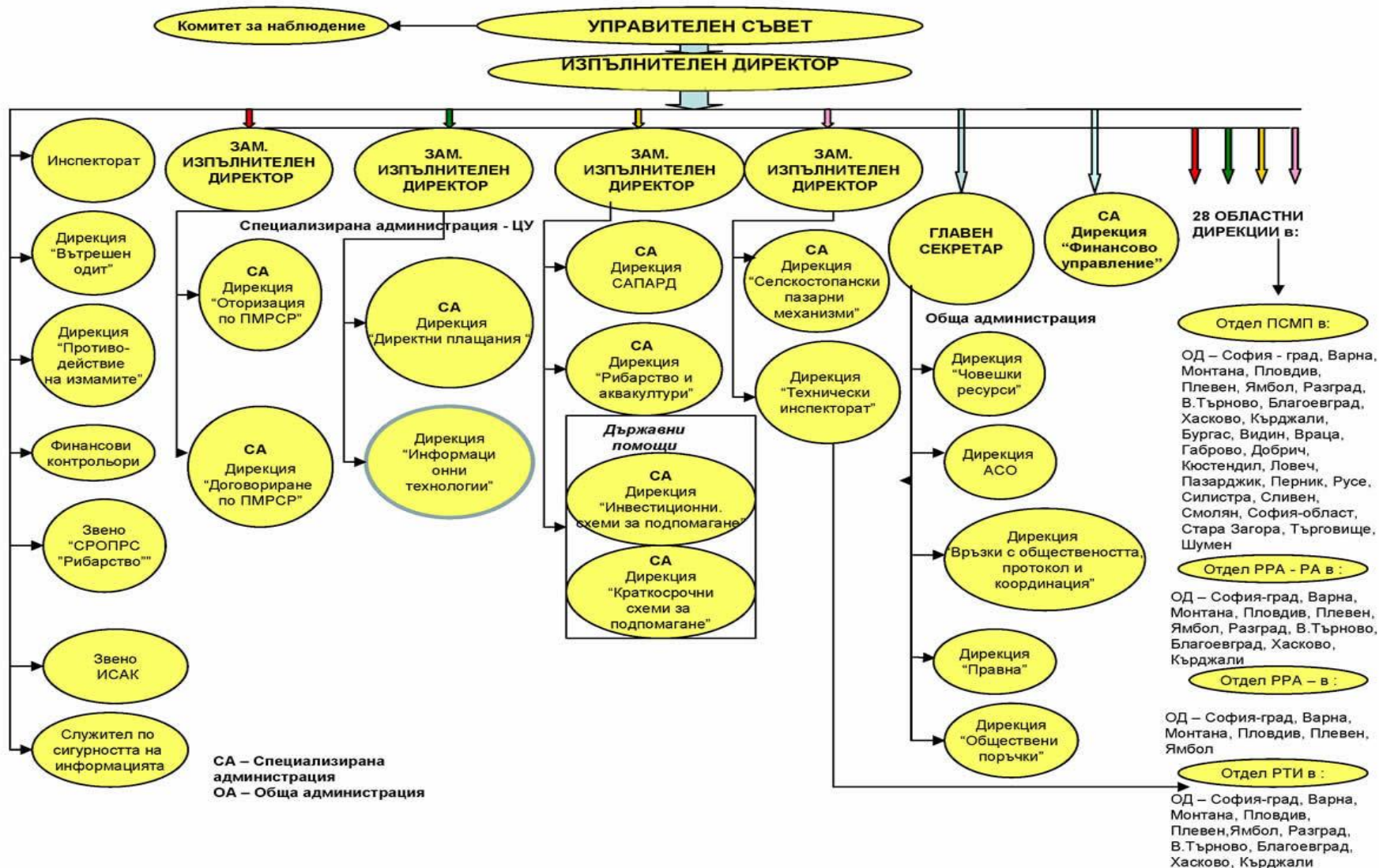
Приложение № 2 към Раздел 15.6 мярка 20 „Индикативен дял спрямо общия бюджет на мярката за всяка от дейностите“

Индикативен дял (в %) спрямо общия бюджет на мярката за всяка от допустимите за подпомагане дейности

1. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.3% от общия бюджет на мярката;
2. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.2% от общия бюджет на мярката;
3. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 22.1% от общия бюджет на мярката;
4. Индикативният дял на разходите за тази дейност (вкл. дейностите, описани в т. 4.1 и 4.2) няма да надвишава 22% от общия бюджет на мярката;
5. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.05% от общия бюджет на мярката;
6. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.2% от общия бюджет на мярката;
7. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 2.3% от общия бюджет на мярката;
8. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 3% от общия бюджет на мярката;
9. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.2% от общия бюджет на мярката;
10. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.6% от общия бюджет на мярката;
11. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 4% от общия бюджет на мярката;
12. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.8% от общия бюджет на мярката;

13. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 1.2% от общия бюджет на мярката;
14. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 21.8% от общия бюджет на мярката;
15. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 8.5% от общия бюджет на мярката;
16. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 5.5% от общия бюджет на мярката;
17. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.6% от общия бюджет на мярката;
18. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 1.7% от общия бюджет на мярката;
19. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.1% от общия бюджет на мярката;
20. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.1% от общия бюджет на мярката;
21. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.5% от общия бюджет на мярката;
22. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.7% от общия бюджет на мярката;
23. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 2.2% от общия бюджет на мярката;
24. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.8% от общия бюджет на мярката;
25. Индикативният дял на разходите за тази дейност няма да надвишава 0.5% от общия бюджет на мярката.

Приложение № 3 към Раздел 15.1 Органиграма на Държавен Фонд Земеделие – Разплащателна агенция

Приложение № 4 към Раздел 15.1 Управленска структура на УО

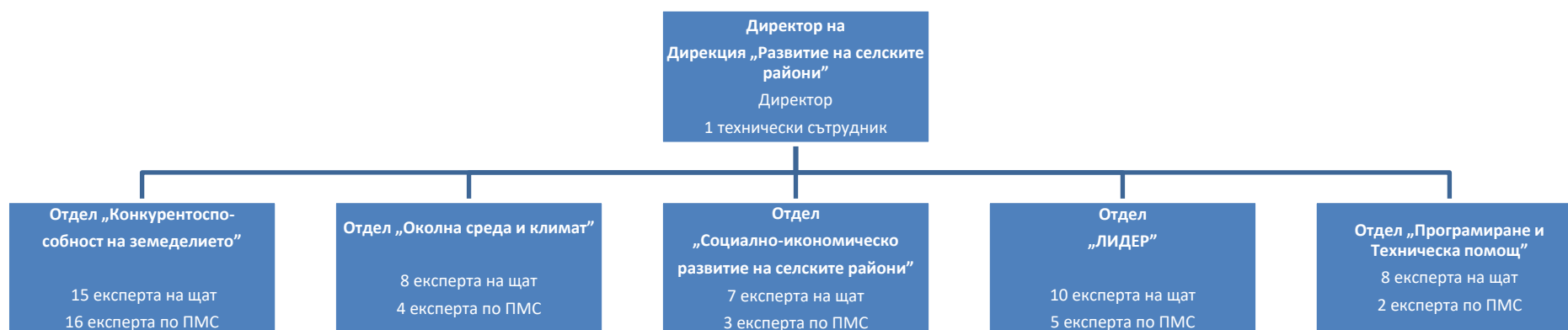
Функциите по оперативно управление на УО ще се изпълняват от 5 отдела при спазване на ясно разделение на отговорностите и пълно разпределение на всички задачи между тях.

- Отдел „Конкурентоспособност на земеделието“ ще отговаря за всички мерки и подмерки, свързани с Приоритет 2 и Приоритет 3 на ЕЗФРСР: мярка 4, подмярка 6.1, подмярка 6.3, мярка 9, мярка 14 и мярка 17, както и за оперативното управление на мярка 1, мярка 2 и мярка 16, които допринасят за постигане на приоритет 1 на ЕЗФРСР.
- Отдел „Околна среда и климат“ ще отговаря за мерките, свързани с приоритети 4 и 5 на ЕЗФРСР: мярка 8, мярка 10, мярка 11, мярка 12, мярка 13, мярка 15.
- Отдел „Социално-икономическо развитие на селските райони“ ще отговаря за функциите на УО, свързани с мерки и подмерки, основно допринасящи към приоритет 6 на ЕЗФРСР: подмярка 6.2, подмярка 6.4 и мярка 7
- Отдел „ЛИДЕР“ ще отговаря за координацията на прилагането на многофондово финансиране на подхода ВОМР и ще изпълнява функциите по управление и прилагане на подмерките на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от ПРСР 2014 – 2020 г. Отделът ще продължи да изпълнява мерките от ос 4 ЛИДЕР от ПРСР 2007 – 2013 г. и ще осъществява мониторинг на проектите по ос 4 ЛИДЕР на ПРСР 2007 – 2013 г. за период от 5 г. след сключване на договори с бенефициентите.
- Отдел „Програмиране и Техническа помощ“ отговаря за цялостното управление на ПРСР (2014-2020) – финансовото управление и бюджетиране на програмата, организацията по наблюдението и оценките, управлението и прилагането на Техническа помощ, програмирането по ЛИДЕР, управление на дейностите на Националната селска мрежа /до избора на звено/, информационната система SFC2007 и SFC2014 за връзка с ЕК и организация на работата на Комитета по наблюдение.

Управленска структура на УО

Дирекция „Развитие на селските райони”
(50 експерта на щат и 30 експерта по ПМС)

Посочената по-горе структура е създадена, за да се постигне стратегическо съответствие между основните цели на програмата и управленската структура на УО, чието основно предназначение е да подпомага постигането на приоритетите на програмата.

Експертния състав от периода 2007-2013 ще бъде запазен, за да се съхрани опита от прилагането на програмата и изградения административен капацитет.

За ефективната работа на УО са изготвени Правила за работа, които ще бъдат одобрени от Колегиума на МЗХ.

УО ще сключи с РА специален договор/споразумение, в който подробно са описани всички конкретни задължения/делегирани функции/дейности по отношение на прилагането на ПРСР. Съдържанието и периодичността на докладите от РА към УО също следва да бъдат уточнени в договора.

Прилагането на Програмата ще се делегира с договор от УО на РА. Управляващият орган (Дирекция "РСР") ще бъде отговорен за договорирането на мерките „Трансфер на знания и действия по осведомяване“, „Консултантски услуги, управление на стопанството и услуги по заместване в стопанството“, „Сътрудничество“, „Водено от общностите местно развитие/Лидер“ (подмерки 19.1, 19.3 и 19.4) и „Техническа помощ“. Договорирането на подмярка 19.2 от подхода ВОМР и другите мерки от Програмата ще се делегира на РА чрез договора, споменат по-горе.

Рамкова схема на прилагане:

Прилагане на инвестиционните проекти

Основни етапи:

- Приемане на молби (включително бизнес планове) в регионалните офиси на разплащателната агенция;
- Административна проверка на документи на регионално и централно ниво от РА;
- Разгледаните молби се представят на експертна комисия по прозрачност;
- Одобрение и сключване на договори;
- Изпълнение на проекти (възлагането на обществените поръчки по мярка 7 ще се прави от общините);
- Приемане на заявления за плащане;
- Административни проверки на документите в регионалните и централните офиси на РА (за да се провери реализацията на инвестициите посещения ще бъдат осъществени на всички инвестиционни проекти);
- Проверки на място (обхващащи част от проектите/бенефициентите избрани на основата на рисковия анализ) от отдел „Технически инспекторат“ на РА
- Извършване на плащанията

Одобрението на молбите първоначално ще се прави на централно ниво с изключение на одобрението на молбите по под-мярка 6.3, където това ще се прави на регионално ниво. След стартирането на Програмата ще бъде разработен план и времева таблица за децентрализирано одобряване и сключване на договори за горните мерки, които зависят от вида мярка и размера на проекта.

Прилагане на мерките, свързани с компенсаторни плащания

Плащанията за агроекологичните дейности, биологично земеделие, Натура 2000 и/или необлагодетелстваните райони ще се правят въз основа на подадено заявление за плащане, което е допълнителна част от молбата за директните плащания. Основни етапи:

- Първото (първоначалното) заявление на всеки един фермер ще се възприема от една страна като заявление за участие в посочената схема и от друга страна като заявление за плащане за първата година. Първото заявление трябва да бъде подадено през същия период както за директните плащания (1 март – 15 май) с изключение на агроекологичните пакети ВПС 4: “Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с ВПС в орнитологично важни места /ОВМ/», за който заявленията трябва да се подават в периода 1 - 30 март. РА ще одобрява участието в мярката с изпращането на писмо до фермера, с което потвърждава, че заявлението му за участие е одобрено и че заявлението се приема като заявление за плащане.

За последователните годишни заявки за плащания процедурата ще бъде както следва:

- Приемане на заявки за плащане в офисите на регионалните разплащателни агенции в периода 1 март - 15 май;
- Административни проверки на регионално и централно ниво на РА и проверки на място (обхващащи част от проектите/бенефициентите избрани на основата на рисковия анализ);
- Плащанията ще се извършват в периода декември на текущата година – юни следващата година.

- Прилагане на Лидер

Комитет за координация при многофондово прилагане на подхода ВОМР.

Създава се Комитет за координация на многофондовото прилагане на ВОМР, който включва представители на всички програми, участващи във ВОМР, Държавен фонд „Земеделие” – Разплащателна агенция, социално-икономическите партньори, други заинтересовани страни. Комитетът ще гарантира координацията между различните фондове, ще разглежда и ще взема решения, свързани с многофондовото прилагане на подхода.

Отговорен управляващ орган за прилагане на подхода ВОМР през програмния период 2014 – 2020 г. ще бъде Управляващият орган на Програмата за развитие на селските райони.

Отговорности на Местните инициативни групи:

- (а) изграждане на капацитета на местните участници за разработване и изпълнение на операции, включително насърчаване на техните способности за управление на проекти;
- (б) определяне на недискриминационна и прозрачна процедура за подбор и обективни критерии за избор на операции, които избягват конфликта на интереси и гарантират, че поне 50% от гласовете при решения за избор са от партньори, които не са публични органи;
- (в) гарантиране на съгласуваност със стратегията за водено от общностите местно развитие при избора на операции, като те се приоритизират според приноса им за постигане на целите на тази стратегия;
- (г) разработване и публикуване на покани за прием на заявления или текуща процедура за подаване на проекти, включително определяне на критериите за избор;
- (д) получаване и оценяване на заявления за подпомагане;

- (е) избор на операции и определяне на размера на подкрепата и изпращане на тези предложения до УО на съответната програма за последна проверка на допустимостта преди одобряването им;
- (ж) мониторинг на изпълнението на стратегията за водено от общностите местно развитие и на подкрепените операции и провеждане на конкретни дейности за оценка, свързани с тази стратегия;
- (з) осигуряване на публичност и прозрачност на дейността.

Отговорности на Управляващия орган:

- (а) избор на местни инициативни групи и стратегии за водено от общностите местно развитие от комисия за избор;
- (б) подпомагане на местните инициативни групи в прилагане на техните стратегии, чрез предоставяне на методическа помощ за спазване на процедурите и за допустимостта на подадените проекти;
- (в) извършване на посещения на място за наблюдение дейността на местните инициативни групи, за оценка напредъка в прилагането на стратегиите им и съответствието с договора за управление на стратегиите за водено от общностите местно развитие;
- (г) одобрение на проекти по подмярка "Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи" и проекти по подмярка "Помощ за подготвителни дейности".

Отговорности на Разплащателна агенция за финансиране от ЕЗФРСР:

- (а) проверки за допустимост на проектите и спазване на процедурите на МИГ за оценка и одобрение на проектите към стратегиите за водено от общностите местно развитие преди окончателното им одобрение;
- (б) приемане и извършване на проверки на заявки за плащане;
- (в) извършване на проверки на място (където е приложимо);
- (г) одобрение/отхвърляне на заявките за плащане и извършване на плащане;
- (д) последваща проверка на МИГ и на ползвателите на финансовата помощ.

- Прилагане на дейностите по Техническа помощ (включително Националната селска мрежа)

Прилагането на дейностите по Техническа помощ включително тези, свързани с Националната селска мрежа ще се извършва под отговорността на МЗХ. Отдел „Програмиране и Техническа помощ“ от Дирекция „Развитие на селските райони“ ще ръководи сключването на договорите и прилагането на Техническа помощ в съответствие с изискванията на Програмата за развитие на селските райони 2014-2020г. и в съответствие с чл. 51 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и чл. 59(1) на Регламент (ЕС) № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета за определяне на общоприложими разпоредби за ЕФРР, ЕСФ, КФ, ЕЗФРСР и ЕФМДР и за определяне на общи разпоредби за ЕФРР, ЕСФ, КФ и ЕФМДР, и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета. Сключването на договорите за дейностите по Техническа помощ ще се извършва в съответствие с действащото национално законодателство чрез възлагане на обществени поръчки. Организацията и провеждането на обществените поръчки ще се извършва от Дирекция „Обществени поръчки и концесии“ на МЗХ и от РА (за дейностите, по които РА е бенефициент).

Дирекция „Развитие на селските райони” ще наблюдава и контролира прилагането на дейностите по Техническа помощ, докато РА ще е отговорна за извършване на плащанията.

Приложение № 5 към Раздел 15.1 Отговорности на УО

Управляващият орган е отговорен за ефикасното, ефективното и коректно управление и прилагане на ПРСР и по-специално УО следва да осигури:

- Наличието и функционирането на подходяща електронна система за събиране и обработка на информация за наблюдението, оценката и изпълнението на ПРСР; ДФЗ се задължава да създаде система за мониторинг, която да следи всички индикатори от Индикаторния план и всички индикатори за мониторинг, съгласно Указанията за мониторинг на ЕК. Достъп до системата за мониторинг ще бъде предоставен на УО.
- Предоставяне на Комисията на съответните данни за резултатите и финансовите показатели за избраните за финансиране дейности, съгласно чл. 66, ал. 1, т. б;
- Гарантира, че проектите на тематичната подпрограма се определят отделно за целите на мониторинг и оценката, съгл. чл. 67 на Регламент (ЕС) №1305/2013;
- Бенефициентите и другите органи по изпълнение на проектите са запознати със своите задължения и отговорности, както относно поддържането на отделна счетоводна система или записи за всички финансови операции по ПРСР, така и с изискванията за предоставяне на данни на УО; Първото изискване ще бъде включено като задължение в договорите на бенефициентите. Второто изискване ще се следи чрез вменено задължение в договорите на бенефициентите за попълване на предварително определени форми за мониторинг. Формите за мониторинг ще се попълват от бенефициентите към момента на сключване на договор и към момента на подаване на заявка за междинно и окончателно плащане.
- Изготвянето и изпълнението на Плана за оценка, във връзка с чл. 56 на Регламент (ЕС) № 1303/2013 г. и гарантиране, че Оценките на ПРСР, във връзка с чл. 55 и чл.57 на Регламент (ЕС) № 1303/2013, са изготвени в необходимите срокове и са в съответствие със системата за мониторинг и оценка;
- Необходимата информация за Разплащателната агенция (РА), с оглед обезпечаване на ефективното изпълнение на Програмата;
- Комуникационен план, включващ популяризиране и информация относно ПРСР; информационни дейности за запознаване с възможностите, предоставяни от Програмата и правилата за получаване на финансиране, насочени към потенциалните бенефициенти, партньорските и заинтересовани организации и широката общественост.

УО е отговорен за организирането и провеждането на заседанията на Комитета по наблюдение на Програмата и подготвя необходимите за работата му анализи и доклади както и за изготвянето на годишните доклади за напредъка по прилагане на Програмата, които след одобрение от Комитета по наблюдение се предоставят на ЕК.

Приложение № 6 към Раздел 15.2 Комитет по наблюдение

Състав на Комитета по наблюдение на ПРСР 2014-2020 г.

Правителствени институции	Неправителствени организации/институции
<p>Програма за развитие на селските райони:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Председател на КН; • Ръководител на дирекцията, определена за управляващ орган; <p>Програма за морско дело и рибарство;</p> <p>ОП „Развитие на човешките ресурси“;</p> <p>ОП „Региони в растеж“;</p> <p>ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“;</p> <p>ОП „Иновации и конкурентоспособност“;</p> <p>ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“;</p> <p>ОП „Транспорт и транспортна инфраструктура“;</p> <p>ОП „Добро управление“;</p> <p>ОП „Околна среда“;</p> <p>Държавен фонд „Земеделие“ – РА;</p> <p>Комисия за защита от дискриминация;</p> <p>Министерски съвет - дирекция „Икономическа и социална политика“;</p> <p>Министерски съвет - дирекция „Координация по въпросите на ЕС“;</p> <p>Министерски съвет - Централно</p>	<p>Национално сдружение на общините в България;</p> <p>Българска търговско-промишлена палата;</p> <p>Асоциация на индустриалния капитал в България;</p> <p>Конфедерация на работодателите и индустриалците в България;</p> <p>Конфедерация на независимите синдикати в България;</p> <p>Конфедерация на труда „Подкрепа“;</p> <p>Българска стопанска камара;</p> <p>Съюз за стопанска инициатива</p> <p>Регионален съвет за развитие на Южен централен район;</p> <p>Регионален съвет за развитие на Югоизточен район;</p> <p>Регионален съвет за развитие на Югозападен район;</p> <p>Регионален съвет за развитие на Северен централен район;</p> <p>Регионален съвет за развитие на Североизточен район;</p> <p>Регионален съвет за развитие на Северозападен район;</p> <p>Национално представителни организации на и</p>

<p>координационно звено;</p> <p>Министерство на финансите - дирекция „Държавни помощи и реален сектор“;</p> <p>Министерство на финансите - дирекция „Икономическа и финансова политика“;</p> <p>Министерство на културата</p> <p>Министерство на здравеопазването</p> <p>Министерство на туризма</p> <p>Министерство на околната среда и водите – дирекция „Политики по околната среда“</p> <p>Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси (НССЕИВ);</p> <p>Национален статистически институт;</p> <p>Изпълнителна агенция по горите;</p> <p>Българска агенция за безопасност на храните;</p> <p>Национална служба за съвети в земеделието;</p> <p>Министерство на земеделието, храните и горите:</p> <ul style="list-style-type: none"> главна дирекция „Земеделие и регионална политика” - отдел Агростатистика; дирекция „Животновъдство“; дирекция „Растениевъдство и биологично производство“; дирекция „Обща политика в областта на хидромелиорациите и рибарството“; дирекция „Държавни помощи и 	<p>за хората с увреждания признати от МС по реда на Закона за интеграция на хората с увреждания;</p> <p>Председател на координационния съвет на Националната селска мрежа;</p> <p>Академична общност</p> <ul style="list-style-type: none"> Българска академия на науките; Селскостопанска академия; Съвет на ректорите на висшите училища в Република България. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА РАВЕНСТВОТО МЕЖДУ МЪЖЕТЕ И ЖЕНИТЕ, НЕДИСКРИМИНАЦИЯТА И РАВНИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ:</p> <ul style="list-style-type: none"> „Сдружение за социална подкрепа и развитие и бизнес реализация на личността – Диона“; Сдружение „Организация за научно практическо развитие на студентите“. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА социалното включване и интегрирането на групите в неравностойно положение:</p> <ul style="list-style-type: none"> Агенция за развитие на човешките ресурси. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА ЕКОЛОГИЯТА:</p> <ul style="list-style-type: none"> Сдружение „Екофорум за устойчиво развитие“; Сдружение „ВВФ – Световен фонд за дивата природа Дунавско-Карпатска програма България“; Сдружение „Коалиция за устойчиво развитие“; Българско дружество за защита на
--	---

<p>регулации”;</p> <ul style="list-style-type: none"> • дирекция „Анализ и стратегическо планиране”; • дирекция „Директни плащания и идентификация на земеделските парцели”; • дирекция „Пазарни мерки и организации на производители”; <p>Държавна агенция „Електронно управление“;</p> <p>Министерство на финансите - дирекция „Национален фонд”;</p> <p>Агенция за обществени поръчки;</p> <p>Министерство на земеделието, храните и горите - дирекция „Наблюдение, координация и контрол на дейността на разплащателната агенция”;</p> <p>Сертифициращ орган на ПРСР - Изпълнителна агенция „Сертификационен одит на средствата от европейските земеделски фондове“ ;</p> <p>Европейска комисия.</p>	<p>птиците.</p> <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА БИОЛОГИЧНОТО ПРОИЗВОДСТВО ИЛИ АГРОЕКОЛОГИЯТА:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Национална асоциация на животновъдите и земеделците – Струма 2012; • Българска асоциация на агенции за регионално развитие и бизнес центрове; • Фондация за околна среда и земеделие; • Българска асоциация „Биопродукти”; • Фондация за биологично земеделие „Биоселена”. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА РАСТЕНИЕВЪДСТВОТО:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Асоциация на земеделските производители в България; • Национална асоциация на зърнопроизводителите ; • Сдружение „Национална лозаро-винарска камара”; • Българска асоциация на производителите на оранжерийна продукция ; • Национален съюз на пазарите на производители. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА зеленчукопроизводството:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Национална Асоциация на младите фермери в България. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА ЖИВОТНОВЪДСТВОТО:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Продуктов борд за яйца, птиче и заешко
---	---

	<p>месо.</p> <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА ОВЦЕВЪДСТВОТО:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Асоциация за развъждане на породата Ил Дьо Франс. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА СВИНЕВЪДСТВОТО:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Асоциация на свиневъдите в България; • Асоциация на индустриалното свиневъдство в България. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА ГОВЕДОВЪДСТВОТО:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Българска национална асоциация за развитие на биволовството – Шумен. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА ПЧЕЛАРСТВОТО:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Национална браншова организация „Български пчеларски съюз“. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА ХРАНИТЕЛНО-ВКУСОВАТА И ПРЕРАБОТВАТЕЛНА ПРОМИШЛЕННОСТ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Национална асоциация на млекопреработвателите; • Сдружение на производителите на растителни масла и маслопродукти в България; • Асоциация на месопреработвателите в България; • Съюз на преработвателите на плодове и зеленчуци; • Асоциация на млекопреработвателите в България;
--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Съюз на българските мелничари. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА ГОРИТЕ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Асоциация общински гори. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА развитието на малките и средните предприятия в областта на неземеделския сектор в селските райони:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Българска асоциация на малките и средни предприятия; • СНЦОП „Бизнесцентър/Бизнес инкубатор Нова Загора; • Национално сдружение на малкия и среден бизнес. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА местното развитие в селските РАЙОНИ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • МИГ – Раковски”; • МИГ – Лясковец – Стражица; • Сдружение „Деветашко плато”; • МИГ „Тунджа”; • Фондация „Регионални инициативи”. <p>НПО, РАБОТЕЩИ В СФЕРАТА НА изменението на климата, енергийната ефективност и възобновяемите енергийни източници:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Българска асоциация на консултантите по европейски програми; <p>Регионална енергийна агенция - Пазарджик</p>
--	--

Действия, предприети за въвличане на партньорите	Предмет на проведените консултации	Обобщение на резултатите от консултациите с партньорите
Създаване на Тематична работна група (ТРГ) за разработване на ПРСР(2014-2020) с участие на партньорите	Провеждане на процедура за избор на членове на ТРГ на базата на изготвени и одобрени механизъм и методика за реда и условията за избор на неправителствени организации	Избрани и утвърдени членове на ТРГ
7 заседания на ТРГ	Обсъждане с партньорите на: 1.правила и график за работа на ТРГ, проекти на регламентите и териториалния обхват на ПРСР (2014-2020); 2.дефиницията на селски район, SWOT анализа, интервенционна логика, анализа на нуждите; 3.проекта на анализ и стратегия на ПРСР (2014-2020); 4.коментарите от работата на фокус групите и предложените мерки; 5.първи вариант на ПРСР 2014-2020; 6.промени в програмата след отразените коментари на ЕК,ТРГ и предварителната оценка. 7. основни коментари на ЕК по официално изпратената ПРСР (2014-2020)	1.Приети процедурни правила и индикативен график за работа на ТРГ; 2.сформирани екипи от УО, РА и партньорите за разработване на ПРСР (2014-2020); 3.подобрени анализ и стратегия, след отразяване на получените коментари от 3-то заседание на ТРГ; 4.подобрени варианти на мерки след отразяване на коментарите от 4-то заседание на ТРГ, свързани с работата на фокус групите; 5.подобрен първи вариант на програмата след отразяване на получените коментари от 5-то заседание; 6.подобрен вариант на програмата преди официалното и изпращане в ЕК. 7. подобрен вариант на ПРСР (2014-2020) след консултиране с партньорите относно основни коментари на ЕК
Сформиране на фокус групи	Обсъждане на конкретни предложения за подобряване на частите на ПРСР (2014-2020) от членовете на съответния екип, състоящ се от представители на УО, РА и	Подобрени стратегия, анализ, мерки на ПРСР (2014-2020) и преглед на предварителните условия

	партньорите	
Привличане на партньори със съвещателен глас	Обсъждане на теми, поставени от заинтересовани партньори, които не са членове на ТРГ	Подобрани текстове на ПРСР (2014-2020)
Представяне на ПРСР на три заседания на КН	1.Обсъждане на анализа и стратегията 2.Обсъждане на проекта на ПРСР(2014-2020) 3. Представяне на статуса на преговорния процес с ЕК по ПРСР (2014-2020)	Обсъден проект на ПРСР (2014-2020) Обсъдени коментари на ЕК по официално изпратения вариант на ПРСР (2014-2020)
Достъп до информация, прозрачност	Регулярно публикуване на материалите и документите за дейността на КН и ТРГ, както и проекта на ПРСР (2014-2020) на страницата на ПРСР. Провеждане на обществено обсъждане на проекта на ПРСР	Осигуряване на прозрачност и достъп на членовете на КН, ТРГ и широката общественост до последните варианти на работните документи

Приложение № 2 към Раздел 16 Тематична работна група за разработване на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г.

Списък на институциите/организациите, участващи в ТРГ

Правителствени институции	Неправителствени организации/институции
Министерство на земеделието и храните	Регионален съвет за развитие на Северен централен район
Министерство на регионалното развитие	Регионален съвет за развитие на Северозападен район
Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията	Регионален съвет за развитие на Североизточен район
Министерски съвет	Регионален съвет за развитие на Южен централен район
Министерство на вътрешните работи	Регионален съвет за развитие на Югоизточен район
Министерство на младежта и спорта	Регионален съвет за развитие на Югозападен район
Държавен фонд „Земеделие“ – Разплащателна агенция	Асоциация на индустриалния капитал в България
Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури	Национално сдружение на общините в Република България - НСОРБ
Национален статистически институт	КТ “Подкрепа“

Министерство на околната среда и водите	КНСБ
Министерство на икономиката, енергетиката и туризма	Българска стопанска камара -БСК
Министерство на труда и социалната политика	Българска търговско-промишлена палата -БТПП
Министерство на образованието и науката	Конфедерация на работодателите и индустриалците в България -КРИБ
Министерство на здравеопазването	НПО от Група 1 – „Социални организации“
Министерство на културата	НПО от Група 2 – „Екологични организации“
Министерство на финансите	НПО от Група 3 – „Организации, работещи в сферата на образованието, науката и културата“
Комисия за защита от дискриминация	НПО от Група 4 – „Организации, работещи в сферата на политиките за развитие“
Изпълнителна агенция по горите	Сдружение "Българска асоциация Биопродукти"
Национална служба за съвети в земеделието	Сдружение „Национална лозаро-винарска камара“
Селскостопанска академия	Сдружение „Асоциация общински гори“
Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството	Сдружение „Българска асоциация на производителите на оранжерийна продукция“
Тракийски университет Стара Загора	Сдружение „Национална асоциация на зърнопроизводителите“
Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси	Асоциация на млекопреработвателите в България
Национален съвет за интеграция на хората с увреждания	Сдружение „Асоциация за развъждане на породата ил дьо франс в България“
	Фондация за биологично земеделие „Биоселена“
	Сдружение „Асоциация на земеделските производители в България“
	Сдружение „Българска асоциация на консултантите по европейски програми“
	Сдружение „Национално сдружение на малкия и среден бизнес“
	Сдружение на земеделците и животновъдите – ПИРИН 2009
	Сдружение „Българска асоциация за лизинг“

	Българска православна църква
	Католическа църква в България

Приложение № 3 към Раздел 16 Публично обсъждане на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г. проведено на 13 юни 2014 г. в хотел София Балкан

На 13 юни 2014 г. в хотел София Балкан се проведе публично обсъждане на проекта на ПРСР (2014-2020), на което присъстваха 209 представители на неправителствения сектор, държавната администрация, медиите и експерти от УО и РА.

За постигане на прозрачност и публичност, първият проект на ПРСР (2014-2020) беше публикуван на електронната страница на Програмата <http://prsr.government.bg/> през м. февруари 2014 г. По този начин се създаде възможност проектът на Програмата да бъде достъпен за всички заинтересовани страни.

В таблицата по-долу са дадени ключовите въпроси и коментари, повдигнати по време на публичното обсъждане на проекта на ПРСР (2014-2020).

Име/Организация	Въпроси/коментари	Отговор от МЗХ
Даниела Николова - Секретариат на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси	Въпроси: Предвидени ли са целенасочени дейности по ПРСР 2014-2020 за подпомагане на ромите? Ще се включи ли мярка „Инвестиции за изграждане, реконструкция, ремонт, обзавеждане и/или оборудване на общинска инфраструктура за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими групи от населението, включително ромите” в селските райони.	Тази мярка няма да се прилага в ПРСР 2014-2020. Програмата е насочена към малките стопанства и към създаване на заетост в селските райони, а изграждането на жилища за уязвими групи като ромите не допринася за постигането на тази цел. Има много изоставени къщи в селата, които могат да се използват за целта. Програмата ще насърчава устойчивата заетост, базирана на производство в селското стопанство, без значение каква е етническата принадлежност на бенефициентите.
Димитър Зоров – председател на Асоциацията на млекопреработвателите в България и член на	Предложения: Да се добави в Мярка 10 „Агроекология” дейност, свързана с торене на почвата с оборска тор. Да се планират повече средства за	Трябва да има симбиоза между подкрепата за ползване на оборски тор и проектите, свързани с преработката му. В новата

Националния говедовъден съюз	дейности, генериращи добавена стойност и да се намалят средствата за консултантските услуги.	Програма ще се подпомагат енергийни проекти, свързани с преработката на оборски тор в биогаз, биомаса, електричество.
Наталия Тодорова - Национална асоциация на зърнопроизводителите /НАЗ/	<p>Въпроси:</p> <p>Как протече процеса по съгласуване на Програмата със заинтересованите страни?</p> <p>Какви са възможностите за финансиране и подкрепа на полските култури в рамките на Програмата?</p>	<p>Всички процедури по съгласуване и прозрачност на програмата са спазени. В рамките на Тематичната работна група (ТРГ) за разработване на ПРСР (2014-2020) и фокус-групите са включени над 200 представители на неправителствения сектор, общините и администрацията и на всеки етап от разработването на ПРСР 2014-2020, Програмата е обсъждана с тях. Възприети са над 70 % от всички предложения на браншовите организации и всички представители на работните групи. На заседанията на ТРГ бяха поканени и присъстваха над 20 заинтересовани организации, които не са членове на ТРГ. МЗХ се стреми да постигне баланс на интересите на различните заинтересовани страни на базата на националните приоритети. Акцентът в тази програма е животновъдството и животновъдната продукция, зеленчуковите култури, трайните насаждения, поливните инсталации, както и обвързаността с преработката и директните доставки, директните продажби. Голямата част от средствата в Програмата са насочени към зърнопроизводителите, тъй като това е най-силният</p>

		сектор.
Савина Влахова – председател на Съюза на оризопроизводителите и Съюза на българските мелничарите	<p>Изрази удовлетворение от включването на мерки, които позволяват възстановяването на хидромелиоративни съоръжения.</p> <p>Въпроси: Кога се предвижда да излязат наредбите по прилагането на Програмата? Ще има ли възможност за попълване на формулярите в електронен вид - по-достъпно, по-лесно и по-съкратено? МЗХ ще преговаря ли с МФ за преференциални диференцирани ставки за ДДС на продуктите от преработвателния сектор. Какво се предвижда по гаранционните схеми за новия програмен период?</p>	<p>Поливното земеделие е особено необходимо за зърнопроизводството и зеленчукопроизводството. МЗХ води преговори с ЕК да отвори мярка 125 още в този период, но Комисията има забележки по отношение на късите срокове за прилагане на мярката.</p> <p>Заповеди за прием заедно с наредбите ще има в началото на годината и ще се съблюдава правилото минимум два пъти в годината да има отваряне на дадена мярка. Наредбите поетапно ще бъдат правени. Нямаме притеснения по отношение справянето с наредбите. Няма да може да стартират първите проекти с електронно кандидатстване, но в рамките на другата година трябва да има възможност за електронизиране на процесите по отношение на кандидатстването. В Гаранционен фонд има около 90 млн. евро. МЗХ ще се опита да удовлетвори голяма част от нуждите по мярка 121. Това означава нотификация и отпускане на средства по мярка 121 в рамките на около 40-50 млн. евро. Останалите средства до 90 млн. ще бъдат използвани за хидромелиоративни съоръжения. В момента се прави анализ на напоителните станции по магистралните трасета. Те са на около 40 години, постоянно аварийращи и</p>

		<p>консумацията на електроенергия е 5-6 пъти по-голяма в сравнение с новите.</p> <p>По отношение на ДДС-то на този етап при повече вносни продукти, отколкото произведени в България, тази мярка няма да е ефективна.</p>
<p>Йеромонах Никанор - Асоциация на българските биволовди</p>	<p>Предложения:</p> <p>Да се увеличат средствата като относително участие на вероизповеданията в мярката за облагородяване на населените места.</p> <p>Да се намалят разходите за консултантските услуги в Програмата.</p> <p>Повече пари да отиват за животновъдите.</p>	<p>Средствата за вероизповеданията пропорционално са по-малко от предходния период, но всички други предложения на вероизповеданията са адаптирани в Програмата. Ако се наложи таван на плащанията по I-ви стълб, ПРСР (2014-2020) ще разполага с допълнителни средства, част от които може да се насочат към вероизповеданията. Разходите за консултантски услуги са намалени двойно. По отношение на животновъдството - в Програмата са заложени разнообразни мерки и финансови механизми, от които могат да се възползват и животновъдите.</p>
<p>Светлана Боянова – председател на Институт за агростратегии и иновации (ИАИ)</p>	<p>Приветства общественото обсъждане. Въпроси:</p> <p>Защо в мярката за инвестиции директната подкрепа е ограничена само до групи организации на производители, които имат 10 или повече членове? Ние имаме начини за сдружаване и трябва да дадем знак на общността, че те наистина ще спечелят, и ще спечелим и ние като потребители,</p> <p>Предложение:</p> <p>Мярка „Иновации” да не е само за институтите, а и за земеделските</p>	<p>До края на годината трябва да има Закон за браншовите организации в земеделието. Минималният праг за колективните инвестиции е 10 члена, за да има наистина икономическа активност. В Програмата има различни финансови инструменти, насочени към една и съща цел - да мотивира икономическа активност от самите земеделски производители,</p>

	производители и преработвателната промишленост.	включително и чрез иновации. Иновациите трябва да са насочени към внедряване в производството. Иновациите сами по себе си, ако нямат добавена стойност, ако няма полза от тях, са неефективни.
Проф. Лазар Козелов – заместник председател на Селскостопанска академия	Загърбването на проблемите на Селскостопанска академия в предходния програмен период се отразиха върху селското стопанство в България. Средствата, които са предвидени в ПРСР (2014-2020) са малко, но все пак има напредък в тази област и искам да поздравя хората, които участваха в разработването на Програмата, че са отразили нашите проблеми.	
Антоний Стефанов - Сдружение на практикуващите лесовъди и горски предприемачи в България	Предложение: Да се направи преоценка и държавните предприятия в горския сектор да не се допускат до кандидатстване в някои от подмерките, за да не се подкопава устойчивостта на частния сектор в горите	Основната част от горите са собственост на държавата – 74,5% и на общините – 12%. Делът на частните гори е само 11%, като средно на един собственик се падат 0.8 ха.
Мариана Милтенова - Национален съюз на градинарите в България (НСГБ)	Въпроси: В мярката за инфраструктура ще има ли пари за електрозахранване, пътища и друга инфраструктура? Какъв приоритет е биоземеделието след като тази година е нулева за биоземеделието? Как ще се осигури приоритет за „плодове и зеленчуци” - чрез целеви приеми, гарантирани бюджети или по друг начин? Ще има ли децентрализация и по кои мерки?	В настоящия програмен период инфраструктурните инвестиции са допустими - общините преценяват с какъв инфраструктурен проект да кандидатстват. И през следващия програмен период инвестициите за изграждане на електропроводи и разпределение ще бъдат допустими. Тази година не е нулева за биоземеделието. Срокът е удължен с 1 година - ангажиментите от 5-годишни станаха 6-годишни. МЗХ поиска промяна на ставките по отношение на

		<p>агроекологията, на плащанията за биологичното земеделие и сеитбооборотите до разрешените тавани, но ЕК не разреши.</p> <p>Приоритетите за зеленчукопроизводството и трайните насаждения са реални. Ако за техника при зърнопроизводството има тавани от 500 хил., то такива при преработвателни предприятия, при създаване на градини - няма.</p>
Момчил Караиванов - Областна администрация - Смолян	<p>Подкрепя многофондовото финансиране на ВОМР и адмира екипа.</p> <p>Предложение: Да се допълни едно изречение по отношение на рамката на многофондовото финансиране на ВОМР, че тя се определя в съответствие с приетата стратегия.</p>	МЗХ е за многофондовото финансиране на ВОМР. За финансиране на ВОМР в ПРСР 2014-2020 са предвидени 5 % от бюджета на Програмата.
Веселин Василев – директор на списание „НАТО и България”	<p>Въпрос: Ще има ли преференции спрямо ромите в ПРСР (2014-2020)</p>	Няма да има привилегии.
Г-жа Елена Янакиева - Национален съюз на водоползвателите	<p>Въпроси: Готви ли се промяна на закона, в който ще заличите чл. 47, ал. 4, свързан с придобиването на право на собственост след петгодишно добро стопанисване на напоителни съоръжения? Дали е предвидено да се сключват дългосрочни договори за ползване на инфраструктурата за напояване от сдруженията за напояване и при какви условия? Дали всички сдружения, експлоатиращи съоръжения, които са държавна собственост и тези сдружения, които са придобили вече собственост по параграф 12 и 13 от закона за сдруженията за напояване, ще са допустими бенефициенти по Мярка 4 „Инвестиции във физически активи”? В случай, че не се осъществят горепосочените мерки, сдруженията за напояване</p>	<p>Такава промяна в закона е резонна – няма основание след 5 години ползване да се раздържавяват напоителните съоръжения. И собствениците, и ползвателите на напоителните съоръжения могат да бъдат бенефициенти по програмата. Язовири не могат да се финансират, но всички други напоителни съоръжения могат да бъдат финансирани. Земеделските производители също ще бъдат финансирани за средства за напояване - капкови инсталации и други напоителни съоръжения.</p>

	ще бъдат доведени до ликвидация.	
Венцислав Върбанов - председател на Асоциация на земеделските производители в България /АЗПБ/	Изрази поздравления за обсъждането и за това, че много от предложенията на АЗПБ са взети под внимание Предложения: Да се вземат част от парите от Гаранционния фонд и да се прехвърлят в мярка 121 за покриване на инвестиционните проекти. Да се увеличи националното съфинансиране, което сега е 17%, т.е. на минимума, до 30 %.	Максимално много средства ще отидат към мярка 121. Националното съфинансиране е зависимо и от другите приоритети на държавата.
Иван Стоянов - Българска асоциация Биопродукти /БАБ/	Предложение: Да се сложат тавани по I-ви стълб и парите да се прехвърлят към ПРСР.	В регламента е записано, че ако се въведат тавани по I- ви стълб, парите автоматично ще се прехвърлят към Програмата.
Рангел Матански - Национално сдружение на малките, семейни ферми и преработватели /НМСФП/	Благодари, че е отчетено становището им да се даде предимство на организациите на производителите и на късите вериги за доставка. Въпрос: Може ли малките семейни ферми и преработватели, които сега са склучили договори по старата Програма да бъдат дофинансирани, съгласно процентите, определени в новата Програма.	Програмата има своя логика и финансови буфери. Важно е да не се губят средства. Въпросът е, дали ще стигнат средствата за всички определени приоритети за развитие на селските райони.

Приложение № 35 Социално-икономически и екологичен анализ на ПРСР 2014-2020

Програма за развитие на селските райони на Република България 2014-2020

**Социално-икономически
и екологичен анализ**

I. Социално-икономическо положение в селските райони

I.1. Социално-икономическо значение на селските райони

I.1.1. Значение селските райони според европейската типология на градски и селски райони

Република България заема територия от 110,9 хил. кв. км и в края на 2012 г. има население от 7,28 млн. души.

България се разделя на шест района за планиране (ниво NUTS 2), 28 административни области (ниво NUTS 3), и 264 общини (LAU 1). Според европейската типология на „градски-селски“ райони, 15 области са *предимно селски*, 12 – *междинни*, и само една е обособена като предимно градски район (София-столица). Предимно селските райони имат територия 59,49 хил. кв.км и население 2 719 хил.души, а междинните - съответно 50,13 хил. кв.км и 3 263 хил. души (Таблица 1). *Гъстотата на населението* в предимно селските райони е 47 души на кв.км, и е сходна на тази в ЕС-27 (51 през 2011 г.). Гъстотата на населението в междинните райони е 67 души на кв.км, и е много по-ниска от средната за ЕС-27 (107 през 2011 г.).

Таблица 1. Разпределение на територията и населението по европейската типология на градски-селски райони

Тип район	Брой области	Население 31.12.2012г.		Територия		Гъстота на населението души/кв. км
		хил.	%	хил.кв.км	%	
Предимно селски райони	15	2 719	37,3%	59,49	53,6%	47,2
Междинни райони	12	3 263	44,8%	50,13	45,2%	66,9
Предимно градски райони	1	1 302	17,9%	1,28	1,2%	1 047,2
България	28	7 284	100,0%	110,90	100,0%	65,7

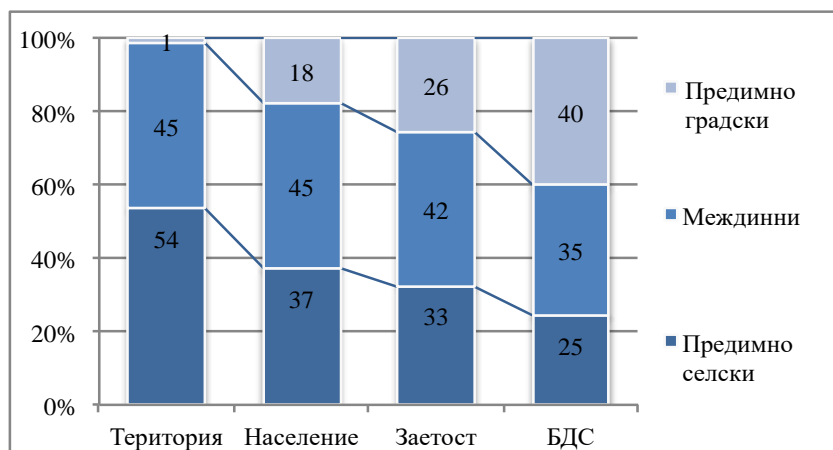
Забележка: Европейската типология използва гъстотата на населението като основен критерий за класификация на районите на равнище NUTS 3, а наличието на големи градски центрове като допълнителен. Районите на равнище NUTS 3 се разделят на предимно селски, междинни и предимно градски. В България предимно селски райони са: областите Благоевград, Велико Търново, Видин, Враца, Кърджали, Ловеч, Монтана, Пазарджик, Плевен, Разград, Силистра, Смолян, София-област, Търговище, Шумен; междинни - Бургас, Варна, Габрово, Добрич, Кюстендил, Перник, Пловдив, Русе, Сливен, Стара Загора, Хасково, Ямбол; предимно градски – София (столица).

Източник: НСИ, Евростат.

През 2012 г. предимно селските райони заемат 54% от територията на страната, което е близо до средното за ЕС-27 (52%), и в новите страни-членки без Хърватия (ЕС-12) (57%). Делът на населението в предимно селските райони е 37% от населението на България, и е значително по-висок от средния за ЕС-27 (23% през 2010 г.), но почти равен на този в ЕС-12 (40% през 2010 г.).

През 2010 г. в икономиката на предимно селските райони се създава 25% от брутната добавена стойност (БДС) в България, и се осигурява 33% от заетостта (Фигура 1). В България значението на предимно селските райони за добавената стойност и заетостта е много по-високо от средното за ЕС-27 (съответно 16% и 21%), но не се различава съществено от това в ЕС-12 (29% и 36%).

Фигура 1. Население, БВП и заетост по типове райони (2010 г.)

Източник: Евростат.

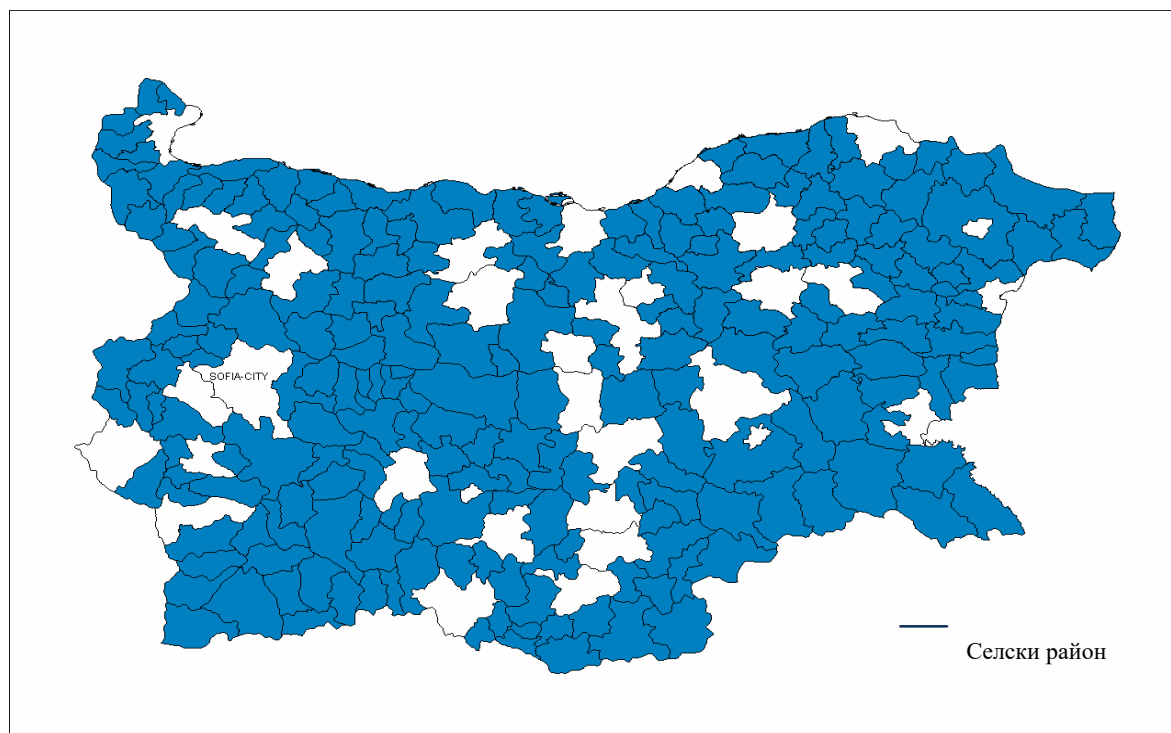
I.1.2. Значение на селските райони според националната дефиниция

Националната дефиниция на селски райони¹⁴ типологизира териториите на равнище община (LAU1), за разлика от европейската, която е на равнище област (NUTS 3). При националната дефиниция основен критерий е размерът на населението на най-голямото населено място в общината - за разлика от европейската, при която основен критерий е гъстотата на населението. По националната дефиниция, селските райони включват общините, в които най-голямото населено място има население до 30 000 души.

Според националната дефиниция, селските райони обхващат територията на 231 общини или 88% от общия брой български общини. Селските райони имат *територия* от около 90 хил.кв.км (81% от територията на страната) (Фигура 2).

¹⁴ Дефиницията се използва за нуждите на програмирането на интервенциите за развитието на селските райони. Прилагана е по програмите САПАРД и ПРСР 2007-2013.

Фигура 2. Карта на селските райони според националната дефиниция

В края на 2012 г. населението в селските райони според националната дефиниция е 2 850 хил. души, или 39% от цялото население на страната (Таблица 2). Жените в селските райони са 1 443 хил., или 51% от населението в селските райони.

Таблица 2. Територия и население на селските райони според националната дефиниция

Тип район	Население 31.12.2012		Територия		Гъстота на населението души/кв.км
	хил. души	%	хил. кв.км	%	
Селски райони	2 850	39,1%	90	81,3%	31,6
Градски райони	4 435	60,9%	20	18,7%	214,00
България	7 284	100,0%	111	100,0%	65,7

Източник: НСИ.

I.2 Характеристика и тенденции на развитие на населението в селските райони

I.2.1. Териториално разпределение и демографска структура на населението в селските райони според националната дефиниция

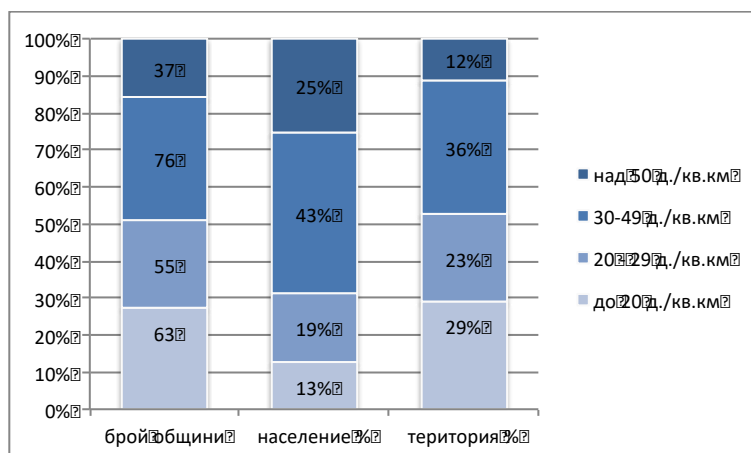
В края на 2012 г., гъстотата на населението в селските райони според националната дефиниция е 31,6 души на кв.км, и е два пъти по-ниска от средната за страната. За периода 2007-2012 гъстотата на населението в селските райони е спаднала с 3,5 души на кв.км.

През 2012 г., 63 общини в селските райони имат гъстотата на населението по-ниска от 20 души на кв.км, като на тях се пада 29% от територията и 13% от населението в селските райони (Фигура 3). На другия полюс са 37 общини, с гъстота на населението над 50 души на кв.км (средно 69 д./кв.км), заемащи 12% от територията и 25% от населението в селските

райони. Най-ниска е гъстотата на населението в селските райони на Югоизточния район за планиране (27 д./кв.км), а най-висока - в Южния централен район (38 д./кв.км).

Фигура 3. Разпределение на общините в селските райони¹ по гъстотата на населението (2012 г.)

Забележка: 1) Селските райони са определени по националната дефиниция.

Източник: НСИ.

Населението в селските райони според националната дефиниция е разпределено в 4 128 селища (208 града и 3 920 села). В градовете живее 48% от населението в селските райони, а в селата - 52% (Таблица 3). Малките градове в страната са достатъчно много на брой, достатъчно равномерно разположени по територията, за да могат да изпълняват организиращо влияние върху близко разположените села.

Таблица 3. Разпределение на населението по тип на района и тип на населеното място (2012 г.)

	Градове		Села		Общо	
Население (хил. души, %)						
Селски райони	1 382	48,5%	1 468	51,5%	2 850	100,0%
Градски райони	3 926	88,5%	509	11,5%	4 435	100,0%
Общо	5 308	72,9%	1 977	27,1%	7 285	100,0%
Населени места (брой, %)						
Селски райони	208	5,0%	3 920	95,0%	4 128	100,0%
Градски райони	47	4,0%	1 127	96,0%	1 174	100,0%
Общо	255	4,8%	5 047	95,2%	5 302	100,0%

Забележка: Селските райони са определени по националната дефиниция.

Източник: НСИ.

Населението в селските райони е *концентрирано в административните центрове¹⁵ на селските общини*, т.е. в 231 от общо 4 128 населени места на селските райони. В тях живее

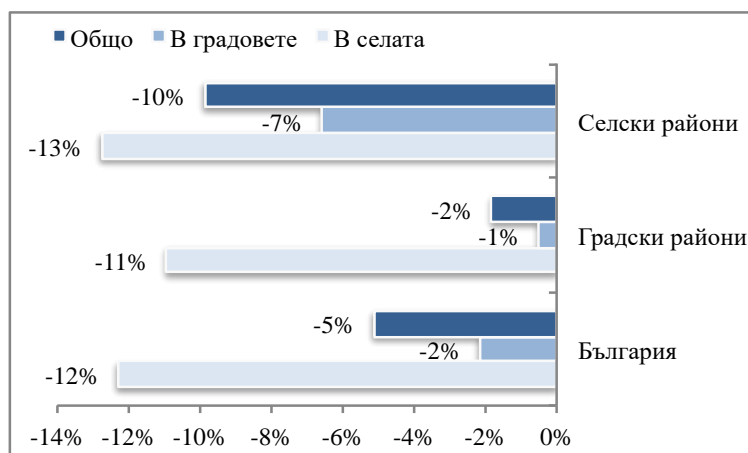
¹⁵ Някои от тях са със статут на села, а не на градове - например село Сатовча, село Гърмен и др., са административни центрове на съответните селски общини; това обяснява слабото разминаване в данните в структурата на населението в градове, села и в административните центрове на селските общини.

50%¹⁶ от общото население на селските райони, включително 20% от населението на възраст под 15 години на селските райони, 53% от населението на възраст 15-64 години и 40% от населението на възраст 65 и повече години.

В периода 2007-2012 г., населението на България и на селските райони продължава да намалява, но спадът на населението в селските райони е два пъти по-висок от средния за страната (Фигура 4). Населението в селските райони според националната дефиниция намалява с 10% през посочения период. Основната причина за загуба населението в селските райони е отрицателният естествен прираст, и в по-малка степен на миграция на населението.

През периода 2007-2012 г., се наблюдава голям спад на населението на селата, както в селските райони – 13%, така и в България като цяло – 12%. През 2011 г. в 31% от населените места на селските райони живеят под 100 души.

Фигура 4. Изменение на населението 2007-2012 г. по тип район и тип населеното място

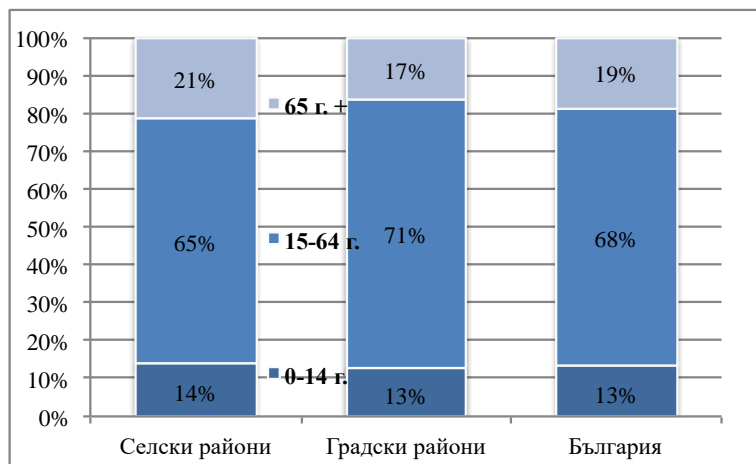
Забележка: Селските райони са определени по националната дефиниция.

Източник: НСИ.

Възрастовата структура на населението в селските райони, както и за България като цяло, е неблагоприятна. По данни от преброяването от 2011 г., делът на населението на възраст под 15 г. в селските райони е нисък (14%), макар и малко по-висок от средния за страната (13%) (Фигура 5). Делът на населението на възраст 65 и повече години в селските райони е 21%, в сравнение с 19% за България като цяло.

¹⁶При тези изчисления не са взети предвид данните за общините Добричка, Марица, Родопи и Тунджа, чиито административни центрове са големите областни градове Добрич, Пловдив и Ямбол, които биха изкривили този демографски разрез.

Фигура 5. Възрастова структура на населението (2011 г.)

Забележка: Селските райони са определени по националната дефиниция.

Източник: НСИ, Данни от преброяване на населението 2011 г.

Наблюдава се процес на демографско застаряване, като относителният дял и броят на населението под 15 години намалява, а се увеличава дела на населението на 65 и повече години. В периода между двете последни преброявания (2001-2011 г.) населението на възраст под 15 години в селските райони е намаляло с 26%, а това над 65 години с 8%, при среден спад на населението с 14%.

През 2011 г., делът на населението в трудоспособна възраст в селските райони е 65%, което е по-ниско отколкото в градските – 71% и средното за България – 68%. В групата на населението в трудоспособна възраст делът на населението от 15 до 39 години е 46%, което е 5 процентни пункта (п.п.) по-ниско от това в градските райони. Населението в трудоспособна възраст в селските райони е спаднало с 13% през периода между двете преброявания.

В селските райони образователната структура на населението е по-неблагоприятна от тази в градските райони. През 2011 г., 64% от населението на възраст 20-64 години има средно и по-високо образование, в сравнение с 86% в градските райони. В периода между преброяванията от 2001 г. до 2011 г., има съществено подобрене на образователната структура на населението в селските райони, като делът на населението с най-малко средно образование е нараснал с 18 п.п..

Делът на завършилите висше и по-високо образование е 12% в селските райони, в сравнение с 32% в градските, като се е увеличил само с 5 п.п. в сравнение с предишното преброяване. Във възрастовата група 30-34 г., делът на лицата с висше образование е 15%, което е много по-ниско от това в градските райони – 40%, и далеч от поставената национална цел за 2020 г. – 36%. По-ниският дял на лицата с висше образование се обяснява с липсата на добри възможности за заетост и професионална реализация в селските райони, което кара част от завършващите висше образование жители на селските общини да мигрират.

По данни от последното преброяване, българската *етническа група* в селските райони обхваща 1 973 хил. лица, или 76% от лицата, доброволно декларирали етническото си самоопределение, при 85% средно за страната. Делът на българската етническа група, в сравнение с данните за страната е по-малък с 8,9 пункта. Турската етническа група е втора по численост, като при преброяването на населението 382 хил. лица са се самоопределили като етнически турци. Те представляват 15% от всички жители на селските райони, при 9% средно за страната. Ромският етнос е трети по численост и наброява 199,5 хил. души според

самоопределянето на лицата - с относителен дял от 7.7%, при средно 4.9% за страната. През 2011 г. в селските райони живеят 65% от представителите на турската етническа група, 61% от ромската, и 35% от българската.

I.2.2. Основни демографски показатели по европейската типология на градски-селски райони

През периода 2007-2012 г., населението в предимно селските райони намалява с 251 хил. (-8%), в междинните с 160 хил. (-5%), а в предимно градските (София-столица) се увеличава с 59 хил. (+5%).

През 2011 г., годишният спад на населението в предимно селските райони е 9,9 на хиляда, като 70% от спада се дължи на отрицателния естествен прираст (-7,1 на хиляда). През 2007-2011 г. няма значителни промени по тези показатели. В междинните райони прирастът на населението също е отрицателен, но по-нисък -6 на хиляда, като естественият прираст е -5 на хиляда.

През 2011 г. нетната миграция в предимно селските райони е -2,8 на хиляда, а в междинните -1 на хиляда. Тези стойности са по-неблагоприятни, отколкото в ЕС-12 (-1,9 и +0,4 съответно). През периода 2008-2010¹⁷ г., нетната миграция расте както в предимно селските, така и в междинните райони, но спада през 2011 г. Като цяло през 2011 г. в сравнение с 2008 г., нетната миграция е по-ниска в предимно селските райони (0,5 п.п.), и по-висока в междинните райони (-1,6 п.п.).

През 2012 г., в предимно селските райони делът на населението под 15 г. е 13%, от 15 до 64 г. – 67%, а над 65 г. - 20%. Делът на възрастното население на възраст 65 и повече години в предимно селските райони е сред най-високите в ЕС-27. Структурата на населението в междинните райони не се различава съществено от тази в предимно селските.

I.3 Динамика и структура на икономиката и заетостта в селските райони

Икономическото развитие на селските райони изостава значително от това в ЕС¹⁸. Предимно селските и междинни райони в България са на последно място в ЕС по БВП на глава от населението, като в предимно селските райони той е 29% от средния за ЕС-27, а в междинните – 35% (ЕС-27 – 70%, 87%; ЕС-12 – 44%, 54%). През 2007-2009 г. се наблюдава сближаване със средното ниво в ЕС, но то е много малко – 1,2 п.п. в предимно селските райони и 2,3 п.п. в междинните (Таблица 4).

---

¹⁷ В базата данни на Евростат няма данни за 2007 г.

¹⁸ Анализът в този раздел се базира на европейската типология на градски-селски райони, тъй като НСИ не публикува данни за БВП и заетост на ниво община. Където е възможно се дава и информация и за състоянието по националната дефиниция. Последните данни, които са публикувани за БВП на регионално равнище са за 2009 г., а по отделни показатели за 2010 г., а за заетостта – за периода 2010-2012 г.

Таблица 4. БВП на глава от населението по тип на района

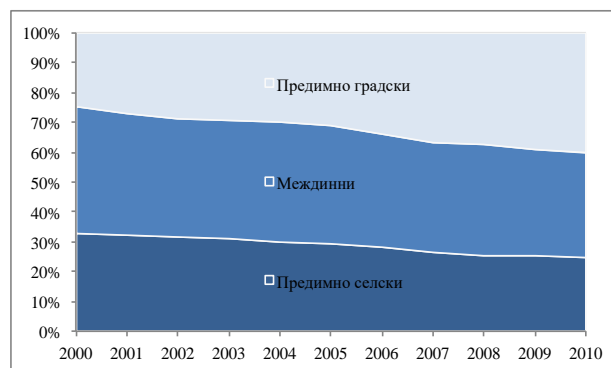
Тип район	БВП ¹ на глава от населението в % от средното в ЕС за групата			БВП ² на глава от населението в % от средното за България		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Предимно селски райони	27	29	29	69	66	65
Междинни райони	33	36	35	82	83	80
Предимно градски райони	91	100	105	228	232	238
България общо	40	44	44	100	100	100

Забележка: 1) по паритет на покупателната способност; 2) в евро.

Източник: Евростат, база данни по типологията градски-селски райони.

В България различията в икономическото развитие на селските и градските райони са много големи. БВП на глава от населението, в предимно селските райони, е 3,7 пъти по-нисък, отколкото в предимно градските райони (София-столица) (в ЕС-27 – 1,8; в ЕС-12 – 2,3). Тези различия са обусловени основно от по-слабата икономическа активност в селските райони и свързаната с нея по-ниска заетост, по-ниската производителност и растеж. Вътрешно-териториалните различия се увеличават през периода 2007-2009 г. Продължава да намалява делът на предимно селските и междинни райони в БВП, като през периода 2007-2008 г. това се дължи на по-нисък растеж на БВП предимно селските и междинни райони, а след 2009 г. – и поради спад на БВП в тези райони (Фигура 6).

Фигура 6. Дял в БВП на предимно селските, междинни и предимно градски райони (2000-2010 г.)

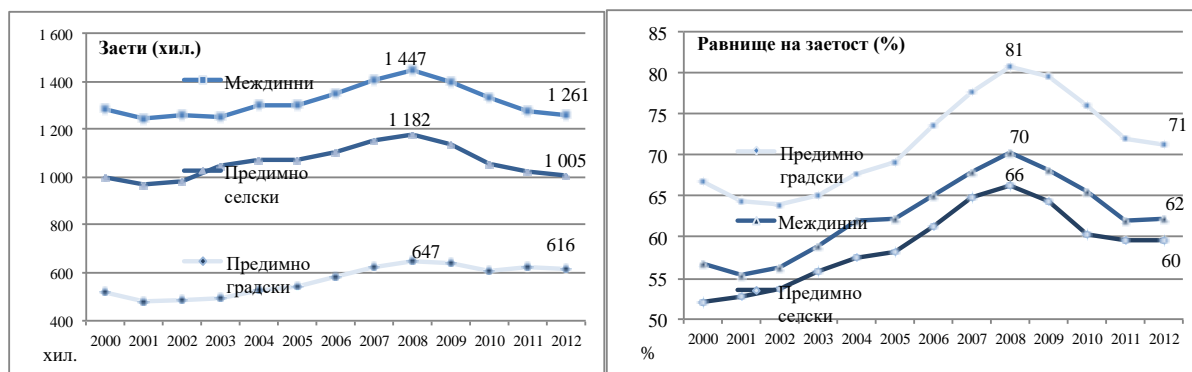

Източник: Евростат, база данни по типологията градски-селски райони.

След десетилетие на бърз икономически растеж, през 2009 г. икономиката на България навлиза в рецесия, и БВП отбелязва спад от 5.5%. През периода 2010-2012 г. икономиката се възстановява бавно и растежът на БВП е нисък - между 0.4% и 1.8%. Рецесията се отразява най-силно на междинните и предимно селските райони.

През 2007 г. и 2008 г. заетостта в България расте, но под влияние на рецесията през периода 2009-2012 г. броят на заетите и равнището на заетост на населението на възраст от 20 до 64 години намалява значително, като най-засегнати са групите с по-ниско образование и квалификация (Фигура 7). В предимно селските и междинните райони най-голям спад на заетостта е отбелязан през 2010-2011 г., а през 2012 г. спадът на заетостта се забавя, но продължава. През 2012 г., в сравнение с 2007 г. заетостта е с 13% по-ниска в предимно селските райони и с 10% по-ниска в междинните райони. Не се наблюдават съществени различия в спада на заетостта между мъжете и жените.

Фигура 7. Заети и равнище на заетост във възрастовата група от 20 до 64 години (2000-2012 г.)

Източник: Евростат, база данни по типологията градски-селски райони.

През 2012 г., равнището на заетост във възрастовата група от 20 до 64 г. в предимно селските райони е 60%, в междинните – 62%, а в градските – 71%, при средно за България – 63%. В предимно селските райони заетостта на жените е с 5,2 п.п. по-ниска от тази на мъжете, а в междинните с 5,6 п.п., поради по-ниската икономическа активност на жените.

През 2012 г., в предимно селските райони има 163 хил. безработни и 181 хил. в междинните райони. Равнището на *безработица* във възрастовата група 20-64 години е най-високо в предимно селските райони - 14%. Малко по-ниска е безработицата в междинните райони – 12,6%¹⁹. В предимно градските тя е 7,3%, а в България – 12,3%.

Женската безработица е по-ниска във всички типове райони. В предимно селските райони безработицата на жените е с 3,3 п.п. по-ниска от тази на мъжете, в междинните с 2,9 п.п., а в предимно градските - с 0,9 п.п..

Данни за икономическата активност, заетостта и безработицата по националната дефиниция за селски район са налични само за 2011 г. и се базират на преброяването на населението, поради което не са напълно сравними с тези, дадени по-горе, които са от проучванията на работната сила. По данни от преброяването от 2011 г., броят на икономически активното население²⁰ във възрастовата група от 20 до 64 г. в селските райони по националната дефиниция е 1 102 хил. души, а заетите са 887 хил. души (Таблица 5). Делът на икономически активното население е нисък – 64%. По-ниската икономическа активност в селските райони се дължи на високия дял на населението, което не търси активно работа, тъй като е заето с домашни и семейни задължения, което е индикация за недостатъчно предлагане на работни места.

¹⁹ Данните са от базите данни Евростат по типологията градски-селски райони; няма данни за всички видове райони за предходни години или данните са ненадеждни.

²⁰ Заети лица и безработни лица, които активно търсят работа.

Таблица 5. Икономическа активност, заетост и безработица на населението от 20 до 64 години в селските и градски райони по националната дефиниция (2011 г.)

	Население на 20-64 г. (1)	Икономически активни (2)		Заети		Безработни	
	хил.	хил.	% от 1	хил.	% от 1	хил.	% от 2
<i>Общо</i>							
Селски райони	1 726	1 102	63,9%	887	51,4%	216	19,6%
Градски райони	2 924	2 139	73,1%	1 886	64,5%	253	11,8%
<i>Жени</i>							
Селски райони	835	503	60,2%	413	49,5%	90	17,8%
Градски райони	1 478	1 039	70,3%	927	62,7%	111	10,7%
<i>Мъже</i>							
Селски райони	891	600	67,3%	474	53,2%	126	21,0%
Градски райони	1 446	1 100	76,1%	958	66,3%	142	12,9%

Забележка: Селските райони са определени по националната дефиниция.

Източник: НСИ - Данни от преброяване на населението 2011 г.

По данни от преброяването от 2011 г., в селските райони (по националната дефиниция) заетостта на населението на възраст 20-64 г. е 51%, което е с 13 пункта по-ниско от това в градските райони. Безработицата в селските райони е 20% и е значително по-висока от тази в градските райони (12%).

Икономическата активност на жените в селските райони е със 7 п.п. по-ниска от тази на мъжете. Тя също така е значително по-ниска (10 п.п.) от тази на жените в градските райони. От икономически неактивните жени значителен дял са заети предимно с домашни и семейни задължения – 40%, а 44% са пенсионери.

Безработицата при мъжете е по-висока както в селските райони, така и в градските райони. Нивото на безработица при младите жители (15-29 години) в селските райони е над 30%. Проблем е високото ниво на дългосрочната безработица, което е почти 3 пъти по-високо от това в градските райони. Образователната и квалификационна структура на безработните лица е крайно неблагоприятна. Значителна част от тях са с основно, начално и по-ниско образование, и без квалификация.

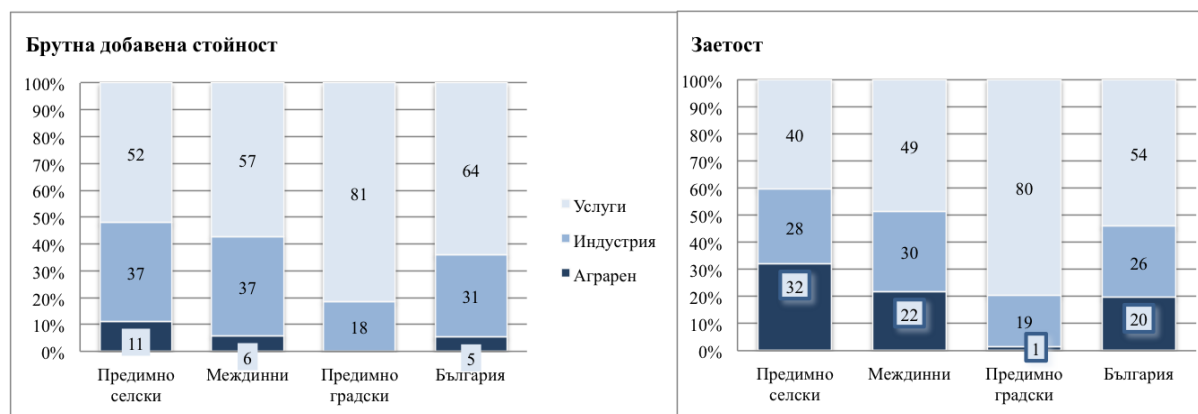
Високата безработица води до загуба на умения и квалификация на работната сила в селските райони. Това, заедно с по-лошата образователна структура на населението, понижава качеството на работната сила в селските райони и влияе негативно на икономическата активност. Проучванията в селските райони показват, че предприемачите срещат все по-големи трудности в намирането на квалифицирана работна сила.

Структура на икономиката и заетостта

През 2010 г., секторът на услугите създава 52% от добавена стойност в предимно селските райони, което е много по-ниско от средното за страната (64%) (Фигура 8). Този дял е по-нисък, отколкото в предимно селските райони на ЕС-27 (65%), но е близо до средното за ЕС-12 (54%). В междинните райони делът на услугите в БВП е 57%.

Услугите имат значително по-нисък дял в заетостта в предимно селските райони – 40%, при средно за България – 54% (ЕС-27 – 59%, ЕС-12 – 46%). В междинните райони секторът на услугите създава 49% от заетостта.

Фигура 8. Брутна добавена стойност по икономически сектори и тип на района (2010 г.)

Забележка: В аграрният сектор е включен раздел А по КИД (селско, горско и рибно стопанство), в индустрията В-Е (добивна и преработваща промишленост и строителство), в услугите –Г-Т. Данни по типологията градски-селски райони има до 2010 г. Данните за България за 2012 г. са както следва: дял в БВП – аграрен сектор - 6,4; индустриален - 30,4; услуги 63,2; дял в заетостта съответно – 18,9; 25,8; 55,3.

Източник: Евростат и ЕС, Rural Development in the European Union - Statistical and Economic Information – 2013.

В предимно селските райони почти половината от заетостта в услугите (48%) се създава в сектора на държавното управление, образованието, здравеопазването и социалната работа, докато в междинните райони тези услуги имат много по-нисък дял (38%). В сектора на търговията, хотелиерството, ресторантьорството и транспорта се създава 45% от заетостта в сектора на услугите в предимно селските райони и 52% в междинните. Останалите сектори на услугите имат малко значение за заетостта. Като цяло развитието на сектора на услугите за местното население се възпрепятства от ниските доходи в селските райони, а развитието на бизнес услугите от недостига на квалифицирана работна сила.

В предимно селските и междинните райони индустриалният сектор (добивна и преработваща промишленост и строителство) създава 37% от БДС, което е близко до това в ЕС-12. Делът на индустрията в заетостта е 28-30% (Фигура 8). През периода 2007-2010 г. делът на индустриалния сектор в БВП на предимно селските райони спада с 2,5 п.п. (-2,8 п.п. в междинните), главно поради свиване на активността в сектора на строителството, почти същият е и спадът в заетостта – 2,7. В много от районите индустрията е слабо интегрирана с местната икономика и се развива на база на оползотворяване на предимството на по-ниската цена на труда. Слабо е развитието на секторите, които добавят стойност към произвежданите първични продукти или оползотворяват други местни ресурси.

Аграрният сектор (селско, горско и рибно стопанство) има много голямо значение за икономиката на селските райони в България. През 2010 г. в предимно селските райони аграрният сектор допринася за 11% от БДС, което е по-високо ниво от това в ЕС-27 и ЕС-12 (съответно 4% и 7%). Аграрния сектор има още по-висок дял в заетостта на предимно селските райони – 32%, при средно за България – 20% (в предимно селските райони на ЕС-27 и ЕС-12 – съответно 14% и 24%). През периода 2007-2010 г. делът на аграрния сектор в заетостта е нараснал с 3,7 п.п. в предимно селските райони. В междинните райони аграрният сектор допринася за 6% от добавената стойност и 22% за заетостта през 2010 г. Високият дял на аграрния сектор в БДС и заетостта се дължи на неразвитостта и слабата инвестиционна активност в останалите икономически сектори.

Съпоставката на предприятията и заетостта в селските райони по националната дефиниция за селски район към общите стойности за страната също показват, че икономиката на селските райони е слабо диверсифицирана (Таблица 6).

Таблица 6. Тенденции в структурата на икономиката и заетостта в нефинансовите предприятия в селските райони, определени по националната дефиниция

Показател	В селски райони ¹			% на селските райони в общото за България		
	2007 ²	2010	2011	2007 ²	2010	2011
Брой на предприятията в нефинансовия сектор (хил.)	44,50	56,87	57,50	15,7%	15,5%	15,7%
Брой на заетите в предприятията от нефинансовия сектор ³ (хил.)	304,90	299,71	303,78	14,3%	14,4%	14,7%
Нетни приходи от продажби на предприятията от нефинансовия сектор (млн.лв.)	18,19	20,16	24,61	9,9%	10,7%	11,8%
Общ брой на промишлените предприятия ⁴	6,18	6,61	6,66	20,1%	19,6%	19,8%
Заети в промишлените предприятия ⁵ (хил.)	154,27	132,69	136,20	20,7%	21,6%	22,1%
Произведена продукция ⁶ на промишлените предприятия (млн.лв.)	10,16	11,81	14,70	19,4%	22,6%	24,2%

Забележка: 1) Селски райони по националната дефиниция – 231 общини; 2) Данните са изчислени по КИД-2008; 3) Данните са изчислени в еквивалент на пълна заетост; 4) Включва данни за предприятията от сектори с кодове В, С (СА, СВ, СС, СЕ, СФ, СГ, СН, СИ, СЖ, СК, СЛ, СМ), Д и Е на КИД 08; 5) Данните са изчислени в еквивалент на пълна заетост; 6) Показателят е изчислен по методология на Структурна бизнес статистика.

Източник: НСИ.

Данните показват, че за целия период 2007-2011 г. в селските райони по националната дефиниция оперират под 16% от предприятията, и работят под 15% от заетите в нефинансовия сектор на икономиката. Те обаче генерират едва 10-12% от нетните приходи от продажби на нефинансовите предприятия в страната.

Наблюденията за дейността на промишлените предприятия донякъде са сходни - в селските райони са разположени около 20% от всички промишлени предприятия, в които работят около 22% от всички заети в промишлените предприятия. Все пак, общият обем на произведената продукция от промишлените предприятия расте по-бързо от средното за страната, и дялът му в общия обем продукция нараства от 19% през 2007 г., на 24% през 2011 г.

Данните са валидни и за тези промишлени производства, които са свързани с първичната преработка на основни суровини от селското и горското стопанство. Данните за сектори „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия“ (СА), „Производство на текстил и облекло; обработка на кожи; производство на обувки“ (СВ), „Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях“ (СС) показват, че и при тях се наблюдава концентрация на дейността в градските райони на страната: едва около 25% от предприятията, и между 20-28% от заетите в тези сектори са разположени в селските райони на страната, като произвеждат между 19-28% от продукцията на съответните сектори.

Данните на НСИ за периода 2007-2011 г. относно строителството, инвестициите и продажбите на дребно, потвърждават различията в икономическата активност и гъстота на предприятията в селските райони и градските райони – около 2 пъти по-висока за градските райони.

През 2011 г. в селските райони (по националната дефиниция) са реализирани:

- 5.8% от приходите от строително – монтажни работи;
- 14.5% от ПЧИ в нефинансовите предприятия;

- 13.6% от разходите за придобиване на ДМА в нефинансовите предприятия;
- 9.4% от продажбите на дребно.

Наблюдават се териториални различия в икономическото развитие и състояние на общините в селските райони. В най-благоприятно положение са 18 общини (8% от всички), чиято икономическа структура е доминирана от туризма (морски или планински), или от сравнително добре развита промишленост, и/или които гравитират около изявен център на развитие. Най-тежки социално икономически проблеми имат 16 общини (7% от всички), които са силно засегнати от негативни демографски, икономически и социални фактори и процеси. Тези общини се намират в различни части на страната, като преобладават тези от Северозападния район за планиране. Останалите 197 общини са разнообразни по отношение на ресурси и развитие, като всяка има своя силна страна(и), а сред тях има група от 66 общини, които имат относително по-висока степен на развитие.

Развитие на туризма в селските райони

В селските райони на България има територии с уникален характер и неизползван потенциал за развитие на туризма, съчетаващи природни и културни ценности, предлагащи рекреационна среда, съответстваща на съвременните изисквания по отношение на достъпност, биоклиматичен комфорт и комуникационна свързаност. В страната има регистрирани над 40 хил. паметника на недвижимото културно наследство. В списъка на световното наследство на ЮНЕСКО са включени 9 обекта. В страната има 160 манастира, повече от 330 музея и галерии, богати традиции в провеждането на фестивали и празници, запазено етнографско наследство, национална кухня и качествени вина и др. В страната има официално обявени 142 курорта, от които 58 са балнеолечебни, 56 планински климатични и 28 морски²¹.

Културният туризъм е с голям ресурсен потенциал, но с много ниска усвоеност. Ресурсите са многообразни и с изключително широк териториален обхват - в 115 общини, покриващи 89% от националната територия.

Природните туристически ресурси са с много висока гъстота в планинските и полупланински територии, и в близост до защитените територии и тези от Натура 2000. Обособени са две големи локализации с най-висока гъстота на природните туристически ресурси – Рило-пиринска и Централно-старопланинска. Към групата общини с висока гъстота на природните ресурси се отнасят и тези с минерални води (в България има 600 минерални водоизточника). Този ценен туристически ресурс е предпоставка за целогодишно предлагане на едни от най-търсените туристически продукти – балнеолечение, спа и уелнес.

Селският туризъм също има ресурси в голяма част от българските общини, предимно в планинските райони. В България той се развива в тясна връзка с планинския рекреативен, често съчетаван с екотуризм, природолюбителски, пешеходен и спа-туризъм. Утвърдени в развитие на селски туризъм са 9 общини от селските райони.

По данни от проведен анализ на териториалното развитие на туризма в България, 100 общини от селските райони, или (43% от всички), имат относително добро туристическо развитие, като използват ресурсите на територията за развитие на културно-познавателен и културно-събитиеен туризъм, природолюбителски (вкл. еко-) туризъм, селски туризъм, балнеолечебен туризъм²². Останалите общини в селските райони имат малка гъстота на

²¹ Национална стратегия за развитие на устойчив туризъм 2009-2013 г.

²²МИ, Анализ на териториалното развитие на туризма в България, 2011 г.

свкупния туристически потенциал и слабо туристическо развитие. Те имат мозаечно пространствено разположение и са най-многобройни в Дунавската равнина, Предбалкана, Краище, Тракийската низина и Тунджанската хълмиста област.

В България има прекомерна концентрация на туристическа инфраструктура и дейности в черноморското крайбрежие и няколко планински дестинации за ски туризъм. По данни на НСИ, през 2012 г. в селските райони по националната дефиниция са разположени 62% от средствата за подслон и 67% от легловата база. Голяма част от тях обаче са концентрирани в девет курортни комплекси за масов туризъм, разположени предимно по българското Черноморие.

Таблица 7. Тенденции в туристическата инфраструктура 2007-2012 г.

	2007 г.		2010 г.		2012 г.	
	стойност	% от общо за България	стойност	% от общо за България	стойност	% от общо за България
Селски райони¹						
Средства за подслон ^{2,3} (бр.)	1 925	58.3%	2 139	60.4%	1 699	61.6%
Хотели (бр.)	809	53.0%	989	54.3%	1 138	58.8%
Легла (хил.)	172	62.8%	180	63.5%	203	67.4%
Курортни комплекси⁴						
Средства за подслон ^{2,3} (бр.)	:	:	394	11.1%	391	14.2%
Хотели (бр.)	:	:	360	19.7%	345	17.8%
Легла (хил.)	:	:	128	45.1%	142	47.1%

Забележки: 1) Селски райони, определени по националната дефиниция (231 общини); 2) Включват се категоризирани средства за подслон и местата за настаняване с над 10 легла, функционирали през съответната година; 3) От 2012 г. статистическото изследване на дейността на средствата за подслон и местата за настаняване се провежда в съответствие с Регламент № 692/2011 и Регламент № 1051/2011. 4) Данните са за Албена (община Балчик - СР), Боровец (община Самоков - СР), Дюни (община Созопол - СР), Елените (община Несебър - СР), Златни пясъци (община Варна), Пампорово (община Смолян), ММЦ – Приморско (община Приморско - СР), Св. Константин и Елена (Варна), Сл. Бряг (община Несебър - СР).

Източник: НСИ

Концентрацията на обектите за настаняване на туристите предопределя и разпределението и приходите от нощувките: отново почти 50% от приходите са били генерирани от курортните комплекси, като за приходите от чужденци този дял е още по-висок – почти 62%.

Таблица 8. Тенденции в туристическата дейност 2007-2012 г.

	2007 г.		2010 г.		2012 г.	
	стойност	% от общо за България	стойност	% от общо за България	стойност	% от общо за България
Селски райони ¹						
Реализирани нощувки (хил.)	9 760	54.0%	9 670	59.5%	12 460	61.5%
Пренощували лица (хил.)	1 994	41.4%	2 069	46.9%	2 734	49.8%
Приходи от нощувки - общо (млн.лв.)	321.2	47.0%	331.2	50.7%	453.4	54.2%
Приходи от нощувки - чужденци (млн.лв.)	241.2	48.1%	239.4	51.4%	324.6	54.3%
Курортни комплекси ²						
Реализирани нощувки (хил.)	:	:	8 411	51.7%	10 440	51.6%
Пренощували лица (хил.)	:	:	1 387	31.4%	1 758	32.0%
Приходи от нощувки - общо (млн.лв.)	:	:	314.5	48.1%	416.4	49.8%
Приходи от нощувки - чужденци (млн.лв.)	:	:	271.9	58.4%	370.4	61.9%

Забележки: 1) Селски райони, определени по националната дефиниция (231 общини); 2) Включват се категоризирани средства за подслон и местата за настаняване с над 10 легла, функционирали през съответната година; 2) Данните са за Албена, Боровец, Дюни, Елените, Златни пясъци, Пампорово, ММЦ – Приморско, Св. Константин и Елена, Сл. Бряг.

Източник: НСИ

Пълното използването на потенциала за развитие на туризма в селските райони се затруднява от слабото взаимодействие на общините и другите ключови субекти в туризма за създаване и маркетинг на конкурентоспособни регионални туристически продукти. Публично-частните партньорства за развитие и предлагане на туристически продукти са слабо развити.

Развитието на туризма в селските райони се затруднява и от неразвитата инфраструктура за публични услуги в туристическите зони, и лошата достъпност на част от териториите. Изоставане е налице в модернизирването на много от съществуващите музеи, галерии, атракции и др., свързани с представянето на българското културно наследство. В селските райони има проблем и с привличането, обучението и задържането на квалифицирани кадри в сферата на туризма. Незадоволително е информационно осигуряване на туризма (особено на общинско ниво)²³.

I.4. Бедност и уязвими групи

Данни за равнището на бедност в селските райони има съгласно европейската типологията по степен на урбанизация на територията, която разделя териториите на равнище населено място (LAU 2) на слабо населени, междинни и гъсто населени. По тази типология като *слабо населени територии* са класифицирани 4 467 населени места в България, предимно села; *междинни* - 134 малки града - повечето от които са разположени в селските райони по националната дефиниция, и *гъсто населени* – 18 областни града²⁴. В слабо населените територии живее – 33% от населението на страната, в междинните – 22%, а в гъсто населените – 45%.

През 2012 г. в слабо населените територии населението в риск от бедност или социална изолация е 1 560 хил. души, или 43% от всички в България, а в междинните 784 хил. души,

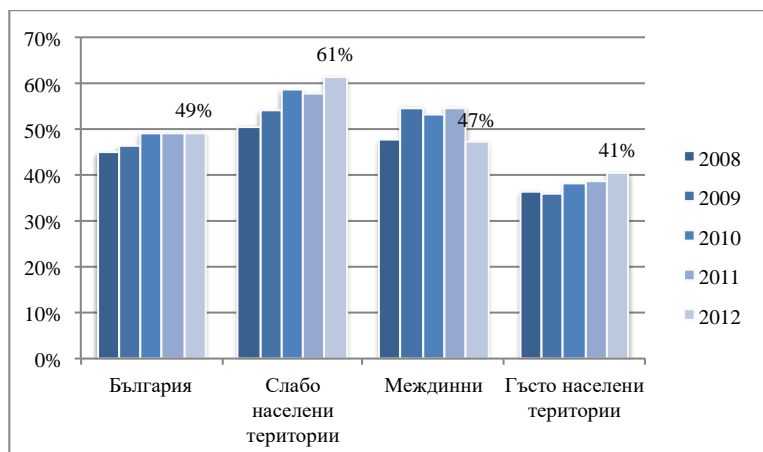
²³ МИ, Анализ на териториалното развитие на туризма в България.

²⁴Карта на България и подробно описание може да се намери на

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/miscellaneous/index.cfm?TargetUrl=DSP_DEGURBA

или 22%. Данните показват, че през 2012 г. в слабо населените територии делът на населението, живеещо в риск от бедност или социално изключване, е много по-висок от средния за страната и нараства (Фигура 9). В междинните и гъсто населени територии, делът на хората в риск от бедност и социална изолация е по-нисък.

Фигура 9. Население в риск от бедност или социално изключване по степен на урбанизация на територията

Забележка: през 2008 г. има прекъсване на статистическия ред и поради това данни за 2007 г. не са показани.

Източник: Евростат, база данни по типологията по степен на урбанизация (DEGURBA).

По-ниската заетост, по-високата безработица, ниските доходи и по-големият дял на пенсионерите са причина за по-високата бедност в селските райони. През 2012 г. в слабо населените територии 20.4% от лицата на възраст 18-59 години живеят в домакинства на безработни или с нисък интензитет на икономическа активност, сравнено с 12.4% средно за България. Населението от ромската етническа група е в по-висок риск от бедност, поради по-ниския образователен статус и заетост, и по-висока безработица. По данни на НСИ, равнището на заетост на ромите е едва 19.5% във възрастовата група над 15 години. Лицата от ромската етническа група са разпределени териториално във всички общини в селските райони. Най-голям е делът им в община Перуцица - 32%, следват Мъглиж - 31%, Котел - 27%, Николаево - 26%, Ихтиман - 26%, Върбица - 25%, Ракитово - 22%, Добричка - 22%, Гурково - 21% и Никола Козлево - 21%.

В много общини ромите живеят в обособени квартали, с лоша публична инфраструктура и ограничения достъп до качествени комунални услуги. Изключително лошите жилищни условия водят до устойчивата пространствена сегрегация на ромските квартали от останалото население. Концентрацията на представителите на тази уязвима етническа общност води до социално изключване, влошаване на жилищните и санитарни условия, проблеми с изграждането и поддръжката на инфраструктурата, транспортни проблеми и трудности при осигуряването на образователни, здравни и социални услуги. Създаването на механизми и условия за активно включване на ромите в икономическия и социален живот в селските райони е предпоставка за предотвратяване мултиплицирането на модела за социално изключване и за изпълнение целите на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012-2020 г.

I.5. Социална и техническа инфраструктура, публични услуги и качество на живот в селските райони

Във всички общини от селските райони, населените места са групирани около общинския център (обикновено това е малък град или по-голямо село) и са на максимално разстояние от 50 км от него. В общинския център са разположени институциите, осигуряващи основни услуги за населението – образователни, здравни, административни, културни и информационни центрове, банкови офиси и търговски центрове.

В 76 общини в селските райони, или 33% от всички, се предлагат всички видове публични услуги за населението на общината, а част от тях обслужват и населението на съседни по-малки общини. В обхвата на тези публични услуги се включват средно общообразователно и професионално обучение, лечебни и здравни заведения, административни и правни услуги. В други 34 общини (15%) се предоставят част от изброените услуги. В останалите 117 общини (52%) се предлага ограничен спектър от тези публични услуги, а от тях - 24 общини (11%) не предлагат нито една²⁵.

Населените места, които изпълняват функциите на общински център, обикновено имат приети устройствени планове за развитие на териториите и по-добро благоустрояване, места и съоръжения за спорт и паркови пространства, обособени производствени територии с достъпна инфраструктура, търговски площи и пазари, развита и активна читалищна и културни дейност. Достъпът и качеството на услугите в населените места извън общинския център е по-ограничен, а инфраструктурата е в лошо състояние. Намаляването на тяхното население води до постепенно закриване на част от публичните услуги, което влошава качеството на живот в тях и стимулира миграцията.

Местните власти имат отговорност за функциите за устройство и развитие на територията на общината и на населените места в нея, благоустройство и изграждане и поддържане на инфраструктурата в населените места (включително улична мрежа, паркове, спортни съоръжения и др.), комунални дейности, образование, здравеопазване, социални услуги, опазване на околната среда и рационално използване на природните ресурси, поддържане и опазване на културни, исторически и архитектурни паметници; развитие на спорта, отбиха и туризма. Функциите по управление на здравеопазването, образованието, социалното подпомагане и културата, се споделят между централната и местните власти.

Публичните услуги, които предоставят общините, най-общо се делят на местни и делегирани. Делегираните услуги се финансират от държавния бюджет, на базата на централно определени разходни стандарти (училища, социални домове и повечето социални услуги в общността, диспансери, регионални библиотеки, музеи художествени галерии, читалища и други). За повечето от тези услуги общините могат да решават само оперативни въпроси, свързани с управлението и организацията на финансирането им.

Местни услуги се определят от общините на основа потребностите на местната общност и наличието на финансови ресурси²⁶. Тези услуги се финансират основно от собствени приходи на общините и държавни субсидии. Общините насочват към тях преобладаващата

---

²⁵ Изключени са 4 общини в селските райони, центърът на които е в областен град.

²⁶ Местните услуги включват издръжката на детски градини и ясли, разходите за извънучилищни дейности, за част от социалните дейности като домашен социален патронаж и клубове на пенсионера и инвалида, здравна профилактика, комунално-битови услуги, като изграждане и поддръжка на улици и площи, паркове и градини, озеленяване, осветление, чистота, поддръжка на общински пазари, разходи за опазване на околната среда, подпомагане на населението при бедствия и аварии, за организиране на местни празници и поддръжка на културни заведения от местен характер, общинската пътна мрежа и други.

част от целевите държавни субсидия за капиталови разходи. През 2012 г. около половината от разходите на общините са за делегирани услуги, а другата половина - за местни.

Приходите на общините нарастват значително през 2007 г. (с 26%) и 2008 г. (с 18%), но под влияние на рецесията, и влошените позиции на държавния бюджет, спадат през периода 2009-2012 г.

През периода 2009-2012 г. се наблюдава значителен спад при всички разходи на общините. През 2012 г., в сравнение с 2008 г., разходите за делегирани услуги намаляват с 9%, а за местни услуги - с 28%. Най-много спадат капиталовите разходи на общините, като през 2012 г. те са 2.7 пъти по-ниски, отколкото през 2008 г. Ситуацията е особено трудна за почти всички малки общини, много от които са в тежко финансово състояние.

Социална инфраструктура и услуги

Негативните демографски тенденции, свързани с намаляване на населението в селските райони водят до увеличаване на трудностите при предоставяне на публични услуги в областта на здравеопазването, образованието и социалните услуги.

Населението в селските райони има достъп до първично здравно обслужване и доболнична помощ. В голям дял от общините, общопрактикуващите лекари извършват своята дейност в общинските центрове, а част от тях практикуват приема на пациенти на място в съответните населени места, в определени дни от седмицата. Масова практика е първичното здравно обслужване на населението в населените места извън общинските центрове да се извършва от централите за спешна медицинска помощ. Един лекар в селските райони обслужва 516 души, при 254 души средно за страната, а един лекар по дентална медицина в селските райони обслужва над 2000 души при средно 1000 души за страната.

Достъпът до специализирани медицински услуги на населението от селските райони е затруднен, поради закриване на част от болничните заведения, влошено състояние на здравна инфраструктура и базовото медицинско оборудване, което се отразява неблагоприятно на качеството на услугите. През 2012 г. в 64 общини в селските райони (28% от всички) няма лечебни заведения за болнична помощ и филиали на централите за спешна медицинска помощ. Данните на НСИ показват закриване на 20 болнични заведения в общините от селските райони в периода 2007-2012 г. Намаленият брой болнични заведения се компенсира с повишаване броя на лечебни заведения за извън болнична помощ (Таблица 9).

Посочените проблеми са сериозна пречка за поддържане качеството на живот и достъпа до качествени здравни услуги особено за хронично болните, хората с увреждания и за възрастните хора в селските райони.

Таблица 9. Здравна инфраструктура и специалисти в периода 2007-2012 г.

Заведения / специалисти	В селски райони ¹ (брой)			% от всички в България		
	2007	2010	2012	2007	2010	2012
Болнични заведения	127	119	108	38%	34%	32%
Лечебни заведения за извънболнична помощ	306	327	330	19%	20%	18%
- ДКЦ	10	9	9	9%	8%	7%
- Медицински центрове	126	122	130	22%	24%	23%
- Дентални центрове	0	0	1	0%	0%	2%
Домове за медико-социални грижи за деца	3	3	2	9%	9%	7%
Лекари	5 518	5 523	5 511	20%	20%	19%
Лекари по дентална медицина	1 441	1 388	1 421	22%	22%	21%
Медицински специалисти по здравни грижи	10 008	9 007	8 587	21%	19%	18%

Забележка: 1) Селски райони, определени по националната дефиниция (231 общини).

Източник: НСИ.

През 2012 г., броят на детските градини в селските общини е 1 142, което представлява 55% от всички в страната (Таблица 10). Средният капацитет е 90 деца при 115 деца средно за детските градини в страната. Високият процент на сградите и оборудването на детски градини в селата, по-ниската им натовареност и недостатъчните инвестиции на общините за поддържане са причината за незадоволителното състояние на инфраструктурата.

Таблица 10. Детски градини и капацитет в периода 2007-2012 г.

	В селски райони ¹ (брой)			% от всички в България		
	2007	2010	2012	2007	2010	2012
Детски градини (брой)	1 462	1 212	1 142	60%	57%	55%
Капацитет (места)	107 409	104 264	104 563	48%	45%	44%

Забележка: 1) Селски райони, определени по националната дефиниция (231 общини).

Източник: НСИ.

Наред със здравните услуги образователните услуги са с много голяма важност за селските райони и за задържането на населението в тях.

В селските райони има добре развита мрежа от училища. Общият брой на училищата е 1 352, включително 1 146 общообразователни и 208 специализирани (Таблица 11). Оборудването и сградите на голяма част от училищата са в лошо състояние, като приблизително половината от сградите не са подновявани през последните 10 години - особено тези в селата извън общинския център.

Таблица 11. Образователна инфраструктура в периода 2007-2012 г. (брой)

Учебни заведения	В селски райони ¹			% от всички в България		
	2007	2010	2012	2007	2010	2012
Общообразователни училища	1 441	1 170	1 146	58%	56%	56%
Специални училища	48	40	34	52%	51%	47%
Училища по изкуствата, професионални гимназии и духовни училища - III степен професионална квалификация	131	118	117	34%	32%	32%
Професионални гимназии и професионални училища - II степен + професионална квалификация	48	50	51	58%	60%	59%
2						
Професионални колежи с прием след средно образование (получават само професионална квалификация - IV степен)	3	0	3	11%	0%	8%
Професионални училища с прием след VI и VII клас (завършват основно образование)	1	1	0	100%	100%	0%

Забележки: 1) селски райони, определени по националната дефиниция (231 общини); 2) Осъществяват прием след завършено основно образование.

Източник: НСИ

Оптимизирането на училищната мрежа, с оглед демографските промени и намаляването на децата в селските райони, е свързано и с определяне на средищни и защитени училища. Защитените училища продължават да съществуват, независимо от малкия брой ученици в тях, за да не се ограничава достъпът до образование. През 2013 г. тези училища са 136 на брой, като почти всички са в селските райони. Средищните училища са 796 за цялата страна²⁷, и обучават учениците от населени места, в които няма училище. Изграждането на необходимата инфраструктура и осигуряване на транспорт до средищните училища е залегнало като приоритет в Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка.

В 98 общински центъра в селските райони има средно образователно училище (СОУ) и професионална гимназия (ПГ), в 94 - само СОУ или ПГ, а в 33 общински центъра няма средни училища.

Общият брой на учениците в селските райони през 2012 г. е 33 876. Проблем за селските райони е намаляващото записване на ученици за продължаване на средно образование в средните училища, което частично се дължи на ниските доходи на семействата, липсата на осигурен транспорт и влошеният транспортен достъп. В част от отдалечените и периферните райони има недостиг на преподаватели. Неравностояният достъп до качествено средно образование принуждава част от семействата да записват децата си в средни училища в градските центрове, а друга част - да мигрира в градските райони.

Специализираните *социални услуги* за уязвими групи и възрастни се предоставят от общините, като основната част от тях са делегирани държавни дейности. Специален проблем, особено за общините с множество разпръснати селища, е лошото качество на пътищата и липсата на специални транспортни средства за осигуряването на мобилни социални и здравни услуги за възрастни хора и хора с физически увреждания. Усъвършенстването на обслужването се затруднява от липсата на финансови ресурси, и от ниските доходи на жителите. В около една трета от по-малките селски общини допълнителен проблем е и липсата на квалифициран персонал, който да извършва специализирана помощ и услуги.

²⁷ Част от средищните училища са включени и в списъка на защитените.

Предвид застаряващото население в селските райони, се засилва необходимостта от разширяване и модернизация на социалните услуги в общността, насочени към предотвратяване на институционализацията, като дневни центрове за хора с увреждания и социалното обслужване по домовете. По данни на Агенцията за социално подпомагане за периода 2007-2013 г., се наблюдава нарастване в броя и капацитета на дневните центрове, за хора с различни специални нужди, и възрасти – и в национален мащаб, и в селските райони. Капацитетът на центровете, обаче е крайно ограничен (Таблица 12).

Таблица 12. Тенденции в социалните услуги в общността 2007-2012 г.

	В селски райони ¹						% от всички в България					
	Заведения			Капацитет			Заведения			Капацитет		
	2007	2010	2012	2007	2010	2012	2007	2010	2012	2007	2010	2012
Дневни центрове (вкл. дневни центрове за стари хора)	35	60	72	997	1638	1946	81%	61%	64%	68%	59%	62%
Дневни центрове за възрастни с умствени увреждания	7	24	26	167	633	691	37%	46%	47%	31%	45%	45%
Дневни центрове за възрастни с физически увреждания	0	0	4	0	0	115	-	-	80%	-	-	85%
Центрове за социална рехабилитация и интеграция	15	23	38	565	884	1328	41%	40%	41%	40%	42%	41%
Дневни центрове за деца и младежи	17	35	39	425	847	927	55%	53%	55%	45%	47%	50%
Центрове за временно настаняване ²	4	2	2	57	30	22	25%	17%	17%	7%	4%	4%
Кризисни центрове	0	3	3	0	31	31	-	23%	17%	-	22%	17%
Центрове за настаняване от семеен тип	0	28	77	0	379	980	-	46%	62%	-	53%	67%
Защитени жилища	23	56	65	209	511	609	51%	54%	56%	54%	57%	58%
Центрове за обществена подкрепа	1	29	47	40	877	1549	8%	48%	53%	5%	33%	40%
Центрове за работа с деца на улицата	0	2	2	0	46	46	-	18%	17%	-	25%	21%
Социални учебни професионални заведения	4	3	3	489	195	132	44%	33%	38%	36%	28%	28%

Забележки: 1) селски райони, определени по националната дефиниция (231 общини); 2) "Център за временно настаняване" е вид социална услуга в общността от 2009 г. До 2009 г. са съществували под формата на специализирани институции "Домове за временно настаняване".

Източник: Агенция за социално подпомагане

В съответствие със стратегията за деинституционализация намалява броят и капацитетът на специализираните институции, но се увеличава броят и капацитета на домовете за възрастни хора (Таблица 13).

Таблица 13. Тенденции в социалните услуги в специализирани институции 2007-2012г.

	В селски райони ¹						% от всички в България					
	Заведения			Капацитет			Заведения			Капацитет		
	2007	2010	2012	2007	2010	2012	2007	2010	2012	2007	2010	2012
Домове за стари хора	43	46	53	1976	2000	2396	61%	61%	65%	38%	36%	42%
Домове за деца или младежи с умствени увреждания ²	18	16	16	1299	938	932	69%	67%	67%	74%	68%	68%
Домове за възрастни хора с физически увреждания	14	12	10	708	563	453	54%	48%	45%	44%	38%	34%
Домове за възрастни хора с умствени увреждания 2	39	39	39	3154	2949	2800	70%	70%	71%	67%	67%	68%
Домове за лица със сетивни увреждания	2	2	2	81	81	81	50%	50%	50%	55%	55%	61%
Домове за деца, лишени от родителски грижи	45	36	32	2771	2026	1298	52%	49%	48%	51%	47%	45%

Забележки: 1) селски райони, определени по националната дефиниция (231 общини); 2) в "Домове за деца или младежи с умствени увреждания", са включени "Домове за деца или младежи с умствена изостаналост" и "Дом за деца или младежи с физически увреждания"

Източник: Агенция за социално подпомагане

Културни дейности

Лошата и неподдържана инфраструктура, както и ниските доходи на населението, намалява възможностите за организиран спорт, отдих, и културни дейности в селските райони. Това ограничава достъпа и развитието на човешкия потенциал в тези райони, и е сериозна пречка за задържането на младите хора там. Във всички райони има потребност от обновяване на културната и спортна база, и създаването на нови съоръжения, не само в общинските центрове, но и в селата.

Читалищата са важни институции в селските райони в ролята си на доставчици на образователни и културни услуги за селското население (Таблица 14). Над 2 100 са активните читалища в селските общини, разположени в общинските центрове или по-големите села. Повечето от тях се нуждаят от ремонт на сграден фонд, подмяна на оборудването, усъвършенстване и разнообразяване на предлаганите услуги. Отчетено е увеличаване на броя на действащите читалища в селските райони между 2007 и 2012 г. с над 100.

По данни на НСИ, през 2012 г. в селските общини са налични 84 музея, като за периода 2007-2012 г. те са намалели с повече от 20%.

Таблица 14. Инфраструктура за социален живот и култура 2007-2012 г.

	В селски райони ¹ (брой)			% от всички в България		
	2007 г.	2010 г.	2012 г.	2007 г.	2010 г.	2012 г.
Читалища ²	2 045	-	2 144	71%	-	70%
Кина	18	8	7	29%	19%	17%
Музеи	105	90	84	46%	45%	45%
Театри	0	0	0	0	0	0

Забележка: 1) в обхвата на 231 общини, отговарящи на дефиницията за селските райони; 2) Дейността на читалищата се наблюдава веднъж на 5 години (не са налични данни за 2010 г.).

Източник: НСИ

Техническа инфраструктура

Пътната мрежа в селските райони е относително добре развита. Комуникациите между населени места и на тези с общинския център в рамките на общината, се осъществяват чрез общинската пътна мрежа - а междуобщинските, регионални и национални връзки – чрез републиканската пътна мрежа.

Дължината на *общинските пътища* е 19 430 км, като според административно-стопанското си значение в транспортната схема те са категоризирани като такива от първа, втора или трета категория. Общо дължината им по категории е следната: първа категория - 7 910 км, втора категория - 5 730 км, трета категория - 5 790 км

Оценките показват, че над 60% от общинската пътна мрежа е в лошо състояние. Голяма част от пътищата между селата в общините не са ремонтирани повече от 15-20 години, и са в лошо състояние. Асфалтовите настилки са силно деформирани, и не отговарят на нарасналите изисквания за съвременен бърз и безопасен транспорт. Много участъци от общинските пътища са в състояние, което изисква цялостно преасфалтиране, а при други дори е необходимо полагане на нова основа и цялостно преизграждане на пътя.

По пътните трасета на общинската пътна мрежа има изградени мостове, водостоци, подпорни стени и парапети, които са в недобро състояние. Лошо е състоянието на банкетните ивици и отводнителните канали. Някои от съоръженията се нуждаят от ремонт, вследствие на наводненията след обилните валежи (корекции на речни корита, мостове, подпорни стени и др.). Според *Стратегията за пътна инфраструктура 2013-2022 г.*, разходите за рехабилитация на пътищата трябва да бъдат удвоени, за да се постигне 75% устойчива пътна мрежа в селските общини до 2022 г. Известен принос за подобряване на пътната инфраструктура в селските райони имат и реализираните до момента проекти по ПРСР (2007-2013).

Общините в селските райони имат различен достъп до републиканската пътна мрежа. В най-благоприятно положение са 158 общини (68% от всички), които се обслужват от пътищата с национално значение (автомагистрали, първи и втори клас пътища), което определя улеснен транспортен достъп до тях и по-широки зони на влияние около техните центрове. Останалите 73 общини от селските райони се обслужват от пътна мрежа с регионално значение, като от тях 17 се обслужват от прекатегоризирани през 2002 г. бивши четвъртокласни пътища, чиито параметри и състояние традиционно са лоши. Качеството на тези пътища не е добро.

Водоснабдяване и канализация

Водоснабдителната и канализационна мрежа в селските общини надхвърля 40 000 км. По-голямата част от нея (88%) е изградена в периода 1960-1980 г., като поради лошата

поддръжка страда от чести повреди, ниска ефективност и големи загуби на вода в следствие на течове. Освен това има нужда от подмяна на азбесто-циментовите тръби, които възлизат на повече от две трети от водоснабдителната мрежа.

Недостатъчните инвестиции във водопреносната мрежа, в разработване на нови водоизточници и в модерни технологии за пречистване на води, потенциално годни за питейно-битови нужди, създават трайната тенденция на увеличаване на броя на населените места и населението, засегнати от проблеми с осигуряването на вода за питейно-битови нужди.

През 2013 г., режим на водоснабдяване има в 49 общини, с общо 64 хил. жители, като сред тях са градовете Омуртаг и Доспат, и 120 села. Разработена е национална Програма за решаване на проблема със сезонния и целогодишен воден режим, която е насочена към населените места и общини с критични проблеми и необходимост от приоритетна намеса. Програмата обхваща 16 общини, попадащи в селски райони, като много от тях имат проектна готовност във различна фаза и са подходящи за приоритетно финансиране.

Друг значителен проблем в селските райони е липсата на подходящо пречистване на отпадните води, отчасти поради неразвитата канализационна мрежа, особено в селата (само 2.1% от селата имат канализация).

По данни на НСИ, ситуацията с пречистване на отпадните води в селските райони бавно се подобрява, но въпреки всичко, към края на 2012 г. дялът на населението от селските райони, чиито отпадни води се пречистват по подходящ начин, остава твърде нисък – 15.7%; за сравнение – на национално ниво данните за този показател възлизат на 55.8%. Все още инвестициите по пречистване на отпадните води в селата се ограничават до изграждане на централизиран мрежи, и не отразяват всички приложими за местните условия модерни технологични решения.

Производствена инфраструктура

Общините са собственици на 37% от националния поземлен фонд, на 9% от горските територии, и на значителна част от съществуващата хидромелиоративна инфраструктура в селските райони. На основание закона за собствеността и ползване на земеделските земи, и закона за водите, на общините са предадени в собственост 2 257 малки язовира, изградени от някогашните ТКЗС и АПК. Понастоящем 261 общини са собственици на такива съоръжения, като на територията на една община броят им варира.

Подобряването на управлението на тези активи би създало условия за стартиране и упражняване на стопанска дейност, и заетост в полза на местното развитие и население.

Потребности от модернизация на социалната и техническата инфраструктура

По данни на проведено от НСОРБ анкетно проучване, голяма част от общинската социална и техническа инфраструктура се нуждае от рехабилитация и реконструкция²⁸. Належащите капиталовложения по тип основна инфраструктура (съгласно експертната оценка на общинските администрации) са представени в Таблица 15.

Според резултатите от анкетното проучване, проведено от НСОРБ, местните власти дават приоритет на инвестициите в подобряване на пътната инфраструктура, селищното благоустройство, образователната и здравна инфраструктура.

---

²⁸Информацията е събрана от НСОРБ чрез изчерпателно анкетно проучване, проведено през 2013 г., с цел определяне на необходимите инвестиции в основни услуги и инфраструктура в селските общини, тяхното приоритизиране и проектната готовност на местните власти.

Висока степен на проектна готовност в работна фаза има по отношение на рехабилитацията на пътища, на улици и обществени площи, както и на ВиК мрежа. За тези инвестиции има подготвени в работна фаза 663 проекта на обща стойност 708 млн. евро. Това се дължи на големия брой подготвени проекти за програмен период 2007-2013г.

Макар че инвестициите в образователна инфраструктура (училища и детски заведения) са посочени като приоритетни, при тях проектната готовност е по-ниска, тъй като последните досега бяха изключени от подкрепа по мерките за развитие на селските райони. Липсва проектна готовност за инвестиции в здравна инфраструктура, което е свързано и със забавянето на реформата на болничната помощ, и с недостатъчна яснота за бъдещите приоритети на държавната политика в тази област.

Таблица 15. Необходими инвестиции в селските райони по тип основна инфраструктура

Тип инфраструктура		Общо ¹	В т.ч. инфраструктура, нуждаеща се от основен ремонт в % от наличната
Общински пътища	км	19 000	64 %
Улици	км	30 907	80 %
Водоснабдителна мрежа	км	21 754	89 %
Канализационна мрежа	км	5 614	89%
Училища	бр.	1 177	63 %
Детски ясли и детски градини	бр.	1 371	45 %
Социални/здравни заведения	бр.	401 социални + 439 здравни	н.и.
Сгради с културно – историческо предназначение, в т.ч. читалища, музеи, и друг общински сграден фонд	бр.	4 920	87 %
Спортни съоръжения/детски & „зелени“ площадки	бр.	2 451	70 %

Забележка: 1) Данните се различават от данните от статистиката, тъй като част от анкетираните са предоставили информация за част от инфраструктурата.

Източник: Проучване на НСОРБ.

Ресурсите на ПРСР 2007-2013 се оказаха твърде недостатъчни за да отговорят на големите потребности от възстановяване и модернизиране на социалната и техническата инфраструктура в СР, като предпоставка за по-високо качество на живота на местното население и развитието на местната икономика.

Общият кумулативен брой за периода 2007-2013 година, на сключените договори по двете основни мерки на ПРСР М321 и М322²⁹, които подпомагат подобряването на инфраструктурата в селските райони възлиза на над 1100 броя договори, разпределени почти по равно за двете мерки.

При осъществяване на всички договорирани проекти се очаква помощта да доведе до подобряването приблизително на :

- 2400 км реконструирани и новоизградени пътища
- 2000 км Реконструирана и новоизградена водоснабдителна мрежа
- 600 км Реконструирана и новоизградена канализационна мрежа

²⁹ 321 Basic services for the economy and rural population & 322 Village renewal and development

- 120 броя културни центрове
- 323 броя обекти за спорт
- 61 броя центрове за социални услуги
- 80 броя ИКТ –центрове
- 1 241 000 кв. м паркове и зелени площи
- 373 броя детски площадки
- 1 034 000 в кв. м площи и тротоари.

Приключилите проекти за публична инфраструктура към декември 2013 г ще подобрят качеството на живот на общо 1 127 793 жители в селските райони.

I.6 Достъп и използване на информационни и комуникационни технологии

Широколендов достъп

Програмата в областта на цифровите технологии за Европа („Digital agenda for Europe”) определя целите за максимално оползотворяване потенциала на информационните и комуникационни технологии (ИКТ) за стимулиране на иновациите, икономическия растеж и подобряване на качеството на живот. Програмата определя конкретни цели в областта на развитието на инфраструктурата и използването на интернет, които всички страни-членки трябва да постигнат. В областта на широколендовия достъп Програмата поставя три цели: а) да се осигури стандартен широколендов достъп на всички европейски домакинства до края на 2013 г.; б) да се гарантира, че всички европейски домакинства имат достъп до бърз интернет, със скорост над 30 Mbp/s до края на 2020 г; в) най-малко 50% от европейските домакинства да бъдат абонати на свръхбърза Интернет връзка, със скорост над 100 Mb/s до края на 2020 г.

В края на 2012 г., 99.8% от всички домакинствата в България и 99% от домакинствата в селските райони, определени по дефиницията на ГД “Съобщителни мрежи”, имат достъп до фиксирана, безжична и/или мобилна стандартна широколендова мрежа (Таблица 16).

Таблица 16. Покритие с широколентов достъп в България и ЕС-27 (2012 г.)

(% от домакинствата)

	Общ стандартен широколентов достъп ¹		Мрежи за широколентов достъп от следващо поколение ²
	VDSL, FTTP, WiMAX, HSPA, LTE, стандартна кабелна	в т.ч. фиксирана мрежа	
Общо България	99,8%	89,6%	60,7%
Общо ЕС 27	99,4%	95,5%	53,8%
	<i>Селски райони³</i>		
България	99,0%	59,2%	0
ЕС 27	96,1%	83,2%	12,4%

Забележка: 1) Стандартния широколентов достъп покрива всички технологии, които осигуряват достъп със скорост най-малкото 144kb/s; Данните не включват сателитните технологии; 2) Мрежите за достъп от ново поколение (Next Generation Access) включват технологии, които осигуряват най-малкото 30 Mb/s. 3) Селските райони са определени като територии с гъстотата на населението по-малко от 100 души на кв.км – общият брой на домакинствата е 589 хил. или 20% от всички в страната.

Източник: EC, Broadband Coverage in Europe in 2012, Mapping Progress towards the Coverage Objectives of the Digital Agenda, 2013.

В Годишният доклад за 2013 г. за напредъка по изпълнение на целите на Програмата в областта на цифровите технологии за Европа се посочва, че в България има сравнително нисък достъп до фиксирана широколентова мрежа³⁰. През 2012 г. 90% от домакинствата имат достъп до стандартна фиксирана мрежа, сравнено със средно 96% в ЕС, като в селските райони този дял е много по-нисък - 59%. Най-слабо е покритието в рядко населените предимно селски райони на Северозападния район за планиране.

Докладът посочва, че България и Франция са страните, които са постигнали най-добър напредък в скоростта на стандартния фиксиран достъп, като 90% от фиксираните мрежи осигуряват достъп с най-малкото 10 Mb/s. Мобилна 3G мрежа е достъпна на 99% от домакинствата в страната.

Покритието с мрежи от следващо поколение със скорост най-малко 30 Mbps е 61% (54% в ЕС-27), като в селските райони няма достъп до такива мрежи.

Постигането на целите на Програмата в областта на цифровите технологии за Европа изисква политика, насочена в две успоредни направления: постепенно увеличаване на скоростта на стандартния широколентов достъп до най-малкото 30 Mb/s, и насърчаване на внедряването и разгръщането на мрежи за достъп от следващо поколение свързаност, позволяващо връзка към интернет със свръхвисока скорост - надвишаваща 100 Mb/s.

За изпълнение на ангажиментите на България, свързани с постигането на целите на европейските стратегически документи, е разработена Национална стратегия за развитие за широколентовия достъп в България (2012-2015). В нея е направен анализ за състоянието на широколентовия достъп в България, с акцент върху положението в отдалечените и слабо населените селски райони, и е извършен анализ с цел прецизиране на районите, които в най-голяма степен се нуждаят от държавна намеса и представляват приоритетна цел.

В процес на разработване от Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията (МТИТС) е и друг важен стратегически документ - Национален план за широколентова инфраструктура за достъп от следващо поколение (NGA), който набелязва тенденциите за развитие на интернет достъпа от следващо поколение с времеви хоризонт

³⁰SWD(2013) 217 final, Digital Agenda Scoreboard 2013.

2020 г. В процес на анализиране са данни, касаещи наличието на оптична свързаност в населените места в България и по-конкретно, населените места.

Предварителните проучвания на МТИТС показват, че 28 общински центъра не притежават оптична свързаност и представляват „бяла“ зона по класификацията на ревизираните насоки на ЕК за прилагане на държавна помощ във връзка с бързото разполагане на широколентови мрежи, и по-специално на мрежите за достъп от следващо поколение. Част от тези общински центрове са обхванати в проекта на Изпълнителна агенция „Електронни съобщителни мрежи и информационни системи“, за изграждане на широколентова инфраструктура в 53 отдалечени селища (29 от тях общински центрове на селски райони)³¹, финансиран от ОП Регионално развитие 2007-2013. Проектът ще финансира единствено изграждането на основната (backhaul) инфраструктура; инвестициите в „последната миля“ се очаква да бъдат покрити от частния сектор.

При успешно реализиране на проекта, ще останат 19 общински центъра в „бялата зона“ (Бойница, Ново село, Ружинци, Георги Дамяново, Аксаково, Крушари, Каолиново, Никола Козлево, Кайнарджа, Хаджидимово, Бобошево, Невестино, Трекляно, Брезник, Земен, Трън, Малко Търново, Опан, Маджарово), в които няма широколентова инфраструктура, и представляват целева група за инвестиционна интервенция по ПРСР 2014-2020. Населението на тези общини е 98,4 хил. души, или 3.4% от населението в селските райони.

Съществуват още 32 общински центъра, до които има изградена хибридна свързаност (т.е. оптична преносна среда плюс коаксиален или меден кабел), които представляват „сива“ зона по класификацията на ревизираните насоки на ЕК за прилагане на държавна помощ. Те също биха могли да бъдат обект на инвестиционна инициатива с прилагане на механизма на държавна помощ, ако продължава да е налице неефективност на пазара и след извършване на задълбочен анализ и доказване, че тази намеса няма да наруши конкурентната среда.

Проникване и използване на интернет

Макар че почти всички домакинства в селските райони имат стандартен широколентов достъп, през 2012 г. едва 39% от домакинствата в предимно селските райони, и 42% в междинните имат абонамент за широколентов интернет, при средно 50% за България (ЕС-27 – съответно 64%, 72%, 73%). Между 2008 г. и 2012 г. както в предимно селските, така и в междинните райони има много голямо нарастване на абонамента – с 26-27 п.п.. Въпреки това България продължава да изостава и е на едно от последните места в ЕС-27 по този показател³².

В периода 2007-2012 г., общо за страната делът на лицата, които ползват поне веднъж седмично интернет нараства близо два пъти – от 28% на 50%. Въпреки това, този дял е

---

³¹ Ковачевци, Макреш, Угърчин, Венец, Аврен, Бобов дол, Стрелча, Братя Даскалови, Брезово, Чупрене, Кула, Мадан, Минерални бани, Неделино, Омуртаг, Павел баня, Раковски, Роман, Рудозем, Самуил, Симеоновград, Стамболово, Тетевен, Върбица, Ябланица, Златоград, Белоградчик, Димово, Мездра, Горна Бешовица, Горна Кремена, Горна Гращица, Таваличево, Горна Козница, Мала Фуча, Бабино, Сопот, Български извор, Влахово, Подвие, Равнища, Средногорци, Горно Черковшце, Виден, Найденово, Голям дол, Козма Презвитер, Александрово, Константиново, Манастир, Иваново, Конево, Менгишево.

³² ЕС, Rural Development in the European Union - Statistical and Economic Information – 2013.

много по-нисък, отколкото в останалите страни-членки от ЕС (70%). В България е много висок дялът на лицата, които никога не са ползвали интернет – 42%³³.

По данни на НСИ през 2012 г., особено ниско е редовното ползване на интернет сред по-възрастното население (26% в групата 55-64 години, и 8% в групата над 65 години), групите на безработните (35%), и икономически неактивните лица (без учениците (14%)).

Извън личната кореспонденция, ползването на интернет за други цели остава слабо. Около 80% от потребителите ползват интернет за комуникация (електронна поща, разговори), 70% за търсене на информация, от 50% до 60% - за забавления. По-малко от една четвърт от потребителите ползват интернет за търсене на работа, 13% - за продажби и покупки на стоки и услуги, и едва 7% - за интернет банкиране. През 2012 г. 27% от гражданите са ползвали услугите на електронното правителство (44% в ЕС-27).

Една от причините за ниското ползване на интернет е ниската степен на компютърна грамотност на населението в България. През 2012 г., едва 42% от населението има компютърни умения (67% в ЕС-27)³⁴, като значителен дял имат ниски или средни компютърни умения. Дялът на хората с високи компютърни умения е 12%, и е далеч под средния за ЕС-27 – 26%.

В Годишният преглед от 2013 г. за напредъка на България в постигане на целите на Програмата в областта на цифровите технологии за Европа се прави извод, че в България е все още ниско използването на фиксиран и мобилен ширококолов достъп, и все още има неравенство в достъпа до фиксирана ширококоловата инфраструктура. Препоръчва се България да насърчава използването на ширококолов интернет и инвестициите в ширококоловата инфраструктура, особено в селските райони.

I.7. Социален капитал и капацитет за прилагане на подхода ЛИДЕР

Представените данни и социално - икономически анализ показват, че селските райони в България са в демографска, икономическа и социална криза. В следствие на централизирания модел и подход на управление в страната през последните 70 години, селските общности не са активната страна в процеса на вземане на дългосрочни решения, които засягат тяхното развитие, и те се превръщат в изолирана социална, политическа и икономическа периферия. Това отслабва управленския капацитет на местно ниво за планиране, и осъществяването на успешни стратегии за развитие на селските райони и местните общности. Съхранените местни общности са наличният социален капитал на селските райони, където се запазват общоприети норми за предаване на културни традиции, материално и нематериално наследство, характерни и типични занаяти, производства, бит, рецепти, етническо и културно многообразие, формиране на мрежи, доверие и усещане за принадлежност към общността. Социалният капитал, подобно на финансовия, се натрупва в местните общности с хода на времето, и се предава като културен опит и наследство. Съществена историческа роля за запазване и развитие на социалния капитал на местните общности имат читалищата и църквите - които са просветни, духовни, културни, социални и информационни средища, създавани и развити от началото на 20-ти век във всяко населено място на България. Натрупаният социален капитал през годините, допринася за съхранение и развитие на местните общности в селските райони.

---

³³SWD(2013) 217 final, Digital Agenda Scoreboard 2013.

³⁴Ibid.

Един от инструментите за съхраняване, поддържане и развитие на социалния капитал и оживяване на местните общности в селските райони, е подхода ЛИДЕР. В периода на предприєдиняване към ЕС, с помощта на различни донорски програми, в България се прилагат подходи и практики за стимулиране и развитие на капацитет за добро местно управление. Реализирани са проекти и целенасочени действия за промяна на нагласи, механизми, норми, нормативна уредба - свързани с насърчаване на местното самоуправление и формулиране на политики за развитие, чрез местните общности. Приложените механизми на промяна и добро управление създадоха опит и възвърнаха нагласите, местни общности да се самоорганизируют за решаване на проблемите на общността, да планират и реализират развитието на териториите в селските райони.

България стартира за първи път прилагане на подхода ЛИДЕР в неговата четвърта фаза, като хоризонтален приоритет на политиката за развитие на селските райони в периода 2007-2013 г. За този период се извърши подготовка и реализация на два последователни процеса. Първият, свързан с дейности по оживяване на териториите, активиране на социалния капитал и създаване на капацитет за прилагане на подхода ЛИДЕР, и вторият - на одобрение и прилагане на стратегии за местно развитие от МИГ на определена територия от селските райони. Двата процеса се прилагат на териториален принцип в обхвата на селските райони на страната. За период от шест години се реализират първите успешни опити и дейности за оживяване на териториите, създаване на капацитет в местните общности, одобрение на местни инициативни групи и прилагане на стратегии за местно развитие.

В началото на 2008 г. стартира подготовката за прилагане на дейности по оживяване на територията, създаване на капацитет за развитие, и поддържане на местни партньорства, разработване на интегрирани стратегии за местно развитие. Тази възможност на подхода ЛИДЕР провокира засилен интерес и активност на местните общности в селските райони за участие в процесите на изграждане на партньорства и създаване на местни стратегии за развитие. За първите две години (2008-2010 г.) на ПРСР са представени 136 проектни предложения от местните общности. Реализирани са дейности за оживяване на териториите и създаване на капацитет, чрез 90 проекта, които обхващат около 60% от територията на селските райони и 64.3% от населението в селските райони.

Таблица 17. Резултати от изпълнение на подготвителна мярка 431-2 от подхода ЛИДЕР , по данни на годишните доклади за изпълнение на ПРСР 2007-2013г

	Проекти (брой)	Брой селски общини	Дял от територията на селските райони (%)	Население на селските райони, бр.**	Бюджети (лв)
Подадени проектопредложения	136	183	78,35	2 447 497	21 697 143,78
Одобрени и договорирани проекти	102	157	68,40	2 101 551	16 548 108,47
Изпълнени проекти	90	137	59,74	1 835 083	14 483 445,98
Изпълнени проекти по които са извършени плащания	90	137	59,74	1 835 083	9 387 515,67

Забележка: Населението е изчислено по данни от Преброяване на населението, НСИ от 2011 г.

С прилагането на подготвителните дейности се постига висок социален ефект в селските райони, свързан с:

- повишаване информираността на населението на територията, покрита от подхода ЛИДЕР над 64 % от населението на селските райони;
- формиране на група от 150 експерти, които подпомагат екипите на потенциалните МИГ в процеса на изпълнение на проектите и изготвяне на стратегиите за местно развитие;
- изградени и оборудвани са функциониращи офиси на потенциални МИГ, които са в постоянна връзка с местните общности и потенциалните бенефициенти на СМР и водят активна разяснителна дейност на територията;
- създаване на административния капацитет на екипите на потенциалните МИГ като предпоставка за разработката на качествени стратегии за местно развитие.

Като резултати от прилагането на подготвителната мярка за създаване на капацитет и активиране на местните общности в селските райони следва да се отчете и изготвеният значителен брой (126 бр.) стратегии за местно развитие, които обхващат по - голям процент от територията на селските райони в която са реализирани проекти по тази подмярка.

През 2010 г., създадените потенциални МИГ кандидатстват за одобрение от УО на ПРСР, за да прилагат стратегиите за местно развитие, чрез мерки на ПРСР. От постъпилите 126 проектни предложения, са одобрени 35 - или 27.7 %. Интересът на местните общности към мярката е изключително висок, като стойността на проектите предложения е 4 пъти по-голям от обявеният бюджет.

Одобрените 35 МИГ прилагат стратегии за местно развитие в 25% от територията на селските райони и обхващат 28% от населението в селските райони, по данни от преброяване на населението през 2011 г. (данни на НСИ). В останалата част от територията на селските райони, стартираният процес на информиране и създаване на капацитет сред местните общности се разсейва и губи, поради липсата на целенасочено финансиране за развитие на процеса и неговото отглеждане и съхранение. Създадени са нагласи на разочарование и загуба на енергия в местните общности към подхода ЛИДЕР.

Одобрените МИГ са сравнително равномерно разпределени на територията на селските райони в цялата страна. Действащите 35 МИГ са разположени на територията на селските райони, в 22 от 28-те области, като на териториите на областите Видин, Кюстендил, Русе, Плевен, Силистра и Сливен не се прилагат стратегии за местно развитие по подхода ЛИДЕР. Тринадесет МИГ прилагат стратегии за местно развитие на територията на селските райони в Северна България, а 22 от тях извършват дейности на територията на селските райони в областите от Южна България. Тази териториална равномерност на действие на МИГ е предпоставка за по - лесното мултиплициране на подхода в останалите 75 % територия на селските райони, необхваната от прилагане на СМР.

Таблица 18. Резултати от изпълнение на мерки 41 и 431-1 от подхода ЛИДЕР, по данни на годишните доклади за изпълнение на ПРСР 2007-2013г.

	Проекти (брой)	Брой селски общини	Дял от територията на селските райони (%)	Население на селските райони, бр.**
Подадени проектопредложения	126	142	61,04	1 975 991
Одобрени и договорирани проекти	35	57	24,68	800 728

Забележка. Населението е изчислено по данни от Преброяване на населението, НСИ от 2011 г.

Представените резултати показват сериозен напредък за България като първи опит за прилагане на подхода ЛИДЕР за сравнително краткия период от шест години. В около 25 % от територията на селските райони се прилагат стратегии за местно развитие и около 28 % от населението на селските райони е активен участник в планирането и прилагането на дейности за териториално местно развитие. Приложени са усилия и ресурси за създаване на капацитет и умения за оживяване и преодоляването на изолацията на местните общности в над 60 % от територията на селските райони и 64.3 % от населението в селските райони. За този първи период са създадени предпоставки за организиране на социален капитал и капацитет за прилагане на ЛИДЕР подхода в селските райони. Въпреки ползите от подготвителна мярка, част от капацитета е разпилян поради малкия брой одобрени МИГ и забавеното стартиране на прилагането на СМР. Не се развиха йерархични структури и процедура на различни нива, а се приложи общия подход на прилагане на мерките на ПРСР по всички мерки. Централизираното прилагане на мерките от ЛИДЕР подхода, съчетано с прилагането на всички останали оси и мерки от ПРСР в последните две години от плановия период, създаде сериозни затруднения на всички институции въввлечени в процеса. Сравнително ограничения капацитет на всички нива за срочно и ефективно прилагане на подхода рефлектира върху възможността потенциалните бенефициенти да получат своевременна подкрепа на техните проектни предложения.

Опитът от прилагане на мерките за подготовка на местните общности и административните структури за подхода ЛИДЕР показва, че този процесен подход следва да се прилага, финансира и развива за по-дълъг период от време, съобразно нуждите и готовността на местната общност в дадена територия, а не съобразно административните срокове, поставени за определен проект. В някои изолираните и периферни райони на страната местните общности е трудно да бъдат определени като „съхранени”. Качеството на социалния капитал е на равнище, което затруднява успешното прилагане на общностни инициативи и изисква дългосрочни и постоянни усилия за неговото включване и развитие.

II. Анализ на аграрния и горския сектори и хранителната верига

II.1. Значение на аграрния сектор за националната икономика

През 2012 г. БДС, създадена в *селското стопанство*³⁵ е 2 056,9 млрд.евро, което е 6% от общото за България. През 2007-2012г. БДС в постоянни цени нараства с 12,1%, но има много големи годишни колебания, като през четири години от периода е отбелязан спад.

В периода (2007-2012 г.) няма еднопосочна тенденция на увеличаване или намаляване по отношение на дела на селското стопанство в брутната добавена стойност (БДС), като трябва да се отбележи, че през 2012г. неговият дял е най-голям (6.0%), както и че този дял през годините варира в рамките на 1.5% - от 4.7% до 6.2%. В последните 5 години този показател винаги е над 5.3%, което потвърждава, че селското стопанство е един от най-важните отрасли за икономиката. В селското стопанство също така са заети около 19% от всички заети в България т.е. почти 1/5 от тях работят в този отрасъл и макар броят на заетите постоянно да намалява, техният дял от всички заети остава голям.

Производителността на труда на една годишна работна единица (БДС/ГРЕ) за 2010-2012 г. е 3 825,9 евро/ГРЕ, което е 26% от ЕС-27. Наблюдава се увеличение с 5 п.п. спрямо 2005-2007 г., когато е бил 21%.

Таблица 19. Брутна добавена стойност в селското и ловно стопанство и свързани с тях услуги

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Брутна добавена стойност по текущи цени (млн.евро)	1 382,2	2 019,3	1 370,0	1 422,2	1 690,1	2 056,9
Брутна добавена стойност по текущи цени (% от общо за България)	5.3	6.8	4.6	4.6	5.1	6.0
Брутна добавена стойност по постоянни цени (% изменение спрямо предходната година)	-28,0	32,3	-9,7	-8,2	-1,6	3,8
Брутна добавена стойност по постоянни цени (2005=100)	71,3	94,4	85,2	78,2	77,0	79,9
Заетост (хил.души)	706,2	718,2	711,9	686,0	664,0	619,5
Заетост (% от общото за България)	19,0	18,8	19,1	19,3	19,4	18,9

Източник: Евростат, национални сметки.

Произведената през отделните години обща селскостопанска продукция за периода 2007-2012 г. показва нарастване, но и годишни колебания поради влиянието на различни условия. За 2012 г. има значително увеличение на производството в растениевъдството (над 70%), докато в животновъдството се е запазило на нивото от 2007 г. и дори има леко намаление с 2%.

³⁵Растениевъдство и животновъдство, ловно стопанство и свързаните с тях услуги.

Таблица 20. Основни показатели в селското стопанство по базисни цени (млн.евро)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/ 2007
Продукция на растениевъдство	1565,8	2489,5	2016,8	2153,3	2542,0	2672,9	70,7%
Продукция на животновъдство	1246,5	1375,2	1162,1	1081,0	1235,9	1218,4	-2,3%
Стойност на продукцията от растениевъдството и животновъдството	2812,3	3864,7	3178,8	3234,3	3777,9	3 91,3	38,4%
Продукция от отрасъл селско стопанство	3314,9	494,1	3811,4	3821,9	4355,0	4423,6	33,4%
Междинно потребление	2087,7	2608,4	2515,3	2466,3	2745,7	2761,5	32,3%
Брутна добавена стойност	1227,2	1885,7	1296,1	1355,7	1609,4	1662,2	35,4%
Потребление на основен капитал	114,7	124,1	178,1	211,3	267,6	265,5	131,4%
Нетна добавена стойност	1112,4	161,6	1117,9	1144,3	1341,8	1396,7	25,6%
Други субсидии върху производството	250,5	483,7	415,2	466,0	458,0	616,7	146,2%

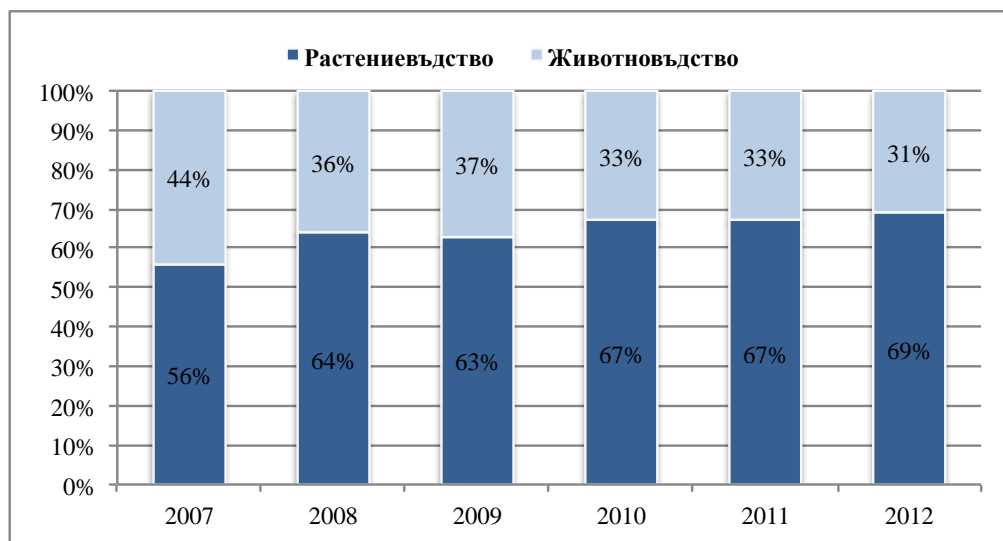
Забележка: Поради различната методология, данните не са съпоставими с тези, дадени в Таблица 19. Продукцията от отрасъл “Селско стопанство” представлява стойността на всички произведени стоки и услуги от единиците с основна селскостопанска дейност. Не е включени продукцията от единиците, чийто размер на обработваемата земя е под 0,2 ха, единиците, произвеждащи само за собствено потребление, както и единиците, които развиват селскостопанска дейност, но тя не е основна за тях.

Източник: Евростат, Икономически сметки за селското стопанство.

Нивото на БДС по базисни цени през 6-годишния период нараства с 35.4%, което е почти равно на ръста на стойността на крайната продукция, увеличаваща се за същия период с 33.4%, което показва, че независимо от по-високите разходи за торове, препарати и горива и увеличаването на междинното потребление с 32.3%, БДС в селското стопанство има значителен ръст. Увеличаването на БДС се дължи основно на увеличаването на продукцията от растениевъдството. Нетната добавена стойност се увеличава с много по-малки темпове спрямо БДС, заради значителното увеличение (над 2 пъти за периода) на потреблението на основен капитал. Това показва, че българското земеделие през последните години се обновява с навлизането на нови машини и оборудване, които от една страна увеличават производството и намаляват производствените разходи, но от друга увеличават постоянните разходи за амортизация.

Съотношението между произведената продукция в двата сектора – растениевъдство и животновъдство, показва неблагоприятно развитие през периода. Относителният дял на растениевъдната продукция нараства от 56% в началото на периода на 69% в края, докато спадът в относителния дял на животновъдството е около 13%. Това е негативно развитие, защото животновъдството е сектор, който осигурява по-голяма заетост особено в селските и отдалечените и погранични планински райони.

Фигура 10. Съотношение на растениевъдство и животновъдство

Източник: Евростат, Икономически сметки за селското стопанство.

II.2. Използвана земя за земеделски цели

II.2.1. Използвана земеделска площ

Използваната земеделска площ (ИЗП) през 2012 г. е малко над 5,12 млн. ха и представлява 46.1% от територията на страната. От 2007 г. до 2009 г. ИЗП намалява с 1.7%, но през следващите 3 години (2009-2012 г.) се наблюдава постепенно увеличение на ИЗП и през 2012г. ИЗП е с 0.14% повече спрямо 2007 г. Необработваемата земя постоянно намаляване на намаляване на необработваемата земя – през 2012 г. тя е с 35% по-малко спрямо 2007 г.

Обработваемата земя е 3,3 млн.ха (64% от ИЗП), постоянно затревените площи - 1,65 млн.ха (32,1%), а трайните насаждения - 159,1 хил.ха (3,1%). През периода 2007-2012 г. обработваемата земя нараства с 8%, а постоянно затревените площи и трайните насаждения намаляват, съответно с 10% и 19%.

Таблица 21. Площ и използване на земята, хил. ха

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Обща площ	11100	11 100	11 100	11 100	11 100	11 100
Горско стопанство и защита на средата	3 677	3 665	3 701	3 704	3 704	3 706
Площ със селскостопанско предназначение	5 666	5 648	5 490	5 493	5 487	5 481
Необработвана земя	550	547	461	441	399	358
Използвана земеделска площ (ИЗП)	5 116	5 101	5 030	5 052	5 088	5 123
Обработваема земя	3 058	3 061	3 123	3 163	3 227	3 295
Общо трайни насаждения	189	184	165	164	160	159
Постоянно затревени площи и ливади-овощни градини	1 842	1 829	1 719	1 702	1 678	1647
Други	28	28	24	24	23	22

Източник: МЗХ, Агростатистика, БАНСИК (Българска анкета за наблюдение на селскостопанската и икономическа конюнктура) 2012 г.

II.2.2. Поземлена собственост и поземлени отношения

Възстановяването на собствеността върху земеделските земи стартира през 1991 година и приключи за по-голямата част от страната през 1997 г. Върната е земята на собствениците или техните наследници в размери и с граници, както е била притежавана преди колективизацията след Втората световна война. В резултат на това се появяват над 2 милиона дребни собственици на земеделска земя, повечето от които не се занимават със земеделско производство и дори не живеят в селата, където се намират притежаваните от тях имоти. Собствеността е изключително разпокъсана, като средният размер на един земеделски имот е около 0,5 ха.

Съществуващата *значителна разпокъсаност на поземлената собственост* в България създава големи трудности пред дългосрочните инвестиции в земеделието и подобряването на почвеното плодородие, което определя необходимостта от ускоряване на мерки за комасацията на земята.

В България съществуват два вида комасация:

- **Комасация на собствеността**, при която има смяна на собственост върху парцелите и промени в планове за земеразделяне и изменение на картите за възстановена собственост.

Политиката на МЗХ е насочена към подпомагане на доброволната комасация чрез подобряване на законовата рамка и напътствия към стопаните. Въз основа на опита в прилагането на пилотни проекти за комасация през 2007г. беше изменен Законът за собствеността и ползването на земеделски земи (ЗСПЗЗ) като се включиха правила за доброволна комасация. Измененията уреждат процедурите за земеразделяне и изменение на картите за възстановена собственост. Въвеждат се законови разпоредби за включването в проекти за уедряване на държавни и общински земи и се обезпечават създаването на планове за комасация по инициатива на заинтересованите лица (стопани, общини), които освен промяна на границите на земеделските имоти, да включват други мероприятия за устройство на територията, свързани с напояване, инфраструктура, екология. МЗХ разработва наредби за създаването на комасационни планове. Успешно е приключил 1 проект за комасация за 480 ха, в процес на реализация са други 20 проекта за площ около 9 500 ха, като 5 от тях са в напреднала фаза и се очаква да бъдат финализирани. Цялостната реализация на план за комасация отнема от 1 до 4 години, а разходите са 100 000 – 200 000 евро, т.е 30-60 евро/ха.

- **Комасация на ползването**, при която няма смяна на собственост върху парцелите. Комасацията се извършва само за ползване/обработване на земята.

За регламентиране и улесняване на комасация на ползването в ЗСПЗЗ са предвидени различни механизми - сключване на доброволни споразумения или изготвяне на служебни разпределения на ползването на земеделските земи, включително за така наречените „бели петна“ (земи, за които няма подадена декларация кой ще обработва земята). В заложените в закона процедури ясно са описани сроковете, участващите лица и техните функции. Също така изрично е указано, че доброволните споразумения и служебни разпределения са правно основание за ползване. Годишно в 1700 землища (населени места) стартират процедури за комасация на ползването, но не всички приключват успешно. Обикновено комасацията се прави за една стопанска година, независимо, че Законът позволява споразуменията да се сключват до 5 стопански години.

Комасацията на ползването до голяма степен решава проблемите с разпокъсаността на земята. Доказателства за това са увеличеният среден размер на ИЗП на стопанство на 12,1 ха

и подобреното усвояване на агроекологичните мерки през последните години от прилагане на ПРСР 2007- 2013. За да се подпомогне процесът, по линия на техническата помощ през 2014 г. е предвиден проект за „Създаване на единна информационна система за мониторинг и предоставяне на е-услуги на земеделските производители“. В информационната система ще бъде включен регистър на земята, регистър на бенефициентите по ПРСР (2014-2020 г.) и др.

Разпределение на използваната земеделска площ според формата на собственост на земята

Между двете пълни преброявания на земеделските стопанства от 2003г. и 2010г. от използваната земеделска площ индивидуално от земеделските стопанства се увеличава с 712,5 хиляди хектара (+25%).

И при двете преброявания най-голям дял от използваната земеделска площ от стопанствата заема земята, която е собственост на физически лица. Между 2003г. и 2010г. тя се увеличава с 462 хиляди хектара, но делът ѝ пада с 6 процентни пункта от 94% през 2003г. до 88% през 2010г. На второ място е земята, която е собственост на юридически лица, като от 2003 г до 2007г. площта ѝ се увеличава почти 2,5 пъти със 109 хиляди хектара, а делът ѝ достига 5 %. В тази група влизат основно юридически лица, които са земеделски производители и купуват земя, за да я обработват, както и дружества, купуващи земя с инвестиционна цел (виж по-долу информация за пазар на земя). През периода значително се увеличава използваната земеделска земя - общинска собственост, която се отдава под наем/аренда, като делът ѝ нараства от 1% през 2003 г. до 5% през 2010г.

Таблица 22 Разпределение на използваната земеделска площ според формата на собственост на земята

показател	Държавна собственост		Общинска собственост		Собственост на юридически лица		Собственост на физически лица (вкл. на член кооператори)	
	2003	2010	2003	2010	2003	2010	2003	2010
площ - 1 000 ха	65,5	77,6	33,4	162,9	73,8	182,5	2 731,8	3 194,0
площ - %	2%	2%	1%	5%	3%	5%	94%	88%

Забележка: В използваната земеделска земя (ИЗП) е включена само ползваната индивидуално, но не е включена общата земя за паша на животните.

Източник: ПЗС'2010, отдел "Агростатистика", ГДЗГПО, МЗХ

Собственост на обработваемата земя

При преброяването от 2010 г собствената ИЗП е 20%, като има лек спад от 1% спрямо 2003 г (Таблица 23). Между двете преброявания, земеделските стопанства са закупили почти 122 хил. ха земя (+20%), а притежаваната собствена земя за 1 стопанство се е увеличила над 2 пъти – от 0,9 ха до 2 ха. Аналогична е ситуацията при наемането на земя – увеличението в площ е над 590 хил. ха. (+26%), а средният размер взета земя под наем или аренда на 1 стопанство се увеличава от 3,5 ха на 8,1 ха (2,34 пъти).

Таблица 23 Разпределение на използваната земеделска площ по форма на стопанисване

Показател	Собствена земя		Земя, взета под наем или аренда	
	2003	2010	2003	2010
Площ -1 000 ха	601,4	723,2	2 303,1	2 893,8
Площ - %	21%	20%	79%	80%
Средна площ на стопанство – ха	0,9	2,0	3,5	8,1

Забележка: В използваната земеделска земя (ИЗП) е включена само ползваната индивидуално, но не е включена общата земя за паша на животните.

Източник: ПЗС'2010, отдел "Агростатистика", ГДЗГПО, МЗХ

Пазар на земеделска земя

Първото проучване на САПИ за пазар на земеделска земя е осъществено през 1998 г. и на практика изследването сочи, че пазар не съществува, търсене няма, а предлагането е изключително активно. В резултат на това и формираните тогава пазарни цени отчитат равнища от 500 до 800 лв./ха. За реален пазар на земеделските земи може да се твърди, че стартира през 2000 година, като през следващите години отчита ежегоден ръст.³⁶

За периода 2010 -2012 г Националният статистически институт провежда изследване на тема „Система за събиране на информация за цените на земеделската земя и рентата в селското стопанство, съгласно целевата методология”, което е част от дейностите по договор с Европейската комисия/Евростат. Използването на данни за предходни периоди от други изследвания не е целесъобразно поради разлика в методологиите.

Продажби на земеделска земя

През периода 2010 - 2012г. данните от проведеното статистическо изследване показват постоянно нарастваща активност на пазара на земеделската земя в Република България. През 2012 г спрямо 2010 г. се забелязва ръст както на броя сключени сделки с 9%, така и на изтъргуваната площ с 14%. Значително по-висок е ръстът в цените – земеделската земя поскъпва почти двойно от 2 790 лв./ха през 2010 г. до 5 470 лв./ха през 2012г.

Развитие на пазара на земеделска земя

Земеделските земи са единственият сектор от пазара на недвижими имоти в България, който показва значителни ръстове през последните две години. Основните фактори, които движат развитието на пазара и повишаването на цените на земеделски земи в България са:

- След 2005г. земеделската земя в България се превръща в инвестиционен актив. От 2005 г. започва учредяването на публични инвестиционни фондове, които привличат значителни средства от български и чуждестранни инвеститори и ги инвестират в земеделска земя. Появяват се и непублични инвестиционни фондове, компании и физически лица, които не се занимават със земеделско производство, но купуват земеделска земя в качеството ѝ на инвестиционен актив.
- Членството на България в Европейския съюз от 1.1.2007г. и свързаното с това значително увеличение на безвъзмездната финансова помощ, която земеделските производители могат да получат чрез прилагането на ОСП.

³⁶С. Бъчварова, Състояние и тенденции в развитието на пазара на земята в България - 2012 г., София 2013 г

- Значителното нарастване на средната рента, която арендаторите заплащат на собствениците на земеделска земя. Това нарастване се дължи: на увеличаващите се субсидии, ръста на цените на земеделските продукти (особено след 2009г.) и конкуренцията между земеделските производители за арендуване на все повече земя.
- Земеделски производители се стремят непрекъснато да увеличават и притежаваната земя.
- Повечето от инвестиционните фондове, инвестиращи в земеделска земя, се превръщат през последните три години от нетни купувачи в нетни продавачи на земя, като продават пакети от вече концентрирана в някаква степен земя незначително по-високи цени от цените, по които се търгуват отделни малки имоти.

II.3. Структура на земеделски стопанства

По данни от преброяването на земеделските стопанства през 2010 г. броят на земеделските стопанства в България е 370,5 хил.³⁷, което е 3% от стопанствата в ЕС-28 и България заема 8-мо място по общ брой стопанства. Те обработват почти 4,5 млн. ха земеделска земя (ИЗП – използвана земеделска площ) и отглеждат 1,145 млн. животински единици (0.9% от ЕС-28). Стандартният производствен обем (СПО) на всички стопанства в България е 2 536,7 млн. евро (0.8% от ЕС-28). Средната ИЗП на едно стопанство е 12,1 ха. Работната сила, заета в земеделието, се равнява на 406 500 годишни работни единици (ГРЕ)³⁸ (4.1% от заетата работна сила в земеделието за ЕС-28).

Таблица 24. Ключови показатели за земеделските стопанства

Показател	ЕС-28	България	
	стойност	стойност	% от ЕС-28
Брой стопанства (хил.)	12 248,0	370,5	3,0%
Използвана земеделска площ – ИЗП (хил. ха)	174 115,6	4 475,5	2,6%
Средна ИЗП на стопанство (ха)	14,2	12,1	85,2%
Животински единици (хил.)	135 212,3	1 149,5	0,9%
Работна сила (хил. ГРЕ)	9 945,8	406,5	4,1%
Стандартен производствен обем (млн. евро)	307 889,5	2 536,7	0,8%

Източник: Евростат.

³⁷По време на преброяването са анкетирани и 106 012 стопански единици "под праговете" за земеделско стопанство. 96 394 от тях разполагат с 8 332 ха използвана земеделска площ (ИЗП). В анкетираните "под прага" единици се отглеждат 1 280 говеда, различни от крави, 10 154 еднокопитни животни, 7 871 кози-майки, 24 856 овце-майки, 24 072 свине, различни от свине-майки, 910 016 птици, 20 911 зайкини и 10 873 пчелни семейства.

³⁸ В България е прието, че 1 ГРЕ е равна на 1 856 отработени часа в годината или 232 човеко дни. В случай, че лицето е работило 1 856 човекочаса или повече, неговият труд е равен на 1 ГРЕ. Ако лицето е работило по-малко от 1 856 човекочаса, неговият труд се изчислява като процент от 1 ГРЕ. Отработените човеко дни от сезонните работници, се разделят на 232, за да се превърне трудът им в ГРЕ

Ключовите показатели разкриват основните характеристики на земеделските стопанства в България в сравнение със средните показатели за ЕС-28, а именно:

- По-малък среден размер на стопанствата в България спрямо ЕС-28 – като използвана земеделска площ и стандартен производствен обем. Това се дължи на много по-голям процент дребни земеделски стопанства за сметка на средните и големите по размер;
- Ниска производителност на труда – заетите в земеделието в България са 4.1% от заетите в сектора на ЕС-28, но обработват по-малко земя, отглеждат по-малко животни и създават по-малко СПО.

II.3.1. Брой и площ на земеделските стопанства

През периода 2007-2010г. броят на стопанствата е намалял с 122,6 хил. или с 24.9% (Таблица 25). Намалението е за сметка преди всичко на стопанствата с използвана земеделска площ до 2 ха, които спадат със 120,5 хил.. Намалява с 8,8 хил. и броят на стопанствата със стопанисвана площ до 5 ха а броят на тези с площ над 5 ха, нараства общо с 6,7 хил.

Таблица 25. Земеделски стопанства по размер на използваната земеделска площ

ИЗП	България					ЕС-28	
	2007г.		2010г.		Изменение 2010/2007г.	2010г.	
	хил. бр.	%	хил. бр.	%	%	хил.бр.	%
0 - 1,9 ха	428,6	86,9%	308,1	83,2%	-28,1%	6018,4	49,1%
2 - 4,9 ха	39,2	8,0%	30,4	8,2%	-22,5%	2474,0	20,2%
5 - 9,9 ха	10,1	2,0%	10,7	2,9%	6,2%	1337,7	10,9%
10 - 19,9 ха	5,5	1,1%	6,8	1,8%	24,0%	916,6	7,5%
20 - 29,9 ха	1,9	0,4%	3,0	0,8%	55,3%	382,6	3,1%
30 - 49,9 ха	1,6	0,3%	3,1	0,8%	91,3%	399,2	3,3%
50 - 99,9 ха	2,0	0,4%	2,9	0,8%	46,5%	393,9	3,2%
≥100 ха	4,2	0,9%	5,5	1,5%	30,7%	325,8	2,7%
Общо	493,1	100,0%	370,5	100,0%	-24,9%	12248,0	100,0%

Източник: Евростат.

Болшинството стопанства в България са с малък размер на използваната земеделска площ. Делът на стопанствата с използвана земеделска площ до 2 ха е 86.9% и е значително по-висок от дела им в ЕС-28, който е 49.1%. Стопанствата с по-малко от 5 ха са 91.4% от всички стопанства, тези, които обработват от 5 ха до 50 ха заемат дял от 6.3% (спрямо 24.8% за ЕС-28), докато големите стопанства с повече от 50 ха са 2.3% през 2010 г. (спрямо 2.7% за ЕС-28).

През 2010 г. използваната земеделска площ³⁹ от стопанствата е 4 475,7 хил. ха. В сравнение с 2007 г. тя се е увеличила с 1 425 хил. ха или 46,7%. (Таблица 26). Около 60% от прираста се обяснява с включването при преброяването от 2010 г. на 858.6 ха общо ползвани затревени площи, които при предходните наблюдения на структурата на стопанствата не са

³⁹Данните за използвана земеделска площ (ИЗП) от Преброяването на земеделските стопанства 2010 г. (ПЗС 2010) показва площта, използвана самостоятелно от земеделските стопанства, чиито размери са „над прага“ на преброяването. Съгласно методологията ИЗП на земеделските стопанства не включва използвана от стопанства „под праговете“. В България за използвана земеделска площ се провежда и изследването *БАНСИК - Българска анкета за наблюдение на селскостопанската и икономическа конюнктура*. Това е извадкова анкета, която наблюдава площите и тяхното използване, но не се отчита кой ги обработва. В нея се включват и площите, които по дефиниция не попадат в ПЗС 2010 г.

изследвани. Ползвана индивидуално от стопанствата земеделска площ е 3 617 хил. ха, което е 19% повече от 2007 г.

Таблица 26 Използвана земеделска площ от стопанствата

Вид	България				ЕС-28	
	2007		2010		2010	
	хил. ха	%	хил. ха	%	хил. ха	%
Обработваема земя	2 663,6	87,3%	3 124,93	69,8%	103 922,6	59,7%
Постоянно затревени площи	279,6	9,2%	1 240,59	27,7%	59 140,7	34,0%
Трайни насаждения	89,8	2,9%	99,65	2,2%	10 702,6	6,1%
Семейни градини	17,8	0,6%	10,36	0,2%	349,6	0,2%
Общо използвана земеделска площ	3 050,7	100,0%	4 475,53	100,0%	174 115,6	100,0%

Източник: Евростат

Протичащите структурни процеси, ускорявани най-вече под влияние на прилагането на ОСП, водят до уедряване на земеделските стопанства в страната. С нарастване на общия размер на ИЗП в резултат на активизиране търсенето на земя, усвояването на по-ниско плодородни земи и наличието на стимули за разширяване на стопанствата, се ускорява темпът на концентрация в отрасъла. Средният размер на стопанството нараства с 95.2% от 6,2 ха през 2007 г. на 12,1 ха през 2010 г. и е малко по-малък от средния в ЕС-27 – 14,4 ха.

Забелязва се трайна тенденция за намаляване на използваната земеделска площ в стопанствата с по-малко от 5 ха. Обработваната от тях площ през 2010 г. е 234,7 хил. ха и намалява в абсолютна стойност със 71,9 хил. ха спрямо 2007 г. (-23%). Делът на използваната от тях земеделска площ също намалява от 10.1% през 2007 г. и достига 5.2% през 2010 г. Това се дължи на прекратяването на дейността на голям брой малки стопанства през годините. Малките стопанства, особено в райони, в които преобладават земеделски стопанства, специализирани в зърнени и маслодайни култури, не могат да издържат на конкуренцията на големите земеделски стопанства.

Таблица 27. Използвана земеделска площ по размер на стопанството

ИЗП	България					ЕС-28	
	2007г.		2010г.		Изменение 2010/2007г.	2010г.	
	хил. ха	%	хил. ха	%	%	хил. ха	%
0 - 1,9 ха	191,1	6,3%	144,2	3,2%	-24,5%	4301,6	2,5%
2 - 4,9 ха	115,5	3,8%	90,5	2,0%	-21,6%	7810,5	4,5%
5 - 9,9 ха	66,6	2,2%	72,7	1,6%	9,2%	9368,9	5,4%
10 - 19,9 ха	73	2,4%	92,5	2,1%	26,7%	12851,6	7,4%
20 - 29,9 ха	45,5	1,5%	70	1,6%	53,8%	9363,6	5,4%
30 - 49,9 ха	61,4	2,0%	116,2	2,6%	89,3%	15429,6	8,9%
50 - 99,9 ха	139,5	4,6%	201,7	4,5%	44,6%	27605,4	15,9%
≥100 ха	2 358,20	77,3%	3 687,90	82,4%	56,4%	87424,2	50,2%
Общо	3050,8	100,0%	4475,7	100,0%	46,7%	174155,8	100,0%
Среден размер, ха/стопанство	6,2		12,1		95,2%	14,2	

Източник: Евростат.

Делът на стопанствата до 5 ха представлява 91.4% от целия брой стопанства, но те обработват 5.2% от използваната земеделска площ. В такива стопанства се произвеждат основно продукти, в които е вложен повече труд – месо, мляко и зеленчуци. Съгласно изготвен доклад „Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите пред малките земеделски стопанства във връзка с предоставяните от НССЗ комплекти съветнически услуги по мярка 143 „Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния” по ПРСР за периода 2007-2013г. и бъдещата дейност на НССЗ по ПРСР 2014-2020г.“⁴⁰ малките по размер стопанства продължават да доминират в необлагодетелстваните и планински територии, както и в райони с интензивно зеленчукопроизводство, овощарство и тютюнопроизводство, което е техен отличителен белег. В малките стопанства се създава около 30% от добавената стойност. Дейността на малките стопанства е от решаващо значение за запазване на формирания ландшафт и на местната култура. Малките стопанства осигуряват преобладаваща част от работните места и доходите в сектора и по този начин имат незаменим принос за балансираното социално и териториално развитие на страната. Добавената стойност на единица площ в този случай е много висока и това предопределя тяхната важна икономическа и социална роля. Икономическото и социалното значение на малките стопанства и незаменимата им роля за развитието на българското земеделие, запазването на екологичното равновесие и на жизнеността на селските общности прави необходимо разработването на Тематична подпрограма за малките стопанства в рамките на ПРСР (2014-2020).

Земята, която се обработва от стопанства с площ от 5 ха до 50 ха се увеличава и през 2010 г. достига 351,4 ха, което е 7.9%, като делът се запазва относително постоянен (8.1% през 2007 г.), но остава значително по-нисък от средното ниво за ЕС-28, което е 27.0%.

Тенденцията на концентрация на земята в стопанствата с площ над 50 ха е ясно изразена. Делът на земята в стопанства над 50 ха се е увеличил от 81.9 % през 2007 г. до 86.9% през 2010 г. и е сред най-високите в ЕС, където той е 66.0%.

II.3.2. Икономически размер на земеделските стопанства

Средният икономически размер на стопанствата в България е 6 847 евро СПО, което е 3,7 пъти по-ниско от средното за ЕС - 25 138 евро СПО (Таблица 28). След присъединяването към ЕС се наблюдава благоприятна тенденция за бързо нарастване на средния икономически размер на стопанствата, като през 2010 г. в сравнение с 2007 г. средният икономически размер е с 45.9% по-висок.

Таблица 28. СПО и среден размер на стопанство по икономически размер на стопанствата (2010 г.)

---

⁴⁰ Докладът е изготвен по поръчка на НССЗ от научен колектив с представители от Института по аграрна икономика-гр. София и Аграрния университет-гр. Пловдив

Размер	България			ЕС-28		
	СПО		Среден размер евро	СПО		Среден размер евро
	млн.евро	%		млн.евро	%	
< 2 000 евро	221,5	8,70%	868	4247	1,4%	778
2 000 - 3 999 евро	164,1	6,50%	2 759	5 574	1,8%	2 875
4 000 - 7 999 евро	144,7	5,70%	5 504	8 642	2,8%	5 653
8 000 - 14 999 евро	135,4	5,30%	10 823	10 752	3,5%	10 952
15 000 - 24 999 евро	116,1	4,60%	19 158	11 662	3,8%	19 369
25 000 - 49 999 евро	164,9	6,50%	34 716	22 234	7,2%	35 453
50 000 - 99 999 евро	179,9	7,10%	70 000	33 106	10,8%	70 966
100 000 - 249 999 евро	315,5	12,40%	158 543	64 464	20,9%	156 537
250 000 - 499 999 евро	352,1	13,90%	348 614	50 933	16,5%	342 752
≥500 000 евро	742,6	29,30%	1 017 260	96 276	31,3%	1 194 930
Малки стопанства	308,8	12,20%	3 600			
Общо	2 536,70	100,00%	6 847	307 889	100,0%	25 138

Източник: Евростат.

В България в структурата на земеделските стопанства спрямо техния размер и използвана земеделска площ съществуват значителни различия спрямо аналогичната структура в останалите страни членки. Делът на малките земеделски стопанства е значително по-висок от ЕС-28, за сметка на значително по-ниските дялове на средните (3,3 пъти) и големи стопанства (4 пъти).

В България преобладават стопанствата с малък икономически размер, като 68.9% от стопанствата са до 2 000 евро стандартен производствен обем (СПО), 16.1% са в интервала 2000-3999 евро СПО, а други 7.1 % имат 4000-7999 евро СПО. Общо 92% от стопанствата са с размер до 8 000 евро, което е значително по-високо от 72.9% за ЕС-28 (Таблица 29).

Таблица 29. Брой стопанства и използвана земеделска площ (ИЗП) по икономически размер на стопанствата (2010 г.)

Размер	България				ЕС-28			
	Брой стопанства		ИЗП		Брой стопанства		ИЗП	
	хил.	%	хил. ха	%	хил. бр.	%	хил. бр.	%
< 2 000 евро	255,11	68,9%	168,1	3,8%	5461,68	44,6%	8174,2	4,6%
2 000 - 3 999 евро	59,48	16,1%	95,3	2,1%	1939,16	15,8%	6404,9	3,6%
4 000 - 7 999 евро	26,29	7,1%	108,6	2,4%	1528,83	12,5%	9492,8	5,4%
8 000 - 14 999 евро	12,51	3,4%	135,2	3,0%	981,79	8,0%	11384,1	6,5%
15 000 - 24 999 евро	6,06	1,6%	146,2	3,3%	602,07	4,9%	11335,5	6,4%
25 000 - 49 999 евро	4,75	1,3%	242,7	5,4%	627,14	5,1%	19619,5	11,2%
50 000 - 99 999 евро	2,57	0,7%	358,6	8,0%	466,51	3,8%	25816,6	14,7%
100 000 - 249 999 евро	1,99	0,5%	807,4	18,0%	411,81	3,4%	37501,3	21,3%
250 000 - 499 999 евро	1,01	0,3%	985,5	22,0%	148,6	1,2%	20428,8	11,6%
≥500 000 евро	0,73	0,2%	1427,9	31,9%	80,57	0,7%	25657,6	14,6%
Малки стопанства	85,77	23,2%	203,9	4,5%				
Общо	370,5	100,0%	4475,5	100,0%	12248,0	100,0%	175815,16	100,0%

Източник: Евростат.

За целите на политиката за развитие на малките стопанства през програмния период 2014-2020 г. ще се подпомагат малки стопанства с икономически размер между 2 000 и 8 000 СПО. Малките стопанства съгласно тази дефиниция са 85,8 хил. или 23.2% от всички стопанства. Използваната земеделска площ в малките стопанства е 203,9 хил.ха (4.6%). В малките стопанства се създава 12.2% от стандартния производствен обем.

Стопанствата, чийто размер е от 8000 до 249 999 евро СПО в България са едва 7.5%, което е значително под нивото от 25.2% за ЕС-28. У нас те обработват 37-7% от използваната земеделска площ (60.1% за ЕС-28) и общо създават 35-9% от стандартния производствен обем (46.2% за ЕС-28).

Стопанствата, които попадат в групата над 250 000 евро производствен обем, са основно стопанства на юридическите лица. Те се развиват в икономически граници, съизмерими с европейските, имат значителен потенциал за развитие и възможности за постигане на конкурентоспособност на единния европейски пазар. Тези стопанства са 1 740 на брой, или само 0.5% от всички стопанства (при 1.9% за ЕС-28). През периода 2007-2010 г. те са увеличили значително дела си в използваната земеделска площ от 46.0% през 2007 г. на 53.9% през 2010 г. Делът на стопанствата над 250 000 евро в използваната земеделска площ е повече от два пъти по-висок, отколкото средният за ЕС – 26.2%.

През 2010 г. стопанства в групата над 250 000 евро създават 43,2% от общия СПО, което е малко по-ниско от средното за ЕС – 47.8%. В сравнение с 2007 г. този дял се е увеличил с 7.6 п.п.. Средният размер на тези стопанства в България е 1,366 млн. евро СПО, което е 85% от 1,538 млн. евро - средният размер за ЕС-28 за стопанства над 250 хил. евро.

Общият размер на използваната земеделска площ възлиза на 3616965 ха⁴¹ според окончателните данни. 13 хил. бр. земеделски стопани (3.6%) не обработват земя. Средният размер на използваната земеделска площ в стопанствата, които стопанисват земя, е 10,13 ха, но съществуват големи разлики в размера на анкетираните структури – много на брой малки стопанства и малък брой много големи структури – 70.5% от стопанствата са с ИЗП до 1 ха, която представлява по-малко от 2.3% от общата ИЗП на анкетираните единици. 8,163 стопанства (2%) са с ИЗП над 50 ха и стопанисват 84% от земята, от тях 5,232 са стопанствата с ИЗП над 100 ха, които стопанисват 78% от общата ИЗП.

Използване на земята

През 2010 г. използваната земеделска площ⁴² от стопанствата е 4 475,7 хил. ха. В сравнение с 2007 г. тя се е увеличила с 1 425 хил. ха или 46,7%. (Таблица 30). Около 60% от прираста се обяснява с включването при преброяването от 2010 г. на 858.6 ха общо ползвани затревени площи, които при предходните наблюдения на структурата на стопанствата не са изследвани. Ползвана индивидуално от стопанствата земеделска площ е 3 617 хил. ха, което е 19% повече от 2007 г.

---

⁴¹ Използваната земеделска площ на земеделските стопанства включва обработваема земя, трайни насаждения, постоянни пасища и градини. ИЗП на земеделските стопанства не включва обща земя, използвана от няколко стопанства за паша на животните.

⁴² Данните за използвана земеделска площ (ИЗП) от Преброяването на земеделските стопанства 2010 г. (ПЗС 2010) показва площта, използвана самостоятелно от земеделските стопанства, чиито размери са „над прага“ на преброяването. Съгласно методологията ИЗП на земеделските стопанства не включва използвана от стопанства „под праговете“. В България за използвана земеделска площ се провежда и изследването *БАНСИК - Българска анкета за наблюдение на селскостопанската и икономическа конюнктура*. Това е извадкова анкета, която наблюдава площите и тяхното използване, но не се отчита кой ги обработва. В нея се включват и площите, които по дефиниция не попадат в ПЗС 2010 г.

Таблица 30. Предназначение на използваната земеделска площ от стопанствата

Вид	България				ЕС-28	
	2007		2010		2010	
	хил. ха	%	хил. ха	%	хил. ха	%
Обработваема земя	2 663,6	87,3%	3 124,93	69,8%	103 922,6	59,7%
Постоянно затревени площи	279,6	9,2%	1 240,59	27,7%	59 140,7	34,0%
Трайни насаждения	89,8	2,9%	99,65	2,2%	10 702,6	6,1%
Семейни градини	17,8	0,6%	10,36	0,2%	349,6	0,2%
Общо използвана земеделска площ	3 050,7	100,0%	4 475,53	100,0%	174 115,6	100,0%

Източник: Евростат

Юридически статут и ИЗП

През 2010 г. спрямо 2007 г. броят на стопанствата на физическите лица намалява с 27%, но ИЗП се увеличава с 16%. Незначително спада делът им от 99% през 2007 г. на 98% през 2010 г. Намалява броят на кооперациите и използваната от тях площ. Едноличните търговци увеличават както броят си с 17%, и ИЗП с 33%. Най-големи промени се наблюдават при търговските дружества – те удвояват броят си и увеличават с 47% размера на ИЗП (Таблица 31).

Таблица 31. Разпределение на земеделските стопанства и използваната им земеделска площ според статута на стопанствата¹

Юридически статут	2007г.				2010г.				изменение 2010/2007, %	
	Стопанства		Площ ²		Стопанства		Площ		Стопанства	Площ
	брой	%	1 000 ха	%	Брой	%	ха	%		
Физически лица	476 956	99,0%	1 033	33,9%	350 041	98,0%	1 201	33,2%	-27%	16%
Еднолични търговци	1 828	0,4%	409	13,4%	2 134	0,6%	544	15,1%	17%	33%
Кооперации	1 156	0,2%	726	23,8%	941	0,3%	644	17,8%	-19%	-11%
Търговски дружества	1 763	0,4%	782	25,6%	3 639	1,0%	1 151	31,8%	106%	47%
Сдружения и други	217	0,0%	100	3,3%	319	0,1%	76	2,1%	47%	-24%
Общо	48 192	100,0%	3 051	100,0%	357 074	100,0%	3 617	100,0%	-26%	19%

Забележки: 1) Данните не включват животновъдните стопанства без ИЗП; 2) В използваната земеделска земя (ИЗП) не е включена общата земя за паша на животните.

Източник: ПЗС“2010, отдел "Агростатистика", ГДЗГПО, МЗХ

При анализиране на резултатите земеделските стопанства са групирани на “физически” и “юридически” лица. В групата на стопанствата на физическите лица са включени стопанствата, чиито стопани не са регистрирани по някакъв закон. В групата на стопанствата на юридически лица, освен кооперациите и търговските дружества, са включени и стопанствата на едноличните търговци (ЕТ) и сдруженията. Независимо, че по своя юридически статут едноличните търговци и сдруженията не са юридически лица, при анализиране на резултатите от преброяването те са включени в тази група, тъй като по размер и поведение са много по-близко до кооперациите и търговските дружества, отколкото до стопанствата на физическите лица.

Съществуват големи разлики в размера на стопанствата на физическите и юридическите лица (кооперации, търговски дружества, еднолични търговци, сдружения и др.). Стопанствата на физически лица с ИЗП са 350041 броя (98%), а стопанисваната от тях ИЗП е 33%. Само 26 211 (7.5%) от тях стопанисват над 5 ха ИЗП и обработват 80.7% от общата ИЗП на анкетираните физически лица, а 39 физически лица стопанисват над 1000 ха и средният размер на ИЗП достига 1 282,9 ха.

В стопанствата на юридическите лица средната стопанисвана ИЗП е многократно по-голяма – при търговските дружества достига 316,4 ха, а при кооперациите е 683,9 ха. Земеделските кооперации и стопанствата на търговските дружества (вкл. ЕТ) са 2% от общия брой на анкетираните единици, но обработват 47% от ИЗП. Кооперациите обработват 18% от общата ИЗП в стопанствата.

Големите различия между юридическия статут на стопанствата и ИЗП се дължат основно на разликите в данъчните и счетоводни закони на страната. От една страна за земеделските производители, които са физически лица с годишни приходи до 50000 лв. (25565 евро) отчитат само прихода, а разходите се признават до нормативно определени проценти. Затова и малките фермери предпочитат тази форма. С нарастване размера и приходите на стопанството за фермерите е по-изгодно да променят юридическия си статут на Едноличен търговец или Търговско дружество. Съществуват административни пречки пред трансформацията на фермерите в юридически лица – основната е договорите за аренда, които трябва да се преподписват в нотариална форма.

Специализация на стопанствата

37.4% от стопанствата в България (около 138,6 хил.) са смесени. Средната им ИЗП е 2,3 ха. Голяма част от културите, които се отглеждат традиционно върху малки площи, са в тези стопанства. 23,9% от стопанствата отглеждат тревопасни животни, като 52% от тях са тясно специализирани за млекопроизводство, 17% за овцевъдство и 11% за козевъдство. По-висока е средната ИЗП за стопанствата с тревопасни животни.

От стопанствата в страната 17.1% (около 63,1 хил.) се занимават с отглеждането на полски култури, но техният дял в общия стандартен производствен обем е 48.5%. При тях е най-голям размерът на средната използвана земеделска площ в стопанствата – 45 ха. Въпреки че по-голямата част от тях са дребни (над 65% са с размер под 2 хил. евро), в тази група попадат 2/3 от стопанства с размер над 100 хил. евро. Това е една от причините, те да са на първо място със среден размер на СПО от 18.3 хил. евро, което е почти над три пъти по-висок от средния за страната.

Таблица 32. Разпределение на земеделските стопанствата и на стандартния производствен обем (СПО) по типове специализация

Специализация	България						ЕС-28	
	Стопанства		СПО		СПО на стопанство		Стопанства	
	хил. броя	%	млн. евро	%	евро	%	1 000 броя	%
Полски култури	63,4	17,1%	1 231,4	48,5%	19 428	283,8%	3 046	24,9%
Зеленчуци, цветя и гъби	18,2	4,9%	166,0	6,5%	9 107	133,0%	243	2,0%
Трайни насаждения	32,1	8,7%	60,5	2,4%	1 886	27,5%	2 463	20,1%
Тревопасни животни	88,6	23,9%	379,4	15,0%	4 280	62,5%	1 931	15,8%
Свини, птици и зайци	28,6	7,7%	348,8	13,8%	12 201	178,2%	1 424	11,6%
Смесени култури	14,6	3,9%	66,0	2,6%	4 514	65,9%	532	4,3%

Смесени животновъдство	50,2	13,5%	76,4	3,0%	1 523	22,2%	798	6,5%
Смесени култури и животновъдство	73,8	19,9%	208,1	8,2%	2 820	41,2%	1 571	12,8%
Некласифицирани стопанства*	1,0	0,3%	0,0	0,0%	0	0,0%	241	2,0%
Общо	370,5	100,0%	2 536,7	100,0%	6 847	100,0%	12 248	100,0%

Забележка: Некласифицирани са стопанства, при които извършваната от тях дейност не формира СПО. Тук са включени стопанства с угари и други необработвани площи.

Източник: Евростат

Стопанствата, специализирани в отглеждането на свине, птици и зайци са 28,6 хил. (7.7%) и създават 13.8% от СПО, а средният размер на стопанство е 12 201 евро, което е почти 2 пъти над средното за страната. При тях е най-ниската средна ИЗП, причината е, че за отглеждането на тези видове животни голяма част от концентрираните фуражи се закупуват.

Стопанствата, специализирани в отглеждането на зеленчуци, цветя и гъби, са 18,2 хил. и средно стопанисват 1,2 ха ИЗП. С 9 107 евро, което е с почти 2 200 евро над средното за страната, те са на трето място по среден икономически размер.

Стопанствата, отглеждащи трайни насаждения (основно лозя и овощни насаждения) са 32,1 хил. (8.7%), средно имат 2 ха ИЗП, но формират едва 2.4% от СПО. Това е така, защото 87% от всичките 32 хил. стопанства в тази група имат СПО под 2 хил. евро.

Под средния размер са стопанствата, отглеждащи тревопасни животни, трайни насаждения и смесените стопанства, като при последните средният размер е най-нисък.

Животновъдство

За периода 2007-2010г. с 33.1% намаляват земеделските стопанства, в които се отглеждат селскостопански животни, птици или пчелни семейства (Таблица 33) и през 2010 г. техният брой е 279,7 хил.. С 10 п.п. намаляват стопанствата, които отглеждат животни – от 85% през 2003 г. до 75% през 2010 г., но нивото остава значително над стойността за ЕС-28 от 56% за 2010 г. Аналогични са тенденциите за ЕС-28, но спадът е по-слабо изразен. Средният брой животински единици, отглеждани в 1 стопанство, нараства от 3 ЖЕ през 2007 г. до 4,1 ЖЕ през 2010г. (+37.9%), но остава почти 5 пъти по-нисък от ЕС-28, а именно 19,5 ЖЕ/стопанство.

Таблица 33. Брой земеделски стопанства, отглеждащи животни, животински единици брой и средно на 1 стопанство

Показател	България			ЕС-28		
	2007	2010	2010/2007 (%)	2007	2010	2010/2007(%)
общо стопанства (1 000 броя)	493,1	370,5	-24,9%	13 808,5	12 248,0	-11,3%
стопанства с животни (1 000 броя)	418,2	279,7	-33,1%	8 708,3	6 916,7	-20,6%
% стопанства с животни	85%	75%	-11,0%	63%	56%	-10,5%
животински единици (1 000 броя)	1 246,0	1 149,5	-7,7%	136	135 212,3	-1,2%
ЖЕ на стопанство	3,0	4,1	37,9%	15,7	19,5	24,4%

Източник: Евростат

Тенденциите за периода 2007-2010 г. при броят на отглежданите животни са разнопосочни. Сравнително голям е спадът при свинете (-21%) и еднокопитните (-19%), лек спад се наблюдава при говедата (-3%) и овцете (-1%), задържане в броя на отглежданите птици и ръст при зайците (+20%) и пчелните семейства (+58%).

Намаляват значително броят стопанства, които отглеждат птици (-47%) и свине (-40%), в тези категории намалява броят на дребните стопани физически лица и тяхното място се заема от юридически лица. Между 24% и 33% са отказалите се стопанства от отглеждане на еднокопитни, говеда, овци и кози. Ръст от 13% се забелязва при стопанствата отглеждащи пчелни семейства (Таблица 34).

Таблица 34. Земеделски стопанства и отглежданите в тях селскостопански животни* по видове и категории

Видове и категории животни	Животни* (1 000)			Стопанства (1 000)		
	2007	2010	2010/2007 (%)	2007	2010	2010/2007 (%)
Еднокопитни	138,7	112,6	-19%	121,8	92,8	-24%
Говеда	602,0	586,4	-3%	133,3	95,9	-28%
Овце	1 433,8	1 415,2	-1%	137,8	91,8	-33%
Кози	378,5	388,9	3%	113,8	84,6	-26%
Свине	847,8	670,5	-21%	153,9	82,3	-47%
Птици	17 440,0	17 490,0	0%	383,0	230,5	-40%
Зайци	120,6	144,9	20%	23,6	23,7	1%
Пчелни семейства	372,8	588,7	58%	21,3	24,0	13%
Други	n.a.	n.a.	n.a.	2,8	0,1	-98%

*С изключение на пчелите, които са в брой пчелни семейства

Източник: Евростат

Над 50% от животните и птиците се отглеждат в търговските дружества. Там е съсредоточено отглеждането на свине (60%) и на птици (59%). В стопанствата на физическите лица се отглеждат 84% от говедата (със среден брой 5 говеда в стопанство) и 97% от пчелните семейства (със среден брой 24 пчелни семейства в стопанство). Сравнително дребни остават стопанствата, в които се отглеждат кози – със среден брой 4,6 животни в стопанство.

Счетоводство на земеделските стопанства

През 2010 г. остава тревожно голям броят на стопанствата, които не водят счетоводство 335 хил. или 90% от всички стопанства (Таблица 35), независимо, че се наблюдава лек спад с 6 п.п. спрямо 2003 г. Основната причина за това е, че на земеделските производители, които са физически лица в България е дадена възможност за облекчен режим на водене на счетоводство и плащане на данъци (водят отчетност само приходите си и платените осигуровки, а за останалите разходи се прилага нормативно признат процент). Липсата на отчетност има отрицателни последици – те могат да определят разходите, себестойност и други показатели по дейности и култури, което дава отражения върху възможностите им да планират своето развитие и да повишат конкурентоспособността си.

Броят стопанства, водещи различни видове счетоводство се увеличава през разглеждания период, като най-значително е за „Справка за приходите и разходите“.

Таблица 35. Разпределение на земеделските стопанства според вида на воденото счетоводство

Водене на счетоводство	2003		2010	
	брой	%	брой	%
Не води счетоводство	637 759	96%	335 048	90%
Справка за приходите и разходите	21 995	3%	24 701	7%
Едностранно счетоводство	1 896	0%	3 792	1%
Двустранно счетоводство	3 898	1%	6 681	2%
Общо	665 548	100%	370 222	100%

Източник: ПЗС“2010 г., отдел "Агростатистика", ГДЗГПО, МЗХ

Териториално разпределение

Разпределението на стопанствата по райони за планиране (NUTS 2), съгласно данните от преброяването на земеделските стопанства през 2010 г., показват, че най-голям е техният брой в Южен централен (30% от всички стопанства), като същевременно това е и районът с най-малък среден размер на стопанствата (5,7 ха), което се дължи вероятно на факта, че в този район поради благоприятните климатични условия се отглеждат повече зеленчуци, който като екстензивна култура в повечето случаи се отглеждат в по-малки по-размер стопанства. (Таблица 36). В останалите райони броят на стопанствата е по-равномерно разпределен (по райони варира от 12% до 19% от общия брой). За всички райони за планиране се наблюдава намаление на броя на стопанствата, като най-осезаемо е намалението в Северозападен (43% намаление) и Северен централен район (32%). Едновременно с това за всички райони се наблюдава и увеличаване на използваната земеделска площ, което води и до увеличаване на средния размер на земеделските стопанства във всички райони. По отношение на броя на животинските единици и тяхното общо намаляване с 8% по райони за планиране, тенденцията е разнопосочна - в Североизточен и Югоизточен район за планиране има увеличение съответно с 7% и 12%, а в останалите райони има намаление, като най-значително е в Южен централен и Северозападен район съответно с 19% и 18%. Макар и значително да са намалели животните в Южен централен район, все още това е районът с най-голям дял на животинските единици – почти ¼ от общия брой. В този район също така е най-големия брой на ГРЕ – 31% от общия брой т.е. това е районът, в който са съсредоточени голям брой от земеделските стопанства и заетите в сектора.

Таблица 36. Земеделски стопанства, използвана земеделска площ, животински единици и работна сила по райони за планиране (NUTS 2)

Район	Брой стопанства				ИЗП				
	2007	2010	изменение 2010/2007		2007	2010	изменение 2010/2007		Средно на стопанство
	хил.	хил.	% от страната	%	хил. ха	хил. ха	% от страната	%	
България	493,1	370,5	100%	-25%	3050,7	4475,5	100%	47%	12,1
Северозападен	90,3	51,3	14%	-43%	614,3	881,7	20%	44%	17,2
Северен централен	63,8	43,3	12%	-32%	661,1	806,1	18%	22%	18,6
Североизточен	56,3	43,8	12%	-22%	655,3	804,6	18%	23%	18,4
Югоизточен	66,9	57,0	15%	-15%	561,3	874,3	20%	56%	15,3
Югозападен	82,2	65,6	18%	-20%	193,4	480,9	11%	149%	7,3

Район	Брой стопанства				ИЗП				
	2007	2010	изменение 2010/2007		2007	2010	изменение 2010/2007		Средно на стопанство
Южен централен	133,6	109,5	30%	-18%	365,4	628,0	14%	72%	5,7

Район	Животински единици				Работна сила				
	2007	2010	изменение 2010/2007		2007	2010	изменение 2010/2007		Средно на стопанство
	хил.	хил.	% от страната	%	хил. ГРЕ	хил. ГРЕ	% от страната	%	ГРЕ
България	1 246,0	1 149,5	100%	-8%	494,5	406,5	100%	-18%	1,1
Северозападен	192,1	158,3	14%	-18%	77,4	50,7	12%	-34%	1,0
Северен централен	209,0	193,6	17%	-7%	77,8	51,9	13%	-33%	1,2
Североизточен	170,0	182,5	16%	7%	63,8	53,1	13%	-17%	1,2
Югоизточен	195,1	219,2	19%	12%	57,5	59,3	15%	3%	1,0
Югозападен	142,0	122,2	11%	-14%	72,8	64,6	16%	-11%	1,0
Южен централен	337,8	273,7	24%	-19%	145,2	126,8	31%	-13%	1,2

Източник: ПЗС“2010, отдел "Агростатистика", ГДЗГПО, МЗХ

II.4. Земеделско производство

II.4.1. Производство в растениевъдството

В структурата на ИЗП и обработваемата земя на България през последните години преобладават зърнените и маслодайни култури (Таблица 37). Относителният дял на площите със зърнени култури в ИЗП е нараснало от 26% през 2007 г. на 37% през 2012 г., също така площите с тези култури са се увеличили с 46%. Основната зърнена култура със стратегическо значение при осигуряване на зърнения баланс на България е пшеницата. Това е зърнената култура, която участва активно, както в удовлетворяване на вътрешното търсене и потребление, така и във външнотърговските потоци. Тя заема 23% от ИЗП през 2012 г.

Таблица 37. Площи по култури, хил. ха

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Използвана земеделска площ	5 116.2	5 100.8	5 029.6	5 051.9	5 087.9	5 123.0
Общо зърнени (в т.ч. ориз)	1 306.6	1 713.5	1 483.6	1 770.3	1 768.7	1 903.2
от тях:						
- Пшеница	1 082.4	1 111.5	1 184.8	1 137.7	1 137.5	1 185.0
- Ечемик	186.9	222.7	258.5	245.3	179.0	191.4
- Царевица	214.4	329.3	274.2	327.5	399.4	466.8
Слънчоглед	602.4	721.7	683.7	729.9	747.1	780.8
Рапица	54.0	87.5	108.4	212.0	231.3	134.5
Технически (индустриални) култури*	72.6	75.8	88.6	106.4	76.2	65.8
Картофи	22.4	21.7	14.0	13.8	16.2	14.9
Винено грозде	113.7	107.4	97.9	46.8	43.7	58.2
Овощни култури	28.4	22.0	24.3	38.8	38.6	31.6
Зеленчуци	24.2	24.2	31.4	23.9	26.3	19.7

Забележка: Технически (индустриални) култури* включват влакнодайни култури (лен, памук, коноп и др.), тютюн, хмел и др.

Източник: за общо ИЗП - „Агростатистика”, МЗХ; за овощни култури - МЗХ, отдел "Агростатистика", анкета "Производство на плодове в България"; за останалите данни –Евростат;

На второто място по ИЗП от всички култури и с най-голяма заемана площ и значение от маслодайните култури у нас е слънчогледът. Той заема 15% от ИЗП през 2012 г. и за периода 2007-2012 г. обработваните площи със слънчоглед са се увеличили с 30%. Слънчогледът също е стратегическа за България култура. Той играе важна роля за осигуряване на растителни масла, спомага за правилен сеитбооборот на земеделските култури и е едно от най-добрите медоносни растения. Преобладаващ дял в площите с останалите маслодайни култури заема рапицата, макар и през 2012 г. площите заети с тази култура да са намалели с 40%, те все още са над 1,5 пъти повече спрямо 2007 г. Рапицата и репицата са зимни маслодайни култури. Рапицата се наложи като високопродуктивна култура, макар климатично да не е така добре адаптирана както репицата. Интересът към рапицата се дължи най-вече на факта, че тя е една от най-добрите сеитбооборотни култури.

Производството в зърнения сектор след 2006 г. значително нараства, като за периода от 2007 до 2012 г. то се увеличава с 118%. Делът на зърнените култури в стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие постепенно се увеличава за периода 2007-2012 г. и от 17% в началото на периода достига 35% през 2012 г.

Годишното производство на пшеница, с изключение на 2007 г., е сравнително на еднакво ниво, докато това на царевичата очевидно се влияе от валежите през отделните години, но и при двете култури има значително увеличение на производството за 2012 г. спрямо 2007 г. – за пшеницата с 86%, а за царевичата почти 4,5 пъти. При маслодайните култури също се отчита значително увеличение на производството за този период – при слънчогледа увеличението е почти 1,5 пъти, а при рапицата почти два пъти. Тези нива на производство на зърнени и маслодайни култури сравнени с по-ниското увеличаване на площите свидетелстват за увеличаване на средните добиви за периода. Делът на пшеницата и слънчогледът в стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие постепенно се увеличава за периода 2007-2012 г. и съответно от 12% и 5% в началото на периода достига 23% и 15% през 2012 г.

Възходящото развитие на сектор зърнопроизводство се дължи преди всичко на икономически фактори. Зърнопроизводството е един от секторите, за които страната притежава добри природни и климатични предпоставки и който осигурява ликвидна и борсова стока, която сравнително лесно се реализира на пазарите, докато самото производство от агро-технологична гледна точка е лесно осъществимо от съществуващите стопански субекти в страната, работещи в условията на действащата политика. Прилаганата политика по I стълб – СЕПП, при която плащанията се извършват на базата на площ, стимулира подотрасли, които разчитат на икономии от мащаба на производството и ниска интензивност на разходите на единица площ. Това обяснява силното разрастване в сектор зърнопроизводство. Въпреки това средните добиви на зърнените култури като цяло (16% по-малко за 2011 г. и 25% за 2012 г.) и в частност на пшеницата (25% по-малко за 2011 г. и 26% за 2012 г.) и ечемика (9% по-малко за 2011 г. и 21% за 2012 г.) са по-ниски от средните в ЕС (Таблица 38). Това показва, че този сектор също се нуждае от модернизация и повишаване на производителността на труда и ефективността.

Таблица 38. Продукция от растениевъдството, хил. тона

Продукция:	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Общо зърнени	3 201.9	7 015.6	6 427.2	7 136.4	7 520.4	6 988.0
- Пшеница	2 390.6	4 632.2	3 976.9	4 094.6	4 458.5	4 455.1

- Царевица	312.9	1 368.3	1 290.8	2 047.4	2 209.2	1 717.8
- Ечемик	419.8	878.0	858.7	833.3	707.0	661.9
Слънчоглед	564.4	1 300.7	1 318.0	1 536.3	1 439.7	1 387.8
Рапица	93.0	231.2	235.5	544.8	519.9	271.0
Картофи	298.7	353.1	231.7	251.2	232.3	151.3
Винено грозде	324.1	307.6	245.4	210.4	228.5	251.4
Овощни култури	104.6	90.7	106.2	152.1	163.1	123.6
Зеленчуци	483.6	498.3	493.1	498.3	447.3	377.0

Източник: за общо ИЗП - „Агостатистика”, МЗХ; за овощни култури - МЗХ, отдел "Агостатистика", анкета "Производство на плодове в България"; за останалите данни – Евростат

Таблица 39. Разпределение на крайната стойност от отрасъл земеделие по основните земеделски култури (по текущи цени на производител)

Продукти	% от стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Зърнени култури	17%	27%	22%	27%	33%	35%
Пшеница и лимец	12%	18%	13%	15%	19%	23%
Ечемик	2%	3%	3%	3%	3%	3%
Царевица за зърно	1%	5%	5%	9%	10%	8%
Рапица и репица	1%	2%	2%	5%	6%	3%
Слънчоглед	5%	9%	8%	13%	13%	15%
Тютюн	2%	2%	3%	2%	3%	1%
Зеленчуци	16%	14%	8%	6%	3%	3%
Картофи	3%	2%	3%	2%	1%	1%
Плодове	7%	4%	5%	4%	3%	4%
Продукция от растениевъдството	55%	63%	63%	66%	68%	69%

Забележка: * - за 2012г. данните са прогнозни; Източник:отдел„Агостатистика”, МЗХ;

За периода 2007–2012 г. се наблюдават колебания в размера на площите заети със зеленчуци и се редуват години на увеличение и намаление, като през 2012 г. площите са намалели с 19% спрямо 2007 г.. Произведените количества зеленчуци също намаляват особено за 2011 и 2012 г., като през 2012 г. те са с 22% по-малко от 2007 г.. Трябва да се отбележи и значително намаление на дела на зеленчуците в стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие, от 16% през 2007 г., постепенно спада на едва 3% през 2012 г. По отношение на плодовете и по-специално на овощните култури също се наблюдават колебания в размера на заетите площи, но все пак площите с овощни култури през 2012 г. са с 11% повече спрямо 2007 г. Принос за това имат и фондовете на ЕС, благодарение на които са осигурени средства за създаване на нови овощни насаждения. Намалява делът на плодове в стойността на крайната продукция на отрасъл земеделие от 7% през 2007 г., спада на 4% през 2012 г. По тази причина през последните години България се превърна в нетен вносител на плодове и зеленчуци, предназначени за консумация в пряко състояние и за преработка. За това допринесе и недостатъчното и дебалансирано спрямо други земеделски сектори финансовото подпомагане.

Данните за произведените количества от зеленчуци показват тенденция на снижение, макар да има изключение през 2008 г., когато са произведени 506,9 хил. тона. Произведеното количество е по-високо през тази година поради добрите климатични условия. Като цяло е налице тревожен спад в производството. Преди всичко това се обяснява с намалението на площите, тъй като средните добиви остават ниски, но не варират значително. Прави

впечатление, че при основните култури - домати и пипер е налице тенденция на значително намаление на произведените количества.

Най-силен е спадът (49% намаление за 2012 г. спрямо 2007 г.) при площите от виненото лозарство, което се дължи на изкореняване и извеждане от плододаване на стари лозя, но все пак трябва да се отбележи че през 2012 г. негативната тенденция се обръща и площите заети с винени лозя се увеличават с 33% спрямо 2011 г.. Производството на грозде за периода е намаляло чувствително, но с по-малки темпове спрямо намалението на площта, тъй като са повишени средните добиви и изкоренените лозови насаждения лозя са били с влошената възрастова структура.

Значителен е спадът и в картофопроизводството. Площите до 2012 г. са намалели с 33% спрямо 2007 г., а производството почти наполовина (49%). Намалява и от 3% (2007 г.) на 1% (2012 г.) дялът на производството на картофи в стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие. Средният добив от картофи в България през 2011 г. и 2012 г. е съответно с 2,27 пъти и 3 пъти по-нисък от средния за ЕС.

II.4.2. Производство в животновъдството

II.4.2.1. Брой на селскостопанските животни

България е страна с големи традиции в животновъдството и с благоприятни условия за развитие, както на преживното животновъдството (наличие на над 1,7 млн. ха пасища и ливади), така и на свиневъдството и птицевъдството, като един крупен производител на фуражи. Плътността на животновъдството, изразена в животински единици на 1 ха ИЗП, е от най-ниските в ЕС – само 0,4 животинска единица на 1 ха. Трудностите при структурното приспособяване на българското селско стопанство са най-силно изразени в животновъдството. За всички основни видове животни (говеда, свине, овце, кози, свине и птици) се отчита тенденция на намаляване на животните. Най-слабо изразена тя е в говедовъдството в т.ч. крави за мляко, където броят на животните е намалял с 12% от 2007 г. до 2012 г., но все пак трябва да се отбележи че през 2012 г. (както през 2009 г.) броят на млечните крави намалява под 300 хил.. Драстичен е спадът на броя на свинете. Намалението е устойчиво, като за пет години надминава 40%. Също толкова показателна за състоянието на сектора е картината при свинете-майки - броят им през 2012 г. е само 69% от този през 2007 г.. Броят на овцете и козите също намалява - с 18%, като все пак той се стабилизира през 2009-2011 г. и слабо намалява през 2012 г.. При птиците също има намаление от 18%, както то е по-силно изразено при кокошките-носачки, където намалението е 31%.

Спадът в броя на животните след 2007 г. до голяма степен се дължи на спомената неяснота по отношение на бъдещето на масовите малки фамилни стопанства, отглеждащи до 5 глави ЕРД, които при сега работещата система за сертифициране на стопанствата и политиката за подпомагането на малките ферми е почти невъзможно да отговорят на изискванията на Общия европейски пазар. Намалението на поголовието от ЕРД се дължи основно на намалението на отглежданите животни в малките стопанства. Тези стопанства или намаляват броя на животните, или напълно прекратяват дейността си (Таблица 40).

Таблица 40. Брой на селскостопанските животни (хил. бр.)

<i>Вид животни</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Говеда	611.0	574.1	547.9	553.7	567.5	535.3
в т.ч. крави	349.9	330.4	312.7	332.3	336.3	323.0

в т.ч. крави за мляко	335.9	314.7	296.8	313.6	313.2	294.5
Свине	888.6	783.7	729.8	664.0	608.3	531.0
в т.ч. свине-майки	70.4	62.0	56.5	54.2	53.4	48.8
Овце и кози	2 021.9	1 849.7	1 761.1	1 724.3	1 796.0	1 655.2
в т.ч. овце и кози - майки	1 639.4	1 553.3	1 438.6	1 371.0	1 446.1	1 395.9
Птици – общо	18 698.0	17 548.0	17 400.0	15 934.0	14 655.0	15 260.0
в т.ч. кокошки-носачки и подрастващи носачки	9 252.0	8 798.0	8 779.0	7 800.0	6 627.0	6 338.0

Източник: „Агростатистика”, МЗХ за свине-майки, овце и кози-майки и птици; за другите данни - Евростат.

II.4.2.2. Продукция от животновъдството

Намалението на броя на животните води до понижаване на продукцията в животновъдството (с известна условност за млякото поради увеличаване на средния млеконадой). При говеждото и телешкото месо продукцията в кланично тегло през последната година (2012 г.) представлява 93% от тази през началната (2007 г.), като се наблюдава стабилизиране на производството. Същото може да се отбележи за свинското месо, където намалението е само 4%. Намалението в производството на овче месо за периода достига 35%.

При птичето месо също се наблюдава стабилност на производството за целия период – намалението за 2012 г. е с 8% спрямо 2007 г. За целия период намалението на яйцата е 26%. Производство на краве мляко се стабилизира на ниво от около 1 100 млн. литра. През 2009 г. то е на равнище от 76% от това през 2000 г. При овчето и козето мляко, с изключение на 2011 г., се наблюдава постоянна тенденция на намаление, като за целия период намалението е 16% (Таблица 41).

Таблица 41. Продукция от животновъдството

Продукти:	Мярка	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Говеждо и телешко месо в кл.т.	хил. т.	21.8	19.9	21.9	19.6	20.9	20.4
Свинско месо в кл.т.	хил.т.	76.3	73.8	73.7	70.5	72.5	73.2
Овче месо в кл.т.	хил.т.	21.3	20.9	17.4	17.0	15.9	13.8
Птиче месо в кл.т.	хил.т.	116.4	108.6	130.2	106.9	103.9	107.6
Яйца	млн.бр.	1 579.3	1 508.0	1 429.2	1 437.5	1 185.0	1 174.4
Краве мляко	млн. л	1 114.9	1 109.9	1 042.1	1 091.6	1 093.0	1 093.0
Овче и козе мляко	млн. л	167.1	160.9	146.9	141.2	146.4	140.7

Източник: „Агростатистика”, МЗХ, Евростат.

Може да се направи изводът, че през последните 5 години птицевъдството по отношение на производството на птиче месо е относително стабилно. Делът на птиците в стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие остава почти непроменена за периода 2007-2012 г – намалява са само с 1% от 6% в началото на периода на 5% в края. Птицевъдството е най-добре развито в зърнопроизводствените райони, което е продиктувано от естествените нужди от интегриране и икономии от мащаба. Специфични характеристики на подотрасъл птицевъдство са: бърз оборот на капитала, което привлича инвеститорите; внедрени съвременни технологични системи при производството и преработката на продукцията; голям напредък на генетиката и селекцията; големи постижения в дълбочинната преработка на яйцата и производството на краен продукт с по-висока добавена стойност на единица инвестиция в сравнение с редица подотрасли на аграрното производство. При яйцата независимо от намаляването на произведените количества техният дял в стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие остава

постоянен – 4%. При овцете и козите намалението също е минимално – от 5% на 4%. Най-значителен е спадът в дялът на млякото в стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие от 18% на 12% (Таблица 42).

Таблица 42. Разпределение на крайната стойност от отрасъл земеделие по животни и животински продукти (по текущи цени на производител)

<i>% от стойността на крайната продукция от отрасъл земеделие</i>						
<i>Продукти</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012*</i>
Едър рогат добитък	4%	3%	3%	3%	2%	2%
Свине	6%	4%	5%	4%	4%	4%
Овце и кози	5%	4%	4%	3%	4%	4%
Птици	6%	5%	6%	6%	5%	5%
Мляко	18%	15%	13%	12%	13%	12%
Яйца	4%	4%	4%	4%	3%	4%
Продукция от животновъдството	45%	37%	37%	34%	32%	31%

* - за 2012г. данните са прогнозни;

Източник:отдел„Агростатистика”, МЗХ;

Трябва да се подчертае, че в говедовъдството от 2007 г. досега се наблюдава постепенно увеличаване на броя на месодайните крави. Може да се очаква, че месодайното говедовъдство в страната ще продължи да се развива и да се разширява, за което има предпоставки, една от които е невъзможността на малките стопанства от III категория да покрият изискванията за качество на произвежданото мляко. Много от стопанствата след изтичане на дерогационния период ще бъдат принудени да потърсят други алтернативи. Същевременно страната разполага с привлекателни условия, от гледна точка на пасища и природни условия, за разрастване на месното говедовъдство и с решаване на въпросите на пазарната реализация и разработване на вертикалните връзки в това производство могат да се очакват положителни тенденции. Овцевъдството, което е водещ подсектор в миналото, също притежава сравнителни предимства, дължащи се на местните традиции и производството на уникални продукти, свързани с овчето мляко и агнешко месо.

Като цяло животновъдството в България е в упадък, като в някои от подотраслите, като млекопроизводство, негативните тенденции вероятно ще продължат. Стабилизирането на свиневъдството е свързано със засилване на пазарната ориентация и навлизането на нови технологии за отглеждане и генофонд, които да гарантират по-висока репродукция и продуктивност при угояването на животните. При овцевъдството ключови проблемите са проблемите с работната ръка, с преработката на суровината от страна на преработвателните предприятия и достигането на продукцията до крайния потребител.

Ключов момент за развитието на животновъдството е повишаване на качеството на произвежданата продукция, което може да се постигне, чрез въвеждане на иновативни технологии, модерни методи за управление на фермите и доброволно поети ангажименти за хуманно отношение към животните, които надхвърлят съответните задължителни стандарти и изисквания. Подобреното качество ще окаже положителен ефект и върху тези сектори от хранителната индустрия (млекопреработвателна и месопреработвателна), в които има недостиг на качествени местни суровини.

Хуманното отношение към животните е пряко свързано с производството на безопасни храни и опазване на околната среда. Практиката в България показва, че фермерите доста често не спазват предвидените в законодателството норми. Например в сектор млечно

животновъдство към 01.11.2013 г.⁴³ все още 90% от стопанствата са в 3-та категория и в тях се отглеждат 54% от млечните крави.

Изследване на БАБХ показва, че повечето фермери занимаващи се с отглеждане на животни се стремят единствено да спазват предвидените в законодателството норми, но не и да ги надхвърлят, за да създадат още по-добри условия за отглежданите животни. В повечето от случаите те нямат възможност за съпоставка на прилаганите от тях практики и на новите научни обосновки на хуманното отглеждане на животните. Друга пречка за надхвърляне на задължителните стандарти се явяват завишените разходи за тяхното въвеждане и спазване. Така за животните основно се съблюдава свободата от глад и жажда – чрез задоволяване с адекватно количество храна, но това не винаги е така по отношение на балансираността ѝ. Значително се подценяват свобода от дискомфорт (чрез предоставяне на подходящо обкръжение включително подслон и подходяща площ за почивка) и свободата да изразяват нормално поведение (чрез предоставяне на достатъчно пространство, подходящо оборудване и обкръжение на себеподобни). Това от своя страна косвено води и до ограничаване на свободите, от страх и стресови ситуации (условията за работа с животните е затруднена) и от болка, нараняване и заболявания (напр. при по-голяма гъстота е увеличен рискът от нараняване, затруднена е бързата диагностика, профилактиката и лечението).

Упоменатото до тук разглежда фермите като рисково звено в хранителната верига или в разпространението на заболявания. Те обаче влияят и на околната среда – при отглеждане на животните с технологии, несъобразени с тяхната биология и физиология, нарастват излъчваните от фермите метан и амоняк.

Същевременно се засилва тенденцията потребителите на животински продукти и обществото като цяло все по-често да се интересуват от начина на отглеждане на животните и дали той е хуманен. Завишават се очакванията за хигиената и здравето на животните. Поемането на доброволни ангажименти е в съответствие с политиката на ЕС – изпълнение на *Директива 98/58/ЕО на Съвета от 20 юли 1998 година относно защитата на животни, отглеждани за селскостопански цели* и на Стратегия на Европейския съюз за защита и хуманно отношение към животните за периода 2012—2015 г. (http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/actionplan/actionplan_en.htm).

Също така се очаква въвеждането на технологии и практики, които надхвърлят съответните задължителни стандарти и изисквания да окажат положително влияние в три насоки: за подобряване хигиената, здравния статус и благосъстоянието на животните; за повишена безопасност на храните и покриване изискванията на всички потребители; както и да окажат положително въздействие върху околната среда (чрез намаляване на замърсяването, въвеждане и промотиране на екологосъобразни практики).

Животните, които биха могли да се отглеждат при подобрени условия за хуманно отношение са дадени в следващата таблица.

Таблица 43 Животни по видове , отглеждани в животновъдни обекти, регистрирани по реда на чл. 137 от ЗВД спрямо общ брой за страната

Вид животни	в регистрирани обекти ('000) ¹	Общо брой ('000) ²	%
Биволи	6.5	10	65%

⁴³ Източник: Регистър на дирекция „Животновъдство“, МЗХ

Говеда	294.3	574.3	51%
Овце	249.1	1 351	18%
Кози	25.3	284.7	9%
Общо	575.2	2 219.5	26%

Източник: ¹ БАБХ към 28.10.2014 г.; ² Структура на земеделските стопанства през 2013 година (FSS'2013), предварителни резултати

II.4.3. Биологично земеделие

Биологичното земеделие пряко допринася за стабилизиране на екосистемите, запазване и възстановяване на природните ресурси, развитие на селските райони и предотвратяване на процеса на изоставяне на земите. Биологичното земеделие води и до стабилизиране на доходите на земеделските стопани чрез навлизане на нови, развиващи се пазари на здравословни хранителни продукти.

Развитието на биологичното земеделие може да допринесе от една страна за значителното намаляване на емисиите от парникови газове и поглъщането на въглерода в почвите и биомасата чрез намаляване на използваните транспортни горива, минерални торове и препарати за растителна защита и др. От друга страна подходящите сеитбообороти, които осигуряват добър почвен воден запас при суши и бързо водно инфилтриране по време на интензивни валежи са в основата на приспособяването на земеделските системи към промените в климата.

Биологичното производство в България е в начален стадий на своето развитие (стадият на бурен растеж), затова потенциалните възможности пред него са големи. България разполага с благоприятни възможности за развитие на биологичното земеделие. Съществува потенциал за значително увеличаване на броя на биологичните оператори и размера на площите и броя животни в система на контрол, както и нарастване на видовото разнообразие на отглежданите по биологичен начин култури и селскостопански животни.

Българските биологично произведени продукти имат добра реализация и са конкурентни на европейския пазар, докато пазарът на биопродукти в България може да се определи по-скоро като зараждащ се.

По ПРСР 2007-2013 г. биологичното земеделие се насърчава по няколко мерки:

По **мярка 214 „Агроекологични плащания”**, подмярка „Биологично земеделие”, направления „Биологично растениевъдство” и „Биологично пчеларство”, голяма част от българските биологични производители в период на преход и преминали периода на преход, получават компенсаторни плащания. С официално одобреното шесто изменение на ПРСР са приети нови по-високи нива на компенсаторните плащания за биологичните производители, което е допълнителен стимул за увеличаване на произведените по биологичен начин продукти.

По **мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства”** е определен гарантиран бюджет в размер на 23,495,000 евро за инвестиции в специални съоръжения и механизация, сгради, друга недвижима собственост, включително трайни насаждения и съответно оборудване, необходими за преминаване на стопанството към биологично производство.

По **мярка 112 „Създаване стопанства на млади фермери”** се дава приоритет на кандидати, които са биологични производители и за кандидатстване по мярка 214.

С мярка 142 „Създаване на организации на производители” се подпомага създаването на организации на производители на биологично произведени продукти.

По мярка 111 "Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания" се финансира провеждането на информационни дейности и обучителни мероприятия за биологичните производители, тясно свързани с тяхната дейност.

Таблица 44. Напредък на договорени средства по гарантиран бюджет по мярка 121 към за периода 2008-2012 г.

показател	2008	2009	2010	2011	2012	Общо
брой проекти	0	4	6	64	64	138
общо публични средства - хил. Евро	0	117	427	8295	6,391	15,230

По мярка гарантирания бюджет на 121 към 31.12.2012 г. са одобрени общо 138 проекта с размер на публичните разходи от 15.23 млн. евро (65% от бюджета). До 2010 г. интересът е слаб, но през 2011 и 2012 г. се наблюдава голямо увеличението на одобрените средства и проекти.

От посочените възможности безспорно най-често използваната и с най-голям ефект е мярка 214. Общо за биологично растениевъдство и пчеларство до края на 2012 г. са платени почти 18.4 млн. евро.

Броят биологични оператори, които кандидатства по мярка 214 постоянно нараства и през 2012 г. достига 1250, което е 4 пъти повече спрямо 2008г. (Таблица 45) Това показва, че са кандидатствали 75% от биологичните оператори, които имат право.

За периода нарастват 4,3 пъти площите, с които се кандидатства за подпомагане и през 2012 г. те са 27 173 ха (Таблица 46). Одобрените за подпомагане площи през 2012 г. са 24173 ха и са се увеличили почти 8 пъти спрямо 2008 г. Поради интензивното ежегодно нарастване на сертифицираните площи (до 90%) и липсата на данни към края на приема на заявления (до 15 май без санкции и до 9 юни със санкция по 1% за всеки ден закъснение), не може точно да се определи каква част от сертифицирани площи са заявени и одобрени за подпомагане по мярка 214.

При метод „n-1” се сравняват данните за брой кандидати за година n към брой оператори за година n-1 (напр. 2008/2007). Съгласно чл. 37, ал. 1, т. 2 на Наредба 11/2009 г. при кандидатстване за първи път, кандидатите трябва до 31 декември на годината, предхождаща кандидатстването, да са сключили договор с контролиращо лице за преминаване към и/или продължаване на управлението в съответствие с правилата за биологично производство или да са сключили договорите за подизпълнител. Но при всички използвани методи се установява, че делът на подпомаганите площи нараства след 2010 г., за което влияние оказва основно увеличението нива на компенсаторни плащания по мярка 214.

Биологичното производство се развива интензивно през последните години, като се наблюдава растеж в почти всички наблюдавани оператори.

През 2012 г. най-голям е броят на регистрираните биологични земеделски производители 2754 (1 918 оператори и 836 подизпълнители), следвани от преработватели на биологична продукция и други (търговци, вносители и износители) (Таблица 45). В сравнение с 2007 г., през 2012 г. броят на операторите в система на контрол е нараснал повече от 8,5 пъти, а производителите са се увеличили над 10 пъти.

Таблица 45. Брой оператори (производители, преработватели, търговци) в биологичното производство

<i>Оператори</i>	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2007 (%)
Производители	240	254	446	718	1 562	2 754	1048%
Преработватели	42	36	68	68	67	81	93%
Други	57	47	32	34	37	48	-16%
Общо	339	337	546	820	1666	2883	750%
Промяна годишно %		0.6%	62%	50%	103%	73%	
Подадени заявления по мярка 214		306	360	592	840	1250	
Промяна годишно, %			18	64	42	49	
Дял на кандидатите по мярка 214 от всички биологични производители, % - по метод „n” ¹⁾		90	66	72	52	43	
Дял на кандидатите по мярка 214 от всички биологични производители, % - по метод „n-1” ²⁾		90	107	108	102	75	

Източник: Евростат, Изчисления на експертите от предварителната оценка по данни на МЗХ и собствени изчисления

*1) При метод „n” се сравняват данните за брой кандидати и общ брой оператори за съответната година; 2) При метод „n-1” се сравняват данните за брой кандидати за година n към брой оператори за година n-1 (напр. 2008/2007). Съгласно чл. 37, ал. 1, т. 2 на Наредба 11/2009 г. при кандидатстване за първи път е кандидатите трябва до 31 декември на годината, предхождаща кандидатстването, да са сключили договор с контролиращо лице за преминаване към и/или продължаване на управлението в съответствие с правилата за биологично производство или да са сключили договорите за подизпълнител.

По данни на Евростат площите, които са в системата за контрол на биологично производство бележат значителен и постоянен ръст за периода 2007 -2012 г. През 2012 г. сертифицираните площи са 11 974 ха (ръст с 43% спрямо 2007 г.), а площите в преход към биологично земеделие са през 2012 г. са 27 164 ха (ръст над 5 пъти спрямо 2007 г.). Общо за двете категории, площите в системата за контрол достигат 39 138 ха, което е почти 3 пъти повече спрямо 2007 г. и представлява 0.8% от използваната земеделска площ. Независимо от значителното увеличение, не е постигната целта от 8%, заложена в Националния план за развитие на биологичното земеделие за периода 2006-2013 г. Причината е, че поставената цел е твърде амбициозна – предвиждло се е за 10 години да се постигне увеличение от 2 000 пъти. Не е разработен нов план за развитие на биологичното земеделие.

Таблица 46. Площи в системата за контрол с биологично производство

Площи с биологично земеделие, ха	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2007 (%)
Сертифицирани култивирани площи	8 387	4 236	4 955	12 691	8 902	11 974	43%
Култивирани площи в преход	5 260	12 427	7 365	12 956	16 120	27 164	416%
Всичко площи в система на контрол	13 646	16 663	12 321	25 648	25 022	39 138	187%
% площи в системата за контрол от ИЗП	0,3%	0,3%	0,2%	0,5%	0,5%	0,8%	167%
Диворастващи култури ⁴⁴	397 354	489 083	401 425	546 195	543 655	472 700	19%
Промяна годишно, %		22	-26	108	-2	56	
Декларираните площи по мярка 214 – биологично земеделие, ха		6372	8108	15593	20369	27173	
Промяна годишно, %			27	92	31	33	
Одобрените площи по мярка 214 – биологично земеделие, ха		3053	4201	12964	16643	24195	
Метод „n” ¹⁾							
Дял на декларираните площи от всички площи в системата на контрол, %		38	66	61	81	69	
Дял на одобрените площи от всички площи в системата на контрол, %		48	52	51	66	61	
Метод “n-1” ²⁾ Дял на одобрените площи от всички площи в системата на контрол, %		22	25	105 ³⁾	65	97	
Метод линейна „интерполация“ ⁴⁾ Дял на одобрените площи от всички площи в системата на контрол, %		21	28	75	65	80	

Източник: Евростат и за Диворастващи култури -МЗХ, данни от годишните доклади на контролиращите лица на биологичното производство, Изчисления на експертите от предварителната оценка по данни на МЗХ и собствени изчисления

*1) При метод „n” се сравняват данните за брой кандидати и общ брой оператори за съответната година; 2) При метод „n-1” се сравняват данните за брой кандидати за година n към брой оператори за година n-1 (напр. 2008/2007). Съгласно чл. 37, ал. 1, т. 2 на Наредба 11/2009 г. при кандидатстване за първи път е кандидатите трябва до 31 декември на годината, предхождаща кандидатстването, да са сключили договор с контролиращо лице за преминаване към и/или продължаване на управлението в съответствие с правилата за биологично производство или да са сключили договорите за подизпълнител. ³⁾ резултат над 100% се получава, при разширяване на площите в текущата година от биологични стопанства, сертифицирани за първи път в предходни години. ⁴⁾ Линейната интерполация на данните е към 15 май на текущата година.

Основните култури, отглеждани от биологичното земеделие (БЗ) в България, са полските култури (зърнени, зелени фуражи и технически култури), трайните насаждения (овошки, ягодоплодни, маслини и лозя) и ливади и пасища. През 2012 г. трайните насаждения са около 26%, ливадите и пасищата – около 19% и полските култури – 53% (Таблица 47).

Таблица 47. Сертифицирани площи по видове насаждения

Площи с биологично земеделие, ха	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2007 (%)
Полски култури	4 678	2 151	1 501	7 318	4 120	6 336	35%
Трайни насаждения	2 919	635	1 048	2 447	1 356	2 226	-24%
Постоянни ливади и	262	967	1 938	2 551	2 972	3 054	1066%

⁴⁴Диворастващите култури – гъби, билки и горски плодове се събират от сертифицирани екологично чисти райони, но площите не са култивирани и не се включват в графа „Всичко площи в система на контрол”

пасища							
Угари и зелена тор	527	329	469	375	456	357	-32%
Общо	8 387	4 236	4 955	12 691	8 902	11 974	43%

Източник: Евростат

При преброяването на земеделските стопанства през 2010 г. общо 256 фермери са отговорили, че отглеждат 6 230 ха насаждения по биологичен начин, което представлява 0.1% от ИЗП на земеделските стопанства. 2 220 ха от тези площи са сертифицирани, а 4 010 ха са в преход към биологично производство.

Бавно, но сигурно нараства и броят на животните, отглеждани с методите на биологичното земеделие у нас. Най-голям ръст бележат овцете – от 1 690 през 2007 г. на 9 175 през 2012 г. (Таблица 48), или 4,4 пъти. За периода 2007-2012 г. ръст от 2,5-3 пъти се забелязва и при говедата и козите. Наблюдаваният ръст е стабилен, но поради липсата на компенсаторни плащания за тези животни, остава по-нисък от растежа в биологичното растениевъдство.

Броят на пчелните семейства се увеличава от близо 36 000 през 2007 г. на около 85 000 бр. през 2012 г., което е с около 139% повече регистрирани в система на контрол пчелни семейства. Предпоставка за това увеличение е добрият прием на биологично произведения пчелен мед на европейския и световен пазар, както и въведеното подпомагане на биологичното пчеларство чрез мярка 214 „Агроекологични плащания” в ПРСР 2007-2013. Повече от половината от пчелните семейства в системата за контрол са заявени за подпомагане по мярка 214, изчислено спрямо регистрираните пчелни семейства за текущата година. Съпоставката спрямо регистрираните към края на предходната година, показва, че делът им се движи около 60%, с изключение на 2009 г., когато е 47%. Това е втората година на прием на заявления, големият процент на отхвърлени заявления и оторизирани с 0 лв. е основна причина за намалението. Нараства и количеството на произведения по биологичен начин пчелен мед до 2 448 тона през 2012 г. България е традиционен производител на различни видове биологично сертифициран пчелен мед с отлични качествени показатели, като голяма част от продукцията се изнася на световния пазар. Има потенциал за увеличаване на дела на биологичното животновъдство у нас.

Таблица 48. Брой животни, отглеждани по биологичен начин *

Животни	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2007 (%)
Говеда	395	470	272	364	976	1 173	197%
Овце	1 690	2 471	5 831	6 698	6 648	9 175	443%
Кози	1 058	1 624	2 732	2 773	3 397	2 831	168%
Пчелни семейства	35 747	44 861	41 089	46 429	58 855	85 346	139%
Пчелни семейства подпомагани по мярка 214 „АЕ плащания”		20 805	21 273	23 647	27 941	35 613	
Метод “n” % пчелни семейства деклариращи по М214 от общия брой		46	52	51	47	42	
Метод “n -1” % пчелни семейства деклариращи по М214 от общия брой		58	47	58	60	61	

* Включва животни в период на преход и животни преминали, периода на преход

Източник: МЗХ, въз основа на данни от годишните доклади на контролиращите лица на биологичното производство, Изчисления на експертите от предварителната оценка

Проблеми пред биологичното земеделие и оператори

Производствени проблеми:

- Малка площ на производство;
- Трудно наемане на земя за по-дълъг период;
- Трудоемко производство и липса на работна ръка;

- Борба с болестите и вредителите, контрол на плевелите и подобряване на почвеното плодородие;
- Ограничено предлагане на специфични фуражи, препарати за биологично производство и оборудване биологичното земеделие;

Икономически проблеми

- По-ниски доходи, поради по-високи разходи за производство; по-малки добиви (особено в началния период) и ниска цена на продукцията в преход
- Труден достъп до финансиране

Проблеми при реализация и маркетинг

- Търсят се големи партии и регулярни доставки (особено за износ), а повечето производители имат малък капацитет;
- Търси се преработена продукция, но се предлага основно непреработена. Преработката е неефективна за малките производители;
- Малък национален пазар. Растежът е ограничен, поради ниските доходи на населението;
- Потребителите не познават достатъчно ползите от биологичното земеделие и биологичните продукти

II.5. Работна сила в земеделието

Преброяването на земеделските стопанства през 2010 г. отчита 738,9 хил. лица, извършващи земеделска дейност (постоянна работна сила), от които 321,2 хил. жени (44%). В еквивалент на пълно работно време годишният труд, вложен в земеделието възлиза на 406,5 хил. годишни работни единици (ГРЕ), от които 96% на постоянна и 4% на сезонна работна сила (Таблица 49). Средно в едно стопанство работят 2 души, а вложеният труд 1,1 ГРЕ. От лицата влагащи труд в земеделието 49% работят повече от 116 дни в годината или от 50% до 100% от пълното работно време. За 27% от лицата земеделието е второстепенна дейност, като те работят по-малко от 58 дни в годината или до 25% от пълното работно време.

През последните години работната сила и вложеният труд в земеделието намалява, при това с най-висок темп за страните от ЕС. Постоянната работната сила през 2010 г. е с 22% по-малко отколкото през 2007 г., а обемът на вложения труд – с 17%. Количественото намаление на работната сила в земеделието е свързано с реструктурирането и намаляването на броя на стопанствата в страната и е повлияно от производствени, социално-икономически и демографски фактори.

Таблица 49. Работна сила в земеделските стопанства – заети лица и отработено време

Години	2007		2010		2010-2007
	брой	%	брой	%	%
Лица					
Постоянна работна сила ¹ - общо	949 180	100.0%	738 900	100.0%	-22,2%
Семейна работна сила	896 980	94.5%	681 470	92.2%	-24,0%
Постоянно заета несемейна работна сила	52 200	5.5%	57 430	7.8%	+10,0%
Годишни работни единици					
Общо	494 460	100.0%	406 520	100.0%	-17,8%
Постоянна работна сила - общо	470 090	95.1%	389 110	95.7%	-17,2%
Семейна работна сила	421 130	85.2%	336 770	82.8%	-20,0%

Постоянно заета несемейна работна сила	48 950	9.9%	52 340	12.9%	+6,9%
Сезонна работна сила	24 370	4.9%	17 410	4.3%	-28,6%

Забележка: Данните са от извадково проучване (2007 г.) и преброяване (2011г.) на структурата на земеделските стопанства. Данните не могат да се сравняват със заетостта в останалите сектори и със заетостта в аграрния сектор от проучванията на работната сила, поради различен обхват, методология и дефиниции. Работна сила включва всички лица на възраст 15 и повече години, извършвали земеделска работа в стопанството през последните 12 месеца, независимо дали имат друг основен или допълнителен източник на заетост/доходи.

Източник: Евростат.

От вложения труд в земеделието 83% се осигурява от стопанина и работещите в стопанството членове на неговото семейство (семейна работна сила). Несемейната постоянна работна сила възлиза на 57,4 хил. души и през 2010 г. е с 10% повече от 2007 г. Делът на несемейната постоянна работна сила във вложения труд в земеделието е 13%, което е близо до средното за ЕС-27 (15%).

В много малки земеделски стопанства с икономически размер до 4 000 евро СПО работят 78% от лицата, влагащи труд в земеделието и на тях се пада 66% от вложения труд в земеделието. В малките стопанства, които са целева група за подпомагане по Програмата, постоянната работна сила е 176 хил. лица, а вложеният труд 103,5 хил. ГРЕ, което е съответно 24% от лицата и 27% от вложения труд в земеделието.

Почти всички стопани работят в земеделското стопанство, като 29% от тях работят над 75% от пълното работно време. Друга доходоносна дейност извън земеделието имат 78% от стопаните, което е повече от два пъти по-високо от това в ЕС-27 и ЕС-12 (съответно 34% и 36%). Високият дял се обяснява частично с големия дял на стопанствата, които се управляват от лица над 55 г. възраст, които получават доход от пенсии. От стопаните на възраст до 55 г., 58% имат друга доходоносна дейност. В преобладаващия дял от случаите тази дейност не е свързана с ресурсите на земеделското стопанство.

Около 63% от управителите на стопанствата са на възраст над 55 г.. Броят на управителите на стопанствата на възраст до 35 г., е само около 25 500 през 2010 г., а техният дял от всички е 6.9%. След присъединяването на България към ЕС се наблюдава съществено нарастване на броя и дела на младите управители на стопанства. В сравнение с 2007 г. броят на младите управители на стопанства е нараснал с 10 200, а техният дял сред всички с 3,8 п.п.. Това нарастване обаче е крайно недостатъчно, за да се осигури гладка смяна на поколенията в земеделието. Младите управители на стопанства са само 11% от тези на възраст над 55 г..

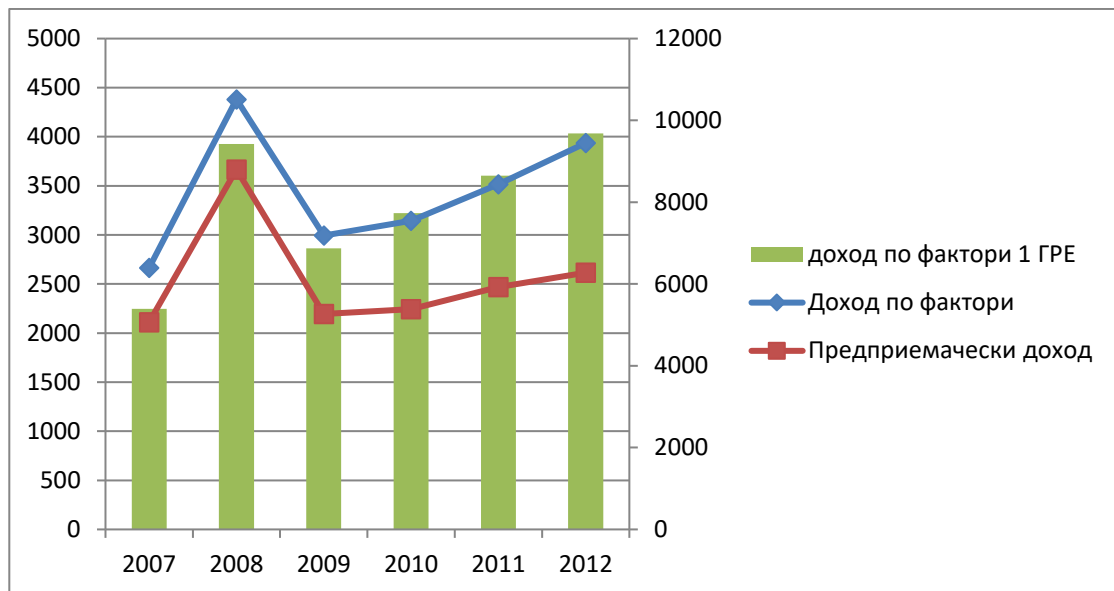
96.6% от управителите на стопанства притежават само практически опит в земеделието, и нямат специализирано земеделско образование (ЕС-27 -71%, ЕС-12 – 85%) и само 1.3% от управителите на стопанства притежават висше земеделско образование. Малко по-добър е този показател при фермерите на възраст до 35 години – 5,7% от управителите на стопанства са преминали формално обучение в областта на земеделието. Това определя голямото значение на ефективното функциониране на системата за предоставяне на информация, обучение и консултации за земеделските производители за осигуряване на трансфер на знания.

II.6 Доходи в земеделието

В началото на периода 2007-2012 г. стойността на факторния доход показва разнопосочни тенденции – покачване през 2008г. с 64% спрямо 2007 г. и намаление през 2009 г. с 32% спрямо предходната година, но след това в резултат от увеличаващите се субсидии по линия на ОСП (стълб 1 и 2) има тенденция на постепенно покачване и през 2012 г. доходът

е с 48% повече спрямо 2007 г.. Факторният и предприемаческият доход са също детерминирани в голяма степен от производството и цените, с което се обяснява снижението, наблюдавано през 2009 г. и 2010 г.. През 2012 г. факторният доход е 147% спрямо 2005 г..

Фигура 11. Динамика на факторния и предприемачески доход в земеделието, млн. лв.

Източник: НСИ

Факторният доход има същата тенденция. В началото на периода 2007-2012 г. стойността на факторния доход на една годишна работна единица показва разнопосочни тенденции – покачване през 2008 г. с 75% спрямо 2007 г. и намаление през 2009 г. с 27% спрямо предходната година, но след това в резултат има тенденция на постепенно покачване и през 2012 г. доходът е с 80% повече спрямо 2007 г. По-високите проценти на покачване на факторния доход на една годишна работна единица спрямо факторния доход като цяло се дължи не толкова на нарастването на обема на създадената нетна добавена стойност в сектора, колкото на намалението на вложения труд. Предприемаческият доход следва динамиката на факторния, като нарастването на разликите между факторния и предприемаческия доход след 2009 г. се дължи на нарастването на разходите за нает труд. Общият индекс на продуктивността (Total factor productivity in agriculture) през 2011 г. на база 2005 г. е 104%, а средно за периода 2009-2011 г. е 107. Настъпват и структурни промени, като се увеличава броят на по-едрите стопанства, където се използва преобладаващо нает труд, което води до увеличаване разходите за възнаграждения. Стандартът на живот на фермерите е 78.6% от стандарта на живот от заетите в другите сектори.

В рамките на стопанствата с полски култури, постигнатото равнище на доходност се определя изключително от размера на получените субсидии, които представляват близо 80% от реализирания нетен доход през 2008 г. и съответно – 158% за 2009 г. При трайните насаждения, единните плащания на площ покриват загубата на стопанствата и спомагат да се реализира минимален, а през 2009 г. почти нулев доход. При стопанствата с преживни животни над половината от нетния доход се формира в резултат на получените субсидии. Ръстът на дела на субсидиите в нетния доход през 2008 г. спрямо 2007 г. при стопанствата със зеленчуци, свине и птици не се дължи толкова на нарастване на субсидиите, а на

значителното намаление на нетния доход. Сравнителният анализ показва, че като се отчете подкрепата, в резултат на по-високите получени субсидии, нетният доход на стопанствата с полски култури е над средното равнище за страната за целия анализиран период. Всички останали стопанства реализират по-нисък нетен доход от средния за страната, с изключение на стопанствата със свине и птици за 2009 г. По-детайлният анализ на динамиката на равнищата на нетния доход сочи, че в условията на евроинтеграция, реализираните средни равнища на НД без получените субсидии бележат тенденция към намаляване при почти всички специализирани стопанства.

II.7. Капитал, инвестиции и достъп до финансиране

Капитал и инвестиции

Структура на брутообразуването на основен капитал в селското стопанство показва, че основно инвестициите за периода 2007-2012 г. са били насочени към машини и оборудване, като за 2012 г. те са 51.30%, а средно за периода 2007-2012 г. са 45.41%. Това е довело и до увеличаване на енергоосигуреността през последните години с 18% за периода 2007-2010 г.. Съгласно Годишния доклад за дейността на Контролно техническата инспекция, за периода 2007-2010 г. енергоосигуреността (к.с./1000 дка) е била 173,61 за 2007 г., 189,69 за 2008 г., 198,39 за 2009 г. и 205,58 за 2010 г. Въпреки увеличаването на енергоосигуреността през последните години, по този показател България изостава от другите страни членки на ЕС. За страните от ЕС осигуреността е средно 230 к.с..

Не-малка част от инвестициите са били насочени и създаване на млади трайни насаждения – през 2012 г. те са 30%, а средно за периода са 36.26%. Вероятно това се дължи и на благоприятните възможности, които предоставя ПРСР за създаването на трайни насаждения, както и на големия брой млади фермери одобрени по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери” и полупазарни стопанства одобрени по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране” от ПРСР отглеждащи трайни насаждения и избрали да развият своите стопанства чрез създаване на нови насаждения. Трябва да се отбележи и малкия размер на инвестиции в сгради – 6.50% за 2012 г. и 6,40 средно за периода. По мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства” от ПРСР за периода до 31.12.2012 г. са изплатени субсидии за инвестиции в размер на 266,6 млн. евро, което е 26% от всички инвестиции за периода 2007-2012 г. (Таблица 50).

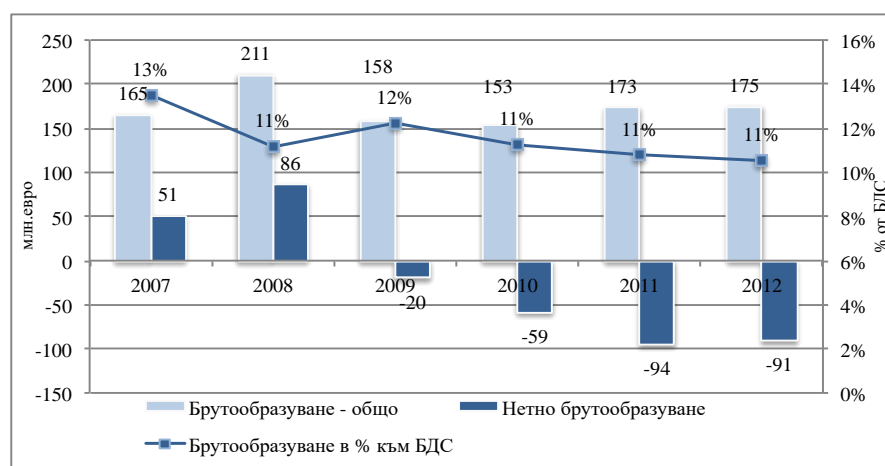
Таблица 50. Структура на брутообразуването на основен капитал в селското стопанство

Вид	2007	2008	2009	2010	2011	2012	общо 2007-2012г.
Създаване млади трайни насаждения	70,59	81,69	49,21	62,46	58,81	52,44	375,2
Животни	15,3	-0,7	-4,3	9,4	13,2	3,3	36,2
Машини и оборудване	49,6	99,7	88	61,7	81,3	89,6	469,9
Транспортни средства	13,2	16	14,5	8,6	10,9	14,7	77,9
Сгради	15	13,4	8,7	10,2	7,6	11,3	66,2
Брутообразуване на основен капитал - друго	1,5	0,5	2,1	0,6	1,5	3,3	9,5
Брутообразуване - общо	165,2	210,6	158,2	152,8	173,2	174,7	1034,7
Създаване млади трайни насаждения	42,70%	38,80%	31,10%	40,90%	34,00%	30,00%	36,26%
Животни	9,30%	-0,30%	-2,70%	6,10%	7,60%	1,90%	3,50%
Машини и оборудване	30,00%	47,30%	55,60%	40,30%	46,90%	51,30%	45,41%
Транспортни средства	8,00%	7,60%	9,20%	5,60%	6,30%	8,40%	7,53%
Сгради	9,10%	6,40%	5,50%	6,60%	4,40%	6,50%	6,40%
Брутообразуване на основен капитал - друго	0,90%	0,20%	1,30%	0,40%	0,90%	1,90%	0,92%
Брутообразуване - общо	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Източник: Евростат, Икономически сметки за селското стопанство.

Като цяло инвестиционната активност в сектора е много слаба. Бруто образуването на основен капитал е едва 11% от брутната добавена стойност през 2012 г. и спада през годините (ЕС-27 – 46%, ЕС-12 – 26% през 2010 г.). Наред с това нетното образуване на основен капитал е отрицателно през годините след 2009 г., което се дължи на изоставането на инвестиционната активност, съпоставено с амортизационните разходи (Фигура 12).

Фигура 12. Бруто и нето образуване на основен капитал в селското стопанство (по текущи цени)

Източник: Евростат, Икономически сметки за селското стопанство.

Достъп до финансиране

Основните източници на финансови средства за аграрния сектор през периода 2007 – 2012 г. са търговските банки (ТБ), Държавен фонд „Земеделие“, кредитните кооперации и фондовете по линия на ОСП.

Достъпът до кредит за бенефициентите по ПРСР остава по-труден отколкото за икономически оператори в други сектори. Относителният дял на кредитите за сектор „Селско, ловно, горско и рибно стопанство“ (по НКИД 2008) в общия обем кредити от ТБ е сравнително нисък и по данни на БНБ се движи в рамките на 5% - 6% (Таблица 51) от броя отпуснати кредити за нефинансови предприятия и едва 3% - 4% от обема им (за същия период БДС на сектора се движи от 4.7% до 6.2%). Средният размер на кредитите в сектора също е по-нисък с около 1/3 от средния размер на кредитите за всички нефинансови предприятия.

Забелязва се оживление в предлаганите кредитни продукти от страна на ТБ след присъединяването на страната към ЕС. За периода от 2007 и 2012 г. тенденцията е за увеличаване както на броя на отпуснатите кредити за предприятията от сектора (+46%), така и за общия обем (+70%) и в по-малка степен за средния размер на кредити (+17%). Спад в кредитирането се наблюдава единствено през 2010 г., главно поради настъпилата икономическата криза.

Таблица 51. Кредити на нефинансови предприятия и сектор „Селско, ловно, горско и рибно стопанство“

Година	Нефинансови предприятия			Селско, ловно, горско и рибно стопанство			% на Селско, ловно, горско и рибно стопанство		
	брой	обем - млн. лв.	среден размер - хил. евро	Брой	обем - млн. лв.	среден размер - хил. евро	брой	обем	среден размер
2007	355 474	75 901	214	20 092	2 894	144	6%	4%	67%
2008	479 605	112 282	234	24 647	3 762	153	5%	3%	65%
2009	513 956	122 656	239	26 218	4 172	159	5%	3%	67%
2010	504 014	124 661	247	25 578	4 053	158	5%	3%	64%
2011	501 831	129 926	259	26 781	4 435	166	5%	3%	64%
2012	517 117	137 438	266	29 363	4 930	168	6%	4%	63%
2012/2007 - %	45%	81%	24%	46%	70%	17%			

Източник: БНБ, Кредити на нефинансови предприятия, домакинства и НТООД по икономически дейности и собствени изчисления

Сериозни проблеми при осигуряване на финансиране от търговски банки срещат малки и средни стопанства и фирми в селските райони, които не разполагат с активи на голяма стойност и не могат да покрият високите изисквания на банките за обезпечение. Поради тези причини, бенефициентите с договори по ПРСР 2007-2013 не могат да си осигурят финансиране и да реализират проектите си. Също така, част от потенциалните кандидати по ПРСР се отказват да кандидатстват по програмата поради несигурността във възможността да си осигурят кредит, породена от изискванията на банките за обезпечения.

За да идентифицира проблемите пред изпълнението на проектите на бенефициенти по инвестиционните мерки от ПРСР 2007-2013, през август 2012 г., Управляващият орган проведе проучване сред бенефициентите. Изследването показва, че един от основните спънки пред изпълнението на проектите са трудности с осигуряване на финансиране (Таблица 52).

Таблица 52. Бенефициентите, които срещат финансови затруднения с изпълнението на проектите си (%)

Мярка:	% от бенефициентите
121 Модернизация на земеделските стопанства	38,42%
123 Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти	33,33%
311 Диверсификация към неземеделски дейности	42,86%
312 Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия	54,98%

Източник: Дирекция РСР, МЗХ

Най-нисък е дялът на бенефициентите, които срещат проблеми с финансирането на проектите по мярка 123 – 33.33%, вероятно поради относително по-големия размер на бенефициентите по тази мярка. Най-висок дял, 55.98%, от бенефициентите по мярка 312, срещат финансови затруднения при реализацията на проектите си. Това практически показва, че всеки трети от земеделски производители и всяко второ микропредприятие в селските райони има нужда от подпомагане с финансови ресурси от банковия сектор за изпълнението на проектите си.

С цел да се преодолеят посочените предизвикателства са предприети следните мерки за облекчаване на достъпа до финансиране на потенциалните кандидати:

- Увеличаване на размера на авансовите плащания от 20% на 50% и въвеждането на възможност за гаранция чрез поръчителство.

- За бенефициентите, които не са общини и които имат подписани договори по 8 мерки от ПРСР (121, 122, 123, 223, 226, 311, 312 и 322) от август 2011 г. стартира схема за рефинансиране от Държавен фонд "Земеделие" на търговски банки, които отпускат заеми за проекти по ПРСР при преференциални условия. До 31.12.2012 г. от банките е заявен ресурс за 296 кредита в размер над 35 млн. евро. Инвестиционната стойност на проектите по тези заеми е над 122 млн. лева. Най-висок е интересът за проекти по мерки 121 и 312.

- С 8-то изменение на ПРСР 2007-2013 г. е въведена схема за финансов инженеринг за гарантиране на кредити на бенефициенти по мерки 121, 122 и 123, която стартира от началото на 2013 година. От 11.02.2013 г. до 31.08.2013 г. по гаранционната схема на ПРСР (2007-2013) са издадени гаранции на 163 бенефициента на обща стойност 23,4 млн. евро, които покриват заеми на стойност 29,3 млн. евро.

Стартът на гаранционната схема е добър сигнал към потенциалните бенефициенти относно възможностите за осигуряване на средства за изпълнение на техните проекти, ако бъдат одобрени.

Използването на различни механизми за улесняване на достъпа за финансиране на аграрния сектор и изпълнение на проекти, включително схеми за финансов инженеринг, следва да продължи през периода 2014 - 2020, като обхватът им следва да бъде разширен, за да покрие нуждите на бенефициентите от финансиране и по останалите мерки от Програмата.

II.8. Образование, обучение, система за съвети и въвеждане на иновации в земеделието

България разполага с разнообразни институции и организации, които може да привлече за общи дейности в рамките на информирането, трансфера на знания и иновации и установяването на сътрудничества между бизнеса и научно-развойните звена.

Данните за образователните институции в системата на аграрното професионално и висше образование към 2013 г. в България са следните: професионални гимназии с професии в

областта на селското стопанство, ветеринарната медицина, горското стопанство и хранителните технологии в системата на МЗХ – 76; към общините – 16; центрове за професионална подготовка с лицензирани професии и специалности в същите области – над 880. Обучение за получаване на бакалавърски, магистърски и докторски степени в професионална област аграрни науки и ветеринарна медицина, в областта на техническите науки и хранителни технологии се извършва основно в 5 университета.

II.8.1. Научноизследователска дейност и научно обслужване в селското и горското стопанство, осъществявани от университети и изследователски организации

Основните университети и научни организации, в които се осъществява научно-изследователска и академична дейност в областта на селското стопанство, горското стопанство и хранителните технологии са Селскостопанска академия; Аграрен университет, Пловдив; Тракийски университет, Стара Загора; Лесотехнически университет, София; Университет по хранителни технологии, Пловдив; Русенски университет, Русе. В структурата на тези организации функционират звена за консултиране и разпространение на научните знания и на резултатите от научно-приложната дейност на преподавателите и изследователите. В областта на горското стопанство специфична научно-изследователска дейност се извършва и от 3 специализирани звена към Изпълнителната агенция по горите – Опитна станция по дъбовите гори, Бургас; Национална научно-изследователска станция по ловно стопанство, биология и болести по дивеча, София и Опитна станция за бързорастящи горско дървесни видове, Свищов.

Селскостопанската академия (ССА) е организация за научни изследвания, за приложна, обслужваща и спомагателна дейност в областта на земеделието, животновъдството и хранителната промишленост, която е съставена 25 научни институти, 19 държавни предприятия - опитни станции, 2 държавни предприятия – експериментални бази към институти и Национален земеделски музей. *Основните приоритети на научните изследвания за периода 2009-2018 г. на Селскостопанска академия са:* Устойчиво развитие на конкурентоспособно земеделие, основано на знанието; Опазване на природните и генетични ресурси за смекчаване на влиянието на климатичните промени; Безопасни, качествени и здравословни земеделски суровини и храни; Подобряване качеството на живот в селските райони чрез конкурентноспособно земеделие и увеличение на доходите; Устойчиво развитие на научния потенциал в аграрния сектор. В периода от 2005 г. до 2012 г. в звената на ССА се извършвани широк кръг дейности по научното обслужване в селското стопанство:

ССА притежава най-голям брой (85%) от всички издадени и поддържани сертификати за сортове растения и породи животни в Патентното ведомство.

В Аграрния университет – Пловдив е създаден *Център за продължаващо обучение* с традиции при организиране на допълнително обучение за студенти, както и за придобиване на нова професионална квалификация или преквалификация на завършили специалисти. ЦПО към АУ участва успешно с два проекта по мярка 111 от Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. Освен това се провеждат и редица други курсове и специализации в областта на селското стопанство. Към Аграрния университет работи и „Агроекологичен център”, който извежда научноизследователска и образователна дейност за развитие на биологичното земеделие в България. От 1994 г. той функционира и като Демонстрационен център за биологично земеделие, чиято производствена база предоставя възможност за обучение на студенти, преподаватели, фермери и агрономи специалисти в областта на производството на биологична растениевъдна продукция.

В Тракийски университет – Стара Загора активна дейност развива *Консултантската служба в направление млечно животновъдство*. За периода 2009-2012 г. службата е извършила редица дейности, свързани с трансфер на знания и научни продукти от вида: 35 групови обучения с фермери и специалисти от млечния сектор. Проведени са и 42 индивидуални обучения. КС е оказала консултантска помощ на място на 40 фермера. Проведените групови обучения с фермери са от различни региони на страната като участие са взели над 300 фермери, ветеринарни лекари, зооинженери, експерти по земеделие, млекопреработватели. Освен провежданите групови се провеждат и индивидуални обучения по заявка от фермери по специфични за съответните ферми въпроси. Експерти от Консултантската служба през 2012 г. са изпълнили изискванията на мярка 114 „Използване на консултантски услуги от фермери и собственици на гори” от ПРСР 2007-2013 и са провели обучения на специалисти (ветеринарни лекари, зооинженери, агрономи и аграрикономисти) за придобиване на квалификация по законоустановените изисквания на системата за кръстосано съответствие. Към този момент са обучени 40 специалиста. Консултантската служба при Тракийски университет подпомогна логистично провеждането на обучение на над 100 фермери и специалисти в областта на млечното говедовъдство, организирано от USDA към Посолството на САЩ в България и проведено с участието на лектори от Института „Бабкок” – Уисконсин, САЩ. Проведени се и групови практически обучения на ветеринарни и зооинженерни специалисти. От Консултантската служба към ТрУ са разработени и публикувани редица учебни помагала и материали с пряка насоченост към основните проблеми на животновъдните стопанства.

В Лесотехнически университет – София функционира Център за следдипломно обучение и квалификация с предмет на дейност разпространение на научните познания в областта на науките за гората, дървообработващата и мебелната промишленост, интериора и дизайна на мебели, екологията и опазването на околната среда, ландшафтната архитектура, селското стопанство, ветеринарната медицина, мениджмънта. Курсовете и специализациите в областта на селското стопанство, който се провеждат са: Приложна малакология – Охлювѣдство; Хуманно отношение към животните по време на транспорт; Защита на животните по време на умиѣртвяване; Защита и хуманно отношение при отглеждане и използване на селскостопански животни; Фумигация и обеззаразяване на площи, помещения и растителна продукция срещу вредители; Използване на слабо продуктивни земи и нарушени терени, чрез отглеждане на Етерично-Маслени и Лекарствени Култури; В помощ на младия фермер; Устойчиво управление на земята и производство на биологично чиста растениевѣдна продукция.

Университетът по хранителни технологии, Пловдив разполага с *Център за повишаване на квалификацията (ЦПК)*, който организира краткосрочни и дългосрочни курсове и специализации за придобиване на допълнителна квалификация в областта на земеделието и ХВП.

На база на горното може да се направят следните изводи –относно трансфер на знания и научно обслужване от академичните и научно изследователски организации в аграрната наука

- В ССА и аграрните университети има специализирани звена за трансфер на знания чрез обучение и консултации;
- Има капацитет и натрупан опит в предоставяне на обучение в ССА и аграрните университети;
- Значително разнообразни форми на предоставяне на научно обслужване на фермерите, особено активно използвани от ССА и ТрУ;

- Определянето на тематиката на обученията е основно от самите научни и образователни организации или от финансиращи програми, като се отчитат и идентифицирани потребности от практиката;
- Предоставянето на консултантски услуги и трансфер на знания няма системен характер, известно изключение се наблюдава в ССА, където са представени 4 424 картотекирани фермери за научно обслужване от звената за периода 2005-2012 г.;
- Липса на специална система за представяне на резултатите от научните изследвания като иновации за въвеждане в земеделските стопанства, този процес се свежда до участие на академичните и научните организации в изложби, конференции или панаири;
- Определянето на темите за научните разработки не е достатъчно обвързано с конкретно формулирани проблеми на земеделски стопанства или на определени сектори или на решаване на конкретни проблеми, свързани с опазване на околната среда.

II.8.2. Потребности от обучение в земеделието и горското стопанство

Съгласно резултатите от проведено от Витоша Рисърч, по поръчка на МЗХ, през 2010 г. проучване на потребностите от обучение във връзка с прилагането на мярка 111 от ПРСР почти половината от земеделските и горски стопани (47%) посочват, че в професионалното си ежедневие са срещали трудности, които биха могли да бъдат преодоляни чрез допълнително обучение. Само около една четвърт от тях, обаче (или 13 на сто от всички стопани), срещат подобни трудности често, което би ги стимулирало реално да се включат в обучение. Интересен е фактът, че съчетанието между ниска образователна степен (под средно образование) и дългогодишен професионален опит (над 5 и над 10 години), най-често води до твърдение, че не се срещат трудности, които могат да бъдат преодоляни с обучение. Сред трудностите, които анкетираните смятат, че са можели да преодолеят с обучение, преобладават тези от практически характер, свързани със спецификите на дейността на съответния производител. Те са посочени от около 45 на сто от отговорилите на въпроса.

По отношение на областите на проблеми, за решаването на които се очаква помощ чрез обучение, най-голям е дялът на въпросите свързани с болести и вредители по селскостопанските култури и отглежданите животни и начините на борба с тях. Други конкретни проблеми, характерни за съответната дейност, са свързани със засаждане и отглеждане на култури, облагородяване и възстановяване на обработваеми площи, модерно стопанисване на горите. По честота на посочване на проблеми, следващата група проблеми е свързана с комуникацията с отговорните органи и изпълнението на заложените в законодателството изисквания. Третата основна група проблеми е свързана с икономиката и управлението на земеделската или горска фирма. Тук се включват трудности при намиране на работна ръка, намиране на пазари и пласиране на продукцията, финансиране на дейността, организация на стопанството, намиране на земя за обработване.

В рамките на проучването е анализирана и степента на използване на консултантски услуги от фермерите и горските стопани. Прави впечатление, че много голяма част от анкетираните, са посочили, че не използват консултантски услуги, като най-рядко се използват индивидуални консултации във фирмата или стопанството (20%), а най-често (38%) са ползвани индивидуални консултации в офиса на консултанта или пък са посетени общи срещи или семинари, на които са били предоставени групови консултации (37%). Причините за сравнително ниската използваемост на консултантски услуги може да се търсят в различни посоки, като например липса на информираност къде предлагат такива

услуги, липса на навици за ползването и недооценяване на важността им; но вероятно най-съществените причини са от финансово естество.

Анализът на проведеното проучване, върху потребности от обучение идентифицирани от страна на служители на ръководно и експертно ниво в структурите на МЗХ, показва пряка нужда от обучение за земеделските стопани. Предвид реалните знания на земеделските производители и горските стопани, често са налага обучението да обхваща базови знания за земеделското производство. Според мнението на 50% от експертите конкурентоспособността и професионалните знания на заетите в селското и горското стопанство са оценени негативно. За конкурентоспособност може да се говори само при големите стопанства, в които има необходимите ресурси, за производство на качествена и с ниска себестойност продукция. Значителна част от земеделските стопани са започнали да се занимават със селскостопанска дейност случайно, под влияние на икономически обстоятелства, без да имат специална професионална подготовка. Същото важи и за много от собствениците на гори, които са си възстановили собствеността, но нямат знания и виждания как да ползват горите.

Всички интервюирани категорично считат, че има нужда от провеждане на обучения, за да се преодолее слабата професионална подготовка в земеделския и горския сектор. Слабостите в професионалните знания и умения са комплексни – обхващат както липса на знания в областта на технология на производството, така и правно-нормативната култура, умения за управление на стопанството, екологични знания и други. Експертите констатира, че заетите в селското и горското стопанство имат ниска нормативна култура. Те масово не познават нормативната база, не могат да се ориентират в многобройните законови промени, не знаят къде да потърсят компетентен съвет. Не познават изискванията към устройство и разположение на стопанството, изискванията към технологията на производство, изискванията, на които трябва да отговаря продукцията им. Необходимо е детайлно и на достъпен език да се обяснява на земеделските производители какви са нормативните изисквания към бенефициентите по различните мерки за подпомагане.

Резултатите от проучването са валидни и към края на 2013г., тъй като в периода 2010-2013г, няма значителни промени в тази област.

II.8.3. Консултантска дейност от публични и частни организации в областта на земеделието

Публични консултантски организации

От 1999 г. към Министерство на земеделието е създадена Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ). Службата предоставя консултантски услуги, актуална информация и техническа помощ на земеделските стопани за осъществяване на ефективно и конкурентно земеделие в Република България. НССЗ има 27 териториални офиси във всеки областен град на страната и е основна публична организация за предоставяне на условия за сътрудничество и внедряване на научно-приложни продукти в земеделското производство. НССЗ има практика на подписване на рамкови споразумения за сътрудничество с научни и академични институции. За периода 2011г. и 2012 г. са проведени над 100 бр. съвместни информационни срещи-семинари. Около 75% от тези мероприятия са изпълнени съвместно с научните институти и опитните станции от системата на ССА.

Дейностите на НССЗ по Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. могат да бъдат разделени в следните направления: Дейности по мярка 143 "Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния" по Програмата за развитие на селските райони (2007-2013); Предоставяне на консултации по ПРСР; Организиране и участия в информационни събития по ПРСР; Изготвяне на информационни материали по

ПРСР; Обучения на фермери по мярка 111 от ПРСР. През програмен период 2007-2013 г. работата на НССЗ по различните мерки е търпяла преориентиране, както в зависимост от сроковете на отваряне на прозорец за прием на документи от страна на ДФЗ-РА и наличните средства по мерките от ПРСР, така и в зависимост от вида на земеделските стопанства. Първоначално най-голям интерес от страна на ЗП е бил от страна на младите фермери, но в последните години и все повече малки полупазарни стопанства се възползват от възможностите на мярка 141 да разширят своето производство и да изнасят своята продукция на пазара. Като цяло НССЗ винаги е работила главно с малки и средни земеделски стопанства, които обикновено не са целева група на частните консултантски фирми и не разполагат с необходимите средства да получат специализирани консултации, за да оцеляват и да се развиват.

В периода от своето създаване през 1999 г. до 2012 г. НССЗ е участвала в редица национални програми и проекти с разнообразни цели за укрепване на връзките между селското стопанство, производството на храни, горското стопанство и научноизследователската дейност и иновациите, както и за развиване и укрепване на капацитета на експертите, работещи в службата.

Частни консултантски организации

През програмен период 2007-2013 г. частните консултантски организации извършваха дейности основно по подготовка на бизнес планове и проекти по инвестиционните мерки от ПРСР. По информация от Българската асоциация на консултантите по европейски програми (БАКЕП) от консултантски фирми, членове на асоциацията са предоставени консултантски услуги по 967 одобрени проекти. По мерки делът на предоставените услуги е следният: по мярка 121 – 51 %; по мярка 312 – 17 %; по мярка 123 – 11 %; по мярка 311 – 8 %; по мярка 322 – 5 % . Под 5% и в много по-малък дял са предоставени консултантски услуги по мерки 321, 313, 223, 226, 122, 112. От предоставените консултантски услуги по мярка 121 с най-голям дял (78%) са били проектите в направление на дейност зърнопроизводство. По мярка 123 най-голям е процентът на подготвени проекти (36%) в сектор на преработка на зърнено-технически култури. По мерки 312 и 311, като се отчете и значителния неуточнен от участниците в проучването фирми вид на областите на консултантските услуги, може да се посочат с най-висок дял проектите в областта на селския туризъм и ВЕИ.

В областта на биологичното земеделие и мярка 214 консултантска дейност, освен от НССЗ се извършва все още от много ограничен брой организации. С най-дългогодишни традиции и опит е Фондация за биологично земеделие «Биоселена». От началото на своето създаване през 1998 г. ФБЗ „Биоселена” е изградена като консултантска организация за фермери желаещи да започнат или развиващи биологично земеделие. Организацията разполага с три офиса в страната – Габрово, Карлово и София, като целта е да бъде обхваната по-голяма територия и повече фермери с насока биологично производство. Организацията прилага различни методи на консултиране на ферми и преработвателни предприятия, като предоставя нужната експертна и техническа помощ при организирането, планирането и осъществяване на производството, подготовката на документи, кандидатстване по мерки и програми. За периода 2007-2012 г. са подготвени приблизително 350 заявления на кандидати по Мярка 214 „Агроекологични плащания”, основно по направленията „Биологично растениевъдство и пчеларство”, „Отглеждане на редки породи животни” и „Пасторализъм” и е разработена технологичната част на 4 инвестиционни проекта за биологично земеделие по Мярка 121. ФБЗ „Биоселена” участва в редица международни проекти, чрез които се повишава както консултантският капацитет на организацията, така и се предоставят възможности за обмяна на опит на български фермери с фермери от други

европейски държави. Основните проекти на организацията в предприєдинителния период са: „Развитие на биологичното и устойчиво земеделие в района на Централна Стара Планина” и „Редки Местни Породи”. След 2007 г. организацията участва в проект “Създаване на учебна биологична ферма за деца” и проект „Да свържем опазването на природата с устойчивото развитие на селските райони”.

Консултантска дейност по мярка 114 от ПРСР 2007-2013 г.

Съгласно условията на ПРСР 2007-2013 г. и първоначалното прилагане в програмния период на мярка 143, мярка 114 стартира на по-късен етап. По мярката беше създаден Регистър на консултантски организации, които отговарят на условията да предоставят специфични консултантски услуги в обхвата на самата мярка. В регистъра са включени 13 консултантски организации, от които 12 са в областта на земеделието и 1 в областта на горите. В списъка на консултантските организации в областта на земеделието са включени 3 аграрни университета и ССА, останалите 8 са частни консултантски организации.

На база на горното може да се направят следните изводи относно консултантска дейност от публични и частни организации в областта на земеделието

- Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ) е единствената специализирана публична консултантска организация, с опит и изграден консултантски капацитет и участие в проекти за подобряване на консултантската дейност
- Частните консултантски организации извършват основно консултантска дейност по ограничен брой инвестиционни мерки от ПРСР (2007-2013).
- Недостатъчен опит и слаб интерес, както от страна на консултантски организации, така и на земеделските производители по мярка 114 от ПРСР (2007-2013).
- Липса на национална система (с изключение на създадения по мярка 114 регистър) за мониторинг на консултантската дейност в земеделието
- Ограничен опит на действащите частни консултантски организации в различни области на консултиране – предимно в подготовката на проекти по мерки от ПРСР(2007-2013) или оперативни програми;
- Липса на опит в консултирането по специфични условия, свързани с европейското и национално законодателство, както и на специфични дейности в земеделското стопанство в областта на опазване на околната среда, изменението на климата, ниско въглеродна икономика и енергийна ефективност – с изключение на ограничен вид дейности в НССЗ и ФБЗ „Биоселена”
- Липса на системно обучение на консултантите и обмяна на опит за повишаване и разширяване на консултантския капацитет на консултантските организации

II.8.4. Иновации в земеделието

За да се въвеждат иновации, според извършените проучвания от Института по аграрна икономика на ССА, основните фактори, които оказват влияние са необходимостта от допълнителни инвестиции и несигурността за стопаните. Несигурността се свързва както със самата възвращаемост на инвестицията, така и с въвеждането на новите технологии и продукти. Допълнителни фактори са условията на пазара, цените на земеделската продукция, цената на наемния труд, лихвени проценти по отпуснати заеми, достъпа до кредити, плащания на стопанство на единица площ и плащания от ПРСР.

Внедряването на иновации в земеделското производство е предпоставка за повишаване както на продуктивността на отглежданите култури и животни, така и за подобряване на цялостния финансов статус на стопанствата. В рамките на проучвания на Института по аграрна икономика към ССА, проведени през 2008 г., анкетираните земеделски стопани са

запитани коя от следните иновации биха внедрили: роботизация, нова напоителна система, електронна търговия, енергийни култури или нещо различно от изброеното. Резултатите от анкетите показват много ниска степен на желание за внедряване на иновации. Единствено към включването на енергийни култури в производствената си програма, стопанствата показват известен интерес. Делът на заявите готовност е около 40% от общия брой. При всички останали случаи, процентът е със стойност по-ниска от 20. През 2013 г. по проект „Управление на иновациите в земеделието” се провежда ново проучване от института, в рамките на което са анкетирани над 320 земеделски стопани. Основен акцент на проучването е изследване на инвестиционното поведение, свързано с въвеждането на иновации. В проучването се приема следното работно определение за иновации: *Иновацията е разработването и внедряването на нов или значително подобрен продукт (стока или услуга), нов процес, нов маркетингов метод, или нов организационен метод в бизнес практиките, организацията на работното място, или външни връзки, която води до повишаване на икономическа, социална и екологична ефективност.* **Това определение се планира да се ползва и за целите на ПРСР 2014-2020г.** Резултатите от проекта показват много ниска степен на възможност за внедряване на иновации от страна на земеделските производители, въпреки че те са относително информирани за възможностите за иновации. Основните изводи от проекта са следните:

- Все още интересът на земеделските стопанства към иновативни решения е слаб, основно поради липсата на финансови възможности, което е валидно най-вече за малките стопанства.

- Иновационната политика на ЕС дава възможност на фирмите да укрепят и повишат иновационния си потенциал чрез предприемане на конкретни действия в следните направления: придобиване на лицензи за чужди технологии; използване на възможностите за повишаване на иновативността чрез трансфер на технологии; широко използване на компютърните системи и техника, и комуникационните възможности на интернет; изграждане на научноизследователска и развойна дейност звена и увеличаване на процента на разходите за научноизследователска и развойна дейност; използване на възможностите на фондовете на Европейския съюз за финансиране на иновационната си дейност; разширяване на асортимента и подобряване на качеството на произвежданите продукти и услуги чрез използване на иновативни технологии; инвестиране в подготовка и повишаване на квалификацията на човешките ресурси във всички области, приоритетно в областта на иновациите; използване на иновативни бизнес модели за управление.

- Иновацията един непрекъснат процес, който обхваща всички нива във фирмата.

- Иновационният процес е най-важната част от цялостната стратегия на предприятието. и като такава тя е придобила статута на бизнес философия и култура. Иновационният процес може да се дефинира като съвкупност от решения, които отразяват начините, по които компанията ще използва своя иновационен потенциал и конкурентните предимства, за да реализира дългосрочните си цели.

- Възможността за внедряване на иновации в малките ферми в селските райони е от основно значение за тяхното развитие.

- Необходимо да се засилят и разширят връзките между образователните, научните звена и бизнеса, да се създадат съответните механизми за практическото реализиране на „триъгълника на знанието” - наука - образование - бизнес.

- По-ефективно следва да се използват инструментите на държавните разходи: държавни помощи, обществени поръчки, предтърговски обществени поръчки, да се отделят бюджетни средства за поръчки за внедряване на иновативни продукти и услуги.

– Необходимо е да се обърне по-голямо внимание на нетехнологичните и социалните иновации, на отворените иновации.

В рамките на задача, поставена от МЗХ, Агенция „Стратегма“ през 2012г. е дефинирала четири типа иновации въз основа на които определя иновативния характер на всеки един проект, реализиран по ПРСР 2007-2013г.:

Икономическите иновации са най-разпространени като тип сред изследваните проекти, както показва и направеният анализ – над 75% от изследваните проекти съдържат такъв тип иновация. В същото време, обаче, изпълняваните проекти по приоритетни ос 1 и ос 2 с икономически иновации се характеризират с ниска степен на присъствие на иновации. Препоръчва се с цел насърчаване изпълнението на проекти с по-висока степен на иновативност да се засили подкрепата на проекти за директен маркетинг като изграждане на дистрибуторски и пазарни канали (фермерски магазини, интернет платформи на отделни фермери или групи фермери, колективни магазини), подобряване на комуникацията и маркетинга (организиране на колективни промоции, събития, лога, флаери, сувенири за клиенти, писма до клиентите и пр.) и насърчаване създаването на организации и мрежи на производители.

Техническите иновации отнасящи се към разработването на нови продукти, въвеждането на нови методи на производство и доставка, технически решения в логистиката и маркетинга, са втората по-голяма група, както показва и направеният анализ – 30% от изследваните проекти съдържат такъв тип иновация, като те са подкрепени основно по приоритетна ос 3 в сферата въвеждането на нови методи на производство на енергия от биомаса и ВЕИ.

Социални иновации. Тази група иновации е много слабо разпространена, както показва и направеният анализ – едва 17% от изследваните проекти съдържат такъв тип иновация, като те са подкрепени основно по приоритетна ос 4. Тези проекти се характеризират със средна степен на присъствие на иновации. При социалните иновации фокусът следва да пада върху сформирането на партньорства, създаване на мрежи, комуникациите, изграждането на мрежи от центрове за експертен опит и знания и развитие на местния социален потенциал.

Организационните иновации. Тази група иновации е изключително слабо разпространена. Както показва направеният анализ само един от изследваните проекти съдържа такъв тип иновация, като той е подкрепен по приоритетна ос 3. Организационните иновации се характеризират с висока степен на присъствие на иновативен елемент. Клъстерите и мрежите имат важна роля в обмена и развитието на нов и специализиран експертен опит, услуги и продукти – дейности, характеризиращи се с висока степен на присъствие на иновации.

Основните изводи относно иновации в земеделието са :

- Решенията да се въведе нова технология и синхронизирането на тези решения зависят от наличието на информация за иновациите, както и от качеството на тази информация - подробно представяне на новата технология или новия продукт, указания за „ползите“ от въвеждането в стопанството.
- Необходимо е да се стимулира създаването на условия за засилване на връзката между организациите, в които се разработват новите технологии и продукти от една страна, организации, които могат да предоставят информацията за иновациите и самите земеделските стопани
- Необходимо е да се осигури подкрепа за преодоляване на несигурността при въвеждането на иновации в земеделските стопанства – чрез финансиране на самите

процеси на внедряване, като се приеме и възможността за наличие на рискове по отношение на резултатите

II.9. Хидромелиоративна инфраструктура

Основните направления в хидромелиорациите са:

- напояване – доставка на вода за задоволяване на нуждите на отглежданите растения,
- отводняване – отвеждане на подпочвените води,
- предпазване от заливане на съседни до реките земи, населени места и инфраструктурни обекти чрез изграждане на корекции и предпазни диги край реките.

Законова рамка и отговорни институции

В правната система на Република България въпросът за държавното управление на водите намира своето първо присъствие и нормативно решение още в Конституцията на страната, по-точно в чл. 18, ал.1 от КРБ, където наред с подземните богатства, водите „определени със закон” са дефинирани като обект на изключителната държавна собственост. В разглежданата сфера на обществени отношения на следващо място в йерархията на нормативните актове идва Закона за водите като основополагащ за водния сектор нормативен акт, който има задачата да уреди подробно всички най-важни групи правоотношения, свързани с опазването и използването на водите в Република България. Съгласно Закона за водите чл. 10 параграф 1 точка 2 буква „а“ Държавната политика, свързана с дейностите по експлоатация, изграждане, реконструкция и модернизация на хидромелиоративни системи и съоръжения и за предпазване от вредното въздействие на водите извън границите на населените места се осъществява от министъра на земеделието и храните.

С последните изменения на ЗВ от 2010 г. (новите текстове на чл.146 а-146 т, разпределени в 4 нови раздела към Глава девета), свързани с транспонирането на Директива 2007/60/ЕО относно оценката и управлението на риска от наводнения се цели определянето на рамка за оценка и управление на риска от наводнения и намаляване на неблагоприятните последици за човешкото здраве, околната среда, културното наследство и стопанската дейност, свързани с наводненията в България. С това изменение се осигурява нормативно уреждане на принципите на тази директива и подхода на дългосрочно планиране за намаляване на риска от наводнения, който е предвиден в три основни етапа.

Специалната нормативна уредба се съдържа в останалите законови и подзаконови нормативни актове към тях, които развиват правната рамка в отраслово или специфично функционално направление като тяхната задача е да създадат и/или да доразвият заложената в Закона за водите основни положения относно онези отраслови правоотношения, които имат връзка с използването на водните ресурси, включително хидромелиорации и защита от вредното въздействие на водите.

В страната е установено значително повишаване на нуждите от напояване на земеделските култури, измерено чрез еталонната евапотранспирация (Фиг.13), това е изпарението от растенията и почвената повърхност, нейното увеличение показва засушаване. Според направените проучвания и изследвания⁴⁵ увеличението на еталонната евапотранспирация за периода 1971-2000 г. е от 70 мм за Източна Средна България (около една проектна поливна

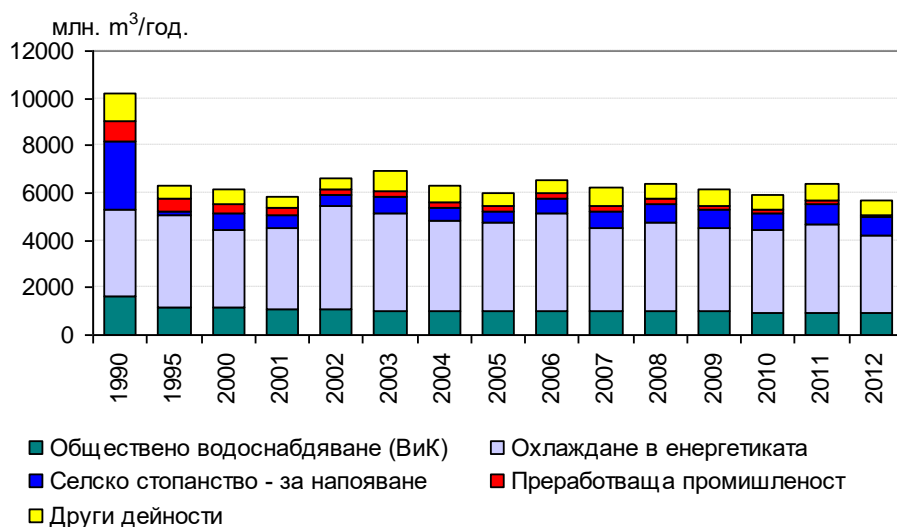
норма) до 100-110 мм за Северния климатичен район на Дунавската равнина и Преходно-средиземноморската климатична подобласт (около две проектни поливни норми).

Климатичният район с най-голямо атмосферно засушаване (намаляване на количеството на валежите) на територията на страната е Петричко-Санданският. Най-ясно изразени тенденции на атмосферно засушаване през периода 1971-2000 се наблюдават в Централната и Източната част на Дунавската равнина.

След 1990 г. иззетите пресни води (бруто) намаляват с бързи темпове и през 1995 г. спадат до 62% от равнището на 1990 г. След 1995 г. намалението се забавя, отбелязват се краткосрочни движения в зависимост от водната обеспеченост и структурата на производството. Аналогична е тенденцията при използване на водите за напояване – наблюдава се рязък спад в периода 1990-1995 г., следва плавно увеличение и стабилизиране.

За периода 2000-2011 г. иззетите пресни води са между 5,8 и 6,9 млрд. m³, а през 2012 г. стигат най-ниското равнище - 5,7 млрд. m³. Структурата на използваната вода се запазва относително постоянна - около 72% от общо използваната вода е за охлаждане при енергопроизводство, 5% - за нуждите на преработващата индустрия, 6% - за напояване, 6% - за домакинства. Иззетите пресни води за напояване през 2012 г. са с 11% по-малко спрямо 2011 г., Значителното намаляване на поливането площите спрямо 1990 г. е една от важните причини за промяна структурата на отглежданите култури, като води до намалението на засетите площи с водоемки култури с висока добавена стойност, зависещи от достатъчното количество вода по време и обем.

Фигура 13. Иззети пресни води по основни икономически дейности в България

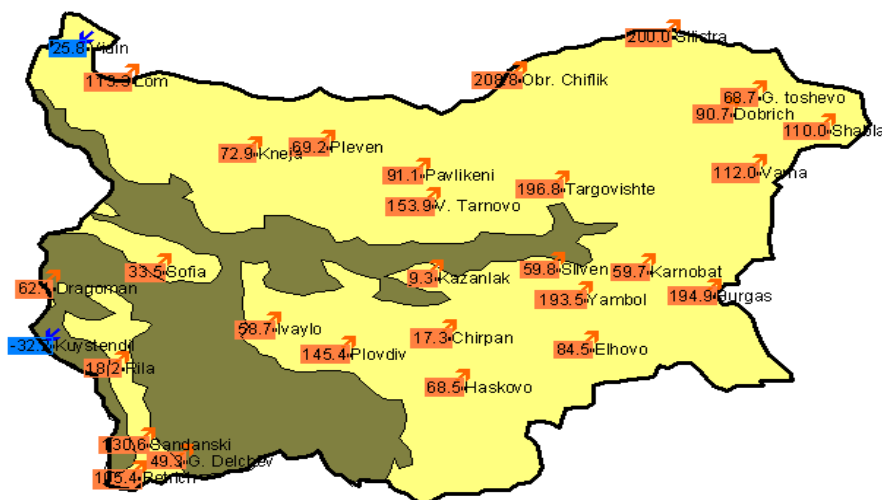

Източник: Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България през 2011 г. (издание 2013 г.), Изпълнителна агенция по околната среда.

Индекс на експлоатация на водните ресурси (WEI) Съгласно приетите прагове, водовземането не предизвиква стрес върху водните екосистеми в България. За периода 2000-2010 г. индексът варира между 5,5% (2001 г.) и 6,6% (2003 г.), а през 2012 г. спада до 5,4%. Счита се, че предупредителният праг, който отличава районите без стрес от тези с недостиг на вода е 20%. Въпреки това, недостиг на вода може да се наблюдава в определени региони с недостатъчни ресурси, висока гъстота на населението и интензивни промишлени дейности. За да се гарантира балансираното водоползване, според българското законодателство, всеки проект, който е свързан с водоползване, включително проект,

включващ инвестиции за напоителни съоръжения и оборудване, трябва да бъде придружен с документ за съгласуване със съответната териториална Басейнова дирекция на Министерството на околната среда и водите, която е отговорна за мониторинга и управлението на водния баланс в региона, в който ще се извършва инвестицията

Фигура 14. Изменение на еталонната евапотранспирация (март-октомври) за периода 1971-2000 г.

Източник: Няголов И., А. Йорданова и И. Илчева., 2012, Национален институт по метеорология и хидрология при БАН, сп. Минно дело и геология бр.9

Собственост и ползване на поливните съоръжения

Изграденят в Република България хидромелиоративен фонд (ХМФ) се разделя условно в няколко основни групи в зависимост от вложените средства за изграждането им, собствеността и начина на управление:

- изграден с държавни средства и понастоящем държавна собственост. Повечето от тях са включени в активите и управлявани от “Напоителни системи” и „Земинвест” ЕАД, а по-малка част са управлявани от сдружения за напояване;
- незавършени и непредадени за експлоатация обекти, финансирани с държавни средства, охранявани от и заведени на зад балансов отчет в “Агроводинвест” ЕАД;
- хидромелиоративни съоръжения изградени с кооперативни средства включително и над 2000 малки язовири за напояване понастоящем публична общинска собственост;
- хидромелиоративни съоръжения изградени за напояване с държавни или кооперативни средства ползвани, или собственост и управлявани от сдружения за напояване;
- хидромелиоративни съоръжения, частна собственост, изградени от недържавни структури (предимно малки съоръжения).

Последното официално утвърдено преброяване на поливните площи с оценка на тяхната годност е от 1999 г., резултатите от което са приети с Решение № 512 от 19.07.2000 г. на Министерския съвет. Съгласно това Решение, в страната са изградени напоителни системи върху 776,92 хил. ха, от които 561,5хил. ха (72%) са годни за напояване.

Таблица 53. Размер на поливните площи според РМС №512 от 19.07.2000 г.

Поддържат се от:	изградени	годни за напояване		% годни от изградени
	1 000 ха	1 000 ха	%	
"Напоителни системи" ЕАД	740,58	537,56	96%	73%
"Хидромелиорации" ЕАД, Севлиево	6,55	4,12	1%	64%
"Земинвест" ЕАД	1,75	1,75	0%	100%
Общини	28,04	18,04	3%	64%
Общо по РМС № 512	776,92	561,54	100%	72%

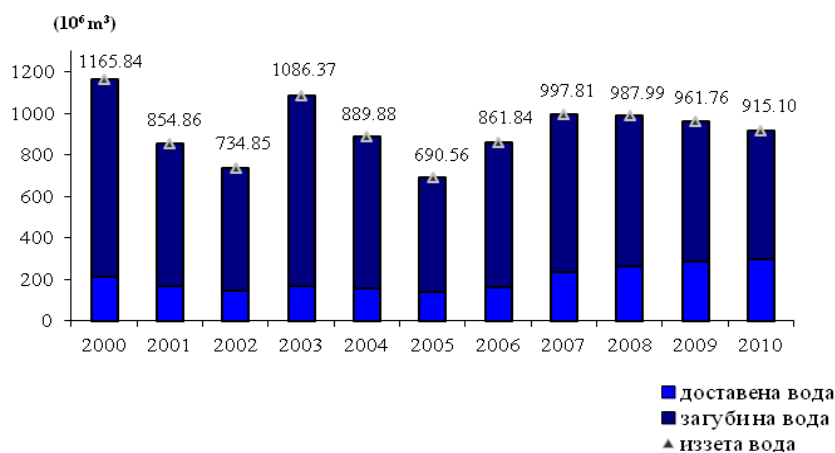
Източник: Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор, 2012 г.

Преобладаващата част (97%) от хидромелиоративните съоръжения в България се стопанисват от търговски дружества към Министерство на земеделието и храните, като основните дейности с обществена значимост, които извършват дружествата, са доставка на вода за напояване, експлоатация и поддържане на обектите за предпазване от вредното въздействие на водите.

Изградената в страната инфраструктура за напояване управлявана от Напоителни системи ЕАД - се състои от 235 напоителни системи и отделни напоителни полета (в т.ч. голям брой язовири за напояване), като около 88,3 хил. стопанства през 2010 г. напълно или частично използват тези системи за напояване. Чрез тези съоръжения „Напоителни системи” ЕАД е в състояние да водоосигури 538 хил. ха, което представлява 96% от годни за напояване площи (Таблица 53). Дружеството „Земинвест” ЕАД стопанисва и управлява съоръжения, намиращи се основно в област Кърджали, ползвани за напояване и при разсаждане на тютюн. Може да осигури напояване за обща площ за 1,745хил. ха, а "Хидромелиорации" ЕАД, Севлиево на 4,12 хил. ха.

Съществуващите хидромелиоративни системи и съоръжения са строени главно през 60-те и 70-те години на миналия век са в критично физическо състояние и влошена функционалност, което води до значителни загуби на поливна вода в линейната инфраструктура и основните съоръжения. Формира се висока цена на поливната вода, което води от своя страна до отказване на земеделските производители от поливни услуги. Загубите на вода в хидромелиоративните системи, управлявани от „Напоителни системи” ЕАД са между 70-80% (Фигура 15).

Фигура 15. Иззета, доставена вода за напояване и загуби на вода за периода 2000-2010 г.

Източник:⁴⁶ Патаманска Г., въз основа на данни от НСИ

Сдруженията за напояване (СН) са доброволни организации на физически или юридически лица, които извършват дейности, свързани с напояването и отводняването на земеделски земи, разположени на определена територия (територията на СН) чрез взаимопомощ и коопериране и с цел ползи както за техните членове, така и за обществото (Таблица 54). Сдруженията са организации, които не разпределят реализираната печалба между членовете си. СН взима решение за разпределение на балансовата печалба за покриване на загуби от преходни години, за инвестиране на дейностите експлоатация, поддържане и реконструкция на предадената им хидромелиоративна инфраструктура, изграждане на нови напоителни и отводнителни системи и съоръжения, доставяне и разпределяне на водата за напояване, отвеждане на излишните води от земеделските земи. СН са юридически лица, създадени и регистрирани по Закона за сдружения за напояване. Съдебно регистрираните сдружения за напояване разполагат с 33,31 хил. ха поливни площи (6%).

Таблица 54 Регистрирани сдружения за напояване по басейни за управление

Сдружения за напояване	Площ - 1 000 ха
Всичко Дунавски басейн – 23 сдружения за напояване	5,85
Всичко Черноморски басейн – 26 сдружения за напояване	6,30
Всичко Западно беломорски басейн – 4 сдружения за напояване	3,71
Всичко Източно беломорски басейн – 36 сдружения за напояване	17,45
За цяла България - 89 сдружения за напояване	33,31

Източник: Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор, 2012 г.

Съгласно чл.19 от Закона за водите всички водостопански системи на територията на общините, които не са включени в активите на търговските дружества и сдруженията за напояване са публична общинска собственост. Тези съоръжения може да бъдат предоставени за ползване и собственост на сдружения за напояване след тяхното учредяване.

Общини и индивидуални водоползватели

Към 1992 г. хидромелиоративният фонд публична общинска собственост е обхващал 0,35 млн. ха, като са били включени множество съоръжения. Към настоящия момент липсват данни за състоянието на тези хидромелиоративни съоръжения. Налице са само част от язовирите и микроязовирите, тъй като през последните години ежегодно преливат и се разрушават от 10 до 20 микроязовира ежегодно. Почти всички помпени станции и напорни тръбопроводи са унищожени.

През последните години голям брой земеделски стопани започнаха да изграждат индивидуални системи за напояване, обикновено на трайни насаждения и зеленчукови градини. Предпочитаното за тези условия е капково напояване, предвид икономията на вода и лесното автоматизиране на системите. В настоящия момент липсват точни данни за размера на тези системи, но по експертни оценки са около 5 000 ха в цялата страна. Чрез

⁴⁶Патаманска Г., Промяна на съществуващите напоителните системи в България и управлението им за устойчиво използване на водата, „Водно дело“, кн. 5-6, 2012, София, с. 29-35

тези системи успешно се използват малки собствени водоизточници – кладенци, малки реки и дерета.

Таблица 55 Информация за одобрени проекти по мярка 121, включващи инвестиции за напояване

Сектор	Брой проекти		Обща сума на проекта - лв. ¹⁾	
Сектор „Зеленчуци”	53	7,8%	3 018 626	7,4%
Сектор „Плодове”	232	34,0%	11 226 083	27,6%
други сектори	359	52,6%	23 912 219	58,8%
липсва информация	38	5,6%	2 540 977	6,2%
Общо проекти	682	100%	40 697 905	100,0%

Източник: МЗХ

¹⁾ включва всички инвестиции, не само свързаните с напояване.

Общо одобрените проекти от ПРСР за периода 2007-2013 г. по мярка 121, в които са включени инвестиции в съоръжения и оборудване за напояване са 682 на брой за обща сума 40 697 907 лева (в сумата се включени и инвестиции, които не са свързани с напояване). Не могат да се посочат данни за площта, върху която са възстановени напоителните системи и стойността на инвестициите само за тях, защото тези индикатори не са заложиени. От всички одобрени по мярка 121 проекти 53 са за напояване на зеленчуци (7.8%). за напояване на трайни насаждения са 34%.

Данни за напояването от преброяване на земеделските стопанства през 2010 г.⁴⁷⁴⁸

През 2010 г. при проведеното преброяване 88 335 стопанства са декларирали, че са напоявали 90 398 ха земеделска земя и още 11 454 ха семейни градини и оранжерии (Таблица 56).

Таблица 56. Напояване в земеделието през 2010 г.

Вид площи	Стопанства (брой)	Площ (ха)	Обем на използваната вода (м3)
Напоявани площи (без семейни градини и оранжерии)	88 335	90 398	335 324 450
Площи със семейни градини и оранжерии	232 615	11 454	20 285 309

Източник: „Агростатистика”, МЗХ

На Фигура 16 е представена карта на напояваните площи през 2010 г., наблюдава се силна изразена тенденция на ниско и неравномерно използване на поливните площи в страната. В

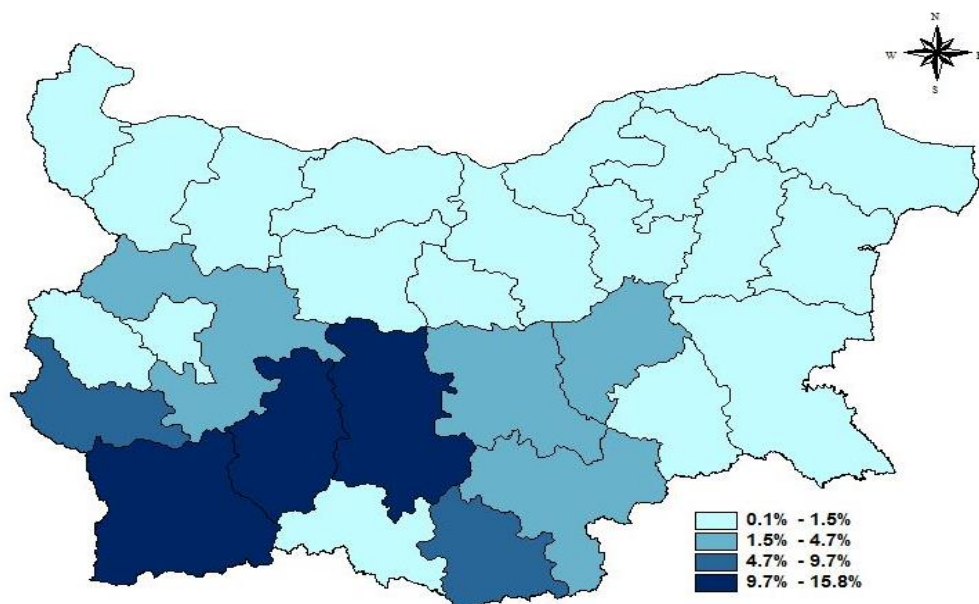
⁴⁷Съгласно чл. 6 на Регламент (ЕО) № 1166/2008 страните членки на ЕС извършват едновременно преброяване на земеделските стопанства, за да се получат съпоставими данни. Последното преброяване е направено през 2010 г, данните от него са използвани за анализ на структурата на стопанства в България и съпоставка със средните показатели за ЕС-28.

⁴⁸ Съгласно методологията данните се събират от стопанствата, но в обобщените данни от преброяването, не се включват данните за най-малките стопанства, които са под определен праг. Не може да се търси еднаквост на данните други изследвания по дадена тема.

по-голямата част от страната поливните площи са под 1.5 % от ИЗП, а едва в 3 области делът им е в интервала 9.7%-15.8%.

Фигура 16. Напоявани площи по области

(%, относителен дял спрямо използваната земеделска площ на областта)

Източник: МЗХ, отдел „Агростатистика“ – Преброяване на земеделските стопанства през 2010 г.

Общо 123 742 стопанства (35% от всички с ИЗП) имат достъп до водоизточник, като преобладават подпочвените води (39%) и обща напоителна мрежа извън стопанството (21%). Независимо, че имат водоизточник 19 475 стопанства (16%) нямат изградена инсталация за напояване.

Използваните поливни техники и съответни технологии са нископроизводителни и формират също значителни загуби на вода в земеделските стопанства (Таблица 57). В 74% от поливните площи се прилага поливна техника за гравитачно напояване, дъждовалната техника обхваща 8%, техниката за капково напояване – 7%.

Таблица 57. Разпределение на стопанствата и поливните площи според видовете инсталации за напояване през 2010 г.*

	Стопанства (брой)	Стопанства (%)	Площ (ха)	Площ (%)
Общо поливни площи	104 267		137 511	
Дъждовна инсталация	2 711	3%	11 115	8%
Инсталации за капково напояване	3 696	4%	9 733	7%
Мрежа за гравитачно напояване	78 371	75%	101 105	74%
Други инсталации	21 326	20%	15 558	11%

Забележка:* При разглеждане на данните следва да се има предвид, че една поливна площ може да бъде обслужвана от няколко различни техники и технологии за напояване.

Източник: „Агростатистика“, МЗХ

При модернизирание на земеделските стопанства е необходимо да се подмени поливната техника със съвременна ефективна и водоспестяваща поливна технология и техника.

Според реалистичен сценарий за промяна на валежите, записан в Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор, през 2021 г. температурата на въздуха се очаква да се повиши с 1,0°C-1,5°C над климатичните норми спрямо 1961-1990 г., а средногодишното редуциране на валежите спрямо нормата да бъде с 4% - 7%. Спадането на валежите се очаква да продължи и през 2035 г., през която между 9% - 14% от валежите ще са по-ниско от нормата, а затоплянето може да бъде по-високо от 2°C (2,3°C - 2,7°C). Очакваните промени в климата ще доведат до увеличаване необходимостта от напояване.

Съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите

Към обектите за предпазване от вредното въздействие на водите спадат:

- съоръжения за отвеждане на излишните повърхностни и подземни води от 0,17 млн. ха преовлажнени и заблатени земи, с което се подобряват условията за тяхното използване;
- съоръжения за предпазване от заливане на прилежащите площи – предпазни диги (Дунавски и вътрешни предпазни диги) и корекции на реки. Чрез тях от заливане се предпазват 0,14 млн. ха земеделски земи.

Тези съоръжения извън населените места съгласно чл. 13, т. 3 от Закона за водите са публична държавна собственост и отговорен за тяхното поддържане и управление е Министерът на земеделието и храните.

„Напоителни системи” ЕАД стопанисва инженерни системи и съоръжения за предпазване от вредното въздействие на водите. Чрез тези съоръжения се осигурява предпазване от наводнения на 166,2 млн. ха земеделски земи чрез: 3130 км корекции на реки извън населените места; 254 км дунавски диги; 2260 км вътрешни предпазни диги; 17 ретензионни язовири и се отвеждат излишните води от земеделските земи (отводняване) на 168,5 млн. ха земеделски земи чрез 92 отводнителни помпени станции и 5748 км отводнителни канали.

„Хидромелиорации Севлиево” ЕАД поддържа пет отводнителни системи с обща площ 717,2 ха, в които са изградени 29.35 км отводнителни канали и 83.52 км отводнителни тръбопроводи.

Проблемите при отводняването се дължат предимно на дългогодишната експлоатация:

- Част от основните помпени станции са в действие от 60 – 70 години, със силно амортизирани машинна, ел. част и сграден фонд, което води до висока потребление на енергия, и почти напълно корозирали напорни части под дигите (главно за дунавските), които са предпоставка за тежки последици – (включително и за изменение на климата);
- Обрасли и затлачени открити отводнителни канали след дългогодишната експлоатация и липса на подходяща техника за почистване, както и постоянен недостиг на средства
- Закритите дренажни смукатели са частично или напълно запушени.

Разходите за отводняване и предпазване от вредното въздействие на водите за 2009 г. са 18,1 млн. лева. Преобладаващата част от разходите (12,3 млн. лв.) от тази група се финансират със средства от републиканския бюджет, а останалите (5,8 млн. лв.) от такси по Закона за водите (в рамките на ПУДООС).

Вследствие на лошото състояние и напрегнатия режим на работа се стига до чести аварии, свързани със значителни капиталовложения за възстановяване. Неотложна е реконструкцията на част от съоръженията и поетапно възстановяване на останалите. Предприемането на превантивни действия значително ще намали риска от наводнение на земеделските земи, както и средствата необходими за възстановяване на щетите.

Наред с това, съществува несъответствие между разработените програми за развитие на хидромелиорациите в миналото и настоящата икономическа политика на страната след 1989 г., което води до несъответствие между параметрите на изградените напоителни

системи и сегашното им използване в условия на дребно и разпокъсано земеползване. Функциониращите административно-управленчески и специализирани структури за експлоатация и поддържане на хидромелиоративните системи и съоръжения в този му вид трудно могат да отговорят на съвременните условия и предизвикателства, което налага реструктуриране на системите и изграждане на нови модели за управлението им. Не без значение е и хроничният финансов недостиг, предизвикващ липса на адекватни инвестиции в хидромелиоративната инфраструктура. В крайна сметка това е главната причина за липсата на напредък при учредяването и функционирането на сдружения на водоползвателите. От друга страна в някои райони е налице невъзможност за задоволяване на потреблението и дефицит на вода, дори и при ниския процент на използваемост на съществуващите напоителни системи.

Идентифицирането на съответните нужди и потребности са насочени към основните проблеми подобряване на хидромелиоративната инфраструктура, намаляване на цената на водата за земеделските стопанства, опазване на околната среда и адаптиране към климатичните промени.

В изпълнение на меморандума за разбирателство между правителството на Република България и Световната банка и неговото изменение свързано с добавяне на Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, Министерство на земеделието и храните (МЗХ) подготви проект на споразумение за предоставяне на консултантски услуги за укрепване на конкурентоспособността на селското стопанство и изготвяне на стратегия за устойчиво управление в хидромелиоративния сектор включително и опазване от вредното въздействие на водите. Планирано е споразумението да бъде подписано и стратегията да бъде изготвена през 2014 г.

II.10. Управление на риска в земеделието

Земеделието страда от природни бедствия като градушки, наводнения, засушавания, които са свързани с климатичните промени. Рисковете като болест по животните и растенията също са рискове, които не могат да бъдат предвидени. Повишената степен на риск в земеделието определя високата премия на застраховането.

Застрахователните дружества предлагат различни застрахователни продукти, които не покриват цялостно нанесените щети. Причината за ниското покритие на рисковете са липсата на финансов ресурс и слабата застрахователна култура на фермерите, които са склонни да се застраховат при по-ниска застрахователна премия. Въпреки че проявяват известен интерес към застраховане на продукцията си, те не са убедени в ползата от него и са скептични по отношение на застрахователните компании. Недостигът на средства за голяма част от земеделските производители е причина и за липсата на интерес към създаване на взаимоспомагателни фондове, които биха дали по-голяма сигурност на фермерите за тяхната защита от рискове, особено такива, които не се поемат от застрахователната система.

Съгласно данните от Института по аграрна икономика в периода 2011-2012 г., само 5% от земеделските производители застраховат своята продукция. 40% от земеделските производители имат нагласа и желания да застраховат, но все още не са го направили. Над половината земеделски производители нямат желание да застраховат продукцията си.

Земеделските производители все още разчитат основно на подкрепа от държавата в случай на бедствие, като кандидатстват за подпомагане по схемата за държавна помощ за компенсиране на загуби за напълно пропаднали площи, вследствие на природни бедствия или неблагоприятни климатични условия. Създаването на механизъм за покриване на щетите и загубите в земеделието е от значение за гарантиране на сигурност и за намаляване

на негативното съдействие на настъпилите рискови събития върху рентабилността и приходите в земеделието.

II.11. Организация на хранителната верига в България

Достъп до пазарите

Данните показват, че към 31.12.2012 г. участието на фермери в групи и организации на производители е много ограничено. По мярка 142 „Създаване на организации на производители” е одобрена само една организация, а по Схема „Групи производители на плодове и зеленчуци” по механизмите за пазарна подкрепа са одобрени 12 групи производители, в които членуват 48 земеделски производители от различни направления – зеленчукопроизводство, овощарство и оранжерийно производство. В България недостатъчно активно работи системата от земеделски тържища. В страната има изградени земеделски тържища, но не всички от тях функционират по своето предназначение. Не са разработени другите елементи на системата за търговия със земеделски стоки – аукциони, фючърсни договори и др., което затруднява продажбите на земеделска продукция, както и конкурирането на земеделските производители и търговци при сключването на сделки.

Пазарите на производители също са твърде малко - 10 за цялата страна, съгласно Регистър на пазарите на производителите в Р. България при Държавната комисия по стоковите борси и тържищата към 31.12.2013 г.. За България е характерно, че голяма част от пазарите на производители се изграждат на общински терени и общините на база на апортната вноса на земя имат дялово участие в дружествата управляващи тези пазари. Липсата на организации на производители и малки брой пазари на производители ограничава достъпът на земеделските производители до пазара. В градските центрове в България няма специализирани пазари на местни производители. Функциониращите пазари на открито продават главно продукция, закупена от тържища, която е с различен произход и не осигуряват възможност за пряка връзка между производителя и потребителя.

Земеделските стопанства са подложени и на практики на нелоялна конкуренция, като нерегламентиран внос на земеделска продукция с влошено качество и ниски пазарни цени; продажби на земеделска продукция на нерегламентирани пазари и злоупотреба с пазарна сила на посредници.

През 2013г. от Тематичната работна група 1 „Къси вериги за доставка” към Националната селска мрежа беше разработен доклад „Състояние и потребности за развитието на късите вериги за доставка на храни в България”. По-долу са дадени най-важните данни от нализа на късите вериги на доставки.

На пазарите на производителите на плодове и зеленчуци, като тези в с.Огняново и с.Горни Дъбник, производителите предлагат продукцията си и на дребно и на едро. Там пазаруват като индивидуални потребители, така и магазини и хотели и др. Ефективността и ползата от тези пазари мотивират исканията на производители от други райони на страната да се създават и промотират пазари на производителите и в техните общини. Същевременно, през 2013г. стартираха и първите фермерски пазари в Пловдив, а от септември и в София. Трябва да се отбележи, че на тези пазари се предлагат предимно биологични храни, което до известна степен ограничава участващите производители. Друг интересен аспект на фермерския пазар в Пловдив е провеждането му в голям търговски център в града: това от една страна доближава производителите до онези потребители, които не биха пътували със собствен транспорт до околните села за да си набавят продуктите, а от друга позволява по-силна промоция и реклама чрез комуникационните канали на търговския център. Устойчивостта на подобен вид сътрудничество предстои да се преценява. Междувременно,

отново в Пловдив, голяма немска търговска верига разкри пазар на български земеделски производители на паркинга на магазина си в община Марица.

Интересна инициатива на производители на зеленчуци и плодове от Пазарджик е организирането на първи частен пазар на производители в село Лозен. Производителите посочват, че освен самоорганизацията, която са създали помежду си за сформиранието на пазара, са получили съдействие и от общинските власти за предоставянето на общинско място за пазара (www.fermer.bg от 03.07.2013г).

Друга форма на партньорство между производители и потребители са формираните ХранКооп-и в Пловдив, София и Варна. Първоначално те са действали като неформална организация, а впоследствие е регистрирано сдружение. Комуникацията с потребителите е предимно онлайн, прекия контакт е при получаването на поръчаните храни. ХранКооп-ите, както и фермерските пазари са фокусирани върху предлагането на биологични храни, като нямат ограничение в разстоянието от което може да се получи продукцията, което е разбираемо предвид все още ограничения брой производители на биологични продукти. Продукти, които са реализирани и се предлагат в тези групи: картофи, тикви, фасул, леща, чушки, ябълки, ягоди, череши, киви, пресни зеленчуци, мляко и млечни продукти, хляб, мед, подправки и билки, домашни пилета, домашни консерви, суровоядски деликатеси, зърнени култури и варива, студенопресовано олио и други. Освен ХранКооп съществуват и редица индивидуални или групови структури, които също така работят за скъсяване на пътя от производителя до потребителя. Такива са :

- Селски Еко Магазин - <http://www.selskimagazin.com/>
- Българска борса за плодове и зеленчуци - <http://proizvedenovbulgaria.org/>
- От наше село - <https://www.facebook.com/pages/%D0%9E%D1%82-%D0%BD%D0%B0%D1%88%D0%B5-%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%BE/376825042436475>
- Солидарно земеделие - <http://www.solidarno.com/node/14>

Основните предизвикателства, пред които са изправени тези групи, не са валидни за само за доставките на биологични храни, а за всички:

- ✓ Тъй като работят с групови поръчки се получават големи количества продукти, които трябва да бъдат разпределени и доставени своевременно предвид кратката трайност на пресните продукти, което поражда и необходимост от персонал за решаване на логистичните задачи;
- ✓ Необходимост от помещения за складиране и съхранение на различни видове продукти: от зеленчуци през зърнени и бобови храни до яйца и други продукти от животински произход;
- ✓ Активна и открита комуникация между по-активните членове и координатори на дейността, производители и потребителите. Това са умения и практика, които не могат да бъдат създадени с еднократна инвестиция, а дългосрочни вложения на време, средства и емоции;
- ✓ Гарантиране на качеството на храните, които се предлагат и доставка на поръчките, които се правят от страна на производителите, а така също и получаване и заплащане на поръчаните храни – ключови въпроси на доверие и дисциплина и от двете страни;
- ✓ Намиране на подходяща схема и подход за сезонния аспект на продукцията – от една страна лятото е сезонът, когато земеделските продукти са налични в най-големи количества, но от друга страна, това е и сезонът с най-дълги и масови почивки, когато потребителите не поръчват нови доставки. Трудността остава в производителите, които трябва да намират алтернативни форми на реализация на продукцията – преработка, съхранение и др.

В регистъра на Българска агенция за безопасност на храните (БАБХ) в Списъка на производителите на първични продукти⁴⁹, има регистрирани само 229 производители, които директно предлагат своята продукция от животински произход. Статистиката ясно показва, че все още малките производители на животинска продукция трудно стигат до крайните потребители на тяхната продукция. Изключение от това наблюдение са производителите на мед и пчелни продукти, които са 73% от всички регистрирали се., производителите имат опита и контактите.

Прилагането на различни схеми за качество в Р България е твърде ограничено. Единствено изключение е „Схемата за подобряване на качеството на плодове и зеленчуци, произвеждани в България”. През 2013г. заявените качествени плодове и зеленчуци са за близо 170 хил. тона, което е със 112% повече от миналата година. Тогава те са били малко над 80 хил. тона. Данните показват и значително увеличаване на кандидатите. Одобрените кандидати, подали заявления през 2012 г са били 435, докато одобрените кандидати, подали заявления през 2013г., са 1 500.

По отношение на схемите за качество свързани със защитените географски указания и наименования за произход на земеделски продукти и храни и на храните с традиционно специфичен характер, анализът на данните показва, че продуктите включени в Европейския регистър на земеделските продукти и храни със защитени географски означения са твърде малко. Към 01.05.2014г. само един продукт (горнооряховски суджук) е включен и още един продукт ("Българско розово масло") е в процедура по включване. По отношение на Европейския регистър на храните с традиционно специфичен характер продуктите също са твърде малко – само 5 бр. продукта („Филе Елена”, „Пастърма говежда”, „Кайсерован врат "Тракия", „Роле "Трапезица"” и „Панагюрска луканка”) са в процедура по включване.

В България има много слабо развитие на схемите за доброволно сертифициране на продукти и храни, а също и на късите вериги за доставка. Това ограничава развитието на стратегии особено на малките производители, които са свързани с добавяне на стойност на основата на качеството и произхода на продукцията. Това развитие не съответства и на очакванията на българските потребители, които в по-голяма степен от средно европейското ниво отдават значение на качеството и произхода на хранителните продукти. Проучванията на Евробарометър, проведени през 2011 и 2012 г., показват значителен интерес на българските потребители към произхода на храните и здравословното хранене, което разкрива възможност за разширяване на пазара на местни продукти и продукти със сертифициран произход или качество. Въпреки ниските доходи 98% от българските домакинства определят качеството като важен фактор при избора на храна, а 78% дори го посочват като много важен фактор. Произходът на храните е много важен фактор при избора на храни за 74% от потребителите в България, като за 41% той е много важен фактор⁵⁰.

Почти всички от българските потребители (97%), смятат че местните храни са полезни, и затова развитието на местните пазари и канали за дистрибуция трябва целенасочено да се насърчава. Проучванията показват, че потребителите обичат да купуват местни храни по ред причини – убеждение, че те са с по-високо качество, желание за подкрепа на местните фермери и загриженост за околната среда. Развитието на пазарите на местни продукти се

---

⁴⁹ Регистрирани в съответствие с чл.1, т.1 от Наредба №26 от 14 октомври 2010год. за специфичните изисквания за директни доставки на малки количества суровини и храни от животински произход

⁵⁰ Eurobarometer Europeans Attitudes towards Food Security, Food Quality and the Countryside , 2012

спира от това, че повече от половината от потребителите (52%) имат проблеми с идентификацията на произхода на стоките, и затова почти всички (96%) смятат, че би било полезно да има система за идентификация на продуктите, които са с местен произход⁵¹. Тези настроения са свързани и с убеждението на близо половината от българите, че малките стопанства имат принос за опазване на социалния живот и подобряване на икономическото положение в селските райони.

II.12. Хранително-вкусова промишленост (ХВП)

Традиционно ХВП е един от най-силно развитите отрасли в българската индустрия. В нея се включват три подотрасъла – производство на храни, напитки и тютюневи изделия. Брутна добавена стойност (БДС) на ХВП нараства от 826,6 млн. евро през 2007 г. до 1 304,5 млн. евро през 2012 г, което представлява увеличение от 58% (Таблица 58). Делът на сектора от БДС общо за България за 2007- 2010 г. варира около 3.2%, а през 2011 и 2012 г. се увеличава съответно до 3.5 и 3.8 %. Аналогична е тенденцията на БДС на ХВП в преработвателната промишленост, но делът ѝ е около 1/5, като варира от 18.7% през 2007 г. до 22.9% през 2012 г. Очевидно това е свързано с контекста на световната криза, в която производството на храни, напитки и тютюни е по-слабо засегнато в сравнение с други индустрии.

Таблица 58. Брутна добавена стойност в производството на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Брутна добавена стойност по текущи цени (млн.евро)	826,6	924,0	1 005,0	961,0	1 156,4	1 304,5
Брутна добавена стойност по текущи цени (% от общо за България)	3,2	3,1	3,3	3,1	3,5	3,8
Брутна добавена стойност по текущи цени (% от преработваща промишленост)	18,4	20,3	21,7	21,3	21,2	22,9
Брутна добавена стойност по постоянни цени (% изменение спрямо предходната година)	-11,2	7,1	3,1	1,4	7,2	11,6
Брутна добавена стойност (2005=100)	74.9	80.3	82.8	84.0	90.0	100.5
Заетост (хил.души)	134,8	130,2	128,8	124,6	117,2	111,9
Заетост (% от общото за България)	3,6	3,4	3,5	3,5	3,4	3,4
Производителност на труда (Брутна добавена стойност/заети)	6132	7097	7803	7713	9867	11658

Източник: Евростат.

БДС в постоянни цени (2005=100) спада общо с ¼ през 2006 г. и 2007 г., след което възстановява загубените нива и през 2012 г. се връща на нивото от 2005 г.

През 2007 г. в отрасъла са заети 134 800 човека, след което броят им плавно намалява и през 2012 г. заетите са 111,900, което със 17% по-малко от 2007 г.. Най-много са заетите в подсектора за производство на хранителни продукти, които през 2011 г. са 95,1 хил. души или 3.2% от заетите в страната.

Описаните тенденции естествено водят до увеличаване с 90% на производителността на труда от 6 132 евро/зает за 2007 г. до 11 658 евро през 2011 г.

⁵¹ Eurobarometer, The Common Agricultural Policy, 2011, special barometer 368.3

В Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020 (Водещ ръководител - министъра на икономиката и енергетиката, декември 2013), разработена въз основа на Доклад за Стратегията за интелигентна специализация, февруари 2013 г., Световна банка е направен извод, че съществува потенциал за развитие на иновациите в сектора. България има силни традиции в изследването на храните, добре развита образователна система и много изследователски организации и университети, свързани с международни партньори. Страната разполага с високо квалифицирани изследователи, които се радват на значително ниво на мобилност (особено младите), както и увеличаващи се възможности за участие в международни програми в областта на храните и здравето в резултат на членството в ЕС.

Показатели по сектори на ХВП

Таблица 59 Брой предприятия от хранително-вкусова промишленост по сектори за периода 2008-2012 г.¹

Сектор ²	2008	2009	2010	2011	2012	изменение 2012/2007	% от ХВП за 2012
Месо и месни изделия	475	510	491	504	498	5%	9%
Риба и водни животни	31	33	34	33	33	6%	1%
Плодове и зеленчуци	318	336	329	342	339	7%	6%
Масла и мазнини	85	79	78	81	80	-6%	1%
Мляко и млечни изделия	273	301	296	288	292	7%	5%
Мелнически изделия	163	148	155	147	140	-14%	2%
Хляб и тестени изделия	2426	2602	2652	2729	2739	13%	48%
Други храни	544	571	583	589	608	12%	11%
Храни за животни	106	104	96	103	111	5%	2%
Храни общо	4421	4684	4714	4816	4840	9%	85%
Напитки	650	735	781	776	827	27%	15%
Тютюневи изделия	30	26	27	21	19	-37%	0%
Общо 3-те сектора	5101	5445	5522	5613	5686	11%	100%
% от преработваща промишленост	17%	17%	18%	19%	19%		

Забележки: 1) През 2008 г. се въвежда НКИД-2008г. Данните за 2007 не са съпоставими и затова не са включени. 2) Използвани са съкратени наименования на секторите. Пълните наименования и съответният им код са: В_ТО_Е36 Промисленост – общо, С Преработваща промишленост, С10 Производство на хранителни продукти, 10.1 Производство, преработка и консервиране на месо и месни продукти, без готови ястия; 10.2 Преработка и консервиране на риба и други водни животни, без готови ястия; 10.3 Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци, без готови ястия; 10.4 Производство на растителни и животински масла и мазнини; 10.5 Производство на мляко и млечни продукти; 10.6 Производство на мелнически продукти, нишесте и нишестени продукти; 10.7 Производство на хляб и тестени изделия; 10.8 Производство на други хранителни продукти; 10.9 Производство на готови храни за животни, С11 Производство на напитки, С12 Производство на тютюневи изделия.

Източник: Евростат.

За разглеждания период 2008-2012 г. се увеличава общият брой на предприятията от трите сектора с 11 % - от 5101 през 2008 г. до 5686 през 2012 г., което е 1,8% от ЕС-27. Ръст бележи и дялът им в преработващата промишленост от 17% до 19%. Най-значителен е ръстът при производителите на напитки с 27%, следван от производителите на храни с 9%, Намаляват с 37% предприятията от сектор С12 Производство на тютюневи изделия.

Най-голям е дялът 85% на предприятията в сектор С10 Производство на хранителни продукти, следван от напитките – 15%. От подсекторите лидер в броя производители е 10.7 Производство на хляб и тестени изделия с 48%, следван от 10.8 Производство на други хранителни продукти с 11%, Производство, преработка и консервиране на месо и месни

продукти, без готови ястия с 9%, Преработка и консервиране на плодове и зеленчуци, без готови ястия с 6% и Производство на мляко и млечни продукти с 5%. Увеличение от 5% до 13% се наблюдава при всички подсектори с изключение на Производство на растителни и животински масла и мазнини (спад от 6%) и Производство на мелничарски продукти, нишесте и нишестени продукти (спад от 14%).

Таблица 60 Производство в стойност (милиона евро) от хранително-вкусова промишленост по сектори за периода 2008-2012 г.

Сектор	2008	2009	2010	2011	2012	изменение 2012/2007	% от ХВП за 2012
Месо и месни изделия	860,6	887	873,5	899,1	954,5	11%	19%
Риба и водни животни	30,3	29,6	31,7	28,6	33,1	9%	1%
Плодове и зеленчуци	255,4	259,5	258,6	277,2	261,3	2%	5%
Масла и мазнини	173,1	162,5	243,6	283,2	308,1	78%	6%
Мляко и млечни изделия	355,4	371,7	405,9	423,3	424,2	19%	9%
Мелничарски изделия	273	206,6	250,4	327,6	371,9	36%	8%
Хляб и тестени изделия	468,4	442,6	464	525,9	520,7	11%	11%
Други храни	571,2	509,5	529,4	519,1	483	-15%	10%
Храни за животни	124,3	130,6	131,3	162,6	177,4	43%	4%
Храни общо	3111,6	2999,4	3188,3	3446,5	3534,3	14%	72%
Напитки	897,9	751,8	756,4	775,1	850,4	-5%	17%
Тютюневи изделия	811,2	816,5	721,1	610,7	552,9	-32%	11%
Общо 3-те сектора	4820,7	4567,7	4665,8	4832,3	4937,6	2%	100%

Източник: Евростат.

Стойността на произведените храни бележи ръст от 14 % за периода 2007-2012 г и достига до 3534 милиона евро. При напитките и тютюневите изделия се наблюдава спад съответно от 5% и 32%. Структуроопределящите подсектори, с най-голяма стойност на произведената продукция през 2012 г. са месо и месни изделия (19%), хляб и хлебни изделия (11%), други хранителни продукти (10%) и мляко и млечни изделия (9%). При осем от деветте сектора през периода се наблюдава ръст на производството с леки вариации, като най-значителен е за производството на растителни и животински масла и мазнини (78%), храни за животни (43%) и мелничарски изделия (36%). Траен спад от общо 15% за периода се наблюдава при производството на други хранителни продукти.

Таблица 61 Факторен доход в стойност (милиона евро) от хранително-вкусова промишленост по сектори за периода 2008-2011 г.

.	2008	2009	2010	2011	изменение 2011/2007	% от ХВП за 2011
Месо и месни изделия	104,2	103,8	121	118,2	13%	13%
Риба и водни животни	7,1	6,9	6,8	7,6	7%	1%
Плодове и зеленчуци	45,7	54,2	56,6	61,7	35%	7%
Масла и мазнини	33,6	20,9	47,3	51,7	54%	6%
Мляко и млечни изделия	53	72,2	76,2	69	30%	8%
Мелничарски изделия	45,3	36,9	46,6	53,2	17%	6%
Хляб и тестени изделия	126,7	134,1	136,2	134,1	6%	15%
Други храни	139,5	108,4	114,9	118,2	-15%	13%
Храни за животни	15,2	17,3	18,1	21,4	41%	2%
Храни общо	570,2	554,7	623,7	635,1	11%	71%
Напитки	212,1	205,7	208,3	192,3	-9%	22%
Тютюневи изделия	80	63,5	92,2	62,6	-22%	7%
Общо 3-те сектора	862,3	823,9	924,2	890	3%	100%

Забележка: Не са налични данни за 2012 г.
Източник: Евростат.

Аналогична е ситуацията при факторния доход за периода (Value added at factor cost) При производството на храни бележи ръст от 11 % за периода 2007-2012 г и достига до 635 милиона евро. При напитките и тютюневите изделия се наблюдава спад съответно от 9% и 22%. Подсекторите с най-голяма стойност на фактория доход през 2011 г. са хляб и хлебни изделия (15%), месо и месни изделия (13%), други хранителни продукти (13%) и мляко и млечни изделия (8%). При осем от деветте сектора през периода се наблюдава ръст на факторния доход с леки вариации, като най-значителен е за производството на растителни и животински масла и мазнини (54%), храни за животни (41%) и мелничарски изделия (17%). Траен спад от общо 15% за периода се наблюдава при производството на други хранителни продукти.

Таблица 62 Производителност на труда (БДС на зает) в хиляди евро от хранително-вкусова промишленост по сектори за периода 2008-2011 г.

Сектор	2008	2009	2010	2011	% промяна 2011/2007	% от средно за храни за 2011
Месо и месни изделия	5,6	5,6	6,5	6,7	20%	89%
Риба и водни животни	5,1	4,7	4,6	5,6	10%	75%
Плодове и зеленчуци	5,5	6,8	7,1	7,7	40%	103%
Масла и мазнини	12,9	8,6	18	20,0	55%	267%
Мляко и млечни изделия	6,1	7,5	7,8	7,4	21%	99%
Мелничарски изделия	12,6	12,4	16,5	19,6	56%	261%
Хляб и тестени изделия	4	4,2	4,3	4,4	10%	59%
Други храни	10,9	8,8	10	11,4	5%	152%
Храни за животни	8,2	9,5	10,5	12,2	49%	163%
Храни общо	6,4	6,2	7,1	7,5	17%	100%
Напитки	12,4	12,8	13,6	13,1	6%	
Тютюневи изделия	18,9	14,7	19,8	16,9	-11%	

Забележка: Не са налични данни за 2012 г.
Източник: Евростат.

И за трите сектора е най-ниската в ЕС-28, като е от 5,5 до 10 пъти по-ниска от средните показатели за ЕС-28.

Производителността на труда в трите сектора е много различна, аналогично на ЕС-28. Най-висока е при производството на тютюневи изделия – 16 900 евро (ЕС-28 е 167000 евро) и силно варира в разглеждания период. На второ място е секторът на производство на напитки, като се наблюдава плавен ръст от 6 % и за 2011 г. достига 13 100 евро (при 47 000 за ЕС-28). Най-ниска остава производителността на труда в сектор храни – едва 7 500 евро (при 41 000 за ЕС-28), независимо от трайния ръст със 17%, като се наблюдава увеличение във всички подсектори от 5% за други храни до над 50% за растителни и животински масла и мазнини и мелничарски изделия. Тези два подсектора имат най-висока производителност на труда за 2011 г. съответно 20 000 евро и 19 6000 евро. Изключително ниска е производителността на труда при производство на хляб и тестени изделия (4 400 евро), риба (5600 евро) и месо и месни продукти (6 700 евро).

Таблица 63 Основни икономически показатели за сектор С10 производство на храни според броя на персонала за периода 2008-2011

брой заети	2008	2009	2010	2011	% промяна 2011/2007	2008	2009	2010	2011
Брой предприятия						% от всички за година n			
от 0 до 9	2 894	3 094	3 180	3 298	14%	65%	66%	67%	68%
от 10 до 19	609	656	622	621	2%	14%	14%	13%	13%
от 20 до 49	510	520	504	508	0%	12%	11%	11%	11%
от 50 до 249	374	381	374	361	-3%	8%	8%	8%	7%
над 250	34	33	34	28	-18%	1%	1%	1%	1%
Общо	4 421	4 684	4 714	4 816	9%	100%	100%	100%	100%
Производство - стойност милион евро						% от всички за година n			
от 0 до 9	138	130	123	128	-7%	4%	4%	4%	4%
от 10 до 19	163	149	181	174	7%	5%	5%	6%	5%
от 20 до 49	422	425	403	474	13%	14%	14%	13%	14%
от 50 до 249	1 588	1 514	1 607	1 831	15%	51%	50%	50%	53%
над 250	802	781	875	839	5%	26%	26%	27%	24%
Общо	3 112	2 999	3 188	3 447	11%	100%	100%	100%	100%
Доход по фактори - стойност милион евро						% от всички за година n			
от 0 до 9	37	23	28	23	-37%	7%	4%	4%	4%
от 10 до 19	29	31	36	34	14%	5%	6%	6%	5%
от 20 до 49	73	81	76	83	14%	13%	15%	12%	13%
от 50 до 249	277	265	295	331	19%	49%	48%	47%	52%
над 250	154	155	188	164	7%	27%	28%	30%	26%
Общо	570	555	624	635	11%	100%	100%	100%	100%
Брой заети						% от всички за година n			
от 0 до 9	10 360	10 678	10 686	10 631	3%	12%	12%	12%	13%
от 10 до 19	8 353	8 805	8 491	8 335	0%	9%	10%	10%	10%
от 20 до 49	15 824	15 830	15 287	15 605	-1%	18%	18%	17%	18%
от 50 до 249	38 770	37 958	37 014	35 649	-8%	43%	43%	42%	42%
над 250	16 074	15 963	16 125	14 431	-10%	18%	18%	18%	17%
Общо	89 381	89 234	87 603	84 651	-5%	100%	100%	100%	100%
Производителност (БДС на един зает) - хил. евро						% спрямо средната за година n			
от 0 до 9	3,6	2,1	2,6	2,2	-39%	56%	34%	37%	29%
от 10 до 19	3,5	3,5	4,3	4,0	14%	55%	56%	61%	53%
от 20 до 49	4,6	5,1	5,0	5,3	15%	72%	82%	70%	71%
от 50 до 249	7,1	7,0	8,0	9,3	31%	111%	113%	113%	124%
над 250	9,6	9,7	11,7	11,4	19%	150%	156%	165%	152%
Общо	6,4	6,2	7,1	7,5	17%	100%	100%	100%	100%

Забележка: Не са налични данни за 2012 г.

Източник: Евростат.

Най-голям е броят на предприятията с персонал до 9 човека и за периода нараства с 9%, те заемат 68% дял от всички предприятия в сектор Производство на храни. Икономическите им показатели са много ниски и повечето от тях се влошават през периода. Стойността на произведената от тях продукция и факторният им доход бележат спад от 7% и 37% за периода, а делът им в е едва 4% всеки. Увеличава се с 3% броят на заетите. Всичко това логично води до спад в производителността на труда на един зает с -39% и през 2011 г. е едва 2 200 евро, което е 29% от средната производителност в сектора.

В Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020 е посочено, че малките и средни предприятия от ХВП са с ниска степен на интернационализация на дейността и са със затруднен достъп до международни пазари.

Ниското технологично съдържание на българския износ е силен показател за недостига на иновационна дейност в частния сектор.

Основните причини за влошаването са икономическата криза, трудният достъп до иновации и до финансиране, които възпрепятстват модернизацията и оптимизацията на производството.

Предприятията с персонал от 10 до 19 човека леко се увеличават (с 2%) през периода. Основните показатели при тях показват подобрене, но остават под средните за сектора. Предприятията с персонал 20-49 човека показват слаб, но устойчив ръст по разглежданите показатели. И за двете групи производителността на труда на един зает леко се увеличава с 14%-15%, но остава е под средната в сектора г. и за 2011 г. е съответно 4 000 евро и 5 300 евро.

Гръбнакът на производството на храни в България са предприятията с персонал 50-249 човека, които имат най-голям дял от производството (53%) и от факторния доход (52%).

Таблица 64 Сравнение между България и ЕС-28 на основни икономически показатели за сектор С10 производство на храни за 2011

Показател	ЕС 28 ¹	България	% България
Брой предприятия	265 599	4 816	1,8%
Брой заети в предприятие	15,6	17,6	113%
Оборот (млн. евро)	877 123,7	3 868,3	0,4%
Производство стойност (млн. евро)	806 216	3 446,5	0,4%
Факторен доход (млн. евро)	168 730,7	635,1	0,4%
Разходи за енергия (млн. евро)	:	151,2	
Дял на разходите за енергия в оборота (%)	2,4%	3,9%	161%
Оборот на зает (хил. евро)	212	45,7	22%
Производителност на труда (БДС на 1 зает)	41	7,5	18%
Коригирана според заплащането производителност (производителност на труда по средно заплащане) (%)	156	193	124%
Дял на разходите за персонал в производствената стойност (%)	12,6	9,2	73%
Среден разход на 1 зает при пълна заетост (хил. евро)	26,9	4,1	15%
Инвестиции на един зает (хил. евро)	6,2	2,5	40%
Дял на инвестициите (инвестиции/факторен доход)	19,8	32,7	165%

Забележка: 1) Данните за маркираните показатели (оцветени в сиво) са изчислени като средна непрегледена стойност за страните-членки, за които са публикувани данни.

Източник: Евростат и собствени изчисления.

Както се вижда от горната таблица през 2011 г. в България оперират 1,8% от предприятията в сектор производство на храни в ЕС-28, като стойността на произведената продукция и реализиран оборот 0,4% от ЕС-28.

При сравняване на данните на 1 зает се установява, че оборотът на 1 зает е едва 22% от ЕС-28, а производителността на труда е 18% от ЕС-28. Основните причини са остаряла техника, труден достъп до иновации и високият дял на ръчен труд в производството. В България е най-ниско заплащането за вложен труд на един зает 4 100 евро годишно, което е 15% от заплащането в ЕС-28. Именно поради ниското заплащане за труд, коригираната производителност е 193 %, което е с 24% по-високо от ЕС-28 (156%).

Разходите за енергия на българската хранителна индустрия са много високи – 3,9 % от реализирания оборот, като по този показател заема 3 място след Латвия и Кипър, при 2,4% за останалите страни-членки. Това показва ниската енергийна ефективност на българската ХВП.

Отличителна черта на хранителната индустрия е, че в чувствителни подсектори на преработка, като месо, зеленчукови и плодови консерви се разчита преобладаващо на вносна суровина, което прави тези подсектори пазарно и суровинно уязвими. В други подсектори, като млекопреработката, значителен дял от местната суровина недостига до преработвателните предприятия, което принуждава индустрията да работи с вносни суровини и да търси заместители.

Очертава се положителна тенденция на нарастване на производството и продажбите общо за отрасъла на вътрешния и международния пазар след присъединяване на България към ЕС. Стимул за нарастване на производството и продажбите в отрасъла е либерализирането на пазара и нарастването на търсенето и на цените на производител на националния, европейския и международния пазар.

Устойчиво и с високи темпове нараства експортът на хранителната индустрия за периода 2008-2012 г. (общо с 82%), изпреварващи темпа на националния експорт (54%), което свидетелства за изявиени сравнителни конкурентни предимства в национален аспект и успешна пазарна интеграция на общия европейски и световен пазар (Таблица 65). Най-голям ръст за периода от 444% бележи износът на тютюневи изделия (основно за страни извън ЕС). През 2012 г. най-голям е дялът (80%) на износа на хранителни продукти.

Вносът също нараства значително от 1,164 млрд. евро през 2008 г. до 1,617 млрд. евро през 2012 г. (+39%), като храните също заемат най-голям дял.

Таблица 65. Външна търговия на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия

	2008*	2009	2010	2011	2012	2012/2008 - %
Износ общо						
10 Хранителни продукти	771	847	1 109	1 270	1 339	74%
11 Напитки	107	73	79	93	109	3%
12 Тютюневи изделия	40	68	130	156	219	444%
Общо ХВП	918	988	1317	1 520	1 667	82%
% на ХВП от износ за страната	6%	8%	8%	7%	8%	
Внос общо						
10 Хранителни продукти	1 164	1 135	1 283	1 551	1 617	39%
11 Напитки	125	106	109	134	149	19%
12 Тютюневи изделия	53	62	53	53	63	18%
Общо ХВП	1 343	1 303	1 446	1 738	1 829	36%
% на ХВП от внос за страната	5%	8%	8%	7%	7%	

Забележка: през 2008 г. е приета нова НКИД и данните от предходни години не са съпоставими.

Източник: НСИ, НКИД 2008

Основен партньор в търговията с храни, напитки и тютюневи изделия е ЕС, който след интеграцията на страната се увеличава и през 2012 г. на него се осъществява 73% от общия износ на тези продукти и 88% от вноса. В стокообмена с ЕС преобладават храните с 93% от износа и 88% от вноса. При износа за страни, извън ЕС значително място заемат тютюневите изделия, като ръстът за 2012 г. спрямо 2008 г. е 440%, а дялът им през 2012 г. нараства до 34% от износа за тези страни.

Балансът и за четирите години е отрицателна величина, но се свива от -424 млн. евро за 2008 г. до -162 млн. евро за 2012 г. Това се дължи на отрицателното салдо в търговията със страните от ЕС, което нараства през периода от -488 млн. евро за 2008 г. до -562 млн. евро за 2012 г. Салдото в търговията с трети страни е положително за целия период и се увеличава от 64 млн. евро до 399 млн. евро през 2012 г.

На международния пазар хранителната ни индустрия участва предимно като вносител на суровини и полуфабрикати, осигуряващи и високи темпове на развитие на основните отрасли и задоволяване на растящото търсене на вътрешния и международните пазари.

Основните причини са остаряла техника, труден достъп до иновации и високият дял на ръчен труд в производството. Очертава се силна зависимост на българската хранителна индустрия от европейския пазар, което създава предпоставки за висок пазарен риск в условията на икономическа криза и очаквана рецесия на този пазар. Недостигът на суровинни ресурси е най-рисковият фактор за развитие и повишаване на конкурентните възможности на основните ни сектори - месна, млечна и консервна. Тези отрасли са силно зависими от вноса на суровини и респективно от конюнктурата на пазарите им. След отварянето на пазара някои продукти изпитват много силен конкурентен натиск на националния ни пазар и губят конкурентни позиции, като вина, зеленчукови и плодови консерви, натурални сокове, цигари, макаронени, тестени и сладкарски изделия, бисквити и др.

Основните проблеми на сектора са ниската производителност на труда, ниското ниво на заплащане и ниската енергийна ефективност. Причините са остаряла техника и сграден фонд, високият дял на ръчен труд в производството. Инвестициите в иновации в материални и нематериални активи помагат за развитието на сектора, но трудният достъп до финансиране и трансфер на знания и технологии се пречки пред развитие на този процес. Изброените проблеми се засилват за малките предприятия, като най-силно са засъпнени при микропредприятия с до 10 човека персонал.

Конкурентоспособността на хранителния сектор наред с други фактори ще зависи от продуктовото развитие и нарастването на дела на продуктите с по-висока добавена стойност, което може да се постигне чрез: по-пълно интегриране между преработвателите и доставчиците на суровини като условие за производство на качествени и със специфични характеристики хранителни продукти, създаване на възможностите за логистична свързаност между доставчици, търговци и скъсяване на пътя до пазара, като по-този начин се намалят транзакционите разходи. По-добрата логистика ще позволи да се запазват качеството на продуктите, да се задоволи търсенето на вътрешния пазар. Насърчаването на сътрудничеството между земеделските производители, на създаването на клъстери в сектори на земеделието, както и възможност на самите земеделски производители да създадат свои обединения, които да им позволят да утвърждават своите пазарни позиции.

II.13. Горско стопанство

Място на отрасъла в националната икономика

БДС в горското стопанство, дърводобива и свързани с тях услуги заема много малък дял от БДС общо за България. През 2012 г. този дял е 0.4%. Като за изследвания период 2007-2012 г. не се забелязват съществени промени по отношение мястото им в националната икономика, като делът им се колебае в рамките на 0.3-0.4%. Заетостта в горски и дърводобивния сектор също е незначителна спрямо общата заетост в България – 0.6% от всички заети. Трябва да се отбележи, постепенното увеличение за целия период на БДС в горското стопанство, дърводобива и свързани с тях услуги, на база 2005 г.. Средната производителност на труда на една годишна работна единица (БДС/ГРЕ) за 2010-2012 г. е 10 086,7 евро/ГРЕ (Таблица 66).

Таблица 66. Брутна добавена стойност в горското стопанство, дърводобива и свързани с тях услуги

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Брутна добавена стойност по текущи цени (млн.евро)	53,7	83,3	73,8	89,8	97,3	104,7
Брутна добавена стойност по текущи цени (% от общо за България)	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
Брутна добавена стойност по постоянни цени (% изменение спрямо предходната година)	-5,6	37,8	-5,2	28,8	5,0	-3,5
Брутна добавена стойност (2005=100)	74,9	80,3	82,8	84,0	90,0	100,5
Заетост (хил.души)	16,6	18,0	17,8	16,7	17,8	17,2
Заетост (% от общото за България)	0,4	0,5	0,5	0,5	0,65	0,5

Източник: Евростат.

Използване на дървесината

Общият запас на дървесина в горите в България към 31.12.2010 г. е определен на 644 840 247 куб. м, от които 42.2% са съсредоточени в защитните и рекреационните гори и в защитените природни територии. Средният запас на 1 ха е 172 куб. м. Наблюдава се тенденция на увеличаване на запаса от дървесина на един хектар, с по-силно изразена динамика при иглолистните гори. От друга страна, установява се тенденция за намаляване на средния запас на един хектар в издънковите гори за превръщане в семенни. Средният годишен прираст на дървесина се увеличава от 14,1 млн. куб. м на 14,4 млн. куб. м. Запасите на въглерод в биомасата на горските дървесни видове също отбелязват тенденция към нарастване през последните години.

Размерът на реализираното средно годишно ползване на дървесина достига до 50% от размера на средния годишен прираст. Добитата обла дървесина през разглеждания период се променя в границите между 5 465 хил. куб. м. и 7 414 хил. куб. м., с изключение на големия спад през 2009 г. Най-ниски стойности на добита дървесина са отбелязани през 2009 и 2010 г., което е повлияно от икономическата криза. Почти 2/3 от годишния обем дървесина е добит в държавните горски територии, с тенденция на нарастване през периода 2007 - 2011 г. – от 65.8% до 75.1% от средния годишен обем на добитата дървесина. Разпределението на добитата през периода 2006 - 2011 г. дървесина по категории – едра, средна, дребна и дърва за горене, е съответно 20:18:4:57. В сравнение с 2005 г., потреблението на обла дървесина в България, изразено чрез стойността на индикатора „потребление на обла дървесина и на продукти от нея – куб. м. RWE/1000 жители” нараства с 18%.

Добив на дървесина

Тревожно е състоянието на дърводобивните фирми. При тях производственият процес се реализира при крайно неблагоприятни условия – ниска производителност, остаряла техника за добив, извоз и транспортиране на дървесината, ниско ниво на образование и квалификация на работниците.

По данни на ИАГ, към 31.12.2011 г. в страната са регистрирани около 3000 юридически лица с предмет на дейност, включващ дърводобивни дейности. През периода 2006 -2011 г. активно работещи са били 35% до 55% от регистрираните. По данни от проект „Подпомагане реформата в горския сектор на България - EBRD ID 24505, 2009 г.”

петдесетте най-големи дърводобивни дружества в страната добиват около 800 хил. куб. м. от държавните горски територии. Значителна част от работата се извършва ръчно, от работници, най-често наети с граждански договори. От извоза 80 - 90% се извършва с животинска тяга. Използваните трактори са стари и силно амортизирани. Броят на работещите въжени линии е крайно недостатъчен. Ниска е интензивността на добива на дървесина. Ниските цени на дърводобивните работи не позволяват инвестиции в модерна техника и повишаване на производителността на труда.

Горска промишленост

По данни от НСИ за 2006 г. общият брой на предприятията за преработка на дървен материал и производство на изделия от него е 2049, за дървесна маса, хартия, картон и изделия от тях – 441, и за производство на мебели – 1714, общо - 4145. В края на 2010 г. техният брой е съответно 1939, 518 и 2253, общо – 4170.

Общо за трите сектора на горската промишленост най-голям е броят на микропредприятията (под 10 заети) – от 77% - до 81% от общия брой, а броят на големите предприятия (с повече от 250 заети) е най-нисък – от 0,2 до 3,3%. През наблюдавания период се забелязва тенденция на увеличаване броя на фирмите с по-малко от 10 заети, докато броят на малките и средните предприятия значително намалява. Броят на големите предприятия е най-малък – 0,2% в дървообработващата, средно 1,46% в целулозната и 0,5% в мебелната промишленост.

Като цяло фирмите от горската промишленост са преодолели кризата от 2009 - 2010 г. и се наблюдава увеличение на производството. Отрасълт може да бъде оценен като перспективен предвид наличието на достатъчен суровинен ресурс, устойчиви вътрешни и външни пазарни позиции на произведените продукти и значението му като източник на доходи и на заетост за значителна част от населението в планинските и селските райони. От решаващо значение за повишаване на икономическата жизненост ще бъде разрешаването на проблемите, свързани с: (1) ниската производителност на труда, (2) липсата на капиталова база, (3) липсата на възможности за ползване на финансови средства от структурните фондове на ЕС за инвестиране в обновяването на машините и производствените линии в сектора, (4) недостатъчното участие (подкрепа) от страна на банките в инвестиционни проекти, (5) ниският процент на сертифицирани горски територии, ограничаващ достъпа до външни пазари.

По данни от проект „Подпомагане на реформата в горския сектор на България” (EBRD Project ID 24505), изготвен от Австрийски федерални гори АД и Европейската банка за възстановяване и развитие през 2009 г., броят на регистрираните дърводобивни фирми е около 2000, от които около 400 работят постоянно.

Горска пътна мрежа

Горската пътна мрежа в страната е сравнително слабо развита. По последни налични данни от експертна оценка на Световна банка, извършена през 2003 г., в горските територии има изградени около 28 000 км пътища. От тях, около 10 000 км са с трошенокаменна настилка или с асфалтобетонено покритие и около 18 000 км са без настилка. Собственост на ДГС и ДЛС са близо 18 000 км, а републиканска и друга собственост - около 10 000 км.

Средната гъстота на горската пътна мрежа е 7,9 м/ха. Тя е съпоставима с тази в Румъния – 6,5 м/ха, но е значително по-ниска в сравнение с други европейски страни като Австрия – 36 м/ха, Франция – 26 м/ха, Германия – 45 м/ха и Швейцария – 40 м/ха. През последните 10 години, главно поради финансови ограничения, почти не са изградени нови пътища, а поддръжката или реконструкцията на съществуващите е недостатъчна. В резултат от амортизация на горската пътна мрежа се увеличава делът на неизползваемите или трудно

достъпните за техниката през определени периоди от годината горски пътища. Това директно удължава дейностите и разходите по веригата за доставки на дървесина и понижава конкурентоспособността на горския сектор. Недостатъчно развитата горска инфраструктура и незадоволителното състояние на част от горските пътища създават предпоставка за прекомерно ползване на дървесина в определени горски територии. В допълнение, традиционно прилаганите практики за строеж на горски пътища изостават в сравнение с използваните в други европейски страни практики, които целят смекчаване на потенциалните екологични нарушения в резултат от проектирането и строеж на горски пътища.

Изясняването на действителното състояние на пътищата в горските територии и перспективите за развитие на горската пътна мрежа ще бъдат основата при разработването и реализирането на Национален план за развитие на горската инфраструктура, който ще включва и подробна оценка на разходите и ползите.

II.14. Външна търговия

През годините между 2007 и 2012 г. обемът на външнотърговския оборот в текущи цени показва постоянен растеж, като за периода нараства 2.25 пъти, от 2 522 за 2007 г. и достига до 5 669 млн. евро (Таблица 67). Стабилизирането на външнотърговския обмен и пълноправното членство на страната в ЕС от 2007 г., са важни фактори, които дават тласък за нарастване на обема на вноса и износа на селскостопански стоки.

Таблица 67. Външнотърговския оборот със селскостопански стоки

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Търговия със селскостопански стоки, млн. евро	2 522	3 727	3 749	4 518	5 567	5 669
Износ, млн. евро	1 205	1 934	2 005	2 615	3 305	3 312
Внос, млн. евро	1 317	1 792	1 744	1 903	2 262	2 358
Салдо, млн. евро	-112	142	262	712	1 043	954
Относителен дял на аграрния от:						
- Износа на страната, %	14,7	12,7	17,1	16,8	16,3	15,9
- Вноса на страната, %	16,0	7,1	10,3	9,9	9,7	9,3

Източник: Комбинирана номенклатура (КН) и собствени изчисления

Износът на селскостопански продукти от Глава I на Комбинираната номенклатура за периода 2007 - 2012 г. се е увеличил 2.75 пъти. Данните за вноса за същия период показват увеличение със 79%. Търговското салдо на търговията със селскостопански стоки през всички години на периода е положителен, с изключение на 2007 г. (-112 млн. евро), когато стойността на селскостопанските продукти на международните пазари е ниска, а в края на периода за 2001 г. и 2012 г. достига около 1 млрд. евро. Търговията със селскостопански стоки е от голямо значение за икономиката на страната, поради високия ѝ дял във външнотърговския оборот и при формирането на търговския баланс. Делът на износа на селскостопанска продукция от общия износ варира от 12.7% до 17.1 %. а делът на вноса е в рамките на 7.1% до 16.0%, като за последните 4 години се стабилизира около 9-10%.

Структура на външно-търговския обмен

Таблица 68. Износ по групи земеделски продукти съгласно Комбинираната номенклатура за периода 2007-2012 г. - млн. евро

в млн. евро	2007	2008	2009	2010	2011	2012	+ % 2012/	% за 2012
-------------	------	------	------	------	------	------	--------------	--------------

							2007	
10 житни растения	109	452	351	553	698	826	655%	25%
12 маслодайни семена и плодове; разни видове семена, семена за посев и плодове; индустриални или медицински растения; слама и фуражи	161	313	350	470	769	567	251%	17%
24 тютюн и обработени заместители на тютюна	134	193	274	272	318	348	159%	11%
02 меса и карантии, годни за консумация	122	105	121	156	169	168	38%	5%
15 мазнини и масла от животински или растителен произход; продукти от тяхното разпадане; обработени мазнини за хранителни цели; восъци от животински или растителен произход	38	77	81	106	155	159	319%	5%
19 хранителни продукти, приготвени на базата на житни растения, брашна, скорбяла, нишесте или мляко; тестени сладкарски изделия	88	114	116	139	143	152	72%	5%
23 остатъци и отпадъци от хранителната промишленост; приготвени храни за животни	44	50	70	95	117	151	246%	5%
04 мляко и млечни продукти; птичи яйца; естествен мед; продукти от животински произход, годни за консумация, неупоменати, нито включени другаде	75	106	100	119	124	145	93%	4%
22 безалкохолни и алкохолни напитки и видове оцет	112	109	81	95	121	129	15%	4%

Източник: Национален статистически институт и собствени изчисления.

През периода 2007 –2012 г. най-голям дял от износа в стойност следните групи продукти:

- зърнени култури (главно пшеница, царевица, ечемик) – варира от 9% до 25%;
- маслодайни култури (главно слънчоглед и рапица) – варира от 13% до 24%;
- тютюн и тютюневи изделия – варира от 10% до 14%;
- месо (главно от птици и агнешко) – варира от 6% до 7%;
- мазнини и масла (главно от растителен произход) - варират от 5% до 6%;
- тестени продукти - около 5-6%;
- мляко и млечни продукти - около 5%;
- напитки (основно вина) - около 5%.

През периода 2008-2012 г. първите три групи продукти (зърнено-житни, семена от маслодайни и тютюн) заемат около 50% от селскостопанския износ, което прави експорта силно зависим от конюнктурата на световните пазари.

При почти всички основни групи селскостопански продукти се наблюдава тенденция на постепенно увеличение на износа от 2007 г. до 2012 г., като ръстът е най-висок при житните растения (+655%).

През 2007 г. делът на преработените продукти в износа на селскостопански стоки е около 60%. От 2008 г. се наблюдава ръст в стойността и на двете категории, като увеличението на

непреработените е значително по-високо и съответно техният дял в износа се увеличава като варира от 51% до 55%.

В рамките на разглеждания период, водещи продукти в селскостопанския внос на България в стойностно изражение са: месо (главно свинско и птиче) – 13%-17%, захар и захарни изделия (6%-10%), тютюн и тютюневи изделия (6%-8%), мляко и млечни продукти, напитки и др. Анализът на промените в структурата на вноса на селскостопански стоки показва, че е нараснал дялът на основни продукти като месото и млякото, предимно за преработка, за сметка на производството им в страната. Намалява дялът на живите животни, житните растения, плодовете и зеленчуците и продукти от тях. Промените в структурата на износа и вноса на селскостопански продукти с е резултат от отварянето на българската икономика към международните пазари и от интегрирането ѝ в ЕС. Условието на търговия на селскостопанските продукти не са значително подобрени, поради по-високия дял (78%-84%) на преработените продукти в структурата на вноса.

Географско разпределение на аграрната търговия

През последните години страните от ЕС се утвърждават като основен партньор на България в търговията със селскостопански стоки (Таблица 69). Това се дължи на по-благоприятните условия за търговия в рамките на единния европейски пазар. За периода 2007-2012 г. търговията с ЕС формира около 60% – 74% от българския износ на земеделски стоки и 75% - 83% от вноса им, като и при вноса и при износа се наблюдава постоянен ръст.

Таблица 69. Външнотърговския оборот със селскостопански стоки

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Износ други млн. евро	483	811	559	719	867	931
Износ ЕС млн. евро	722	1 124	1 446	1 896	2 438	2 381
<i>Износ ЕС %</i>	<i>60%</i>	<i>58%</i>	<i>72%</i>	<i>73%</i>	<i>74%</i>	<i>72%</i>
Внос други млн. евро	326	433	434	399	441	390
Внос ЕС млн. евро	991	1 359	1 310	1 504	1 82	1 968
<i>Внос ЕС %</i>	<i>75%</i>	<i>76%</i>	<i>75%</i>	<i>79%</i>	<i>81%</i>	<i>83%</i>
Салдо други млн. евро	157	377	125	320	426	541
Салдо ЕС млн. евро	-269	-235	136	392	617	413

Източник: Комбинирана номенклатура (КН) и собствени изчисления

От 2007 г. до 2012 г. темпът на увеличение на износа за ЕС (+230% за периода) чувствително изпреварва този при вноса (+99% за периода). В резултат през 2007 г. и 2008 г., се наблюдава отрицателното салдо, но от 2009 г. салдото е положително и нараства през следващите 3 години, като достига максимална стойност през 2011 г. (617 млн. евро), и бележи лек спад през 2012 г. (617 млн. евро).

Водещо място в износа на селскостопански стоки за ЕС заемат зърнените култури (основно пшеница, царевица, ечемик, слънчоглед и рапица) и маслодайни култури. Сравнително голям е и износът за ЕС на меса, захарни изделия, мазнини и масла, тютюн и тютюневи изделия, млечни продукти, тестени изделия, вина и др.

Основни партньори в аграрната търговия на България в рамките на ЕС са съседните Румъния и Гърция, формиращи около 40% от общия износ за ЕС в стойностно изражение и около 35% от стойността на вноса. Сред останалите страни от ЕС, най-голям е износът на селскостопански стоки за Испания, Германия, Италия, Франция, Холандия, Белгия, Португалия и Полша.

Търговия с трети страни (извън ЕС)

Страните извън ЕС заемат дял около 26–28% от стойността на българския износ на земеделски стоки и 17-25% от вноса на селскостопанска продукция, като дяловете спадат през разглеждания период 2007 г. - 2012 г..

При търговията със селскостопански стоки с **трети страни** също се наблюдава увеличение на стойността през последните няколко години. С тях имаме положително търговско салдо през всички години, което постепенно нараства от 157 млн. евро за 2007 г. до 541 млн. евро за 2012 г..

Основни партньори в аграрната търговия на България сред страните, извън ЕС са: Ирак, Турция, Руска Федерация, Македония, Саудитска Арабия и др. През последните четири години се наблюдава засилване на търговията със земеделски продукти и храни със страните от Арабската лига.

В заключение може да се отбележи, че в края на периода българското селскостопанско производство е сравнително стабилно, но на ниво, което не отговаря на естествения му потенциал. Модернизацията на сектора далеч не е завършила, като в същото време има признаци на небалансирано развитие. Усвояването на средствата по ПРСР все още не постига очакваните резултати.

III. Околна среда/климат

III.1. Биоразнообразие

България има изключително богато биоразнообразие, с което се нарежда на трето място сред държавите членки в ЕС. Биологичното разнообразие се среща както в защитените територии, така и извън тях. Защитените територии обхващат 5.3% от територията на страната, зоните от Европейската екологична мрежа обхващат 34.3% от територията на страната, но и извън тях се срещат земеделски земи и гори с висока природна стойност. Животинските видове в България са 27 736 (НСБР, 1995) като обект на защита към 2011 г. са 17.41% от тях (данни МОСВ за НСИ). Растителните видове са 4000 – 4250 (НСБР, 1995 г.) като обект на защита към 2011 г. са 13.51% - 14.35% от тях (данни МОСВ за НСИ).

Категориите защитени територии съгласно разпоредбите на чл. 5 от Закона за защитените територии са: резерват; национален парк; природна забележителност; поддържан резерват; природен парк и защитена местност. Към 2010 г., общият брой на защитените територии (ЗТ) е 953, с обща площ 582 458 ха. В сравнение с 2005 г. броят на защитените местности е увеличен, което увеличава дела на ЗТ от 4.9% на 5.3% през 2010 г. През 2008 г. е обявен природен парк „Беласица” с площ от 117 32.4 ха. От тях 420 109 ха или 72.1% са горски територии (10.5% от горските територии на страната). През изминалия период са приети 7 плана за управление на защитени територии, в т.ч. за природните паркове “Златни Пясъци” и “Шуменско плато”, “Врачански Балкан”, “Рилски манастир”, „Персина” и защитена местност “Кайлъка”.

Таблица 70. Брой и площ на категориите защитени територии към 2011 г.

Категория	Общ брой на ЗПТ	Обща площ на ЗПТ (ха)	Обща площ в горски територии (ха)	Горски територии на ЗПТ по площ (%)
Резервати	55	77 022	44 334	57,6
Национални паркове	3	150 362	137 085	91,2
Поддържани резервати	35	4 511	2 891	64,1
Природни паркове	11	256 456	197 934	77,1
Защитени местности	503	77 231	28 062	36,3
Природни забележителности	346	16 876	9 803	58,1
Общо	953	582 458	420 109	72,1

Източник: МОСВ/МЗХ/ИАГ

Националната стратегия за опазване на биоразнообразието определя 12 типа екосистеми и ландшафти като уникални и представителни за биоразнообразието в България. Такива ландшафти са включени и в националните и природни паркове на страната.

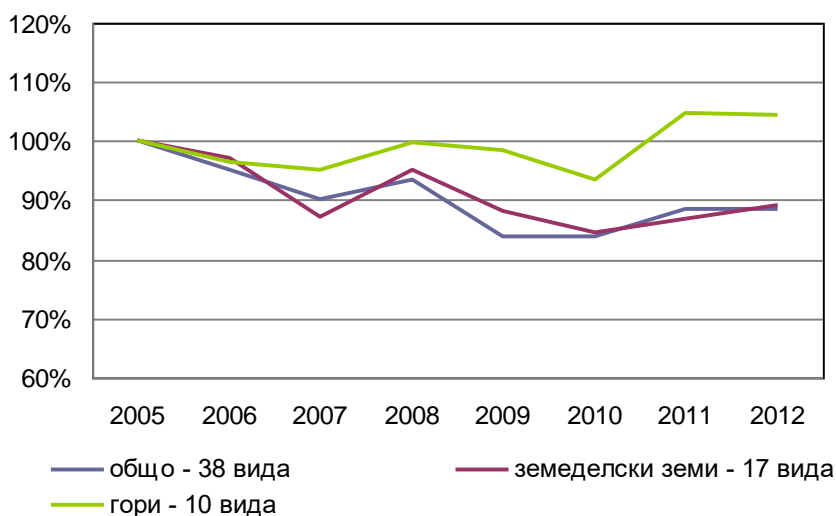
През 2012 г. е изготвен Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България за периода 2013–2022 г., който обхваща 11 влажни зони, от списъка по Рамсарската конвенция. В плана се разглежда подробно още 28 влажни зони, които не са включени в списъка по Рамсарската конвенция, но са важни за опазване и възстановяване на биологичното разнообразие и за това са включени в мрежата Натура 2000. Много от тях частично или напълно се припокриват и със защитените територии по Закона за защитените територии.

III.2. Индекс на птиците в земеделските земи

По данни на Българското дружество за защита на птиците за периода 2005-2012 г. птиците, обитаващи земеделски земи намаляват с 11%, а тези на горските местообитания се изменят незначително. Тенденцията за намаляване е ясно изразена до 2007 г. като общо намаляващите видове (слабо и силно) съставляват 32% от всички видове. Увеличаващите се видове са 6% от всички. За периода 2007 - 2011 г. индексът на птиците в земеделските земи се запазва на едно ниво. Основна причина за негативната тенденция, е промяната в естествените тревни местообитания - пасища и ливади, които са основно местообитание на видовете. Именно те в последните години страдат най-силно в резултат от директните плащания в рамките на ОСП – най-често дългогодишни тревни местообитания биват разоравани и превръщани в обработваеми земи, или поради сериозно охрастяване са напълно изоставяни, което води до развитието на дървесни видове. Едно по-активно и по-широко прилагане на агро-екологичните мерки, свързани с опазване и възстановяване на естествените пасища и ливади може да допринесе съществено за запазването и подобряването на популацията на птиците, обитаващи земеделски земи.

По отношение на конверсионните индекси, свързани с биоразнообразието към момента е в процес на одобрение Национална приоритетна рамка за действие за Натура 2000. В рамката ще бъдат определени индексите и начина на подпомагане.

Фигура 17. Тенденция в индекса на обикновените птици в България 2005-2012 г.

Източник: Българско дружество за защита на птиците

III.3. Натура 2000

Европейската екологична мрежа Натура 2000 е съставена от защитени зони за опазване на дивите птици и защитени зони за опазване на местообитанията. Към ноември 2013 г. общата площ на зоните от Натура 2000 е 4,1млн. ха(3,85 млн. ха сухоземна територия), от които 56,5% са горски екосистеми, 12,09% - земеделски, 13,47 %– тревистите, 5,9%-храсталачни и екоридни, 1,2 %- площи с разпокъсана и без растителност и 10.84% други екосистеми. Броят на защитените зони по Директива 2009/147/ЕО с издадени заповеди за обявяване е 119. Те обхващат 22,7% от територията на България (2 523 661 ха) . Зоните по Директива 92/43/ЕО са 234. Те покриват покриващи 30% от територията на България (3 326 963 ха). Заповедите за обявяване за тях трябва да бъдат издадени до края на 2015 г.

За 13 от зоните границите по двете директиви съвпадат. Припокриването на площите на защитени територии и на защитени зони от мрежата Натура 2000 е почти 100%. Преобладаващи земеделски земи в Натура 2000 са обработваемите земи и пасищата, мерите и ливадите.

Таблица 71. Площно разпределение на типовете екосистеми на територията на страната и в на зоните в Натура 2000

Типове екосистеми	Общо за страната		В зоните от Натура 2000	
	Площ в ха	%	Площ в ха	%
Урбанизирани	678624	5,98	86363,86	2,13
Земеделски	3784997	33,36	490127,3	12,09
Тревисти	1215187	10,71	545867,68	13,47
Горски	4373959	38,55	2289162,17	56,47
Храсталачни и ерекоидни	716551	6,31	226644,02	5,59
Площи с разпокъсана растителност и без растителност	82237	0,72	48517,2	1,2
Вътрешни влажни зони	20888	0,18	13545,44	0,33
Реки и езера	225211	1,98	104404,84	2,58
Морски	249581	2,20	249308,93	6,15
Общо	11347235	99,99	4053941,44	100,01

Източник: МОСВ, Национална приоритетна рамка за действие за Натура 2000

Таблица 72. Земеделски земи, попадащи в обхвата на Натура 2000 (ха)

Земи в Натура 2000	Обща площ за Натура 2000	Площи в 93-те 33 за птиците по мярка 213		Декларираны площи по мярка 213 за 2013г.	
	(ха)	(ха)	% от общо	(ха)	% от 93 33
ЗЕМЕДЕЛСКИ ПЛОЩИ	751 497,11	455 405,39	60	214 585,97	47
Обработваеми Земи	384 855,58	222 471,03	58	148 750,07	67
Трайни Насаждения	20 175,19	14 695,93	73	1 616,60	11
Населени Места (семеини градини)	16 107,42	8 672,98	54	1,17	0,01
Пасища, Мери и Ливади	234 024,93	150 823,76	64	64 218,13	43
Смесено Земеползване	96 334,00	58 741,70	61	-	-

Източник: СИЗП към 27.02.2013г.

Съгласно Националната приоритетна рамка за действие за Натура 2000 най-многобройните заплахи за видовете са свързани с опожаряването, интензификацията на земеделските практики, транспортната инфраструктура, използването на биоциди, хормони и др. в горското стопанство, както и със залесяването на открити пространства с неместни видове .

При природните местообитания, най-многобройните заплахи са интензивната паша, опожаряването, дисперсната урбанизация, залесяването с чужди дървесни видове и замърсяването.

Към февруари 2013 г. в страната по мярка 213 се подпомагат 102 защитени зони по Директива 2009/147/ЕС за опазване на дивите птици. Заповедите за обявяването им са издадени съгласно чл. 12, ал. 6 от ЗБР и са обнародвани в Държавен вестник. В девет от зоните няма забрана за извършване на земеделска дейност и за това компенсаторни плащания за земеделски земи са възможни в 93 от тях с обща площ на физическите блокове 1 571 637,66 ха (14.16% от площта на страната и 65% от общата площ на Натура 2000 зоните). Разпределението по вид на трайно ползване на земеделските земи в 93-те зони, в които може да се прилага мярка 213 е: обработваемите земи са 222 471,03 ха, трайните насаждения са 14 695,93 ха, семейни градини – 8 672,98 ха; пасища, мери и ливади – 150 823,76 ха; смесено земеползване – 58 741,70 ха; храсти и затревени територии – 133 518,95 ха и други неземеделски площи – 982 713,32 ха. Реалната площ от земите в Натура 2000 с издадени заповеди за обявяване, които попадат в специализирания слой „Площи в добро земеделско състояние” и съответно биха могли да се подпомагат по СЕПП е 455 405,39 ха. Същевременно, голяма част от земеделските земи в Натура 2000 (133 518, 95 ха) са класифицирани като храсти и затревени територии, които остават извън специализирания слой „Площи в добро земеделско състояние” и не са допустими за подпомагане по СЕПП, откъдето произтичат и основните проблеми, свързани с опазването на земеделските земи в Натура 2000.

Повечето от земеделските стопани се стремят земите им да станат избираеми за подпомагане по СЕПП, което води до премахване на храсти, дървета, а в някои случаи и цялостно разораване на ценни местообитания.

Площите, заявени за подпомагане през 2013 г. по мярка 213 са общо 214 585,97 ха, което представлява 67% от обработваемите земи, допустими за подпомагане в 93-те зони по Натура 2000, 43% от пасищата, мерите и ливадите и 11% от трайните насаждения.

За спазване на някои от забраните в местата от Натура 2000 са необходими и специфични инвестиции, свързани с опазването на биоразнообразието в тях (заграждения за пасищни животни, нискооборотни косачки, изграждане на водоеми и т.н.), както и специфични съвети по отношение на прилагането на природосъобразни дейности.

В ПРСР 2007-2013 не са предвидени плащания, свързани с рамковата директива по водите. Тяхното прилагане в периода 2014 -2020 т. ще доведе до подпомагането на изпълнението на дейностите, свързани с опазването на крайречните местообитания, влажните зони и подобряване на качеството на водите.

III.4. Земеделски земи с висока природна стойност

За първи път България определя обхвата на земите с висока природна стойност за целите на подпомагането по мярка 214 „Агроекологични плащания” от ПРСР 2007-2013 г. през 2007 г. След това слойт претърпява няколко промени. Данните от СИЗП от февруари 2012 г., показват, че общата площ на физическите блокове обработваемите земи с потенциално висока природна стойност са 504 651,65 ха, трайните насаждения – 59 601,76 ха, семейните градини – 73 708,59 ха, пасищата, мерите и ливадите са 809 530,20 ха, смесеното земеползване – 279 128,37 ха, храсти и затревени територии – 738 939,71 ха.

При изключване на храстите и затревените територии, които в СИЗП се класифицират като неземеделски площи, физическите блокове със земеделски площи с висока природна

стойност, съгласно СИЗП са 1 726 620,5 ха през 2012 г. През 2013 г. размерът им намалява до 1 694 834,1 ха в СИЗП, като само 62% от тях са допустими за подпомагане по СЕПП.

По последни изчисления на Европейската агенция по околна среда потенциалните земеделски земи с ВПС в България са 2 578 005 ха. Данните са базирани на CorineLandCover 2006, Натура 2000, орнитологично важни места (ОВМ), основни райони за пеперудите (ОРП), екологични зони и специфична за страната информация.

Таблица 73. Земеделски земи с висока природна стойност

Земеделски земи с Висока Природна Стойност	2007 год. (ха)	2012 год. (ха)	Общо (ха)	2013 год. Площи в слой „ДЗС” (ха)	(%)
ОБЩА ПЛОЩ		2 465 560,2	5746247,34		
ЗЕМЕДЕЛСКИ ПЛОЩИ	1 630 035	1 726 620,5	1 694 834,1	1 051 240,03	62
Обработваеми Земи	359 611	504 651,65	576 274,21	532 421,60	92
Трайни Насаждения	40 155	59 601,76	59 178,12	28 399,44	48
Семейни Градини		73 708,59	73 295,18	6 595,03	9
Пасища, Мери и Ливади	951 256	809 530,20	686 163,00	317 206,10	46
Смесено Земеползване	279 013	279 128,37	299 923,62	166 617,87	55
ДРУГИ НЕЗЕМЕДЕЛСКИ ПЛОЩИ		-	4051413,22		
Храсти и затревени територии	n.a.	738 939,71			

Източник: МЗХ, СИЗП

По отношение на допустимостта за подпомагане по СЕПП, най-добро е положението при обработваемите земи, където 92% са допустими, най-лошо е при семейните градини с едва 9% допустими площи. При останалите видове земеползване, около половината са допустими за подпомагане.

При пасищата, мерите и ливадите, положението е доста неблагоприятно – през 2013г. едва 46% от категоризираните като земи с висока природна стойност са допустими за подпомагане. По-тревожен е фактът, че само за една година пасищата, мерите и ливадите намаляват от 809 530,20 ха (2012 г.) до 686 163 ха (2013 г.). Изискванията за поддържане на земите в добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС) води до премахването на храсти, дървета и друг вид ценни местообитания, или цялостното разораване на тези земи.

През 2013 г. заявените за подпомагане по мярка „Агроекологични плащания” затревени площи с висока природна стойност са 48 648,96 ха⁵², което представлява едва 7% от затревените площи с висока природна стойност. Заявените за подпомагане по мярка „Агроекологични плащания” обработваеми земи с висока природна стойност са 14 103,96 ха, което е едва 2% от обработваемите земи с висока природна стойност.

Постоянно затревените площи, повечето от които са полу-естествени, през 2012 г. заемат 32,1%⁵³ от използваната земеделска площ в България. Полу-естествените тревни площи са една от най-ценните екосистеми в селскостопанския ландшафт. Те са резултат от многогодишните земеделски практики на използване на затревените площи за паша, за сено, или за комбинирано използване. Върху полу-естествените местообитания в България се оказва натиск, водещ до намаляване на биоразнообразието в тях. Наблюдава се трайно

⁵² Данните обхващат само заявените площи по подмярка „поддържане на затревени площи с ВПС”

⁵³ Бансик 2012, бр.197/октомври 2012 г.

намаляване на постоянно затревените площи, които спрямо 2009 г. са намалели с 4,2% (72 035 ха). Основните причини са следните:

- Поради ниската икономическа ефективност на пашата на животните в полу-естествените тревни площи, много от земеделските стопани в равнинните части се насочват към тяхното разораване и превръщането им в обработваеми земи, овощни градини или лозя. Необходими са целенасочени агроклиматични мерки, насърчаващи поддържането на пасища, гористи местности и ландшафтни характеристики в равнинните ландшафти /до 500 м. н.м височина/. В планинските райони ниската ефективност при животновъдството, води до прекратяване на земеделската дейност и изоставяне на планинските пасища.
- Около 56% от полу-естествените затревени площи са собственост на общините в България. Липсата на подход, който да отразява специфичните особености за ползването на тези затревени площи и да стимулира правото на общо ползване води до нерегламентираното им ползване, превръщането им в неземеделски земи или тяхното разораване. Отдалечените от населените места затревени площи, често пъти не се използват за паша.

III.5. Агробιοразнообразие

Българските породи селскостопански животни (местни и новосъздадени) са адаптирани към местните условия и са свързани с местните производствени и стопански системи, а така също и с културното наследство. С тяхното съхранение и усъвършенстване са ангажирани над 30 развъдни организации. Много от местните породи селскостопански животни, които формират част от агробιοразнообразието биха могли да бъдат използвани за производство на специфични нишови продукти, свързани с определена порода и определен географски район. В България през 1984 г. са описани 33 аборигенни форми, като 8 от тях са изчезнали, а за 8 няма сведения, тъй като тези породи не се контролират от развъдни организации. Контролирани и подпомагани от ПРСР са 22 автохтонни породи, като няколко от тях не са сред описаните 33 породи през 1984 г.

Таблица 74   **Застрашени от изчезване редки породи в България**

Породи	Оценка на чистопородните животни	Оценка на чистопородните животни	Увеличение /намаление
	2006 г.	2014 г.	%
Българско сиво говедо	746	2058	292%
Искърско говедо		868	
Родопско късорого говедо	553	1508	398%
Българско родопско говедо		1247	
Българска Мурра (бивол)	5380	5310	-1%
Каракачанска овца	1693	6394	278%
Копривщенска овца	907	385	-58%
Сакарска овца	4346	3452	-21%
Котленска овца	504	В процес на издирване	-100%
Странджанска овца	325	В процес на издирване	-100%
Свищовска овца	78	В процес на издирване	-100%
Местна Старозагорска овца ³	521	750	44%

Породи	Оценка на чистопородните животни	Оценка на чистопородните животни	Увеличение /намаление
Местна Карнобатска овца	232	250	8%
Тетевенска овца	65	1864	2768%
Западно Старопланинска овца (Брезнишка)	693	1692	215%
Брезнишка овца		490	
Софийска (Елин Пелинска) овца	827	1100	33%
Средно Старопланинска овца	8359	9298	11%
Среднородопска овца	4169	5574	34%
Медночервена овца	2984	5836	96%
Дъбенска овца	3000	5941	98%
Реплянска овца	1500	1682	12%
Бяла маришка овца	654	646	-1%
Вакла маришка овца	694	3299	375%
Североизточна българска тънкорунна овца		2601	
Карнобатска тънкорунна коза		211	
Тракийска тънкорунна коза		190	
Старопланински цигай		3518	
Дългокосместа коза	400		688%
Калоферска дългокосместа коза		1885	
Калоферска дългокосместа коза (Малашевски тип)		447	
Българска виторога дългокосместа коза		515	
Местна дългокосместа коза		304	
Българска бяла млечна коза		2815	
Източно балканска свиня	8000	1344	-83%
Дунавска бяла свиня		3702	
Кракачански кон	83	2349	2730%
Източно български кон	165	300	82%
Дунавски кон	90	126	40%
Плевенски кон	35	45	29%
Българско кафяво говедо		3000	
Българско сименталско говедо		100	
Българско червено говедо		100	
Родопски цигай		1200	

Източник : ПРСР 2007-2013; данни на ИАСРЖ

Данните на Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдство показват, че въвеждането на агроекологични плащания за редките породи е довело до значително увеличаване на броя на някои от редките породи, но едновременно с това се наблюдава и 100% намаление при някои от породите. Най-голямо е увеличението при Тетевенската овца, докато при Котленската, Странджанската и Свищовската овца намалението е 100%.

72 % от животински единици на застрашените от изчезване ЕРД и еднокопитни се подпомагат в рамките на мярка 214 „Агроекологични плащания” от ПРСР 2007 – 2013, 71 % от козите и овците и 86% от свинете.

В институтите на Селскостопанска академия се поддържат 163 застрашени от изчезване сорта местни растения със сортови свидетелства и 152 сорта без сортови свидетелства, чието опазването е от първостепенно значение за опазване на генофонда в страната.

III.6. Води

III.6.1. Водни ресурси

България се отличава с относително значими пресни водни ресурси, но в същото време те са неравномерно разпределени на територията на страната и във времето. Реално общите ресурси за периода 1961-2008 г. се оценяват на 17,533 млрд. м³ годишно. Пресните водни ресурси на България са около 14 хил. м³/год. средно на човек, което поставя страната сред първите 10 европейски страни. Независимо от това, определени райони на страната може да изпитват недостиг на вода, поради неравномерното териториално разпределение на ресурсите. Независимо от прогнозата за намаляване населението, се очаква до 2035 г. потреблението да нарасне. Очаква се да нарасне потреблението за напояване, за питейни нужди в големите градове, за бизнеса и пр.

Очакваните климатични промени ще задълбочат този процес и недостига на вода. Очаква се намаление на оттока спрямо базовия период 1961-1990 г. с над 15 -20 % (при сценарий 2021-2050 г.)⁵⁴. Това означава, че в райони с установен при водостопанските баланси недостиг на вода, проблемите ще се задълбочат.

Валежите в България са необходими за всяка дейност от практиката през цялата календарна година, но тяхното значение е най-голямо през топлото полугодие (април-септември) най-вече за селското стопанство и районите с летен туризъм. Анализът на летните валежи при съвременния климат показва, че валежната сума е недостатъчна и затруднява земеделското производство на страната, особено в Източна България и по поречието на р. Струма.

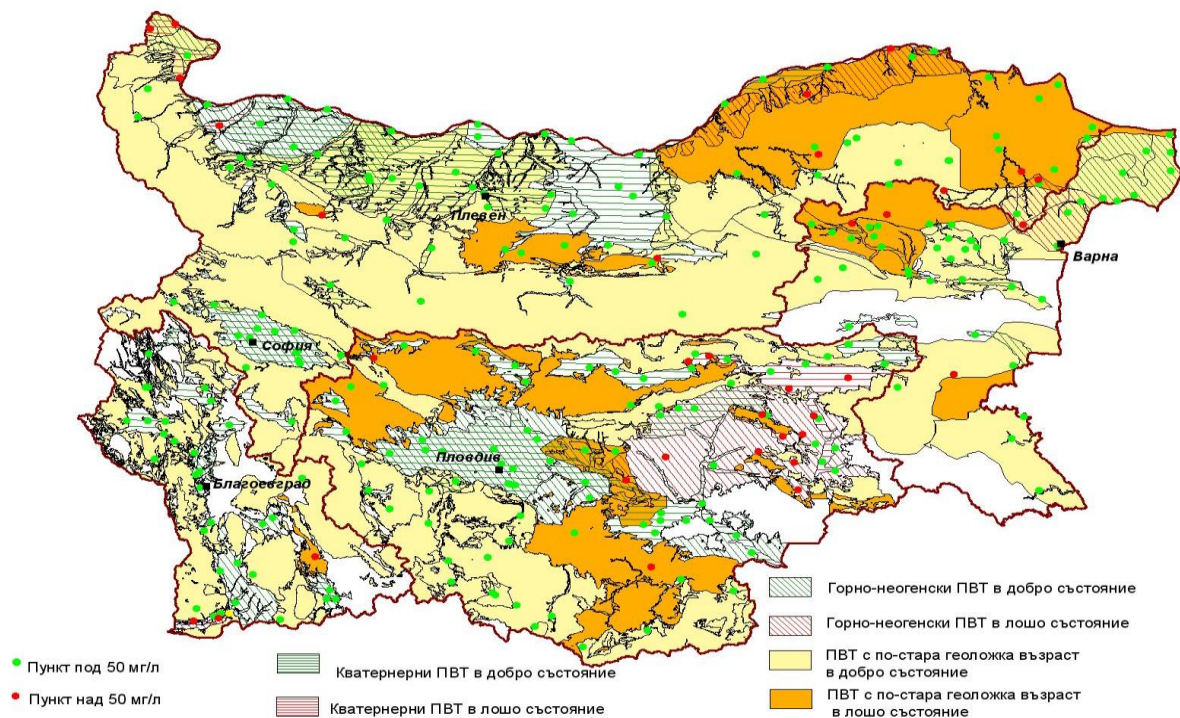
III.6.2 Качество на водите

По данни на МОСВ през периода 1996-2011 г. се наблюдава за подобряване на качеството на повърхностните води, но въпреки това все още има водни тела в риск, посочени в разработените от басейновите дирекции планове за управление на речните басейни (ПУРБ). За тези тела са изготвени програми от мерки с цел достигане на добро екологично състояние до 2015 г. Постепенно подобряване се наблюдава и на качеството на подземните води за по-голяма част от показателите. Намаляване на средните годишни концентрации показват общото желязо, амониевите йони, фосфатите и хлоридите, а липса на изразени тенденции се наблюдават при нитратите, нитритите, перманганатната окисляемост, мангана и сулфатите. През 2011 г. процента на пунктовете, в които се установяват наднормени стойности на средногодишните концентрации на нитрати е 13.27 % от общия брой пунктове за страната. Установените превишения са главно в пунктове привързани към най-плитките подземни води- кватернерни и неогенски отложения, както и в част от карстовите и пукнатинни подземни води, които са уязвими на замърсяване.

---

⁵⁴ Съгласно резултатите от разработката на Балабанова, Сн., Илчева И. Няголов и колектив. "Оценка на тенденциите на изменението на водните ресурси, при различните сценарии за изменение на климата - пилотна оценка за поречието на р. Струма", споразумение НИМХ с МОСВ, 2012г.

Фигура 18. Подземни водни тела (ПВТ) и мониторингови пунктове със съдържание на нитрати над стандарта за качество⁵⁵ на подземните води за 2011 г.

Източник: МОСВ, ИАОС

Както и при повърхностните води, основният източник на дифузно замърсяване на подземните води е селскостопанската дейност, емитираща както нитратни и фосфатни съединения, така и пестициди и други приоритетни вещества, ползвани за растителна защита и лечение на животните. Подземните води в районите с интензивно развиваща се стопанска, включително селскостопанска дейност вече са повлияни от водовземането и състоянието на подземните водни тела в тези райони е определено като лошо.

Предвидените в План за управление на речните басейни (ПУРБ) мерки за опазване и за подобряване на състоянието на повърхностните и подземните води, в областта на селското стопанство, които изискват значим финансов ресурс и е необходимо да бъдат подпомогнати са:

- осигуряване намаляването на емитираните замърсители, чрез въвеждане на най-добри техники в производството;
- осигуряване на отвеждане и пречистване на отпадъчните води от населени места с под 2000 еквивалент жители и от ферми, заустващи отпадъчни води в повърхностните води;
- предотвратяване и намаляване на замърсяването от селското стопанство и прилагането на добрите земеделски практики;
- изграждане на безопасни съоръжения за складиране на оборския тор;

⁵⁵ Подземните водни тела, са определени в лошо състояние по съдържание на нитрати, когато средногодишното съдържание на нитрати в поне един от мониторинговите пунктове, превишава стандарта за качество (СК) - 50 mg/l.

- предотвратяване и намаляване на загубите на приоритетни вещества и ограничаване на количеството на приоритетни вещества, постъпващи във водите чрез използваните торове и препарати за растителна защита;
- осигуряване на непрекъснатостта на реката, при изграждането на водоподпорни съоръжения и възможности за миграция на рибите;
- укрепване на бреговете на реките в земеделските райони;
- предотвратяване на почвената ерозия;
- рекултивация на замърсени от селскостопанската дейност площи;
- предотвратяване и намаляване на еутрофикацията;
- предотвратяване разпространението на замърсявания от селскостопанска дейност;
- прилагане на мерките от кръстосаното спазване, свързани с качеството на водите - спазване на задължителните изисквания за контрол на дифузни източници на замърсяване с фосфати, и на изискванията за съхранение на екскрементна маса и разпространение извън нитратно уязвимите зони за намаляване на дифузното замърсяване с азотни (хранителни) вещества и намаляване на органичното замърсяване.

III.6.3. Нитратно уязвимите зони в България

Нитратно уязвимите зони (НУЗ) са определени първоначално със Заповед № РД-795 от 10.08.2004 г. на министъра на околната среда и водите. През 2010 г. е извършена актуализация на зоните със Заповед № РД- 930 от 25.10.2010 г. на министъра на околната среда и водите. Общата площ на НУЗ, определена през 2010 г. е 38 351,59 km² и включва три основни географски части: Северна, Южна и Югозападна България. Тази площ представлява 34.5 % от територията на страната и 69 % от площите със селскостопанско предназначение, като на практика първоначално определените зони през 2004 г. (59 000 km²) са намалени с около 21000 km² - територии, заети от гори, водни площи, високо урбанизирани индустриални и други територии с неселскостопанско предназначение.

Първата Програма от мерки за ограничаване и ликвидиране на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони е утвърдена през 2006 г. със съвместна заповед на министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и продоволствието (Заповед № РД-750 от 3.10.2006 г. и № РД-09-894 от 11.10.2006).

През 2011 г. тази заповед е отменена със заповед № РД-141/07.03.2011 г. и № РД 09-189/24.03.2011 г. на министъра на земеделието и храните и министъра на околната среда и водите и е утвърдена нова програма.

III.6.4. Риск от наводнения

През 2012 г. беше направена предварителната оценка на риска от наводнения за всеки речен басейн. Предстои разработването на карти на районите за които има значителен потенциален риск от наводнения или може да се предвиди такъв (22.12.2013 г.) и планове за управление на риска от наводнения (в срок до 22.12.2015 г.). Тези планове ще включват мерки за намаляване на възможните негативни последици от наводненията всички сфери на човешката дейност, включително мерки за намаляване на вероятността от наводнения.

Много от съществуващите съоръжения за защита от вредното въздействие на водите се нуждаят от ремонт и профилактика.

Мерките в селски райони, които ще изискват значим финансов ресурс и е необходимо да бъдат подпомогнати са:

- намаляване на оттока в реките или в изкуствени отводнителни системи, чрез разливане, резервиране, повишаване на инфилтрацията и т.н., включително в канали, заливни площи (заливни равнини - полдери), залесяване на бреговете;
- строителство, модифициране или премахване на съоръжения за резервиране на вода (язовири и други площи за резервиране на вода;
- промяна или премахване на съоръжения или промяна на каналите, управление на динамиката на седиментите, диги и др.;
- изграждане на системи за ранно предупреждение при риск от наводнения;
- промяна в земеползването и устройството на територията;
- изграждане или ремонт на защитни съоръжения и водозадържащи обеми.

III.7. Почви

III.7.1. Деградация на почвата и почвените елементи

Значителна част от почвите в България са засегнати в различна степен от деградационни процеси, които включват всички видове на проявление на почвена ерозия, киселяване, засоляване, замърсяване, разрушаване и т.н. Деградацията на почвите влияе върху промените на климата чрез намаляване на способността на почвите за поглъщане на водорода и увеличаване на парниковите газове от неподходящи земеделски дейности.

Основната причина за процесите на почвена деградация е практиката за нискотехнологична сеитба – небалансирано използване на торове и ниско количество органични торове, намален брой на почвените обработки, неефективни практики за растителна защита, отглеждане на култури, зависими от влажността на почвата без напояване и т.н. Свързизпасването на пасищата и отъпкването на затревени площи в близост до населените места, което с особена сила важи за общинските мери, също води до ерозия на почвата и загуба на почвено плодородие.

Ерозия

Повече от 60% от територията на страната е с различна степен на потенциален риск от ерозионни процеси. В най-южните части, в северните подножия на Стара планина, в Лудогорието и в планинските области делът на засегнатите от ерозия земи достига до 70% ⁵⁶. Териториите с висок ерозионен риск достигат до 11.8% от общата територия на страната.

Наблюдава се съществена разлика в ерозионната устойчивост на почвите от Северна и Южна България. Севернобългарските са с много ниска до средна устойчивост, а южнобългарските – средна до висока. Очертават се три района на почвите с много ниска ерозионна устойчивост: югоизточните части от страната; северните склонове на Стара планина и западната част от Тракийската низина; от отделните райони с най-ниска устойчивост са почвите в Габровски, Ловешки, Великотърновски и Бургаски райони.

Според данните от последните лесоустройствени проекти общата класифицирана площ по степен на засегнати от ерозия площи в горските територии е около 292 000 ха. Най-много са ерозираните площи в Регионалните управления на горите: Благоевград, Кърджали, Кюстендил, София и Смолян. Поради недостатъчно финансиране, през 2011 г. не са извършвани други мероприятия по защитата на горите срещу ерозия, освен противоерозионни залесявания върху 520 ха. (по данни от Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България през 2011 г. издаден

---

⁵⁶Годишен доклад за състоянието на околната среда 2005 г.

2013 г.) Подпомагането на дейностите, свързани с използването на земеделските земи в необлагодетелстваните райони и спазването на добрите земеделски и екологични практики в тези райони ще намалят изоставянето на земята и ще доведат до намаляване на процесите на ерозия.

Водна ерозия

През 2011 г. общата площ на земеделските земи, които са засегнати от плоскостна водна ерозия с интензитет над 3 т/ха/година е 2 825 600 ха със средногодишен интензитет от 7.36 т/ха. Оценката на годишната действителна ерозия е 36,5 млн. тона, която се проявява в различна степен и интензитет в зависимост от начина на земеползване. Средногодишният интензитет на плоскостната водна ерозия за земите със земеделско предназначение варира в от 6 т/ха/година при пасищата; 7 т/ха/година при нивите, до 20 т/ха/година при трайните насаждения⁵⁷.

Таблица 75. Процентно разпределение на територията с различни начини на земеползване на земеделските земи по степени на действителен ерозионен риск

Начин на земеползване	<i>Слаб</i>	<i>Среден</i>	<i>Висок</i>
	(< 5 т/ха/година)	(5.01 - 20 т/ха/година)	(> 20 т/ха/година)
Ниви	68	30	2
Трайни насаждения	29	59	12
Пасища	58	40	2
Друга селскостопанска територия	50	46	4

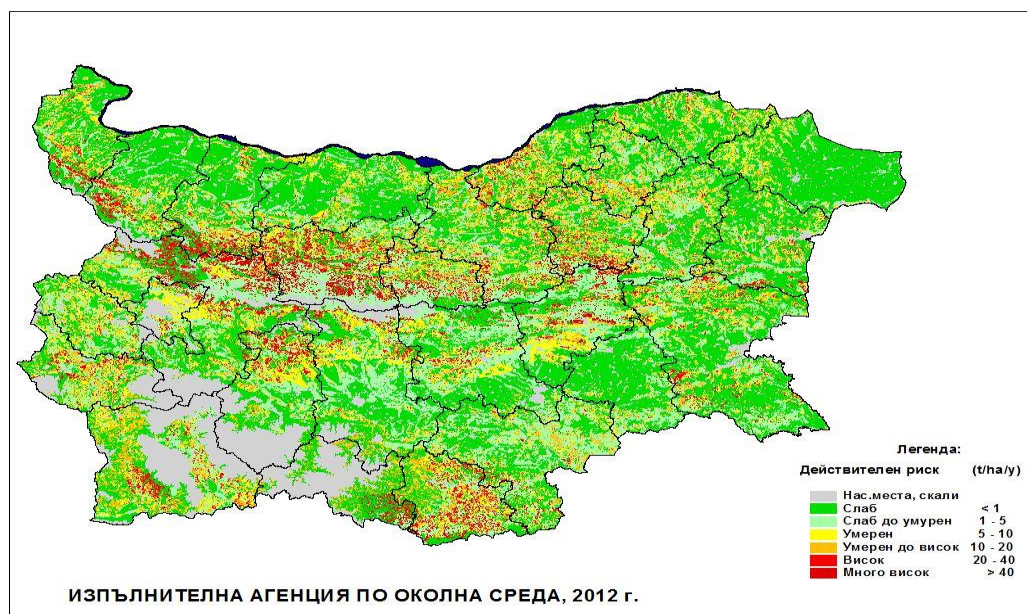
Източник: ИАОС

В периода 2005 – 2011 г. се наблюдава тенденция към ограничаване на плоскостната водна ерозия, както по отношение на засегнатите площи, така и по отношение на средногодишните почвени загуби. С действителен ерозионен риск от 3 до 5 т/ха/година са 1 135 530 ха, от 5 до 10 т/ха/година – 649 962 ха, от 10 до 20 т/ха/година – 636 472 ха и над 20 т/ха/година – 403 636 ха. Запазва се тенденцията, при която се увеличават площите със слаб с 18 000 ха и висок риск с 9 920 ха, докато земите със среден ерозионен риск намаляват с 27 680 ха. С най-висок риск от проява на плоскостна водна ерозия на почвата са земеделските земи в области Ловеч, Кърджали, Габрово и Търговище.

⁵⁷Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България през 2011 г. (издаден 2013 г.)

Фигура 19. Действителен риск от водоплощна ерозия

Източник: МОСВ, ИАОС

Иригационна ерозия

Рискът от иригационната ерозия се проявява при напояване. Неправилно подобрите параметри на поливната техника, без отчитане на конкретната ерозионна устойчивост на почвите води до формиране на значителни загуби на вода и почва. Рискът от иригационна ерозия е висок особено при несъобразено с почвените и теренните условия прилагане на гравитачно напояване, най нисък е при микронапояване. При дъждуването освен интензитета на изкуствения дъжд значение има и наклона на терена както и ерозионната устойчивост на почвите. При развитието на напоителните системи и подобренията на хидромелиоративната инфраструктура, обаче, е необходимо задължително да се прави екологосъобразна оценка на параметрите на напоителните системи, които са в райони с висока степен на опасност от иригационна ерозия.

Ветрова ерозия

През 2011 г. площта, засегната от ветровата ерозия, остава относително постоянна, като 1 156 063 ха от обработваемите земи в страната са с риск от ветрова ерозия със среден интензитет 0,6 т/ха/година. Засегнатите площи с риск от 2 до 4 т/ха/година са 328 393 ха, от 1 до 2 т/ха/година са 262 857 ха, останалите 944 813 ха са с риск под 1 т/ха. Нивите в областите: Добрич (344 887 ха), Плевен (299 979 ха), Бургас (234 184 ха), и Велико Търново (202 216 ха) са с най-висок риск от ветрова ерозия. Загубите на почва са най-големи в областите: Добрич, Монтана и Велико Търново, следват Бургас, Варна, Ямбол, София и Силистра. През последните шест години (2005 – 2011 г.) се наблюдава слаба тенденция към ограничаване на процеса на ветровата ерозия, както по отношение на площното й разпространение, така и по отношение на средногодишните почвени загуби. За разлика от плоскостната водна ерозия, която е характерна за планински и хълмисти територии, ветровата ерозия се проявява главно при големи и открити равнини - предимно обезлесени.

Една от най-важните мерки срещу ветровата ерозия е изграждането на горски (ветрозащитни) пояси в Североизточна България. Тези пояси допринасят и за увеличаването на залесените територии, поглъщащи въглерод. През последните години

обаче, тези пояси не се поддържат добре, а изграждането на нови пояси е силно препоръчително.

Биогенни елементи

Съдържанието и съотношението на биогенните елементи в почвата имат пряка връзка с почвеното плодородие и с храненето на растенията. Количественото им съдържание не се променя динамично от година в година, поради което се контролира през 5 години за територията на цялата страна.

В периода 2005 - 2012 г. почвите в страната са в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи/органично вещество и по отношение на замърсяване с тежки метали, металоиди и устойчиви органични замърсители). Броят на пунктовете с превишения над максимално допустимите концентрации на тежки метали е 6,55 % , като 3,02 % се падат на земеделските земи и 3,53% на постоянно затревените площи (пасища и ливади). В земеделските земи, замърсяванията са основно от арсен и мед, а в постоянно затревените площи замърсяването е основно от никел и олово.

Оценката извършена в рамките на Националната мрежа за почвен мониторинг, въз основа на равномерна мрежа 16x16 км, показва ниско съдържание на органичен въглерод и слаба запасеност с азот и фосфор на почвите в обработваемите земи. Данните за отношението C/N са индикация за тенденция към понижаване на и без друго ниската степен на хумификация на почвения органичен въглерод. Основният натиск по отношение на запасеността на почвите с биогенни елементи идва от селското стопанство и по-специално от не балансираната употреба на торове. В последните години данните показват, че количеството на употребените минерални торове непрекъснато нараства, нарастват и площите (до 2009 г.), третиран с минерални торове, главно с едностранно азотно торене, което би могло да доведе до увеличаване на емисиите от парникови газове от земеделието.

Таблица 76. Употребени количества минерални торове – тона активно вещество

Година	Общо NPK	N	P ₂ O ₅	K ₂ O
2000	163 569	144 928	16 104	2 537
2001	178 734	167 962	8 474	2 298
2002	177 935	155 411	21 400	1 124
2003	167 607	140 930	23 874	2 803
2004	197 980	164 958	29 904	3 118
2005	188 452	159 506	25 113	3 833
2006	185 847	152 766	25 278	7 803
2007	221 059	177 936	29 607	13 516
2008	217 425	173 917	30 558	12 950
2009	220 037	177 553	30 661	11 823
2010	258 916	199 083	39 034	20 799

Източник: МЗХ, Аграрни доклади.

Запасеност на почвите с влага

В края на вегетационния период се наблюдават критични стойности на водните запаси в почвата на Северна България, по долината на Струма и в крайните югоизточни райони на страната. Добри и много добри са били в периода 2005-2011 г. водните запаси в почвите на

Югоизточна България – в началото на вегетационния период и в почвите на Централна южна България – в края на вегетацията.

Засоляване на почвите

Около 35 500 ха обработваеми площи са засегнати от процеса на засоляване в България. По-голямата част от тях са ниви, които в момента не се обработват, поради намаленото почвено плодородие.

Вкисляване на почвите

Земеделските земи, склонни към вкисляване, са 4,3 млн. ха. Около 4.5% от земите, засегнати от вкисляване, са с токсична за посевите почвена киселинност. Небалансираното използване на азотни торове е основният фактор за антропогенното почвено вкисляване в България.

Минерални и органични торове

Намаляването на почвеното органично вещество в орните земи, познато като изтощаване, е процес, свързан с вторичното вкисляване, засоляване и ерозия на почвите. Другата причина за изтощаването се крие в широкото прилаганата практика на палене на стърнищата в България, което също така застрашава и биоразнообразието. В района на Родопите слабо или никак не се използват торове, но монокултурното отглеждане на тютюн и картофи може да засегне или да разруши почвената структура, като ускорява деградационните процеси.

По данни на Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ), през 2011 г. в страната са употребени: 192 357 т. азотни торове (n); 29 550 т. фосфорни торове (P₂O₅) и 14 351,19 т. калиеви торове (K₂O). През 2011 г. наторените площи с азот са с 4.1 % повече в сравнение с 2010 г. тенденцията е към увеличаване на площите наторени с азот, но средно с по – малко количество азотен тор на декар. При фосфора се констатира нарастване на наторените площи през 2011 г. с 29.38 % спрямо 2010 г.

През 2011 г. са оползотворени 200 118 т. оборски тор, с които са наторени приблизително 15 042,24 ха. През 2011 г. е отчетено рязко повишаване на количеството употребен оборски тор при производството на растителна продукция – 180.25 % повече спрямо 2010 г., а площите наторени с оборски тор са със 116.25 % повече. Наторени са предимно културите: зеленчуци, лозя, овощни, картофи и технически култури.

Свлачища

Свлачищата след наводненията причиняват огромни щети на инфраструктурата и вида на някои региони. За периода 2005 – 2010 г. се наблюдава тенденция към увеличаване на свлачищните процеси. За периода 2000 – 2010 г. в страната са регистрирани 1 625 свлачища с обща площ от 20 692 ха. През 2010 г. са регистрирани 68 нововопроявени свлачища с обща площ около 170 ха. Свлачищата са регистрирани в райони, в които не са извършвани проекто-проучвателни работи и съответно на са изпълнявани укрепителни мероприятия.

Изводи

Описаните деградационни процеси ограничават продуктивните и екологичните функции на почвите в засегнатите райони, което е заплаха за тяхното бъдещо използване за земеделски дейности. Ограничаването на почвено-деградационните процеси в земеделските земи е възможно чрез прилагане на добри земеделски практики, включващи комплекс от мерки с почвозащитно и оттокорегулиращо действие за интегрирано опазване на почвите и водите, специфично за дадени почвено-климатични и топографски условия, с цел:

- осигуряване на защитна покривка на почвената повърхност от растителност или растителни остатъци в периодите с висока ерозионност на валежите и вятъра;
- повишаване на инфилтрационната способност на почвата;
- поддържане и възстановяване на структурата на почвата;
- повишаване на запасите от почвено органично вещество;
- използване на машини и технологии за почвообработки с минимален натиск върху почвената повърхност;
- използване на растителните остатъци от полските сеитбообороти за брикетиране, изгаряне в специални пещи, като суровина за различни промишлени производства и др., вместо директното им изгаряне на полето;
- премахване на условията за вторично засоляване (естествено или антропогенно предизвикано влошаване на условията за дрениране на интензивно напояваните терени, неблагоприятна и несъобразена с хидромелиоративните и почвените условия структура на обработваемата площ);
- премахване на условията за антропогенно киселяване на почвата (повърхностно преовлажняване, небалансирано минерално торене);
- премахване на условията за натоварвания на почвите с тежки метали и металоиди (препарати за растителна защита, поливни води, утайки и др.).

III. 8. Климат

Земеделieto и горското стопанство играят важна роля за предотвратяване на промените в климата (чрез намаляване на емисиите на парниковите газове) и увеличаване на поглъщането на въглерод.

В отговор на международните си задължения и изискванията на ЕС България изготви Трети Национален план за действие по изменение на климата, в който са предложени и обосновани две основни групи мерки засягащи селското стопанство:

- мерки, свързани с адаптацията на селското стопанство към изменението на климата;
- мерки за намаляване на емисиите на парникови газове от земеделски източници.

За периода 1988 – 2010 г., емисиите на основните парникови газове имат тенденция към намаляване. През 2010 г. са емитирани общи емисии на ПГ – 61472,06 Gg CO₂-екв. или 47.8% от емисиите през базовата година. Емисиите на парникови газове на човек от населението намаляват от 14,3 т CO₂- екв. през 1988 г. до 8,2 т CO₂- екв. през 2010 г. По този показател България се доближава до средния за Европейския съюз.

През 2009 г. емисиите парникови газове от сектор „Селско стопанство“ са 10.4% от общите емисии ПГ в България. За периода 1988 – 2009 г. се отчита намаление от 67.45% - главно поради намаляване на производството и настъпилите структурни промени в сектора. Съгласно Националната инвентаризация на ПГ (2011 г.) емисиите на метан (CH₄) са 36% от емисиите в сектора (CO₂екв./2009 г.). Емисиите от диазотен оксид са 64% през 2009 г.

Основните източници на емисии парникови газове от селското стопанство в България са три:

- земеделски почви – 56.08%;
- биологична ферментация в животновъдството – 21.78%;
- управлението на оборски тор – 19.34%.

Останалите 2.8% се дължат на изгаряне на стърнища (1.68%) и производство на ориз (1.13%). Земеделските почви остават основният източник на емисии в селското стопанство, въпреки че директните емисии от земеделските почви намаляват през периода 1988–2008 г.

повече от 2 пъти, в резултат от структурните промени в земеделските предприятия и цялостното намаляване на селскостопанските дейности в страната.

Наторяването на земеделските почви е източник на емисии на парниковия газ диазотен оксид (N₂O). В последните години данните показват, че количеството на употребените минерални торове непрекъснато нараства, нарастват и площите (до 2009 г.), третирани с минерални торове, главно с едностранно азотно торене. Друг основен източник на емисии в сектора е животновъдството. Тук също се наблюдава намаление на емисиите главно поради намаляване на броя на животните в страната, което е следствие на кризата в сектора и структурните промени в земеделието.

За постигане на целите на Третия националния план за действие по изменение на климата за сектор „Селско стопанство“ са разработени 25 мерки, групирани в 2 приоритетни цели и 6 приоритетни оси. Предлаганите мерки са насочени към намаляване на емисиите от основните източници в сектора. Две са основните цели в сектор „Селско стопанство“:

- Намаляване и/или оптимизиране на емисиите от сектор селско стопанство;
- Повишаване на информираността и познанията, както на земеделските производители, така и на администрацията по отношение на действията и ефекта им върху промените в климата.

Към тези основни цели се предвиждат следните приоритети:

- Намаляване на емисиите от земеделските земи;
- Намаляване на емисиите от метан от биологичната ферментация в животновъдството;
- Подобряване управлението на оборски тор;
- Оптимизиране използването на растителни остатъци в земеделието;
- Подобряване управлението на оризищата и технологията за производство на ориз;
- Подобряване на знанията на земеделските производители и администрацията за намаляване на емисиите от сектор „Селско стопанство“

През последните повече 21 години, поглъщането на парникови газове в сектор „Земеползване, промяна в земеползването и горско стопанство“ компенсира между 11,35%-19,9%⁵⁸ от общите емисии на парникови газове в България. С най-голяма роля за поглъщането и складирането на въглерод (94-95% от общото поглъщане за сектора) са териториите, заети от гори. България разполага със значителен горски ресурс и неговото устойчиво стопанисване и развитие е важен фактор за намаляването на парниковите газове. Увеличаването на площта на горите чрез залесяване на изоставени земеделски земи, голи и обезлесени територии, ерозиран и застрашен от ерозия територии, както и ускоряването на мероприятията по отглеждането на горите и подобряване на санитарното им състояние, ще позволи те да изпълняват по-добре своите продуктивни, екологични и защитни функции, което от друга страна ще оказва и положителен ефект върху повишаване натрупването на въглерод в горските територии. Значителното неблагоприятно въздействие върху газовия състав на атмосферата, оказвано от горските пожари, може да бъде минимизирано чрез предвиждане и провеждане на подходящи мероприятия, дейности и кампании, насочени както към свързаните с горския сектор лица и организации, така и към широката общественост.

По отношение на приспособяването към изменението в климата, очакваното повишение на температурите в България в резултат на промените в климата е от 0,7 до 1,8°C към 2020 г., от 1,6 до 3,1°C към 2050 г. и от 2,9 до 4,1°C към 2080 г.. Тази тенденция ще доведе до намаляване на водните ресурси и почвената влага, което ще има отрицателен ефект върху земеделието, горското стопанство и биоразнообразието. Промените в климата ще наложат

---

⁵⁸ Трети национален план за действие за изменение на климата

допълнително напояване на културите през сухите месеци на вегетативния период (юни - септември), за да се компенсира липсата на влага в почвата. Ще настъпят и промени в ареала на разпространение на дървесните/растителни видове. Разходите и загубите на доходи вследствие от природни бедствия, като наводнения и засушавания, ще нараснат поради по-високата честота на възникване и непредвидимостта на подобни бедствия. Най-уязвими към промените в климата в страната ще са пролетните култури, които ще пострадат от липсата на достатъчно валежи, културите, отглеждани на по-бедни почви, неполивните култури и земите в Югоизточен район за планиране (NUTS II), където валежите дори и при настоящите климатични условия са недостатъчни за нормалното развитие на земеделските култури.

III. 9. Необлагодетелствани райони

Необлагодетелстваните райони в България са определени през 2007 г. **Планинските райони** обхващат 38.2% от територията на страната и 16.6% от ИЗП. **Другите необлагодетелствани райони** обхващат 9.72% от територията на страната и 9.76% от ИЗП. До края на 2017 г. ще бъде предефиниран обхватът на другите необлагодетелствани райони съгласно новите критерии. Очаква се те да обхванат 12-14% от територията на страната. До края на същия период ще бъдат дефинирани и райони със специфични ограничения.

Към момента размерът на физическите блокове, попадащи в обхвата на планинските райони, е 4 570 976,85⁵⁹ ха, от тях 836 067,36 ха са земеделски земи. Към 2013 г. в специализирания слой „Земи в добро земеделско състояние” са само 53 % (440 113 ха), от които 128 529 ха обработваеми земи, 159 220 ха пасища мери и ливади и 16 637 ха трайни насаждения.

Подкрепата за дейности, свързани със земеделското ползване в планински необлагодетелствани райони и опазването на земята в добро агроекологично състояние в тези райони са необходими за предотвратяване на изоставянето на земеделските земи в тези райони, за повишаване привлекателността на ландшафта и за предотвратяване на процеса на обезлюдяване на планинските райони.

Почвеното плодородие е фактор, който оказва пряко влияние върху земеделската дейност. В България продуктивността на земята се измерва в категории от 1 до 10. Районите с ниска продуктивност имат ограничен потенциал за отглеждане на различни култури, в тях се налагат допълнителни производствени разходи и като цяло те имат по-ниски икономически показатели в земеделието.

Размерът на физическите блокове попадащи в обхвата на райони с ограничения различни от планинските райони е 491 429.45 ха земеделските земи. От които 177 705.59 ха са обработваеми земи, 34 385.56 ха - трайни насаждения, 149 225.51 ха пасища мери и ливади.

Подкрепата на дейности, свързани с ползването на земите в необлагодетелствани райони, различни от планинските и опазването на земята в добро земеделско и екологично състояние в тези райони ще предотвратят изоставянето на земеделските земи в тях, ще се намали почвената ерозия и ще допринесе за намаляване на процеса на обезлюдяване в селските райони.

III.10. Възобновяеми енергийни източници

През 2011 г. Българската икономика продължава да е най-неефективната икономика по отношение на енергийната интензивност при производството на единица БВП. Данните на Евростат показват, че:

---

⁵⁹ Данни на ГД „Земеделие”

- енергийната ефективност на страната остава най-слаба сред всички европейски страни, включително след тези, в преговори за присъединяване,
- икономическата криза е довела до временно свиване на енергоемките производства като така е подобрила показателя в периода 2008-2010 година
- енергийната ефективност на България е 8,6 пъти по слаба в сравнение с ефективността на Ирландия – страната членка с най-добро представяне по този показател.

Таблица 77. Енергиен интензитет на икономиката*

	2007	2008г	2009	2010	2011
България	770,4	718,2	664,8	675,1	712,4
Македония	561,6	534,2	501,4	500,7	530,1
Естония	458,8	463,7	487,3	547,1	503,4
Румъния	443,3	412,2	386,8	393,0	392,1
Чехия	390,9	370,8	363,9	375,0	356,2
...					
Дания	94,9	93,5	94,5	98,0	90,7
Ирландия	88,5	89,4	89,1	91,7	82,9

* Брутно вътрешно потребление на енергия разделено на БВП

(кг. нефтен еквивалент на 1 000 EUR)

Източник: Евростат

Данните на Евростат показват, че към края на 2011 г. делът на произведената енергия от възобновяеми източници в брутното крайно потребление на енергия на България достига 13.8% при заложенa цел от 16% към края на 2020 г..

Подробните данни на Евростат показват че най-голям дял в производството на енергия от ВЕИ се пада на енергията от биомаса и възобновяеми отпадъци.

Таблица 78. Съпоставка между крайното потребление на енергия и производството на енергия от основните ВЕИ в периода 2007-2011 г.

	М.е.	2007	2008	2009	2010	2011
Крайно потребление на енергия	к. т.н.е. ⁶⁰	1026 2	9971	8624	8870	9287
Първично производство на възобновяема енергия: соларна	к. т.н.е.	-	-	-	12	23
Първично производство на възобновяема енергия: геотермална	к. т.н.е.	33	33	33	33	33
Първично производство на възобновяема енергия: биомаса и възобновяеми отпадъци	к. т.н.е.	712	734	796	956	1048
Първично производство на възобновяема енергия: вятърна	к. т.н.е.	4	10	20	59	74
Първично производство на възобновяема енергия: хидроенергийна	к. т.н.е.	247	243	298	435	251

Източник: Евростат

⁶⁰ Килотона нефтен еквивалент.

Въпреки това, все още е налице значителен неизползван потенциал за производство на алтернативна енергия от ВЕИ, както и на биогорива особено за целите на земеделските стопанства и преработвателните предприятия.

Данните за 2010 г. и съответно 2011 г. относно производството и потреблението на възобновяема енергия в селското и горското стопанство показват че по-голямата част от произведената възобновяема енергия е с произход горското стопанство, докато заради по-високия енергиен интензитет на технологиите за отглеждане на селскостопанска продукция, в реалността, основният дял от крайното потребление на енергия се пада на селското стопанство.

Таблица 79. Енергийно потребление и производство на ВЕ от селското и горското стопанство през 2010 г. и 2011 г.

Производство на възобновяема енергия ¹		Потребление на енергия ²	
Селско стопанство	26,5	Селско и горско стопанство	207,0
Горско стопанство	942,0		

Забележки: 1) Данни за 2010 в к.т.н.е.2) Данни за 2011 в к.т.н.е.

Източник: Евростат

Потреблението на енергия в хранителната промишленост е по-високо отколкото в селското и горското стопанство като достига 235,0 к.т.н.е. през 2011 г..

III.11. Гори

III.11.1. Ресурси

Горските територии на България към 31.12.2011 г. заемат 4 148 114 ха или 37.4% от територия на страната. От тях 3 774 778 ха (91.0%) са гори. Площта на незаетите от горска дървесна растителност горски територии е 373 336 ха. От 2005 г. до края на 2011г. общата горска площ на страната е нараснала със 71 650 ха (1.73%). Основни фактори, които благоприятстват динамиката на този процес, са самозалесяването на незалесени горски площи и изоставени земеделски земи, граничещи с гората, както и залесяване на незалесени горски територии.

Таблица 80. Основни показатели по видове гори през 2010 г.

Видове гори	Залесена горска площ		Общ дървесен запас		Средна възраст	Среден запас	Среден прираст	Среден бонитет
	ха	%	хил. м ³	%	Години	на 1 ха	на 1 ха	на 1 ха
Иглолистни	1 145 781	30,5	287 239	44,6	50	260	6,22	3 (2,94)
Широколистни	845 549	22,5	186 234	28,9	74	220	3,74	3 (2,91)
високостъблени								
Издънкови за превръщане	1 339 917	35,6	153 172	23,7	50	114	2,5	4 (3,53)
Нискостъблени	430 052	11,4	18 295	2,8	30	43	2,3	4 (4,11)
Общо	3 761 299	100,0	644 840	100,0	53	172	3,90	3 (3,22)

Източник: МЗХ/ИАГ.

Средната възраст на горите се увеличава от 49 на 53 години. При иглолистните гори с най-голямо участие са тези на възраст от 21 до 40 години – 42 %. Иглолистните насаждения на възраст над 80 години заемат 20.9% от площта на иглолистните гори. При широколистните високостъблени гори нараства дялът на средновъзрастните и на зрелите насаждения. Средната възраст на издънковите гори за превръщане в семенни и на нискостъблените гори също нараства.

Високостеблените гори възлизат на 53% от горските площи в България. Те не само произвеждат висококачествена дървесина за пазара, но и предлагат по-качествено изпълнение на социалните и екологичните функции на гората. За разлика от тях, издънковите гори произвеждат предимно дърва за огрев и не могат да достигнат качеството на изпълнение на нито една от функциите на високостъблените гори. Поради тази причина през последните 40-50 години горската политика в България е насочена към трансформирането на тези площи във високостеблени гори.

По статистически данни на ИАГ за 2010 г. разпределението на залесената площ по основни дървесни видове е следното: бял бор – 14.8%, черен бор – 7.7%, смърч – 4.3%, ела – 0.9%, други иглолистни – 1.0%, дъбове – 35.5%, бук – 16.5%, габър – 4.2%, други широколистни – 13.6%. Иглолистните дървесни видове обхващат площ от 1 071 283 ха, което представлява 28.7% от площта на всички дървесни видове. През периода 2005 - 2010 г. се наблюдава намаление от 7 700 ха. От иглолистните дървесни видове местните са 16, но с по-голямо значение са белият, черният бор, бялата мура, обикновеният смърч и бялата ела. Освен местните видове се отглеждат и редица чуждоземни иглолистни, от които с по-голямо значение са атлаският кедър, зелената дугласка и европейската лиственица. През 2011 г. площта на иглолистните гори е 30.8% от общата залесена площ - с 0.5% по-малко, сравнено с 2005 г.

Основните видове в широколистните гори или в смесените иглолистно-широколистни гори са обикновеният бук, церът, зимният дъб, благуният и габърът. Като много важни и със стопанско значение са също видове от род Явор, род Ясен, род Бряст, род Липа, род Бреза, род Топола, род Елша, род Леска и други. От чуждоземните широколистни в страната се отглеждат редица видове, но с по-голямо значение са евро-американските хибридни тополи, червеният американски дъб и бялата акация.

Чистите гори, в които доминира един дървесен вид, заемат 45.6% от площта на всички гори. Смесените гори, формирани от 4 - 5 дървесни вида, са 44.5%, а горите с участие на 2 - 3 дървесни вида съставляват 10.1%. В сравнение с 2005 г. се наблюдава увеличение на площта на чистите гори със 182 949 ха и намаление на площта на смесените гори с участие на 4 - 5 дървесни вида с 164 299 ха. Не се наблюдават значителни промени в площта на горите с участие на 2 - 3 дървесни вида.

Въпреки посоченото по-горе видово разнообразие в горите, трябва да се вземе предвид, че то не показва видовете като странджански дъб, планински явор, дива череша, брекина, скороуша, киселица, дива круша и др., които участват единично в горите. Този факт повишава още повече значимостта на горите по отношение на биоразнообразието и опазване на генетичните ресурси.

Горите са основен поглъtitел на въглероден диоксид (CO₂) и имат водещо значение при усвояване на въглерода чрез фотосинтеза. Те са важно звено в глобалния цикъл на въглерода поради способността им да улавят CO₂ от атмосферата и да го задържат в своята биомаса, мъртва горска постилка /МГП/ и горската почва. Растежът на дървесните видове представлява до голяма степен нетно натрупване на въглерод, така че оценката и прогнозирането на състоянието и производителността на горите е от съществено значение за анализиране развитието на въглеродните емисии. Освен това прирастът на дървесната биомаса в горите играе роля за намаляване на концентрациите на парникови газове в атмосферата.

Въпреки не дотам успешното прилагане на мерки 223 „Първоначално залесяване на неземеделски земи“ и 226 „Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности“ от Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. са постигнати следните резултати: създадените нови гори са в размер на 2 234, презалесени са 2 301 ха пострадали от пожари и други природни бедствия и са въведени превантивни дейности срещу горски пожари за защита на 114 181 ха гори.

III.11.2 Стопанисване на горите - Отгледни и селекционни сечи в държавните гори

Провеждането на отгледни сечи има за цел подобряването на бъдещия строеж, структура, устойчивост и продуктивност на горите. През 2012 г. в държавните гори за регулиране на дървесния състав и подобряване на растежните условия са проведени отгледни сечи на площ от 52 611 ха, което представлява 67.8% от предвижданията на горскостопанските планове (лесоустройствени проекти). От проведените отгледни сечи 55.5% са в иглолистни гори, 25.9% - в широколистни високостъблени гори, и 18.6% - в издънкови гори за превръщане в семенни. Изпълнението на отгледните сечи без материален добив на площ от 2 811 ха е 36.8% от предвижданията на горскостопанските планове (лесоустройствени проекти). По видове отгледни сечи изпълнението на горскостопанските планове (лесоустройствени проекти) е 32.9% за осветленията, 28.1% за прочистките, 64.3% от прорежданията и 90.2% от пробирките.

От посочените данни е видно, че като цяло провеждането на планираните отгледни сечи изостава. Основно това се дължи на сечите без материален добив, при които липсва

всякакъв финансов интерес. Причините за това изоставане са предимно липсата на средства за поддръжка.

Таблица 81 Площ на предвидените и проведените отгледни сечи в държавните гори в периода 2009-2012 г. (дка)

	Година	2009	2010	2011	2012
Отгледни сечи	Горскостопански план	846 674	868 846	943 665	775 586
	Отчет	377 237	494 288	568 547	526 106
	% на изпълнение	44,6%	56,9%	60,2%	67,8%
в т.ч. без материален добив	Горскостопански план	105 816	90 112	86 755	76 316
	отчет	37 822	11 249	16 633	28 113
	% на изпълнение	35,7%	12,5%	19,2%	36,8%

III.11.3. Екосистемни услуги

Екосистемните услуги са законово уредени в приетия през 2011 г. Закон за горите. За първи път е регламентирано, че обществените екосистемни ползи от горските територии, които благоприятстват извършването на стопанска дейност, са възмездни. Натрупаният научен опит и резултатите от научните изследвания могат да послужат като добра основа при разработване и въвеждане на концепция за екосистемните услуги и тяхното устойчиво и социално поносимо управление. Предвижда се ИАГ/МЗХ да изготвят методика и наредба за прилагане на съответните текстове на ЗГ. Горските територии предоставят добри възможности за развитие на традиционни форми на туризъм – планински туризъм, селски туризъм, екотуризм, велотуризм, ловен и риболовен туризъм. По данни от социологически проучвания над 65% от българското население ползва горските територии за възстановяване и отдих.

Високият потенциал за развитие на туризма, който притежават горските територии, не се използва в достатъчна степен като източник на доходи и поминък. Въз основа на ориентировъчни данни, основани на експертна оценка от ДПП и ИАГ, за периода 2006-2011 г. териториите на природните паркове са посетени годишно средно от 3 710 хил. туристи. Част от тези посещения – приблизително 60 хил. посетители, са отбелязани като регистрирани в посетителски информационни центрове и други обекти за туризъм. Общите приходи от туризъм са в рамките на 20 хил. лева годишно. Основните инвестиции от страна на държавата за развитието на екотуризма и рекреацията в горите са за изграждане на туристическа инфраструктура в природните паркове.

Ползването на недървесни горски ресурси като стопанска дейност - източник на приходи, е недостатъчно. В значителна степен, особено от горските територии – държавна собственост, потенциалът остава неизползван. Това се дължи на липсата на инвентаризация и на реална оценка на тези ресурси и на възможностите, които те предоставят за диверсификация на приходите в горския сектор. През 2011 г., с приемането на нов Закон за горите и Наредба за условията и реда за възлагане изпълнението на дейности в горските територии – държавна и общинска собственост, и за ползването на дървесина и недървесни горски продукти, е извършена промяна в реда и условията за ползване на недървесните горски продукти. Въведени са два нови механизма за осъществяване на такова ползване: чрез възлагане на добива и продажбата на продуктите в сурово и/или преработено

състояние и чрез предоставяне под наем на определени горски територии. Разработването и въвеждането на методика за инвентаризиране на недървесните горски ресурси ще позволи да се направи реална оценка на тези ресурси и да се предвидят дейности за получаване на по-високи приходи от реализация на недървесни горски продукти.

В миналото България е имала една добре развита система от полезащитни горски пояси, която е покривала в голяма степен нейната североизточна и северозападна част. Тази уникална по своята същност система е играла значима роля в намаляване на почвената ерозия. Поради липса на средства за поддръжка част от тази система е запазена само в североизточната част на страната. Значимостта на горските екосистемни функции се вижда от факта, че и до момента земеделските земи предпазвани от тези пояси са с най-високата производителност в страната. Разходването на средства за тяхното възстановяване и поддръжка са особено важни не само за продължаване на успешното земеделие в района, а и за борбата с промените в климата.

Все още не са налични данни за стойността на екосистемните услуги в горите на България, тъй като икономическата философия, върху която се изгражда горският сектор на страната, години наред се основава на приходите от дървесния ресурс, които са само част от ползите от гората. От друга страна, редица изследвания (проф. К. Богданов, доц. Н. Шулева-Алексова, WWF Дунавско-Карпатска програма България) разкриват производствения характер на вътрешно присъщи на горските екосистеми основни свойства като водорегулиране, производство на кислород и ползване за рекреация, както и възможностите за тяхната пряка икономическа реализация.

Понастоящем няма одобрена методика конкретно за България за остойностяване на екосистемните услуги и възмездяване на собствениците на гори за екосистемните ползи и услуги от горските територии. Необходимо е да се промени практиката на съсредоточеното върху дървесния ресурс горско планиране, което не покрива многофункционалното управление на горите и не съдържа оценка за многостранната им икономическа ефективност.

III.11.4. Въглероден запас

През последните 21 години поглъщането на парникови газове в сектора компенсира между 11,35%-19,9% от общите емисии на парникови газове в България. С най-голяма роля за поглъщането и складирането на въглерод (94 -95% от общото поглъщане за сектора) са териториите, заети от гори.

Количеството на фиксирания под формата на жива горска биомаса въглерод през 2010 г. е 202 млн. т., което е с 40 млн. т. повече в сравнение с 2005 г. (Евростат, Forestry in the EU and the world, 2011 г.). През последните шест години запасите от въглерод в биомасата на дървесните видове нарастват, което е резултат от увеличението на залесената площ и на дървесния запас. Съгласно прогнозите за динамиката на горските ресурси за периода 2015 - 2030 г. (Костов, Г., 2009 г.) през 2020 г. българските гори ще са резервоар на 264 млн. т. CO₂, а през 2030 г. – на 288 млн. тона CO₂. Горите на ЕС, включително тези в България, извличат общо 0,5 млрд. т. CO₂ еквивалент годишно, докато емисиите на парникови газове от промишлеността в ЕС-27 се равняват на 5 млрд. т. CO₂ еквивалент годишно (Зелена книга относно опазването на горите и информацията за горите в ЕС).

Горепосочените данни ясно показват значимостта на горите по отношение поглъщането и задържането на въглерода. Тази им функция ги прави фактор в борбата с изменението на климата. От тук идват и нуждите от разширяване на горските територии, бързото възстановяване на горския потенциал и подобряване устойчивостта и екологичната стойност на горските екосистеми.

III.11.5. Опазване на горите

Предоставените данни от системата на ИАГ за наблюдение и превенция срещу различните абиотични и биотични фактори, увреждащи горите, показват, че през периода 2006-2010 г. ветровалите и ветроломите, снеговалите, сушата, свлачищата и наводненията не са оказвали забележимо негативно въздействие върху условията на развитие на горските екосистеми в страната. За най-сериозен рисков фактор продължават да се смятат горските пожари, които водят и до увеличаване на емисиите от парникови газове. Съгласно статистическите данни за последните 6 години са възникнали 3624 горски пожара, които са засегнали 61 511,3 ха горски територии. Причинените щети са за 14,057 млн. лева. Над 75% от горските пожари са възникнали извън границите на горските територии и са причинени от паленето на растителност или от небрежност. Изработването на методология и класифицирането на горите по степени на риск от горски пожари предстои, макар че по първоначални наблюдения, ще попаднат основно в среден риск и по-малка част във висок риск все още предстои.

През 2012 г. броят на горските пожари в страната се увеличи и статистиката, която се води в ИАГ, показва, че 2012 г. се нарежда на трето място по брой на пожарите за последните десет години, след 2001 и 2007 г.. Регистрирани 876 горски пожара, при което са засегнати 12 729.8 ха горски територии, от които площта на върховите пожари е 1604.4 ха.

В същото време, поради липса на средства, се наблюдава масово неизпълнение на основните противопожарни мероприятия в държавните гори, като тенденцията от последните няколко години е не само намаление на процента на изпълнение на предвидените мероприятия, така също и на предвижданите средства за тяхното изпълнение. В частните горски имоти също от години изпълнението на противопожарните мероприятия е съпътствано с големи трудности, което дискредитира превенцията на цели горски масиви.

Имайки предвид значимостта на горите, става ясно, че всяко отрицателно въздействие върху тях води след себе си много по-голям отрицателен ефект.

III.11.6. Планиране на горските мероприятия

Към момента практиките по планиране на горскостопанските мероприятия в страната са насочени главно към управление на дървесните ресурси. Основните параметри, важни за опазване на биологичното разнообразие, каквито са тип гора, площ на хабитатите, наличие и количество на редки и застрашени растителни и животински видове, количество и качество на мъртвата дървесина и др., все още не се вземат предвид. Инвентаризацията и планирането на дейности в горските територии не отчитат в достатъчна степен биологичното разнообразие и не формират цели в тази област. Липсва цялостна система за събиране и обмен на информация, оценка и мониторинг на наличното биологично разнообразие в горските екосистеми. Необходимо е повишаване на нивото на познания и практически опит, свързани с опазване на биоразнообразието, в структурите, отговорни за стопанисването на горите на местно ниво и във фирмите за инвентаризация на горските територии и горско планиране.

Всички горски територии в страната са инвентаризирани. Всички ДГС и ДЛС имат действащи ГСП (ЛУП). По неокончателни данни от ИАГ за около 90% от горските територии – общинска собственост, има изработени ГСП (ЛУП). За около 30 - 40% от горските територии – собственост на частни физически и юридически лица, и на религиозни организации, са изготвени ГСП (ЛУП) или горскостопански програми.

III.11.7. Защитени гори и Натура 2000 (виж част III.3)

Горите с основно дърводобивна и средообразуваща функция представляват 61.7% от общата площ на горските територии. Останалата част – 38.3%, са с основно защитни и специални функции. За периода 2006-2010 г. делът на втората група е нараснал с 6,4%, основно в категорията защитени природни територии (защитени местности и ландшафти и природни паркове). Горските територии, включени в европейската екологична мрежа Натура 2000, са 57% от общата горска площ. По данни на ИАГ за 2010 г. общата площ на защитните гори е 518 667 ха, което е 12.5% от общата площ на горските територии в България. В сравнение с 2005 г. общата площ на защитните гори е намаляла с 27 444 ха. Намалението на площта на противоерозионните гори с 25 849 ха и на водоохранните гори с 2293 ха е в резултат от причисляване на част от тези горски територии към други, с по-строг консервационен режим. Площта на мелиоративните гори се увеличава с 698 ха.

Основен подход за опазването на биологичното разнообразие в България е опазването на видовете и местообитанията в естествената им среда (*in situ*) чрез включването им в Националната екологична мрежа от защитени природни територии и в Европейската екологична мрежа Натура 2000.

Горските територии, включени в Европейската екологична мрежа Натура 2000, са 57% от общата горска площ.

III.11.8. Енергия от дървесни ресурси

Рационалното използване на енергия от възобновяеми източници допринася за постигането на целите на европейската енергийна политика, включващо овладяване на негативните промени в климата и насърчаване на икономическия растеж и заетостта, сигурна и достъпна енергия за потребителите. Директива 2009/28 на ЕС за поощряване на енергията от възобновяеми източници поставя общата рамка за развитие на енергийния сектор и дългосрочните цели за 20-процентно намаляване на емисиите на парникови газове спрямо 1990 г., увеличаване до 20% на дела на възобновяеми енергийни източници в брутното крайно потребление на енергия на ЕС и 10-процентов дял на енергия от възобновяеми източници в транспорта.

До момента няма официални данни за количествата биомаса за енергийни нужди, които българската гора може да произведе. Според Проекта на Национална стратегия за развитие на горския сектор в България за периода 2013-2020 г., предстои разработването на Национална схема за устойчиво производство и потребление на дървесна биомаса за енергийни нужди, която да съдържа съответните критерии за устойчивост.

Въпреки това, в последните няколко години се забелязва ясна тенденция за повишено търсене на такава дървесина. По данни на ИАГ, през последните години, делът на дървесината от категорията “дърва” и “вършина” е средно 57% от общия размер на добиваната дървесина в България, а произведената дървесина за енергия през 2011 г. и 2012 г. е 2 488 хил. м³ и съответно 2 837 хил. м³.

Развитието на технологиите за пелети повишава възможностите за използване на остатъците от дървообработващата промишленост за производство на дървен материал, фасонирани материали, мебели, фурнир и шперплат. Този процес се отразява в значителната разлика между използваната биомаса през 2009 г. и 2010 г. Енергийните баланси показват, че докато през 2009 г. са оползотворени 60 ktoe дървесни отпадъци, през 2010 г. те са 150 ktoe.

Според информация от Изпълнителната агенция по горите количеството на остатъците - стърготини и други дребни частици, през 2010 г. е около 420 000 куб. м. По-широко

разпространение на пелетите като енергоносител се очаква с разширяване на действието на финансовите механизми за подкрепа на първоначалната инвестиция. Подобно е състоянието и на производството и пазара на дървесни трески.

За развитието на пазара и потреблението на биомаса за индивидуално и локално отопление е необходимо подпомагането с различни финансови механизми за преодоляване на бариерите, свързани с първоначалната инвестиция. За да стимулира отглеждането на енергийни култури, Закона за горите се дава възможност плантациите от дървесни и храстови видове, създадени за ускорено производство на биомаса, да не се стопанисват като гора. Това означава, че за тези насаждения няма да са валидни ограниченията и изискванията, налагани при обичайното управление на горите като.

III.11.9. Управлението на горските територии

Към края на 2011 г. разпределението на общата площ на горските територии по видове собственост е следното: държавни – 3 088 464 ха (74.5%), от които 2 907 273 ха (70.1%) са стопанисвани от ДГП (ДГС и ДЛС), 169 931 ха (4.1%) – горски територии управлявани от МОСВ, 11 260 ха (0.3%) - горски територии стопанисвани от УОГС „Юндола” и „Бързия”; недържавни - 974 599 ха (23.5%), в т.ч. общински – 495 734 ха (12%), на частни физически и юридически лица – 456 092 ха (11%), на религиозни организации – 22 773 ха (0.5%) и 85 051 ха (2%) – гори, създадени върху бивши земеделски земи

Общинска собственост, се осъществява: от общинска горска структура, от държавните горски стопанства и държавните ловни стопанства въз основа на договор или от физически лица или търговци въз основа на договор. През 2008 г. е създадена Асоциация „Общински гори”, в която три години по-късно членуват 97 общини, притежаващи 290 000 ха гори. Асоциацията активно взаимодейства с МЗХ и ИАГ, като е особено активна в подпомагането на общините за създаване на структури за управление на общинските гори, повишаване на капацитета на работещите в общинските горски структури по управление на горите и при подготовка за кандидатстване с проекти по ПРСР и други програми на ЕС. По данни на Асоциация „Общински гори”, към 31.12.2011 г. в страната са изградени 15 общински лесничества.

Горската собственост на частни физически и юридически лица заема 10% от площта на българските гори, основно в областите Смолян, Ловеч, Велико Търново и Монтана. Тя е силно фрагментирана – 94% от горските имоти са със площ до 2,0 ха. Средната площ на отделния горски имот е под 1,0 ха. Значителна част от собствениците на частни гори най-често не притежават специфични знания и опит за стопанисване на горите. Техният интерес в значителен брой от случаите се ограничава до еднократно ползване на дървесния ресурс за лични цели – строителство, отопление или за реализиране на доход.

В основата на липсата на устойчив стопански интерес към раздробените и малки частни гори са: ниските доходи и ниската рентабилност на този тип горски имоти, нарастващите изисквания за устойчивото им стопанисване, лошата пътна инфраструктура, недостатъчната подкрепа от страна на държавните институции, в т.ч. и ресурсна, за насърчаване формирането на сдружения на собствениците на частни гори за устойчивото им управление. На национално ниво политиката по отношение на частните горовладелци често пъти е слаба и недостатъчно ефективна.

Тревожно е състоянието на дърводобивните фирми, при които производственият процес се реализира при крайно неблагоприятни условия – ниска производителност, остаряла техника за добив, извоз и транспортиране на дървесината, ниско ниво на образование и квалификация на работниците. Изготвянето и реализирането на конкретна програма с

участието на заинтересованите страни ще създаде възможности за подобряване на общото икономическо състояние на дърводобивните фирми.

Нараства значимостта на горския сектор като фактор за развитие на зелената икономика. Увеличаването на неговия принос може да се постигне чрез използване на нови възможности: проучване на реалния потенциал, производство и реализация на биомаса; оценка и остойностяване на горските екосистеми и предлаганите от тях услуги и регламентиране на заплащането на обществените екосистемни ползи; участие в нетрадиционни и нововъзникващи пазари на екологични стоки и услуги: въглерод, сертифицирана дървесина и продукти от нея.

IV. Поуки от прилагането на Програмата за развитие на селските райони през периода 2007-2013 г.

Финансово прилагане на ПРСР (чл. 82(2)(в) от Регламент (ЕС) № 1698/2005) на база изплатени проекти

Всички разходи, цитирани в тази глава съответстват на платените суми по ПРСР, които са заявени за възстановяване за периода до 31.12.2013 г.

За периода 2007-2013 г. по ПРСР са договорени проекти със стойност на публичните средства 3,061 млрд. евро (94,7% от бюджета на ПРСР), (**Error! Reference source not found.**⁸²). Към 31 декември 2013 г. по Програмата са изплатени публични средства на бенефициенти в размер на 1,838,939,008 евро (ЕЗФРСР и национални средства), което представлява 56.9% от бюджета на ПРСР и 121,100,000 евро за схема за финансов инженеринг (гаранционен фонд). Общо по ПРСР са платени 1,960,039,008 евро (60.7% от бюджета на ПРСР).

Усвояване по приоритетни оси⁶¹

Над 90% от бюджета са договорени по оси 1, 3 и 4.

При платените средства най-голямо е усвояването от 65% по ос 1 (692 милиона евро), което представлява 35% от всички платени средства по ПРСР. От тях на бенефициенти по различните мерки от ос 1 са платени 571 милиона евро (29% от плащанията по ПРСР). Плащанията са основно по мярка 121, мярка 123 и мярка 112.

На второ място с 60% усвояване на средства е ос 3 (694 милиона евро), което представлява 35% от платените средства по ПРСР. От тях почти 446 милиона евро са по мярка 321.

За ос 2 усвояването на бюджета е 53% (384 милиона евро), което до голяма степен се дължи на значителното повишаване на платените суми през 2013 г. (199 млн. евро), основно по мерки 213 и 214. С по-слаби резултати е ос 4 с едва 16% усвояване (12 милиона евро).

Таблица 82. Финансов план и финансово изпълнение към 31.12.2012 г.

ОС	Бюджет ¹⁾ , 1 000 000 евро	Договорени публични средства, 1 000 000 евро	Платени публични средства, 1 000 000 евро	Договорени , % от 2	Платени, % от 2
----	--	---	--	------------------------	--------------------

⁶¹Разглеждат се приоритетите по оси 1,2, 3 и 4. Ос 5- техническа помощ не се включва, защото има помощен характер и по нея бенефициенти са институциите, отговарящи за изпълнение на програмата.

1	2	3	4	5	6
Ос 1 ²⁾	1 066	1 004	692	94%	65%
Ос 2	730	398	384	54%	53%
Ос 3	1 154	1 368	694	119%	60%
Ос 4	77	74	12	96%	16%
Ос 5	49	63	24	127%	48%
Ос 6	155	155	154	100%	100%
Общо	3 231	3 061	1960	94,7%	60,7%

Забележка: 1) Финансов план на ПРСР след 9-тото изменение; 2) Данните за ос 1 включват сумата от 121,1 милиона евро от схемата за финансов инженеринг (гаранционен фонд).

Плащания на ПРСР по години

Плащанията ПРСР 2007-2013 г. по показват тенденция за постоянен растеж през периода 2007-2012 г. (**Error! Reference source not found.**83) – стартирайки от 102 млн. евро през 2008 г. и достигат 474 млн. евро през 2012 г. (ръст от 25% спрямо 2011 г.). Поради проблемите по прилагането през първите две години 2008 г. и 2009 г. (виж по-долу) плащанията са тревожно малко, след предприетите мерки през 2010-2013 г. е отбелязан значителен напредък във финансовото изпълнение, който обаче не е достатъчен, за да компенсира забавянето в договорирането и разплащането, натрупано в началото на изпълнението на Програмата, поради което в края на 2011 г. и 2012 г. са отписани средства от програмата в размер на 89 989 млн. евро.

Таблица 83. Извършени публични плащания по ПРСР по оси, 2007-2012 г., млн. евро

Оси	2007г.	2008г.	2009г.	2010г.	2011г.	2012г.	2013г.	Общо	% от платени
ос 1 плащания към бенефициенти	0	1	90	150	84	123	123	571	31%
ос 1 ГФ	0	0	0	0	121	0	0	121	8%
ос 2	0	20	12	25	58	71	199	384	13%
ос 3	0	0	0	158	106	268	162	694	36%
ос 4	0	0	0	1	5	2	5	12	1%
ос 5	0	0	1	3	5	9	6	24	1%
ос 6	0	82	39	33	0	0	0	154	11%
Общо	0	102	142	369	379	474	494	1960	100%

Източник: ГФ - Схема за финансов инженеринг (гаранционен фонд)

Основни проблеми при прилагането, предприети мерки за тяхното решаване и извлечени поуки

От началото на прилагане на Програмата, Управляващият орган, Комитетът за наблюдение и системата за мониторинг и оценка отчитат следните основни проблеми, които влияят негативно върху усвояването на бюджета, на ефективността и потенциалното въздействие на Програмата.

Хоризонтални проблеми и поуки

Първият проблем е свързан с големите закъснения в обработката на заявленията за подпомагане и плащане, регистрирани в първите години от прилагане на Програмата. Това се дължи и на неправилното планиране на приемите по мерки и години, което доведе до надхвърляне на капацитета на РА за одобрение, сключване на договори и мониторинг на мерките. Този проблем е преодолян през 2010 г.-2011 г., чрез няколко основни мерки.

Значително е укрепен административният капацитет на РА и УО (намаляване на текучеството, осигуряване на обучение на експертите и увеличаване на персонала чрез назначаване на нови служители на срочни трудови договори). Друга предприета мярка е децентрализирането на прилагането на мерки 112, 114 и 141. За съкращаване на времето на обработка на документите се рационализират процедурите за контрол, като се премахват дублиращите проверки. С цел избягване натрупването на подадени заявления/проекти, от 2010 г. са въведени периоди за прием по мерките от ПРСР, с определени бюджети. С оглед своевременната подготовка на проектите предложения на бенефициентите, в началото на годината на интернет страниците на ПРСР и на РА се публикуват индикативни графици за годишните приеми по мерките от Програмата.

Вторият проблем е в небалансираното усвояване на бюджета на Програмата по мерки и оси, дължащо се на забавеното одобряване на заявленията за кандидатстване по част от мерките, липсата на интерес за подпомагане по други и забавеното изпълнение на вече одобрени проекти.

В тази насока са предприети различни мерки, целящи насърчаване на кандидатстването за подпомагане, включително промени в Програмата, промени в националните правила за прилагане на мерките, подобряване на информираността на потенциалните кандидати. От 2010 г. са предприети и ред стъпки за повишаване на информираността на потенциалните бенефициенти, като са проведени целенасочени информационни кампании по мерките по ос 1 и ос 2, по които има по-слаб интерес. По част от мерките (121, 141 и 311) е регистрирано повишаване на интереса за кандидатстване след като се извършат първите плащания по одобрени проекти, което води до 2-4 пъти повече подадени заявления за подпомагане. Положителен ефект от проведените информационни кампании се наблюдава по мерките от ос 2. През 2013 г. е отчетено значително повишаване на интереса, като плащанията достигат 199 млн. евро, което надвишава платените суми за петте предходни години (185 млн. евро).

В началния етап на прилагане на мерките по-малкият брой подадени заявления за определени инвестиции се дължи на по-дългия цикъл за планиране (подготовката им може да отнеме 1-2 години) на проектите и тяхното реализиране. Това са проекти, в които са предвидени строително-монтажни работи, необходимо е изготвяне на задълбочени предпроектни проучвания, технологии за производство и други. Такива са основно проектите за животновъдството, преработка на земеделски и неземеделски продукти, изграждане на туристически обекти.

Като цяло, предприетите мерки водят до подобряване на усвояването на средствата по гарантираните бюджети по М21 и М141, на мерките по ос 2, свързани с плащания за площ и по ос 3. Нерешени остават проблемите с ниския интерес по горските мерки (122, 223 и 226), затова при планирането на новия програмен период 2014-2020 г. ще се търси решение.

Третият проблем е затрудненият достъп до финансиране за изпълнение на проектите. Предприети са следните мерки за облекчаване на достъпа до финансиране на потенциалните кандидати:

Увеличаването на размера на авансовите плащания от 20% на 50% и въвеждането на възможност за гаранция чрез поръчителство.

За мерките, по които кандидати са общини са разработени национални схеми за предоставяне на безлихвени заеми за извършване на плащания, както и за временно финансиране на ДДС по време на изпълнение на проектите. Първоначално механизмите са въведени за мерки М313, М321, М322, а по-късно за включени и горските мерки М223 и М226.

С 8-то изменение на ПРСР 2007-2013 г. е въведена схема за финансов инженеринг за гарантиране на кредити на бенефициенти по мерки 121, 122 и 123, която стартира от началото на 2013 година. До април 2014 г. НГФ е издал гаранции в размер на почти 99 млн. лв. и така е подкрепил отпускането над 270 кредита на бенефициенти по трите мерки на ПРСР. Кредитите, обезпечени с гаранции по Схемата, са в размер на над 128 млн. лева. (65,4 млн. евро).

За бенефициентите, които не са общини и които имат подписани договори по 8 мерки от ПРСР (121, 122, 123, 223, 226, 311, 312 и 322) от август 2011 г. стартира схема за рефинансиране от Държавен фонд "Земеделие" на търговски банки, които отпускат заеми за проекти по ПРСР при преференциални условия. Друг механизъм е приет с 8-то изменение на Програмата, като е въведена схема за финансов инженеринг за гарантиране на кредити на бенефициенти по мерки M121, M122 и M123.

Остава нерешен проблемът с финансиране изпълнението на проекти на неправителствени организации - читалищни настоятелства, обучителни организации и други. Тези организации почти нямат достъп и до банкови кредити, защото не разполагат със свободни средства и с недвижимо имущество, което могат да представят за обезпечение. Общините не могат да окажат съдействие, защото по закон не могат да гарантират дълг в чужда полза.

Четвърти важен проблем е забавяне изпълнението на проектите, при които се провеждат процедури за обществени поръчки за проекти на публични бенефициенти (основно общини и обучителни организации). Забавянията се обясняват с дългите процедури по възлагане на обществените поръчки, голям брой жалби от кандидати по тях, както и със смяната в ръководството на общините. Направени са промени в наредбите и по тези договори могат да се сключват допълнителни споразумения и срокът за изпълнение започва да тече след одобрението от ДФЗ на последната по ред обществена поръчка.

Проблемите с дългите срокове за възлагане на обществените поръчки не се отнасят само до бенефициентите по ПРСР, а до всички възложители в България. Все още не е постигната целта да се гарантира сигурност и прозрачност при провеждането на обществени поръчки и скъсяване на сроковете за възлагането им. Решението на тези въпроси се търси на национално ниво.

За бенефициентите общини е необходимо да се осигурят и обучения за разработване и провеждане на процедури за обществени поръчки, за да се ускори процеса по провеждането им и да се редуцират грешките. По този начин ще се намали риска от обжалването на процедурите и ще се съкратят сроковете за тяхното провеждане, като ще се увеличи процента на усвояване на средства по програмата и ще намали вероятността от налагане на финансови корекции.

Допълняемост и съгласуваност с други програми, финансирани със средства на ЕС и националния бюджет допринася за по-доброто изпълнение на целите на ОСП. В това отношение най-важни са инструментите на първи стълб на ОСП. За периода 2007-2012 г. по тях са платени над 2,7 млрд. евро, които допринасят за развитие на земеделието в България. Наблюдава се връзка между подпомагането по стълб I от ОСП по сектори и изпълнението на проекти по ПРСР. Прекият ефект е увеличаване на получените средства от фермерите, което им дава възможност да планират и изпълняват инвестиции, в т.ч. чрез ПРСР. Косвеният ефект е, че при получаване на средства по I стълб, те се приемат за обезпечение от банките, което улеснява достъпът до финансиране и изпълнение на проектите по ПРСР. Като добра практика през изминалия програмен период може да се отбележи, че разширяването на подпомагането по Стълб I за животновъдните сектори, доведе до по-добро усвояване на гарантираните бюджети мярка 121.

В България се изпълняват седем оперативни програми, съфинансирани от Структурните и Кохезионния фонд (СКФ). По данни на Информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти към края на 2012 г. са одобрени 2,166 проекта, съфинансирани от оперативните програми по СКФ, които са изпълнявани в селските райони. Проектите са на обща стойност 1,604 млрд. евро, от които 1,473 млрд. евро публични разходи. Проектите допринасят за изпълнение на целите на ПРСР.

Друг важен въпрос е значението на дейностите по осигуряване на публичност. За да постигнат максимален ефект е необходимо да се работи по единна стратегия, като се използват множество и различни канали на комуникация – преса, електронни медии, срещи, семинари, кръгли маси и т.н. Засилва се ролята на интернет. По-голям ефект се постига с кампаниите, които са фокусирани към определена мярка (например мерките от ос 2, гарантирани бюджети по М121) или група бенефициенти (например в отдалечени райони).

Обратната връзка с кандидатите, бенефициентите е много важна за получаване на добри проектни предложения, правилното изпълнение на проектите и не последно място за идентифициране на променящите се нужди и необходимост за адаптация с цел максимално постигане на заложените цели. Специализираните електронни страници – <http://prsr.government.bg> и <http://www.prsr.bg> предоставят актуална и широко достъпна информация за възможностите за безвъзмездно европейско финансиране по линия на ПРСР (2007-2013 г.), в т.ч. конкретна информация на земеделските производители за текущото състояние на отделните мерки за финансово подпомагане по Програмата, хода на прием и движението на проектите на кандидатите, настъпилите промени в нормативната база, публикуване на наръчници и други. Важна роля имат и извършването на качествени проучвания сред бенефициентите по въпроси, които не са част от количествените показатели – например трудности при реализация на проектите.

Оценката на изпълнението и въздействието на ПРСР е изключително важна. В тази връзка бяха предприети целенасочени усилия за изграждане на партньорства с всички заинтересовани лица. Основните участници са представители на браншовите организации, на селскостопанския и преработвателния бизнес, други дирекции и структури на МЗХ, както и представители на местни и централни администрации. Важни са контактите, които се поддържат с членовете на КН и постоянните работни групи към КН. Също така обратна връзка и оценка на прилагането на ПРСР се получава от журналистите, специализирани в отразяване на темата. Редовно се организират срещи с различни асоциации, създадена е постоянна приемна в сградата на МЗХ, участие в семинари, кръгли маси и др.

Необходимост от подобряване на интерфейса за мониторинг от ИСАК и за генериране на изходните ОРНО. През програмния период 2007-2013 г. възможностите за извличане на нужната консолидирана информация относно изпълнението на проектите и за генериране на изходните ОРНО показатели са силно ограничени. Решението на въпроса и разширяване на възможностите на информационната система, включително за анализи, прогнози и проверки.

Проблеми и поуки, касаещи прилагането на отделни мерки от ПРСР

- *Мярка 142 „Създаване организации на производители“*

Слабо сдружаване между земеделските производители, изразяващо се в слаб интерес по мярка 142 – общо подадени 5 заявления със стойност на публичните разходи по тях 616 хил. евро, от тях са одобрени 4 заявления със стойност на публичните разходи 452 хил. евро. Основните причини са:

Причините за слабия интерес по мярката се дължат на:

- ✓ исторически предразсъдъци (коопериране по време на социализма),

- ✓ липсата на капацитет за учредяване и за управление на маркетингова организация от потенциалните членове на организацията, както и липсата на специалисти, които биха могли да наемат, превръща идеята за създаване на организация в механично събиране, без да добавя значителна стойност по отношение на маркетинга на произвежданите земеделски продукти. (воденето на счетоводство, управление на търговско дружество/кооперация и др.).
- ✓ високи задължителни разходи за функциониране на юридическо лице (социални, здравни осигуровки, данъци, такси, счетоводно обслужване),
- ✓ труден достъп до финансиране (например за проекти по мярка M121 и M123), механизмите за внасяне и възстановяване на данък добавена стойност (ДДС) и други.
- ✓ Забавената обработка на единичните подадени заявления също демотивира

С цел подобряване на дизайна на мярката с шестото изменение на ПРСР, одобрено в края на 2011 г. са въведени промени с цел покачване на интереса. Също така от 01.01.2014 г. се въвеждат промени в Закона за ДДС относно земеделските стоки и за МСП с цел облекчаване на режима.

Подобряване прилагането на мерките от ос 2, свързани с компенсаторни плащания на площ - M211, M212, M213 и M214 и намаляване нивото на грешка („нивото на грешка“ показва процентът на одобрените за подпомагане стопанства с оторизирана сума „0“ лв.).

В началото на прилагане на ПРСР в периода 2008-2010 г. нивото на грешка е изключително високи в рамките на 27%-39%, което води до високи санкции, намаляване усвояването на средства и намаляване на интереса за кандидатстване по тези мерки. За решаване на проблема са предприети редица действия – подобряване обмена на данни между институциите, промени в методиката на санкции при частично изпълнени ангажименти, ежегодни обучения на експертите, фокусирани информационни кампании, подобряване връзката с бенефициентите. Данните съгласно контролната статистиката (по чл. 31 от прилагания регламент 65/2011) показват, че нивото на грешка намалява значително за кампания 2012 г. и се движи в рамките от 9% (M214) до 21% (M212), но остава по-високо от нормалното ниво.

- *Поуки от прилагане на подхода Лидер в първия програмен период за България*

Ефективното прилагане на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) за периода 2007 – 2013 г. в България е планирано, чрез даване на значение и финансиране на ЛИДЕР подхода, като инструмент за децентрализирано управление и интегрирано местно развитие в селските райони. Фокусът на мерките в този период е насочен към създаване на капацитет в местните общности за прилагане на ЛИДЕР подхода и подобряване на местното управление на териториите, чрез създаването на местни инициативни групи и изготвяне на стратегии за местно развитие.

Резултатите от прилагане на мерките от ЛИДЕР подхода на ПРСР от 2008 г. до края на 2013г. показват, че всички планирани мерки и под-мерки са приложени. За период от три години са подадени за разглеждане 136 проектни предложения и са изпълнени 90 проекта по под-мярка 431-2 „Придобиване на умения и постигане на обществена активност за територията на потенциални местни инициативни групи” на обща стойност 9 387 515.67лева. Извършени са дейности за проучване на съответната територии, предоставяне на информация на местните общности за ЛИДЕР подхода, структуриране и регистрация на МИГ и създадени стратегии за местно развитие, обучение на персонала и екипите на МИГ, проучване на добри практики и създаване на партньорства, сътрудничество и мрежи. Информирани са 11 446 души, живеещи на територията на селските райони за ЛИДЕР подхода, от които 25.5% са млади хора до 25 годишна възраст. С прилагането на

подготвителната под-мярка се отчита сериозна активност на местни общности за участие в процесите на оживяване и развитие на териториите. Постигнатите резултати показват, че до голяма степен се постига целта за стартиране процеса на създаване на местен капацитет за прилагане на ЛИДЕР в селските райони на България.

Прилагането на мярка 41 "Прилагане на стратегиите за местно развитие" и под-мярка 431-1 „Управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност в териториите на избрани и одобрени местни инициативни групи“ започва в началото на 2010 г. с обявяване на два приема за набиране на заявления за подпомагане (през 2010 и 2011 г.). Регистрирана е висока активност на участие на местните общности, като са постъпили за разглеждане 126 проектни предложения. Сключени са договори с 35 МИГ за изпълнение на стратегии за местно развитие в територията на 57 общини (25% от общините в селските райони), които обхващат 1 112 населени места, 25% от територията и 28% от населението на селските райони. Към април 2014, МИГ са одобрили 1 403 проектни предложения от бенефициенти към СМР (с обща стойност на субсидията 107 767 786,30 лв. , равняваща се на 104% от договорените към МИГ по мярка 41 на подхода ЛИДЕР средства). От одобрените 1 403 проектни предложения МИГ са предали в ДФЗ-РА 1 355 проектни предложения от бенефициенти към СМР. От тях експертите на ДФЗ-РА са разгледали 759 броя, одобрили са 505, а сключените договори са 447.

По мярка 421 „Вътрешно-териториално и транснационално сътрудничество“ са обявени три покани за набиране на проекти, една през 2012 г. и две през 2013 г. и са получени 34 предложения от 24 МИГ. Одобрени са 23 проекта по мярката. В този период се даде възможност на МИГ да реализират първите си опити за работа в партньорство, сътрудничество, споделяне на опит и изграждане на обмен по различни теми на местното развитие.

Подходът Лидер е новост за България, затова при прилагането му са идентифицирани различни трудности, които водят до забавяне одобрението и изпълнението на стратегии за местно развитие, на проектите, подадени от бенефициенти по СМР и на проектите на МИГ за транснационално и териториално сътрудничество. Важните поуки от прилагане на ЛИДЕР подхода в България са, че той интересува и провокира засилена активността на местните общности за участие и оживяване на териториите в селските райони и следва:

- да продължи процесът на оживяване на териториите, създаването на мрежи и изграждане на сътрудничеството между различните заинтересовани групи участници за развитие на местната икономика;
- да се увеличава активността и капацитета за включване и участие на гражданите в процесите на планиране и управление развитието на териториите и местните общности;
- да се опрости процеса на прилагане на СМР и проектите по тях като се премахнат допълнителни административни изисквания и етапи от тези които се прилагат при набиране, разглеждане, одобрение и изпълнение на проектите по мерките на ПРСР.

Основните проблеми и поуки от прилагането на мерките от ЛИДЕР подхода, по които следва да се работи за следващия период са свързани с продължаване процеса на изграждане на капацитет за прилагане на ЛИДЕР подхода и:

- ✓ Обхващане на цялата територия на селските райони от дейности по оживяване и създаване на капацитет;

- ✓ Дългосрочно и последователно прилагане на дейностите по оживяване на териториите и създаване на капацитет в местните общности, в зависимост от тяхната готовност и спазвайки принципа отдолу-нагоре;
- ✓ Приемственост, последователност и предвидимост на критериите и правилата за прилагане на мерките за оживяване на териториите и одобрение на стратегиите за местно развитие;
- ✓ Насърчаване на активност за създаване на партньорства и обединение на повече от една община, сътрудничество и участие в мрежи на МИГ на национално, европейско ниво и с трети страни;
- ✓ Намаляване на времето и звената за администриране на дейностите по мерките на подхода ЛИДЕР на всички нива;
- ✓ Поддържане на експертен и административен капацитет на структурите и звената включени в прилагане на мерките по ЛИДЕР.

Приложение № 36 раздел 16 Становища по ПРСР 2014-2020 г.

Организация	Предложение	Приема/не приема	Мотиви	Отговорници
1.Дирекция „Директни плащания и пазарна подкрепа“, МЗХ	<p>1.На страница 21 думите „намаление се отчита и при площта на пасищата – с 10,54%” да отпаднат, тъй като при одит ЕК прави заключение, че България е в нарушение на изискването на европейското законодателство за поддържане на съотношението на площите с пасища към общата заявена за подпомагане площ през референтната 2007г. Българските власти са в процедура на оспорване на тези констатации.</p> <p>2.На стр. 43 думите „земяделските помощи по линия на Схемите за единно плащане на площ /СЕПП/ не влияят еднакво върху отделните сектори и създават преобладаващо стимули в зърнопроизводството за сметка на високо интензивни и ресурсоемки подотрасли (като зеленчукопроизводството, овощарството, млечно и месно животновъдство), които не са базирани изключително на използването на поземлени ресурси” да бъдат преформулирани или заличени. В този вид коментарът би могъл да има негативен ефект върху субсидирането по Първи стълб.</p> <p>3.На стр. 47 изреченията „От земяделските земи с ВПС 62% са избираеми за подпомагане по СЕПП. Изискванията за попълване на земите в добро земяделско и екологично състояние (ДЗЕЗ) води до премахването на храсти, дървета и друг вид ценни местообитания, или цялостното разораване на тези земи” да отпаднат или да бъдат преформулирани. Коментарът би могъл да има негативен ефект върху субсидирането по Първи стълб.</p> <p>4.На стр. 47 в параграфа „Постоянно затревените площи, повечето от които са полу-естествени през 2012 г. заемат 32, 1%⁶² от използваната земяделска площ. Полу-естествените тревни площи са една от най-ценните екосистеми в селскостопанския ландшафт. Те са резултат от многогодишните земяделски практики на използване на затревените площи за паша, за сено, или за комбинирано използване. Върху полу-естествените местообитания в България се оказва натиск, водещ до намаляване на биоразнообразието в тях.” Последното изречение да бъде преформулирано или да отпадне. Коментарът би могъл да има негативен ефект върху субсидирането по Първи стълб.</p>	<p>Приема се</p>		

	<p>5. На стр. 47 изречението „Наблюдава се трайно намаляване на постоянно затревените площи, които спрямо 2009 г. те са намалели с 4,2% (72 035 ха). да отпадне, тъй като при одит ЕК прави заключение, че България е в нарушение на изискването на европейското законодателство за поддържане на съотношението на площите с пасища към общата заявена за подпомагане площ през референтната 2007г. Българските власти са в процедура на оспорване на тези констатации..</p> <p>6. На стр. 47 изреченията „Поради ниската икономическа ефективност на пашата на животните в полу-естествените тревни площи, много от земеделските стопани в равнинните части се насочват към тяхното разораване и превръщането им в обработваеми земи, овощни градини или лозя. Съществена роля за превръщането на постоянно затревените площи в обработваеми земи или трайни насаждения има и СЕПП, чиято дефиниция за допустимост разрешава не повече от 50 храсти/дървета на ха. В планинските райони ниската ефективност при животновъдството, води до прекратяване на земеделската дейност и изоставяне на планинските пасища.” да отпаднат. Коментарът би могъл да има негативен ефект върху субсидирането по Първи стълб.</p> <p>7. На стр. 47 изреченията „Липсата на подход, който да отразява специфичните особености за ползването на тези затревени площи и да стимулира правото на общо ползване води до нерегламентираното им ползване, превръщането им в неземеделски земи или тяхното разораване. Отдалечените от населените места затревени площи, често пъти не се използват за паша.” да отпаднат, тъй като при одит ЕК прави заключение, че България е в нарушение на изискването на европейското законодателство за поддържане на съотношението на площите с пасища към общата заявена за подпомагане площ през референтната 2007г. Българските власти са в процедура на оспорване на тези констатации..</p> <p>8. На стр. 73 думите „Неотчитане на водещата роля на приоритета за опазване на биологичното разнообразие при прилагане на изискванията за поддържане на земята в добро земеделско състояние „ да отпаднат. Коментарът би могъл да има негативен ефект върху субсидирането по Първи стълб.</p> <p>9. На стр. 75 думите „Монокултурно селскостопанско производство, създаващо малко нови работни места;” да отпаднат, тъй като не кореспондират с позицията на България при реформата на Първи стълб на ОСП за освобождаване на възможно най-много стопанства от изискването за диверсификация.</p>			
--	--	--	--	--

<p>2.НПО Група 4 „Организации работещи в сферата на политиките за развитие“</p>	<p>1. Относно избор на мерки за прилагане в ПРСР 2014 – 2020 и точка 4.1.6.1 <i>Оценка на нуждите, въз основа на доказателства от SWOT анализа, за всяка приоритетна област и фокус и трите пресечни теми (околна среда, смекчаване на изменението на климата и адаптиране, иновации)</i> не е посочена нуждата от Създаване на тематична Подпрограма за планинските райони. Считаме за уместно тази нужда да се допълни към Приоритетна област 4А: Възстановяване, опазване и укрепване на биологичното разнообразие, включително в зони по Натура 2000, зони с природни или други специфични ограничения, както и на земеделие с висока природна стойност и на състоянието на европейските ландшафти</p> <p><u>Аргументи:</u> 1.1. Европейският регламент /чл.8/ дава възможност при наличието на разработена тематична подпрограма за планинските райони интензитетът на помощта да бъде увеличен с 20% /но не повече от 90%/ . Предоставяне на финансова помощ със значително по-висок интензитет ще подпомогне реалното усвояване на средства в тези райони особено за т.нар. инвестиционни мерки. Опитът от ПРСР показва, че поради липсата на работещи финансови механизми за финансиране на одобрените проекти, не малка част от тях не могат да бъдат реализирани. По-висока успеваемост има при проекти с по-висок интензитет на финансирането, тъй като повече бенефициенти могат да осигурят собственото си участие.</p> <p>1.2. С наличието на подпрограма и за планинските райони и по-висок интензитет на помощта още веднъж ще се акцентира върху целенасочената подкрепа за т.нар. „чувствителни“ сектори: животновъдство, трайни насаждения, етерично-маслени и медицински култури, защото както е подчертано в анализа страната разполага с привлекателни условия, от гледна точка на пасища и природни условия, за разрастване на месното говедовъдство, а с решаване на въпросите на пазарната реализация и разработване на вертикалните връзки в това производство могат да се очакват положителни тенденции. Овцевъдството, което е водещ подсектор в миналото, също притежава сравнителни предимства, дължащи се на местните традиции и производството на уникални продукти, свързани с овчето мляко и агнешко месо. Подкрепата на дейности, свързани с ползването на земите в необлагодетелствани райони, различни от планинските и опазването на земята в добро земеделско и екологично състояние в тези райони ще предотвратят изоставянето на земеделските земи в тях, ще се намали почвената ерозия и ще допринесе към процеса на обезлюдяване в селските райони. Това е възможност за намиране на алтернативна заетост и доходи на тютюнопроизводителите, работещи придимно в планинските райони. Както е посечено в т.2 чл.8 на Предложение за РЕГЛАМЕНТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) <i>„Тематичните подпрограми могат да задоволяват и специфични нужди, свързани с реструктурирането на</i></p>			
--	--	--	--	--

	<p>селскостопански сектори със значително влияние върху развитието на определен селски район". Сериозен дял от най-бедните региони в страната като Северозападния са също предимно планински и необлагодетелствани райони. Планинските райони обхващат 38,2% от територията на страната и 16,6% от ИЗП. Другите необлагодетелствани райони обхващат 9,72% от територията на страната и 9,76% от ИЗП. <u>България не бива да пропуска възможността да прилага мерки и механизми с висок интензитет на финансовата помощ.</u> Избрани мерки биха могли да бъдат : член 15, код 1.1 „Помощ за обучение/придобиване на умения“; член 15, код 1.2 „Помощ за демонстрационни проекти/действия за осведомяване“; член 16, код 2.1 „Помощ за осигуряване на консултантски услуги“; задължително член 18, код 4.1 „Помощ за инвестиции в стопанството“; член 20, код 6.3 „Стартова помощ за развитие на малки стопанства“ , член 20, код 6.2 „Стартова помощ за неселскостопански дейности в селски райони“;</p> <p>2. По отношение на тематичните подпрограми е нужно да се намери <u>баланса при тяхното програмиране</u> като се изясни какъв бюджет може да бъде защитен за тях, доколко допустимо би било прехвърлянето/ пренасочването на средства от тематичните подпрограми при евентуално не усвояване към общата ПРСР 2014-2020г. и обратното. В тази връзка считаме, че е удачно с оглед липсата на опит по отношение на администрирането на подпрограми – мерките, които се прилагат при тях да бъдат ограничени като брой, но с максимално опростен дизайн и административна тежест, за да имат ефект. В тази връзка считаме, че е избран прекалено голям набор от мерки по отношение на Тематичната подпрограма за малките стопанства. Като рискови за реалното усвояване на средства оценяваме мерки по член 17, код 3.1 „Помощ за ново участие в схеми на ЕС за качество“, член 17, код 3.2 „Помощ за нови участници в национални схеми за качество“, член 17, код 3.3 „Помощ за ново участие в доброволни схеми за сертифициране на селскостопански продукти“;</p> <p>3. Въпреки безспорната нужда от подкрепа и изграждане на работещи механизми за превенция и управление на риска в земеделското производство, изхождайки от аналогични аргументи, посечени в т. 2 и липсата на опит, считаме за по-удобно да се избере една мярка, която да бъде целенасочено разработена в това направление и като най-подходяща предлагаме тази по чл. 37, код 17.3 – финансов принос за инструменти за стабилизиране на доходите. С оглед досегашния негативен опит и недобра комуникация и разбиране от страна на застрахователите на спецификите при застраховане на земеделска продукция, считаме, че ще е по-ефективно да се работи в посока на компенсаторни механизми и плащания за пропуснати доходи от страна на фермерите при неблагоприятни климатични явления чрез вазимоспомагателни фондове. Добре е да се анализира доколко приложима бе схемата за застраховане в</p>			
--	--	--	--	--

	<p>сектор плодове и зеленчуци.</p> <p>4. Считаме, че паралелно с избора и обосновката на мерки, които ще се прилагат в новата ПРСР 2014-2020г., трябва да стартира и <u>дебат за разпределение на финансовите средства между отделните мерки</u>, тъй като двете дейности са взаимосвързани. Общият финансов ресурс по програмата от една страна ще бъде по-малък за програмата, а от друга ограничените средства ще се разпределят върху по-голяма територия, при евентуално разширение на определението за „селски райони”. Анализът безспорно показва, че няма област и сектор в България, който да не се нуждае от финансиране за разрешаване на сериозни проблеми, но трябва да се помисли дали отново да се планират средства за много на брой мерки, част от които, както показва и предходния програмен период са неатрактивни, по които страната няма опит и капацитет да разработва успешни проекти и по които не се усвояват предвидените средства. Още на този етап трябва да се изясни отново ли толкова тежка ще бъде процедурата за прехвърляне на средства от една мярка в друга и ако е така, <u>да се концентрираме върху по-малък брой мерки с потенциал за пълно усвояване на средствата и с ясни резултати и индикатори</u></p> <p>5. По-отношение на т. 3.3 <i>Описание на предвижданите действия за опростяване на прилагането на програмата и описание на консултативния капацитет задължително да се добави:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Разработване на <u>ефективна система за Въпроси и Отговори</u>, чрез която потенциалните бенефициенти да могат да получават отговори за тълкуване на конкретни казуси, тъй като нормативната уредба не винаги е пълна и изчерпателна. Отговорите да се разработват съвместно от представители и на Управляващия орган и на ДФ Земеделие, за да бъдат еднозначни и след тяхното публикуване да стават задължителни за прилагане <u>/като част от нормативната уредба по конкретната мярка/</u>. Системата да е публична, да има <u>кратки срокове за отговор и публикация</u>. Може да се проучи и ползва опита в това отношение на програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007-2013г”. Към момента също има подобна практика, но е изключително неефективна, публикуваните отговори например към момента са от 2010г.!!! • <u>По-гъвкави и бързи процедури за промени в условията за кандидатстване</u> по конкретните мерки – да се помисли дали отново тези базисни условия и процедури да са разписани в наредби или да се приложи подхода на другите оперативни програми – чрез Насоки за кандидатстване за конкретна процедура <u>с оглед по-бърза промяна</u> и адекватност на хода на прилагане на програмата и нуждата понякога от бързи промени. • Да се прилага <u>по-бърз и опростен механизъм за прехвърляне на средства</u> от неатрактивни мерки към такива, към които има интерес, при които се реализират успешно проекти и които покриват заложените индикатори 			
--	---	--	--	--

3.Национална асоциация на зърнопроизводителите (НАЗ)	<p>Общи коментари по ПРСР 2014-2020:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ПРСР има за цел да развива селските райони – единственият поминък, който може да се развива в селата и да ги възроди, е земеделието. Затова е необходимо ПРСР да бъде насочена приоритетно към подкрепа развитието на земеделието в селските райони. 2. По-удачно е още през 2014г. да се стартира с няколко работещи мерки (3-4-5) и впоследствие да се добавят постепенно и други ефективни мерки. Целта е да се избегне нулева година или забавяне стартирането на новата Програма (както се случи при САПАРД и сегашната ПРСР). 3. При изработването на мерките по ПРСР 2014-2020 е рационално и целесъобразно да се позоваваме на оценка на постигнатия ефект от досега прилаганите мерки по ПРСР (а не единствено на усвояемостта по мерките). 4. Освен работещите инвестиционни мерки, трябва да бъдат включени в Програмата и стратегически мерки (като тази за напояването). 5. Важно е да се дадат повече правомощия и компетенции на МИГ-овете (в сравнение със сегашните), за да бъдат по-целесъобразно насочени средствата. 6. Би било добре ако в новата ПРСР по някакъв начин влезе и временната заетост, която да минава през бизнеса. 7. В новата ПРСР да се помисли за засилване ролята на междубраншовите организации (кълъстерите). <p>Конкретни коментари по текста „Програма за развитие на Република България 2014-2020“:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Още в ситуационния анализ и в SWOT анализа не е идентифицирано като нужда модернизиране на сектор „Зърнопроизводство” и се посочва, че секторът е модернизиран. За оборване на това твърдение приложен ви изпращаме Годишен доклад за дейността на Контролно-техническа инспекция. Молим да се запознаете с <i>точка 1. Състояние на механизацията на земеделието и структура на машинно-тракторния парк в България</i>. Поради неидентифициране на нуждата в Приоритет 2 никъде не е разписано подкрепа и модернизиране на земеделските стопанства от зърнения сектор, споменават се единствено малки и млади производители и уязвими сектори. Заместник-министър Явор Гечев изтъкна като национален приоритет за 2014-2020г. запазване и укрепване на позициите на стопанствата в зърнопроизводството. В тази връзка настояваме в обхвата на Приоритет 2 на ПРСР 2014-2020 „Увеличаване на конкурентоспособността на всички типове земеделие и нарастване жизнеспособността на стопанствата” да бъдат включени и стопанствата от сектор „Зърнопроизводство”. 2. Подкрепяме напълно залагането на Приоритетна област 3Б и настояваме да се обърне изключително внимание на избраните мерки от чл.19 и чл.37. 1. Подкрепяме отделянето на ефективността на потреблението на водата в земеделието в самостоятелна Приоритетна област 5А 			<p>В отговор на изказаното становище, по време на обсъждането с тематичната група на предложения анализ зам.министър Явор Гечев посочи, че данните за състоянието на машинно-тракторния парк в България се отнасят до цялото земеделие. По данни на ДФ „Земеделие” се посочва, че преобладаващия дял от закупената</p>

			<p>техника през сегашния програмен период по мярката за модернизация на земеделските стопанства принадлежи към зърнения сектор.</p> <p>В нуждите по Приоритет 2 е подчертана нуждата от модернизация в земеделието, като зърнопроизводството е включено в този приоритет и подробното упоменаване на дейностите по модернизиране ще бъдат разписани при изготвянето на Програмата и на самата мярка за физическите активи.</p> <p>Изведена е като специфична нужда, необходимост от подобряване на агро-техниката в чувствителни сектори, които създават по-висока добавена стойност и за които страната има сравнителни и природни предимства да развива.</p>	
<p>4.Министерски съвет, Дирекция „Мониторинг на средствата от ЕС“</p>	<p>1. По SWOT анализа и идентифицираните нужди</p> <p>Представеният вариант на SWOT анализа и идентифицираните нужди е значително подобрен, но все още няма пълно съответствие между анализ, SWOT анализа и идентифицираните нужди. Например в SWOT анализа на земеделието се сочи като слаба страна недостатъчни инвестиции в иновации в областта на земеделието, ХВП и горско стопанство, а инвестициите в иновации в ХВП не са обект на анализа.</p> <p>От подобряване се нуждаят идентифицираните нужди по приоритетна област 2 Повишаване на конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност и укрепване на жизнеспособността на стопанствата.</p> <p>2А</p> <ul style="list-style-type: none"> Формулираната нужда „Създаване на подпрограма за малки стопанства“ би могло да се формулира като :Подкрепа за преобразуване на част от малките стопанства в пазарно ориентирани. 		<p>Представения анализ е концентриран и цели да пресъздаде основните акценти във включените области по отношение на аграрния сектор. Иновациите в хранителната индустрия не са разгледани детайлно защото липсва достатъчно официална статистика, както и други проучвания в тази област. Като цяло обаче е посочено, че секторът притежава материална база и готовност да разработва нови продукти. Проблемът е суровинната база.</p> <p>По приоритетна област 2 са идентифицирани нужди и по двата</p>	

	<p>Нужди следващи от SWOT анализа, които са в обхвата на тази приоритетна област са още:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подобряване на напоителната инфраструктура, с цел нарастване на производителността; • Подкрепа за добавяне на стойност на ниво стопанство • Осигуряване на консултантски услуги за малките стопанства <p>Следва да се адресира и проблема с ограничения достъп до кредити чрез използване на финансови инструменти .</p> <p>Не е изведена и нуждата от подкрепа за инвестиции в иновации в областта на земеделието, ХВП и горско стопанство.</p> <p>По отношение на приоритетна област 6 Б достъпа до образование и здравеопазване ли е нуждата идентифицирана за подкрепа от ПРСР? ОП “Региони в растеж,, по Приоритет 3 ще подкрепя здравна и социална инфраструктура в 264 общини.</p> <p>Смятаме, че за да се подобри обвързката между анализ, SWOT анализа и идентифицираните нужди Управляващият орган следва да работи паралелно с екипа, изготвящ предварителната оценка. На този етап не виждаме такъв избран екип!</p> <p>2. По отношение на стратегията</p> <p>За да имаме стратегия, както изискват работните документи на ЕК, то трябва да имаме :</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Определяне на цифрово измерими цели по отношение на приоритетите на РСР и съответните области на дейност; ▪ Основан на стабилна интервенционна логика избор на мерки, включващ оценка на очаквания принос на избраните мерки за постигане на целите; ▪ Балансирано и адекватно финансово разпределение на ресурсите по мерките, целящи да постигнат поставените цели; ▪ Подходящи дейности, които да опростят приложението, да осигурят достатъчен капацитет за съвети, да повишат осведомеността и да насърчат иновациите <i>(същите са представени твърде общо)</i> <p>Все още тези елементи на стратегията липсват.</p> <p>Прилагам примери за показатели за измерване на целите по отношение на отделните приоритетни области (Презентация на ЕК от януари 2012 г.)</p> <p>Необходима е по-нататъшна доработка и фокусиране на помощта. За всеки приоритет в описателната част на стратегията трябва да има ясно дефинирани цели заради които предоставяме помощта, както и описание с кои мерки ще постигнем тези цели и с какъв тип подкрепа.Смятаме, че трябва по-ясно да кажем в рамките на всеки приоритет кои цели са по-важни за сектора, а това</p>		<p>подприоритета. Основният акцент е да се подкрепят производства в чувствителни сектори, които да донесат по-висока добавена стойност и заетост и да продължи подкрепата за стимулиране на млади хора да се занимават със земеделие. В страната има нужда от производствени мощности повече отколкото от преработващи и трябва да се работи в посока за тяхното създаване, напълно подчинено на действителността.</p> <p>По отношение на иновациите в земеделието, ХВП и горският сектор, това е заложено като хоризонтален приоритет 1 на Регламента, така че не сметнато, че трябва да се разписва допълнително. Там подробно ще трябва да бъдат посочени нуждите и да бъдат разписани специфичните потребности, като се дефинира понятието иновация и как те да навлизат в практиката.</p>	
--	---	--	--	--

	<p>ще стане ясно от качествените и количествени измерители които ще заложим за всяка цел. Трябва да бъдем реалисти и да си залагаме задачи, които можем да изпълним.</p> <p>Струва ни се, че на този етап предлаганите мерки са твърде много. Следва много добре да видим защо в настоящия програмен период някои мерки бяха заложени в програмата, но не се случиха, за да не се окаже, че отново говорим за неатрактивни мерки, термин който е доста некоректен. По-скоро става въпрос за мерки, които сме избрали без да отчитаме готовността на потенциалните кандидати те да се случат и без да е оказана нужната консултантска помощ .</p>			
5.Изпълнителна агенция по горите, МЗХ	<p>Изпълнителна агенция по горите принципно подкрепя новия преработен вариант на Анализ със следните бележки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да се отстранят повторенията на цели абзаци в документа или се преработи самия текст в отделните точки, като например: стр. 41, точка 4. "Горско стопанство" текста е аналогичен на този на стр.63, точка 9. Гори , както и таблица 20 съвпада с таблица 23; - много внимателно да се номерират отделните точки и подточки в Анализа; - приоритет 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, свързани със селското и горското стопанство, Приоритетна област 4А към специфичните проблеми на стр. 99 да се добави: "Равнопоставеност на потенциалните бенефициенти - липса на равна възможност за всички собственици, ползватели и стопани на горските територии (частни, общински, държавни и др.), предприемачи и др. да кандидатстват по всички горски мерки". <p>Препоръка:</p> <p>С цел опростяване на процедурите, повишаване интереса на бенефициентите към отделните мерки и по-пълното усвояване на средствата от ПРСР да се изготвят „Правила за кандидатстване“, а не „Наредби“, както е в сега действащата програма.</p>	<p>Подкрепяме и смятаме за необходимо да се изчисти структурата на целия аналитичен материал. За нас горският сектор трябва да остане след секцията за земеделие и ХВП и да предхожда анализ околна среда, където да се изключат горите.</p>		
6.Национален съвет за интеграция на хората с увреждания	<p>1. В частта за обобщаване на проблемите и формулиране на слабите страни (4.1.3.) да се добави:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ниско ниво на качеството на живот и липса на достъп до социални услуги и условия за социална активност <p>2. В 4.1.4. Възможности да се добави:</p> <ul style="list-style-type: none"> - подобряване на качеството на живот на нуждаещите се от подкрепа, възрастни, хора с увреждания и други чрез адекватни социални услуги и повишаване социалната активност чрез създаване на условия за социално предприемачество, социална икономика и други. <p>3. В приоритет 6 да се добави нова приоритетна област:</p> <p>6.6.Г. - ОСИГУРЯВАНЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ И СОЦИАЛНО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО ЗА СОЦИАЛНА АКТИВНОСТ И РАЗВИТИЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> - Създаване на нови адекватни за регионите и малките населени места социални услуги - Подобряване на качеството на подкрепата за възрастните, хората с увреждания и други групи нуждаещи се - Създаване на условия за развитие на социална икономика и социални предприятия - Създаване на условия за икономически дейности извън традиционните за 			

	<p>областта растениевъдство и животновъдство</p> <ul style="list-style-type: none"> - Подкрепа за развитие на набор от услуги за възрастни хора и семейства - Мерки за социална активност и трудова заетост за възрастни и хора с увреждания - Подкрепа за работодатели за изнасяне на дейности в малки населени места и разкриване на работни места за хора с намалена работоспособност и понижена конкурентноспособност и мобилност на отворения пазар на труда. <p>Настоящото предложение правим с дълбоката убеденост, че останалите програми не отразяват спецификата на селските райони в достатъчна степен, както и обективното разбиране, че ПРСР 2014-2020 има нужда от по-голяма степен на хармоничност и задължително се нуждае от фокуса на социалното развитие с цел по-добър живот на населението в тези райони. Вярваме, че предложението ни ще бъде прието.</p>			
7.Сдружение "Българска асоциация Биопродукти"	<p>В SWOT анализа да бъде включено биологичното земеделие. Смятам, че най-удачно е това да бъде във "Възможности" и да бъде формулирано - "Добър потенциал за развитие на биологично земеделие"</p> <p>В раздела за оценка на нуждите в различните приоритетни области и възможните интервенции, също да бъде разписана нуждата от подкрепа за биологичните ферми /необходимост от консултации, информация, подкрепа, особено в периода на преход, насърчаване на биологичното животновъдство и биологичната преработка на селскостопанска продукция/, както и възможните интервенции. Да бъде записано декларираното устно намерение за "Целенасочена подкрепа на биологичните ферми чрез гарантирани бюджети и/или по-висок интензитет на помощта".</p>		<p>Това е направено и изведената първа възможност в SWOT анализа посочва биологичното производство, като възможност.</p> <p>По приоритет 2А е формулирана специфична нужда за подкрепа в чувствителни сектори и биологични производители принадлежат именно в тази категория. По същия приоритет 2А при нуждата от диверсификация ще бъде разписано и подкрепата за преминаване към такова производство.</p>	
8.Българска асоциация на консултантите по европейските програми (БАКЕП)	<p><i>2.2.2.Продукция от животновъдството</i></p> <p>Като цяло, животновъдството в България е в упадък, като в някои от подотраслите, като млекопроизводство, негативните тенденции вероятно ще продължат. Стабилизирането на свиневъдството е свързано със засилване на пазарната ориентация и навлизането на нови технологии за отглеждане и генофонд, които да гарантират по-висока репродукция и продуктивност при утояването на животните. При овцевъдството ключови проблемите са проблемите с работната ръка, с преработката на суровината от страна на преработвателните предприятия и достигането на продукцията до крайния потребител.</p> <p>3. Хранително- вкусова промишленост (ХВП)</p> <p>Отличителна черта на хранителната индустрия е, че в чувствителни подсектори на преработка, като месо, зеленчукови и плодови консерви се разчита преобладаващо на вносна суровина, което прави тези подсектори</p>	Приема	<p>Анализът е допълнен с излагане на причини водещи до направените изводи. В SWOT анализа са посочени проблемите, които съпровождат млечното животновъдство и месното говедовъдство и свиневъдство. В частта „Заплахи“ е посочено незавършеното реструктуриране в тези сектори. При раздела „възможности“ акцента е поставен върху малките стопанства, които преобладаващо се занимават с млечно животновъдство. Усилията ще бъдат насочени натам и чрез решаване на проблемите при тях ще се търси решаване на продължаващите неблагоприятни тенденции в млечното животновъдство.</p>	

	<p>пазарно и суровинно уязвими. В други подсектори, като млекопреработката, значителен дял от местната суровина недостига до преработвателните предприятия, което принуждава индустрията да работи с вносни суровини и да търси заместители, влошаващо качеството и водещо до по-ниска добавена стойност.</p> <p>Финансово поощряване на кооперирането с цел създаване на производствени клъстери и обединения между отделните преработватели и оператори в хранителната индустрия, както и възможност на самите земеделски производители да създадат свои обединения, които да им позволят да повишат своите пазарни позиции е посоката за решаване на редица проблеми свързани с ограниченото наличие на местни суровини в преработвателната индустрия.</p> <p>5.Изводи</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ преобладаваща част от заетите са в пенсионна възраст, като делът на работещите с основно образование и на тези без никаква квалификация е много висок, което създава трудности пред навлизането на нови технологии и иновации; ➤ секторите на животновъдството и зеленчукопроизводството са в криза, преди всичко поради структурни слабости и затруднен достъп до пазара, като директните плащания не оказват очаквано влияние за подобряване на ситуацията; ➤ чрез подкрепа на малките стопанства може да се увеличи добавената стойност в отрасъла, да се повиши заетостта и да се увеличи пазарното разнообразие от предлагани продукти; ➤ слаба интеграция между производители на суровина и преработватели, което затруднява пазарния достъп на производителите, изправя ги пред пазарни рискове и не създава стимули за нарастване на производства, при които секторната и междусекторната интеграция са от ключово значение; ➤ липса на микропредприятия за преработка на продукцията, които да отговорят на структурата на производство в земеделието в подсектори: млекопреработка, месопреработка не позволяват промотирането на къси продоволствени вериги; <p>4.1.2.СИЛНИ СТРАНИ</p> <p><i>От анализ „Социално-икономически“:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Изградена във висока степен хидромелиоративна инфраструктура; <p>4.1.3 СЛАБИ СТРАНИ</p> <p><i>От анализ „Социално-икономически“:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ниско ниво на качеството на живота и достъп до местните публични услуги, особено свързаните с образование и здравеопазване, и донякъде – и тези свързани със сигурността; <p><i>От анализ „Земеделие“:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Хидромелиоративните системи са лошо приспособени за използване в условия на дребно и разпокъсано земеползване; <p><i>От анализ „Околна среда/климат“:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Неефективни механизми за отчитане на общественото мнение по отделни и за участие на гражданското общество в процеса на 	<p>Това присъства като приоритет 2Б</p> <p>Директните плащания са регламентирани, но трябва да се увеличи обвързаната подкрепа</p> <p>Предстои да се дефинира понятието „малки стопанства“, като целта на анализа бе да се изведе нуждата от тяхното обособяване.</p>	<p>Приоритети които са изведени именно целят да увеличат производството в чувствителни сектори. Анализът откроява основните причини за недостига на суровина без да влиза в подробности защото това е един сбит, обобщаващ анализ събран в определени рамки. Изведена е специфична нужда засягаща насърчаване на взаимодействие между доставчици, преработватели и търговци и засилване кооперирането в и между секторите.</p> <p>Формулирана е специфична нужда адресираща достъпа на стопанства произвеждащи качествени и уникални местни продукти до крайните потребители, което да създаде възможност производството в стопанствата да достига до потребителите и това да води до по-добри икономически показатели в стопанствата и оттам за увеличаване на производството и добавената стойност.</p> <p>Ще се търсят и поощряват всякакви форми на коопериране и интегриране, както в самите стопански субекти - разширяване с производство или преработка в тях, така и между самите субектите. Може да се има предвид и средството "водещ агент", като маркетингова форма на обединение, стъпила на договореност между субектите. Може да се мисли за подпомагане на обединения дори под формата на разписана договореност между доставчици и преработватели.</p>	
--	--	---	--	--

	<p>тяхното решаване;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Намаляване на разпространението на птиците; <p>4.1.4.ВЪЗМОЖНОСТИ</p> <p><i>От анализ „Социално-икономически“:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Подобряване на мрежата за широколентов интернет, подобряване на достъпа до интернет базирани услуги, включително електронно управление на публични услуги и свързани със социални, здрави и икономически услуги; • Възможности за развитие на разнообразни форми на туристически услуги и пакети - културно-историческия, спа и балнеологичен, приключенски, еко и селски туризъм; <p><i>От анализ „Земеделие“:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Предпоставка за наличие на пазари и нарастване на потребителско търсене на хранителни продукти, продукти с гарантирано качество и произход както и биологични продукти; <p><i>От анализ „Околна среда/климат“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • По-добро прилагане на законодателството, свързано с околната среда; <p>4.1.5 ЗАПЛАХИ</p> <p><i>От анализ „Социално-икономически“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Забавяне на широколентовия достъп до интернет и електронно управление на публичните услуги; <p><i>От анализ „Земеделие“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Значителна част от малките стопанства са застрашени от изчезване с отрицателни последици за заетостта, доходите, селскостопанското производство и околната среда; • Нерешени проблеми в ползването на земята и в стопанисването и използването на хидромелиоративните съоръжения затруднява секторите с интензивно производство с висока добавена стойност; • Неспособност на земеделието и преработвателния сектор да се приспособи към нарастващата роля на Транс националните компании в хранителната верига. <p>Приоритет 3: Насърчаване организацията на хранителната верига и управление на риска в земеделието</p> <p>2.1.3.2. Специфична нужда засягаща насърчаване на взаимодействие между доставчици, преработватели и търговци и засилване кооперирането в и между секторите.</p> <p>Независимо от предприетите мерки за окачествяване, сключване на предварителни договори и авансиране на производителите, радикалното решаване на проблема изисква засилване на вертикалната интеграция между преработвателите и производителите на суровини. Тази интеграция трябва да бъде стимулирана, с оглед нарастване на производството на продукти от местни суровини, осигуряващи високи вкусови качества, на които разчитат голяма част от предприятията. В същото време, някои от предприятията на ХВП се нуждаят от съдействие за организиране на собствено производство на</p>			<p>Има определен интерес към търсене на качествени хранителни продукти от страна на потребителите и свидетелство за това е засилените директни продажби. Това трябва да бъде канализирано и използвано в бъдеще, като се създадат предпоставки за получаване на завършен продукт и марка в това производство.</p>
--	--	--	--	---

	<p>суровини с цел затваряне на производствения цикъл.</p> <p>2.1.3.2. Специфична нужда адресираща подкрепа за създаване на междубраншови клъстери и съвместни колективни действия.</p> <p>3. Описание на стратегията</p> <p>3.1. Логика на интервенциите по приоритети</p> <p>Приоритет 2: Повишаване на жизнеспособността на стопанствата и конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност, както и насърчаване на новаторските технологии в селското стопанство</p> <p>Предизвикателството е целенасочената подкрепа към малките стопанства със структурни проблеми и ниско пазарно участие</p> <p>Приоритетна област 2А:</p> <p><i>Избрани мерки:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> член 18, код 4.2 „Помощ за инвестиции в преработка/търговия на селско стопански продукти“; <p>Приоритет 3: Насърчаване на организацията на хранителната верига, хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство</p> <p>Това може да се постигне чрез:</p> <p>Насърчаване участието в групи и организации на производители за защита на техните интереси и подобряване на маркетинга и за подобряване на позициите на пазара.</p>		<p>Би било слаба страна, ако се каже, че малките стопанства са непреструктурирани и са полупазарни, но тук е подчертано, че те са застрашени да престанат да съществуват, водещо до редица неблагоприятни ефекти</p> <p>Заплахата е за интензивните производство, които зависят от хидромелиоративните съоръжения</p> <p>Транснационалните компании са външен фактор, налагащ определени стандарти и начин на работа явяващи се заплаха пред нашите производители.</p> <p>Приоритета цели да подобри интеграцията и ще се търсят начини местните производители да се интегрират преработвателите, което може да стане чрез тяхното коопериране или чрез предвиденото коопериране и интегриране, както в самите стопански субекти - разширяване с производство или преработка в тях, така и между самите субектите. Може да се има предвид и средството "водещ агент", като маркетингова форма на обединение, съпила на договореност между субектите. Може да се мисли за подпомагане на обединения дори под формата на разписана договореност между</p>	
--	---	--	---	--

			<p>доставчици и преработватели.</p> <p>При клъстерите се визираща колективни действия между секторите. Например, стопанисване на общи съоръжения в областта на напояването, където производители от различни браншове се включват и работят заедно. Също, изграждане и управление на тържища, където от различни браншове се обединяват и работят заедно да изградят тези обекти и да ги управляват защото при тях ще се излага стока от различни браншове. Например, асоциации на различни земеделски производители могат да бъдат бенефициенти за тяхното изграждане.</p>	
9. Министерство на културата	<p>1.Предлагаме на УО в хода на разработване на Програмата в приоритетна област 6 Б : Стимулиране на местното развитие в селските райони да включи приоритет Достъп до паметници на културата, намиращи се в селските райони.</p> <p>2. В подприоритет Подобряване на енергийната ефективност на сгради стопанисвани от местната власт да се упоменат и сградите на читалищата. ПРСР може да се обърне едновременно към достойствата на читалището и съвременните предизвикателства пред развитието на обществото. В идеалния вариант, финансирането би осигурило още една активна точка за местно развитие, една демократична гражданска структура, още един гарант за развитие на общностите.</p> <p>С помощта на ПРСР българското читалище може да се обърне с лице към общността и нейните нужди, да стане по-отговорно към проблемите на хората, към бъдещето на територията която обитават, към съвместния живот, който всички водят. Традиционните занимания с творчество, самодейност, библиотека могат да се модернизират и да бъдат много по-привлекателни. Читалището не е музей, а жива организация, която може да привлича ресурси за каузи от общ интерес, да поема нови социални, екологични, образователни или просветни ангажменти към общността. С финансовата помощ от програмата всяко читалище може да се ориентира по-добре в местния контекст, да участва равноправно в местното развитие .</p>			
10. Дирекция „Растениевъдство“, МЗХ	<p>Във връзка с проведеното на 2 август 2013 г. заседание на Тематичната работна група по разработване на ПРСР 2014 -2020 г., приложено, Ви изпращам материал, свързан с развитие на биологичното земеделие в България към 2012 г., който да се използва за подобряване на представения на работната група материал (на стр. 32 е представено състоянието на биологичното земеделие към 2011 г.)</p>			

11.Българска асоциация на производителите на оранжевоябълковата продукция (БАПОП)	<p>Считаме, че представения за заседанието Анализ следва да бъде допълнен като според нас той трябва да бъде достатъчно ясен, за да бъдат точно аргументирани съответните мерки на ПРСР и тяхното съдържание, следвайки логиката при програмирането по приоритети. Освен това в анализа следва да се съдържат и основните проблеми, пред които се изправихме в настоящия програмен период и които следва да преодолеем с новата ПРСР 2014-2020. Считаме за изключително важно да се даде допълнителен анализ по следните направления:</p> <p>1. По отношение на ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ:</p> <p>В SWOT анализа в Слаби страни на анализа е разписан като основен проблем <i>„Раздробена стопанска структура с неефективно използване на производствените фактори (земя, труд и капитал) поради технологични, управленски и пазарни слабости“</i>; а в Заплахи <i>„Нерешени проблеми в ползването на земята и в стопанисването и използването на хидромелиоративните съоръжения затруднява секторите с интензивно производство с висока добавена стойност“</i>. В същото време обаче, в изложението на анализа по същество не е направена подробна обосновка на факторите, които се явяват причина на съществуването на този проблем, нито кои са катализаторите, които биха могли да задействат заплахите в този сектор. Липсата на горното прави невъзможно очертаването на изводи в SWOT анализа по отношение на мерките, които следва да бъдат взети за преодоляване на описаните проблеми, водещи до неефективно използване на стопанския ресурс.</p> <p>В настоящия програмен период една от основните спънки и причини за неусвояването на мерките в ос 2, особено за агроокологичните мерки, беше именно липсата на гаранция за трайно ползване на земеделските земи от един земеделски стопанин, което практически доведе до невъзможността бенефициентите да спазват поетия 5-годишен агроокологичен ангажимент.</p> <p>Също така, устойчивите поземлени отношения са предпоставка за успешното прилагане на хидромелиоративната мярка, а оттам и за развитие на приоритетните сектори като овощарство и зеленчукопроизводство.</p> <p>Важно е да се анализират поземлените отношения и от гледна точка на ползването на пасищата, както от гледна точка на подпомагането за пасища по отделните мерки (ВПС, Натура и НР, пасторализъм), а също така и не на последно място - за развитието на мерките за подпомагане на сектор животновъдство. Следва да бъде изготвен задълбочен анализ на обезпечеността на животновъдите със земеделска земя - както обработваема, така и пасища и ливади, тъй като това до голяма степен ще разшири избора на мерки за подпомагане на сектор животновъдство.</p> <p>Устойчивите поземлени отношения са от особено значение за усвояване на мярката Натура 2000 – практиката показва, че за голяма част от площите,</p>			

	<p>които попадат в тази зона, се констатира разлика в начина на трайно ползване по КВС, в заповедите на МОСВ и в начина на реално ползване на земята. Последното води до практически проблеми при прилагане на мерките от земеделските производители и заявяване на тези земи по Натура 2000.</p> <p>2. По отношение на ПАСИЩАТА:</p> <p>В Анализа е разписано: „Обезпокоителен е и фактът, че обикновен и стопански значим вид като фазанът показва негативна тенденция, макар и все още неясно определена. Промените в този аспект са в резултат на промени в земеделските земи и разораването на синуриите, което лишава този вид, а и други видове като яребицата и пъдпъдъка от подходящи укрития и намаляват и хранителната им база.</p> <p><i>Повечето от земеделските стопани се стремят земите им да станат избираеми за подпомагане по СЕПП, което води до премахване на храсти, дървета, а в някои случаи и цялостно разораване на ценни местообитания.</i></p> <p><i>Поради ниската икономическа ефективност на пашата на животните в полу-естествените тревни площи, много от земеделските стопани в равнинните части се насочват към тяхното разораване и превръщането им в обработваеми земи, овощни градини или лозя.</i></p> <p><i>Около 56% от полу-естествените затревени площи са собственост на общините в България. Липсата на подход, който да отразява специфичните особености за ползването на тези затревени площи и да стимулира правото на общо ползване води до нерегламентираното им ползване, превръщането им в неземеделски земи или тяхното разораване.“</i></p> <p><u>В слаби страни на SWOT</u> от анализ „Околна среда/климат“:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Унищожение на ценни полу-естествени местообитания посредством дрениране, разораване, строителна дейност и използване на синтетични торове и химикали; <p>В крайна сметка обаче тези изводи не са подкрепени от конкретни данни и според нас този въпрос следва да се анализира по-детайлно, като се изследва въпросът статистически дали намаляват пасищата, които се заявяват по СЕПП и какъв е потенциала в страната за ползване на пасищата, който анализ ще ни помогне по –точно да насочим подкрепата към пасищата по отделните мерки на програмата, които ги касаят (ВПС, Натура и НР, пасторализъм).</p> <p>3. По отношение на НЕОБЛАГОДЕТЕЛСТВАНИТЕ РАЙОНИ /НР/ (райони с природни и други специфични ограничения):</p> <p>Изрично в регламента в чл. 33, пар. 5 пише, че е необходимо страните членки да приложат към ПРСР новите определени райони като необлагодетелствани такива, съгласно новите критерии.</p> <p>Следователно, важно е да очертае, съгласно новите заложи</p>			
--	--	--	--	--

	<p>изисквания, какви ще бъдат критериите, на които следва да отговарят необлагодетелстваните райони в България, за да бъдат сметени като такива. Важно е да стане ясно какви ще са различията с настоящия програмен период, тъй като все пак ще има преходен период, през който подпомагането за сегашните НР ще продължи да се прилага и това е важно за земеделските производители.</p> <p>Освен това прави впечатление, че в Регламента вече пише „земеделска земя“, а не „използвана земеделска площ“, което предполага по-благоприятни условия спрямо сегашното заявяване на НР (към настоящия програмен период заявяването се извършва по аналогичен начин със СЕПП, т.е. чрез очертаване върху слой площи, допустими за подпомагане, а не чрез заявяване на физически блок).</p> <p>4. По отношение на биологичното земеделие следва да бъде допълнен анализа, за да се обоснове мярката за подпомагане на <i>БИОЛОГИЧНО ЖИВОТНОВЪДСТВО</i> и начина по който да се подпомагат биологичните животновъди, тъй като в този програмен период БЖ не се подпомага.</p> <p>По отношение на хуманното отношение към животните – според нас следва да анализира сегашната държавна помощ за хуманно отношение на животните, както и ефективността ѝ, за да се прецени необходимостта от залагане на такава мярка за подпомагане ПРСР в следващия програмен период. Към момента в Анализа няма поставена подобна тема и/или предложение за подобна мярка или дейности, което поставя въпроса дали подобна мярка <i>изобщо</i> ще се прилага по приоритет 3 „Насърчаване на организацията на хранителната верига, хуманното отношение към животните и управлението на риска в селското стопанство“.</p> <p>5. По отношение на предложената тематична подпрограма за <i>МАЛКИТЕ СТОПАНСТВА</i>:</p> <p>Считаме, че анализа следва да се допълни, като се даде яснота по въпроса дали под малко стопанство ще се разбира малкото стопанство по смисъла на Първи стълб на ОСП – схемата за малките стопанства или нещо друго и да се даде разбивка на тези стопанства по сектори и по райони от страната, което ще помогне за по-ефективно насочване на помощта. Не бива да се забравя при избора на подпрограми и мерки съществуващия риск от неусвояване на средствата, в случай на неправилно приоритизиране на дейностите, които следва да бъдат подпомагани.</p> <p>По отношение на подпрограмата за малките стопанства, която искрено подкрепяме, следва да се анализира и възможността за подпрограма за <i>къси вериги</i>, каквато възможност се предвижда в проекта на регламент чл.8, 1d или комбинация от двете подпрограми.</p> <p>В изброените мерки в тематичната подпрограма за малките стопанства считаме, че следва да се включат и мерките по член 28 „Помощ за създаване на групи и организации на производители“; член 36, код 16.6 „Помощ за</p>		<p>В анализа има раздел за биологичното земеделие, като животновъдството присъства в него. Разписването на мярка за биологично земеделие предстои и трябва да присъства защото от анализа става ясно, че това е една от нуждите, където страната има предимства да развива. Изтъкната е специфична нужда адресираща въвеждането на схеми за качество в стопанствата и</p>	
--	--	--	---	--

	<p>сътрудничество между участници в мрежи за доставки/логистика, къси мрежи за доставки и местни пазари“; член 36, код 16.7 „Помощ за местно насърчаване на къси мрежи за доставки и местни пазари“. Считаме, че максималното разширяване на обхвата на допустимите дейности за подпомагане на малки предприятия чрез обхващане на по-голям кръг от възможности гарантира устойчивото развитие на последните.</p> <p>6. По отношение на <i>КЪСИТЕ ВЕРИГИ</i> за директна продажба:</p> <p>Считаме, че анализът трябва да е по-детайлен и да опише проблемите пред земеделските производители по всеки отделен сектор - особено животновъдство, овощарство, зеленчукопроизводство и биологичното производство, за реализация на продукцията. Освен това следва да се анализира действието на Наредбата за директните доставки на храни от животински произход и Наредбата за специфичните изисквания за директна продажба на малки количества суровини и храни от животински произход, както и тяхното адаптиране към конкретните изисквания на директния пазар. Този анализ ще ни помогне да вземем правилно решение по отношение на подкрепата по ПРСР за късите вериги.</p> <p>7. По отношение на <i>ГРУПИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ОРГАНИЗАЦИИТЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИ:</i></p> <p>Подобна обосновка по тази насока също не е развита в анализа. Не са посочени конкретни причини за липсата на интерес от страна на производители да се сдружават, както и не е направен анализ на загубите, които производителите търпят от недостатъчно добре организиран пазар на местно ниво. Считаме, че това е една от мерките, която ще помогне за решаването на проблема с реализацията на продукцията на малките производители, генериране на по-големи доходи, респективно повишаване качеството на произведените продукти, както и постигане на трайни и устойчиви взаимоотношения с търговските вериги. Още повече, че именно в този дух бе обсъждана темата на заседанието на ТРГ на 02.08.2013г. В тази връзка предлагаме, да се запази правото на инвестиционна програма на групите производители на плодове и зеленчуци и те да останат в Първи стълб на ОСП, заедно с „Организациите на производителите на плодове и зеленчуци“</p> <p>8. По отношение на <i>СХЕМИТЕ ЗА КАЧЕСТВО:</i></p> <p>Необходим е детайлен анализ на възможните схеми за качество и продуктите спецификации, които биха се приложили в РБ съгласно чл. 17 от проекта на Регламент. Също така считаме за необходимо да бъде обследван въпросът относно органите, които ще бъдат ангажирани за осъществяване на контрол на поддържането на определено качество на продуктите. Вниманието заслужава доброволната схема по чл. 31 от по Регламент 1151/2012 за планинските продукти.</p> <p>9. По отношение на <i>НАПОЯВАНЕТО:</i></p>		<p>предприятията на хранителната индустрия и въвеждане на нови стандарти за хуманно отношение към животните. Въвеждането на схеми за качество, подобно на съществуващите защитени наименования и защитен географски произход, както и на традиционни и биологични продукти е една от възможностите за създаване на „брандове“ от страна на българските земеделски производители и преработватели. В света съществува и стандарт за естествени хранителни продукти, като в САЩ се представлява от Асоциация на естествените продукти. Това би дало шанс на малките и произвеждащи в домашни условия производители да притежават разпознаваем „бренд“ на продуктите които произвеждат. Въвеждането на стандарти за хуманно отношение към животните също ще даде шанс на много производители в млечното и местното животновъдство да създадат подобри условия в своите стопанства и по този начин да излязат на пазара с обозначен за това продукт, за който да търсят по-добра цена.</p> <p>Подкрепата за малките стопанства ще бъде в посока за подкрепа на късите вериги. Малките стопанства трябва да имат по-лесен достъп до инвестиционната мярка, за да се подпомогне тяхното модернизиране. С паралелни усилия за облекчаване достъпа до пазара и до нови схеми за качество, както и самите коментиращи отбелязват по-надолу (доброволни и др.) ще се търси увеличаване на тяхното пазарно участие.</p> <p>Изтъкната е необходимостта адресираа достъпа на стопанства произвеждащи качествени и уникални местни продукти до</p>	
--	--	--	--	--

	<p>Считаме, че анализа следва да се допълни с описание на проблемите относно собствеността на хидромелиоративните съоръжения, тъй като това е от особено значение за определяне на бенефициента по мярката за възстановяване и рехабилитация на хидромелиоративната инфраструктура. Също следва да се допълни анализа с вече готови стратегически решения за развитието на напояването и хидромелиоративната инфраструктура през следващите години. Не на последно място начина на програмиране точно на тази мярка е важен от гледна точка на постигане на намаляване на цената на напояването за сметка на земеделските производители, за да бъдат конкурентни на съответния пазар.</p> <p>10. По отношение на ИНОВАЦИИТЕ: Имайки предвид общоприетото определение за термина, в светлината на Общата селскостопанска политика, а именно нова идея, нов продукт, практика, услуга, производствен процес или нов начин на организиране на работата, иновацията е именно такава, само ако е широко приложена и е доказала полезността си в практиката. Горното води до заключението, че за да бъде очертана ефективна политика внедряване на иновации в РБ, то следва да бъде извършен задълбочен, детайлен и системен анализ на дейностите, услугите и активите, които биха могли да бъдат възприети като иновативни. Липсва каквато и да е аналитична информация за изследване и внедряване на иновации в сферата на селското стопанство от страна на Селскостопанска академия и аграрни университети, което поставя въпроса дали единствено работата на посочени по-горе институции е достатъчна за ефективното прилагане на иновациите в България. Иновациите в ОСП се прилагат чрез Европейското партньорство за иновации /ЕПИ/, а в анализа не се съдържа информация доколко РБ има готовност да приложи тази мярка, поради обстоятелството, че липсва каквато и да е аналитична информация за разработените и внедрените в производството научни открития, иновационни технологии и т.н</p> <p>В обобщение считаме, че като цяло липсва подготовка за прилагане на иновативни методи не само чрез извличане на позитиви от ЕПИ и активно използване института на иновативното брокерство, а и липсва каквато и да е готовност за адекватен анализ на възможностите, които предлагат иновациите в условията на националната селскостопанска политика.</p> <p>11. По отношение на СЪВЕТНИЧЕСКАТА МРЕЖА: По отношение на съветническата мрежа стои въпросът относно обхвата на субектите да бъдат допустими за предоставяне на консултантски услуги в сферата на земеделието в най-общ смисъл. Анализът отново е непълен, поради което остава неясно дали по предложение на МЗХ, единствено НССЗ ще стои в основата на съветническата мрежа, дали ще се търси нейното разширяване или ще се включат и неправителствени организации и консултанти, така както се предвижда като възможност в Проекта на регламент.</p>		<p>крайните потребители. Достъпът до пазара на голяма част от производителите е силно ограничен. Липсват местни пазари за предлагане на качествени и уникални местни продукти, което силно затруднява реализацията и производството на такъв тип продукти. С прилагането на подходящи мерки ще се осигури изграждане на инфраструктура, която да позволи на стопаните да предлагам продукцията си, както и трябва да има схеми и качествени схеми, които да позволяват това да става.</p> <p>Наредбата не е анализирана защото ситуацията показана в анализа разкрива, че директните продажби растат, а производството на животновъдна и зеленчукова продукция не нараства. Първо трябва да се подобрят условията в малките стопанства чрез повишаване на инвестиционната подкрепа при тях, което да става чрез инвестиционна мярка и чрез подкрепа за въвеждане на някакви качествени схеми, които са съобразени с реалностите. В анализа е подчертано, че кооперирането на малките стопанства в областта на маркетинга е слабо застъпено. Липсват организации на производители за снабдяване със суровини и материали и за маркетинг на продукцията и за съвместно ползване на земеделска техника. Да причините за това не са изписани конкретно, но се търсят решения и много от идентифицираните нужди са в тази посока:</p> <p><i>Специфична нужда засягаща насърчаване на взаимодействие между доставчици, преработватели и търговци и засилване кооперирането в и между секторите</i></p>	
--	---	--	--	--

	<p>12. По отношение на <i>ШИРОКОЛЕНТОВИЯ ИНТЕРНЕТ</i>: С цел постигане на целите на тази мярка, чрез своевременно усвояване на средствата по нея, следва да се имат предвид резултатите от направеното в настоящия програмнен период проучване на възможностите за внедряване на широколентов интернет, със средства от Програмата, респективно на база този анализ да бъдат конкретно избрани и посочени точките на внедряване на широколентов интернет през новия програмнен период, кои райони ще обхваща, какъв бюджет ще е необходим?</p> <p>13. По отношение на <i>УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА</i>: Липсва изцяло информация за състоянието на застраховането на риска в земеделието, какъв процент от земеделските производители застраховат активите си и за каква част от площите правят застраховки? Какъв вид застраховки правят, какво е покритието на застрахователната полица? Липсва изложение на основният проблем в сферата на застраховането в селското стопанство, а именно нежеланието на повечето застрахователни компании да правят такъв вид застраховки, поради риска, който съществува за тях, както и в условията, които предлагат и изискванията, които имат.</p> <p>14. По отношение на <i>ГОРСКИЯ СЕКТОР</i>: В анализа на горският сектор липсва информация за площи на изоставени земеделски земи, гори, ерозирали и застрашени от ерозия територии извън горските територии, които биха били годни за залесяване. Горното е въпреки основните цели, поставени пред Приоритетна област 5Д: „Стимулиране на съхраняването и поглъщането на въглерода в сектора на селското и горското стопанство“, чрез анализ на реалната нужда от увеличаване на лесистостта. В анализа няма достатъчно информация колко точно трябва да се увеличи и необходимостта по какви критерии се измерва?</p> <p>15. Облекчаване на <i>АДМИНИСТРАТИВНИТЕ УСЛОВИЯ</i>: Липсва анализ на практиката на колегите от ДФЗ-РА относно възможността да отпадната част от изискуемите документи към заявленията за подпомагане. До каква степен административния орган може автономно извършва проверка на заявени данни; до каква степен стои необходимостта от изготвяне на наредби за условията и реда за прилагане на мерките, с оглед тромавата процедура по изменение на последните в условията на кратки срокове преди периода за прием по дадена мярка, което от своя страна поставя земеделските стопани в незнание относно предвижданите промени и последващата допустимост на проектните им предложения.</p> <p>В тази връзка считаме за въпрос с изключително висока степен на значимост как реално ще бъде осъществен приема на проектни предложения. Програмата е структурно насочена към приоритизиране на определени дейности, а не на конкретни мерки, което носи своя логически заряд с оглед удовлетворяване нуждите на земеделските стопани. Предлагаме да бъде</p>		<p><i>Специфична нужда адресираща подкрепа за създаване на междубраншови кълъстери и съвместни колективни действия</i> Визира се за колективни действия между секторите. Например, стопанисване на общи съоръжения в областта на напояването, където производители от различни браншове се включват и работят заедно. Също, изграждане и управление на тържища, където от различни браншове се обединяват и работят заедно да изградят тези обекти и да ги управляват защото при тях ще се излага стока от различни браншове. Например, асоциации на различни земеделски производители могат да бъдат бенефициенти за тяхното изграждане.</p> <p>Посочено е, че функциониращите административно-управленчески и специализирани структури за експлоатация и поддържане на хидромелиоративните системи и съоръжения в този му вид трудно могат да отговорят на съвременните условия и предизвикателства, което налага реструктуриране на системите и изграждане на нови модели за управлението им. Не без значение е и хроничният финансов недостиг, предизвикващ липса на адекватни инвестиции в хидромелиоративната инфраструктура. В крайна сметка това е главната причина за липсата на напредък при учредяването и функционирането на сдружения на водоползвателите.</p> <p>Има нужда от задълбочен анализ, но лимитиращите фактори са липсата на достатъчно информация, както и на нуждата от вътрешен баланс в анализа между отделни рубрики. По съществено е, че при приоритет 1 по нататък трябва ясно да се разпише как ще стане тази</p>	
--	--	--	---	--

	<p>обсъдена възможността приема на заявления да бъде по конкретни приоритети и приоритетни области.</p> <p>16. Понятието за СЕЛСКИ РАЙОН:</p> <p>Считаме, че какъвто и подход да бъде възприет от ресорните министерства при определяне на дефициния за селски район, важно е да бъдат определени ясно и точно необходимите инвестиции в селските райони, на база нуждите от инфраструктура и услуги за населението, живеещо в селските райони и критериите, по които да бъдат одобрявани проектните предложения, т.ч. да постигнем по-целенасочена подкрепа, защото е очевидно, че финансовите средства няма да бъдат достатъчни за покриване на всички потребности и нужди. За да бъде осъществено това е необходим анализ на ефективността от използването на средствата през настоящия програмен.</p>		<p>подкрепа за иновациите и как ще стане трансфера на иновативни продукти. Анализът на сектор земеделие е част от Споразумението за партньорство и там е разписано каква е готовността на страната да участва в ЕПИ.</p> <p>В анализът е изтъкнат един проблем пред иновативната и развойна дейност в страна, свързан със съществуването на значителни проблеми при защитата на интелектуални права върху семена и сортове, което осезаемо демотивира инвестициите и разработването на такива продукти в научно-изследователските центрове. Ако се приема, че това ще се прави, като публичен продукт, това може да се финансира с публични пари и всички да имат достъп до тях. Подкрепата за ССА и ВУЗ е от ключово значение, за да стане трансфера на иновации в бранша По-лесния достъп до съществуващи и нови знания и технологии вследствие интегрирането на сектора в европейското земеделие и на информационни и комуникационни технологии ще спомага за по-бързото модернизиране на отрасъла и реализация на неговия потенциал. Посочено е, че има нужда от повишаване капацитета на изследователските центрове и на консултантския сектор за прилагане на иновативни решения, подобряване на управлението на стопанствата, насърчаване на конкурентоспособността на стопанствата, внедряване на</p>	
--	--	--	---	--

			<p>станданти и системи за качество. Повишаване капацитета на НССЗ на общинско ниво с цел лесен достъп до информация на по-голяма част от фермерите.</p> <p>Анализът за риска в земеделието извежда основните проблеми. Споменатия проблем е допълнен и от други констатации за резервираност на самите производители към предлаганите застрахователни продукти. Ето защо присъства подприоритет 3Б, където са изведени конкретни нужди чрез които ще се търси решаване на възникналите проблеми.</p>	
<p>12. Асоциация за развъждане на породата ил дьо франс в България</p>	<p>Предложение за редакция на текстове и бележки</p> <p>Предложение № 1.</p> <p>Глава II „Земеделие“</p> <p>към Анализа на аграрния и горския сектори и хранителната верига в България на страница 25, Точка 1.4 Иновации и система в земеделието в края на втория абзац към изречението: „Наред с това съществуват значителни проблеми при защитата на интелектуални права върху семена и сортове, което осезаемо демотивира инвестициите и разработването на такива продукти в научно изследователските центрове“, да бъде вмъкнато „и породи селскостопански животни“, а така също и да бъде вмъкнато „...и университетски...“ и тогава изречението става:</p> <p>„Наред с това съществуват значителни проблеми при защитата на интелектуални права върху семена и сортове и породи селскостопански животни, което осезаемо демотивира инвестициите и разработването на такива продукти в научно изследователските и университетски центрове“</p> <p>Бележка 1.</p> <p>В следващия абзац, необосновано е подценена ролята на институтите на ССА и специализираните университети при „разработването на нови продукти и нововъведения. Така както е написано в анализа излиза, че едва ли не НССЗ е</p>	<p>Приема се</p> <p>Приема се, но анализът по никакъв начин не подценява ролята на</p>		

	<p>водеща при нововъденията и иновациите! Точно обратното! В университетите и институтите на ССА има голям научен потенциал, който на този етап не се използва както трябва!!</p> <p>Към точка 2.2. Производство в животновъдството</p> <p>Таблица 17 на страница 33 да се преработи като овцете и козите са дадат отделно!</p> <p>Мотиви: Овцевъдството и козевъдството имат различно значение за развитието на селските райони в близките години! Обобщаването им заедно като един вид животни не дава възможност да се разкрият тенденциите, а също така да се очертаят и приоритетите! Никога статистиката за броят на тези два вида животни не е давана така заедно.</p> <p>Затова предлагам табл. 17 на стр. 33 да бъде коригирана:</p> <p>В раздел III от анализа Околна среда / климат,</p> <p>Точка 1. Биоразнообразието .....</p> <p>Агробирознообразието...споменато е в анализа много бегло, но е подценено в приоритетите....</p> <p>Този текст на страница 47 цитиран по-долу е много слаб и наивно написан.....</p> <p>„...Традиционно отглежданите български породи са адаптирани към местните условия и са устойчиви на болести. Най-често те са предпочитани при биологичното отглеждане на животни, изключващо употребата на ветеринарномедицински препарати. По данни на Министерството на околната среда и водите, в резултат на човешката дейност, през последните няколко десетилетия всички 37 типични породи домашни животни в България са в опасност, като 6 от тях вече са безвъзвратно изчезнали, 12 са на път да изчезнат, 16 са застрашени и 3 са потенциално застрашени от изчезване. Загубата на популации на местни породи е в разрез с принципите за устойчиво развитие в земеделието и с правилното управление на генетичните ресурси .....,</p> <p>Затова предлагам следната редакция на текста:</p> <p>„...Българските породи селскостопански животни (местни и новосъздадени) са адаптирани към местните условия и са свързани с местните производствени и стопански системи, а така също и с културното наследство. С тяхното съхранение и усъвършенстване са ангажирани над 30 развъдни организации. Много от местните породи селскостопански животни, които формират част от агробирознообразието биха могли да бъдат използвани за производство на специфични нишови продукти свързани с определена порода и определен географски район. По данни на Министерството на околната среда и водите, през последните няколко десетилетия 37 типични породи селскостопански</p>	<p>изследователските центрове, дори напротив посочва, че те трябва да играят още по-голяма роля в бъдеще.</p> <p>Приема се</p>		
--	---	--	--	--

	<p>животни в България са в опасност, като 6 от тях вече са безвъзвратно изчезнали, 12 са на път да изчезнат, 16 са застрашени и 3 са потенциално застрашени от изчезване. Загубата на популации от местни породи селскостопански животни е в разрез с принципите за устойчиво развитие в земеделието и с правилното управление на генетичните ресурси .....,</p> <ul style="list-style-type: none"> • На стр.70 към анализа на 4.1.2. Силни страни, след „...благоприятен агроекологичен потенциал” да се измени и да се добави: Наличие на адаптирани към местните условия местни породи животни и растителни видове; <p><i>От анализ на стр 75 „Околна среда/климат“ в текста да се вмъкне оцветеното в синьо!</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • По-добро прилагане на законодателството, свързано с околната среда; • Достъп до европейски средства за биоразнообразие чрез опазване и устойчиво ползване на земята и генетичните ресурси; • Повишено обществено съзнание по отношение на околната среда; <p>Бележки и препоръки</p> <p>1.SWOT анализа към слабите страни да се добави и: Зле разработена нормативна уредба по отделните мерки и приоритети. !?</p> <p>2.Иновациите? Залага се на тях, но трябва да има подходяща среда за конкурентни предложения! Иначе може административно да се налагат иновативни решения, което елиминира конкуренцията и свободния избор на ефективни иновативни решения!</p> <p>3.Към приоритет 4а. Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите свързани с със селското и горско стопанство правя предложение за конкретна мярка: - Увеличаване на капацитета на НПО при съхранение и управление на генетичните ресурси в животновъдството!</p> <p>Мотиви:</p> <p>МЗХ в Република България е признало 42 развъдни организации, голяма част от които се занимават с опазване и усъвършенстване на местните породи селскостопански животни. В тези развъдни организации членуват земеделски производители, които са собственици на животните и работят специалисти зооинженери. Всички развъдни организации са регистрирани като юридически лица с нестопанска цел в обществена полза и досега се подпомагаха от държавния бюджет .</p> <p>съгласно чл.16 от Регламент на Комисията на ЕО 1857/2006. Известно е че от страна на комисията е направено предложение чл.16 от регламента да отпадне, срещу което България възразява. Не е ясен още отговора на комисията и затова предлагам залагане на нова мярка в ПРСР за следващия</p>			
--	--	--	--	--

	<p>програмен период 2014 – 2020 , която ако не изцяло, по поне частично да подпомогне издръжката на развъдните организации.</p> <p>Към <u>Приоритетна област 3Б: е избрана мярка посочена като :</u> член 19, код 5.2 „Помощ за инвестиции за възстановяване на потенциала на земеделските земи и селскостопанския производствен потенциал“; стр. 97</p> <p>Вследствие на политически трансформации България загуби потенциала си за производство на животинска продукция (видно от таблицата по-горе)!</p> <p>Затова е необходима възстановяване поне частично на потенциала за производство на животинска продукция!</p> <p>Ето точно тук трябва да има подмярка или защо не направо мярка с наименование:</p> <p>„Подпомагане и възстановяване потенциала за производство на животинска продукция (от говеда, биволи, овце и кози)“.</p> <p>Чрез тази мярка трябва да се насърчи разширеното възпроизводство на стада говеда, биволи, овце и кози чрез което ще се възстанови поне частично потенциала на България за производство на животинска продукция?</p>		<p>Да, това предстои да се направи, но в приоритетна област 3Б за управление на риска. Но тук е не да се възстанови исторически загубения потенциал, а да се възстанови такъв пострадал от природни или пандемични причини. Увеличаване на производството не е конкретен приоритет, приоритет е конкурентоспособността на производството. Това обаче предполага да се засили подкрепата за чувствителни сектори, където страната е загубила исторически най-много и където има условия това да се случи.</p>	
13. Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси	<p>Във връзка с работата на тематичната работна група за разработване на ПРСР 2014-2020 г. и разработения вариант на SWOT-анализ и интервенции, бихме искали да Ви обърнем внимание на следното:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В анализа липсва и следва да се добави анализ за маргинализираните групи с фокус върху ромите в селските райони; 2. Да се добави Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите и как програмата ще допринесе за постигане изпълнението на нейните цели; 3. Да се предвидят специфични мерки насочени към интеграция на маргинализираните групи в селските райони; 4. Мярката за общините да се обвърже с изпълнението на областните стратегии и общинските планове за интеграция на ромите, съгласно Националната стратегия за интегриране на ромите 2012-2020. <p>В допълнение бихме искали да Ви обърнем внимание на факта, че в прикачения документ, нашите предложения за допълнения маркирани в червен цвят са примерни и подлежат на коментари и обсъждания.</p>			

	<p>1. На стр.8, да се добави текста: Според преброяването на Населението и жилищния фонд от 2011г. селата се населяват от 22, 5% от етническите българи, 62,4% от българските граждани, самоопределили се турски етнически произход (турци) и 44.6% като българските граждани, самоопределилите се ромски етнически произход (роми), и таблица: МЕСТОЖИВЕЕНЕ НА ГОЛЕМИТЕ ЕТНИЧЕСКИ ОБЩНОСТИ (В %)-(виж Приложение..., стр.8)</p> <p>2. На стр.9, да се добави текста: По данни от НСИ, 2011г. най- висок процент на незавършено начално и неграмотни/непосещаващи училище имат лицата от ромски произход -21.8% , следвани от лицата от турски произход -7.5%, български произход -0.9%.</p> <p>Подобна е тенденцията и при завършилите начално образование (българи-3.4%, турци-13.4%, роми-27.9 %); основно образование (българи-18.0%, турци-44.5%, роми- 40.8 %); средно образование (българи-52.3%, турци-29.7%, роми-9.0 %) и висше образование (българи-25.6%, турци-4.9%, роми-0.5 %) и таблица: Образование:- (виж Приложение..., стр.9), и текст под таблицата: По данни на НСИ от преброяването през 2011 г. икономическата активност на големите етнически групи в страната продължава да се различава значително. Икономически активни са 53.5% от всички етнически българи над 15 години, 45.4% от българските турци и едва 38.8% от ромите, които остават в най-неизгодно положение на пазара на труда, въпреки че в тази най-млада етническа група делът на учащите след 15 годишна възраст и делът на пенсионерите е най-нисък.</p> <p>3. На стр. 107, да се добави текста: Високото ниво на бедност сред безработните и икономически неактивни лица ясно показва, че ниското равнище на образование и липсата на заетост са едни от основните причини за бедност и социално изключване.</p> <p>За трайно преодоляване на тяхното социално изключване и прекъсване на предаването на бедността между поколенията в уязвимите групи, в т.ч. ромската е необходимо да се предвидят допълнителни възможности /мерки за осигуряване на заетост в селските райони.</p> <p>Към мярка „Помощ за обучение/придобиване на умения“ да се предвидят специализирани обучения за нискоквалифицирани лица и лица без образование от уязвимите групи, с фокус роми за включване в животновъдство, зеленчукопроизводство, трайни насаждения , технически култури и др</p>			
14. Национален статистически институт (НСИ)	<p>Предложения по отношение на използваната статистическа информация:</p> <p>Стр.2 <i>Средната гъстота на населението е 66,4 души/км².</i></p> <p>През 2010 г. Европейската комисия приема нова типология на регионите на</p>			

	<p>„селски”, „междинни” и „градски”, приложена на ниво NUTS 3.⁶³</p> <p>Фигура 1. Стр.2, Разпределение на територията и населението според типа на района, 2012</p> <p>От данните на Евростат за 2012 г. е видно, че преобладаващата част от територията на България (53.6%) спада към предимно селските райони, а преобладаващата част от населението (44.9%)-(корекция), живее в междинните райони</p> <p>Стр.3 Само област София-град е определена като предимно градски район, който обхваща 1.2% от територията 16.4%-(корекция) от населението през 2012 г. и генерира 24,8% от заетостта през 2010 г. 39.1%-(корекция) от БДС през 2009 г.</p> <p>Стр.6 В структурата на икономиката преобладаващо значение има третичния сектор: през 2012 г. той създава 63,2% от БДС и дава работни места за 54,8% от заетите. Преобладаващият дял на БДС се създава в градските райони (40,2%), а преобладаващата заетост е генерирана в междинните райони (42,2%).</p> <p>Таблица 3. Структура на икономиката по сектори и видове райони през 2012 година</p> <p>През 2011 г. земеделието (181,9 хиляди; 6,1% от 2 965,2 хиляди заети), хранително-вкусовата промишленост (95,1; 3,2%) и туризма (159,2; 5,4.</p> <p>Данните от ПЗС'2010, обаче, сочат, че реалната заетост в земеделието възлиза на 389,1 хиляди ГРЕ⁶⁴, което показва, че част от земеделската продукция се ползва предимно за собствено потребление-(корекция), %) са поддържали 14,7% от заетостта в икономиката на страната.</p> <p>Стр.8 Според преброяването на населението от НСИ през 2011 г., броят на <i>населението</i> в селските райони е 2 903 101 души, които съставляват 39,4% от общия брой на населението в страната. Те живеят в 208 града и 3 918 села, като 48,2% от тях живеят в градовете и 51,8% - в селата.</p> <p>Според данни на НСИ към 01.02.2011 г., в селските райони <i>икономически активни са 1 133 404 души.</i></p> <p>Стр.9 Данните на НСИ към 01.02.2011 г. сочат, че процентът на безработните мъже е по-висок както в селските райони, така и средно за страната.</p> <p>Стр. 10 Общините са собственици на 37% от националния поземлен фонд, на 9% от горските територии и на огромната част от все още съществуващата</p>			
--	---	--	--	--

	<p>хидромелиоративна инфраструктура в селските райони.</p> <p>Стр.17 Одобрените 35 МИГ прилагат стратегии за местно развитие на обща стойност 128 276 602 лева в 23% от територията на страната и 29% от територията на селските райони. Те обхващат 27,6% от населението на селските райони и 10,9% от населението на страната, по данни от преброяване на населението през 2011 г., НСИ.</p> <p>Стр.19 <i>Аграрен сектор-(корекция)</i></p> <p>През анализирания период (2006-2011 г.) се откроява ясна тенденция на намаляване на дела на селското стопанство в БВП на страната – от 5,8% през 2006 г. до 4,4% през 2011 г. В същото време стойността за този показател за хранително-преработвателната промишленост нараства от 2,6% до 3%. В горския и дърводобивния отрасъл не се забелязват съществени промени по отношение мястото им в националната икономика, като делът им се колебае в рамките на 0,2-0,3%. Независимо че делът на земеделието намалява през годините, то продължава да играе важна роля за продоволствието на населението и за снабдяването със суровини на свързани с него вторични производства.</p> <p>Фигура 8. Дял на селското стопанство, горското стопанство-(корекция) и ХВП в БВП</p> <p>Стр.20 Таблица 9. Основни показатели в селското стопанство по базисни цени Коментар:Тези данни са изчислени от НСИ. Предоставят се на Евростат съгласно регламент на ЕС. Не ми е ясно какво се има предвид под „собствени изчисления”?</p> <p>Стр.21 Фигура 9. Съотношение на растениевъдство и животновъдство в БДС от селско стопанство Коментар: Изчислението не е коректно. Принос в създаването на добавената стойност в селското стопанство имат още неотделимите второстепенни неселскостопански дейности. По този начин изчислената структура не е вярна, защото е елиминиран един от елементите.</p> <p>Относителният дял на растениевъдната продукция нараства от 61,3% в началото на периода на 69,2% в края.</p> <p>Използваната земеделска площ (ИЗП) през 2011 г. е малко над 5 млн.ха и представлява 45,7% от територията на страната.</p> <p>Таблица 10. Площ и използване на земята, хил. ха Коментар: Данните в таблицата за ИЗП се различават спрямо данните от селскостопанското преброяване. Съгласно официално публикуваната информация размерът на ИЗП е 3616.9 хил. ха.</p>	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Фигурата отразява съотношението между двете, и не е взето предвид услугите</p> <p>Приема се</p>		
--	---	---	--	--

	<p>Стр.22 Направени корекции в Таблица 11. Отработени часове на човек, хил. часа</p> <p>Стр.25 Фигура 13. Динамика на факторния и предприемачески доход в селското стопанство-(корекция), млн.лв.</p> <p>Стр.27 <i>Източник : Патаманска Г. – чрез източник годишник на НСИ</i></p> <p>Стр.31 Фигура 15. Развитие на площи и производство на зеленчуци и трайни насаждения Коментар: Тази графика е „нечетлива”. По-добре да се раздели на три отделни – за зеленчуци, за плодове и за лозя. Така по-ясно ще може да се сравни изменението в размера на площите и равнището на производството за всяка от културите/групите култури.</p> <p>Стр.35 По отношение на използваната земеделска площ-(корекция) може да се отбележи бързото ѝ намаление на в стопанствата с размер до 2 ха – за периода повече от два пъти, както и незначителното ѝ намаление в стопанствата с размер от 2 до 5 ха.</p> <p>Стр.36 . В малките стопанства се създава около 30% от добавената стойност.</p> <p>Стр.37-38 . В рамките на стопанствата с полски култури, постигнатото равнище на доходност се определя изключително от размера на получените субсидии, които представляват близо 80% от реализирания нетен доход през 2008 г.и съответно – 158% за 2009 г. При трайните насаждения, единните плащания на площ покриват загубата на стопанствата и спомагат да се реализира минимален, а през 2009 г. почти нулев доход. При стопанствата с преживни животни над половината от нетния доход се формира в резултат на получените субсидии. Ръстът на дела на субсидиите в нетния доход през 2008 г. спрямо 2007 г. при стопанствата със зеленчуци, свине и птици не се дължи толкова на нарастване на субсидиите, а на значителното намаление на нетния доход. Сравнителният анализ показва, че като се отчете подкрепата, в резултат на по-високите получени субсидии, нетният доход на стопанствата с полски култури е над средното равнище за страната за целия анализиран период. Всички останали стопанства реализират по-нисък нетен доход от средния за страната, с изключение на стопанствата със свине и птици за 2009 г. По-детайлният анализ на динамиката на равнищата на нетния доход сочи, че в условията на евроинтеграция, реализираните средни равнища на НД без получените субсидии бележат тенденция към намаляване при почти всички специализирани стопанства.</p> <p>Стр.39 Таблица 21. Добавена стойност в хранителната промишленост</p>	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p>	<p>Данните са взети от БАНСИК и се различават заради различната методология на отчитане</p> <p>Графиката включва две вертикални оси показващи динамиката на площите и на производството на общо 3 земеделски култури. При внимателно разглеждане се установява и по-бързо възприема изменението и настъпващите тенденции през годините.</p>	
--	--	--	---	--

	<p>Коментар: В таблицата следва да се попълнят числата в празните клетки. Ако липсва информация следва да останат само колоните с %. Освен това, не е ясно на кое източник е НСИ, на кое Евростат.</p> <p>Стр.43 В малките стопанства се създава около 30% от добавената стойност в българското земеделие.</p> <p>Стр.44 Животинските видове в България са 27 736 (НСБР, 1995) като обект на защита към 2011 г. са 17,41% от тях (данни МОСВ за НСИ). Растителните видове са 4000 – 4250 (НСБР, 1995) като обект на защита към 2011 г. са 13,51% - 14,35% от тях (данни МОСВ за НСИ).</p> <p>Към 2011 г., общият брой на защитените територии (ЗТ) е 954, с обща площ 582122.2 ха , което съставлява приблизително 5,3% от територията на страната, (по данни от МОСВ за НСИ).</p> <p>Стр.45 . България е на второ място в ЕС с 33,34% от територията в Натура 2000.</p> <p>Стр. 69 Таблица 24 Защитени природни територии в България Коментар: Част от тази таблица (само първите две колони) е публикувана и на стр. 44.</p>		<p>В таблица 21 е показана външнотърговската структура в аграрния сектор, като първите редове са данните в абсолютен размер на търговията, а в последните 2 в относителен дял от общия търговски баланс на страната.</p>	
--	---	--	--	--

<p>15. Отдел „Агростатистика“, ГДЗПО, МЗХ</p>	<p>Общи предложения и констатации:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Защо преобладаващо се цитира Евростат – предлагаме да се посочват източниците: НСИ, МЗХ и други български институции. 2. Графиките да са прегледни и в черно-бял формат. 3. В раздел 1 – Социално-икономическа ситуация и селски райони данните са за 2007 – 2012 година, във втория раздел „Земеделие“ са от 2006 до 2011 година. 4. Предлагаме мерните единици да се изписват по един и същи начин, напр. кв.м., кв.км, куб.м. ... <p>Предлагаме данните за площите по т. 3 Натура на стр. 45, т. 4 Земеделски земи с висока природна стойност (ВПС) на стр. 46 и т. 9. Необлагодетелствани райони на стр. 63, с цел прегледност, да бъдат представени в табличен вид на ниво NUT 3.</p> <p>Забележки по страници:</p> <p>Стр. 2</p> <p>По отношение обхвата на селските райони се наблюдават малки изменения спрямо данните за 2008 година; през 2012 година територията е спаднала от 53.8 % на 53,6%, а населението – от 38,8% на 37,5%.</p> <p>Стр. 3</p> <p>Предложение за ново заглавие на Фигура 2: Фигура 2. Разпределение на областите според типологията на ЕК от 2010 година „градски – селски“;</p> <p>Съгласно Заповед на НСИ, при изписването на областите София-град се представя като София (столица) – да се коригира в целия материал;</p> <p>С новата типология територията, определена като предимно селска, е намаляла с 22.7%, а населението с 19.2%.</p> <p>Предлагаме нова редакция на изречението: <i>С новата типология в територията, определена като предимно селска, са включени с 22.7% по-малко площи, а населението е по-малко с 19.2%.</i></p> <p>Стр. 4</p> <p>Да се редактира заглавието на Таблица 2. Тенденция в структурата на населението по типове райони.</p> <p>Да се редактира и премести този текст под таблицата, като се избягват думи, като влошава, спада ...</p> <p>Възрастовата структура на населението за всички райони се влошава – нараства делът на населението над 65 годишна възраст, като най-голямо е увеличението с 2,0 п.п. при селските райони (от 18,0% на 20,0%). При градските и междинните райони изменението е съответно с 1,2 п.п. (от 14,7% на 15,9%) и 1,6 п.п. (от 17,5% на 19,1%).</p> <p>п.п. да се редактира – не е ясно;</p>		<p>Не е цитиран преобладаващо Евростат. В същото време когато са правени сравнителни анализи с други страни е използван Евростат, който прилага уеднаквени показатели за паралели.</p> <p>Не смятаме че графиките ще изглеждат по-добре в черно.бял формат защото не създават нужният контраст и разделителна способност.</p>	
--	---	--	---	--

	<p>Стр.5</p> <p>Да се редактира заглавието на Фигура 2. Възрастова структура на населението в България и в селските райони през 2012 година</p> <p>Стр. 6</p> <p>В структурата на икономиката преобладаващо значение има третичният сектор: през 2012 г. той създава 63,2% от БДС и дава работни места за 54,8% от заетите. Преобладаващият дял на БДС се създава в градските райони (40,2%), а преобладаващата заетост е генерирана в междинните райони (42,2%).</p> <p>Таблица 3</p> <p>Няма ли по-нови данни и за една и съща година – за 2011 или за 2010 година?</p> <p>Да се редактира изречението:</p> <p>„През 2011 г. земеделието (181,9 хиляди; 6,1% от 2 965,2 хиляди заети), хранително-вкусовата промишленост (95,1; 3,2%) и туризма (159,2; 5,4%) са поддържали 14,7% от заетостта в икономиката на страната.“</p> <p>Да се редактира текстът, в който е включено съкращението ПЗС`2010:</p> <p>Данните от преброяването на земеделските стопанства през 2010 година</p> <p>Как е достигнато до извода за сивия сектор в следващия абзац?</p> <p>„Данните от преброяването на земеделските стопанства през 2010 година сочат, че реалната заетост в земеделието възлиза на 389,1 хиляди ГРЕ⁶⁵, което показва, че част от земеделската продукция се ползва предимно за самозадоволяване, а друга се реализира в сивия сектор на икономиката. Това, заедно с раздробената производствена структура в повечето от земеделските браншове обяснява ниската производителност на труда в земеделието на работно място на пълна годишна заетост: 3825,9 евро/ГРЕ, което е над 2,5 пъти по-ниска от производителността на труда в горското стопанство (10086,7 евро/ГРЕ) и почти два пъти по-ниска от производителността в хранително-вкусовата промишленост (7119,6 евро/ГРЕ).</p> <p>Да се редактира бележка 8 под линия:</p> <p>Годишната работна единица (от Регламент 1166)</p> <p>Стр. 7</p> <p>Предложение за ново заглавие на Фигура 4:</p> <p>Фигура 4. Разпределение на общините според националната дефиниция в ПРСР 2007-2013 г. на селски и градски райони</p> <p>Стр.9</p> <p>Повтаряща се информация</p> <p>Стр.12</p>			
--	---	--	--	--

	<p>Предложение за корекция на Таблица 4. Покритие на достъпа чрез комбинирание на технологии</p> <p>Стр.13</p> <p>Превод на заглавията на Фигура 5. Покритие с широколентов достъп до интернет в България и ЕС -27 през 2011 година</p> <p>Стр. 20</p> <p>Да се уеднакви терминологията за хранително-преработвателната промишленост или ХВП;</p> <p>Стр.21 Добавено в Таблица 9. Основни показатели в селското стопанство по базисни цени</p> <p>Стр. 22</p> <p>Да се редактира – това отрасли ли са? „двата отрасли – растениевъдство и животновъдство ...“</p> <p>Да се прецизира текстът: като това намаление е свързано с лекото увеличение на залесените територии</p> <p>Стр. 23 Да се изяснят заключенията: „ ... че сравнително високата за Европа осигуреност със земя е сравнително предимство за страната. „ „От съществено значение е, че се отчита и ръст в обработваемата земя с 4,4% през периода 2006-2011 г., което е за сметка на пасищата и неизползваната земеделска земя.“</p> <p>Стр. 24 Да се редактира: „В тази структура на заетите тревога буди фактът, че 29% от всички заети в сектора са хора на възраст над 65 години, принадлежащи към неактивната част от населението. Безпокойство по отношение фактора труд буди фактът, че 96% от управителите на стопанства притежават само практически и квалификационен опит в земеделието, като през всички години от разглеждания период делът на тази група съставлява висок процент.“</p> <p>Стр. 27 Да се допълни в изречението „В страната са изградени напоителни системи ...“ кога са изградени системите. „Загубите на вода в хидромелиоративните системи, управлявани от „Напоителни системи” ЕАД са между 70-80%.“ – Кой е източникът на тази информация?</p>	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p>	<p>Селското стопанство е отрасъл, както и растениевъдството и животновъдството.</p> <p>Това е тревожен факт, който трябва да бъде посочен. Прилагателните и наречията са съставни части на един аналитичен материал</p>	
--	--	---	---	--

	<p>Стр. 28 Да се промени заглавието на Таблица 12. Напояване в земеделието през 2010 г. и да стане „Напоявани площи и употребено количество вода през 2010 година“</p> <p>земеделските стопанства по мнение на самите производители и експерти. - Откъде се прави този извод?</p> <p>(* При разглеждане на данните следва да се има предвид, че една поливна площ може да бъде обслужвана от няколко различни техники и технологии за напояване.) – Изводът не е приложим в този случай.</p> <p>– <i>чрез източник годишник на НСИ</i> - Разликата между иззета и доставена вода загуба ли е? А няма ли вода, която е налична? Считаме, че е необходима консултация с НСИ.</p> <p>Стр. 30 Таблица 14. Площи по култури, хил. ха Данните са за слънчоглед, а не за маслодайни култури – да се коригира. В последните години в България не се произвежда захарно цвекло – предлагаме да се заличи този ред.</p> <p>Да се редактира този текст: „С най-голяма площ и значение от маслодайните култури у нас е слънчогледът – стратегическа за България култура. Той играе важна роля за осигуряване на растителни масла, спомага за правилен сеитбооборот на земеделските култури и е едно от най-добрите медоносни растения. Преобладаващ дял в площите с други маслодайни култури заема рапицата. Рапицата се наложи като високопродуктивна култура, макар климатично да не е така добре адаптирана както репицата. Интересът към рапицата се дължи най-вече на факта, че тя е най-добрата сеитбооборотна култура.“</p> <p>Стр. 31 Да се редактира: Производството в зърнения сектор след 2006 г. демонстрира нарастване.</p> <p>Таблица 15. Продукция от растениевъдството, хил. тона Данните са за слънчоглед, а не за маслодайни култури – да се коригира. В последните години в България не се произвежда захарно цвекло – предлагаме да се заличи този ред.</p> <p>Необходима е редакция: „Както цяло в периода 2006 – 2011 г. подотрасъл Плодове и зеленчуци се развива значително под потенциалните си възможности“</p> <p>Стр. 32 Графиката е претрупана, предлагаме да се преработи: Фигура 15. Развитие на площи и производство на зеленчуци и трайни насаждения</p> <p>Да се добави:</p>	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p>	<p>Акцента не е върху времето на тяхното изграждане, а върху площта, която те покриват.</p> <p>Става дума, че по експертни оценки, както и наблюдения загубите са значителни. Безспорен факт от изследването. Дали разликата м/у получена и изразходвана вода е загуба, не винаги, но тук не става дума за такъв извод.</p>	
--	--	---	---	--

	<p>„реколтираните“ площи с овощни насаждения нарастват с 48 %.</p> <p>Да се редактира: Най-силен е спадът при <i>реколтираните</i> площи с лозя с винени сортове;</p> <p>Стр. 33 Да се редактира – не са ли отглеждани по биологични методи? отглеждани от биологичното земеделие (БЗ)</p> <p>Заглавието не е коректно – включени са данни от 2006 до 2011 година Таблица 16. Площи с биологично производство през 2011 г., ха</p> <p>Разделът за биологично земеделие е необходимо да бъде професионално преработен.</p> <p>Стр. 35 Да се коригира таблицата по следния начин:</p> <p>Стр. 36 Да се редактира: „Като цяло, животновъдството в България е в упадък ...“</p> <p>Да се промени: По отношение на стопанисваната селскостопанска земя с използваната земеделска площ Таблица 19 да се промени по следния начин: Таблица 19. Разпределение на земеделските стопанствата и използваната земеделска площ, групирани по размер на земята</p> <p>Стр. 38 Да се включи допълнителен текст след Таблица 19: „В данните за 2010 година са включени площите с обща земя в размер на 858 563 ха, разпределена в 264 специални стопанства. Тази земя се ползва колективно от стопанствата за паша от животните. През 2003, 2005 и 2007 година общата земя не е наблюдавана и не е включена в ИЗП.“</p> <p>Стр. 39 Да се промени таблица 20 по следния начин: Таблица 20. Разпределение на земеделските стопанства по стандартен производствен обем през 2010 г. , старата да отпадне.</p> <p>Стр. 41 Да се редактира: Превишението на износа над вноса на селскостопански стоки през последната година на периода – 2011, е рекордно.</p> <p>Стр.44 Да отпадне <i>бивши</i> ... създадени върху бивши земеделски земи ...</p>	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p>	<p>Графиката включва две вертикални оси показващи динамиката на площите и на производството на общо 3 земеделски култури. При внимателно разглеждане се установява и по-бързо възприема изменението и настъпващите тенденции през годините.</p> <p>Има отзив от страна на асоциацията за биологично земеделие и оттам не следва такава препоръка. Ако е имало да са посочили как да стане преработката защото те могат да претендират за професионализъм.</p> <p>Да, такава е и мнението на животновъдните асоциации, дори и по-крайно. Съобразено е с тяхното становище.</p>	
--	--	---	---	--

	<p>Стр. 45</p> <p>Да се преформулира изводът: „чрез подкрепа на малките стопанства може да се увеличи добавената стойност в отрасъла, да се повиши заетостта и да се увеличи пазарното разнообразие от предлагани продукти“, като се включи извод за особеностите на структурата на земеделските стопанства: <i>„Структурата на земеделските стопанства в България се характеризира с дуалистичен характер – голям брой малки стопанства, които ползват малка част от ИЗП, и малък брой големи стопанства, които ползват голяма част от ИЗП“</i>, което води до аргументиране на необходимостта от подкрепа на малките стопанства.</p> <p>Останалите редакционни бележки са представени в режим на корекции във файла.</p>	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p> <p>Приема се</p>		
<p>16.</p> <p>Неправителствени организации от Община Кюстендил</p>	<p>Позиция относно териториалния обхват по Програмата за развитие на селските райони за новия програмен период 2014-2020 г. и определяне на дефиницията за селски район.</p> <p>1. Считаме, че е жизненонеобходимо за развитието на населените места в страната и най-вече за малките такива да се разшири териториалния обхват по Програмата за развитие на селските райони за новия програмен период 2014-2020 г. По този начин ще се осигури равен достъп при кандидатстването и получаване на европейски средства</p>		<p>Този извод казва защо е необходимо да се подкрепят малките стопанства и да се създаде такава тематична подпрограма. Наличие на дуалистична структура е недостатък и ако се подкрепят малките стопанства може да означава, че подкрепяме такава дуалистична структура. Малките стопанства създават 30% от добавената стойност и чрез тяхната подкрепа може да се постигне запазване на някакъв териториален баланс в селските райони и да се даде възможност за тяхното укрепване и по-нататъшно развитие, като пазарни субекти.</p>	

	<p>на всички общини и ще се покрят "белите петна" в околностите на големите градове.</p> <p>2. Подкрепяме направените от работна група предложения, както следва:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Да се въведе единна и уеднаквена дефиниция на селски райони в нормативната уредба за целите на програмния период и за целите на координация на политиките между всички фондове от ОСР. ✓ Да се приемат критерии на дефиниция на селски район в рамките на административно - териториално ниво не по – ниско от община. Дефиниране на територията на всички общини в България като селски район с изключение на териториите на градовете с население над 30 000 души. <p>3. Във връзка с изготвените от работната група Сценарии за дефиниране на селски райони за целите на политиката за развитие на селските райони в България за периода 2014 – 2020 изразяваме нашата категорична подкрепа за разработения Сценарий 2, а именно:</p> <p>„Сценарий 2: - определение за селски район: територията на община, от която се изключва територията на населените места с над 30 000 души по данни на НСИ от преброяването на населението 2011г. - обхват: всички 264 общини с изключение на териториите на 33 населени места с население над 30 000 жители, които обхващат:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 108 056 кв.км територия или 97,37% от територията на страната , - 3 472 453 души или 47% от населението на страната, - 5 252 брой населени места или 99,06 % от броя на населените места в страната.” <p>Считаме, че тези предложения трябва да залегнат в Споразумението за партньорство между Република България и Европейския съюз за новия програмен период 2014-2020 г.</p> <p>Мотивите за тази наша позиция са:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Община Кюстендил е съставена от 72 населени места, 71 от които села. По-голямата част от селата са погранични и планински. Наблюдава се трайна тенденция за обезлюдяване на селата, както поради липса на възможности за препитание, така и поради невъзможността на община Кюстендил да финансира и осигури нормални условия за обитаване на населените места, свързани с изграждане на инфраструктурата. 3. Осигуряването на възможност селата на община Кюстендил да са допустими бенефициенти по тази програма в следващия програмен период е единственият начин за осигуряване на достъп до европейски средства. 4. В същата ситуация са поставени и голяма част от общините в България, които бяха изключени от обхвата на програмата през изминалия програмен период 2007-2013 г. 			
--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

Организация	Коментар	Отговорен екип	Приема / не приема / приема частично	Обосновка на неприемането/ частично приемане на коментара
<p>Проф. Юлияна Яркова Доц. Дарина Заимова</p> <p>Стопански факултет, Тракийски университет</p>	<p>ПО МЯРКА „РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ЗНАНИЯ“ В ОБОСНОВКАТА да се добави, както следва: хранително-вкусова промишленост (посочено в Регламента) Малките стопанства от селскостопанство са в тематична подпрограма за малките стопанства. Къде са МСП осъществяващи други икономически дейности в селските райони? (посочено в Регламента) действия за осведомяване като подпомагана дейност (посочено в Регламента) индивидуално обучение (посочено в Регламента) 2. В ДОПУСТИМИ ДЕЙНОСТИ: Къде са МСП осъществяващи други икономически дейности в селските райони? (посочено в Регламента) Да се посочат дейности като: - действия за осведомяване, - индивидуално обучение - други форми за трансфер на знания (както е в регламента) Да се добавят курсове по Икономика и управление на фермата, и на МСП 3. В ДОПУСТИМИ РАЗХОДИ да се впише както е в регламента: - разходите за организиране и провеждане на трансфера на знания или действията за осведомяване Защо: При определянето на частта за участниците в обучението в рамките на стандартните разходи не се предвижда включване на разходи за пътуването до мястото на обучението и разходи за заместване на селскостопанските производители. Определянето на допустимите дни за всяка дейност и конкретните стандартни разходи ще бъдат посочени в прилагания акт по мярката. при положение, че в Регламента е записано: Допустими са също разходите за път, настаняване и дневните командировъчни на участниците, както и разходите за заместници на селскостопанските производители 4. В УСЛОВИЯ ЗА ДОПУСТИМОСТ Да се добавят при и Висши училища акредитирани в Направление „Икономика“. Това е необходимо при трансфер на знания и осведомяване в областта на : – повишаване на конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност и укрепване жизнеспособността на стопанствата; – насърчаване на добро организиране на хранителната верига и управление на риска в селското стопанство; - насърчаване на ефективното използване на ресурсите и подпомагане на прехода към нисковъглеродна и устойчива на изменението на климата икономика в селското стопанство, сектора на храните и горския сектор; и други 5. В таблицата за ПОКАЗАТЕЛИ да се включат: - дейности осведомяване - индивидуални обучения 6. В ОБОСНОВКАТА следва да се добави текста от чл. 5 “Приоритети на ЕС за развитие на селските райони” от Регламента на Европейския Парламент: (1) стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони с акцент върху следните области: а) стимулиране на иновациите и базата от знания в селските райони; б) укрепване на връзките между селското и горското стопанство и научноизследователската дейност и иновациите; в) поощряване на ученето през целия живот и професионалното обучение в секторите на селското и горското стопанство. 7. В ОБОСНОВКАТА следва да се добави: “селскостопански производители и други икономически субекти, които са МСП, осъществяващи дейност в селски райони.” , така както е записано в чл. 15 “Трансфер на знания и действия за осведомяване”: “Подпомагането по тази мярка е в полза на лица, ангажирани в селското стопанство, хранително-вкусовата и горската промишленост, селскостопански производители и други икономически субекти, които са МСП,</p>	Екип 1	<p>1.Приема се частично относно МСП</p> <p>2.Приема се частично относно МСП</p> <p>3.Приема се.</p> <p>4.Приема се частично</p>	<p>Тези дейности ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси”</p> <p>2.Тези дейности ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси”</p>

	<p>осъществяващи дейност в селски райони. Бенефициер на помощта е доставчикът на обучение или на други форми на трансфер на знания и действия за осведомяване.”</p>		<p>5.приема се частично</p> <p>6.Приема се частично</p> <p>7. Приема се частично</p>	<p>4. Висшите училища в посочените в мярката направления обучават и по специалностите в това направление.</p> <p>5.Редактираният текст на мярката е с три подмерки. В съдържанието на ПРСР има отделна таблица с индикаторите по приоритетни области, мерки и подмерки,</p> <p>6.Дейностите за МСП ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси” Мярката има нова структура – приоритетните области са описани подробно и с ясно посочване на приоритетни области към които всяка подмярка има принос.</p> <p>7.Дейностите за МСП ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси”</p>
	<p>ПО МЯРКА “КОНСУЛТАНТСКИ УСЛУГИ, УСЛУГИ ПО УПРАВЛЕНИЕТО НА И ЗАМЕСТВАНЕ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВА” 1. В ОБОСНОВКАТА следва да се добави: Други икономически дейности в селските райони (посочено е в Регламента)</p>	<p>Екип 1</p>	<p>1.приема се частично</p>	<p>1.Дейностите за МСП ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси“</p>

	<p>2.Към “БЕНЕФИЦИЕНТИ”</p> <p>В английския вариант на Регламента в Чл. 21 параграф 1 и съответно Параграф 3 изрично са посочени и селата (and villages). Българските села нямат планове за развитие, но се нуждаят от базови услуги (basic services). На това основание настояваме: КЪМ БЕНЕФИЦИЕНТИ по мярката да се включат кметствата от селските райони, както и да се добавят други възможни бенефициенти както следва:</p> <p>кметства кооперации; групи производители и/или организации на производители; земяделски производители; занаятчийски и занаятчийски предприятия.</p> <p>3. В “ДОПУСТИМИ ИНВЕСТИЦИИ” следва да се добави като приоритетно направление и инвестиции в проекти с висока природна стойност (High Nature Value – HNV), както и да се даде адекватно място на мерките посочени като възможни за разрешаване на проблеми, свързани с агро-биоразнообразието, земяделски земи с висока природна стойност, качеството на водите и водопотреблението, като:</p> <p>Израждане на нови или алтернативен водоизточници за питейно водоснабдяване или на водопроводни връзки</p>		<p>2.Не се приема.</p>	<p>инфраструктура или микропроект“. Освен това не става ясно откъде е информацията, че голям брой бенефициенти ще разработват именно такива проекти. Освен това по мярката е предложен само максимален лимит (с определението за малка инфраструктура) не и минимален. В тази връзка всеки бенефициент може да подаде проект на по-малка стойност. По този начин ще имаме една по отворена ПРСР и затова предлагаме да не въвеждаме многобройни ограничения като през настоящият програмен период, които след това практиката показва, че е необходимо да отменяме чрез много продължителна процедура на промяна на ПРСР.</p> <p>2. Съгласно Конституцията на Република България - Общината е основната административно-териториална единица, в която се осъществява местното самоуправление. Общината е юридическо лице и има право на собственост и самостоятелен общински бюджет. За кметството не е предвиден този статут на юридическо лице и поради това не е допустимо да бъде бенефициент не само по ПРСР и но и по другите програми. Останалите предложени бенефициенти в становището, а именно кооперации, групи производители и/или организации на производители, земяделски производители, занаятчийски и занаятчийски предприятия не са предвидени като допустими бенефициенти поради факта, че в мярката няма предвидени дейности, за които съгласно настоящото законодателство те да могат да кандидатстват. При избора на бенефициент беше направен обстоен анализ на законодателството в Република България за да се установи именно на</p>
--	--	--	------------------------	--

	<p>между различни зони на водоснабдяване, които да дават възможност за доставяне на питейна вода, съответстваща на изискванията в зони, където има отклонения в качеството на водата и проблемът не може да се реши по друг начин;</p> <p>Изграждане на пречиствателни станции за питейни води или реконструкция и модернизация (особено на филтърните корпуси) и въвеждане на автоматизиран контрол за остатъчност на подаваните реагенти (хлор и алуминий) в пречистените питейни води;</p> <p>Промяна в земеползването, водещи до снижаване внасянето на замърсители.</p> <p>4. На стр. 53, ЗАГЛАВИЕТО НА ПРИОРИТЕТ 3 <u>следва да бъде коригирано</u> на:</p> <p>“Насърчаване на организацията на хранителната верига и управлението на риска в селското стопанство с акцент върху следните области:</p> <p>по-добро интегриране на първичните производители в хранителната верига посредством схеми за качество, популяризиране на местните пазари и къси вериги на доставки, организации на производителите и междубраншови организации;</p> <p>подпомагане управлението на риска на стопанствата.”</p>		3. Не се приема.	<p>кое лице е възложено да я извършва и така бяха определени бенефициентите, а не самоволно от МЗХ.</p> <p>3. Относно качеството на водите е предвидена дейност, която съответства на Насоките за интеграция по околна среда 2014 - 2020 г. Какви точно като вид пречистване инвестиции ще бъдат предложени ще зависи от много фактори и най-вече на проектите, където специалист ще е преценил. Поради това не е удачно ние да посочваме в мярката какъв да е вида на пречиствателното съоръжение. Относно другите видове инвестиции свързани с агро-биоразнообразието, земеделски земи с висока природна стойност е предвидено те да се подпомагат по други мерки.</p>
д-р Даниел Йорданов – НПО Група 3 „Организации, работещи в сферата на образованието, науката и културата“	<p><u>По отношение на чл. 15:</u></p> <p>- подкрепяме така направените предложенията са структурирани на мярката, включително и в частта за инвестиции в групата. Обръщаме внимание да се обърне внимание, че тук бенефициенти са основно научни организации и да не им се направи „мечешка услуга“ и да не могат да кандидатстват като бенефициенти по Оперативната програма към Министерството на образованието</p> <p>- изречението което беше някакво притеснение <u>„Подкрепата по мярката не включва курсове за инструктиране или обучение, които са част от стандартни програми или системи за обучение за средни или висши училища“</u>- според мен смисълът на него е да не се позволява или по-точно да не се признава или да се издава на обучаеми сертификат за завършени курс на база изучаваното в училището без да се ходи на специализираният курс. / пример учите в професионална гимназия където има курс по-екология или нещо сходно и накрая на годината получавате и сертификат за завършен курс или обучение по-мярка финансирана от програмата/ или това е т.нар признаване на хорариум. Забранява се признаването на хорариум.</p>	Екип 1	<p>-Приема се частично</p> <p>-Приема се</p>	<p>Предвидена е демаркация и допълняемост между дейностите по ПРСР и ОП Наука и образование за интелигентен растеж (НОИР)</p>
	<p><u>По отношение на чл. 16.</u></p> <p>- предложеният механизъм по-отношение на подмярка „Консултантски услуги за земеделски стопани ..... „ дава предпоставки за по-добро изпълнение на програмата и за постигането на някакъв измерим ефект. Така предложеният вариант е отчел проблемите в предходния период;</p> <p>- спорният момент е по-отношение на отчитане на разходите – повече подкрепяме залагането на</p>	Екип 1	- Приема се.	

	<p>стандартен производствен разход, отчитащ различният характер на елементите за подпомагане – точно, ясно и чисто</p> <p>- другият въпрос, които бе силно дискутиран – да имали % на т.нар над договориране (право да се консултират допълнително земеделски стопани над предварително сключените договори) по-време на дискусиата в много голяма степен</p> <p>подкрепяхме това предложение, което считаме, че в известна степен е полезно и ще допринесе за успешното реализиране на мярката. Но след внимателното анализиране стигнахме до извода, че много внимателно трябва да се подхожда с процента. Подкрепяме процент в порядъка до 30 % или залагане на процент на над договориране само по пакет „2б“</p>		- приема се частично	-Предложението ще бъде взето предвид при разписването на националния акт за прилагане на мярката.
	<p><u>По отношение на чл. 36</u></p> <p>Изцяло подкрепяме да има такава мярка защото според нас тази мярка заедно с някой части на чл. 20 (като стартова помощ) са най-положителното нещо в новият програмен период, въпреки, че чухме много опасения по-отношение на реализацията им, това го отдаваме на плод на това, че винаги новото ни плаши и започваме да се оправдаваме, че няма да се получи</p>	Екип 1	Приема се.	
	<p><u>По отношение на чл. 18:</u></p> <p>- подкрепяме така направените предложенията са структуриране на мярката, включително и бенефициенти по чл. 18 ал. 1 б да бъдат бенефициенти предприятия отговарящи на критериите за микро, малко или средно предприятие</p> <p>Предлагаме да отпадне изречението, което водеше след себе си до неяснота- <u>Предприятия /публични предприятия/ и предприятия управляващи земя свързани с преработка/маркетинг/развитие на продукти включени в Приложение I.</u>, навсякъде където се среща.</p> <p>Също така предлагаме да се включи като еквивалентна гаранция - <u>финансовата застраховка или подобен застрахователен продукт</u></p>	Екип 2		<p>1. Препоръката се приема. Ще бъде прецизиран текста по отношение на отделните бенефициенти с цел осигуряване на яснота и избягване на неразбиране от страна на потенциалните кандидати.</p> <p>2. УО счита, че наличието на еквивалентни инструменти за гарантиране на получени аванси е добра възможност за облекчаване и улесняване на кандидатите. В тази връзка ще се анализира възможността за включването на допълнителни еквиваленти на банкова гаранция, които да бъдат уредени в приложимото национално законодателство.</p>
	<p><u>По отношение на чл. 20.</u></p> <p>Като организация представител на образователните и младежки структури, заложеното в този член в най-голяма степен отговаря на профила на нашите членове.</p> <p>В член 20 според нас е едно от най-съществените и положителни неща в новата програма за РСР, а именно „Стартова помощ за неземеделски дейности“, считаме, че така предложеният интензитет на помощта в отговаря на очакванията за реализацията на програмата.</p> <p>Не можем да приемем възникналите по-време на дискусиата мнения в частта за ограничаване и изопачаване на мярката в смисъл(сте си купуват коли, няма да се прави нищо, а само ще се усвояват средства и т.н.) и в тази връзка да ограничим подпомагането и накрая да се постигнем едно нищо.</p> <p>Мнението ни, че в голяма степен посочените проблеми при реализацията на мярката „112“ от ПРСР 2007-2013, се дължат на това, че като цяло размера на помощта не отговаряше на инвестициите за реално земеделие и това доведе до реализирането на</p> <p>повече от един проект от лица занимаващи се реално със земеделие на имената на други лица.</p> <p>За да се избегне това в новият програмен период и по-двете мерки, предлагаме интензитета на</p>	Екип 2		

	<p>помощта да е във възможно най-голям размер примерно 50 000 евро, като с това да се даде възможност за реално земеделие, а не за измишльотини. Като зад тази помощ да седи една по-голяма справедливост по отношение на размера на стопанството (пример неможе проект за създаване на трайни насаждения по старите изисквания увеличението да е 8ИЕ = на 76 дка, който през време на изпълнение на проекта водят до реализирането на разходи и при късмет ако не си се „обесил“ колкото и грубо да е към края на проекта ако няма слана и градушка може и да обереш нещо) и какво остава на младия фермер освен да мисли как да прецака системата и се започва едно пускане на леки проекти домати, краставици и т.н.</p> <p>Не трябва да се допуска това, затова предложението ни е максимално висок интензитет на подпомагане при реални инвестиции или диференциране на помощта според характера на заложеното в бизнес плана и за двете мерки: „Стартова помощ за млади земеделски производители“ и Стартова помощ за неземеделски дейности</p>			Предложението на този етап е нивото на финансиране да остане същото, а именно 25000 евро. Мотивите ни са с оглед значително по-малкият бюджет заделен по мярката да могат да бъдат подпомогнати по-голям брой бенефициенти.
инж. Николина Симеонова - Изпълнителна агенция по горите (ИАГ)	<p>I. Мярка „Разпространение на знания” или мярка „Обучения”</p> <p>Промени в текста на мярката: <i>по приоритет 2 „Увеличаване конкурентноспособността на земеделието и горския сектор и нарастване жизнеспособността на стопанствата”;</i> за курсовете за повишаване на квалификацията като част от професия от Списъка на професиите за ПОО по всички професии от професионално направление код 621 „Растениевъдство и животновъдство” и код 623</p>	Екип 1	Приема се	

	<p>„Горско стопанство“; специализирани курсове за обучение с продължителност 100 часа за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника (за млади земеделски стопани – да отпадне); в условията за допустимост за провеждане на курсове за обучение – да се добави и „Горско стопанство“ към висшите училища, а към професионалните гимназии и ЦПО – професии от професионално направление код 623 „Горско стопанство“; за специализираните курсове – да се добави Наредбата за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника; за провеждане на семинари и демонстрационни дейности - след научни институти да се добави опитни станции към ИАГ и ССА; Други предложения по мярката: да се предвиди авансово плащане за разходите за инвестиции при демонстрационните дейности; посещенията на стопанства да се ограничат до 5 дни и да се допускат посещения в стопанства на страни членки на ЕС; съгласно чл.15, т. 2 „Подпомагането по тази мярка е в полза на лица, ангажирани в сектора на селското стопанство, храните и горското стопанство, стопанисващи земи.....”, което означава, че ДП и техните подразделения ДГС и ДЛС също могат да бъдат обучавани. В текста на мярката да бъде записано, че целева група за обучението са: собственици на гори, структури управляващи горски територии и ползватели на гори; да се определи пакетна цена за един обучаван (за отделните видове обучения), като се вземе за база Наредбата за командировки в страната – за разходите за пътни, дневни и квартирни; планирани резултати за периода 2014 – 2020 г.: курсове за обучение – 70 бр. семинари – 80 бр. демонстрационни дейности - 50 бр. посещения в стопанства - 40 бр.</p>			
	<p>II. Мярка „Консултантски услуги, услуги по управлението на и заместване в земеделските и горски стопанства” или мярка „Консултантски услуги” Предложения за промени и допълване на мярката: консултантски услуги за собственици на гори - задължителен елемент 1 (остава същия) и допълнително елементи 2 и 3; елемент 2 – въпроси, свързани с икономическите и екологични резултати на горските стопанства, извън зоните по Натура 2000: Съвети по планиране и извършване на лесовъдски дейности в горите Съвети за възстановяване и поддържане на полезащитни горски пояси Залесяване на площи на изоставени земеделски земи, ерозирани и застрашени от ерозия горски територии и неземеделски земи Ползване на дървесина Ползване на недървесни горски продукти Защита на горите от болести и вредители Опазване на горите от пожари Подготовка на проекти за участие на собственици на гори в мерките по чл. 22-27 елемент 3 – въпроси, свързани с икономическите и екологични резултати на горските стопанства, в зоните по Натура 2000: 3.1 Управление на гори в зоните по Натура 2000 – режими за стопанисване Възобновяване на гори в зоните по Натура 2000 3.3 Ползване на гори в зоните по Натура 2000 Защита на горите в Натура 2000 от болести и вредители 3.5 Опазване на горите в Натура 2000 от пожари 3.6 Подготовка на проекти за участие на собственици на гори в мерките по чл. 22-27 Консултациите за собственици на гори ще бъдат в един консултантски пакет по</p>	Екип 1	Приема се	

	<p>приоритетна област „5 д”, който включва задължително елемент 1 и допълнително елемент 2 или един консултантски пакет по приоритетна област „4 а”, който включва задължително елемент 1 и допълнително елемент 3.</p> <p>„Достатъчен квалифициран персонал” в горския сектор ще се разбира в състава на организацията на минимум двама основни консултанти с професионална квалификация в областта на горското стопанство и/или стопанско управление, икономика и един ключов експерт за всеки вид консултантски пакет.</p>			
<p>Елеонора Негулова - „Национално сдружение на малкия и среден бизнес“ (НСМСБ) Васил Сотиров - член на ЕКИП 2</p>	<p>МЯРКА ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства“ Чл. 18, ал. 1 б. „а” от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г. Подмярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията“ Чл. 18, ал. 1 б. „б” от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г. Предложение относно „Критерии за допустимост” по двете подмерки: Във връзка с дефиницията за „Колективни инвестиции” (Инвестиции свързани с осигуряване на сътрудничеството между производителите, чрез предприемане на по-ефективни и печеливши инвестиции в общи съоръжения, оборудване, инфраструктура и др.), предлагаме допустими кандидати по подмярката за колективни инвестиции да бъдат и обединения на едно или повече лица с правна форма на сдружаване съгласно приложимото българско законодателство. Предложение за допълнителен текст към критерий за допустимост на кандидатите по двете подмерки: Допустими по настоящата мярка за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ са обединения на едно или повече лица с правна форма на сдружаване съгласно приложимото българско законодателство (Търговски закон, Закон за задълженията и договорите, Закон за юридическите лица с нестопанска цел и други приложими нормативни актове от българското законодателство). Правната форма на сдружаване е по преценка на юридическите лица, участващи в обединението-кандидат и в съответствие с приложимото законодателство. За да удостоверят съответствието с този критерий за допустимост, към Заявлението за подпомагане, кандидатите следва да представят документ, удостоверяващ създаването на обединение – кандидат по процедурата - договор за дружество съгласно чл. 357 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), дружествен договор, устав или друг приложим учредителен документ, упоменаващ целите на създаденото обединение, правата и задълженията на участниците във връзка с изпълнението на дейностите, предлагани по проекта, включително правата на собственост върху резултатите и ползите от проекта. В случай, че обединението-кандидат е дружество по смисъла на чл. 357-364 от ЗЗД в договора за дружество съгласно чл. 357 от ЗЗД, една от организациите, участваща в дружеството трябва задължително да бъде определена и посочена като Водеща организация (ВО) по проекта, която е упълномощена да управлява и представлява дружеството пред трети страни, включително пред Управляващия орган за подписване на договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. В случай, че обединението-кандидат е регистрирано по Закона за търговския регистър, и посочените обстоятелства са вписани в Търговския регистър, те ще бъдат проверявани по служебен път по реда на чл. 23, ал. 4 от Закона за търговския регистър.</p>	Екип 2		<p>1. УО допълнително ще анализира възможността за изпълнението на колективни инвестиции и правната форма на субектите, които ще имат възможност за получаване на финансова помощ за „колективни инвестиции“. По отношение на правната форма на сдружаване, същата допълнително ще бъде обсъдена и включена в приложимото национално законодателство. Възможността за изпълнение на колективни инвестиции е заложена в текста на мярката</p>
	<p>МЯРКА ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства“ Чл. 18, ал. 1 б. „а” от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г. Предложение относно „Интензитет и размер на помощта: Съществуващо положение:</p>	Екип 2		

	<p>За колективни инвестиции и интегрирани проекти, които включват подпомагане в рамките на повече от една мярка;</p> <p><u>Предложение за нова редакция:</u></p> <p>За колективни инвестиции и интегрирани проекти, които включват подпомагане в рамките на повече от една мярка и за колективни инвестиции, които включват подпомагане в рамките на подмерките „Инвестиции в земеделски стопанства“ и „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията“;</p>			2. Определените максимални нива на подпомагане са в съответствие със заложените такива в Регламент 1305/2013 г.
	<p>МЯРКА ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ</p> <p>Подмярка „Непроизводствени инвестиции“</p> <p>Чл. 18, ал. 1 б. „г“, чл. 46 ал. 3 от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г</p> <p><u>Съществуващо положение:</u></p> <p>Към текста на стр 31 (горе) „Инвестиции свързани с изпълнение на агроекологични и свързани с климата ангажименти;” да се добави „в съответствие с Третия национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г. и други стратегически и планови документи”.</p> <p><u>Предложение за нова редакция:</u></p> <p>„Инвестиции свързани с изпълнение на агроекологични и свързани с климата ангажименти в “Третия национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г.” и други стратегически и планови документи”.</p>	Екип 2		3. Към настоящия момент текста е съобразен с изискването на Регламент 1305/2013, като ще се анализира възможността за рефериране към други документи в приложимото национално законодателство.
д-р Димитър Ванев „Национална служба за съвети в земеделието“ (НССЗ)	<p>I. Мярка „Разпространение на знания“ или мярка „Обучение“ (чл. 15)</p> <p>1. За демонстрационните дейности допустимите разходи за инвестиции да бъдат максимум 30% от стойността на проекта.</p> <p>По този начин ще се избегне опасността да бъдат изготвяне проекти, чиято основна цел не е да обучават фермерите, а да извършват инвестиции.</p> <p>2. Като допустими курсове да се включат и курсове за обучение за придобиване на правоспособност и квалификация – дояч, хигиенист, осеменител, отчетник в животновъдното стопанство.</p> <p>Работещите в животновъдните стопанства нямат съответното образование , разбиране и отношение към обслужваните животни и е необходимо допълнително обучение.</p> <p>3. В демонстрационните дейности и посещения в стопанства да не могат да участват повече от 15 обучаеми.</p> <p>Спецификата на тези обучения изисква по-малък брой обучаеми, за да може всеки един да се запознае с демонстрираните технологии.</p> <p>4. За организиране на демонстрационни дейности да са допустими всички видове организации, които са допустими и за провеждане на курсове.</p> <p>След като се приема, че дадена организация е допустима да провежда дългосрочни курсове, които включват и практически обучения в т.ч. различни демонстрационни дейности, то може да се приеме, че тя има капацитет да организира и демонстрационни дейности.</p>	Екип 1	<p>1.Приема се частично</p> <p>2.приема се частично</p> <p>3.Приема се частично</p>	<p>1.В редактирания текст на мярката са предвидени допълнителни условия за допустимост на инвестиционните разходи.</p> <p>2- Предлагащите специалности са включени в посочените в мярката професионални направления.</p>

			4.Приема се частично	3.Предложението може да бъде взето предвид при разписването на националния акт за прилагане на мярката. 4.Предвиденото в редактирания текст на мярката съответства на насоките във фиша на мярката
	<p>II. Мярка „Консултантски услуги, услуги по управлението на и заместване в земеделските стопанства“ или мярка „Консултантски услуги“</p> <p>1. Да се използват стандартни разходи за определяне на стойността на всеки един пакет консултантски услуги; В противен случай ще се утежни значително прилагането на мярката, тъй като от една страна консултантските организации ще трябва документално да доказват всеки свой разход, а при консултантските услуги това е много трудно, от друга страна ДФЗ ще трябва да отдели значителен административен капацитет за проверка на всеки един разход.</p> <p>2. В случай, че се приеме предложение 1 да отпадне като критерий за оценка „Обоснованост на разходите, включени в стойността на всеки вид консултантски пакет“.</p> <p>3. Да се добави като критерий за оценка „Брой на предварителните договори с крайните ползватели на мярката“ Този критерий ще покаже доколко ползвателите на услугата оценят качествата на консултиращата организации, тъй като наличието на по-голям брой договори ще покаже че повече лица считат, че дадената консултантска организация може да им предостави исканите от тях съвети.</p> <p>4. Да се изискват предварителни договори само за минимум 70% от планираните за консултиране лица, за които консултантската организация кандидатства за подпомагане.</p> <p>За голяма част от младите фермери, които ще желаят да получават консултантска помощ по мярката, ще бъде трудно предварително да са решили, че ще ползват такава помощ и да сключат договор, особено като има вероятност да не е ясно и кога точно ще бъде периодът на кандидатстване, а и част от кандидатите за стартова помощ за млади земеделски производители решават в почти последния момент да участват по мярката. Опитът на НССЗ до сега показва, че повечето фермери рядко планират предварително кога и как ще ползват консултантски услуги и как и кога ще се обучават.</p>	Екип 1	<p>1.Приема се</p> <p>2.Приема се</p> <p>3.Приема се частично</p> <p>4.Приема се частично.</p>	<p>3.Предвиден е критерий »Степен на включване в съответния пакет на бенефициенти по други мерки на програмата и съответствие с плана на показателите за резултати на мярката«</p> <p>4. Предложението може да бъде взето предвид при разписването на националния акт за прилагане на мярката.</p>
	<p>III. Мярка „Инвестиции във физически активи “ (чл. 18)</p> <p>Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства“</p> <p>1. Да отпадне критерия за допустимост „3. Кандидатите следва да отговарят на критерия за минимална</p>	Екип 2		<p>1. Препоръката се приема.</p> <p>Прецизиран е текста на мярката.</p>

	газове“ думите „парникови газове“ да бъде заменено с „биогаз“.			
	4. При описание на „адекватни професионални умения“ е посочено като възможност „-удостоверение за завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство“. В тази връзка предлагаме това да се отрази и при дадените приоритети на стр. 44 долу като в частта се добави и тази възможност и първото тире да придобие следния вид: „Проекти изпълнявани от бенефициенти, които имат адекватни професионални умения и познания;“			
	5. В случай, че новия регламент за развитие на селските райони го допуска, предлагаме подмерките за „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“ и „Стартова помощ за неземеделски дейности“ да се прилага освен в селски райони и в малки населени места извън селските райони. Голяма част от тези населени места по своята същност са реално селски райони и в някой случаи са доста отдалечение от големия областен град.			
	6. Да се уточнят подсекторите в животновъдството, за които се дава предимство на младите фермери. Например: говедовъдство, биволовъдство, овцевъдство, свиневъдство, птицевъдство, пчеларство. По този начин ще се избегне да се дава предимство в сектор „животновъдство“ на подсектори, които реално не са приоритетни за България.			3. Отражено е
	7. Да бъдат допустими за стартова помощ за млади земеделски производители и юридически лица – Еднолични отговорни дружества (ЕООД), без да се позволява промяна в собствеността на ЕООД-то. Много млади фермери предпочитат тази форма за стопанисване на своите земеделски стопанства, тъй като е по-изгодна от икономическа гледна точка. Тя също гарантира и показва кой е собственикът и управител на земеделското стопанство.			4. Считаме, че на този етап по отношение на приоритизирането възможността да се даде приоритет на проекти със завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство е недопустимо.
				5. Определянето на териториалния обхват произтича от разграничението с ОП „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020“

				<p>Не смятаме, че е целесъобразно разширяване на обхвата на една мярка от ПРСР с ограничен финансов ресурс за сметка на цяла оперативна програма.</p> <p>6. Съгласно националното законодателство ясно е дефинирано определението за „Селскостопански животни“, а именно това са говеда, биволи, овце, кози, еднокопитни, свине, птици, зайци, пчелни семейства и копринена пеперуда, отглеждани и развъждани със стопанска цел, както и каракачанско куче и българско овчарско куче, отглеждани със селскостопанско предназначение.</p> <p>7. Предложението е отразено</p>
	<p>V. Мярка „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони” (чл. 21)</p> <p>1. Да не се подпомага „Инвестиции за изграждане и обновяване на енергоспестяващо осветление на улици, площи, паркове, градини и други недвижими имоти - публична общинска собственост и изграждане към тях на системи за видео наблюдение за осъществяване на мерки за повишаване на сигурността и предотвратяване на престъпността“</p> <p>По този начин ограничения финансов ресурс по мярката да се насочи към по-приоритетни инвестиции.</p> <p>2. Да се даде възможност да кандидатстват дружества/организации създадени съвместно от дадена община и земеделски производители (основани на публично-частното партньорство и независимо от дела на общината в тях) за инвестиции свързани с местни пазари; инфраструктура и активи за общо ползване от земеделските стопани, включително специализиран транспорт; инвестиции за изграждане, реконструкция и/или модернизация на съоръжения за оползотворяване на отпадъците от земеделското производство;</p> <p>В случай, че участва само общината, има вероятност поради други по-важни за нея дейности, да няма интерес общините да изготвят такива проекти, а те са важни за развитието на земеделието. С включването на земеделските производители, също така ще се стимулира тяхното участие в създаването на съвместни местни пазари на земеделска продукция и в извършването на инвестиции, които ще се ползват съвместно, например мобилни кланици. Ще се гарантира и по-голяма устойчивост на горните инвестиции.</p> <p>3. За инвестициите свързани с инфраструктура и активи за общо ползване от земеделските стопани, включително специализиран транспорт - да се уточни по-подробно за какъв транспорт ще се предоставя подкрепа.</p> <p>4. Минималния размер на инвестициите по мярката да бъде 8 000 евро.</p> <p>Този минимален размер е малко по-нисък в сравнение с настоящата мярка 321, където е 10 000 евро, като мотивите ни са, че някои от потенциалните бенефициенти като ЮЛНЦ и читалища в редица случаи не разполагат със значителни средства и са готови да реализират и по-малки по размер инвестиции. По този начин това ще допринесе до по-голям брой бенефициенти по мярката.</p> <p>5. Да се промени приоритет „Проекти, представени от юридически лица с нестопанска цел, чиито учредители са млади хора (на възраст до 40 г. към момента на учредяване на ЮЛНЦ)“ като се даде приоритет само когато учредителите - млади хора са с настоящ и постоянен адрес в общината, където ще се изпълнява проектът, както</p>	Екип 7	<p>1. Не се приема.</p> <p>2. Приема се.</p>	<p>1. Предложението не е достатъчно мотивирано. Не считаме, че осигуряването на сигурност и предотвратяването на престъпността в населените места от селските райони не е приоритетна инвестиция, както е изразено в становището.</p> <p>2. За този вид инвестиции не е предвидено кандидат да е общината, а търговски дружества или общински предприятия. Съгласно националното законодателство те са допустимите кандидати.</p>

	<p>и приоритет да се дава на юридически лица с нестопанска цел, в които тези млади хора са над 50% ; По този начин действително ще се даде приоритет на проекти на млади хора от мястото, където проектът ще се изпълнява. С изискването за над 50% млади хора ще може да се сравняват и проекти на юридически лица с нестопанска цел с различен брой учредители – млади хора.</p>		<p>3.Частично се приема се.</p> <p>4.Не се приема.</p> <p>5.Приема се.</p>	<p>4.Към настоящия момент не се предвижда в мярката да се определя минимален размер на инвестицията, а и европейските законодателни актове не изискват да има минимален размер на инвестицията.</p> <p>5. Критериите за оценка на проектите подлежат на обсъждане</p>
	<p>VII. Мярка „Агроекология и климат” (чл. 29) 1.Да се коригира в текста на мярката, където е записано, че бенефициенти по мярката могат да бъдат земеделски производители и бенефициенти по мярката да бъдат „земеделски стопани“. 2. Да могат да се комбинират подмярка 1.1. „Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС 1)“ с подмярка 3.1. „Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство“. Много от земеделските стопани, които притежават застрашени от изчезване местни породи ги отглеждат в планински и полупланински райони, където има наличие на значителни площи земи с висока природна стойност /ВПС1/, които се стопанисват от същите стопани. От друга страна неблагоприятните условия за развиване на селскостопанска дейност в тези райони обусловени от природата и климата са предпоставка за сравнително ниски доходи на фермерите от дейността. В този смисъл получаването на плащания по двете направления би допринесло от една страна за елиминирането на този проблем, а от друга страна това ще стимулира стопаните както да отглеждат по възможно най-добрия начин животните, така и да поддържат</p>	<p>Екип 3</p>	<p>1.Приема се</p> <p>2.Не се приема</p>	<p>2.Поддържането на затревени площи с висока природна стойност се осъществява чрез паша или чрез косене. Комбинацията с подмярка 3.1. „Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство“ косене ще доведе двойно финансиране.</p>

	<p>затревените площи с висока природна стойност.</p> <p>3. Относно новото направление 4.2. „Опазване на застрашени местни сортове растения“ изказваме следното становище:</p> <ul style="list-style-type: none"> - изключително трудно ще бъде прилагането и идентифицирането на „местните сортове“, особено за ДФЗ-РА при проверки. Добре е ССА по възможност да изготви списък с тези сортове като се определят най-важните за подпомагане сортове; - да се опише какъв ще е ефекта от увеличаване на площите със застрашените местни сортове; - да се опише по какъв начин ще се идентифицират такива сортове в стопанства на земеделски стопани извън институтите и опитните станции. <p>4. Дневникът /регистърът/ за агроокологичните дейности да бъде по образец.</p> <p>Това ще допринесе до унифицирането на воденето му и ще се избягнат различните тълкувания и разминавания при воденето на различни видове дневници каквато беше практиката по мярка 214 „Агро-екологични плащания“. Наред с това воденето на дневник по образец ще допринесе за по-лесното обучение на земеделските стопани за воденето му при преминаването на курса или информационната дейност. Образец на такъв дневник следва да бъде разработен и включен като приложение към съответните наредби регламентиращи прилагането на мерките.</p>				
			3.Приема се		3. Предложението касае прилагащите документи по мярката и тогава ще бъде взето предвид.
			4.Приема се частично		
VIII. Мярка „Биологично земеделие“ (чл. 30) 1. При намаляване или увеличаването на площите да важат същите условия каквито са по мярка „Агроокология и климат“.		Екип 3	Приема се частично	Предложението касае прилагащите документи по мярката и тогава ще бъде взето предвид.	
XII. Мярка „Сътрудничество“ (чл. 36) 1. В оперативната група задължително да се включват земеделски производители/стопани и/или поне една организация / група на производители и/или неправителствена организация в областта селското стопанство, в която над 50% от членовете са земеделски производители По този начин в по-голяма степен ще се гарантира, че проектът на оперативната група е насочен към земеделските производители, както и неговата практическа насоченост.		Екип 1	1.Не се приема	1.ЕК отчита аналогично на предложеното условие, което беше задължително изискване по мярка 124 от програмнен период 2007-2013 г., като условие, което значително е затруднило прилагането на мярката.	

	<p>2. Да се добави, като изискване към плана на дадената оперативна група на ЕПИ, че системата за разпространение на резултатите трябва да гарантира тяхното разпространение на национално ниво и лесен достъп на всеки заинтересован до тях.</p> <p>Така ще се гарантира в по-голяма степен разпространението на резултатите от проекта.</p>		2.Приема се частично	2.Подобно условие е предвидено в редактирания текст на мярката в частта „Принципи по отношение на установяване на критериите за избор“, а именно „Оценка на системата за разпространение на резултатите“
Г. Йотов – НПО Група 4 „Организации, работещи в сферата на политиките за развитие“	<p>Общи въпроси, касаещи всички мерки</p> <p>Подкрепяме предложението да се създаде отделна фокус група, която да дискутира инструменти за финансов инженеринг с оглед намиране на приемливи решения за финансиране на одобрени проекти по бъдещата ПРСР, тъй като липсата на навременни и ефективно работещи механизми за финансиране бе една от основните причини за неизпълнение на одобрени проектни предложения по настоящата ПРСР. В тази връзка предлагаме да се помисли и върху вариант за повече от едно междинно плащане с цел облекчаване на финансовото обезпечаване на проектите.</p> <p>Подкрепяме оформилото се мнение по време на дискусиите финансовите условия на отделните мерки / сумите, които ще бъдат заложили като максимален размер на безвъзмездната финансова помощ/ де се обсъждат след предоставяне на информацията относно бюджетите на отделните мерки, тъй като само по този начин биха могли да се анализират потенциалните индикатори и да се прогнозира към какъв брой потенциални бенефициенти ще е адресирана конкретната мярка, а от тук и какъв ще бъде ефекта от прилагането ѝ.</p> <p>Планираните бюджети по отделните мерки са основа и за дискусия по целесъобразността и въпроса дали изобщо да се прилагат конкретни мерки с оглед ограничения ресурс на Програмата и необходимостта от финансова подкрепа в много направления , както показва анализа на селските райони в България.</p> <p>Подкрепяме предложението при разписването на новата програма задължително да се вземе под внимание оценка по прилагането на ПРСР 2007-2014г., за да не се повтарят същите грешки и слабости.</p>	Всички екипи		
	<p>Мярка по чл.20</p> <p>Въпреки изразените опасения в рамките на дискусиите във фокус групата, смятаме, че подмярка Стартова помощ за неземеделски дейности трябва да се прилага без да се намалява максималния размер на помощта. Това е мярка, която при правилен дизайн и с необходимите контролни механизми възпрепятстващи възможността да се усвояват средства за фиктивна дейност, може реално да подпомогне стартирането на малък бизнес в селските райони, тъй като интензитетът на помощта ще е 100 % и ще е допустимо финансирането и на текущи разходи. В условията на криза и при силно рестриктивните условия на банките особено към стартиращ бизнес и към микро предприятия без финансова история и достатъчно обезпечения, това ще е възможност действително да се насърчи предприемчивостта в селските райони и да се създаде заетост, да се подпомогне най-малкия бизнес, който може да осигури работни места. С оглед недопускане на злоупотреби подкрепяме предложението от кандидатите да се изисква подробно разписан бюджет и този бюджет да се финансира поетапно срещу предоставянето на първични счетоводни документи – фактури, трудови договори, банкови извлечения и др. по преценка на УО иДФЗ. Нека изплащането на финансовата помощ да бъде авансово за една част от бюджета, а последващите плащания да се извършват след документална и физическа проверка на авансираните дейности и разходи, т.е след като се установи че реално е стартирало изпълнение на дейности по проекта.</p> <p>2.Да се предложат ясни дефиниции за понятията „ член на земеделското стопанство” „ нови неземеделски дейности в селските райони” , тъй като тези понятия са ключови относно допустимостта на потенциални</p>	Екип 2		<p>2. Детайлните дефиниции ще бъдат част от нормативните актове за прилагане на мерките от програмата. Нови неземеделски дейности са дейности, които не са извършвани от кандидата до момента на кандидатстване. За предприятия, регистрирани до 12 месеца преди кандидатстването се приема, че всички дейности са нови.</p> <p>3. Приема се</p> <p>4. Не се приема.</p> <p>Една от основните цели на мярката е създаване на заетост, но създаването на работно място е бъдещо събитие, което на етап проверка за допустимост ще се основава</p>

<p>проектни предложения.</p> <p>3.Подкрепяме предложението всяка преработка, продажба на продукти от Анекс 1, невключени в секторите по чл. 18 също да се подпомагат по мярката по чл. 18 за по голяма яснота в разграничаването на мерките</p> <p>4.В критериите за избор на проекти задължително да бъде заложен критерий за създаване на нови работни места. Това е критерий, който съответства на изводите от анализа за обезпечаването на селските райони и високата безработица, а в същото време е обективен и лесно проверим.</p> <p>5. Задължително след критериите за оценка на проектите да има и териториален критерии – приоритетно да се подпомага стартова помощ и инвестиции в незеделски дейности в общини с най-висока безработица и ниско усвояване на европейски средства по ПРСР 2007-2014г. / препоръки от междинната оценка на ПРСР 2007-2013г./ Така помощта ще се насочи към най-изостаналите райони на страната.</p> <p>6.Относно максималния размер за подмярката за инвестиции в не зеделски дейности подкрепяме досегашния максимум от 200 000 евро с оглед възможността за финансиране на достатъчен брой проекти. Увеличаване на максималния размер на финансирането би концентрирало подпомагането в по-малък кръг подпомогнати инвестиции.</p>				<p>единствено на обещанието на бенефициента. Поради тази причина създаването на работна място е включено като условие за изплащане на помощта при мярката „Стартова помощ за незеделски дейности“, а постигането на по-голяма заетост може да се осигури с приоритет на производствени предприятия.</p> <p>5. Приема се.</p> <p>Социално-икономическите анализи показват изключително лошо състояние на Северозападния и Северен централен район. Ще бъде създаден приоритет на проекти от тези райони.</p> <p>6. Приема се . Максималният размер на финансовата помощ ще е 200 000 евро, да размера на допустимите разходи е 300 000 евро.</p>
<p>Мярка по чл. 34</p> <p>Подкрепяме предложението средствата по тази мярка да се насочат към други мерки – например по чл.18 или към тематичната подпрограма за малки фермери - тоест средствата да се използват за стопанства, които не са покрили изискванията на Общността / например в сектор млечно говедовъдство /</p>		Екип 2		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
<p>Мярка по чл. 18</p> <p>Необходимо е много точно да се формулират важни дефиниции като „иновации на ниво стопанство“, „подобряване на енергийната ефективност“, „опазване на околната среда“, „биомаса“ и „производство на енергия от ВЕИ“. Идеята е да има точни и несубективни определения, тъй като тези понятия са ключови относно критерии за подбор на проекти.</p> <p>Подкрепяме предложението да отпадне изискването за минимална площ, тъй като се изпълнява формално, но е свързан с допълнителни проверки, отнема административно време за проверки. Както бе коментирано по време на дискусиата изискването за земя е излишно при наличието на праг по отношение на среден производствен обем.</p> <p>Предлагаме да отпадне като критерий за допустимост изискването за доход от земеделие, тъй като така както е формулирано изискването без праг това обстоятелство може да се покрие и с минимален приход от 100 лв. и обезсмисля идеята на въвеждането му. В същото време чрез средния производствен обем се налага праг, така че да кандидатстват земеделски производители със земя или животни над определен обем. Считаме, че не е нужно да се ограничава възможността да се подготвят и финансират проекти и от инвеститори извън сектор земеделие, тоест такива които през предходната година нямат доходи от земеделие, но са закупили или наели дългосрочно земеделска земя и имат финансовата възможност да реализират ефективни земеделски стопанства – например да създадат овощна градина от 300 дка. или да построят голяма животновъдна ферма.</p> <p>Относно демаркация в сектор „Вино“ обръщаме внимание, че трябва много внимателно да се прецизира разграничаването с Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор /НПЛВС/. По време на дискусиата експерт от страна на МЗХ информира, че в НПЛВС вече ще е допустимо подпомагането на закупуване на оборудване, но с ограничен бюджет. В този случай при изграждане на ново винарско предприятие няма да е удачно за строително ремонтните дейности да се кандидатства по ПРСР 2014-2020г., а за оборудването по НПЛВС първо заради нуждата от подготовка на две проектни предложения поради разликите във формулярите, приложимите документи и второ поради различните процедури най-вече като време и</p>		Екип 2		<p>1. Приема се препоръката по отношение на определенията. Ще бъдат уточнени в националното законодателство.</p> <p>2. Препоръката за отпадане изискването за минимална площ се приема. Прецизиран е текста.</p> <p>3. Допълнителни изисквания по отношение на размера на доход от земеделска дейност могат да бъдат заложили в националното законодателство.</p> <p>4. В текста на мярката е предвиден улеснен достъп до финансиране на проекти от новосъздадени ЗП в селски райони за проекти в приоритетните сектори.</p> <p>5. Ще бъде осигурена пълна демаркация с дейностите подпомагани по Лозаро винарската програма.</p>

	срокове. Трудно ще може да се съчетае времето за подаване, одобрение и изпълнение на проекти по ПРСР с това по НПЛВС, а реално за кандидатите това е един цялостен инвестиционен проект. За да е реализиран успешно проектът по ПРСР, бенефициентът трябва да удостовери, че има функциониращо предприятие. т.е оборудването и машините да са въведени в експлоатация. Ако те се финансират по друга програма, различна от ПРСР времево ще трудно да се съчетае доставката на въпросното оборудване. Затова считаме, че е по-удачно закупуването на оборудване да остане както и досега в рамките на ПРСР, защото в много случаи то е част от цялостен по-обхванат проект. Като критерий за разграничаване може да се определи капацитет на производството, под който финансиране на оборудване за винарския сектор да е допустимо в НПЛВС, а над този праг по ПРСР 2014-2020г. / по аналог на досегашното разграничение между ПРСР и Националната програма по пчеларство/.			
Симеон Петков - Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)	<p><u>МЯРКА „ОСНОВНИ УСЛУГИ И ОБНОВЯВАНЕ НА СЕЛАТА“, ЧЛ. 21 ОТ РЕГЛАМЕНТА ЗА РСР НА ЕС</u></p> <p><i>По основни раздели от текста на мярката</i></p> <p>Раздел „Принос към тематични области“</p> <p>В този раздел е удачно да се открий към кой приоритет мярката има най-съществен принос. В случая въз основа на представените общи анализи и въз основа на самата <i>обосновка</i> на мярката водещ е приоритет 6 – социално включване и насърчаване на развитието чрез инвестиции в основни услуги за населението и икономиката в селските райони.</p> <p>Поставянето на ударение върху приоритет 6 предпоставя избора на приоритетни дейности и дава логическа последователност на разделите „обосновка“, „тематичен принос“ и „обхват и вид на подпомагането“.</p> <p>Раздел „Обхват, вид и размер на подпомагането“</p> <p>Подкрепяме избраната дефиниция за <i>малка инфраструктура</i>, т.е. обвързване с максимален размер на проекта (разработена въз основа на проучването по линия на Националната селска мрежа). Подобен подход се практикува по останалите структурни и инвестиционни инструменти на ЕС.</p> <p>Така за дейности, финансирани досега по мярка 321, се запазва максималният размер от 3 000 000 евро на проект, а за дейности, финансирани досега по мярка 322, от 1 000 000 евро.</p> <p>За информация на УО според резултатите от наскоро проведено проучване сред общините от селските райони средният размер на подготвените в работна фаза (но останали без финансиране през настоящия програмен период) проекти за рехабилитация на общинска пътна мрежа е 1.89 млн.лв, за изглаждане/модернизация на ВиК мрежа – 2.37 млн.лв., за обновяване на улична мрежа – 0.94 млн.лв.</p> <p>Според тези данни „големите“ общински проекти се вметват в горепосочените лимити на проект и дори има възможност за тяхното снижаване с оглед възможността повече бенефициенти/населени места да се възползват от мярката.</p> <p>Считаме, че лимитите следва да важат за всички инвестиции.</p> <p>Раздел „Видове подпомагане/допустими дейности и инвестиции“</p> <p>Предлагаме <i>да отпадат</i> дейностите по „Изготвяне и/или актуализиране на общински план за развитие“ и „Изготвяне на планове за управление на районите от Натура 2000 и други зони с висока природна стойност“.</p> <p>Мнозинството общини вече са в процес на изготвяне на своите планове за развитие с подкрепа на Оперативна програма „Административен капацитет“. Подкрепа в тази насока се очаква и по новата оперативна програма за добро управление.</p> <p>Общините са и сред бенефициентите по приоритетна ос 4 на Оперативна програма „Околна среда 2014-2020г.“, по която ще бъдат финансирани за изготвяне на общински програми/планове в сектор „околна среда“.</p> <p>В същото време по регламент настоящата мярка по ПРСР има <i>инвестиционен</i> характер.</p> <p><i>На коментар за отпадане подлежат и редица други не толкова съществени дейности (от гледна точка наистина жизненоважни услуги за население и икономика), като например екарисажната такава, но крайното меню ще зависи от общия индикативен бюджет.</i></p> <p>Предлагаме <i>да се включи</i> нова дейност: „Инвестиции в общинска образователна инфраструктура“.</p> <p>Проектите на оперативни програми „Региони в растеж“ и „Наука и образование“ не предвиждат</p>	Екип 7	Не се приема	Съгласно Работен документ на Европейската комисия за елементи на стратегическо програмиране за периода 2014 – 2020 г. и проекта на фиш на мярката по чл. 21 в раздел с с наименование „Принос към тематичните области и хоризонтални цели“. От самото заглавие на раздела, а и съгласно изискванията на цитираните документи на ЕК е необходимо не само да се посочи водещият приоритет, както е посочено в становището, но и всеки приоритет (приоритетна област) към която ще допринесе мярката. В ръководството е написано, че всички те трябва да бъдат разгледани конкретно и поотделно.

	<p>инвестиции в общинска образователна инфраструктура в селските райони. От друга страна местните власти извеждат тези инвестиции като водещ приоритет, който е в унисон с хоризонталния европейски приоритет за икономика и общество на знанието.</p> <p>Раздел „Допустими разходи и административно/финансово управление“</p> <p><i>Допустими разходи</i></p> <p>Предлагаме да се предвиди възможност разходите за управление да се използват и за възнаграждения на общинските служители/експерти, работещи по подготовката, изпълнението и отчитането на проектите.</p> <p>Досега бе допустимо празходите за управление да се харчат само за външни експерти и консултанти, и не насърчаваше местните власти да развиват собствения си капацитет по изпълнение на проекти по ПРСР, за разлика от останалите инвестиционни инструменти на ЕС.</p> <p><i>Авансови плащания</i></p> <p>Подкрепяме диференцирания подход при определяне на размера на аванса. Предлагаме да се обмисли и възможността за постъпателно изплащане по примера на оперативните програми, т.е. след сключване на договор с изпълнител на строително-монтажните дейности и/или на основните проектни дейности, а не веднага след одобрение на проекта.</p> <p>По този начин ще се елиминира изкушението от настоящия планов период в края на годината и особено в края на програмата стихийно да се одобряват проекти с дълъг технологичен цикъл с цел текущо усвояване на програмния бюджет.</p> <p>Раздел „Определяне на критерии за подбор“</p> <p><i>Резервирани бюджети</i></p> <p>Не е ясен подходът за определяне на фиксирани бюджети по определени инвестиции, с изключение на фиксирания бюджет от 35 млн. евро за широколентов интернет (който се основава на проведеното от УО проучване).</p> <p><i>Критерии за приоритет</i></p> <p>Не считаме предложените критерии за удачни. Системата от критериите би следвало да се разработи с напредване на преговорите с ЕК и придобиване на яснота относно общия финансов ресурс, заделен за мярката.</p> <p>При сравнително ограничен бюджет приоритизиране би могло да се търси по вид инвестиция/дейност (както бе досега, отчасти) или по обхват на проекта (дали е „интегриран“ като обхваща общинския център и съставните села/населени места).</p> <p>Раздел „Разграничителни линии“</p> <p>Чрез инвестиции в развитието на туризма всички общини от селските райони могат да допринесат за развитието на икономиката (в унисон с ключовия за мярката <i>приоритет 6</i>). Прехвърлянето на тези и други инвестиции като допустими само по мерките от „Лидер“ е приемливо, при условие че териториалният обхват на „Лидер“ бъде максимално разширен чрез значително увеличение на неговия общ бюджет.</p> <p>По примера на старите страни-членки на ЕС следва да се стремим към 100% покритие на „Лидер“ в селските райони.</p>		<p>Необходими са допълнителни пояснения</p> <p>Приема се</p> <p>Не се приема</p>	<p>В определението за малка инфраструктура са въведени максималните суми за които може да се предостави безвъзмездна финансова помощ и то за всички инвестиции по мярката.</p> <p>От мярката отпадат дейностите по „Изготвяне и/или актуализиране на общински план за развитие“ и „Изготвяне на планове за управление на районите от Натура 2000 и други зони с висока природна стойност“.</p> <p>От докладите на ЕК през настоящият програмен период е видно, че дейности свързани със запазването на санитарно-екологичните нужди е важна за страната ни. В Република България съществуват само два екарисажа в Шумен и Варна. От което е видно, че е необходимо да се финансира подобен вид инвестиции, за да се спазят в страната ни санитарно-екологичните изисквания.</p>
--	--	--	--	---

			Приема се	<p>В представения вариант не беше включен този вид инфраструктура поради незавършилия процес на демаркация между програмите. Съгласно последния вариант на споразумението за партньорство по мярката ще се подпомага образователна инфраструктура от местно значение по списък представен от МОН.</p>
			Не се приема	<p>Разходите за персонал са част от текущите разходи, които не са допустими за подпомагане по мярката по чл. 20 съгласно Регламент № 1305</p> <p>ТРГ да обсъди предложението авансите да се изплащат едва след сключване на договор с изпълнител на строително-монтажните дейности и/или на основните проектни дейности, а не както сме предложили ние след сключването на договор за избор на изпълнител по Закона за обществените поръчки за изработка на технически или работен проект за строително-монтажни работи.</p>

				<p>Предложеният бюджет беше примерен и към настоящия момент изменен.</p> <p>Подлежи на дискусия!</p> <p>Спрямо настоящият програмен период бюджета по „Лидер“ ще бъде увеличен.</p>
<p>Д-р Стоилко Апостолов - Фондация за биологично земеделие „Биоселена”</p>	<p><u>мярка „БИОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЛИЕ” по член 30 от Регламента на съвета за Развитие на селските райони за периода 2014 -2020 г. – индивидуални мерки - Чл. 30 – Биологично земеделие</u> <u>По точка 2. Новото в сравнение с периода 2007-2013 г.</u> <u>Предлагаме следните корекции в текста (в червен цвят) :</u> Биологичното земеделие в Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г., беше под-мярка от мярка 214 „Агроекологични плащания“. През настоящият програмен период се предвижда да бъдат подпомагани освен земеделски стопани за биологично растениевъдство и биологично пчеларство, се дава възможност за подпомагане на биологично отглеждане на ЕРД (Едър рогат добитък), ДПЖ (Дребни преживни животни), Конете, свине, птици, зайци. <u>По точка 4.5.2. Други изисквания за допустимост</u> <u>Предлагаме следните корекции в текста:</u> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Специфични изисквания към под-мерките:</u> • <u>По под-мярка Биологично животновъдство:</u> Подпомагането ще се извършва на глава животно отглеждано по методите на биологичното животновъдство; или подпомагане на площ приравнено към подпомагането на отглежданите в стопанството площи за биологични фуражни култури, ливади и пасища и в съотношение, не по-голямо от една ЖЕ (Животинска единица) на 2 хектара. Подпомагането ще бъде предоставяно на кандидати отглеждани едър рогат добитък (ЕДР), коне, овце, кози, свине и птици по методите на биологичното животновъдство; Прилаганите методи на отглеждане трябва да са е приспособено към мястото и свързано със земята;</p>	<p>Екип 3</p>	<p>Приема се частично</p>	<p>Идеята на УО е за начало да се подпомагат само за селскостопански видове животни, които да се отглеждат чрез свободна паша.</p>

	<p>Не използват ветеринарни продукти и антибиотици; Общата гъстота на животните отглеждани на хектар за година не трябва да превишава границата от 170 кг. азот на хектар използвана земеделска площ годишно; <u>Ето кратка обосновка на нашите предложения:</u> <u>Опит от прилагането на Мярка 214:</u> Биологичното земеделие в България има вече 12 годишна история. Първите български наредби за биологично производство бяха публикувани през 2001 година и от тогава биологичното производство се развива устойчиво. През 2007 година България стана член на ЕС и започна да прилага Програмата за развитие на земеделието и селските райони. Мярка 214 от Програмата се прилага от 2008 година. В резултат от компенсаторните плащания по М214 до края на 2012 година земеделските площи, заети с биологично производство се увеличиха значително. Нарастване се наблюдава и при сертифицираните оператори. През 2006 година (преди влизането на България в ЕС) биологичните оператори бяха 214, а в края на 2012 г. вече са 2852 (увеличение 13 пъти). Сертифицираните площи през 2006 г. бяха 5952 ха, в края на 2012 са 40378 ха. (увеличение 7 пъти). За съжаление развитието на биологичното животновъдство силно изостава. Към края на 2012 година в България са се отглеждали по биологичен начин 1173 говеда, 9175 овце и 2831 кози. Фермите, които отглеждат биологични животни са само 18 (0,6% от общия брой на био фермите в страната). Това поражда дисбаланс в производството и изкривява принципите на био земеделието, в което животните са основен елемент в кръговрата на хранителните вещества на ниво ферма. Оборският тор от животните не достига, а био фермите, които не отглеждат животни използват за торене органични торове и компост, внос от Италия, Австрия и дори Австралия. <u>Този тип на развитие е изкуствен, базиран основно на субсидиите или пазарната конюнктурa в момента, изкривява производството, разчита изключително много на външни вложения в био фермите. По тази причина смятаме, че био земеделието в България не се развива устойчиво.</u> <u>Защо са толкова малко животновъдните био ферми в България?</u> Българските животновъдни ферми срещат трудности при преминаването към биологично производство поради високите разходи за производство, които не се компенсират от компенсаторните плащания по Мярка 214 за фуражни култури. <u>Част от тези по-високи разходи са следните:</u> Осигуряването на по-голяма площ за животните в оборите и дворчетата за разходка изисква допълнителни капиталовложения за реконструкция на съществуващия сградов фонд Изискванията към системите и технологиите на отглеждане (свободно отглеждане, достъп до затревени площи и/или дворчета за разходка) изисква по-големи инвестиции в земя и сгради, опазване на животните от хищници, повече работна ръка; Конвенционалните ферми за производство на мляко се ползват от постоянно удължавани преходни периоди, нотифицирани от Европейската комисия за привеждане на сградния фонд и качеството на млякото в съответствие с европейските изисквания. За биологичните ферми такива преходни периоди не важат – за да получат сертификат за биологично производство и сградовия фонд и торовата яма и всичко във фермата трябва да отговаря на изискванията. В много случаи се налага закупуване на скъп биологичен фураж в периода на преход, а в някои ферми и впоследствие Лечението и профилактиката на животните се извършва посредством методите и средствата на “меката” ветеринарна медицина, като фитотерапия, апитерапия, хомеопатия, рефлексотерапия, което изисква внос или разработване на специални, пригодени за нашите условия, препарати; Профилактичното обезпаразитяване, използването на нутритивни антибиотици, синхронизирането на еструса и много други конвенционални животновъдни практики са забранени в биологичното животновъдство. По тази причина прираста на животните е много по-бавен, респективно млеконадоя е по-малък и по-скъп. <i><u>Пример:</u> пилетата бойлери биологично производство достигат кланично тегло след три месеца, докато в конвенционалното птицевъдство този срок 28 – 35 дни от излюпването.</i> В случаите, когато се наложи лечение на животните с алопатични ветеринарни лекарствени средства (напр.</p>			
--	---	--	--	--

	<p>антибиотик) продуктите от лекуваните животни не се използват за храна на хора за определен период от време (т.н. карентен срок). Този срок при био производството е два пъти по-дълъг от конвенционалното производство. <u>Пример:</u> на млечна крава с остро възпаление на вимето след преглед от ветеринарен лекар е предписано лечение с антибиотик. Карентният срок за млякото (времето през което млякото не може да се консумира от хора) е 48 часа (два дни) след последното приложение. Това означава загуба за фермера от 40 литра мляко x 0,75 лв. = 30 лева.</p> <p>За същата крава, отглеждана в биологична ферма при същите условия и същия млеконадой фермера трябва да спазва карентен период от 96 часа (четири дни) и ще претърпи загуби от 80 литра мляко x 0,85 лв. = 68 лева</p> <p>Контрола и сертификацията на животните е скъпо струващ процес, който не се покрива от компенсаторните плащания за фуражни култури по мярка 214</p> <p>Сертифицираните биологични ферми обикновено ползват пасища и земеделска земя, върху която си произвеждат биологичен фураж, но най-често това са пасища от национални паркове или горски фонд, за които те не могат да сключват договори за наем, а само плащат позволително за паша, което се издава година за година. Така не могат да кандидатстват за подпомагане по ПРСР, въпреки че площите са сертифицирани като биологични. Някои от тях, които наемат земя от частни стопани също не могат да си осигурят дългосрочни договори за повече от 5 години, поради което също не могат да кандидатстват за компенсаторни плащания по Мярка 214. Това е специфичен проблем за България, породен от поземлената реформа през последните 20 години.</p> <p>За голяма част от старите страни – членки тези проблеми вероятно не съществуват, защото животновъдството е много добре развито (дори има свръхпроизводство на мляко и месо) и фермите отговарят на всички изисквания на законодателството, а инвестициите в животновъдните ферми са правени в продължение на десетилетия с активната помощ на държавата, регионите и общините. България обаче има голяма и спешна нужда от подпомагане на биологичното животновъдство.</p> <p>Декларираме нашата готовност за помощ към екипа на МЗХ, който ще разработи и защитава мерките за подпомагане на биологичното животновъдство пред ЕК, вкл. и с експертна помощ от наши партньори от други страни – членки с опит в прилагането на подобни мерки.</p>			
<p>Даниела Николова, Секретариат на Националния съвет по етническите и интеграционните въпроси, Министерски съвет</p>	<p>мярка 30 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони”</p> <p>1. Колеги, тъй като социалното включване е хоризонтална политика,предлагам критерият да е общ, към всички подточки, .Общ критерии :</p> <p>Проекти, чиято реализация ще спомага за социално включване на уязвими групи в т.ч. ромите.</p> <p>Критерии по конкретни подточки:</p> <p>о) Инвестиции за изграждане, реконструкция, ремонт, обзавеждане и/или оборудване на общинска инфраструктура за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими групи от населението;</p> <p>Специфичен критерий за подточка о)</p> <p>Проектните предложения за осигуряване на социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение следва да са в съответствие с Националната стратегия на Р. България за интегриране на ромите 2012-2020 г.</p> <p>х) Инвестиции за изграждане, реконструкция и/или модернизация на центрове, предоставящи услуги, свързани с използването на информационни и комуникационни технологии (за повишаване на активността и информираността на местното население, подпомагане на бизнеса, общински услуги и др.), включително създаването на мобилни центрове.</p> <p>Специфичен критерий за подточка х)</p> <p>Проекти, предоставящи интегрирани услуги с най висок потенциал за социално включване и повишаване на активността на уязвимите групи в т.ч. ромите, включително в райони, идентифицирани като най маргинализирани.</p> <p>2. Освен това имам предложения да се добавят няколко изречения в обосновката на мярката в червено, защото има заложиени дейности, но няма и ред за хората за които са предназначени, освен това има и референция 6:</p>	Екип 7	Приема се	Критериите подлежат на обсъждане с членовете на ТРГ.

	<p>В Обосновка на мярката</p> <p>Неблагоприятната социално-икономическа характеристика на селските райони в Република България води до влошаване на качеството на живот, и достъпа до инфраструктура и услуги за населението в селските райони. Неблагоприятната социално-икономическа характеристика на селските райони в Република България води до влошаване на качеството на живот, достъпа до инфраструктура и услуги, обособяване на групи в уязвимо положение.</p> <p>Негативните тенденции в икономическото и социалното развитие на селските райони са вследствие на застаряване на населението, на влошаване на структурата на образование, липсата на възможности за заетост на населението (младежката безработица е значително по-висока от средните нива на Европейския съюз), понижаване на дела на икономически активното население а . Анализът показва, че селските райони в Република България са със средноевропейски нива на изграденост на основната и малка инфраструктура, но състоянието на активите е незадоволително, поради липсата на подход за планиране и поддържане на тази инфраструктура. Следствието от това състояние на инфраструктурата е ограничаването на поддържането на конкурентни нива на качеството на живот и публичните услуги в селските спрямо градските райони. Лошото ниво на техническата инфраструктурата, и, по-трудния достъп до качествено образование и здравеопазване водят до понижаване на качеството на живот в селските райони и допринася за тяхното обезлюдяване и засилване на социално-икономическия упадък.</p> <p>Нивото на ползване на интернет и ИКТ-базирани решения е по-ниско от потенциално възможното, което води до пропуснати ползи и нереализирани преимущества в областта на икономиката и общото качество на живот в селските райони.</p> <p>Селските райони в Република България трябва да се станат привлекателни за бизнес и за живеене а, в противен случай младите хора ще продължат да мигрират към урбанизираните райони и към градовете с икономически растеж. Трябва създадат условия за социално- икономическото включване и за хората в уязвимо положение, в т. ромите. Осигуряването на подходяща социална инфраструктура е ключов фактор за ефективно социално включване и участие в живота на обществото.</p> <p>Подобряване на облика и услугите в населените места в селските райони ще се създадат среда за подобряване на условията на живот и за развитие на бизнес и предприемачество. Мярката насочва подкрепата си за стимулиране на растежа и подобряване</p> <p><u>3. Колеги имам въпрос:</u></p> <p>в дефиницията за <u>Малка инфраструктура</u> е записано „всяка социална, специализирана и производствена инфраструктура на територията на селските райони на страната” - тук включват ли се социалните предприятия?</p>			
--	---	--	--	--

--	--	--	--	--

				По мярката не са предвидени дейности, свързани със социални предприятия. Моля, да се уточни какво се има предвид под „социално предприятие“.
Едита Дифова - „Българско дружество за защита на птиците“ (БДЗП)	<p>ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА НОВИ АГРОЕКОЛОГИЧНИ ДЕЙНОСТИ ПО мярка 214 "Агроекологични плащания", подмярка Управление на земеделски земи с висока природна стойност, направление ВПС4 „Поддържане на местообитанията на защитени видове вземелските земи от орнитологично значение“ от Програмата за развитие на селските райони (ПРСР)</p> <p>Агроекологични дейности за червеногушата гъска (<i>Branta ruficolis</i>)</p> <p><u>ЦЕЛ.</u></p> <p>Дейността е насочена към: 1/ Опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска в най-важните места на концентрация и зимуване, осигурявайки ѝ достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Октомври – Февруари); 2/ Превенция / намаляване на безпокойството на червеногушата гъска по време на зимния период; 3/ Стимулиране участието на земеделските стопани от региони, където се среща червеногушата гъска в агроекологични дейности, с цел по-добро опазване на биоразнообразието в земеделските земи и преодоляване на конфликти със световно значимия вид.</p> <p>Подпомаганите лица следва да извършват следните дейности:</p> <p><u>Базови изисквания:</u></p> <p>Забранява се влизането в блока на земеделското стопанство повече от два пъти в периода 30 ноември - 15 март с цел превенция на безпокойството на вида;</p> <p>Не се допуска третиране с родентициди в периода 15 октомври – 1 март.</p> <p>Физически блокове, в които са разположени ветрогенератори не са допустими за подпомагане по дейността.</p> <p><u>1. Наименование на дейността:</u> Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на световно застрашената червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица.</p> <p><u>Забележки по прилагане на дейността:</u></p> <p>Културата предшественик трябва да е царевица за половината от БЗС, с които се кандидатства още за първата</p>	Екип 3	Приема се	

	<p>година от прилагане на дейността, за да има царевични семена в нивите със зърнено-житни култури още при първата зимна паша на гъските.; Земеделският стопанин участва с минимум два блока на земеделското стопанство (БЗС) , за да може да реализира ротацията на културите през периода на ангажмента си по дейността.</p> <p>2. Наименование на дейността: Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевича, се разпръскват еднократно царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември.</p> <p><u>Забележки по прилагане на дейността:</u></p> <p>При изпълнение на дейността не се изисква ротация на култури.</p> <p>Земеделският стопанин участва с минимум два блока на земеделското стопанство (БЗС) , за да може да реализира ежегодно разпръскване на царевични зърна върху пшеница през периода на ангажмента си по дейността.</p> <p><u>Район на прилагане на мярката:</u> Приморска Добруджа – общини Шабла, Каварна, Генерал Тошево;</p> <p>Предстои предоставяне списък със земища или специализиран слой, в който се среща вида.</p> <p>ДЕТАЙЛНА ОБОСНОВКА ЗА ВИДА</p> <p>ногуша гъска (<i>Branta ruficollis</i>)</p> <p>Изготвил: <i>Николай Петков, PhD</i> Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria e-mail: nicky.petkov@bspb.org <i>Димитър Плачийски, MSc</i> Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria e-mail: dimitar.plachiyiski@bspb.org <i>Георги Попгеоргиев, PhD</i> Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria e-mail: georgi.popgeorgiev@bspb.org</p> <p>България е основно зимовище на червеногушата гъска, като в страна през различните години се концентрира до 70-90% то световната популация на вида. Основните места на концентрация на вида е района на Приморска Добруджа. Изследвания в рамките на програмата за мониторинг на зимуващи гъски в района на езерата Шабла и Дуранкулак на БДЗП установиха, че в рамките на период от около 7-10 дни в Приморска Добруджа през януари 2013г. се беше концентрирала почти 100% от световната популация или близо 54 000 червеногуши гъски (БДЗП, 2013).</p> <p>Червеногушата гъска по настоящем е най-застрашения вид гъска в света, като популацията от средно 60444 индивида в периода 1998-2001 само за няколко години се е снизила до 38500 индивида в периода 2003-2005, като сред основните причини за този спад се посочват и влошеното състояние на хранителните местообитанията в местата на зимуване. Промени в селскостопанските практики и култури се определят като една от критичните заплахи за вида в международния план за действие за опазване на червеногушата гъска (Cranswick <i>et al.</i>, 2012). Промени на относително малка територия могат да окажат значителни последици поради промените, които могат да окажат в хранителното обезпечаване и енергийния баланс на птиците.</p> <p>Липсата на подходящи хранителни местообитания в близост до местата за нощуване води до повишени енергийни разходи за търсене на места за хранене, които съчетани с по-краткото време през зимата за хранене и безпокойството в рамките на ловния сезон ноември-януари води до повишени енергийни разходи. Гъските натрупват енергийни запаси за прелета към местата на гнездене и за размножаване в зимовищата. Влошени условия на хранителните местообитания там могат до повлияят дори гнездовия успех на птиците. През първите години след 2000г. са регистрирани първите признаци на лошо състояние на хранителните местообитания, заместване на културите с енергийни и бързо оборотни култури или неподходящи ротации, водещи до лошо физическо състояние на птиците (Petkov, 2006). Организацията на ротацията на земеделските култури в отделните стопанства и кооперации, както времево, така и пространствено и от съществено значение е наличието на достатъчно хранителни ресурси за гъските в близост до местата на нощуване. Значителни щети на популациите, особено на редките видове гъски може да нанесе и употребата и неправилното прилагане на различен тип родентициди. В края на 80те години на миналия век употребата на родентициди в значителни количества доведе до гибелта на хиляди зимуващи гъски, като в някои страни като Украйна например тези</p>			
--	---	--	--	--

	<p>практики продължават и през последните години.</p> <p>Подобно на останалите зимуващи гъски и червеногушата гъска става обект на негативни реакции от страна на земеделски производители в района. Това влияе изключително негативно върху видовете тъй като води до липсата на храна, търсенето на нови територии за хранене на по-големи разстояния и изразходване на голямо количество енергия. Този проблем е изключително негативен особено в края на зимата, когато гъските трябва да натрупат максимално количество енергия преди завръщането им по местата за гнездене. Това е особено важен и чувствителен проблем за световно застрашените видове гъски, които се срещат на територията на България. В рамките на проект по програма Лайф+ на Европейския съюз, започна експериментално тестване и разработване на агроекологична схема за подобряване на хранителните условия на червеногушата гъска. Предлаганата мярка е резултат на проведените полеви проучвания и експерименти, които идентифицират като най-важна и привлекателна за вида ротацията на царевица със зимна пшеница. При пристигане на зимуващите гъски към ноември-декември първите ниви, които се ползват за хранене от гъските са тези с предхождаща култура царевица, като в периоди на късно поникване на житото зърната от царевица осигуряват изцяло храната на гъските в началото на зимния период.</p> <p>Прилагането на подобни национални схеми на агро-екологични плащания стимулиращи земеделските производители да осигуряват подходящи хранителни местообитания за зимуващи и мигриращи гъски са дали положителен ефект за популациите на редица видове във Великобритания например (Core <i>et al.</i>, 2006). Различни социално-икономически проучвания свързани с конфликта на фермерите с дивите гъски в редица държави показват, че най-оптималния вариант за местните земеделски стопани е въвеждането на подходящи компенсаторни схеми и агро-екологични плащания (Vickery <i>et al.</i>, 1994).</p> <p>В рамките на Европейския съюз, България за периода от януари до февруари включително поддържа основната част както от световната така и от популацията зимуваща на територията на Съюза. Това повишава и отговорността за опазването на вида и осигуряването на подходящи местообитания на вида в местата на концентрация.</p> <p>ев, С., Д. Георгиев. 2002. Национален план за действие за опазването червеногушата гъска (<i>Branta ruficollis</i>) в България 2002-2006 – ВМ Янков, П. (отг.ред.). Световно застрашени видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им, Част 1. БДЗП-МОСВ, Природозащитна поредица, Книга 4 БДЗП, София, 38-60 стр.</p> <p>инова, И., М. Граматиков (ред.) 2007. Орнитологично важни места в България и Натура 2000. БДЗП, Природозащитна поредица, Книга 11. София, БДЗП, стр. 532.</p> <p>D.R., Vickery, J.A. & Rowcliffe, J.M. 2006. From conflict to coexistence: a case study of geese and agriculture in Scotland. <i>Waterbirds around the world</i>. Eds. G.C. Boere, C.A. Galbraith & D.A. Stroud. The Stationery Office, Edinburgh, UK. pp. 791-794</p> <p>ick, P., L. Radulescu, G. Hilton and N. Petkov. 2012. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Red-breasted Goose. AEWA Technical Series. 59pp.</p> <p>N. 2006. Physical condition and age structure of red-breasted geese wintering at Durankulak lake, Bulgaria in 2005. TWSG News 15: 70-72</p> <p>y, J. A., A. R. Watkinson & W. J. Sutherland. 1994. The Solutions to the Brent Goose Problem: An Economic Analysis. <i>Journal of Applied Ecology</i>, Vol. 31, No. 2: 371-382</p>			
	<p>Предложение за промени в дейностите по мярка “Агроекология и климат”, направление ВПС 4 “Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение” от Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 .</p> <p>Основните мотиви за предлагането на промените са следните:</p> <p>новите дейности и изменението на старите е съобразено с реалното състояние на местообитанията в обработваемите земеделски земи в България и необходимите мерки за тяхното опазване;</p> <p>предлаганите до този момент дейности и техните компенсатори плащания не са атрактивни за земеделските стопани, особено тези от тях, които се прилагат в блокове с интензивно монокултурно отглеждане като: оставяне малки по размер, неразорани и незасети, площи с размери от 16 до 25 кв.м. в посевите с есенни култури и оставяне на ротационен принцип от 10 до 20% некултивирани и неразорани площи от БЗС –то ...;</p> <p>Кандидати има предимно по дейности за опазване на ливадния блатар или запазване на стърнищата през зимата</p>	Екип 3	Приема се	

	<p>и най-вече по дейностите за опазване местообитанията на царския орел и египетския лешояд и зимуващите видове гъски. Тези дейности се запазват и в предлаганите промени.</p> <p>Предлаганите нови дейности се базират и на натрупания опит на БДЗП от разработването и прилагането на пилотни агроекологични дейности в рамките на проект „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска (<i>Branta ruficollis</i>) LIFE09 NAT/BG/000230 ”, финансиран от програма Лайф + на ЕК. В рамките на проекта е разработена пилотна агроекологична програма и са изчислени компенсаторни плащания за различните дейности, които отразяват реално съществуващата икономическа ситуация в България в момента.</p> <p>Направление ВПС 4 ВПС 4 Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение Практически цели: Да се опазва биологичното разнообразие и да се осигури защита, поддържане и възстановяване на благоприятния статус на местообитанията и на популациите на птиците по време на размножителния им период, зимуването или миграцията им.</p> <p>земеделските земи от орнитологично значение, обхващат приблизително 12% от територията на България. Те включват важни миграционни пътища, като Виа Понтика, и са много важни за изхранването на птиците. Земеделските стопани в тези райони обаче могат да претърпят съществени загуби в добивите заради птиците.</p> <p>Географско покритие: Всички обработваеми земеделски земи, определени като ВПС (виж анекс 5 (приложение 4, към мярка 214)) (около 360000 ха⁶⁶).</p> <p>Ако повече от 50% от обработваемата земя на физическия блок е определена като ВПС, целият блок е избираем за подпомагане, като обработваема земя с ВПС. Ако по-малко от 50% от физическия блок е определен като обработваема земя с ВПС, физическият блок не е избираем за подпомагане.</p> <p>Изисквания по управлението:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Агроекологична дейност за зимуващите гъски. Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на зимуващи видове гъски на минимум 50 % от заявените по дейността площи. • Агроекологична дейност за царския орел и египетския лешояд. Превръщане на обработваемите земи, които са местообитания на Царски орел или Египетски лешояд в пасища и последващото им екстензивно поддържане. • Агроекологична дейност за ливадния блатар и други размножаващи се птици. Земеделските стопанин поемат ангажимент да не прибират реколтата преди 31 юли в площи с гнезда на ливадния блатар (<i>Circus pygargus</i>) (в периода 1ви април – 31 юли). • Агроекологична дейност за зимуващи видове птици. Запазват стърнища в полетата, предназначени за засяване с пролетни култури, на ротационен принцип; • Нови дейности за червеногушата гъска: <ul style="list-style-type: none"> • Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на световно застрашената червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица. • Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевица, се разпръскват еднократно сурови царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември. <p>Очаквано въздействие: Стабилизиране или увеличаване на популациите на птици в земеделските земи от орнитологично значение; Поддържане на местообитанията на широко разпространените птици в земеделските земи;</p> <p>Поддържане или възстановяване на гнездящите популации на приоритетни за опазване видове: царския орел,</p>			
--	--	--	--	--

⁶⁶ Действителният размер на допустимите площи е в процес на изчисляване. Крайната стойност ще бъде по-малка, защото физическите блокове с по-малко от 50% ВПС няма да бъдат избираеми за подпомагане.

	<p>египетски лешояд, ливадния блатар, белия щъркел, червеногърбата сврачка ;</p> <p>Поддържане или възстановяване на мигриращите и зимуващите популации на диви птици, особено на световно застрашените видове гъски;</p> <p>Защита на местообитанията и биологичното разнообразие ;</p> <p>Опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска в най-важните места на концентрация и зимуване, осигурявайки ѝ достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Октомври – Февруари);</p> <p>Превенция / намаляване на безпокойството на червеногушата гъска по време на зимния период;</p>			
	<p>Агроекология и климат</p> <p>Мярка XXX</p> <p>Член 29 от Регламент на Съвета [...]</p> <p>Член XX от Регламент на Комисията [...]</p> <p>Обхват</p> <p>Мярката се състои от 4 под-мерки, които обхващат специфичните цели, посочени по-горе:</p> <p>Възстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС);</p> <p>Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС 1);</p> <p>Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение (ВПС 4).</p> <p>Земеделският стопанин трябва да спазва минималната и максималната гъстота на животните на цялата площ на блока на земеделското стопанство, на който се извършва пашата им.</p> <p>защита, с изключение на определените в Регламент 834/2007;-?</p> <p>Чрез прилагането на тази дейност се цели да се подобри консервационен статус на тревните местообитания в земите с висока природна стойност в местата от орнитологично значение</p> <p>Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение Цели:</p> <p>Да се осигури защита, поддържане и възстановяване на благоприятния статус на местообитанията и на популациите на птиците по време на размножителния им период, зимуването или миграцията им.</p> <p>Земеделските земи, попадащи в местата от орнитологично значение, обхващат приблизително 12% от територията на България. Те включват важни миграционни пътища, като Виа Понтика, и са много важни за изхранването на птиците. Земеделските стопани в тези райони обаче могат да претърпят съществени загуби в добивите заради птиците.</p> <p>Дейността ще се осъществява на територията на земи с висока природна стойност определени в Анекс ...., Приложение №... от ПРСР 2014-202 г. Ако повече от 50% от обработваемата земя на физическия блок е определена като ВПС, целият блок е избираем за подпомагане, като бработваема земя с ВПС. Ако по-малко от 50% от физическия блок е определен като обработваема земя с ВПС, физическият блок не е избираем за подпомагане.</p> <p>Изисквания към кандидата при управление на дейностите:</p> <p>Земеделските стопани могат да изберат една от следните дейности:</p> <p>засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на зимуващи видове гъски на минимум 50 % от заявените по дейността площи;</p> <p>превръщане на обработваемите земи, които са местообитания на Царски орел (Aquila heliaca) или Египетски лешояд (Neophron percnopterus), в пасища и последващото им екстензивно поддържане .</p> <p>Земеделските стопанин поемат ангажимент да не прибират реколтата преди 31 юли в площи с гнезда на ливадния блатар (Circus pygargus)</p> <p>Запазват стърнища в полетата, предназначени за засяване с пролетни култури, на ротационен принцип;</p> <p>Предложение за нови агроекологични дейности за червеногушите гъски:</p> <p>Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на световно застрашената</p>	Екип 3	Приема се	

	<p>червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица. Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевица, се разпръскват еднократно сурови царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември.</p> <p>Чрез прилагането на тези дейности се цели:</p> <p>Стабилизиране или увеличаване на популациите на птици в земеделските земи от орнитологично значениеПоддържане на екологичните условия (хранителна база, подслон, места за размножаване и т.н.) за Царския орел, ливадния блатар, белоопашат мишелов, червенонога ветрушка, червеногърбата сврачка, както и за престоя им по време на миграция и зимуване назируващите видове гъски у нас;</p> <p>Поддържане или възстановяване на мигриращите и зимуващите популации на диви птици, особено на световно застрашените видове гъски.</p> <p>Опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска в най-важните места на концентрация и зимуване, осигурявайки й достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Октомври – Февруари);</p> <p>Превенция / намаляване на безпокойството на червеногушата гъска по време на зимния период;</p>			
Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ)	<p>Агроекология и климат Мярка XXX Член 29 от Регламент на Съвета [...] Член XX от Регламент на Комисията [...]</p> <p>Обосновка България е страна с изключително богато биоразнообразие, ландшафт и природни ресурси. Полу-естествените тревни площи са една от най-ценните екосистеми в селскостопанския ландшафт. Те са резултат от многогодишните земеделски практики на използване на затревените площи за паша, за сено, или за комбинирано използване.</p> <p>Опазването и възстановяването на естествените пасища и ливади, може да допринесе съществено за запазването и подобряването на популацията на птиците обитаващи земеделските земи. Управлението на генетичните ресурси, чрез подкрепа за опазване на местни породи животни, запазване на почвеното плодородие и водните ресурси, ограничаването на почвено-деградационните процеси осигуряват устойчивото развитие в земеделието. Дейностите за Агроекология и климат са от решаващо значение за насърчаване на икономическия растеж и развитие на селските райони и за подобряване на устойчивостта, конкурентноспособността, ресурсната ефективност и екологичните показатели на земеделските стопанства, както и за намаляването на парниковите газове на цялото земеделско стопанство.</p> <p>Какво е новото в сравнение с периода 2007 – 2013 г.</p> <p>Мярка „Агроекология и климат” е продължение на мярка „Агроекологични плащания” от ПРСР 2007-2013 г., като ще заимства резултатите от успешно приложените дейности и знания, натрупани по отношение на дългосрочното планиране на агроекологичните практики.</p> <p>В настоящия програмен период ще бъдат предложени нови дейности, свързани с опазване на генетичното разнообразие на устойчиви сортове растения и местни генетични ресурси в животновъдството, предвижда се по-рестриктивно прилагане на сентбооборотни практики, както и промени в прилаганите дейности, с цел по-ефективно достигане на приоритетните цели от една страна и отговарящи на интересите на земеделските стопани от друга страна.</p> <p>Основната цел</p> <p>Основната цел на мярката е да насърчи земеделските стопани да извършват земеделската си дейност по начин,</p>	Екип 3		

	<p>който осигурява положителен принос за околната среда и климата и опазването на биологичното разнообразие на Планетата.</p> <p>Специфични цели</p> <p>Специфичните цели за подпомагането на земеделските стопани, участващи в мярката, са насочени към: Повишаване на знанията на земеделските стопани за екологосъобразни земеделски практики и устойчивото управление на земеделските стопанства; Съхраняване на генетичното разнообразие чрез подкрепа за опазването и развитието на местните генетични ресурси в животновъдството; Опазване на биоразнообразието чрез насърчаване на опазването на земеделски земи с висока природна стойност; Запазване на почвените и водните ресурси, включително в районите, които са засегнати от силна ерозия или са застрашени от замърсяване с нитрати от селскостопански източници (напр. нитратно уязвими зони). Опазване и съхраняване на полу-естествени местообитания; Опазване и съхраняване на защитени видове; Насърчаване към пасищно отглеждане на животните.</p> <p>Принос към приоритетните цели</p> <p>Приоритет 6: Насърчаване на социалното приобщаване, намаляване на бедността и икономическото развитие в селските райони: Улесняване на разнообразието, създаването и развитието на малки предприятия и разкриването на работни места; Стимулиране на местното развитие в селските райони;</p> <p>Обхват Мярката се състои от 4 под-мерки, които обхващат специфичните цели, посочени по-горе: Въстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС); Въстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС 1); Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи в орнитологично важни места (ВПС 4).</p> <p>Контрол на почвената ерозия.</p> <p>3. Опазване и развитие на местните генетични ресурси в животновъдството и сортове растения., 3.1. Опазване на местните генетични ресурси в животновъдството 3.2. Опазване на застрашени от изчезване местни сортове, важни за селското стопанство;</p> <p>4. Традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм).</p> <p>Продължителност на ангажиментите Кандидатите за подпомагане поемат ангажимент да прилагат избраната от тях дейност за период от пет последователни години. Бенефициенти Бенефициенти по мярката могат да бъдат: земеделски производители (физически и юридически лица и еднолични търговци).</p> <p>Комбиниране на направленията:</p> <p>Бенефициентът не може да комбинира агроекологичните дейности.</p>			
--	---	--	--	--

	<p>Общи изисквания към кандидатите (базови изисквания)</p> <p>Всички земеделски стопани (физически лица, еднолични търговци или юридически лица), които участват в мярката, трябва да поемат задължение да прилагат избраните агроекологични дейности за срок от пет до седем последователни години;</p> <p>Да бъдат регистрирани в ИСАК;</p> <p>Да спазват на територията на цялото стопанство или в животновъдния обект правилата за кръстосано спазване (законоустановените изисквания за управление), одобрени със Заповед № РД09-1102 от 08.08.2012 г. на Министъра на земеделието и храните</p> <p>условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние, одобрени със Заповед № РД 09-293/04.05.2007 на Министъра на земеделието и храните и всички нейни изменения в съответствие с чл. 5 и Приложение 1 на Регламент (ЕО) ...../2013</p> <p>минимални изисквания за употребата на торове и продукти за растителна защита;</p> <p>други задължителни изисквания, установени от националното законодателство.</p> <p>Ако настъпят промени на изискванията по т. 3 и бенефициентът не приеме тези изменения, задължението му се прекратява и, в съответствие с чл. .... на Регламент (ЕО) № ....., не се изисква възстановяване на полученото до момента финансово подпомагане.</p> <p>Да водят дневник (регистър) на стопанството като доказателство за всички земеделски дейности извършвани в земеделските земи, предмет на поетото 5-годишно задължение.</p> <p>Минимална площ за участие в агроекологичната мярка е 0,5 ха. От това изискване се допускат следните изключения:</p> <p>За направление Традиционни практики за сезонна паша(планински пасторализъм) минималната площ трябва да се определя според максималната гъстота на добитъка от 2 животински единици/ха от всички животни в стопанството (не само на редките породи) или в съответствие с планове за управление на Националните паркове.</p> <p>Под-мярка 3. Опазване на застрашени местни сортове растения и местните генетични ресурси в животновъдството.</p> <p>4.1. Опазване на местните генетични ресурси в животновъдството</p> <p>Цели:</p> <p>-Поддържане на генетичните ресурси чрез увеличаване броя на животните за разплод от местни и автохтонни породи, попадащи под праговете равнища, определени в Приложение №4 към чл.27, параграф 4 от Регламент1974/2006г..</p> <p>-Подпомагане на местните генетични ресурси в животновъдството, които са добре адаптирани към суровите условия на планинското земеделие и имат потенциала да изиграят важна роля в поддържането на традиционните системи за паша в планинските и полу-планинските райони.</p> <p>Подпомагане на генетичните ресурси, естествено адаптирани към местните и регионални условия;</p> <p>-Опазване и развитие на националните генетични ресурси в животновъдството.</p> <p>За опазване и развитие на националните генетични ресурси в животновъдството се използват методите <i>ин ситу (in situ)</i> и <i>екс ситу (ex situ)</i>.</p> <p>Деятностите и плащанията за опазване и развитие на националните генетични ресурси в животновъдството могат да включват:</p> <p>а) ин ситу опазване</p>			
--	--	--	--	--

	<p>Подпомагане отглеждането на местни и автохтонни породи и популации попадащи под праговите равнища определени в Приложение IV към чл.27, параграф 4, от Регламент(ЕО) №1974/2006г</p> <p>реализиране на дългосрочни развъдни програми за in-situ съхраняване на местните генетични ресурси в животновъдството;</p> <p>разработване на целеви проекти, както и предприемане на действия за възстановяване на изчезващи и застрашени от изчезване местни породи и популации и/или тяхното повторно интродуциране в естествените им ареали;</p> <p>разработване и реализиране на целеви проекти, свързани със събирането и характеризирането на качеството на продуктите от местни генетични ресурси в животновъдството за нуждите на развъдната дейност, поддържане на веб-базирани описи на генетичните ресурси, които в момента са запазени <i>in situ</i>;</p> <p>стимулиране на използването на генетичен материал (включително млади животни за разплод) от местни и автохтонни породи.</p> <p>б) екс ситу опазване</p> <p>реализиране на програми за екс ситу – ин витро (in vitro) опазване, което включва:</p> <p>реализиране на целеви проекти, свързани със съхраняването, характеризирането, доказването на произхода, събирането и използване на генетичен материал от националните генетични ресурси в животновъдството, включително веб-базирани описи и бази данни на генетичните ресурси, които в момента са запазени <i>ex situ</i>;</p> <p>разработване и реализиране на програми за екс ситу – ин виво (in vivo) опазване, което включва създаване и поддържане на резервати за отглеждане на изчезващи и застрашени от изчезване местни породи (по класификацията на ФАО)</p> <p>създаване и поддържане на резервати за защита и отглеждане на ценни в генетично отношение животни при възникване на епидемии природни бедствия, аварии и др.</p> <p>Съгласувани действия: действия за насърчаване на обмена на информация за съхранението, характеризирането, събирането и използването на генетичните ресурси в животновъдството на ЕС между компетентни организации в държавите-членки;</p> <p>Съпътстващи действия: информация и разпространение на информация;.</p> <p>Деятелността ще се прилага на територията на Р. България.</p> <p>Списъкът на местните генетични ресурси в животновъдството и техният развъден статус е представен в Анекс....., Приложение .....от ПРСР 2014-202 г.</p> <p>Изисквания към кандидата при управление на дейността:</p> <p>-Ще се прилагат следните изисквания за управление:</p> <p>Забранява се кръстосване на животните в подпомаганите стада;</p> <p>Допуска се кръстосване на бракувани женски животни, по решение на Развъдната асоциация или Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ)</p> <p>-Подпомагат се чистопородни животни, които имат зоотехнически сертификат за говеда, биволи, овце, кози, свине и птици, а за еднокопитни животни - идентификационен документ (паспорт) за регистрирано еднокопитно, издадени съгласно Закона за животновъдството.</p> <p>Всички животни за разплод са вписани в родословната книга за породата и са налични записи, в съответствие с развъдната програма и националното законодателство.</p> <p>Всички животни за разплод са включени в регистрите на развъдните стада и мъжките разплодни животни, поддържани от ИАСРЖ съгласно чл. 18, ал.6 от Закона за животновъдството;</p> <p>Спазване на развъдната програма за съответната подпомагана порода</p> <p>Водене на дневник за продажбите и закупуването на всички животни от подпомаганата порода във фермата</p> <p>Уведомяване и получаване на писмено разрешение от съответната развъдна организация или от ИАСРЖ преди клане или продажба на всяко животно, подпомагано с плащания по тази под-мярка</p>			
--	--	--	--	--

	<p>При използване на пасища се поддържа гъстотата на животните на не повече от 2ЖЕ/ха за всички животни в земеделското стопанство</p> <p>От прилагането на това направление се очаква да се съхрани генофондът на местните и автохтонни породи и опазването на тяхната чистопородност, което е предпоставка за развитие на устойчиво производство, оптимално използване на природните ресурси и укрепване на местните общности.</p> <p>Под-мярка 4: Традиционни практики за сезонна паша на животните (Пастаролизъм) Цели: Подкрепа на традиционните практики на сезонна паша на животните в полу-естествените пасища с висока природна стойност в определените планински райони, използвайки традиционни методи за отглеждане на животните; Превръщане на пашата в средство за опазване и поддържане на местообитанията и видовете във високопланинските райони ; Да се насърчи използването на високопланинските пасища от местни и автохтонни породи животни, адаптирани към тези условия; Насърчаване използването на каракачански и български овчарски кучета като ефикасен и екологосъобразен метод за защита на домашните животни от нападение на едри хищници (вълци, мечки, чакали и рисове); Да се съхрани биоразнообразието в специфичните планински райони;</p> <p>Дейността се прилага на всички Национални паркове на територията на България – Централен балкан, Рила и Пирин.</p> <p>Изисквания към кандидата при управление на дейността:</p> <p>Земеделски стопани, физически или юридически лица, които притежават тревопасни животни (овце, говеда или коне) и имат годишно разрешително за паша, издадено от собственика на високопланинските пасища (напр. дирекциите на националните паркове). Препоръчват се договори за минимален период от 5 години, но могат да се приемат и разрешителни с по-кратки срокове, като рискът е за сметка на бенефициента. Пряк бенефициент е онзи, който е получил от дирекцията на националния парк разрешително за паша на неговата територия; Земеделският стопанин трябва да притежава най-малко или 50 овце, или 10 говеда, или 10 коня .1 ЖЕ може да допринесе за правилното изпасване на 1 ха планинско пасище и плащането ще се предоставя за спазване на съотношението: 1 ЖЕ/ха; Земеделският стопанин трябва да поддържа дневник на бракуваните животни; Земеделският стопанин трябва да пасе животните си на определените планински пасища най-малко 3 месеца от годината (напр. в периода май – октомври). Възможни са и по-кратки периоди, в зависимост от сезонните условия (напр. късна пролет и късна есен); Земеделският стопанин трябва да притежава най-малко две кучета за опазване на животните от нападения на хищници. Реалният брой на кучетата трябва да бъде пропорционален на общия брой овце или говеда, които трябва да бъдат охранявани. Двойка кучета могат да охраняват стадо от 100 овце или 30 говеда, като за всеки допълнителни 100 броя овце или 30 броя говеда е необходимо по още едно куче; Кучетата трябва да са напълно приобщени към стадата и ги следват неотлъчно; За получаване на допълнителното компенсаторно плащане за паша с каракачански и български овчарски кучета, кучетата трябва да притежава „Родословен зоотехнически сертификат”, издаден от призната развъдна организация; Стопаните не трябва да кръстосват кучета, подпомагани по тази под-мярка (ще се подпомагат само чистопородни кучета). Те трябва да водят дневници за закупуването и продажбата на всички кучета.</p> <p>Нива на подпомагане Нивата на плащане са посочени в таблиците за всяко агроекологично задължение.</p>			
--	---	--	--	--

	<p>Във всеки случай, подпомагането не може да надхвърля максимално допустимите нива, определени в Приложение 1 на Регламент ...../ 2013 г.:</p> <p>за едногодишни култури - 600 евро/ха; за многогодишни култури - 900 евро/ха за друг начин на земеползване - 450 евро/ха; за застрашени от изчезване местни и автохтонни породи - 200 евро/ЖЕ.</p>		<p>Приема се редакцията в текста</p> <p>Не се приема</p> <p>Не се приема</p>	<p>Съгласно чл.28, от Рег. 1305/2013 «условия, приложими към ангажиментите за отглеждане на местни породи, които са заплашени от изчезване в животновъдството.» т.е подпомагането е насочено към запазване на застрашени от изчезване местни породи животн</p> <p>Подпомагането по мярката е компенсаторно и не предполага отпускане на средства за извършване на инвестиции и меки мерки.</p>
--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

			Приема се	
			Приема се частично	Предвижда се подпомагане само на селскостопански видове животни, които да се отглеждат чрез свободна паша.

			Приема се	
			Приема се	
<p>Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ)</p> <p>Национален съюз на земеделските кооперации в България (НСЗКБ)</p>	<p>1. Приоритизиране на проекти, представени от земеделски кооперации</p> <p>В мярката по чл. 18 „Инвестиции във физически активи”, подмярка „Инвестиции в земеделските стопанства”, в частта „Критерии за оценка на проектите”, към проектите, на които ще бъде предоставен приоритет, наред с „проекти, предоставени от млади земеделски производители”, на същия ред да се добави и „проекти, представени от земеделски кооперации.”</p> <p>Мотиви за предложение 1: Кооперациите в Република България са регистрирани и функционират по общ за тях закон – Закон за кооперациите. Съгласно чл.1 от този закон „кооперацията е сдружение на физически лица с променлив капитал и с променлив брой членове, които чрез взаимопомощ и сътрудничество осъществяват търговска дейност за задоволяване на техните икономически, социални и културни интереси. Кооперацията е юридическо лице.”</p> <p>Важното е, че българската производствена земеделска кооперация е колективно земеделско стопанство, истински кооператив от дребни собственици, чиято земя се обработва колективно, с колективни средства за производство, която с колективно решение разпределя и доходите, колективно се понасят и загубите.</p> <p>Подпомагайки кооперацията, програмата подпомага всички нейни членове, които са от 100-200 до 2500 души. Не случайно чл.1 „а” на Закона за кооперациите гласи: „Държавата може да подпомага и насърчава кооперациите в тяхната дейност при условия и ред, определени в съответните специални закони.” Още повече, че кооперациите са 0,3% от всички земеделски стопанства и това няма да наруши баланса между тях. То ще стимулира привличането на нови член кооператори, т.е. ще способства за постигане на тематични цели № 3,8 и 9, съгласно чл.9 от общия Регламент на ОСР.</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. В анализа за нуждите на ПРСР са очертани основните приоритети в рамките на бъдещата ПРСР. Включеният приоритет не е изведен като такъв в анализа. Допълнително ще бъде анализирана възможността за приоритизиране на посочената група</p>
Българска асоциация за лизинг (БАЛ)	<p>Предложение за допълнение в текста:</p> <p>1. В допустими разходи:</p> <p>Изграждане, придобиване и подобрения на недвижимо имущество, включително чрез лизинг;</p> <p>- Закупуване на нови машини, съоръжения и оборудване, включително компютърен софтуер до пазарната стойност на активите, включително чрез лизинг; - да се даде определение на „пазарна стойност”.</p> <p>- Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги;</p> <p>- Закупуване на ноу-хау, патенти права и лицензи, търговски марки и процеси необходими за изготвяне и изпълнение на проекта, включително чрез лизинг.</p> <p>2. В недопустими разходи:</p> <p>Разходи за обикновена подмяна и поддръжка;</p> <p>- Разходи възникнали при изпълнение на договори за лизинг, извън нетната цена</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. Пазарна стойност е понятие използвано в Регламент 1305/2013, което се използва и в настоящия програмен период. УО счита, че при прилагането на различни системи за контрол на основателността на разходите не съществува риск от липсата на подобно определение. Приложимите контролни механизми ще бъдат уточнени в относимото национално законодателство. В Регламента не е предвидена възможност за лизинг при разходи за ноу - хау и др.</p>

	<p>на активите, разходи за застраховки, разходи за лихви, неустойки и такси;</p> <p>3. В интензитет и размер на помощта: Финансовата помощ е в размер на 50% от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи; Размерът на финансовата помощ се <u>увеличава с 20%</u> (да се коригира на 20 пункта) в следните случаи: ..... В противен случай вместо 70% ще има основание да се изплащат 60% субсидия.</p> <p>4. Да се предвидят специални заседания и да се сформира отделна група, в която да се обсъждат възможностите за ефективно финансиране на одобрените проекти, включително чрез създаване на допълнителни инструменти с участието на МЗХ и ДФЗ (гаранционни и др.), които да облекчават процеса на кредитиране както от страна на банките, така и на финансовите институции, с цел да се избегнат трудностите, констатирани в досегашния програмен период и да се осигури по-пълно и своевременно усвояване на бюджетите. Това предложение се оформи по време на дискусиите и получи подкрепа от редица участници.</p>			<p>2. Препоръката се приема частично. Подробни детайлни ограничения ще бъдат предвидени в националното законодателство.</p> <p>3. Препоръката се приема. Предложението е отразено в текста на мярката.</p> <p>4. Допълнително ще бъде дискутирана възможността и механизмите за стартирането на подобни инструменти и сформирането на работни групи за целта.</p>
	<p>Подкрепяме изказаните по време на дискусиите мнения, че тази мярка <u>не следва да се прилага</u>. /Хуманно отношение към животните чл.34/ Мотиви: Схемата касае обезщетяване за „доброволно поети ангажменти, надхвърлящи” изискванията. Тези суми да бъдат предвидени за обезпечаване прилагането на други мерки. В този смисъл подкрепяме изцяло становището на БТПП</p>	<p>Екип2</p> <p>Мярка „Хуманно отношение към животните“</p>		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
<p>Асоциация на земеделските производители в България (АЗПБ)</p>	<p>1. С цел правилното и обективно прилагане на мярката е необходимо точно формулиране на някои от използваните определения, които оказват влияние на допустимостта на определени инвестиции и върху размера на финансовата помощ, която ще бъде предвидена, например: „първа продажба” и „първичен производител”. Също така конкретни предложения за „обикновена подмяна”, като се вземе предвид сега действащата дефиниция, като към нея се добави и изискване</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. Препоръката се приема. Към текста на мярката са включени и прецизирани приложими определения. Друга част от необходимите за прилагането на мярката определения ще бъдат представени на по - късен етап в</p>

	<p>свързано с увеличение мащаба на съответното стопанство /напр. увеличение на обработваемите площи, увеличение на обема на произведената продукция и др./ Асоциацията е на мнение, че е задължително да бъдат предоставени и дефиниции за „област” и „устойчива заетост”, включително „енергийна ефективност” и „иновации на ниво стопанство”, липсата на каквито доведе до значителни затруднения сред бенефициентите и администрацията през настоящия програмен период. Също така е добре да бъде представено уточнение относно „области с по – ниско ниво на получената подкрепа” и „суровини от местни производители” включени в частта „Приоритети”.</p> <p>Включването на конкретни определения за нуждите на мярката и правилното дефиниране на съществуващите ще позволи в бъдеще по лесно прилагане на различните видове подпомагане и ще намали риска от субективност при административните проверки по заявленията на бенефициентите. За тази цел е необходимо Управляващия орган да представи разяснения и предложи конкретни дефиниции за определени термини използвани в мярката</p> <p>2. В допустими разходи предлагаме следния текст:</p> <p>Разходи за ноу-хау, придобиване на патенти права и лицензи, разходи за регистрация на търговски марки и процеси необходими за изготвяне и изпълнение на проекта”</p> <p>В недопустими разходи следното допълнение:</p> <p>„Разходи извършени преди подаването на заявление за финансиране от страна на бенефициента независимо дали всички свързани плащания са направени или не, с изключение на разходите за предпроектни проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги”.</p> <p>3. В частта „Критерии за допустимост” по отношение на допустимите кандидати земеделски производители и заложените в изисквания за стандартен производствен обем не по – малко от 8 000 евро, е важно да се обърне внимание на новорегистрирани земеделски производители, които искат да развият земеделска дейност, но поради липсата на история и мащаб на стопанството е невъзможно да достигнат минималния стандартен производствен обем от 8 000 евро.</p> <p>4. АЗПБ изразява мнение, че с цел да се стимулира земеделското производство в съответствие с приоритетите в мярката следва <u>да се даде възможност на тези земеделски производители /ЮЛ/ да не са задължени да покриват минималния стандартен производствен обем от 8 000 евро в случай, че имат намерение да развият дейността си в някой от приоритетните за мярката сектори и инвестицията, която се извършва е на територията на селски район</u>. Считаме, че по този начин ще се отговори и на амбицията за осигуряване на устойчива заетост и подишване на заетостта в селските райони на страната.</p> <p>5. В частта групи производители:</p> <p>„Инвестициите следва да са свързани със земеделска дейност на членовете на организацията, която се явява и основна за организацията”.</p> <p>Кандидатите следва да представят бизнес план, доказващ подобряване на ~~цялостната~~ земеделската дейност на земеделските стопанства на членовете и основна за организацията чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности подробно описани в представения бизнес план.</p>			<p>приложимото национално законодателство.</p> <p>2. Препоръката се приема.Предложението е отразено в текста на мярката.</p>
--	--	--	--	--

	<p>6. Да се предостави разяснение или да се уточни текста във връзка с текстовете свързани с ограничение на допустимите разходи в зависимост от вида на подкрепата по отделните под - мерки и наличие на избрани за подкрепа сектори.</p> <p>7. В частта бенефициенти за под – мярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията” да се уточнят и прецизират втората група бенефициенти.</p> <p>8. В частта бенефициенти за под – мярка „Инвестиции в инфраструктура” да се прецизират и уточнят видовете бенефициенти. Също така де се прецизират посочените приоритети с цел по – голяма яснота.</p>			<p>3. Препоръката се приема. Предложението е отразено в текста на мярката.</p> <p>4. Покрива се с точка 3.</p> <p>5. Препоръката се приема. Предложението е отразено в текста на мярката.</p>
--	--	--	--	---

				<p>6. Предложението е отразено в текста на мярката.</p> <p>7. Препоръката се приема. Дискутирано в рамките на проведената фокус групата по мярката.</p> <p>8. Препоръката се приема. Дискутирано в рамките на проведената фокус групата по мярката.</p>
	<p>1. АЗПБ изразява мнение, че така предложените текстове на проекта на мярката е удачно да бъдат прецизирани, с цел облекчаване на условията за допустимост на самите кандидати, а също така и на членовете на организацията. От гледна точка на изводите в анализа насочени към необходимостта от сдружаване и възможността за подпомагане на колективни инвестиции АЗПБ смята, че следва да бъдат облекчени в значителна степен изискванията наложени в мярката, което ще позволи ефективно прилагане на мярката, каквото не беше постигнато в периода 2007 – 2013 г.</p> <p>2. АЗПБ счита също така, че трябва да бъдат уточнени по ясно възможностите за подкрепа на организации на производители и съответно групи производители, а също така и Финансовите условия по мярката.</p> <p>АЗПБ изразява мнение, че така предложените текстове на проекта на мярката припокриват в голяма степен прилаганата към настоящия момент държавна помощ /плащането е за сметка на НБ/ за секторите „птицевъдство” и „свиневъдство”, които в последните години успяха да постигнат изискванията на ЕС по отношение на хуманно отношение към животните, включително чрез инвестиционна подкрепа в рамките на настоящата ПРСР. От друга страна включването на мярката в бъдещата ПРСР ще осигури допълняемост по отношение на подкрепата за тези сектори в периода 2007 – 2013 и изпълнение на един от основните приоритети посочен в анализа – сектор „животновъдство”, чрез средства от ЕЗФРСР, а не от НБ. Управляващия орган трябва да анализира възможността за включването и на други сектори, които отговарят на общата рамка заложена в проекта на регламент за развитие на селските райони, а също така да се извърши и необходимия анализ за точно определяне на нивата на подпомагане за отделните дейности.</p> <p>1. Считахме, че така предложените текстове на проекта на мярката е удачно да бъдат систематично подредени по под мерки /бенефициенти, допустими дейности, ниво на подпомагане и т.н./, което ще предостави по – добра проследяемост и яснота в текстовете на общата мярка.</p>	<p>Екип 2 Мярка „Създаване на организации на производител ите“</p> <p>Екип 2 „Хуманно отношение към животните“</p>		<p>1. Предложението е отразено</p> <p>2. Предложението е отразено</p>

	<p>2. Предложението на АЗПБ е при структуриране текстовете да се анализира възможността от за отпадане на някои от текстовете свързани с изисквания към кандидатите, проектите, допустими разходи и бизнес план, като същите в последствие по-подробно да бъдат посочени в национално законодателство, на базата на което ще се отпуска финансирането.</p> <p>3. Финансовите условия по под – мярката следва да бъдат прецизно определени, като нивото на подпомагане и размера на отделните плащания към кандидатите, е удачно да бъдат съобразени с развиваната от кандидатите дейност, а също така и с приоритетите по сектори очертани в предоставения анализ на членовете на Тематичната работна група.</p> <p>4. По отношение на под-мярката включваща подкрепа за стартова помощ за неземеделски дейности АЗПБ, счита че е удачно да се предоставят разяснения и уточнения по отношение на допустимите дейности и налице ли е възможност за допълняемост или разграничаване с подпомагането насочено към развитие на неземеделски дейности в селските райони, включително финансовите параметри за предвидените два вида подпомагане за неземеделски дейности. По отношение подпомагането на неземеделски дейности /от микро предприятия и земеделски производители/ в селските райони смятаме за целесъобразно определянето на различни финансови условия за различните видове инвестиции, което на практика ще ограничи възможността за повтаряне на някои порочни практики маркирани в настоящия период по ПРСР.</p> <p>5. От гледна точка подпомагането на земеделски производители за развитие на неземеделски дейности АЗПБ изразява мнение, че изискванията към кандидатите по тази под-мярка следва да са синхронизирани с изискванията към земеделските производители по мерките, които предоставят подпомагане за развитие на земеделските им стопанства и преработката на земеделски продукти. По този начин ще се осигури подпомагане за неземеделски дейности в селските райони за реални земеделски производители.</p>	<p>Екип 2 „Създаване на стопанства и предприятия”</p>		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
--	---	--	--	---

				<p>1. Отражено!</p> <p>2.В текста на мярката се залагат основните изисквания. Дефиниции и пояснения ще бъдат включени в нормативните актове за прилагане на мерките.</p> <p>3.Обособяването на различно подпомагане в зависимост от дейността ще затрудни изключително прилагането на мярката</p> <p>4. В рамките на двете мерки допустимо е развитието на неземеделски дейности. Важно изискване за стартовата помощ , което я различава от инвестиционната помощ е дейността да е нова за кандидата, докато в рамките на инвестиционната мярка е допустимо развиване на съществуващ бизнес. В стартовата помощ допустими са текущите разходи и част от помощта се изплаща в началото, с което се</p>
--	--	--	--	--

				<p>преодолява основния проблем на кандидатите за намиране на финансов ресурс за изпълнение на инвестицията или осигуряване на банкова гаранция за аванс по отношение на инвестиционната мярка.</p> <p>5. Приема се частично.В мярката е включено условие за наличие на 8000 евро стандартен производствен обем.</p>
Национална асоциация на зърнопроизводителите (НАЗ)	<p>1. Няма ясна дефиниция за „Иновации“ на ниво стопанство</p> <p>2. Няма ясна дефиниция за „обикновена подмяна“</p> <p>3. Няма дефиниция и критерии за опазване на околната среда като иновации и енергийна ефективност</p> <p>4. Необходима е по-голяма детайлност по отношение на СПО (стандартен производствен обем).</p> <p>5. Критерии за допустимост за ФЛ и ЮЛ: т. 3. „Кандидатите, юридически лица следва да докажат доход от земеделска дейност и/или участие и подпомагане по схемата за единно плащане на площ“ - дохода от земеделска дейност или подпомагането по схемата за единно плащане на площ, следва да е съобразен с размера на стопанството, което кандидатства за подпомагане</p> <p>6. Критерии за допустимост за групи производители – липсва изискване за стандартен производствен обем за всеки от участниците и общо. Също така – липсва и изискване за доход или подпомагане по СЕПП</p> <p>7. Проектите на млади земеделски производители – следва да се въведат критерии за избягване на изкуственото разделяне на стопанства. Например – участие по СЕПП през предходната година с поне 50% от размера на стопанството, с което се кандидатства по ПРСР. Ако е само животновъд – поне 50% от животните да са били регистрирани в обект на кандидата през предходната година</p> <p>8. проекти изпълнявани в области с по – ниско ниво на получената подкрепа – как и кога ще бъде извършена оценката за нивото на получената подкрепа?</p> <p>9. проекти свързани с осигуряване на устойчива заетост – дефиниция за устойчива заетост?</p> <p>10. инвестиции за иновации на ниво стопанство/предприятие – дефиниция на иновация и как ще бъде оценено, че касае цялото стопанство/предприятие?</p> <p>11. проекти за производство и преработка на биологични суровини и продукти, включително такива свързани с изпълнение на агроекологични ангажменти – такива на практика са всички проекти по мярката. Ако има приоритизиране, на тези свързани с агроекологичните ангажменти, то текста следва да бъде преработен.</p> <p>12. проекти за постигане изискванията на стандартите на Общността и свързани с опазване на околната среда – следва да бъде въведена по-точна дефиниция – например – приоритет се дава на проекти, за въвеждане на практики за по-добро управление на торовете в нитратно уязвимите зони</p> <p>13. проекти за инвестиции за производство и преработка на „Етерично - маслени и медицински култури“ и проекти за инвестиции за производство и преработка на „Технически култури“ - задължително е да има анекс с детайлно изброяване на</p>	Екип 2 Мярка „Инвестиции във физически активи“	<p>Предложения по точки 1, 2 и 3 се приемат. Ще бъдат предложени дефиниции за съответните понятия, които да бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>4. Препоръката по точка 4 се приема. По отношение на СПО детайли ще бъдат предоставени в националното законодателство, с цел по лесна актуализация. За кандидатите ще бъде достъпна информация за определяне на размера на стопанствата, с които имат намерение да кандидатстват.</p> <p>5. Към настоящия момент не се предвижда в текста на мярката да се поставят конкретни стойности за доход от земеделска дейност. Допълнителни условия могат да бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>6. Групите производители са отделен бенефициент, като УО предвижда да се разглеждат като едно цяло, а не като индивидуални членове вътре в групата. УО счита, че изискванията поставени в мярката покриват изискванията на Регламента.</p> <p>7. Към настоящия момент не се предвижда в текста на мярката да се правят допълнителни ограничения за проекти представени от млади земеделски стопани. Допълнителни</p>	

	<p>културите, които попадат в тези групи</p> <p>14. би следвало да се дава приоритет на проекти, свързани с обновяването на машини и технологии, за изпълнение на агроекологични ангажменти и от предходната програма. В този случай, определянето на допустимостта и размера на разходите, да бъде базирано на съответните поети ангажменти.</p> <p>15. По отношение на интензитета на помощта – отново има приоритизиране на младите фермери и колективните проекти (това е предвидено и в регламента), но в тази връзка може би не е необходимо тези проекти да се получават предимство 2 пъти – при оценката и при финансирането</p> <p>16. Допустимите инвестиции да са обвързани с исторически показатели, например: размер стопанство, брой животни, доходи и др.</p> <p>17. Да се даде ясна дефиниция за малко стопанство!</p> <p>18. В приоритети както и в критериите за оценка липсва българското зърнопроизводство, както и проекти, свързани с необлагодетелствани райони</p> <p>19. При интензитета и размера на помощта се допуска прекалено надграждане.</p> <p>20. Подмярка „Преработка“ Допустими бенефициенти - Предприятия /публични предприятия/ и предприятия управляващи земя свързани с преработка/маркетинг/развитие на продукти включени в Приложение I – това понятие е твърде общо. Предприятията, управляващи земя и свързани с преработка/маркетинг/развитие на продукти от Приложение I са земеделските производители. Какво се има предвид с тази дефиниция?</p> <p>21. Коментарите по приоритизирането са същите, по отношение на критерия „проекти, използващи изцяло суровини от местни производители“ - следва да се уточни дали не влиза в противоречие с принципите на единния пазар на общността и защитата на конкуренцията в рамките на ЕС</p> <p>22. Подмярка „Инфраструктура“ Допустимите инвестиции са описани твърде общо, липсват дефиниции (напр. „Инвестиции свързани с комасация на земята“ - какво се включва тук? (закупуване на земи, изграждане на пътна инфраструктура, държавни и нотариални такси при прехвърляне на собственост...)). Създаването на планове за инвестиционно проектиране само по себе си не би могло да бъде обект на финансиране, освен план, следва да има проект и съответно изпълнен обект</p> <p>23. Приоритети за финансиране – не са предоставени конкретни измерители и методика за определяне на районите с предимство</p> <p>24. Подмярка „Непроизводствени инвестиции“ - предложеният текст за допустимите инвестиции е превод от регламента. Тук следва да се изброят приложимите за българските условия инвестиции в непроизводствени активи – напр. изграждане на тераси, съоръжения за борба с ерозията, ветрозащитни пояси от местни видове и други, съобразени със особеностите на страната и законодателството по НАТУРА 2000 и земите с висока природна стойност. Допустимите кандидати и разходите са копирани от другите под-мерки. Наличието на бизнес план за непроизводствена инвестиция не е обосновано.</p>			<p>изисквания могат да бъдат посочени в националното законодателство.</p> <p>8. По отношение на критерия се визират области, за които е налице по – ниско от средното усвояване на средства. Ще бъде изготвен списък със съответните области.</p> <p>9. Предложението се приема. УО ще прецизира текста по отношение на устойчива заетост, като дефиниция част от националното законодателство</p> <p>10. Препоръката се приема. УО ще прецизира текстовете по отношение на определението. Прилагането на конкретните изисквания ще бъде разписано в националното законодателство.</p> <p>Предложенията по точки 11, 12 и 13 се приемат частично. Текста ще бъде прецизиран с цел по голяма яснота. Посочването на отделни групи култури и допълнителни дефиниции ще бъде включено в националното законодателство.</p> <p>14. Регламента насочва към мерките включени в същия. Възможността за разширяване на обхвата ще бъде обсъждана допълнително.</p> <p>15. Предоставянето на приоритет на този тип проекти е на база направения анализ. По – високия процент подпомагане е на база възможностите включени в Регламент 1305/2013.</p> <p>16. Основно изискване по мярката, е че допустимостта на конкретен проект се определя на базата на представен бизнес план, включително заложените за постигане цели. В мярката е посочено, че подкрепата се основава на капацитета на стопанствата.</p>
--	--	--	--	--

				<p>17. За нуждите на ПРСР се разработва отделна подпрограма за малки стопанства, в която е включена съответната дефиниция.</p> <p>18. Препоръката е приета частично. Определените приоритети са на база извършения анализ и стратегия. По отношение на необлаготелствание райони същите са добавени към текста на мярката.</p> <p>19. В рамките на възможностите съгласно Регламент 1305/2013 са приложени различни нива на увеличение на интензитета на финансовата помощ.</p> <p>20. Препоръката се приема. Прецизирани са текстовете с цел по – голяма яснота.</p> <p>21. Препоръката се приема. Прецизиран е текста на посочения критерии.</p> <p>По отношение на точки 22 и 23 УО ще прецизира текстовете и ще извърши допълнителен анализ с цел прецизиране и избягване на затруднения при подпомагане.</p> <p>По т. 22 – предложението на УО се основава на редица европейски документи, вкл. и национални, пряко свързани с устойчивото управление на водните ресурси съгласно РДВ (Рамкова директива за управление на водите 2000/60/ЕО, Планове за управление на речните басейни – 4 региона в страната, Планове за управление риска от наводнения, проекто планове свързани с риска от засушаване в страната. Предвид значимостта на комплексното управлението на водните ресурси, вкл. и в селското стопанство , липсата на планове, не позволява ефективното управление на водите, в страната (тази практика се прилага в целия свят при създаване и актуализация на</p>
--	--	--	--	---

				<p>инфраструктурата, преди изграждане особено на големите комплексни хидромелиоративни системи (големи означава с прехвърляне на води от едно поречие в друго, със сложни и скъпи инженерни съоръжения обхващат условно площ над 5000 дка. Тяхното изграждане е финансирано от държавата в миналото). Подготвят чрез планиране схеми на работа на комплекса от инженерни съоръжения и тръбопроводи/открити канали , определя се обезпечеността на водоизточника, начина на довеждане на водата до полето , оптимизира се параметрите и локацията на съответните основни съоръжения. Определящи са вида на отглежданите култури, процентно съотношение в сейтбооборота, както и правилно определения проектен и експлоатационен поливен режим.Това позволява да се избере правилно начина на напояване и съответната техника , като се съобрази не само с селскостопанските култури, но и с природоклиматичните дадености на съответната система. В последните години агроекологичните изисквания са неделима част от определяне параметрите, големината и управлението на напоителни, отводнителни и двойнодействащи системи.Процес ът на планиране е задължително условия за постигане на баланса между наличния воден ресурс, водопотреблението на културите, устойчивото използване на водите, ефективно управление на риска при засушаване и наводнение. УО се позовава на писмените становища и препоръки на представители в фокус групата.</p> <p>Инвестициите свързани с комасацията на земята включват изготвяне на планове и заплащане на държавни и нотариални такси, сервитутни ивици .</p> <p>24. Ще се прецизират текстовете с</p>
--	--	--	--	--

				цел по – голяма яснота. Подробна информация за допустими дейности и инвестиции ще бъде посочена в националното законодателство.
	<p>1. По принцип тези плащания трябва да останат само от националния бюджет.</p> <p>2. Не е ясен бюджета на мярката; не може изрично да са посочени на практика неземеделски индустрии като птицевъдството и свиневъдството, които са доминирани от няколко корпорации в България. Би трябвало да се извършват плащания за хуманно отношение към животните само за сектори като овцевъдство, козевъдство, говедовъдство и др. подобни. Като и тук трябва да има ограничен бюджет и строги критерии.</p>	<p>Екип2 Мярка „Хуманно отношение към животните“</p>		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
	<p>1. Би трябвало в чл.18 да се разпишат подробно приоритетите при критериите за оценка на проектите и този тип инвестиции.</p> <p>2. в т.4.4 Условия за допускане и приемливост на разходите да се обмисли минималния брой членове 4 бр. или например 2 бр. членове са достатъчно; трябва да отпадне изискването за юридически и физически лица; да се прецизират размерът на помощта и обема на годишната продукция.</p> <p>Недопустим е размер от 50 000 евро за спорната до сега стартова помощ за млади земеделски производители</p> <p>2. Недопустим е размер от 40 000 евро за инвестиции в неземеделски дейности като се има предвид практиката до сега да се купуват луксозни яhti и джипове</p> <p>3. При интензитета и размера на помощта се допуска твърде много надграждане</p> <p>4. „Ще има ли изискване за трудов договор?“</p> <p>И в предходната ПРСР и сега липсват каквито и да са SWAT анализи и оценки на ефекта от действието на мярката, устойчивост на създадените стопанства но млади фермери, обвързаност на проекта с реално направените разходи и последващ ефективен контрол.</p>	<p>Екип 2 Мярка „Създаване на организации на производителите“</p> <p>Екип 2 Мярка „Създаване на стопанства и предприятия“</p>		<p>1. Допълнително уточнение по предложението.</p> <p>2. Предложението е прието</p> <p>Предложението на този етап е нивото на финансиране да остане същото, а именно 25000 евро.</p> <p>По отношение на предложението касаещо обвързаността на проекта с реално направените разходи и последващ ефективен контрол ще бъде допълнително разгледан и анализиран след получаване на бележки от страна на ЕК.</p>
	<p>- Липсва анализ на сходни мерки от изтичащия период - усвоени/неусвоени средства, постигнати цели и т.н.</p> <p>- Никаква разлика в текстовете между отделните мерки - цели, задачи, ползи и т.н. са буквално copy/paste.</p> <p>- Основният акцент е върху малки стопанства и млади фермери.</p>	<p>Екип 1 Чл.15, чл.16 и чл. 36</p>	<p>-Приема се</p> <p>-Не се приема</p> <p>-Не се приема</p>	<p>-В текста се съдържа невярна оценка и няма конкретни предложения.</p> <p>-Не е ясно по кои мерки е</p>

	<p>Голяма част от коментарите бяха да се признават пътни разходи. Ако да - как точно да става това. Колко броя обучения да бъдат проведени на годишна база /това беше зададено от НАЗ като въпрос за коментар и препоръка/ без да са ясни критериите за това. Колко дневни да бъдат обученията и колко да е броят на нощувките.</p>		Приема се частично	<p>направената констатация.</p> <p>В редактирания тест на мярка 1 „Трансфер на знания“ има подробно описание на системата на ваучерите, която се предвижда за прилагане.</p>
	<p>Извършваните от експертите на Разплащателната агенция проверки са от голяма полза за МИГ, предвид големия натрупан опит в разглеждането на проекти и все още недостатъчният опит у екипите на МИГ. Във връзка с облекчаване на процедурите при одобрение на проекти към стратегиите за местно развитие се предлага в РА да бъде създаден отдел, който да бъде отговорен за разглеждането на проекти само по подхода ЛИДЕР. Госпожа Радева изрази притеснение от минималния размер на икономическите единици на стопанствата на земеделските производители по другите мерки от ПРСР 2014 – 2020 г., което може да създаде проблеми на кандидатстващите с проекти в рамките на подхода ЛИДЕР. Предлага се унифициране на процедурите за прилагане на СМР за всички МИГ през новия програмен период 2014 – 2020 г., което би улеснило администрирането на подхода ЛИДЕР.</p>	Екип 4	<p>Двете предложения са включени по-надолу в таблицата.</p> <p>Г-жа Радева от НАЗ е изп. Директор на МИГ Попово</p>	
Българска асоциация „Биопродукти“ (БАБ)	<p>1. Смятаме, че е необходимо да се направят уточнения в дефинициите За: „Инвестиции за обикновена подмяна“, „Колективни инвестиции“, „Стандартен производствен обем“ и „Иновация“</p> <p>2. На стр. 20, в Под мярка „Инвестиции в земеделски стопанства“, към последния тип инвестиция да се добави и/или възстановяване и да стане : Инвестиции за създаване и/или презасаждане и/или възстановяване на трайни насаждения, десертни лозя, медоносни дървесни видове за производство на мед и бързорастящи храсти и дървесни видове за производство на биоенергия</p>	<p>Екип 2</p> <p>„Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. Препоръката се приема. Допълнителни дефиниции ще бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>2. УО счита, че така посочения мотив по предложението, може да попадне в</p>

	<p>Мотиви по т. 2: Когато само част от насаждението е унищожено или не се е прихванало при първоначално засаждане, не е икономически обосновано да се унищожава цялото насаждение, за да може да се кандидатства с проект. В такъв случай след проверка би трябвало да се установи каква част от насаждението се нуждае от възстановяване и тази инвестиция да се подпомага</p> <p>3. На стр. 21 в раздел „Допустими разходи“ да се добави: създаване и/или презасаждане и/или възстановяване на трайни насаждения</p> <p>Мотиви по т. 3: Мотиви: Създаването и/или презасаждане на трайни насаждения е пропуснато като възможен вид разход /такъв, какъвто е записан в настоящата наредба по м.121/, а що се отнася за възстановяването – мотивите са описани по-горе.</p> <p>4.В раздел „Критерии за оценка“, относно приоритетните проекти, т.6 да се раздели на две, както следва:</p> <p>- Проекти за производство и преработка на биологични суровини и продукти,</p> <p>- Проекти, свързани с изпълнение на дейности по член 29;</p> <p>Мотиви по т. 4: Този запис е по-ясен и отправя към Чл.29 от регламента „Агроекология и климат“ и към биологичното земеделие. Така ще могат да се предвиждат различни по вид приоритети /например гарантиран бюджет или по-високи нива на оценяване/ за двата типа проекти според предварителния анализ и последващите анализи на изпълнението на бъдещата ПРСР.</p> <p>5. Да се добави още един приоритет: „Проекти за инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения съгласно член 33 и в зоните по Натура 2000 съгласно чл. 31“</p> <p>Мотиви по т. 5: Многократно в Анализа и в програмата е подчертана необходимостта от целенасочена подкрепа в необлагодетелстваните райони. По-долу е предвидена допълнителна подкрепа от 20 % за проекти в райони по чл.33, но ако няма предвиден приоритет по отношение на такива проекти, те могат да не бъдат изобщо одобрени в рамките на отделните приеми по програмата и в такъв случай няма да могат да се възползват от допълнителната подкрепа.</p> <p>6. По отношение на Под мярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията“ на стр. 26 в приоритети отново да бъде добавено: Проекти за инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения съгласно член 33 и в зоните по Натура 2000 съгласно чл. 31</p> <p>Мотиви по т. 6: Мотивите са сходни с по-горе изброените. Развитието на преработвателни предприятия в тези необлагодетелствани и в много случаи отдалечени райони, ще даде тласък и на производството на зеленчуци, плодове, етерично-маслени култури, за които те са подходящи предвид разпокъсаността на земята, наличието на много дребни собственици и невъзможността за крупно индустриално земеделие.</p> <p>7. На стр. 27 в раздел Интензитет и размер на помощта да се добавят следните</p>			<p>обхвата на дейностите по поддръжка и да попадне в обхвата на недопустими разходи по мярката.</p> <p>3. Препоръката се приема. Отражено е в частта „Допустими разходи“.</p> <p>4. УО счита, че предложения текст е по общ и по този начин се предоставя приоритет и за поети ангажменти в ПРСР 2007 – 2013. Допълнително се предвижда целево финансиране за биологично производство в рамките на подмярката</p> <p>5. Препоръката се приема . Текста е добавен към критериите за оценка.</p> <p>6. Допълнително ще бъде анализирано направеното предложение. В текста на мярката е включен приоритет за проекти в селски райони.</p> <p>7. Интензитета на финансовата помощ е определена в съответствие с Регламент 1305/2013.</p> <p>8. Допълнително уточнение.</p> <p>9. Предложението следва да бъде допълнително дискутирано по отношение бъдещото гарантиране изпълнението на приоритета</p>
--	--	--	--	---

	<p>типове проекти, които да получават 20 % допълнителна подкрепа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - За проекти, свързани с биологична преработка на продукция - Кандидати с интегрирани проекти и/или колективни инвестиции; <p>Мотиви по т. 7: Смятаме , че тези текстове не противоречат на регламента и предвидените там възможности за допълнителна подкрепа. В същото време е записана максимална подкрепа от 90 %, а е изброен само един тип проекти, за които се предоставят 20 % допълнително – т.е. тук има противоречие.</p> <p>Във анализа към ПРСР, както и в приетата наскоро Стратегия за развитие на биологичното производство, липсата на развити преработвателни предприятия е посочено като една от основните пречки за развитието на биологичното производство и реализирането на по-висока добавена стойност в страната.</p> <p>Допълнителният процент подкрепа за проекти, свързани с внедряването на биологични линии за преработка или изграждане на биологични преработвателни предприятия, ще даде тласък за развитието на биологична преработвателна индустрия, за затваряне на цикъла на производство и за прекратяване на икономически неизгодната практика да изнасяме биологични суровини и да внасяме готови биологични продукти на високи цени.</p> <p>8. По отношение на Подмярка „Инвестиции в инфраструктура“ на стр.29 в раздел Критерии за допустимост и оценка по отношение на Групи производители, да се уточни, че е необходимо групата</p> <p>производители да отговаря на второто и/или третото условие, само в случай че проектът е свързан с подобни дейности /хидромелиорация и др./</p> <p>На стр. 30 по отношение на приоритетите т. 2 да се измени, както следва:</p> <p>Проекти, свързани със развитие на зеленчукопроизводство и овощарство;</p> <p>Мотиви по т. 8: Смятаме, че това е по-коректен запис. Всички анализи отбелязват, че зеленчукопроизводството и овощарството не са достатъчно развити в страната като цяло, а не само в отделни области. Освен това няма изготвени списъци на области с развито зеленчукопроизводство и овощарство. Смятаме, че секторът трябва да бъде подпомогнат като цяло.</p> <p>9. Да се добави и следния приоритет:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти, свързани със развитие на биологично земеделие <p>Мотиви по т.9: Биологичното земеделие е свързано с прилагане на устойчиви практики върху едни и същи площи и в тази връзка е икономически обосновано даването на приоритет за инвестиции в инфраструктура, свързана с тези площи.</p> <p>1. На стр. 40 , трети абзац, второто изречение да се промени, както следва: Индивидуалното решение за отпускане на помощта ще бъде взето не по-късно от 3 месеца след подаване на молбата за подпомагане.</p> <p>2. На стр. 42 в определенията за създаване на стопанство, четвъртото условие да придобие следния вид: в рамките на 15 месеца преди датата на кандидатстване по мярката те са започнали да се осигуряват като земеделски производители , с изключение на случаите, в</p>			
--	---	--	--	--

	<p>които земеделският производител е осигурен на друго основание върху максималния за страната осигурителен доход</p> <p>3. На стр. 44 към приоритетните проекти да се добави: Проекти за производство и преработка на биологични суровини и продукти, включително такива свързани с изпълнение на ангажименти по чл.29</p> <p>По отношение на мярка ПЛАЩАНИЯ ЗА ХУМАННО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ЖИВОТНИТЕ предлагаме тази мярка да не се прилага. Твърде малко бенефициенти ще могат да се възползват (предполагаме около 20). От друга страна има предвидена държавна помощ, която е разрешена от ЕК и е с период на действие и следващите години. Не би следвало тя да отпадне за сметка на ПРСР.</p> <p>Предлагаме в т.4.2 да се добави възможност за едногодишно удължаване на ангажимента след изтичане на първоначалния период, което е допустимо съгласно чл.30 ал.3 на Регламента. Текстът на т.4л2 да придобие следния вид:</p> <p>Кандидатите за подпомагане поемат ангажимент да прилагат методите на биологично производство за период от пет до седем години с възможност за ежегодно удължаване след изтичане на първоначалния период.</p> <p>В раздел „Специфични елементи” – втори абзац, към трайни насаждения (овощни култури и лозя) да се добави и маслодайна роза, така както маслодайната роза е добавена към тази група култури в настоящия програмен период.</p> <p>Към под мярка „Биологично животновъдство” да се добави и възможност за отглеждане на коне, птици, свине и зайци по биологичен начин.</p>			
--	---	--	--	--

				<div>1. Процедурата и времето необходимо за вземане на решение за отпускане на помощта от страна на РА ще бъде ясно дефинирана в националното законодателство.</div> <div>2. Предложението е отразено</div>
--	--	--	--	---

		Екип 2 „Създаване на стопанства и предприятия”	Приема се	1.Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.
		Екип 2 „Хуманно отношение към животните”	Приема се	На подпомагане подлежат селскостопански животински видове с възможност за свободно пасищно отглеждане.

		<p>Екип 3</p> <p>„Биологично земеделие”</p> <p>„Биологично животновъдство”</p>	Приема се частично	
Българска търговско промишлена палата (БТПП)	<p>БТПП предлага: За програмен период 2014 - 2020 да не бъде прилагана мярката по член 34</p> <p>БТПП е предприела серия от мерки за уеднаквяване на българските стандарти с европейските такива, там където националните ни стандарти надвишават като изисквания европейските. Причина за това е ненужното утежняване на българския бизнес с условия за производство, които не се изискват в рамките на европейската общност. Считаме това за изключително важно, имайки предвид икономическата криза, през която минава цялата световна икономика. Във връзка с това, считаме за изключително неподходящо въвеждането на мярката по член 34 поради факта, че тя е насочена не към финансиране на мерки, осигуряващи достигането на европейски стандарти, а към реализиране на доброволно поети ангажменти за хуманно отношение към животните, които надхвърлят съответните задължителни стандарти, съгласно дял 4, глава 1 от регламента на ЕС, номер ХР 2012, по личен избор на стопанина. Във връзка, с което, тя се явява мярка стимулираща реализацията на лични амбиции, чиято икономическа необходимост би следвало да се оцени от пазара.</p> <p>Неправилно е да се лишават от средства програми, свързани с достигане на европейски стандарти, с подобряване на икономическите показатели на стопанствата, или откриване на нови дейности и работни места, за сметка на задоволяване на спорни цели в момент, в който българското земеделие се нуждае изключително много от подновяване на целия си машинен парк, имайки предвид, че в България е налице най-ниското енерго запасяване на хектар в целия европейски съюз и то в пъти, че имаме нужда от подобряване на преработвателната</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Хуманно отношение към животните“</p>		<p>1. Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>

	ни промишленост, както и редица други мерки, отразени в цялостната ни програма.			
Българска асоциация на производителите на оранжерийна продукция (БАПОП)	<p>Българската асоциация на производителите на оранжерийна продукция иска да предложи включване в Програмата за развитие на селските райони две мерки, които са от изключително важно значение за стимулиране развитието на оранжерийното производство.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Към Приоритетна област 5Б: Увеличаване на ефективността на потреблението на енергията в земеделието и обработката на храни <p>1. Изграждане на когенерационни системи за подобряване ефективността от използваната енергия в оранжерийното производство на зеленчуци и цветя</p> <p>Мотиви за предложението:</p> <p>Изграждането на когенерационни системи в оранжерийните стопанства независимо от енергийния източник (не само при използване на възобновяеми източници) ще позволи, намаляване себестойността на оранжерийната продукция. В отопляваните оранжерийни стопанства около 70% от материалните разходи са разходите за отопление.</p> <p>Поставянето на когенератори ще позволи оранжериите, които досега не са били отоплявани да преминат към отоплителен режим</p> <p>Наличието на когенератори в оранжерийните стопанства ще позволи производството да се изтегли по-рано и следователно по-ранна продукция на българския пазар.</p> <p>При наличието на около 4000 дка оранжерии с възможност за отопляване и при енергийна необходимост от 36 киловата/дка, общата възможност за производство на електроенергия ще бъде около 140 мегавата и тази мощност може да се включи в общата енергийна система на страната, тъй като оранжерийните стопанства ще използват основно топлинната енергия.</p> <p>За разлика от фотоволтаичните и вятърните централи, които не генерират работни места, оранжерийното производство осигурява най-много работни места в сравнение с всички останали сектори в земеделието. Съотношението обработваема площ – зает персонал е 1:1,3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Към приоритетна област 5Д: Стимулиране на съхраняването и поглъщането на въглерода в сектора на селското и горското стопанство. <p>2. Внедряване на системи за улавяне на въглеродния двуокис от димните газове и използването му в оранжериите.</p> <p>Мотиви за предложението:</p>			Допустимите дейности, инвестиции и разходи следва да са съобразени с изискванията на Регламент 1305/2013.

	<p>Системата ще позволи намаляване на вредните емисии в атмосферата.</p> <p>Ще се освободи квота от предоставената на България за изпускане на вредни емисии в атмосферата.</p> <p>Ще позволи нарастване на добивите от отглежданите оранжерийни зеленчуци с около 30%</p> <p>Внедряването на такава система може да се приложи единствено при оранжерийното производство, при което са налични изолирани от околната среда съоръжения.</p>			
Организация	Коментар	Отговорен екип	Приема / не приема / приема частично	Обосновка на неприемането/ частично приемане на коментара
Българска асоциация на консултантите по европейските програми (БАКЕП)	Да се предвидят средства за постоянен мониторинг и оценка на прилагането на стратегиите за местно развитие, от които да стане ясен ефектът от прилагането им на териториите, обхванати от местни инициативни групи;	Екип 4	Приема се	Подобна дейност се изпълнява и към момента по мярка Техническа помощ на ПРСР. Също така, дейности, свързани с анализ на прилагането на подхода ЛИДЕР са предвидени в списъка на проектите по ТП за 2013 г.
	Да се предвидят санкции за местните инициативни групи, които не изпълняват резултатите, предвидени в техните стратегии;		Приема се	Текущите разходи за управление на МИГ и разходите за стимулиране на интерес ще бъдат в размер на 25% от договорените средства по стратегията. При неизпълнение на стратегията по отношение на усвояемост на средства, разходите за управление на МИГ ще бъдат редуцирани, а при неизпълнение на резултатите, предвидени в стратегиите санкциите ще бъдат под формата на по-малък брой точки, получени при оценка на стратегията за следващ програмен период.
	При одобрение на МИГ в новия програмен период 2014 – 2020 г. да се ползват с приоритет МИГ с одобрени през периода 2007-2013 г. стратегии за местно развитие;		Приема се	В критериите за оценка на стратегии е включен критерий «Изпълнение на стратегия за местно развитие през периода 2007 – 2013 г.».
	Да се облекчат условията за предоставяне на авансови плащания като се премахне изискването за предоставяне на банкова гаранция за бенефициенти към стратегиите за местно развитие; Да се приложи положителния пример от настоящия програмен период чрез даване на поръчителство от други фирми. Да се преразгледат условията, на които трябва да отговарят поръчителите, защото сега са доста завишени и това е причината да не се ползва по-масово възможността за авансово плащане.		Приема се за разглеждане на по-късен етап	В текста на мярката е записано “Авансово плащане се отпуска след предоставяне на банкова гаранция или еквивалентна гаранция, съответстваща на 100 % от размера на авансовото плащане“, т.е. съществува принципна възможност под формата на еквивалентна гаранция.

				Вида/видовете еквивалентна гаранция и условията, на които трябва да отговаря ще бъдат определени на по-късен етап в нормативните документи, уреждащи реда и условията за прилагане на мерките. Така предложението ще бъде разгледано отново.
	Да се обмисли възможността МИГ да одобряват и разплащат проектите, подадени от бенефициенти към тях;		Не се приема	МИГ все още не разполагат с достатъчен опит и административен капацитет за извършване на тези задължения. Предвид възможните негативни последици и евентуални финансови корекции и през новия програмнен период окончателният контрол ще се осъществява от страна на РА. Тази организация може да бъде преразгледана след извършени анализи на прилагането на подхода ЛИДЕР в България, от които да става ясно, че МИГ са категорично готови да поемат тази отговорност.
	Да се обмисли заложените във фиша планиран брой създадени работни места (900 бр.), тъй като този брой е твърде песимистичен и създава впечатление за недостатъчен ефект от прилагане на стратегиите за местно развитие;		Не се приема	В ПРСР 2007-2103 г. за брой работни места, създадени по проекти на СМР е посочен 300 при индикативен брой МИГ 50. В ПРСР 2014 – 2020 г. броят създадени работни места по проекти към СМР на МИГ е 900 (или 3 пъти по-голям от настоящия програмнен период), изчислен при планиран брой 60 одобрени МИГ. Броят работни места е определен въз основа на анализ на прилагането на подхода ЛИДЕР през настоящия програмнен период и прогноза за следващия. Не бива да се забравя, че МИГ сами преценяват какви проекти следва да финансират чрез СМР и по какъв начин те трябва да подпомагат местната общност. Нереалистични показатели не биха били от полза при прилагането на подхода ЛИДЕР.
	Да се обмисли възможността Воденото от общността местно развитие (ВОМР) да се финансира мултифондово – например от ЕФМДР и ЕЗФРСР. Аргументи - селските и рибарските МИГ-ове покриват една и съща територия и не е ефективно да се създават две администрации, които да ги управляват.		Приема се частично	Подходът ЛИДЕР се прилага реално в България от 2009 г. като първите две години от неговото изпълнение са свързани само с подготвителни дейности. Изпълнението на стратегиите за местно развитие започва едва в края на 2011 г. и то само за 16 от МИГ, като при

				останалите то започва от средата на 2012 г. Въз основа на опита и на извършените оценки и анализи от прилагането на ЛИДЕР УО на ПРСР счита, че към момента няма достатъчно основания за прилагането на многофондово финансиране на СМР. Поради тази причина в Споразумението за партньорство е записано, че през новия програмен период 2014-2020 г. ВОМР/ЛИДЕР ще се финансира по ЕЗФРСР. Бенефициентите и представители на целевите групи на подхода ще могат да се ползват с предимство по отношение на помощта по ЕСФ чрез Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, в качеството си на допустими бенефициенти по програмата и при отчитане на демаркацията между ОПРЧР и ПРСР. Възможността за многофондово финансиране на СМР ще бъде подробно анализирана и оценена, като е възможно на по-късен етап, при достатъчно основания да се стигне и до нейното реализиране
	Да се облекчи на административния процес при одобрение на проекти към стратегиите за местно развитие и по-специално да отпадне задължението на Разплащателна агенция да извършва проверка на одобрените от МИГ проекти преди сключване на договори за финансово подпомагане, т.е. се дадат права на МИГ-овете да одобряват проектите и сключват договори за БФП, както и да разглеждат заявките за плащане и съответно да разплащат средствата		Не се приема	УО на ПРСР и РА считат, че МИГ все още не разполагат с достатъчен опит за извършване на тези задължения без контрол от страна на РА. Необходимо е извършването на анализ и оценка на капацитета на МИГ, които категорично да потвърждават готовността им за поемането на такава отговорност.
Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)	Да бъде извършен целеви прием с отделна покана и бюджет за МИГ с одобрени през периода 2007-2013 г. стратегии за местно развитие;	Екип 4	Приема се частично	В критериите за оценка на стратегии е включен критерий „Изпълнение на стратегия за местно развитие през периода 2007 – 2013 г.“, което е предимство за МИГ, одобрени през настоящия програмен период.
	Да бъде предоставяна възможност за кандидатстване на МИГ за одобрение на стратегии, без да бъде задължително изпълнение на проект по под-мярката за подготвителни дейности преди това;		Приема се	Такава възможност е предвидена
	Да се помисли отново върху необходимостта от допускане на финансиране на малки пилотни проекти, както и за увеличаване на максималния определен размер за финансова помощ по под-мярка „Помощ за подготвителни дейности“.		Приема се	Предложението се приема принципно. Обмисля се възможността за увеличаване на средствата за подготвителна помощ, но това трябва да стане за сметка на бюджета по някоя от другите под-

				мерки по подхода ЛИДЕР. По този въпрос е отправено и запитване до ЕК, като в най-скоро време се очаква отговор.
Централното координационно звено към Министерски съвет	За да не се нарушават основните принципи на подхода ЛИДЕР, в това число и начинът на формиране на партньорството, при кандидатстване на МИГ, като критерии за одобрението им да бъдат поставени конкретни изисквания по отношение доказване на начина на формиране на местното партньорство.	Екип 4	Приема се частично	В критериите за оценка на стратегиите са включени следните критерии „Качество на процеса на изграждане на партньорството“ и „Потенциал на територията Качество на партньорството“. По-конкретно критериите ще бъдат записани в съответните нормативни актове по прилагането на подхода ЛИДЕР.
Местна инициативна група Попово	С цел облекчаване на процедурите при одобрение на проекти към стратегиите за местно развитие в РА да бъде създаден отдел, който да бъде отговорен за разглеждането на проекти само по подхода ЛИДЕР.	Екип 4	Неприложимо	Предложението следва да се отправи към РА и не е обект на програмирането на ПРСР 2014 – 2020 г.
	Унифициране на процедурите за прилагане на СМР за всички МИГ през новия програмен период 2014 – 2020 г., което би улеснило администрирането на подхода ЛИДЕР.		Приема се	Обмисля се възможността за опростяване на процедурите за прилагане на СМР и евентуалното им унифициране, като това ще бъде отразено в съответните нормативни актове по прилагането на подхода ЛИДЕР.
Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ)	Увеличаване на максималния определен размер за финансова помощ по под-мярка „Помощ за подготвителни дейности“	Екип 4		Подобен коментар е разгледан по-горе.
	Във фиша на мерките по подхода ЛИДЕР да бъдат подробно разписани критериите за оценка. Допълнително по електронната поща са изпратени по-подробно разработени критерии.		Приема се частично	Критериите за оценка ще бъдат подробно разписани в нормативните документи за прилагане на стратегиите за местно развитие по подхода ЛИДЕР.
Тракийски университет	Да се поясни какво точно се има предвид условието за допустимост, включено в под-мярка „Помощ за подготвителни дейности“, бенефициентите да докажат капацитет в областта на човешките ресурси и наличие на техническа обезпеченост за управление на процеса на създаване на МИГ, като се обърне внимание доколко капацитетът в областта на човешките ресурси в определени селски райони отговаря на поставените изисквания при създаването на МИГ по подхода ЛИДЕР.	Екип 4	Приема се частично	Условието за допустимост ще бъде подробно разписано в нормативните документи за прилагане на подхода ЛИДЕР.
Националният съвет за сътрудничеството по етническите и интеграционните въпроси към Министерски съвет	Към елементи на стратегията да се добави текст: - Съответствие на стратегията с целите на ПРСР и местни секторни стратегии и планове в изпълнение целите на националната политика.	Екип 4	Приема се частично	Съгласно фиша по ЛИДЕР основна цел на подхода ЛИДЕР за програмния период 2014 – 2020 г. е изпълнението на приоритетна област 6 (б) от предложението за Регламент на Общността относно ЕЗФРСР. В Условия за допустимост по под-мярка "Прилагане на операции в рамките на водени от общността стратегии за местно развитие" е записан следния текст: „Операциите са в съответствие с Регламент на Съвета (ЕС) относно ЕЗФРСР, а в

				случай на мерки от стратегията, извън обхвата на Регламент на Съвета (ЕС) относно ЕЗФРСР, избраните дейности допринасят за постигането на приоритетите на ПРСР и на съответната стратегия за местно развитие и са насочени към опазване на околната среда, селския пейзаж или местната идентичност“, т.е. избраните мерки трябва да съответстват на приоритетите на ПРСР.
	<p>Да се включи нов критерий за избор на стратегии:</p> <p>- Принос за преодоляването на социалното изключване и бедност сред уязвимите групи, в т.ч. ромската</p>		Приема се частично	Следвайки основния принцип на подхода ЛИДЕР „отдолу-нагоре“, стратегиите за местно развитие се изготвят от местните общности, които решават какви са приоритетите, към които трябва да бъдат насочени мерките от стратегията за съответната територия (в съответствие с приоритетите на ПРСР). В тази връзка, критериите за оценка са ориентирани към качеството на изготвените СМР и възможността на МИГ да ги изпълни, а не към отношението им към един или друг проблем. Разбира се, при преценка МИГ могат да включат в своите СМР дейности, предназначени за преодоляването на социалното изключване и бедност сред уязвимите групи, в т.ч. ромската.
	<p>Към таблицата с приоритетите, за които допринася ЛИДЕР в 6. Преодоляване на социалната изолация, намаляване на бедността и икономическо развитие в селските райони (а) Улесняване на диверсификацията, създаване на нови малки предприятия и разкриване на работни места, към текста „Малкият по размер финансов ресурс на проектите по Лидер (200 000 евро за проект) предполага финансирането на микро и малки предприятия, в т. ч. новосъздадени предприятия“ да се добави „и социални предприятия.“</p>		Неприложимо	Цитираният текст не фигурира в последния вариант на фиша.
	<p>В Допустими разходи по Под – мярка "Стимулиране на интерес" текстът «Разходи за стимулиране на интерес към водената от общността стратегия за местно развитие с цел подпомагане обмена на информация между заинтересованите страни, популяризиране на стратегията и съдействие на потенциалните бенефициенти при разработването на операции и подготовката на заявления.» да се промени по следния начин:</p> <p>«Разходи за стимулиране на интерес към водената от общността стратегия за местно развитие с цел стимулиране на предприемачеството, подпомагане обмена на информация между заинтересованите страни, популяризиране на стратегията и съдействие на потенциалните бенефициенти при разработването на операции и</p>		Не се приема	Текстът е съгласно образца на фиш по мярката.

	подготовката на заявления.			
Дирекция „Стратегии, анализи, планиране и пазари“, Министерство на земеделието и храните	Не е разписано чия ще бъде ролята относно одобрение на планираните дейности и разходи за управление на МИГ (бюджет), както и заявките за извършените дейности и разходи от МИГ.	Екип 4	Не се приема	Разписани са отговорностите по отношение на одобрение на проекти и извършване на плащанията. Подробните процедури ще бъдат разписани в нормативните документи за реда и условията по прилагане на съответните мерки.
	Да бъде обмислен вариант одобрение на проекти до определена сума (пилотно) да се извършва само от МИГ.		Не се приема	Отговор на този коментар е представен по-горе.
	Да се предвидят санкции за местните инициативни групи, които не изпълняват резултатите, предвидени в стратегиите (напр. тази санкция да се изразява в наказателни точки при оценяване на подадена ВОМР при кандидатстване по прием от следващия програмен период.)		Приема се частично	Отговор на този коментар е представен по-горе.
Дирекция „Хидромелиорации“, Министерство на земеделието и храните	<p>1. В частта вид на подкрепа да се направи уточнение: „частни пътеки“</p> <p>2. В частта вид на подкрепа да се измени последната дейност както следва: Изготвяне на регионални инвестиционни планове за развитие на инфраструктурата за напояване и отводняване</p> <p>3. В частта допустими разходи да се добави: Разходите по изготвяне на регионални инвестиционни планове за развитие на инфраструктурата за напояване и отводняване .</p> <p>4. В критериите за допустимост да отпадне следното изискване: Кандидатите трябва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва само за напояване или отводняване на земеделски земи. Мотиви по т. 4: Този критерий трябва да отпадне, понеже ограничава кандидати за изграждане на нова инфраструктура</p> <p>5. Инвестиционните проекти следва да са съгласувани и одобрени от компетентните национални служби институции.</p> <p>6. В критериите за оценка, като приоритет да се заложи: - Проекти представени от сдружения за напояване</p> <p>7. Проекти, които се изпълняват в области с по-висока необходимост от напояване – да се уточнят тези области!</p> <p>8. Проекти, които обслужват по-голям брой заинтересовани страни – да се определи критериите за броя на заинтересованите страни</p> <p>9. Да се добави като критерии - Интегрирани проекти, включващи инвестиции за въвеждане на подходящи превантивни мерки (по чл. 19 от проекта на Регламент за ЕЗФРСР).</p> <p>10. В производствени дейности във вид на подкрепата да се направи следната редакция: - Инвестиции свързани с изпълнение на агроекологични и свързани с изменението на климата ангажменти;</p> <p>- Възстановяване на влажни мочурливи, заблатени и пустеещи земи зони.</p>	Екип 2 Мярка „Инвестиции във физически активи“		<p>По т. 1 във фиша на мярката е пояснено</p> <p>Пот. 2 и т. 3 приема предложението като основателно - да се подкрепи от ПРСР 2014-2020 г..Предложението на УО е регионалните планове да отговарят на ПУРБ</p> <p>3. Не се приема в чл. 46. Параграф 3 ясно е посочено при какви условия се ограничава новото строителство, текста е коригиран.Предложението на УО е регионалните планове да отговарят на ПУРБ</p> <p>По т.4, условията за допустимост са посочени ясно в чл. 46.</p> <p>По т. 6, 7,8 и 9 подходът за приоритет на отделните бенефициенти не е мотивиран. В проекта на ПРСР ще се отбележи, че до края на 2014 за сектор хидромелиорации и защита от вредното въздействие на водите предстои да се изготви стратегия придружена със съответните анализи и оценки за избор на критерии възможността за участие на различни видове бенефициенти и тяхната подкрепа. Безспорно СН се създават по определен закон и са доброволни</p>

	<p><u>„Общ Стандартен производствен обем”</u></p> <p>Индивидуалният СПО отразява средната парична стойност на селскостопанската продукция при цена на производител. СПО не включва директните плащания, данък добавена стойност и други данъци.</p> <p><u>Индивидуалните СПО се прилагат към данните на всяко стопанство (площа на всеки вид култура и броя на всяка категория животни, отглеждани в стопанството, се умножават по съответните им СПО и се сумират, за да се получи общият СПО на стопанството в евро).</u></p> <p><u>"Водна ефективност"- да се формулира определение</u> <u>"Енергийна ефективност"- да формулира определение</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции в съоръжения и оборудване за напояване/отводняване, включващи изграждането на нови и подобряване на съществуващи мрежи в стопанствата; <u>В случай на подпомагане на дейности за напояване на нови и съществуващи площи следва да се спазват стриктно изискванията посочени в чл.46, §3 от Проект на Регламент за РСР – този текст да се добави</u> - Инвестиции пряко свързани с подобряване на енергийната <u>и водната ефективност</u> на стопанствата; - Минималния <u>общ</u> стандартен производствен обем на стопанството на кандидата следва да бъде не по малко от 8 000 евро; - Инвестиции за повишаване на енергийната <u>и водната</u> ефективност в стопанствата/ предприятията; - <u>Изготвяне на регионални инвестиционни планове за развитие на инфраструктурата за напояване и отводняване .</u> <p>Да се провери възможността за включване на тази дейност към дейностите по Техническа помощ на ПРСР 2014-2020 г. Критерии за допустимост и оценка:</p> <p><u>Критерии за допустимост:</u></p> <p>Групи на производители:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кандидатите следва да са признати като организация на производители, в съответствие с националното и/или европейското законодателство за организации на производители; 2. Кандидатите следва да представят правно основание за ползване на имотите върху, които ще се извършват инвестиционните дейности по проекта; 			<p>организации, чиято дейност се контролира от държавата. В много ДЧ тези организации работят добре и се определят като най-подходящи бенефициенти.</p> <p>В проекта програмата са използвани данни графично представени за еталонната евапотранспирация и нейната промяна, тази информация позволява да се насочи вниманието в кои области на страната има значително повишаване на водопотреблението. МОСВ трябва да разработи подобно на плановете за управление на риска от наводнения вкл. отбелязани на карти, риска от засушаване в страната.</p>
--	---	--	--	--

	<p>Общини:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кандидатите следва да са общини на територията на Република България; 2. Кандидатите следва да представят правно основание за ползване на имотите върху, които ще се извършват инвестиционните дейности по проекта. <p>Горният текст, касаещ критериите за допустимост, да бъде в този вид</p> <p>Инвестиционните проекти следва да са съгласувани и одобрени от компетентните <u>институции</u>.</p> <p>Приоритет ще бъде предоставян на проекти за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти представени от сдружения за напояване; - Проекти представени от Групи производители; - Проекти, които се изпълняват в области с развито зеленчукопроизводство и овощарство; - Проекти, които се изпълняват в области с по – висока необходимост от напояване; Да се посочат критерии - Проекти, които обслужват по – голям брой заинтересовани страни. – да се определят критерии - Интегрирани проекти, включващи инвестиции за въвеждане на подходящи превантивни мерки (по чл. 19 от проекта на Регламент за ЕЗФРСР). 	Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства”		
Басейнова дирекция за управление на водите в Източно-беломорски район	<ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции в машини и съоръжения за опазване на околната среда, включително за съхранение на оборска тор, <u>на пестициди, пречистване на отпадъчни води.;</u> - Инвестиции пряко свързани с управление на водите-<u>оборудване на напоятелни канали с автоматизация за контрол на отворите с цел отнемане на води от реките само при необходимост от напояване, замяна на стари поливни техники с нови – съхраняващи ресурса, изграждане и реконструкция на рибни проходи при водовземни съоръжения за напояване възпрепятстващи миграцията на рибната фауна, залесяване</u> 			

	<p><u>бреговете на реките и каналите, измервателни устройства за водни количества;</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Възстановяване на влажни зони- <u>изграждане/реконструкция на канали и съоръжения за оводняване на влажни зони, възстановяване на растителността;</u> - Дейности свързани с опазване на водите и почвата - <u>оборудване на напонтелни канали с автоматизация за контрол на отворите с цел отнемане на води от реките само при необходимост от напояване, замяна на стари поливни техники с нови – съхраняващи ресурса. изграждане и реконструкция на рибни проходи при водовземни съоръжения за напояване възпрепятстващи миграцията на рибната фауна,</u> засаждане на култури, свързани с отнемане на излишния азот от почвата, <u>залесяване бреговете на реките,</u> затревяване на обработваеми площи попадащи в СОЗ. - <u>доизграждане (без ново строителство) на канализационната мрежа в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони с включено задължително изграждане на системи и съоръжения за осигуряване на подходящо пречистване;</u> <p><u>) Инвестиции за изграждане, реконструкцията и/или рехабилитацията на водоснабдителни системи и съоръжения в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони и за допълнителни водоизточници;</u></p> <p><u>д) Инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационната мрежа в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони с включено задължително изграждане на системи и съоръжения за осигуряване на подходящо пречистване;</u></p> <p>7. Инвестиции за изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения в агломерации с под 2,000 е.ж. в селските райони и инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационна мрежа в агломерации с под 2,000 е.ж. в селските райони са допустими, ако съответстват на регионалния генерален план на ВиК системите и съоръженията на съответната територия и <u>плана за управление на речните басейни.</u></p> <p><u>и/или са включени в съществуващата канализационна мрежа над 500 е.ж.)</u> и/или отпадъчните води се заустват във водно тяло, определено за питейно-битово водоснабдяване или санитарно-охранителна зона, <u>като задължително се предвижда осигуряване на подходящо пречистване на отпадъчните води;</u></p> <p>Разграничението с Оперативна програма „Околна среда“ за инвестиции във водоснабдителни и канализационни (ВиК) системи, съоръжения и мрежи е на брой еквивалентни жители в населеното място. ПРСР ще подкрепя инвестиции за изграждане, реконструкцията и рехабилитацията на</p>	<p>Подмярка „Инвестиции в инфраструкту ра“</p> <p>Подмярка Инвестиции в инфраструктур а и непроизводств ени инвестици</p>		
--	---	---	--	--

	<p>водоснабдителни системи и съоръжения (пречиствателни системи за питейна вода, водопроводи, вкл. довеждащи, изравнители, помпени станции, енергоефективни помпи, пречистване на питейната вода) само в агломерации с под 2, 000 е.ж от селските райони, както и инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационната мрежа в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони при условие, че в проекта е предвидено подходящо пречистване на отпадни води и изграждане на пречиствателни станции за отпадни води (ПСОВ) само в агломерации с под 2000 е.ж. в селските райони, където е налице висока степен на изграденост на канализационна мрежа – между 90% и 100% и/или са включени в съществуващата канализационна мрежа над 500 е.ж. и/или отпадните води се заустват във водно тяло определено за питейно-битово водоснабдяване или санитарно-охранителна зона. Оперативна програма „Околна среда“ ще финансира инвестиции за ВиК в агломерации над 2, 000 е.ж. извън селските райони.</p>	Екип 7	Не се приема.	При разработване текста на мярката, екипът се е съобразявал с „Насоки за интеграция по околна среда 2014 - 2020 г.“, приети и одобрени от МС. Считаме, че за да бъде направено допълнение към допустимите инвестиции, е необходимо изменение на „Насоки за интеграция по околна среда 2014 - 2020 г.“.
	<p>3.7.3.1 Обхват</p> <p>Обхватът ще включва залесяване на земеделски и неземеделски земи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - в райони с ниска лесистост, - в райони с висок и среден риск от ерозия, - за разширяване на местообитанията в местата по Натура 2000, - за създаване и възстановяване на горските полезащитни пояси. <p><u>- в райони с наличие на водонизточници за питейно битово водоснабдяване.</u></p>	Екип 3 Лесовъдство Чл.22-27, 35	Приема се частично.	От направеното предложение не става ясно кой ще бъде бенефициент на подпомагането и какви вид и каква е собствеността на площите, които ще се залесяват.
	4. ОБХВАТ, ВИД И СТЕПЕН НА ПОДПОМАГАНЕ	ЕКИП 3	Приемат се всички предложени	

	<p><u>3. „Компенсаторни плащания за земеделски площи попадащи в райони с предвидени ограничения за земеползване в плана за управление на речния басейн”.</u></p> <p>4.2. Видове дейности, които се подпомагат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Свързани с неравностойните условия и ограниченията, наложени в зоните по Натура 2000 и <u>определени в планове им за управление</u> (Приложение .... към мярката), и/ или • Свързани с неравностойните условия и ограниченията, определени в планове за управление на речните басейни, <u>и които налагат значителни промени в използването на земята и /</u> или съществени ограничения в селскостопанските практики (Приложение ..... към мярката). <p><u>Подкрепата за Рамковата директива за водите е ограничена до неравностойни условия и ограничения, изискващи от земеделските стопани големи промени в техните практики.</u></p> <p>За плащанията по Натура 2000 (за земеделски площи и гори) трябва да спазват също и <u>забраните, посочени в Планове за управление</u> или Заповедите за обявяване на съответните защитени зони.</p> <p>4.4.1.3. Допустими територии</p> <p>Плащанията по Натура 2000 се отпускат за земеделски и горски територии, обхванати от Натура 2000, определени съгласно Директива 92/43/ЕИО и Директива 2009/147/ЕО.</p> <p><u>Плащанията по Рамковата Директива за водите се отпускат само за земеделски райони, попадащи в райони с предвидени ограничения посочени в планове за управление на речните басейни съгласно Директива 2000/60/ЕО.</u></p> <p><u>По отношение на Рамковата директива за водите:</u> <u>Хоризонталния регламент, глава I от дял VI;</u> <u>Регламент за директните плащания, глава II от дял III;</u> <u>Директива 2000/60/ЕО;</u> <u>друго законодателство, свързано с опазването на водите, съществувало по време на приемането на Директива 2000/60/ЕО.</u></p>	Чл 31	редакционни бележки	
--	---	-------	---------------------	--

<p>Национална електрическа компания (НЕК) - Язовири и каскади</p>	<p><u>Допустими Критерии за допустимост:</u></p> <p>Групи на производители:</p> <p><u>Допустими разходи:</u> Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, геоложки, хидроложки и лабораторни изследвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги; (допълнение)</p> <p>Вид на подкрепата:</p> <p>Приоритетна област 4А: Приоритетна област 4Б: Приоритетна област 5А: Приоритетна област 6А:</p> <p>Подобряване и развие на инфраструктурата за напояване и отводняване на земеделските земи във връзка с повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства за успешното адаптирането на земеделието към климатичните промени в страната чрез въвеждане на съвременни хидромелиоративни практики и уедрени имоти чрез:</p> <p><u>Възстановяване и реконструкция на съществуваща или изграждане на нова инфраструктура за напояване и отводняване на земеделските земи във връзка с повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства за успешното адаптирането на земеделието към климатичните промени в страната чрез въвеждане на съвременни хидромелиоративни практики прилагани за маломерни и уедрени имоти чрез: - нов текст</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции свързани с подобряване на достъпа до земеделска и горска земя като: изграждане или рехабилитация на пътеки, пътища и мостове, включително друга инфраструктура осигуряваща достъп, включително системи за предупреждение; - <u>Инвестиции свързани с осигуряване надежден достъп до земеделски и горски имоти като: изграждане на нови или рехабилитация на съществуващи селскостопански и горски пътища, ален и пътеки, включително прилежащите им пътни съоръжения, като водостоци, мостове, бродове, укрепителни съоръжения и системи за предупреждение; - нов текст</u> - Инвестиции свързани с комасация на земята, <u>включително нови земеустройствени планове, осигуряващи надежден достъп и прилагане на нови земеделски и мелиоративни практики; - допълнение</u> 	<p>Екип 2 Мярка „Инвестиции във физически активи”</p> <p>Подмярка „Инвестиции в инфраструктура”</p>		<p>Предложенията се приемат и са отразени</p>
---	---	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции пряко свързани с управление на водите; - <u>Инвестиции осигуряващи ефективно, рационално екологосъобразно управление на наличните водни ресурси; - нов текст</u> - Изграждане и/или реконструкция и рехабилитация на инфраструктура за напояване; - <u>Изграждане на нова и/или реконструкция и рехабилитация на съществуваща инфраструктура за напояване; - нов текст</u> - Изграждане, реконструкция и модернизация на инфраструктура за отводняване; - <u>Изграждане на нова и/или реконструкция и рехабилитация на съществуваща инфраструктура за отводняване, включително отводнително-напонтелни системи; - нов текст</u> <p>Създаване на планове за инвестиционно проектиране, <u>включително генерални планове на водни системи по региони съобразно наличния воден ресурс – допълнение</u></p> <p>Бенефициенти:</p> <p>Инвестиции в инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Групи на производители, в случаите на ползване инфраструктура на технологичен принцип; - допълнение</u> <p><u>Допустими разходи:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, геоложки, хидложки и лабораторни изследвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги; - допълнение</u> - <u>Разходите по изготвяне на планове за управление на горите, генерални планове на водни системи по региони или еквивалентни на тях инструменти -допълнение</u> - <p><u>Критерии за допустимост:</u></p>			
--	--	--	--	--

	<p>Групи на производители:</p> <p>3. Кандидатите следва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва <u>само</u> за напояване и/или отводняване на земеделски земи. <u>/В случаите на реконструкция или рехабилитация на съществуваща водна инфраструктура. Т. 3 не важи при инвестиции касаещи изграждане на нова инфраструктура. / - допълнение</u></p> <p>Общини:</p> <p>1.Кандидатите следва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва <u>само</u> за напояване и/или отводняване на земеделски земи; <u>/В случаите на реконструкция или рехабилитация на съществуваща водна инфраструктура. Т. 3 не важи при инвестиции</u> касаещи изграждане на нова инфраструктура. / - допълнение</p> <p>2.Кандидатите следва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва <u>само</u> за напояване и/или отводняване на земеделски земи; <u>/В случаите на реконструкция или рехабилитация на съществуваща водна инфраструктура. Т. 3 не важи при инвестиции касаещи изграждане на нова инфраструктура. / - допълнение</u></p> <p>Допустими разходи</p> <p>11.Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, <u>геоложки, хидроложки и лабораторни изследвания.</u> такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги; - (допълнение)</p>			
--	---	--	--	--

--	--	--	--	--

		Подмярка „Непроизводст вени инвестиции”		
--	--	--	--	--

Асоциация на земеделските производители в България - АЗПБ	<p>Считаме, че за да се гарантира осигуряване на устойчиво управление на природни ресурси и дейности, свързани с климата и залегнали като цел в Регламента и в интерес на ефективното изпълнение, максимално усвояване на средства и намаляване на административната тежест е необходимо:</p> <ul style="list-style-type: none"> ясно дефинирани дейности, конкретни за изпълнение, измерими и адекватни на техническото ниво за контрол. съсредоточаване върху ограничен брой ключови дейности към съответните под-мерки, включващо запазване на дейности с доказан интерес за бенефициентите през периода 2007–2013 (пример направление ”сеитбооборот”). <p>Считаме, че един задълбочен анализ на прилагането на мярката през периода 2007-2013 ясно би очертал както ключовите дейности, така и различните категории потенциални бенефициенти.</p> <p>С оглед спазване на принципа на ЕК за недопускане на двойно финансиране на практики от полза за климата и околната среда по Стълб 1 и Стълб 2 на ОСП, гарантиране съгласуваност на мярката със Стълб 1, както и за опростяване на процедурите и едновременното максимално усвояване на предвидените за целта средства и по двата стълба, АЗПБ смята, че е целесъобразно:</p> <ul style="list-style-type: none"> Подробен, съвместен анализ на екипите в МЗХ работещи по директните плащания и ПРСР от ефектите на различните сценарии от разпределянето на различните практики по стълбове, Своевременно предоставяне на резултатите от изпълнения анализ на заинтересованите браншови организации, асоциации и други. Ясно и конкретно разпределяне кои практики в кой стълб ще се прилагат. Запазване на направление „сеитбооборот” в Стълб 2 като най-ефективната мярка за периода 2007–2013 по отношение изпълнение на заложените екологични цели за опазване почвените ресурси. Добавяне на подмерки и направления в мярка „Агроекология и климат“ от ПРСР 2014-2020, които са част от зелените практики или 	Екип 3	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p>	

	<p>еквивалентни на тях, и които България може да избере да прилага по 1 Стълб на ОСП, като например:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. отглеждане на междинни култури 2. за поддържане на растителна покривка през зимата 3. за установяване и поддържане на защитни пояси. <ul style="list-style-type: none"> • Запазване на подмерки и направления от ПРСР 2007-2013, с цел предоставяне на по-голям избор на земеделските производители, както и за по-голям ефект за околната среда и климат, като например; <ol style="list-style-type: none"> 1. създаване на буферни ивици 2. противоерозионни мероприятия в междуредия на лозя и насаждения 3. въвеждане на почвозащитни предкултури. • Въвеждане на нови направления в мярката „Агроекология и климат“, които биха могли успешно да се прилагат в България, като например: <ol style="list-style-type: none"> 1. минимална обработка на почвата 2. запазване на традиционни български сортове. <p>Дори и да се вземе решение да не се прилага мярката за „Сеитбооборот“ в новия програмен период, по силата на предходния регламент с цел продължаване на изплащането на вече поетите ангажменти по направлението, това да бъде изрично записано в ПРСР 2014-2020 г.</p> <p>В дискутираната мярка от „Първи вариант на мерки от ПРСР 2014/2020“ прави впечатление неаргументираното предложение за по-рестриктивно прилагане на сеитбооборотни практики, които са научнообосновани, с научно доказан безспорен ефект за опазване на агроecosистемите, почвените и водните ресурси. Следва да бъдат установени връзки между идентифицирани нужди, определените цели и избора на мерки за задоволяване на тези нужди, установени в изготвения „Анализ по приоритети“ и съпътстващия го SWOT анализ на ПРСР 2014–2020 с оглед изпълнение като цяло на приоритетите на Общността в новата ОСП ПРСР 2014–2020.</p> <p>В анализа на заложения по мярката Приоритет 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, зависещи от селското и горското стопанство се посочва:</p>		<p>Приема се</p> <p>Подлежи на допълнително</p>	
--	---	--	---	--

	<p>– като част от <i>слаби страни</i> са идентифицирани: неэффективното използване на природните ресурси, неподходящо използване на почвите и водите, устойчива тенденция към деградация на почвената структура в обработваемите земи,</p> <p>– като част от <i>заплахи</i> е идентифицирана загубата на многофункционалността на почвата вследствие на водна и ветрова ерозия, намаляване на хумусния слой на почвата, монокултурни производствени модели, липса на сеитбообръщение, засоляване, киселяване, механично унищожение на почвата,</p> <p>– като част от <i>нужди</i> е идентифицирано подобряване опазването на почвите и водите чрез въвеждане на сеитбооборот и контрол на почвената ерозия</p> <p>АЗПБ счита, че необоснованото изключване на направление „въвеждане на сеитбообръщение за опазване на почвите и водите” от мярката „Агроекология и климат”, на ПРСР 2014–2020 и запазването на неработещи дейности е заплаха от една страна за изпълнение на заложените цели, от друга обезсмисля очертаните приоритети, задълбочава слабите страни, компрометира повишаването на компетенции и прилагане на екологосъобразни практики и устойчивото управление на обработваемите земи от земеделските стопани.</p> <p>В проекта на текста по мярката ”Агроекология и климат”, на ПРСР 2014–2020 в точка „Финансиране на стари задължения поети по ПРСР 2007–2013” недостатъчно ясно е описано, че финансирането на старите бенефициенти по мярката ще се осъществява по условия на Регламент на ЕП и Съвета относно определяне на някои преходни разпоредби във връзка с подпомагането развитието на селските райони от ЕЗФРСР (Регламент за преходни разпоредби). С оглед процедурното и финансово обезпечаване на дългосрочните ангажменти, поети от бенефициентите през 2007–2013, нашето мнение е, че следва да бъдат разписани ясно условията, приложими за преобразуването или адаптирането на поетите вече ангажменти.</p> <p>При разпределянето на финансовите средства на ПРСР 2014-2020 по мярката „Агроекология и климат” да се задели „гарантиран бюджет”, който да обезпечи всички стари многогодишни задължения, поети от бенефициентите по ПРСР 2007-2013 г. и изтичащи през 2017г.</p> <p>Нещо повече, проектът на Регламент за преходни разпоредби дава възможност</p>		<p>обсъждане</p> <p>Приема се частично</p>	<p>Предложението е принципно и не съдържа в себе си конкретиката, която то самото изисква.</p>
--	---	--	--	--

	<p>постите дългосрочни ангажименти през 2007–2013 да са допустими за финансиране от бюджетите на новите ПРСР 2014–2020, при условие, че се заложи в тях и средствата се изплатят в определения срок.</p> <p>Изразената от Асоциацията на земеделските производители в България позиция е на база материалите на Тематичната работна група и проведените дискусии в рамките на фокус групата. Позицията се състои така на натрупания от предходния програмнен период опит от прилагането на различните видове подпомагане.</p>		Приема се	Тези дейности са включени в мярка 214 «Агроокологични плащания» касаещи контролирането на почвената ерозия са включени, но са редактирани като наименования
Национална асоциация на зърнопроизводителите (НАЗ)	<p>1. Мярка „Агроокология и климат“ - чл. 29 от предложението за регламент. Чрез тази мярка следва да се осигури постигането на целите, свързани със запазването или въвеждането на земеделски практики, осигуряващи положително въздействие към средата и климата. Наличието ѝ в ПРСР е задължително. При програмирането, следва внимателно да се анализират и дейностите по „зелените“ плащания от ЕФГЗ по първи стълб, така че да се избегне двойно финансиране.</p> <p>В предложението за ПРСР 2014-2020 мярката е разделена на 4 под-мерки, почти изцяло припокриващи се с част от прилаганите към момента направления по мярка 214 „Агроокологични плащания“ от ПРСР 2007-2013. Подпомагане е предвидено за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Възстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС). - Контрол на почвената ерозия. - Опазване на застрашени от изчезване местни породи и сортове, важни за селското стопанство. - Традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм). <p>В предложените текстове, могат да се отбележат следните пропуски и неточности:</p> <p>1. Всички под-мерки са базирани на направленията от мярка 214, като изискванията са копирани от текстовете на текущата програма. Не са отчетени специфичните проблеми, възникнали при прилагането на мярката и довели до затруднено усвояване на средствата в периода 2008-2012.</p> <p>2. Не е предвидено продължаването на най-успешното направление от мярка 214 - „Въвеждане на сеитбообращение“. Недопустимо е направлението да не е включено в новата Програма при положение, че за последните години от прилагането на ПРСР 2007-2013, по това направление се наблюдаваше ръст с близо 1000% на година, както в броя на кандидатите, така и в декларираните площи. Според нас е обосновано, след съответното анализиране на приложението и</p>	Екип 3		

	<p>се представи и анализ за потенциалното приложение на мярката по отношение на горските масиви. По отношение на „зелените“ плащания от първи стълб – следва да се изготви матрица на съвпаденията на забраните и екологичните дейности.</p> <p>4. Мярка „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“ - чл. 32 и 33 от предложението за регламент. Въпреки подробното описание на мярката, считаме, че следва да бъдат отстранени следните непълноти:</p> <p>1. Изискването за извършване на дейност на територията на определена област е твърде общо, тъй-като не става ясно дали под „област“ се разбира административното деление на страната или област от НОР.</p> <p>2. Не е уточнено изискването земеделските площи, подпомагани по мярката да са допустими и по директни плащания по първи стълб, както и изплащат ли се субсидии по мярката, за площи свързани със „зелени“ дейности по първи стълб.</p> <p>3. Единствено в тази мярка е въведено изискване за „активен фермер“, но не е ясно за какъв период кандидата следва да отговаря на това изискване.</p> <p>4. От обосновката на мярката не става ясно, дали ще се прилага като годишно плащане или като продължителен ангажимент.</p> <p>6. Общи коментари към изброените мерки. Считаме, че следва да се уеднакви формата на представянето на мерките, като се използва единен модел на текстовете за обосновка на мярката, описание на дейностите, изискванията към кандидатите, определянето на допустимите разходи и размера на плащанията. По отношение на определенията за допустими бенефициенти – в момента във всяка мярка е въведено различно изискване, считаме, че следва да се въведе единен подход и единни изисквания, доколкото повечето от дейностите са с общ обхват на потенциалните бенефициенти. Предвид досегашният опит, считаме, че регистрацията в ИСАК трябва да е задължителна за всички кандидати. По отношение на критериите за избор за финансиране на заявления при ограничен бюджет считаме, че за всяка мярка следва да се въведат обективни критерии за приоритизиране, различни от предвидените в момента „първи подад, първи одобрен“. С оглед на предвидимост и адекватно планиране на дейността на земеделските производители е наложително индикативните графици за прием на проекти по мерките от ПРСР 2014-2020г. да се обявят предварително за първата половина на програмния период. При невъзможност от страна на администрацията за подобно дългосрочно планиране, да се публикуват годишни индикативни графици за прием, но преди да е започнала съответната календарна година.</p>	<p>Приема се частично</p> <p>Не се приема</p> <p>Приема се частично</p>	<p>действия за осведомяване“ от ПРСР 2014-2020 г.</p> <p>Подробни изисквания ще бъдат посочени в прилагащото законодателство по мярката (Наредба или насоки за кандидатстване)</p> <p>Процедурата за критериите за подбор са описани в чл. 49 на Рег. 1305/2013 г. и Програмата се съобразява с тях.</p> <p>В преработения вариант на мярката текстовете вече са прецизирани.</p>
--	---	---	---

			Не се приема	В преработеният вариант на мярката е указано, че необлагодетелстваните райони се определят с прилагащ акт (наредба). Вече е направена демаркация между I и II стълб на ОСП. Предвижда се годишно плащане по мярката.
--	--	--	--------------	--

Асоциация общински гори (АОГ)	<p><i>Предложенията са в курсив, а основанията за тях- с boldван текст.</i></p> <p>Лесовъдство/Подпомагане на горите Мярка XXX Членове 22-27 и 35 от Регламент за РСР N° [...] Член XX от Регламент на Комисията [...]</p> <p>1.1. Залесяване 1.1.1. Обхват, вид и ниво на подпомагане 1.1.1.1. Обхват 1.1.1.2. Вид на операциите 1.1.1.3. Бенефициенти 1.1.1.4. Допустими разходи и условия Допустими разходи: <i>Разходите за създаване могат да включват:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Изготвяне на технологичен план за залесяване да се замени с “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, подготовка на технологичен план за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i> <p>Основание за предлаганото допълнение: Една от основните причини за неусвояване на средствата по мярка 223 през изминалия програмен период беше липсата на средства за управление на проекта, каквито бяха предвидени например по мярка Мярка 321. Липсата на средства за авторски надзор и инвентаризация на горските култури, доведе до лошо изпълнение на залесителните дейности при много от договорените проекти. Заплащането на държавни такси свързани с издаване на съпътстваща документация са проблем за голяма част от общините.</p> <ul style="list-style-type: none"> Почвоподготовка; 	Екип 3	Не се приема	Изготвянето на технологичен план за залесяване е част от разходите за залесяване.

	<ul style="list-style-type: none"> • Закупуване на залесителен материал; • Транспорт и временно съхранение на залесителния материал; • Разходи за труд при залесяване; • Третиране на фиданките с необходимите предпазни и защитни материали (на пример, заразяване с мицел или азот фиксираща бактерия, осъществено индивидуално или чрез ограждане на залесената площ). • Други операции, свързани с напояване (където това е възможно), влагане на почвени подобрители с влагозадържащ ефект; • Ограждане на залесената територия(където това е необходимо); <p>3.8. Превенция и възстановяване на горите след щети от горски пожари, природни бедствия и катастрофични събития</p> <p>3.8.1. Обосновка на мярката</p> <p>За най-сериозен рисков фактор при опазване на горите продължават да се смятат горските пожари. Съгласно статистическите данни за последните 6 години са възникнали 3624 горски пожара, които са засегнали 61 511,3 ха горски територии. Причинените щети са за 14,057 млн. лева. Над 75% от горските пожари са възникнали извън границите на горските територии и са причинени от паленето на растителност или от небрежност. Изработването на методология и класифицирането на горите по степени на риск от горски пожари ще бъде завършено до края на 2013 г., макар че по първоначални наблюдения, ще попаднат основно в среден риск и по-малка част във висок риск.</p> <p><i>Да се премахне обвързаността на мярката с класификация. подобна</i></p> <p>Основание за предлаганата промяна: опасността от възникване от пожар съществува във всяка горска територия. Ако един район като цяло се определи като такъв с нисък риск от горски пожар значи ли че горска територия покрита с иглолистна горска култура няма да изгори при запалване така както една гора в район с висок пожарен риск? Пример за лоша практика: На база на подобна класификация през предишния програмен период Област Смолян беше изключена от подпомагане почти до края на програмния период.</p> <p>Освен това, глобалната промяна на климата води до попадане на страната ни в зона на засушаване и рискове, свързани с природни бедствия (в т.ч. наводнения, злополуки, пожари, суша), както и нападения на вредители и болести. Всичко това води до свързаните с климатичните промени обезлесяване, суша, бури и наводнения.</p> <p>3.8.2. Принос за целевите области и хоризонталните цели</p> <p>3.8.3. Обхват, вид и ниво на подкрепата</p> <p>3.8.3.1. Видове операции</p> <p>3.8.3.2. Бенефициенти</p> <p>3.8.3.3. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустими разходи – предотвратяване на вреди:</p> <p>Общи разходи за създаване:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, технологични планове за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела, етикети или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за</i> 			
--	---	--	--	--

	<p>кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</p> <p>Основание за предлаганото допълнение: Една от основните причини за неусвояване на средствата по мярка 226 през изминалия програмнен период беше липсата на средства за управление на проекта, каквито бяха предвидени например по мярка Мярка 321. Липсата на средства за авторски надзор, доведе до лошо изпълнение на залесителните дейности при много от договорените проекти. Заплащането на държавни такси свързани с издаване на съпътстваща документация са проблем за голяма част от общините.</p> <ul style="list-style-type: none"> Защитна инфраструктура от рода на горски пътеки, маршрути, водоснабдителни места, горско водно инженерство, напр. ерозия на канали и контрол на лавините. Местни/ дребномащабни дейности за превенция, включително тревопасни животни. <p>Конкретни разходи за предотвратяване на пожари:</p> <ul style="list-style-type: none"> създаване, подобряване и поддръжка на противопожарна инфраструктура – лесокултурни прегради, противопожарни просеки, минерализовани ивици, горски пътеки и маршрути, противопожарни стени; закупуване на оборудване за противопожарни депа и защитни средства; изграждане/подобряване на хеликоптерни площадки, с изключение на летищни съоръжения за търговски цели; изграждане/подобряване на водоизточници за борба с пожарите; строителство/подобряване на наблюдателни пунктове за борба с пожарите; закупуване на комуникационно оборудване и средства за наблюдение на горски пожари, вредители и болести; закупуване на специализирана техника за гасене на горски пожари. <p>Основание за предлаганото допълнение: Първоначалната атака и потушаването на горските пожари е специфична дейност, извършвана при отегжени условия (пресечена местност, отдалечени от водоизточници места, при липса на проходими пътища и др.). Успешната борба е свързана с наличието на подходящи технически средства, едно от които е специализиран автомобил за пожарогасене с висока проходимост и подходяща вместимост на вода. В регионалните служби на РЗПБС има налични автомобили за погасяване на пожари в градска среда. Липсва специализирана техника за работа в горски условия. Закупуването на такъв автомобил ще даде възможност за адекватна реакция при патрулиране, първоначална атака и пожарогасене в горски условия. Специализираните автомобили биха могли да се използват и за мероприятия по евакуация на хора от места попаднали в огнената стихия.</p> <ul style="list-style-type: none"> изграждане и подобряване на горски пътища; разнообразяване на видовия състав, чрез превръщане на иглолистните култури в широколистни или смесени дървостои, с изключение на иглолистните месторастения. Използване на тревопасни животни в гори класифицирани като среден до висок риск от горски пожари: използването им може да намали риска от пожар в такива горски зони, където растителността образува сериозен риск от пожар, но той може лесно да бъде избегнат, като се елиминира тази растителност посредством пускането на тревопасни животни в конкретната зона, където поради спецификата на терена е невъзможно използването на техника. Допълнителните разходи, 		Не се приема	Изискването е по Регламент 1305
--	---	--	--------------	---------------------------------

	<p>възникнали за прехвърлянето на животните ще бъдат компенсирани. Закупуването на животни или други разходи няма да бъдат подпомагани. Плащането трябва да бъде изчислено на база реални допълнителни разходи, настъпили заради преместването на животните и разходите свързани с задържането им в конкретния район преди/през пожароопасния сезон.</p> <p>Конкретни разходи за предотвратяване на природни опасности, вредители и болести:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Превенция на бури, вредители и болести, суша и обезлесяване, свързана с разходи, трябва да бъде обоснована в случай, че предложената интервенция отговаря на обществена програма (напр. план за защита на гората, адаптиране към климатични промени и т.н.). • Превантивните действия срещу суша и обезлесяване могат да включват горски интервенции като въвеждане на видове, толерантни към сушата, засаждане на ниско ниво с подходящи дървета или храсти и храстовидни видове. В добре обосновани случаи може да бъде включено и напояване. Необходимостта от тези превантивни действия трябва да бъдат обосновани с научни доказателства. • Превенция на разпространението на гъби, вредители или насекоми по увредените дървета с използване на водно третиране (включително пръскане или потапяне на дървесина и създаване на неблагоприятни условия за гъби и насекоми). • Разходи за създаване (или подобряване/ усъвършенстване) на средства за наблюдение на горски пожари, вредители и болести (в това число създаване на горски участъци за наблюдение). • Комуникационно оборудване. <p>Допустими разходи – Възстановяване:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, технологични планове за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела, етикети или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i> <p>Основание за предлаганото допълнение: Една от основните причини за неусвояване на средствата по мярка 226 през изминалия програмен период беше липсата на средства за управление на проекта, каквито бяха предвидени например по мярка Мярка 321. Липсата на средства за авторски надзор и инвентаризация на горските култури, доведе до лошо изпълнение на залесителните дейности при много от договориранияте проекти. Заплащането на държавни такси свързани с издаване на съпътстваща документация са проблем за голяма част от общините.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разходи за възстановяване на потенциални вреди в горите от пожари или други природни бедствия, включително вредители, болести и катастрофи и събития, свързани с промените в климата. • Разходите за възстановяване могат да включват: <ul style="list-style-type: none"> - почистване на площи в гори, пострадали от пожари и други природни бедствия, с цел тяхното изкуствено или естествено възобновяване; - презалесяване на пострадалите гори; 		Не се приема	Предложението е смес от дейности, които по същество са разходи за управление на проект. Такива разходи са недопустими, а цитираните по мярка 321 са неверни.
--	---	--	--------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> - повторно засаждане на увредена растителност от висок екологичен интерес (възстановяване на хабитат); - възстановяване на увредени инвестиции, защитни съоръжения, инженерни работи, инсталации, пътеки и места за наблюдение на пожари; - създаване на депа за съхранение на дървесина, добита от гори, пострадали от неблагоприятни природни въздействия. <p>Допълнителни условия:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Възстановителните дейности ще бъдат допустими за подпомагане в горските територии на цялата страна. • Превантивните дейности срещу пожари са допустими за подпомагане само в горските територии класифицирани като средно или високо рискови от възникване на пожар. Всички превантивни дейности трябва да са част от плана за защита на гората. • Рискът от възникване на бедствие, причинено от вредители и болести, трябва да се подкрепи с научни доказателства. Списъците на видовете (вредители, болести), които могат да причинят бедствия е посочен в Приложение №....и Приложение №... . • Превантивни действия са в съответствие с целите на Националната стратегия за развитие на горския сектор, Стратегическият план за развитие на горския сектор, Областните планове за развитие на горските територии, както и с Трети национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г.. • За да се възстанови вредата, е необходимо официалното потвърждение на публичните власти, които официално да установят възникването на природното бедствие. За да се подкрепят възстановителните дейности минимум 20 % от съответния горски потенциал трябва да бъде признат за унищожен. Изчисляването на такива вреди ще се извършва на база на процента на пострадалата площ. • Мерките за предотвратяване и възстановяване на последиците от горски пожари и вредители и болести, посочени по-горе, съответстват на националните планове за защита на горите. • По отношение на създаването на линейна противопожарна инфраструктура, допустимите разходи могат да включват освен цената на създаването и разходи за последваща поддръжка. Такава подкрепа обаче няма да бъде отпускана за дейности, свързани със земеделие в зони, обхванати от агро-екологичните ангажменти. • Не се подпомага закупуването на преносими материали. Единствено материали, свързани с предотвратяване на възникването на вреди трябва да бъдат обхванати от тази мярка, вместо противопожарно оборудване от рода на хеликоптери, безмоторни самолети, противопожарни коли и високо проходими автомобили. <p>3.9. Инвестиции за подобряване на устойчивостта и екологичната стойност на горските екосистеми</p> <p>3.9.1. Принос към приоритетните/тематични области и междусекторните цели</p> <p>3.9.2. Обхват, вид и степен на подпомагане</p> <p>3.9.2.1. Вид дейности</p> <p>3.9.2.2. Бенефициенти</p> <p>3.9.2.3. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустимите разходи включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходи за архитекти и инженери, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, подготовка на технологичен план за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и 			
--	---	--	--	--

	<p><i>отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Разходи за горски посадъчен материал (семена, разсад), използван за структурни промени, засаждане, втори слой, периферия и т.н., както и свързаното предпазване на растенията, включително съхранение, транспорт и разходи за труд. Работите по презасаждане до 5 години може да бъдат допустим разход, за да се избегне загуба на първоначалните инвестиции. Разходи за материали и/или услуги и труд, използвани за горепосочените инвестиции за подобряване на екологичната и обществена стойност на горите. Разреждане и подрязване могат да бъдат допустими, ако основната цел на инвестицията е да се подобри екологичната стойност на горите, като например подобряване на видовия състав за екологични интереси. Това е приложимо и за целите на обществен отдых. Регенериране на гори (подмяна с подобни) само по себе си не е допустимо. Въпреки това, може да бъде подкрепено, ако целта е да се промени структурата на горите предимно от екологичен интерес и интереси, свързани с изменението на климата. по тази под-мярка не се подпомагат разходи за обща поддръжка или текущи разходи. <p>3.10. Инвестиции в технологии за лесовъдство и в преработката и търговията на горски продукти</p> <p>3.10.1. Принос към приоритетните/тематични области и междусекторните цели</p> <p>3.10.2. Обхват, вид и степен на подпомагане</p> <p>3.10.2.1. Вид дейности</p> <p>3.10.3.2. Бенефициенти</p> <p>3.10.3.3. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустими разходи</p> <ul style="list-style-type: none"> да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходи за архитекти и инженери, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта. <p>Инвестициите в технологии за преработка и маркетинг на горски продукти:</p> <ul style="list-style-type: none"> изграждане, придобиване, включително отпускането на лизинг или подобрение на сградите за производство; закупуването или вземането на лизинг на нови машини и оборудване за първична преработка на дървесината, както и други работни операции, предхождащи промишлената преработка, до пазарната цена на актива; 			
--	--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • производството на материал за добив на енергия - дървесни частици или пелети е допустимо или в рамките на самата горска площ, или като дейност, свързана с работни операции преди промишлената обработка; • всяка „втора” или по-нататъшна преработка - например, производство на мебели се изключва от подпомагане по тази мярка; • общи разходи, свързани с инвестицията, например хонорари на архитекти, инженери и консултанти, хонорари, свързани с консултации относно екологичната и икономическата устойчивост, включително проучвания за техническа осъществимост; • нематериални инвестиции: придобиването или развитието на компютърен софтуер и придобиването на патенти, лицензи, авторски права, търговски марки и т.н.; • Разликата между „първична преработка” обработка и „промишлена преработка” е определена в Приложение №..... <p>Разходите, свързани с инвестиции в повишаване и подобряване на икономическата стойност на горите включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осветления и прочистки във високостъблени и семенно възобновени издънкови гори; • Закупуване или вземането на лизинг на щадящи почвата и ресурсите горска техника и оборудване за сеч, извоз и товарене на дървесина за едно или повече стопанства; • Малки разсадници като част от горското стопанство (производство за собствени нужди на стопанството.) • Разходите по изготвяне на планове или програми за управление на горите или еквивалентни на тях инструменти; • <i>Да се добави ПЪРВОНАЧАЛЕН РАЗХОД ЗА СЕРТИФИКАЦИЯ или въвеждане на стандарти за качество и/или безопасни условия на труд (ISO и др.) Основание за предлаганото допълнение: Приоритет 3 и 4 на НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОРСКИЯ СЕКТОР В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2013 - 2020 Г.</i> <p>3.10. Горско-екологични услуги и услуги във връзка с климата в горското стопанство и опазване на горите</p> <p>3.11.1. Обосновка на мярката</p> <p>3.11.2. Принос към приоритетните/тематични области и междусекторните цели</p> <p>3.11.3. Обхват, вид и степен на подпомагане</p> <p>3.11.4. Вид дейности</p> <p>3.11.5. Бенефициенти</p> <p>3.11.5.1. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустими разходи – подпомагани дейности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i> 			
--	--	--	--	--

	<p>Плащанията покриват частично или изцяло допълнителните разходи и пропуснатите доходи на бенефициентите, произтичащи от поетите ангажменти. Плащанията за ангажменти, свързани с горска екология и борбата с климатичните изменения, могат да включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на специфични горски местообитания и на условия за естествена регенерация на гори с голямо разнообразие. • Реструктуриране, включващо:<ul style="list-style-type: none"> - дейности, позволяващи възстановяване и по-широко разнообразие на видовете, с цел подобряване на биоразнообразието и устойчивостта на климата; - поддържане на разнообразие на видовете по периферията на горите или втори слой на короната за запазване на микроклимата в горите и предотвратяване на въглеродното съдържание в горските почви. • Управление на околната среда за отдих. • Лесовъдство с ниско въздействие, например защита на горските почви и осигуряване на тяхното развитие, щадящо почвите прибиране на реколтата, методи за транспортиране и възстановяване (непрекъснато залесяване вместо голи сечи). • Подобряване на местообитанията, включително подобряване на биокоридорите, например поддържане на микро-местообитания, малки открити площи, оставяне на гниещи и мъртви дървета за поддържане на биологичното разнообразие. • Оставяне на групи дървета след окончателна сеч, поддържане на мозаечен характер на горските структури, отлагане на окончателната сеч за защита на местообитанията, почвата и водните източници, опазването на местообитанията във влажните зони, потискане на агресивното разширяване на нехарактерни дървесни и храстови видове.			
--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

Дирекция „Директни плащания и пазарна подкрепа“, Министерство на земеделието и храните	<p>Използване на понятието „Кръстосано съответствие“</p> <p>Във връзка с позоваването в текста на правилата за „Кръстосано съответствие“, предоставяме следната допълнителна информация:</p> <p>Стандартите и изискванията на кръстосаното съответствие са групирани в две подсистеми – 1. поддържане на земята според стандартите за Добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС) и 2. спазване на Законоустановените изисквания за управление (ЗИУ).</p> <p>В България националните стандарти за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС) в периода 2007-2013 г. се определят със Заповед на Министъра на земеделието и храните. Законоустановените изисквания за управление (ЗИУ) са изброени в Приложение II на Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г. за установяване на общи правила за схеми за директно подпомагане в рамките на ОСП.</p> <p>За улеснение прилагането на ЗИУ са разработени Ръководство и Методика за прилагане на кръстосаното съответствие, които са публикувани на електронната страница на Министерство на земеделието и храните в рубрика “Кръстосано съответствие” (http://www.mzh.government.bg/MZH/bg/ShortLinks/cross_compliance.aspx). В началото на 2014 г. тези документи ще бъдат допълнени, за да се актуализира поетапното въвеждане на законоустановените изисквания за управление (изискванията от буква Б от приложение II от Регламент 73/2009).</p> <p>От 2015 г. Кръстосаното съответствие ще бъде приложено съгласно изискванията и стандартите, определени в приложение II от Регламент (ЕС) № 1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно финансирането, управлението и мониторинга на общата селскостопанска политика и за отмяна на регламенти (ЕИО) № 352/78, (ЕО) № 165/94, (ЕО) № 2799/98, (ЕО) № 814/2000, (ЕО) № 1290/2005 и (ЕО) № 485/2008 на Съвета.</p> <p>В тази връзка предлагаме унифициране на понятията, използвани в текста при референции към Кръстосаното съответствие.</p> <p>Съгласно член 92 от Регламент (ЕС) № 1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно финансирането, управлението и мониторинга на общата селскостопанска политика, правилата за кръстосано съответствие се прилагат за следните мерки от ПРСР – за бенефициенти получаващи годишни премии съгласно член 21, параграф 1, букви а) и б), членове 28-31, 33 и 34 от Регламент (ЕС) № 1305/2013.</p> <p>2. Във връзка с текста на стр. 122 от Първи вариант на мерки от Програма за</p>	Екип 3		

	<p>развитие на селските райони 2014-2020 – „В Република България няма да се прилагат плащания по първия стълб за необлагодетелстваните райони” бихме желали да уточним, че чл. 49 от Регламент (ЕС) № 1307/2013 на Европейския парламент и на Съвета за установяване на правила за директни плащания за земеделски стопани по схеми за подпомагане в рамките на общата селскостопанска политика и за отмяна на Регламент (ЕО) № 637/2008 на Съвета и Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета, определя, че държавите членки могат да вземат национално решение дали да прилагат схемата за плащане за райони с природни ограничения по Първи стълб в срок до 1 август 2014 г.</p>			
Българска православна църква (БПЦ)	<p>1. Поделенията на вероизповеданията в Република България да бъдат конкретно упоменати и записани като партньор и бенефициент в ОПРСР (2014-2020), както в общите части на програмата, така и в отделните оси, приоритети и мерки с примерен текст: „бенефициенти са поделения на вероизповеданията юридически лица по Закона за вероизповеданията в Р.България”.</p> <p>2. Земеделските производители-поделения на Вероизповеданията и по-конкретно българските манастири и църкви собственици на земеделски земи и гори регистрирани като земеделски производители, както и др. поделения на вероизповеданията в страната също собственици на земеделски земи и гори и регистрирани като земеделски производители, всичките юридически лица по Закона за вероизповеданията, да бъдат конкретно упоменати и записани като бенефициент в ОПРСР 2014-2020, по конкретните оси, приоритети и мерки с примерен текст: „бенефициенти са земеделски производители поделения на вероизповеданията юридически лица по закона за вероизповеданията в Република България”. Това е необходимо поради факта, че към настоящо време земеделските производители могат да бъдат и физически и юридически лица регистрирани по търговския закон</p> <p>3. Да бъде разширен обхвата на приоритетите и съответните мерки по ОПРСР 2014-2020, касаещи развитието и благоустрояването на населените места в селските райони, като към настоящата система на приоритизиране и съответната бонификация освен с населените места с население от 500 до 5000 жители се включат и малките населени места, като населени места с население под 500 жители в един район образуват група (местна група) с общ брой жители сумарно равен и над 500 и за тази група и съответен район се подпомага ремонта и реставрацията на църкви и манастири попадащи със седалище и адрес в или около населено място с жители по-малко от 500 човека.</p> <p>4 Да се подпомагат и местни поделения на вероизповеданията, които са юридически лица по Закона за вероизповеданията, да стартират и развиват туристически продукти и дейности в селските райони. Местните поделения на вероизповеданията да изграждат образователна, културна, социална и здравна инфраструктура – центрове за (целодневна) грижа за възрастни хора и сираци, центрове за предоставяне на безплатна медицинска помощ и консултации, центрове за обучение на кадри за нуждите на църковно-земеделските стопанства.</p>	Всички екипи		
Дирекция „Стратегии, анализи, планиране и пазари”,	Обща бележка: В съответствие с Договора от Лисабон, влязъл в сила от м. декември	Екип 2		По точки 1, 2, 3 и 4 препоръките се

Министерство на земеделието и храните	<p>2009 г., навсякъде в проекта текстът „Общността“ следва да се замени с „Европейски съюз“ или „Съюза“, а „Договора за създаването на Европейската общност“ - с „Договора за функционирането на Европейския съюз“.</p> <p>1. ПО МЯРКА „ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ“</p> <p>Чл. 18, ал. 1 б. „а“, б. „б“, б. „в“ и б. „г“ от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г.</p> <p>1.1. По общата част, касаеща и четирите под мерки:</p> <p>Т.1. На стр. 19 - Предлагаме да се уточни дефиницията на „Преработка на земеделски продукт“, като се предвиди, че резултатът може да е извън обхвата на Приложение I към Договора за функционирането на ЕС.</p> <p>Т.2. На стр. 19-20 - Предлагаме да се уточни дали ще се изисква писмен документ, удостоверяващ наличието на „колективна инвестиция“. Примерно, договор по Закона за задълженията и договорите.</p> <p>Т.3. Подкрепяме предложенията да се обмисли допълване на дефиниции за „иновации“, „енергийна ефективност“, „опазване на околната среда“ и „пазарна стойност на активите“.</p> <p>Т.4. На стр. 33 в частта относно разграничаване с дейностите, подпомагани по други мерки - Може да се наложи дефиниране на „незначителна съставка“, с цел избягване на субективни интерпретации на текста: „По мярката ще се подпомагат и дейности за преработка на продукти извън Приложение I, които се явяват входни, но представляват незначителна съставка и са необходима част от процеса“.</p> <p>1.2. По под мярка „Инвестиции в земеделски стопанства“</p> <p>Т.5. На стр. 21 - Подкрепяме предложението второто тире на недопустимите разходи да се допълни с „неустойки и такси“, като се уточни какъв тип такси са допустим разход и какъв – не.</p> <p>Т.6. На стр. 21 - Предлагаме да се обмисли възможността да не се допускат разходи, които не съответстват на обема на стопанството. Подобно ограничение ще допринесе за целево изразходване на средствата по Програмата, но може да се окаже трудно приложимо.</p> <p>Т.7. На стр. 21 в частта относно критериите за допустимост - Не става ясно към кой период ще се изчислява стандартният производствен обем и дали ще се допуска кандидатстване с намерения за достигане на минималния стандартен производствен обем или той трябва да е достигнат към момента на кандидатстване.</p> <p>Т.8. На стр. 22 - Предлагаме да се обмисли отпадането на точки 3 и 4 от критериите за допустимост за земеделски производители относно минимална площ по СЕПП и доказване на доход от земеделска дейност. Считаме, че изискването за стандартен производствен обем от най-малко [8 000] евро е достатъчно в това отношение. Същото важи и за други под мерки, където са предвидени същите критерии за допустимост.</p> <p>Т.9. На стр. 22 – Считаме, че е допуснато смесване на понятията „група на производители“ и „организация на производители“ при критериите за допустимост за групи производители. Следва също така да се уточни редът за признаване на организации на производители. Нашето разбиране е, че то ще става по Първи стълб на ОСП, като не е необходимо да се изисква допълнително признаване за целите на ПРСР (ако организацията кандидатства за подпомагане по ПРСР).</p> <p>Т. 10. На стр. 23 в частта относно интензитет и размер на помощта - Текстът „се увеличава с 20%“ следва да се замени със „се увеличава с 20 процентни пункта“</p>			<p>приемат. Допълнителни дефиниции и други допълнителни изисквания ще бъдат уточнени в националното законодателство.</p> <p>5. Препоръката се приема.</p> <p>6. Като основно условие по мярката е заложено представянето на бизнес план, с който да се доказва жизнеспособността на съответния проект.</p> <p>7. Изискването е към момента на кандидатстване, като допълнително условия ще бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>8.Препоръката се приема частично по отношение. Прецизиран е текста на мярката.</p> <p>9.Мярката ще предоставя финансова помощ за инвестиции от страна на групи/организации на производители, които отговарят на посочените критерии за допустимост.</p> <p>10. Препоръката се приема. Прецизиран е текста в мярката.</p> <p>11. Препоръката се приема.</p> <p>12.q13. Препоръката се приема текста е прецизиран.</p> <p>14. Прецизиран е текста в мярката.</p> <p>15. Дейностите обект на подпомагане са свързани със земеделската дейност на кандидатите и са обвързани с изпълнение на конкретни изисквания.</p>
---------------------------------------	--	--	--	---

	<p>(има голяма разлика между процент и процентен пункт). Същото важи и за други под мерки, където е предвидено подобно увеличаване на размера на финансовата помощ.</p> <p>T.11. На стр. 24 - По отношение на определянето на максимален размер на допустимите разходи, предлагаме той да е по-висок в случай на колективни инвестиции.</p> <p>1.3. По под мярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията”</p> <p>T.12. На стр. 24 в частта „Вид на подкрепата: Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията” - Предлагаме да се прецизира уводното изречение, като се има предвид, че подкрепата няма да е само за предприятия от „хранително-преработвателната промишленост”.</p> <p>T.13. На стр. 24 в частта „бенефициенти” - Предлагаме да се уточни какво се има предвид под „предприятия, управляващи земя”.</p> <p>T. 14. На стр. 27 - По отношение на предпоследното тире към критериите за оценка „Проекти, използващи изцяло суровини от местни производители”, предлагаме да се обмисли прецизиране на текста, така че да е допустимо използването на минимален дял суровини, които не са от местни производители. Използването на 100% местни суровини може да се окаже нереалистично.</p> <p>T.15. По под мярка „Инвестиции в инфраструктура”</p> <p>Част от текстовете по под мярката са записани така, сякаш тя касае само инвестиции в инфраструктура за напояване и/или отводняване. Така например, въвеждащото изречение на стр. 28 в частта „Вид на подкрепата”, т. 3 от критериите за допустимост за групи на производители/т.2 от критериите за допустимост за юридически лица, както и второто и третото тире от критериите за оценка на стр. 30. Предлагаме тези текстове да се редактират, като в някои случаи може да е достатъчно да се допълни „където е приложимо”.</p> <p>T.F16. По под мярка „Непроизводствени инвестиции”</p> <p>На стр. 31 относно бенефициентите - Тъй като под мярката не касае (пряко) земеделската дейност, предлагаме да се предвиди възможността по нея да кандидатстват и лица, които не са земеделски производители. По същата логика, може би трябва да отпадне критерият за допустимост от минимум 8 000 евро стандартен производствен обем на стопанството.</p> <p>2. ПО МЯРКА „РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСТВА И ПРЕДПРИЯТИЯ”</p> <p>Член 20 от Предложение за регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от ЕЗФРСР 2011/0282 (COD).</p> <p>2.1. Обща бележка</p> <p>о Подкрепяме предложението текстовете да бъдат разместени така, че изложението да върви по под мерки, като към всяка под мярка се опишат съответните елементи (обхват на подпомагане, бенефициенти и т.н.).</p> <p>2.2. По под мярка „Стартова помощ за млади селскостопански производители”</p> <p>о Настоящото наименование на мярката може да подведе, че става дума за подпомагане само на самото създаване на стопанството, докато идеята е да се предоставя подкрепа в процеса на установяване на стопанството, което може да е създадено до [15] месеца преди подаване на заявлението за подпомагане. В тази връзка, би могло да се потърси по-подходящо наименование, като например „Помощ за установяване на стопанства на млади селскостопански производители”.</p> <p>о На стр. 39 - Предлагаме да се редактира текстът: „Когато младия селскостопански производител се счита за член на земеделското стопанство, този</p>			
--	---	--	--	--

	<p>член трябва да упражнява селскостопанска дейност в земеделското стопанство към момента на подаване на заявлението за подпомагане”. Подобна разпоредба се съдържа в чл. 20, параграф 3 от предложението за Регламент, но тя се отнася конкретно за членството на юридически лица в земеделско домакинство.</p> <p>о На стр. 39 - По принцип, подкрепяме идеята решението за отпускане на помощта да бъде взимано във възможно най-кратък срок след подаване на заявлението. Все пак, предлагаме да се прецени внимателно дали са реалистични сроковете в следния текст: „Молбата за подпомагане трябва да бъде подадена не по-късно от 15 месеца след датата на създаване на стопанството. Индивидуалното решение за отпускане на помощта ще бъде взето не по-късно от 18 месеца след датата на създаване.”</p> <p>о На стр. 39 - Подкрепяме предложението да се редактира текстът: „Не се предоставя финансова помощ на кандидати, чието стопанство е съсобствено/съвместно наето с друго/и лице/а, с изключение на случаите на обща собственост/съвместно наето със съпруг или съпруга, като в този случай само един от двамата може да бъде подпомогнат дори и двамата да отговарят на условията за подпомагане по мярката.” С цел по-голяма яснота, текстът относно изключението в случай на съпрузи може да се отдели във второ изречение.</p> <p>о На стр. 40 - Относно изискването за адекватни професионални умения и познания, считаме, че те трябва да са съобразени с дейността, която ще развива стопанството. Така например, завършено средно или висше образование в областта на ветеринарната медицина трудно може да се приеме за адекватни професионални умения и познания в случай на стопанството с растениевъдна специализация.</p> <p>о На стр. 42 - По отношение на определението за създаване на стопанство, предлагаме да се уточни кои условия са кумулативни и кои - където е приложимо. Така например, считаме, че не е необходимо да се изисква от бенефициент – животновъд да е подавал заявление за единно плащане на площ и/или за плащане за необлагодетелстван район. Освен това, предлагаме да се обмисли периодът, за който се отнасят условията. Ако идеята е да се подпомагат и съвсем нови стопанства, които ще стартират дейност след решението за отпускане на помощта, може текстът „в рамките на 15 месеца преди датата на кандидатстване по мярката” да се замени с „не по-рано от [...] месеца преди датата на кандидатстване по мярката”. Съгласно чл. 20, ал. 4 от проекта на Регламент: „в бизнес плана се предвижда младият земеделски стопанин да отговаря на определението за действащ земеделски стопанин по смисъла на член 9 от Регламент (ЕС) № ДП/2013 в срок до 18 месеца от датата на установяване”. Следва да се има предвид и срокът, в който трябва да започне изпълнението на бизнес плана – в настоящия текст „в рамките на 9 месеца, считано от датата на решението за отпускане на помощта”.</p>			
Национален съюз на земеделските кооперации в България (НСЗКБ)	<p>Предложихме в мярката по чл.18, подмярка ”Инвестиции в земеделските стопанства”, в частта „Критерии за оценка на проектите” да се даде приоритет и на проекти на земеделските кооперации.</p> <p>На заседанието на ТРГ, проведено на 11.12.2013г., бе уточнено нашето предложение да се обсъжда още в управляващия орган, с наше участие. В тази връзка, освен аргументите в горното писмо, държим да се има предвид още:</p> <p>1. Факта, че броя на земеделските кооперации е намалял, не е основание за тяхното подценяване, а напротив – повод за особена грижа за тях. Защото този процес бе функция от силно политизиране на техния характер по време на прехода и в резултат неглижиране и пречки пред тях от централни и местни държавни структури и чиновници – от министерства, ДФ”Земеделие” с кредитните му линии, програма „Сапард”, поземлени комисии и т.н., често тенденциозно в полза на</p>	Екип 2		<ol style="list-style-type: none"> 1. В анализа на нуждите на ПРСР са очертани основните приоритети в рамките на бъдещата ПРСР 2. Включеният приоритет не е изведен като такъв в анализал Допълнително ще бъде анализирана възможността за приоритизиране на посочената група.

	<p>стопанства с друг юридически статус.</p> <p>След приемане на страната в ЕС, когато се въведоха строги и общовалидни правила, на практика спада в броя на земеделските кооперации е преустановен. Сега те са по-стабилни, показват нарастващ потенциал. Макар, че днес са 0,3% от всички видове стопанства, те стопанисват 17,7% от използваната земеделска площ, а в различни обеми и съотношение в тях се отглеждат над 45 вида земеделски култури. Това, заедно с факта, че предоставят на членовете си възможност да ползват земеделски услуги и земя за лични нужди, а заетите в една кооперация са два пъти повече в сравнение със заетите в едно търговско дружество в отрасъла и три пъти повече от заетите в стопанството на едноличен търговец, отрежда на кооперациите ролята на стабилизиращ фактор в селото и селските райони. Където има кооперация има поминък, има социална политика, има живот. Затова с ПРСР 2014-2020г. кооперациите трябва да се стимулират.</p> <p>2. Като структури, възникнали и със останало от ликвидационните съвети имущество, те трябваше да ползват, да доизносват физически и морално остаряла зем. техника и друга материална база. Това забави техническото им превъоръжаване. Другите по-късно възникнали структури започнаха директно с нова и високопроизводителна техника и сега имат по-добра техническа осигуреност. Така например при едноличните търговци площта на един комбайн е 1469 дка, при търговското дружество - 1679 дка, при гражданските сдружения - 1222, а в кооперациите - 2967 дка, т.е. два пъти повече. Това им създава сериозни затруднения. Аналогично е положението и с тракторите и друга земеделска техника. Това аргументира необходимостта от ускорено техническо превъоръжаване на земеделските кооперации.</p> <p>3. С предложеното приоритетно одобрение по проекти на земеделски кооперации по подмярка "Инвестиции в земеделските стопанства" на практика се реализира едно от изискванията на самата мярка – за стимулиране на колективните инвестиции. Цялостното финансиране на проекта до неговата реализация и частта на собствените на бенефициента средства са от фондовете на кооперацията, т.е. общите финансови средства на член кооператорите. Подпомагайки подобни проекти, ПРСР ще подпомага всички членове на дадената кооперация, които могат да бъдат от 100-200 до 2500 души.</p> <p>Въз основа на изложеното в писмото ни от 25.11.2013г. и настоящето, повторно молим управляващия орган по ПРСР 2014-2020г. да приеме:</p> <p>В мярка по чл.18 „Инвестиции във физически активи”, подмярка "Инвестиции в земеделските стопанства" в частта "Критерии за оценка на проектите" към проектите, на които ще бъде предоставен приоритет, наред с „проекти, представени от млади, земеделски производители”, да се добави и „проекти, представени от земеделските кооперации”.</p>			
<p>Национален институт по метеорология и хидрология – Българска академия на науките</p>	<p>Водните ресурси и водоснабдяването са под нарастващ натиск от промяната на климата и земеползването. В редица райони на Южна Европа и Средиземноморието се очертава намаляване на водните ресурси, зачестяват екстремните явления – наводнения и засушаване. В момента всички усилията на Европейската комисия /ЕК/ и страните членки са насочено към изработване на стратегии, които да са основа за национални и регионални планове, управление на водните ресурси в условия на климатични промени и разработване на мерки за адаптация. Процесът на планиране в тези условията е посочен като мощен механизъм за постигането на баланс между наличния воден ресурс и потреблението, устойчиво използване на водните ресурси и за управление на риска при засушаване и наводнения. Акцент при анализа е планирането и проектирането на мерки, особено свързаните със</p>	<p>Екип 2</p>		<p>Предложенията от департамент „Управление използване на водите“ са приети, ще се вземе под внимание при подготовката на мярката при програмирането, както и при разработване на съответната наредба.</p>

	<p>капиталоемки обекти с дълъг проектен живот /каквито са и хидромелиоративните системи/.</p> <p>В контекста на казаното нараства ролята на хидромелиоративните системи, на тяхното стопанисване и управление, което е в пряка връзка с ПРСР и подмярка „Инвестиции в инфраструктура”. Новият програмен период 2014-2020г. от ПРСР е изключителна възможност за разработване на мерки, които да ускорят развитието на селските райони, хидромелиорациите и управлението на водните ресурси в България. Периодът съвпада с актуализацията на Плановите за управление на речни басейни при климатични промени (ПУРБ) и втори цикъл на планиране, вкл. разработването на Плановите за управление риска от наводнения (ПУРН) и управление при засушаване.</p> <p>Напоителните системи и тяхната водностопанска инфраструктура (канали, язовири, помпени станции и пр.) вече се използват комплексно не само за напояване, но и за водоснабдяване в съответните райони. Отводнителните системи и съоръженията за предпазване от вредното въздействие на водите са мерки за превенция при наводнения. От друга страна в Регламент на Европейския парламент и на съвета относно подпомагане на развитието на селските райони, от Европейския земеделски фонд, се поставят условия за оценка допустимостта на инвестициите свързани и с ПУРБ. За да се оцени тази „допустимост” е нужна оценка на влиянието върху количеството на повърхностните и подземни водни тела, което касае и възможностите на водоизточниците (реки, язовири, експлоатационен ресурс и пр.). Това е в пряка връзка и с обезпечеността на водопотреблението.</p> <p>Инвестициите в тази област следва да се извършват въз основа на комплексна оценка на цялостния процес, от глобалното към локалното, от генералната схема на използване на ресурса, вкл. комплексното използване на водоизточниците, през технологичната схема, до водоразпределението и водоползването.</p> <p>С оглед на горното предлагаме в мярката по чл.18. „Инвестиции в инфраструктура” да се включи и разработването на инвестиционни планове съобразени с генерални схеми на използване и управление на водите, вкл. оценка на възможностите на водоизточниците и тяхното комплексно използване. Така ще се гарантира, че инвестициите ще са съобразени с цялостния процес и генералните планове и схеми, от водоизточника, трансфер на вода, напоявана площ, култура. Това ще уточни ролята на инвестицията и подобряването и развитието на инфраструктурата за напояване и отводняване на земеделски земи ще допринесе дългосрочно за програмата от мерки за управление на наличните водни ресурси в условия на климатични промени.</p> <p>Разработването на такива планове и оценки следва да се отрази и в частта допустими разходи. В частта „Общи разходи свързани със съответния проект” следва да влязат и такива за предпроектни проучвания, вкл. хидроложки и водностопански изследвания, хидрогеоложки и пр. В частта за „Разходи по изготвяне на планове за управление на горите” следва да влязат и такива за генерални планове на използване на водите на хидромелиоративните системи по райони.</p> <p>Приоритет при кандидатстването следва да имат инвеститори, които са провели такива проучвания и допринасят за комплексно използване на ресурса и комплексното използване на ресурса подпомага повече заинтересовани страни.</p> <p>Посоченото по-горе ще допринесе за постигане на ефективност и допустимост на инвестициите и мерките към Програмата за развитие на селските райони за новия програмен период 2014 - 2020г и ще се подпомогне разработването на програмата от мерки към Плановите за управление на речни басейни при климатични промени.</p>			
--	--	--	--	--

<p>„Сдружение на земеделци и животновъди - Пирин 2009”</p>	<p>Представяме на вниманието Ви нашите предложения по отношение на: I. Мярка 215 – Хуманно отношение към животните. 1. Този мярка не само, че трябва и е наложително да съществува в новия програмен период, но и трябва да бъде разработена по начин, удовлетворяващ финансово и обхващащ максимален брой бенефициенти във всички –въдства. 2. Мярката трябва да бъде разработена на експертно ниво с надграждане на стандартите(до достигане стандартите на ЕС). Примерно хуманно отношение е: да бъдат осигурени 10 дка минимум естествена паша за говедо и 5 дка за овца.</p> <p>Коментар д-р Стоилко Апостолов:</p> <p>След предложенията по Агроекология съм копирал текста на мярката, за да се запознаете с предложенията на МЗХ, както и с принципа на тази мярка.</p> <p>Основното е, че по тази мярка не се подпомагат стандартни дейности или инвестиции за достигане на стандартите на Европейския съюз. Казано по-просто: по тази мярка не могат да се финансират торови ями, трактори, площадки за оборски тор и т.н.</p> <p>Тук можем да предложим дейности, които са над законоустановените изисквания за отглеждане на съответния вид животни.</p> <p>Например:</p> <p>А. За млечни крави</p> <p>Дейност 1: Промяна на системата на отглеждане на кравите от вързано към свободно – боксово</p> <p>Дейност 2: Осигуряване на по-голяма площ на животните в обора (минимум 6 кв.м. на крава) и в дворчето за разходка (минимум 4 кв. м. на крава)</p> <p>Дейност 3: Осигуряване на движение и чист въздух за животните чрез изкарването им на паша – минимум 180 дни в годината и минимални площи за производство на фураж и паша в размер на максимум 2 крави на 1 хектар</p> <p>Дейност 4: Осигуряване на подходящо за кравите хранене чрез включване в дажбата на висококачествен груб фураж в количество минимум 60% от сухото вещество на дневната дажба</p> <p>Например:</p> <p>Б. За овце и кози – млечно направление</p> <p>Дейност 1: Осигуряване на по-здравословни и благоприятни за животните условия</p>	<p>Екип 2</p>		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
--	---	---------------	--	---

	<p>за отглеждане – минимална площ на закритата и откритата част на обора да бъдат съответно .....</p> <p>Дейност 2: Осигуряване на подходящ режим на движение и хранене, подходящ за овцете и козите чрез изкарване на паша минимум 200 дни годишно и минимални площи за производство на фураж и паша в размер на максимум 13 овце/кози на 1 хектар</p> <p>Дейност 3: Изграждане на подходяща инфраструктура (кошари, навеси, корита за водопой, помещение за пастира) с цел по-ефективно използване на отдалечените пасища</p> <p>Дейност 4: Осигуряване на овцете и козите хранене чрез включване в дажбата на висококачествен груб фураж в количество минимум 60% от сухото вещество на дневната дажба</p> <p>Дейност 5: Осигуряване на подходящи условия за правилното отглеждане на малките животни (агнета и ярета) чрез осигуряване на минимален период на хранене на малките животни с мляко от майката минимум 30 дни</p>			
Дирекция „Директни плащания и пазарна подкрепа”, Министерство на земеделието и храните	<p>Мярка „Създаване на групи и организации на производителите“</p> <p>В основанията за прилагане на мярката да се посочат не само предимствата, които дава сдружаването в организации на производители и групи производители по отношение на предлагането на пазара, а и предимствата, които дават на самите обединени производители. Важно е да се посочи, че обединяването на производителите ще повиши възможностите им за: заемане на по-силни позиции на пазара по отношение на купувачите и по-добри възможности за реализация на произведеното на по-добри цени. Това в крайна сметка ще доведе до получаване от производителите на първични земеделски продукти на по-голям дял от добавената стойност на крайния продукт. Важно е също да се посочи, че обединяването позволява да се реализират икономии от мащаба, планиране и намаляване разходите за производство, проучване и въвеждане на устойчиви производствени практики и иновации и на земеделски практики опазващи околната среда.</p> <p>В обосновката на мярката се коментира увеличаването на размера на стопанствата и на обработваната земеделска земя и на делът на юридическите лица и на дружествата. Трябва да отбележим, че няма пряка връзка между създаването на организации на производители и групи производители и увеличаването на размера на стопанствата. В това отношение нарастването на индивидуалните стопанства може да има по-голям ефект от обединяването на производители.</p> <p>Използваните правно-организационни форми също не са показател дали едно сдружение е организация на производители или група производители. В тях членуват икономически и юридически самостоятелни производители, които автономно вземат решения за организиране и осъществяване на своето производство и предоставят на организацията или групата цялата или част от произведената продукция, за съвместна реализация. Затова от броят на дружествата не могат да се правят изводи и за делът и значението на организациите на производители и групите производители.</p> <p>Като основен критерий за подлежащите на подпомагане по мярката организации на</p>	Екип 2		Предложенията са приети

	<p>производители и групи производители е въведено изискването да бъдат официално признати. Мярката не посочва редът за официално признаване и органът, който го извършва. Възможно е това да бъде признаване на организация на производители по реда на Регламента за Обща организация на пазара, възможно е да са създаде специален ред, както беше по програма САПАРД и по аналогичната мярка през предходния програмен период. Това обаче трябва да се посочи в самата мярка. Тук трябва да обърнем внимание, че по новият Регламент за ООП се признават само организации на производители, не и групи производители. Освен това мярката обвързва официалното признаване на организации и групи на производители с одобряването на представения бизнес план, като едновременно с акта на тяхното признаване се одобряват и за финансова помощ. Това поставя под въпрос възможността да бъде използвано признаването на организации на производители по Регламента за ООП. Въвеждането на специален ред за официално признаване на организации и групи на производители по мярката, изисква разписването на специална процедура и определяне на компетентните структури за нейното прилагане.</p> <p>В текста на мярката не се прави ясно разграничение между организации на производители и групи производители. По отношение на критериите за признаване, като единствено различие е посочено, че групата производители трябва да има минимум 4 члена, а организацията на производители минимум 7 члена. Критериите за разграничение прилагани в Общата организация на пазара е, че групата производители е новосъздадена организация на производители, през първите 5 години от създаването ѝ, която още не отговаря на всички критерии за признаване и трябва да ги достигне. Практическото значение на този въпрос е, дали по мярката ще бъдат подпомагани само новосъздадени групи производители или ще бъдат допустими и съществуващи организации на производители, които не са получавали подпомагане по аналогична мярка на ОСП. Считаме, че този въпрос трябва да бъде решен в самата мярка.</p> <p>Основен въпрос на мярката са критериите за признаване, съответно за одобряване за финансова помощ, на организациите и групите на производители. В представеният текст са предвидени две групи критерии. Първата група са свързани с целите, организационната форма и вътрешната организация, броят и видът на членовете. Прави впечатление, че не е въведен критерий свързан със стойността на реализираната на пазара продукция. В същото време тази стойност е основен критерий за изчисляване на размера на подпомагането по мярката. Това може да доведе до ситуация, при която разходите за признаване и контрол на кандидата за подпомагане да надвишават размера на самото подпомагане. Затова препоръчваме да се въведе такъв критерий, но минималният праг за участие по мярката да не бъде висок, например 50 000 лева годишен пазарен оборот. Освен това като критерий е въведено изискването „Броят на юридическите лица в организацията не трябва да бъде повече от 50 % от броя на всички членове”. Струва ни се, че този допълнителен критерий не е икономически издържан и няма да допринесе за повишаване на жизнеспособността и конкурентоспособността на създаваните организации и групи на производители.</p> <p>Вторият основен критерий за признаване и подпомагане на организации и групи производители е бизнес планът или планът за развитие (добре е да се уеднакви терминологията). В чл.28 от Регламента за РСР не са посочени целите и съдържанието на бизнес плана. В мярката, в неговото съдържание са заложени</p>			
--	--	--	--	--

	<p>извършването на инвестиции и развитието на земеделската дейност. При това обаче, трябва да вземем предвид целите на мярката, както са формулиране в чл.28 - „Подпомагането по тази мярка се отпуска с оглед улесняване на учредяването на групи и организации на производителите... с цел адаптиране към пазарните изисквания на продукцията и производството на производители, които са членове на такива групи или организации... съвместно пускане на стоки на пазара”. Като изхождаме от законодателно формулираните цели на мярката, целите на бизнес плана трябва да бъдат свързани с организационното укрепване на организацията или групата на производители, с концентрацията и адаптирането към пазара на предлаганата продукция и с увеличаване на реализираната на пазара продукция. В сегашния си вид мярката не включва индикатори за оценка на предложението от организацията или групата на производители бизнес план, което на практика прави невъзможно неговото одобряване от органа, който я признава. С оглед на препоръчаните цели и съдържание на бизнес плана, индикатори за неговата оценка могат да бъдат увеличаването на стойността и/или обема на предлаганата на пазара продукция, увеличаване на броя на членовете, увеличаването на процента на реализираната чрез организацията или групата продукция на отделните членове, процент на централизираните в организацията или групата дейности и процеси.</p> <p>Във връзка с предходната препоръка, недоумение буди правилото, че „При изчисляване на годишната пазарна продукция на организацията на производители не се включва... тази част от стойността на продукцията на всеки отделен член, която надвишава 75% от общата продукция на членовете, реализирана от организацията”. От текста не става съвсем ясно дали от стойността на реализираната на пазара продукция се изключва продукцията на члена на организацията или групата, която надвишава 75% от неговото производство или случаят, когато продукцията на отделен член надвишава 75% от общата продукция реализирана от организацията. И в двата случая това правило противоречи на една от основните цели на мярката - „централизация на продажби и доставки”.</p> <p>В текста на мярката е използван терминът „годишна пазарна продукция”. В чл.28 от регламента е използван терминът „годишна продадена продукция”. Препоръчваме да се употребява термин, който показва, че критерий за определяне на размера на подпомагането по мярката е стойността на реализираната на пазара продукция от организацията или групата на производители. При това няма значение дали съвместно предлаганата на пазара продукция е реализирана от името на самата организация или група или от името на отделните членове, но чрез съвместно предлагане на пазара.</p> <p>В мярката е предвидено тя да бъде прилагана само в определени сектори на земеделието. В списъка не са включени секторите на пчеларството и семената, не е ясно дали в техническите култури се включват тютюна, хмела, лена и конопа и копринените буби. С оглед на целите на мярката, трудно може да се обоснове изключването от подпомагане на един или друг сектор на земеделието. Затова препоръчваме мярката да се прилага по отношение на всички сектори по Анекс I на Договора за функциониране на Европейския съюз.</p> <p>Основен въпрос, който трябва да бъде регулиран чрез мярката, е за размера на подпомагането. В нея обаче са възпроизведени текстовете на регламента, които предвиждат максималният размер на помощта да не надвишава 10% от годишната стойност на реализираната на пазара продукция и нейният размер да бъде</p>			
--	--	--	--	--

	<p>намаляващ. В тази връзка са разписани намаляващи максимални размери на помощта през петте години - от 100 000 евро за първата година до 60 000 евро за петата година. Не е предвидено обаче намаляване на процента от стойността на реализираната на пазара продукция. Това дава възможност организацията или групата производители да поиска и през петте години помощ в размер на 10% от стойността на реализираната на пазара продукция, която не надвишава 60 000 евро. В тази връзка препоръчваме в мярката да се предвиди спадащ процент от стойността на реализираната на пазара продукция.</p> <p>Не става ясно как размерът на помощта ще се изчислява като годишно плащане „въз основа на представен бизнес план“, като едновременно с това „се изчислява всяка година въз основа на стойността на годишната пазарна продукция на групата/организацията на производителите“. Очевидно трябва да се потърси връзка между индикаторите на бизнес плана, които обаче не са определени в мярката, и намаляващият процент от стойността на реализираната на пазара продукция. Без ясно определяне на механизма за определяне на размера на помощта не е възможно прозрачното и ефективно прилагане на мярката.</p> <p>От текста на мярката не става ясна връзката между изпълнението на одобреният бизнес план и получаването на годишното подпомагане по мярката. Възпроизведен е текста на регламента, че „Последното плащане ще се извършва при условие, че има коректно изпълнение на представения и одобрен бизнес план“. От него не се разбира дали при неизпълнение на бизнес плана организацията или групата на производители трябва да върне подпомагането получено през първите 4 години или няма да получи само последното плащане. Не е ясно също какво означава „коректно изпълнение“ на бизнес плана, при липсващите на този етап индикатори. С оглед на основната цел на мярката - създаване на жизнеспособни организации на производители в страната, не препоръчваме въвеждането на санкции, които да демотивират сдруженията на производители да участват в нея. В същото време считаме за удачно въвеждането на изискване, в продължение на още 5 години организацията или групата на производители да бъде запазена като такава. Такова изискване ще съответства на новата роля, която се възлага на организациите на производители в Европейския съюз.</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“ Мярка „Развитие на стопанства и предприятия“</p> <p>В приоритет 3(А) и при двете мерки е заложено по-добро интегриране на първичните производители в хранителната верига посредством схеми за качество (популяризиране на местните пазари). Схемите за качество по тези мерки следва да се разграничат от схемите за качество, финансирани по линия на ЕФГЗ.</p>			
Национален съюз на водоползвателите, Сдружение за напояване „Роса с. Карaisen“ Сдружение за напояване „Николаевка“	<p>Поставени са въпроси свързани с общи проблеми, които касаят дейностите и устройството на сдруженията за напояване и отводняване . Посочени са основните проблеми в зеленчукопроизводството, пазарите, поддръжката и експлоатацията на инфраструктурата и финансовата обезпеченост, направени са предложения за решаване на основните проблеми, вкл. пазарна подкрепа, ограничаване на вноса на зеленчуци и плодове.Открояват се проблеми с не решената собственост на инфраструктурата в противоречие на ЗСН. Конкретно са направени инвестиционни предложения.</p> <p>Направени са предложения за насрочване на работна среща с УО, която да посочи</p>			УО приема обосновката на потребности свързани с инфраструктурата която поддържа експлоатират и управляват. За решаването на основните проблеми би следвало СН да се подкрепят от страна на МЗХ от ресорните дирекции, пряко отговарящи за тяхната дейност. Предстой да се

	подходящи финансови механизми за този вид бенефициенти в страна.			<p>изготви стратегия за подсектор „Хидромелиорации“, промени в законодателната рамка през 2014 г. в подкрепа за ефективно управление на напояването и отводняването чрез СН.</p> <p>УО приема предложението и ще вземе в предвид искането на Националния съюз на водоползвателите.</p>
--	--	--	--	--

Организация	Коментар	Отговорен екип	Приема / не приема / приема частично	Обосновка на неприемането/ частичното приемане на коментара
Д-р Стоилко Апостолов Фондация „Биоселена“	<p>1. Смятаме, че анализа на силните и слабите страни, потребностите и перспективите пред малките земеделски стопанства, описани в точка 1.1.1.1 до т. 1.1.1.7 е представен коректно и задълбочено</p> <p>По т. 1.1.1.8 Достъп до информация, консултантски услуги и трансфер на иновации смятаме, че некоректно е представен опита само на НССЗ като единствен източник за съвети за малките ферми в България.</p> <p>Освен НССЗ в страната работят достатъчен брой неправителствени организации и сдружения, научни институти и университети, които също извършват съветническа дейност и подпомагат малките фермери със съвети, изготвяне на проекти и в някои случаи с малки финансови схеми.</p> <p>Всички тези организации обаче не бяха допустими за финансиране по текущата ПРСР, а за дейността си разчитат или на заплащане за услугите от страна на фермерите, или кандидатстват с проекти по различни европейски и международни програми.</p>	Божура Фиданска		<p><u>По точка 1</u> Във връзка с направеното предложение е изискана информация от представителите на фокус групата за Тематичната подпрограма за малките стопанства по отношение на вида на предоставените консултантски услуги, типа на стопанствата /според икономическия размер/ и териториалния обхват. Така информация на този етап не е предоставена за да бъде включена в аналитичната част на подпрограмата. На база на анкетно проучване е установено, че много голяма част от малките стопанства ползват основно като консултант НССЗ.</p>

	<p><u>Предложение:</u></p> <p>- Текста на т.1.1.1.8 да се коригира и да се добави следният текст:</p> <p><u>„В България съветнически и консултантски услуги за малките ферми предоставят различни неправителствени организации и сдружения, научни институти и университети и малки консултантски фирми. Тези организации разполагат с експертен потенциал, материална база и опит, който може да бъде мобилизиран в следващия програмен период.</u></p> <p><u>Поради факта, че тези организации не бяха допустими за финансиране по текущата ПРСР услугите им се заплащат директно от фермерите или кандидатстват с проекти по различни европейски и международни програми. Някои от организациите работят на национално ниво, други – на регионално и общинско ниво.</u></p> <p>2. По т. Трансфер на технологии също смятаме, че некоректно е представена само Селскостопанска Академия с нейните звена и подразделения.</p> <p>Смятаме, че българските земеделски университети също развиват научна дейност и извършват трансфер на</p>			<p><u>По точка 2.</u></p> <p><u>Информацията ще бъде допълнена по отношение на университетите и създадените опитни полета към</u></p>
--	---	--	--	---

	<p>технологии към фермерите – предложение да се добави текст в този смисъл.</p> <p>В страната по различни проекти и програми също има изградени доста демонстрационни ферми и опитни полета към ферми, в които също се извършва трансфер на нови техники технологии.</p> <p>Предложение – да се добави текст в този смисъл.</p> <p><u>3. По отношение на т. 4.2.1. Мярка „Консултантски услуги”</u></p> <p><i>Подмярка 2.1 „Предоставяне на консултантски услуги на малки земеделски стопани”</i></p> <p>И по трите подмерки на тази мярка единствен консултант е НССЗ. Ние смятаме, че това е нередно, създава монопол и поставя всички останали организации, занимаващи се с консултиране на фермери (НПО, Университети, дружества по ТЗ) в неравностойно положение.</p> <p><u>Мотиви:</u> След като по Мярка „Консултантски услуги, услуги по управлението на и</p>		<p><u>ССА. Към настоящият момент липсва информация относно демонстрационните ферми.</u></p> <p><u>По отношение на точка 3</u></p> <p>С определянето на НССЗ за бенефициент по мярка чл. 15 се цели да се обхване територията на цялата страна, както и да се даде възможност за незабавно стартиране на мерките по тематичната подпрограма и малките стопанства да могат да получат подкрепа възможно най-скоро без да чакат провеждане на тръжни процедури, чийто срок при определени обстоятелства може да достигне до 1 г.. НССЗ има изградена мрежа от териториални</p>
--	--	--	---

	<p>заместване в земеделските стопанства“ по чл. 16 бенефициенти могат да бъдат всички консултантски организации, които трябва а да представят доказателства, че разполагат с:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>подходящи ресурси от редовно обучен и квалифициран персонал;</i> 2. <i>консултантски опит;</i> 3. <i>надеждност по отношение на обхвата на консултантските пакети, които ще предоставят.</i> <p>Буди недоумение, защо консултантските организации ще могат да консултират всички земеделски стопани и собственици на гори в България, а малките ферми ще може да ги консултира само НССЗ.</p> <p>Предложение: <u>А) По Мярка „Консултантски услуги” допустими бенефициенти да бъдат всички одобрени и включени в Регистъра консултантски организации по Мярка „Консултантски услуги” по чл. 16 на Регламента.</u></p> <p>Подмярка 2.2 „Създаване на консултантски услуги”</p> <p>По отношение на подмярка 2.2: „Създаване на консултантски услуги” е предвидено създаване на 50 нови</p>		<p>офиси във всички части на страната, достатъчно натрупан опит и капацитет в предоставянето на консултантски услуги на малките стопанства. С оглед на това, че съгласно представителите на Тематичната работна група съществуват и други консултантски организации, които предоставят съветнически услуги на малките стопанства, <u>предложението се приема частично. Като мярка 2.1 Предоставяне на консултантски услуги ще бъде преработена. До 2017 г. основен бенефициент ще бъде НССЗ, след което по мярката ще бъде предоставена възможност и на други консултантски организации да участват.</u></p> <p><u>Мярката е включена на базата на</u></p>
--	---	--	--

	<p>общински офиса на НССЗ и наемане на нови 108 служители!</p> <p>Отново се създава неравнопоставеност и предложението по никакъв начин не допринася за това консултантите да отидат във фермите.</p> <p>Нашето предложение е по тази подмярка да се предвиди допълнително заплащане за посещение на фермите от страна на консултантите или тези средства да се добавят в цената на консултантските пакети за малките ферми, така че консултантските организации да могат по-често да посещават фермите в рамките на пакета.</p> <p>Консултациите трябва да бъдат мобилни и да се случват на полето или в обора, а не на бюрото в офиса!</p> <p><u>По подмярка „Създаване на консултантски услуги” да се изплаща допълнителна фиксирана сума за посещения на консултантите във фермите, по заявка на фермера и след подписан протокол за полезността на консултацията и приложимостта ѝ във фермата от страна на фермера”</u></p>			<p><u>проведени анкетни проучвания на малки земеделски стопанства в различни райони на страната относно достъп на информация и съветнически услуги. На база идентифицираните нужди следва да бъде разширен капацитета на НССЗ за да се обхванат малките стопанства в труднодостъпните райони.</u></p> <p><u>С оглед на това по-ефективно да имат достъп тези стопанства до информация и съветнически услуги общинските центрове ще бъдат мобилни и ще покриват няколко съседни общини.</u></p>
--	---	--	--	--

	<p>Подмярка 2.3 Обучение на консултанти</p> <p>Отново същият коментар: Защо само служителите на НССЗ да имат право и бюджет да се обучават, а всички останали консултанти в България – не?</p> <p><u>4.По отношение на т. 3. Индикатори за мониторинг</u></p> <p>Според нас предложените индикатори за мониторинг:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 17 000 консултации - 5000 проекта по чл. 18 - 11 000 проекта по чл. 20 <p>са прекалено малко и не кореспондират с анализа на силните и слабите страни.</p> <p>Общият брой на малките стопанства в България, обект на подпомагане по тази</p>			<p><u>Предложението се приема, тази подмярка отпада от мярка 2 на Тематичната подпрограма.</u></p> <p><u>Към настоящият момент предоставените индикатори не са окончателни.</u></p>
--	--	--	--	---

	<p>подпрограма е 85'770,00 . Ако тези индикатори останат непроменени, това означава, че:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Само 19% от тях ще получат консултации по мярката, - Само 11% от тях ще получат стартова помощ за развитието на малки стопанства - Само 4,6% от тях ще получат помощ за инвестиции в стопанството - Само 1,1 % от тях ще получат помощ за инвестиции в преработка/търговия на селскостопански продукти, респективно още толкова за инвестиции в създаването и развитието на неземеделски дейности <p>Съгласно т.1.1.1.8 на документа само за 2 години (2011 и 2012) НССЗ е предоставила 130 000 консултации на малки стопани. Защо сега за 7 години се залага като цел 17 000 стопани да получат консултации?</p>			
г-жа Десислава Василева, нач. отдел „Икономически анализи и анализ на пазари“, Дирекция „Стратегии, анализи, планиране и пазари“, МЗХ	<p>1. По мярка „Консултантски услуги”</p> <p>Обръщаме внимание, че съгласно чл. 16, параграф 3 от проекта на Регламент на Европейския</p>	Божура Фиданска		Съгласно чл. 15, параграф 3 от Регламент 1305/2013 г. на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за

	<p>парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г.: „Бенефициерите по тази мярка се избират чрез покани за набиране на предложения. Процедурата за подбор се регламентира от правната уредба за обществените поръчки и е отворена както за публични, така и за частни организации”.</p> <p>Предвид това, считаме, че не може като допустим бенефициент по мярката да се записва изрично само Националната служба за съвети в земеделието, макар и да се очаква тя да бъде основен бенефициент.</p>			<p>развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г. „ Органите или структурите, избрани да предоставят консултации, разполагат с подходящи ресурси от редовно обучен и квалифициран персонал и консултантски опит и надежност по отношение на областите, в които дават консултации. Бенефициерите по тази мярка се избират чрез покани за отправяне на предложения. Процедурата за контрол се регламентира от правото за обществените поръчки и е отворена както за публични, така и за частни организации. Тя е обективна и изключва кандидати с конфликт на интереси.“</p> <p>Законът за обществените поръчки не се прилага за договори за услуги, възлагани от възложител на друг възложител, които имат изключителни права за предоставяне на такива услуги по силата на закон, подзаконов акт или административен акт; актът за предоставяне на изключителните права се издава при спазване разпоредбите на Договора за функционирането на Европейския съюз. Този въпрос е съгласуван още през 2007 г. с Агенцията по обществени поръчки, която е дала</p>
--	--	--	--	---

				<p>становище, че МЗХ може да възлага на НССЗ дейности свързани с консултирането на земеделските производители директно без провеждане на обществена поръчка, тъй като на НССЗ съгласно Закона за подпомагане на земеделските производители са възложени такива функции. Така предоставеното становище е прието от ЕК и на базата, на което НССЗ е определена директно за единствен бенефициент по мярка 143.</p>
<p>Веселина Ралчева, Българска асоциация на биопродукти</p>	<p>1. Мярка „Консултантски услуги”</p> <p><i>Код на мярката: 2</i></p> <p>По чл. 16 считаме, <u>че не е допустимо</u> за консултации на малките стопанства да има <u>само един</u> възможен бенифициент и то НССЗ.</p> <p>Предлагаме да имат право и други консултантски фирми да бъдат допускани до ресурса на мярката.</p>	<p>Божура Фиданска</p>		<p><u>Становището на МЗХ е изразено в предложението на д-р Апостолов и г-жа Десислава Василева</u></p>

	<p>2. Мярка „Инвестиции във физически активи”, моля да имате предвид всички наши предложения, които сме направили за основната Програма за развитие на селските райони, а именно:</p> <p>Под мярка „Инвестиции в земеделски стопанства”, към последния тип инвестиция да се добави <i>и/или възстановяване</i> и да стане :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции за създаване и/или презасаждање и/или възстановяване на трайни насаждения, десертни лозя, медоносни дървесни видове за производство на мед и бързорастящи храсти и дървесни видове за производство на биоенергия; <p><i>Мотиви: Когато само част от насаждението е унищожено или не се е прихванало при първоначално засаждање, не е икономически обосновано да се унищожава цялото</i></p>			<p><u>Предложението не се приема, би затруднило прилагането на мярката.</u></p>
--	---	--	--	---

	<p>насаждение, за да може да се кандидатства с проект. В такъв случай след проверка би трябвало да се установи каква част от насаждението се нуждае от възстановяване и тази инвестиция да се подпомага.</p> <p>В раздел „Допустими разходи” да се добави:</p> <ul style="list-style-type: none"> - създаване и/или презасаждане и/или възстановяване на трайни насаждения <p>Мотиви: Създаването и/или презасаждане на трайни насаждения е пропуснато като възможен вид разход /такъв, какъвто е записан в настоящата наредба по м.121/, а що се отнася за възстановяването – мотивите са описани по-горе.</p> <p>В раздел „Критерии за оценка”, относно приоритетните проекти, т.6 да се раздели на две, както следва:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти за производство и преработка на биологични суровини и продукти, - Проекти, свързани с изпълнение на дейности по 			<p><u>Предложението се приема частично.</u></p> <p><u>Предложението се приема.</u></p>
--	--	--	--	--

	<p>член 29;</p> <p><i>Мотиви: Този запис е по-ясен и отправя към Чл.29 от регламента „Агроекология и климат” и към биологичното земеделие. Така ще могат да се предвиждат различни по вид приоритети /например гарантиран бюджет или повисоки нива на оценяване/ за двата типа проекти според предварителния анализ и последващите анализи на изпълнението на бъдещата ПРСР.</i></p> <p>Да се добави още един приоритет:</p> <p>- Проекти за инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения съгласно член 33 и в зоните по Натура 2000 съгласно чл. 31</p> <p><i>Мотиви: Многократно в Анализа и в ограмата е пдчетана необходимостта от целенасочена подкрепа в необлагодетелстваните райони. По-долу е предвидена допълнителна подкрепа от 20 % за проекти в райони по чл.33, но ако няма предвиден приоритет по отношение на такива проекти, те могат да не бъдат изобщо одобрени в рамките на отделните</i></p>			
--	--	--	--	--

	<p><i>приеми по програмата и в такъв случай няма да могат да се възползват от допълнителната подкрепа.</i></p> <p>По отношение на Под мярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията“ в приоритети отново да бъде добавено:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти за инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения съгласно член 33 и в зоните по Натура 2000 съгласно чл. 31 <p><i>Мотивите са сходни с по-горе изброените. Развитието на преработвателни предприятия в тези необлагодетелствани и в много случаи отдалечени райони, ще даде тласък и на производството на зеленчуци, плодове, етерично-маслени култури, за които те са подходящи предвид разпокъсаността на земята, наличието на много дребни собственици и невъзможността за крупно индустриално земеделие.</i></p>			<p><u>Предложението се приема</u></p>
--	---	--	--	---------------------------------------

Вяра Стефанова, независим експерт	<p>Предложение да се добави подмярка 4.4 със следните допустими дейности:</p> <p>Допустими разходи (Например)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Закупуване на неdiskови (палцови) бавно подвижни косачки; • Закупуване и поставяне на електропастири за управление на пашата; • Изграждане на навеси (кошари) и заслони за стадата и хората на отдалечени места в планината с цел стимулиране пашуването в отдалечени места; • Изграждане на места за водопой на добитъка; • Изграждане на ями за дезинфекция и профилактика на животните; използват се дезинфектанти, разрешени при биологичното земеделие; 	Божура Фиданска		<u>Предложение се приема.</u>

	<ul style="list-style-type: none"> • Поставяне на обозначителни табели; • Изграждане на къщички за птици, кацалки, платформи за гнезда; • Обособяване на пътеки за пешеходни и колоездачни маршрути; • Поддържане на естествените малки водоеми, които се намират на територията на затревени площи; • Изграждане на малки водоеми (до 500 кв. м) с постоянно водно огледало. Водоемите се изграждат от естествени материали, без бетон, желязо и др.; без зарибяване и без екзотични растения; не се допуска достъп на животни в тях; • Засаждане на единични и/или групи дървета, от местни видове и поддържането им за период от 2 години; • Други добре обосновани от ЗС дейности, които биха допринесли за опазване на биологичното разнообразие в стопанисваните от него земи. 			
--	---	--	--	--

Организация	Коментар	Отговорен екип	Приема / не приема / приема частично	Обосновка на неприемането/ частично приемане на коментара
<p>Проф. Юлияна Яркова Доц. Дарина Заимова</p> <p>Стопански факултет, Тракийски университет</p>	<p>ПО МЯРКА „РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ЗНАНИЯ“ В ОБОСНОВКАТА <u>да се добави</u>, както следва: хранително-вкусова промишленост (посочено в Регламента) Малките стопанства от селскостопанство са в тематична подпрограма за малките стопанства. Къде са МСП осъществяващи други икономически дейности в селските райони? (посочено в Регламента) действия за осведомяване като подпомагана дейност (посочено в Регламента) индивидуално обучение (посочено в Регламента) 2. В ДОПУСТИМИ ДЕЙНОСТИ: Къде са МСП осъществяващи други икономически дейности в селските райони? (посочено в Регламента) Да се посочат дейности като: - действия за осведомяване, - индивидуално обучение - други форми за трансфер на знания (както е в регламента) Да се добавят курсове по Икономика и управление на фермата, и на МСП 3. В ДОПУСТИМИ РАЗХОДИ да се впише както е в регламента: - разходите за организиране и провеждане на трансфера на знания или действията за осведомяване Защо: При определянето на частта за участниците в обучението в рамките на стандартните разходи не се предвижда включване на разходи за пътуването до мястото на обучението и разходи за заместване на селскостопанските производители. Определянето на допустимите дни за всяка дейност и конкретните стандартни разходи ще бъдат посочени в прилагания акт по мярката. при положение, че в Регламента е записано: <i>Допустими са също разходите за път, настаняване и дневните командировъчни на участниците, както и разходите за заместници на селскостопанските производители</i> 4. В УСЛОВИЯ ЗА ДОПУСТИМОСТ Да се добавят при и Висши училища акредитирани в Направление „Икономика“. Това е необходимо при трансфер на знания и осведомяване в областта на : – повишаване на конкурентоспособността на всички видове селскостопанска дейност и укрепване жизнеспособността на стопанствата; – насърчаване на добро организиране на хранителната верига и управление на риска в селското стопанство; - насърчаване на ефективното използване на ресурсите и подпомагане на прехода към нисковъглеродна и устойчива на изменението на климата икономика в селското стопанство, сектора на храните и горския сектор; и други 5. В таблицата за ПОКАЗАТЕЛИ <u>да се включат:</u> - дейности осведомяване - индивидуални обучения 6. В ОБОСНОВКАТА следва <u>да се добави</u> текста от чл. 5 “Приоритети на ЕС за развитие на селските райони” от Регламента на Европейския Парламент: (1) стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони с акцент върху следните области: а) стимулиране на иновациите и базата от знания в селските райони; б) укрепване на връзките между селското и горското стопанство и научноизследователската дейност и иновациите; в) поощряване на ученето през целия живот и професионалното обучение в секторите на селското и горското стопанство. 7. В ОБОСНОВКАТА следва <u>да се добави:</u> “селскостопански производители и други икономически субекти, които са МСП, осъществяващи дейност в селски райони.” , така както е записано в чл. 15 “Трансфер на знания и действия за осведомяване”: “Подпомагането по тази мярка е в полза на лица, ангажирани в селското стопанство, хранително-вкусовата и горската промишленост, селскостопански производители и други икономически субекти, които са МСП,</p>	Екип 1	<p>1.Приема се частично относно МСП</p> <p>2.Приема се частично относно МСП</p> <p>3.Приема се.</p> <p>4.Приема се частично</p>	<p>Тези дейности ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси”</p> <p>2.Тези дейности ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси”</p>

	<p>осъществяващи дейност в селски райони. Бенефициер на помощта е доставчикът на обучение или на други форми на трансфер на знания и действия за осведомяване.”</p>		<p>5.приема се частично</p> <p>6.Приема се частично</p> <p>7. Приема се частично</p>	<p>4. Висшите училища в посочените в мярката направления обучават и по специалностите в това направление.</p> <p>5.Редактираният текст на мярката е с три подмерки. В съдържанието на ПРСР има отделна таблица с индикаторите по приоритетни области, мерки и подмерки,</p> <p>6.Дейностите за МСП ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси” Мярката има нова структура – приоритетните области са описани подробно и с ясно посочване на приоритетни области към които всяка подмярка има принос.</p> <p>7.Дейностите за МСП ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси”</p>
	<p>ПО МЯРКА “КОНСУЛТАНТСКИ УСЛУГИ, УСЛУГИ ПО УПРАВЛЕНИЕТО НА И ЗАМЕСТВАНЕ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВА” 1. В ОБОСНОВКАТА следва да се добави: Други икономически дейности в селските райони (посочено е в Регламента)</p>	<p>Екип 1</p>	<p>1.приема се частично</p>	<p>1.Дейностите за МСП ще се допълват от ОП „Развитие на човешките ресурси“</p>

[illegible]

	<p>2.Към “БЕНЕФИЦИЕНТИ”</p> <p>В английския вариант на Регламента в Чл. 21 параграф 1 и съответно Параграф 3 изрично са посочени и селата (and villages). Българските села нямат планове за развитие, но се нуждаят от базови услуги (basic services). <u>На това основание настояваме: КЪМ БЕНЕФИЦИЕНТИ</u> по мярката да се включат кметствата от селските райони, както и да се добавят други възможни бенефициенти както следва:</p> <p>кметства кооперации; групи производители и/или организации на производители; земяделски производители; занаятчийски и занаятчийски предприятия.</p> <p>3. В “ДОПУСТИМИ ИНВЕСТИЦИИ” следва да се добави като приоритетно направление и инвестиции в проекти с висока природна стойност (High Nature Value – HNV), както и да се даде адекватно място на мерките посочени като възможни за разрешаване на проблеми, свързани с агро-биоразнообразието, земяделски земи с висока природна стойност, качеството на водите и водопотреблението, като:</p> <p>Израждане на нови или алтернативен водоизточници за питейно водоснабдяване или на водопроводни връзки</p>		<p>2.Не се приема.</p>	<p>инфраструктура или микропроект“. Освен това не става ясно откъде е информацията, че голям брой бенефициенти ще разработват именно такива проекти. Освен това по мярката е предложен само максимален лимит (с определението за малка инфраструктура) не и минимален. В тази връзка всеки бенефициент може да подаде проект на по-малка стойност. По този начин ще имаме една по отворена ПРСР и затова предлагаме да не въвеждаме многобройни ограничения като през настоящият програмен период, които след това практиката показва, че е необходимо да отменяме чрез много продължителна процедура на промяна на ПРСР.</p> <p>2. Съгласно Конституцията на Република България - Общината е основната административно-териториална единица, в която се осъществява местното самоуправление. Общината е юридическо лице и има право на собственост и самостоятелен общински бюджет. За кметството не е предвиден този статут на юридическо лице и поради това не е допустимо да бъде бенефициент не само по ПРСР и но и по другите програми. Останалите предложени бенефициенти в становището, а именно кооперации, групи производители и/или организации на производители, земяделски производители, занаятчийски и занаятчийски предприятия не са предвидени като допустими бенефициенти поради факта, че в мярката няма предвидени дейности, за които съгласно настоящото законодателство те да могат да кандидатстват. При избора на бенефициент беше направен обстоен анализ на законодателството в Република България за да се установи именно на</p>
--	---	--	------------------------	--

	<p>между различни зони на водоснабдяване, които да дават възможност за доставяне на питейна вода, съответстваща на изискванията в зони, където има отклонения в качеството на водата и проблемът не може да се реши по друг начин;</p> <p>Изграждане на пречиствателни станции за питейни води или реконструкция и модернизация (особено на филтърните корпуси) и въвеждане на автоматизиран контрол за остатъчност на подаваните реагенти (хлор и алуминий) в пречистените питейни води;</p> <p>Промяна в земеползването, водещи до снижаване внасянето на замърсители.</p> <p>4. На стр. 53, ЗАГЛАВИЕТО НА ПРИОРИТЕТ 3 <u>следва да бъде коригирано</u> на:</p> <p>“Насърчаване на организацията на хранителната верига и управлението на риска в селското стопанство с акцент върху следните области:</p> <p>по-добро интегриране на първичните производители в хранителната верига посредством схеми за качество, популяризиране на местните пазари и къси вериги на доставки, организации на производителите и междубраншови организации;</p> <p>подпомагане управлението на риска на стопанствата.”</p>		3. Не се приема.	<p>кое лице е възложено да я извършва и така бяха определени бенефициентите, а не самоволно от МЗХ.</p> <p>3. Относно качеството на водите е предвидена дейност, която съответства на Насоките за интеграция по околна среда 2014 - 2020 г. Какви точно като вид пречистване инвестиции ще бъдат предложени ще зависи от много фактори и най-вече на проектите, където специалист ще е преценил. Поради това не е удачно ние да посочваме в мярката какъв да е вида на пречиствателното съоръжение. Относно другите видове инвестиции свързани с агро-биоразнообразието, земеделски земи с висока природна стойност е предвидено те да се подпомагат по други мерки.</p>
д-р Даниел Йорданов – НПО Група 3 „Организации, работещи в сферата на образованието, науката и културата“	<p><u>По отношение на чл. 15:</u></p> <p>- подкрепяме така направените предложенията са структурирани на мярката, включително и в частта за инвестиции в групата. Обръщаме внимание да се обърне внимание, че тук бенефициенти са основно научни организации и да не им се направи „мечешка услуга“ и да не могат да кандидатстват като бенефициенти по Оперативната програма към Министерството на образованието</p> <p>- изречението което беше някакво притеснение <u>„Подкрепата по мярката не включва курсове за инструктиране или обучение, които са част от стандартни програми или системи за обучение за средни или висши училища“</u>- според мен смисълът на него е да не се позволява или по-точно да не се признава или да се издава на обучаеми сертификат за завършени курс на база изучаваното в училището без да се ходи на специализирания курс. / пример учите в професионална гимназия където има курс по-екология или нещо сходно и накрая на годината получавате и сертификат за завършен курс или обучение по-мярка финансирана от програмата/ или това е т.нар признаване на хорариум. Забранява се признаването на хорариум.</p>	Екип 1	<p>-Приема се частично</p> <p>-Приема се</p>	<p>Предвидена е демаркация и допълняемост между дейностите по ПРСР и ОП Наука и образование за интелигентен растеж (НОИР)</p>
	<p><u>По отношение на чл. 16.</u></p> <p>- предложеният механизъм по-отношение на подмярка „Консултантски услуги за земеделски стопани ..... „дава предпоставки за по-добро изпълнение на програмата и за постигането на някакъв измерим ефект. Така предложеният вариант е отчел проблемите в предходния период;</p> <p>- спорният момент е по-отношение на отчитане на разходите – повече подкрепяме залагането на</p>	Екип 1	- Приема се.	

	<p>стандартен производствен разход, отчеташ различният характер на елементите за подпомагане – точно, ясно и чисто</p> <p>- другият въпрос, които бе силно дискутиран – да имали % на т.нар над договориране (право да се консултират допълнително земеделски стопани над предварително сключените договори) по-време на дискусиата в много голяма степен</p> <p>подкрепяхме това предложение, което считаме, че в известна степен е полезно и ще допринесе за успешното реализиране на мярката. Но след внимателното анализиране стигнахме до извода, че много внимателно трябва да се подхожда с процента. Подкрепяме процент в порядъка до 30 % или залагане на процент на над договориране само по пакет „2б“</p>		<p>- приема се частично</p>	<p>-Предложението ще бъде взето предвид при разписването на националния акт за прилагане на мярката.</p>
	<p><u>По отношение на чл. 36</u></p> <p>Изцяло подкрепяме да има такава мярка защото според нас тази мярка заедно с някой части на чл. 20 (като стартова помощ) са най-положителното нещо в новият програмен период, въпреки, че чухме много опасения по-отношение на реализацията им, това го отдаваме на плод на това, че винаги новото ни плаши и започваме да се оправдаваме, че няма да се получи</p>	<p>Екип 1</p>	<p>Приема се.</p>	
	<p><u>По отношение на чл. 18:</u></p> <p>- подкрепяме така направените предложенията са структуриране на мярката, включително и бенефициенти по чл. 18 ал. 1 б да бъдат бенефициенти предприятия отговарящи на критериите за микро, малко или средно предприятие</p> <p>Предлагаме да отпадне изречението, което водеше след себе си до неяснота- <u>Предприятия /публични предприятия/ и предприятия управляващи земя свързани с преработка/маркетинг/развитие на продукти включени в Приложение I.</u>, навсякъде където се среща.</p> <p>Също така предлагаме да се включи като еквивалентна гаранция - <u>финансовата застраховка или подобен застрахователен продукт</u></p>	<p>Екип 2</p>		<p>1. Препоръката се приема. Ще бъде прецизиран текста по отношение на отделните бенефициенти с цел осигуряване на яснота и избягване на неразбиране от страна на потенциалните кандидати.</p> <p>2. УО счита, че наличието на еквивалентни инструменти за гарантиране на получени аванси е добра възможност за облекчаване и улесняване на кандидатите. В тази връзка ще се анализира възможността за включването на допълнителни еквиваленти на банкова гаранция, които да бъдат уредени в приложимото национално законодателство.</p>
	<p><u>По отношение на чл. 20.</u></p> <p>Като организация представител на образователните и младежки структури, заложеното в този член в най-голяма степен отговаря на профила на нашите членове.</p> <p>В член 20 според нас е едно от най-съществените и положителни неща в новата програма за РСР, а именно „Стартова помощ за неземеделски дейности“, считаме, че така предложеният интензитет на помощта в отговаря на очакванията за реализацията на програмата.</p> <p>Не можем да приемем възникналите по-време на дискусиата мнения в частта за ограничаване и изопачаване на мярката в смисъл(сте си купуват коли, няма да се прави нищо, а само ще се усвояват средства и т.н.) и в тази връзка да ограничим подпомагането и накрая да се постигнем едно нищо.</p> <p>Мнението ни, че в голяма степен посочените проблеми при реализацията на мярката „112“ от ПРСР 2007-2013, се дължат на това, че като цяло размера на помощта не отговаряше на инвестициите за реално земеделие и това доведе до реализирането на</p> <p>повече от един проект от лица занимаващи се реално със земеделие на имената на други лица.</p> <p>За да се избегне това в новият програмен период и по-двете мерки, предлагаме интензитета на</p>	<p>Екип 2</p>		

	<p>помощта да е във възможно най-голям размер примерно 50 000 евро, като с това да се даде възможност за реално земеделие, а не за измишльотини. Като зад тази помощ да седи една по-голяма справедливост по отношение на размера на стопанството (пример неможе проект за създаване на трайни насаждения по старите изисквания увеличението да е 8ИЕ = на 76 дка, който през време на изпълнение на проекта водят до реализирането на разходи и при късмет ако не си се „обесил“ колкото и грубо да е към края на проекта ако няма слана и градушка може и да обереш нещо) и какво остава на младия фермер освен да мисли как да прецака системата и се започва едно пускане на леки проекти домати, краставици и т.н.</p> <p>Не трябва да се допуска това, затова предложението ни е максимално висок интензитет на подпомагане при реални инвестиции или диференциране на помощта според характера на заложеното в бизнес плана и за двете мерки: „Стартова помощ за млади земеделски производители“ и Стартова помощ за неземеделски дейности</p>			Предложението на този етап е нивото на финансиране да остане същото, а именно 25000 евро. Мотивите ни са с оглед значително по-малкият бюджет заделен по мярката да могат да бъдат подпомогнати по-голям брой бенефициенти.
инж. Николина Симеонова - Изпълнителна агенция по горите (ИАГ)	<p>I. Мярка „Разпространение на знания” или мярка „Обучения”</p> <p>Промени в текста на мярката: <i>по приоритет 2 „Увеличаване конкурентноспособността на земеделието и горския сектор и нарастване жизнеспособността на стопанствата”;</i> за курсовете за повишаване на квалификацията като част от професия от Списъка на професиите за ПОО по всички професии от професионално направление код 621 „Растениевъдство и животновъдство” и код 623</p>	Екип 1	Приема се	

	<p>„Горско стопанство“; специализирани курсове за обучение с продължителност 100 часа за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника (за млади земеделски стопани – да отпадне); в условията за допустимост за провеждане на курсове за обучение – да се добави и „Горско стопанство“ към висшите училища, а към професионалните гимназии и ЦПО – професии от професионално направление код 623 „Горско стопанство“; за специализираните курсове – да се добави Наредбата за придобиване на правоспособност за работа със земеделска и горска техника; за провеждане на семинари и демонстрационни дейности - след научни институти да се добави опитни станции към ИАГ и ССА; Други предложения по мярката: да се предвиди авансово плащане за разходите за инвестиции при демонстрационните дейности; посещенията на стопанства да се ограничат до 5 дни и да се допускат посещения в стопанства на страни членки на ЕС; съгласно чл.15, т. 2 „Подпомагането по тази мярка е в полза на лица, ангажирани в сектора на селското стопанство, храните и горското стопанство, стопанисващи земи.....”, което означава, че ДП и техните подразделения ДГС и ДЛС също могат да бъдат обучавани. В текста на мярката да бъде записано, че целева група за обучението са: собственици на гори, структури управляващи горски територии и ползватели на гори; да се определи пакетна цена за един обучаван (за отделните видове обучения), като се вземе за база Наредбата за командировки в страната – за разходите за пътни, дневни и квартирни; планирани резултати за периода 2014 – 2020 г.: курсове за обучение – 70 бр. семинари – 80 бр. демонстрационни дейности - 50 бр. посещения в стопанства - 40 бр.</p>			
	<p>II. Мярка „Консултантски услуги, услуги по управлението на и заместване в земеделските и горски стопанства” или мярка „Консултантски услуги” Предложения за промени и допълване на мярката: консултантски услуги за собственици на гори - задължителен елемент 1 (остава същия) и допълнително елементи 2 и 3; елемент 2 – въпроси, свързани с икономическите и екологични резултати на горските стопанства, извън зоните по Натура 2000: Съвети по планиране и извършване на лесовъдски дейности в горите Съвети за възстановяване и поддържане на полезащитни горски пояси Залесяване на площи на изоставени земеделски земи, ерозирани и застрашени от ерозия горски територии и неземеделски земи Ползване на дървесина Ползване на недървесни горски продукти Защита на горите от болести и вредители Опазване на горите от пожари Подготовка на проекти за участие на собственици на гори в мерките по чл. 22-27 елемент 3 – въпроси, свързани с икономическите и екологични резултати на горските стопанства, в зоните по Натура 2000: 3.1 Управление на гори в зоните по Натура 2000 – режими за стопанисване Възобновяване на гори в зоните по Натура 2000 3.3 Ползване на гори в зоните по Натура 2000 Защита на горите в Натура 2000 от болести и вредители 3.5 Опазване на горите в Натура 2000 от пожари 3.6 Подготовка на проекти за участие на собственици на гори в мерките по чл. 22-27 Консултациите за собственици на гори ще бъдат в един консултантски пакет по</p>	Екип 1	Приема се	

	<p>приоритетна област „5 д“, който включва задължително елемент 1 и допълнително елемент 2 или един консултантски пакет по приоритетна област „4 а“, който включва задължително елемент 1 и допълнително елемент 3.</p> <p>„Достатъчен квалифициран персонал” в горския сектор ще се разбира в състава на организацията на минимум двама основни консултанти с професионална квалификация в областта на горското стопанство и/или стопанско управление, икономика и един ключов експерт за всеки вид консултантски пакет.</p>			
<p>Елеонора Негулова - „Национално сдружение на малкия и среден бизнес“ (НСМСБ) Васил Сотиров - член на ЕКИП 2</p>	<p>МЯРКА ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства“ Чл. 18, ал. 1 б. „а” от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г. Подмярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията“ Чл. 18, ал. 1 б. „б” от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г. Предложение относно „Критерии за допустимост” по двете подмерки: Във връзка с дефиницията за „Колективни инвестиции” (Инвестиции свързани с осигуряване на сътрудничеството между производителите, чрез предприемане на по-ефективни и печеливши инвестиции в общи съоръжения, оборудване, инфраструктура и др.), <u>предлагаме допустими кандидати по подмярката за колективни инвестиции да бъдат и обединения на едно или повече лица</u> с правна форма на сдружаване съгласно приложимото българско законодателство. <u>Предложение за допълнителен текст към критерий за допустимост на кандидатите по двете подмерки:</u> Допустими по настоящата мярка за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ са обединения на едно или повече лица с правна форма на сдружаване съгласно приложимото българско законодателство (Търговски закон, Закон за задълженията и договорите, Закон за юридическите лица с нестопанска цел и други приложими нормативни актове от българското законодателство). Правната форма на сдружаване е по преценка на юридическите лица, участващи в обединението-кандидат и в съответствие с приложимото законодателство. За да удостоверят съответствието с този критерий за допустимост, към Заявлението за подпомагане, кандидатите следва да представят документ, удостоверяващ създаването на обединение – кандидат по процедурата - договор за дружество съгласно чл. 357 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), дружествен договор, устав или друг приложим учредителен документ, упоменаващ целите на създаденото обединение, правата и задълженията на участниците във връзка с изпълнението на дейностите, предлагани по проекта, включително правата на собственост върху резултатите и ползите от проекта. В случай, че обединението-кандидат е дружество по смисъла на чл. 357-364 от ЗЗД в договора за дружество съгласно чл. 357 от ЗЗД, една от организациите, участваща в дружеството трябва задължително да бъде определена и посочена като Водеща организация (ВО) по проекта, която е упълномощена да управлява и представлява дружеството пред трети страни, включително пред Управляващия орган за подписване на договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. В случай, че обединението-кандидат е регистрирано по Закона за търговския регистър, и посочените обстоятелства са вписани в Търговския регистър, те ще бъдат проверявани по служебен път по реда на чл. 23, ал. 4 от Закона за търговския регистър.</p>	Екип 2		<p>1. УО допълнително ще анализира възможността за изпълнението на колективни инвестиции и правната форма на субектите, които ще имат възможност за получаване на финансова помощ за „колективни инвестиции“. По отношение на правната форма на сдружаване, същата допълнително ще бъде обсъдена и включена в приложимото национално законодателство. Възможността за изпълнение на колективни инвестиции е заложена в текста на мярката</p>
	<p>МЯРКА ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства“ Чл. 18, ал. 1 б. „а” от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г. <u>Предложение относно „Интензитет и размер на помощта:</u> <u>Съществуващо положение:</u></p>	Екип 2		

	<p>За колективни инвестиции и интегрирани проекти, които включват подпомагане в рамките на повече от една мярка;</p> <p><u>Предложение за нова редакция:</u></p> <p>За колективни инвестиции и интегрирани проекти, които включват подпомагане в рамките на повече от една мярка и за колективни инвестиции, които включват подпомагане в рамките на подмерките „Инвестиции в земеделски стопанства“ и „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията“;</p>			2. Определените максимални нива на подпомагане са в съответствие със заложените такива в Регламент 1305/2013 г.
	<p>МЯРКА ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ</p> <p>Подмярка „Непроизводствени инвестиции“</p> <p>Чл. 18, ал. 1 б. „г“, чл. 46 ал. 3 от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г</p> <p><u>Съществуващо положение:</u></p> <p>Към текста на стр 31 (горе) „Инвестиции свързани с изпълнение на агроекологични и свързани с климата ангажименти;” да се добави „в съответствие с Третия национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г. и други стратегически и планови документи”.</p> <p><u>Предложение за нова редакция:</u></p> <p>„Инвестиции свързани с изпълнение на агроекологични и свързани с климата ангажименти в “Третия национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г.” и други стратегически и планови документи”.</p>	Екип 2		3. Към настоящия момент текста е съобразен с изискването на Регламент 1305/2013, като ще се анализира възможността за рефериране към други документи в приложимото национално законодателство.
д-р Димитър Ванев „Национална служба за съвети в земеделието“ (НССЗ)	<p>I. Мярка „Разпространение на знания“ или мярка „Обучение“ (чл. 15)</p> <p>1. За демонстрационните дейности допустимите разходи за инвестиции да бъдат максимум 30% от стойността на проекта.</p> <p>По този начин ще се избегне опасността да бъдат изготвяне проекти, чиято основна цел не е да обучават фермерите, а да извършват инвестиции.</p> <p>2. Като допустими курсове да се включат и курсове за обучение за придобиване на правоспособност и квалификация – дояч, хигиенист, осеменител, отчетник в животновъдното стопанство.</p> <p>Работещите в животновъдните стопанства нямат съответното образование , разбиране и отношение към обслужваните животни и е необходимо допълнително обучение.</p> <p>3. В демонстрационните дейности и посещения в стопанства да не могат да участват повече от 15 обучаеми.</p> <p>Спецификата на тези обучения изисква по-малък брой обучаеми, за да може всеки един да се запознае с демонстрираните технологии.</p> <p>4. За организиране на демонстрационни дейности да са допустими всички видове организации, които са допустими и за провеждане на курсове.</p> <p>След като се приема, че дадена организация е допустима да провежда дългосрочни курсове, които включват и практически обучения в т.ч. различни демонстрационни дейности, то може да се приеме, че тя има капацитет да организира и демонстрационни дейности.</p>	Екип 1	<p>1.Приема се частично</p> <p>2.приема се частично</p> <p>3.Приема се частично</p>	<p>1.В редактирания текст на мярката са предвидени допълнителни условия за допустимост на инвестиционните разходи.</p> <p>2- Предлагащите специалности са включени в посочените в мярката професионални направления.</p>

			4.Приема се частично	3.Предложението може да бъде взето предвид при разписването на националния акт за прилагане на мярката. 4.Предвиденото в редактирания текст на мярката съответства на насоките във фиша на мярката
	<p>II. Мярка „Консултантски услуги, услуги по управлението на и заместване в земеделските стопанства“ или мярка „Консултантски услуги“</p> <p>1. Да се използват стандартни разходи за определяне на стойността на всеки един пакет консултантски услуги; В противен случай ще се утежни значително прилагането на мярката, тъй като от една страна консултантските организации ще трябва документално да доказват всеки свой разход, а при консултантските услуги това е много трудно, от друга страна ДФЗ ще трябва да отдели значителен административен капацитет за проверка на всеки един разход.</p> <p>2. В случай, че се приеме предложение 1 да отпадне като критерий за оценка „Обоснованост на разходите, включени в стойността на всеки вид консултантски пакет“.</p> <p>3. Да се добави като критерий за оценка „Брой на предварителните договори с крайните ползватели на мярката“ Този критерий ще покаже доколко ползвателите на услугата оценят качествата на консултиращата организации, тъй като наличието на по-голям брой договори ще покаже че повече лица считат, че дадената консултантска организация може да им предостави исканите от тях съвети.</p> <p>4. Да се изискват предварителни договори само за минимум 70% от планираните за консултиране лица, за които консултантската организация кандидатства за подпомагане.</p> <p>За голяма част от младите фермери, които ще желаят да получават консултантска помощ по мярката, ще бъде трудно предварително да са решили, че ще ползват такава помощ и да сключат договор, особено като има вероятност да не е ясно и кога точно ще бъде периодът на кандидатстване, а и част от кандидатите за стартова помощ за млади земеделски производители решават в почти последния момент да участват по мярката. Опитът на НССЗ до сега показва, че повечето фермери рядко планират предварително кога и как ще ползват консултантски услуги и как и кога ще се обучават.</p>	Екип 1	<p>1.Приема се</p> <p>2.Приема се</p> <p>3.Приема се частично</p> <p>4.Приема се частично.</p>	<p>3.Предвиден е критерий »Степен на включване в съответния пакет на бенефициенти по други мерки на програмата и съответствие с плана на показателите за резултати на мярката«</p> <p>4. Предложението може да бъде взето предвид при разписването на националния акт за прилагане на мярката.</p>
	<p>III. Мярка „Инвестиции във физически активи “ (чл. 18)</p> <p>Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства“</p> <p>1. Да отпадне критерия за допустимост „3. Кандидатите следва да отговарят на критерия за минимална</p>	Екип 2		<p>1. Препоръката се приема.</p> <p>Прецизиран е текста на мярката.</p>

	газове“ думите „парникови газове“ да бъде заменено с „биогаз“.			
	4. При описание на „адекватни професионални умения“ е посочено като възможност „-удостоверение за завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство“. В тази връзка предлагаме това да се отрази и при дадените приоритети на стр. 44 долу като в частта се добави и тази възможност и първото тире да придобие следния вид: „ Проекти изпълнявани от бенефициенти, които имат адекватни професионални умения и познания;“			
	5. В случай, че новия регламент за развитие на селските райони го допуска, предлагаме подмерките за „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“ и „Стартова помощ за неземеделски дейности“ да се прилага освен в селски райони и в малки населени места извън селските райони. Голяма част от тези населени места по своята същност са реално селски райони и в някой случаи са доста отдалечение от големия областен град.			
	6. Да се уточнят подсекторите в животновъдството, за които се дава предимство на младите фермери. Например: говедовъдство, биволовъдство, овцевъдство, свиневъдство, птицевъдство, пчеларство. По този начин ще се избегне да се дава предимство в сектор „животновъдство“ на подсектори, които реално не са приоритетни за България.			6. Отражено е
	7. Да бъдат допустими за стартова помощ за млади земеделски производители и юридически лица – Еднолични отговорни дружества (ЕООД), без да се позволява промяна в собствеността на ЕООД-то. Много млади фермери предпочитат тази форма за стопанисване на своите земеделски стопанства, тъй като е по-изгодна от икономическа гледна точка. Тя също гарантира и показва кой е собственикът и управител на земеделското стопанство.			4. Считаме, че на този етап по отношение на приоритизирането възможността да се даде приоритет на проекти със завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство е недопустимо.
				5. Определянето на териториалния обхват произтича от разграничението с ОП „Иновации и конкурентоспособност 2014-2020“

				<p>Не смятаме, че е целесъобразно разширяване на обхвата на една мярка от ПРСР с ограничен финансов ресурс за сметка на цяла оперативна програма.</p> <p>6. Съгласно националното законодателство ясно е дефинирано определението за „Селскостопански животни“, а именно това са говеда, биволи, овце, кози, еднокопитни, свине, птици, зайци, пчелни семейства и копринена пеперуда, отглеждани и развъждани със стопанска цел, както и каракачанско куче и българско овчарско куче, отглеждани със селскостопанско предназначение.</p> <p>7. Предложението е отразено</p>
	<p>V. Мярка „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони” (чл. 21)</p> <p>1. Да не се подпомага „Инвестиции за изграждане и обновяване на енергоспестяващо осветление на улици, площи, паркове, градини и други недвижими имоти - публична общинска собственост и изграждане към тях на системи за видео наблюдение за осъществяване на мерки за повишаване на сигурността и предотвратяване на престъпността“</p> <p>По този начин ограничения финансов ресурс по мярката да се насочи към по-приоритетни инвестиции.</p> <p>2. Да се даде възможност да кандидатстват дружества/организации създадени съвместно от дадена община и земеделски производители (основани на публично-частното партньорство и независимо от дела на общината в тях) за инвестиции свързани с местни пазари; инфраструктура и активи за общо ползване от земеделските стопани, включително специализиран транспорт; инвестиции за изграждане, реконструкция и/или модернизация на съоръжения за оползотворяване на отпадъците от земеделското производство;</p> <p>В случай, че участва само общината, има вероятност поради други по-важни за нея дейности, да няма интерес общините да изготвят такива проекти, а те са важни за развитието на земеделието. С включването на земеделските производители, също така ще се стимулира тяхното участие в създаването на съвместни местни пазари на земеделска продукция и в извършването на инвестиции, които ще се ползват съвместно, например мобилни кланици. Ще се гарантира и по-голяма устойчивост на горните инвестиции.</p> <p>3. За инвестициите свързани с инфраструктура и активи за общо ползване от земеделските стопани, включително специализиран транспорт - да се уточни по-подробно за какъв транспорт ще се предоставя подкрепа.</p> <p>4. Минималния размер на инвестициите по мярката да бъде 8 000 евро.</p> <p>Този минимален размер е малко по-нисък в сравнение с настоящата мярка 321, където е 10 000 евро, като мотивите ни са, че някои от потенциалните бенефициенти като ЮЛНЦ и читалища в редица случаи не разполагат със значителни средства и са готови да реализират и по-малки по размер инвестиции. По този начин това ще допринесе до по-голям брой бенефициенти по мярката.</p> <p>5. Да се промени приоритет „Проекти, представени от юридически лица с нестопанска цел, чиито учредители са млади хора (на възраст до 40 г. към момента на учредяване на ЮЛНЦ)“ като се даде приоритет само когато учредителите - млади хора са с настоящ и постоянен адрес в общината, където ще се изпълнява проектът, както</p>	Екип 7	<p>1. Не се приема.</p> <p>2. Приема се.</p>	<p>1. Предложението не е достатъчно мотивирано. Не считаме, че осигуряването на сигурност и предотвратяването на престъпността в населените места от селските райони не е приоритетна инвестиция, както е изразено в становището.</p> <p>2. За този вид инвестиции не е предвидено кандидат да е общината, а търговски дружества или общински предприятия. Съгласно националното законодателство те са допустимите кандидати.</p>

	<p>и приоритет да се дава на юридически лица с нестопанска цел, в които тези млади хора са над 50% ;</p> <p>По този начин действително ще се даде приоритет на проекти на млади хора от мястото, където проектът ще се изпълнява. С изискването за над 50% млади хора ще може да се сравняват и проекти на юридически лица с нестопанска цел с различен брой учредители – млади хора.</p>		<p>3.Частично се приема се.</p> <p>4.Не се приема.</p> <p>5.Приема се.</p>	<p>4.Към настоящия момент не се предвижда в мярката да се определя минимален размер на инвестицията, а и европейските законодателни актове не изискват да има минимален размер на инвестицията.</p> <p>5. Критериите за оценка на проектите подлежат на обсъждане</p>
	<p>VII. Мярка „Агроекология и климат” (чл. 29)</p> <p>1. Да се коригира в текста на мярката, където е записано, че бенефициенти по мярката могат да бъдат земеделски производители и бенефициенти по мярката да бъдат „земеделски стопани“.</p> <p>2. Да могат да се комбинират подмярка 1.1. „Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС 1)“ с подмярка 3.1. „Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство“.</p> <p>Много от земеделските стопани, които притежават застрашени от изчезване местни породи ги отглеждат в планински и полупланински райони, където има наличие на значителни площи земи с висока природна стойност /ВПС1/, които се стопанисват от същите стопани. От друга страна неблагоприятните условия за развиване на селскостопанска дейност в тези райони обусловени от природата и климата са предпоставка за сравнително ниски доходи на фермерите от дейността. В този смисъл получаването на плащания по двете направления би допринесло от една страна за елиминирането на този проблем, а от друга страна това ще</p>	<p>Екип 3</p>	<p>1.Приема се</p> <p>2.Не се приема</p>	<p>2.Поддържането на затревени площи с висока природна стойност се осъществява чрез паша или чрез косене. Комбинацията с подмярка 3.1. „Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство“ косене ще доведе двойно финансиране.</p>

	<p>стимулира стопаните както да отглеждат по възможно най-добрия начин животните, така и да поддържат затревените площи с висока природна стойност.</p> <p>3. Относно новото направление 4.2. „Опазване на застрашени местни сортове растения“ изказваме следното становище:</p> <ul style="list-style-type: none"> - изключително трудно ще бъде прилагането и идентифицирането на „местните сортове“, особено за ДФЗ-РА при проверки. Добре е ССА по възможност да изготви списък с тези сортове като се определят най-важните за подпомагане сортове; - да се опише какъв ще е ефекта от увеличаване на площите със застрашените местни сортове; - да се опише по какъв начин ще се идентифицират такива сортове в стопанства на земеделски стопани извън институтите и опитните станции. <p>4. Дневникът /регистърът/ за агроecологичните дейности да бъде по образец.</p> <p>Това ще допринесе до унифицирането на воденето му и ще се избягат различните тълкувания и разминавания при воденето на различни видове дневници каквато беше практиката по мярка 214 „Агро-ecологични плащания“. Наред с това воденето на дневник по образец ще допринесе за по-лесното обучение на земеделските стопани за воденето му при преминаването на курса или информационната дейност. Образец на такъв дневник следва да бъде разработен и включен като приложение към съответните наредби регламентиращи прилагането на мерките.</p>			
			3.Приема се частично	3. Предложението касае прилагащите документи по мярката и тогава ще бъде взето предвид.
			4.Приема се частично	
VIII. Мярка „Биологично земеделие” (чл. 30)				
1. При намаляване или увеличаването на площите да важат същите условия каквито са по мярка „Агроекология и климат“.	Екип 3	Приема се частично		Предложението касае прилагащите документи по мярката и тогава ще бъде взето предвид.
XII. Мярка „Сътрудничество” (чл. 36)				
1. В оперативната група задължително да се включват земеделски производители/стопани и/или поне една организация / група на производители и/или неправителствена организация в областта селското стопанство, в която над 50% от членовете са земеделски производители По този начин в по-голяма степен ще се гарантира, че проектът на оперативната група е насочен към земеделските производители, както и неговата практическа насоченост.	Екип 1	1.Не се приема		1.ЕК отчита аналогично на предложеното условие, което беше задължително изискване по мярка 124 от програмнен период 2007-2013 г., като условие, което значително е затруднило прилагането на мярката.

	<p>2. Да се добави, като изискване към плана на дадената оперативна група на ЕПИ, че системата за разпространение на резултатите трябва да гарантира тяхното разпространение на национално ниво и лесен достъп на всеки заинтересован до тях.</p> <p>Така ще се гарантира в по-голяма степен разпространението на резултатите от проекта.</p>		2.Приема се частично	2.Подобно условие е предвидено в редактирания текст на мярката в частта „Принципи по отношение на установяване на критериите за избор“, а именно „Оценка на системата за разпространение на резултатите“
Г. Йотов – НПО Група 4 „Организации, работещи в сферата на политиките за развитие“	<p>Общи въпроси, касаещи всички мерки</p> <p>Подкрепяме предложението да се създаде отделна фокус група, която да дискутира <u>инструменти за финансов инженеринг</u> с оглед намиране на приемливи решения за финансиране на одобрени проекти по бъдещата ПРСР, тъй като липсата на навременни и ефективно работещи механизми за финансиране бе една от основните причини за неизпълнение на одобрени проектни предложения по настоящата ПРСР. В тази връзка предлагаме да се помисли и върху вариант за повече от едно междинно плащане с цел облекчаване на финансовото обезпечаване на проектите.</p> <p>Подкрепяме оформилото се мнение по време на дискусиите финансовите условия на отделните мерки / сумите, които ще бъдат заложили като максимален размер на безвъзмездната финансова помощ/ де се обсъждат след <u>предоставяне на информацията относно бюджетите на отделните мерки</u>, тъй като само по този начин биха могли да се анализират потенциалните индикатори и да се прогнозира към какъв брой потенциални бенефициенти ще е адресирана конкретната мярка, а от тук и какъв ще бъде ефекта от прилагането ѝ.</p> <p>Планираните бюджети по отделните мерки са основа и за <u>дискусия по целесъобразността и въпроса дали изобщо да се прилагат конкретни мерки с оглед ограничения ресурс</u> на Програмата и необходимостта от финансова подкрепа в много направления , както показва анализа на селските райони в България.</p> <p>Подкрепяме предложението при разписването на новата програма задължително да се вземе под внимание оценка по прилагането на ПРСР 2007-2014г., за да не се повтарят същите грешки и слабости.</p>	Всички екипи		
	<p>Мярка по чл.20</p> <p>Въпреки изразените опасения в рамките на дискусиите във фокус групата, смятаме, че подмярка Стартова помощ за неземеделски дейности трябва да се прилага без да се намалява максималния размер на помощта. Това е мярка, която при правилен дизайн и с необходимите контролни механизми възпрепятстващи възможността да се усвояват средства за фиктивна дейност, може реално да подпомогне стартирането на малък бизнес в селските райони, тъй като интензитетът на помощта ще е 100 % и ще е допустимо финансирането и на текущи разходи. В условията на криза и при силно рестриктивните условия на банките особено към стартиращ бизнес и към микро предприятия без финансова история и достатъчно обезпечения, това ще е възможност действително да се насърчи предприемчивостта в селските райони и да се създаде заетост, да се подпомогне най-малкия бизнес, който може да осигури работни места. С оглед недопускане на злоупотреби подкрепяме предложението от кандидатите да се изисква подробно разписан бюджет и този бюджет да се финансира поетапно срещу предоставянето на първични счетоводни документи – фактури, трудови договори, банкови извлечения и др. по преценка на УО иДФЗ. Нека изплащането на финансовата помощ да бъде авансово за една част от бюджета, а последващите плащания да се извършват след документална и физическа проверка на авансираните дейности и разходи, т.е след като се установи че реално е стартирало изпълнение на дейности по проекта.</p> <p>2.Да се предложат ясни дефиниции за понятията „ член на земеделското стопанство” „ нови неземеделски дейности в селските райони” , тъй като тези понятия са ключови относно допустимостта на потенциални</p>	Екип 2		<p>2. Детайлните дефиниции ще бъдат част от нормативните актове за прилагане на мерките от програмата. Нови неземеделски дейности са дейности, които не са извършвани от кандидата до момента на кандидатстване. За предприятия, регистрирани до 12 месеца преди кандидатстването се приема, че всички дейности са нови.</p> <p>3. Приема се</p> <p>4. Не се приема.</p> <p>Една от основните цели на мярката е създаване на заетост, но създаването на работно място е бъдещо събитие, което на етап проверка за допустимост ще се основава</p>

<p>проектни предложения.</p> <p>3.Подкрепяме предложението всяка преработка, продажба на продукти от Анекс 1, невключени в секторите по чл. 18 също да се подпомагат по мярката по чл. 18 за по голяма яснота в разграничаването на мерките</p> <p>4.В критериите за избор на проекти задължително да бъде заложен критерий за създаване на нови работни места. Това е критерий, който съответства на изводите от анализа за обезпечаването на селските райони и високата безработица, а в същото време е обективен и лесно проверим.</p> <p>5. Задължително след критериите за оценка на проектите да има и териториален критерии – приоритетно да се подпомага стартова помощ и инвестиции в незеделски дейности в общини с най-висока безработица и ниско усвояване на европейски средства по ПРСР 2007-2014г. / препоръки от междинната оценка на ПРСР 2007-2013г./ Така помощта ще се насочи към най-изостаналите райони на страната.</p> <p>6.Относно максималния размер за подмярката за инвестиции в не зеделски дейности подкрепяме досегашния максимум от 200 000 евро с оглед възможността за финансиране на достатъчен брой проекти. Увеличаване на максималния размер на финансирането би концентрирало подпомагането в по-малък кръг подпомогнати инвестиции.</p>				<p>единствено на обещанието на бенефициента. Поради тази причина създаването на работна място е включено като условие за изплащане на помощта при мярка „Стартова помощ за незеделски дейности“, а постигането на по-голяма заетост може да се осигури с приоритет на производствени предприятия.</p> <p>5. Приема се.</p> <p>Социално-икономическите анализи показват изключително лошо състояние на Северозападния и Северен централен район. Ще бъде създаден приоритет на проекти от тези райони.</p> <p>6. Приема се . Максималният размер на финансовата помощ ще е 200 000 евро, да размера на допустимите разходи е 300 000 евро.</p>
<p>Мярка по чл. 34</p> <p>Подкрепяме предложението средствата по тази мярка да се насочат към други мерки – например по чл.18 или към тематичната подпрограма за малки фермери - тоест средствата да се използват за стопанства, които не са покрили изискванията на Общността / например в сектор млечно говедовъдство /</p>		Екип 2		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
<p>Мярка по чл. 18</p> <p>Необходимо е много точно да се формулират важни дефиниции като „иновации на ниво стопанство“, „подобряване на енергийната ефективност“, „опазване на околната среда“, „биомаса“ и „производство на енергия от ВЕИ“. Идеята е да има точни и несубективни определения, тъй като тези понятия са ключови относно критерии за подбор на проекти.</p> <p>Подкрепяме предложението да отпадне изискването за минимална площ, тъй като се изпълнява формално, но е свързан с допълнителни проверки, отнема административно време за проверки. Както бе коментирано по време на дискусиата изискването за земя е излишно при наличието на праг по отношение на среден производствен обем.</p> <p>Предлагаме да отпадне като критерий за допустимост изискването за доход от земеделие, тъй като така както е формулирано изискването без праг това обстоятелство може да се покрие и с минимален приход от 100 лв. и обезсмисля идеята на въвеждането му. В същото време чрез средния производствен обем се налага праг, така че да кандидатстват земеделски производители със земя или животни над определен обем. Считаме, че не е нужно да се ограничава възможността да се подготвят и финансират проекти и от инвеститори извън сектор земеделие, тоест такива които през предходната година нямат доходи от земеделие, но са закупили или наели дългосрочно земеделска земя и имат финансовата възможност да реализират ефективни земеделски стопанства – например да създадат овощна градина от 300 дка. или да построят голяма животновъдна ферма.</p> <p>Относно демаркация в сектор „Вино“ обръщаме внимание, че трябва много внимателно да се прецизира разграничаването с Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор /НПЛВС/. По време на дискусиата експерт от страна на МЗХ информира, че в НПЛВС вече ще е допустимо подпомагането на закупуване на оборудване, но с ограничен бюджет. В този случай при изграждане на ново винарско предприятие няма да е удачно за строително ремонтните дейности да се кандидатства по ПРСР 2014-2020г., а за оборудването по НПЛВС първо заради нуждата от подготовка на две проектни предложения поради разликите във формулярите, приложимите документи и второ поради различните процедури най-вече като време и</p>		Екип 2		<p>1. Приема се препоръката по отношение на определенията. Ще бъдат уточнени в националното законодателство.</p> <p>2. Препоръката за отпадане изискването за минимална площ се приема. Прецизиран е текста.</p> <p>3. Допълнителни изисквания по отношение на размера на доход от земеделска дейност могат да бъдат заложили в националното законодателство.</p> <p>4. В текста на мярката е предвиден улеснен достъп до финансиране на проекти от новосъздадени ЗП в селски райони за проекти в приоритетните сектори.</p> <p>5. Ще бъде осигурена пълна демаркация с дейностите подпомагани по Лозаро винарската програма.</p>

	срокове. Трудно ще може да се съчетае времето за подаване, одобрение и изпълнение на проекти по ПРСР с това по НПЛВС, а реално за кандидатите това е един цялостен инвестиционен проект. За да е реализиран успешно проектът по ПРСР, бенефициентът трябва да удостовери, че има функциониращо предприятие. т.е оборудването и машините да са въведени в експлоатация. Ако те се финансират по друга програма, различна от ПРСР времево ще трудно да се съчетае доставката на въпросното оборудване. Затова считаме, че е по-удачно закупуването на оборудване да остане както и досега в рамките на ПРСР, защото в много случаи то е част от цялостен по-обхванат проект. Като критерий за разграничаване може да се определи капацитет на производството, под който финансиране на оборудване за винарския сектор да е допустимо в НПЛВС, а над този праг по ПРСР 2014-2020г. / по аналог на досегашното разграничение между ПРСР и Националната програма по пчеларство/.			
Симеон Петков - Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)	<p><u>МЯРКА „ОСНОВНИ УСЛУГИ И ОБНОВЯВАНЕ НА СЕЛАТА“, ЧЛ. 21 ОТ РЕГЛАМЕНТА ЗА РСР НА ЕС</u></p> <p><i>По основни раздели от текста на мярката</i></p> <p>Раздел „Принос към тематични области“</p> <p>В този раздел е удачно да се отвори към кой приоритет мярката има най-съществен принос. В случая въз основа на представените общи анализи и въз основа на самата <i>обосновка</i> на мярката водещ е приоритет 6 – социално включване и насърчаване на развитието чрез инвестиции в основни услуги за населението и икономиката в селските райони.</p> <p>Поставянето на ударение върху приоритет 6 предпоставя избора на приоритетни дейности и дава логическа последователност на разделите „обосновка“, „тематичен принос“ и „обхват и вид на подпомагането“.</p> <p>Раздел „Обхват, вид и размер на подпомагането“</p> <p>Подкрепяме избраната дефиниция за <i>малка инфраструктура</i>, т.е. обвързване с максимален размер на проекта (разработена въз основа на проучването по линия на Националната селска мрежа). Подобен подход се практикува по останалите структурни и инвестиционни инструменти на ЕС.</p> <p>Така за дейности, финансирани досега по мярка 321, се запазва максималният размер от 3 000 000 евро на проект, а за дейности, финансирани досега по мярка 322, от 1 000 000 евро.</p> <p>За информация на УО според резултатите от наскоро проведено проучване сред общините от селските райони средният размер на подготвените в работна фаза (но останали без финансиране през настоящия програмен период) проекти за рехабилитация на общинска пътна мрежа е 1.89 млн.лв, за изглаждане/модернизация на ВиК мрежа – 2.37 млн.лв., за обновяване на улична мрежа – 0.94 млн.лв.</p> <p>Според тези данни „големите“ общински проекти се вметват в горепосочените лимити на проект и дори има възможност за тяхното снижаване с оглед възможността повече бенефициенти/населени места да се възползват от мярката.</p> <p>Считаме, че лимитите следва да важат за всички инвестиции.</p> <p>Раздел „Видове подпомагане/допустими дейности и инвестиции“</p> <p>Предлагаме <i>да отпадат</i> дейностите по „Изготвяне и/или актуализиране на общински план за развитие“ и „Изготвяне на планове за управление на районите от Натура 2000 и други зони с висока природна стойност“.</p> <p>Мнозинството общини вече са в процес на изготвяне на своите планове за развитие с подкрепа на Оперативна програма „Административен капацитет“. Подкрепа в тази насока се очаква и по новата оперативна програма за добро управление.</p> <p>Общините са и сред бенефициентите по приоритетна ос 4 на Оперативна програма „Околна среда 2014-2020г.“, по която ще бъдат финансирани за изготвяне на общински програми/планове в сектор „околна среда“.</p> <p>В същото време по регламент настоящата мярка по ПРСР има <i>инвестиционен</i> характер.</p> <p><i>На коментар за отпадане подлежат и редица други не толкова съществени дейности (от гледна точка наистина жизненоважни услуги за население и икономика), като например екарисажната такава, но крайното меню ще зависи от общия индикативен бюджет.</i></p> <p>Предлагаме <i>да се включи</i> нова дейност: „Инвестиции в общинска образователна инфраструктура“.</p> <p>Проектите на оперативни програми „Региони в растеж“ и „Наука и образование“ не предвиждат</p>	Екип 7	Не се приема	Съгласно Работен документ на Европейската комисия за елементи на стратегическо програмиране за периода 2014 – 2020 г. и проекта на фиш на мярката по чл. 21 в раздел с с наименование „Принос към тематичните области и хоризонтални цели“. От самото заглавие на раздела, а и съгласно изискванията на цитираните документи на ЕК е необходимо не само да се посочи водещият приоритет, както е посочено в становището, но и всеки приоритет (приоритетна област) към която ще допринесе мярката. В ръководството е написано, че всички те трябва да бъдат разгледани конкретно и поотделно.

	<p>инвестиции в общинска образователна инфраструктура в селските райони. От друга страна местните власти извеждат тези инвестиции като водещ приоритет, който е в унисон с хоризонталния европейски приоритет за икономика и общество на знанието.</p> <p>Раздел „Допустими разходи и административно/финансово управление“ <i>Допустими разходи</i></p> <p>Предлагаме да се предвиди възможност разходите за управление да се използват и за възнаграждения на общинските служители/експерти, работещи по подготовката, изпълнението и отчитането на проектите.</p> <p>Досега бе допустимо празходите за управление да се харчат само за външни експерти и консултанти, и не насърчаваше местните власти да развиват собствения си капацитет по изпълнение на проекти по ПРСР, за разлика от останалите инвестиционни инструменти на ЕС.</p> <p><i>Авансови плащания</i></p> <p>Подкрепяме диференцирания подход при определяне на размера на аванса. Предлагаме да се обмисли и възможността за постъпателно изплащане по примера на оперативните програми, т.е. след сключване на договор с изпълнител на строително-монтажните дейности и/или на основните проектни дейности, а не веднага след одобрение на проекта.</p> <p>По този начин ще се елиминира изкушението от настоящия планов период в края на годината и особено в края на програмата стихийно да се одобряват проекти с дълъг технологичен цикъл с цел текущо усвояване на програмния бюджет.</p> <p>Раздел „Определяне на критерии за подбор“ <i>Резервирани бюджети</i></p> <p>Не е ясен подходът за определяне на фиксирани бюджети по определени инвестиции, с изключение на фиксирания бюджет от 35 млн. евро за широкополентов интернет (който се основава на проведеното от УО проучване).</p> <p><i>Критерии за приоритет</i></p> <p>Не считаме предложените критерии за удачни. Системата от критериите би следвало да се разработи с напредване на преговорите с ЕК и придобиване на яснота относно общия финансов ресурс, заделен за мярката.</p> <p>При сравнително ограничен бюджет приоритизиране би могло да се търси по вид инвестиция/дейност (както бе досега, отчасти) или по обхват на проекта (дали е „интегриран“ като обхваща общинския център и съставните села/населени места).</p> <p>Раздел „Разграничителни линии“</p> <p>Чрез инвестиции в развитието на туризма всички общини от селските райони могат да допринесат за развитието на икономиката (в унисон с ключовия за мярката <i>приоритет 6</i>). Прехвърлянето на тези и други инвестиции като допустими само по мерките от „Лидер“ е приемливо, при условие че териториалният обхват на „Лидер“ бъде максимално разширен чрез значително увеличение на неговия общ бюджет.</p> <p>По примера на старите страни-членки на ЕС следва да се стремим към 100% покритие на „Лидер“ в селските райони.</p>		<p>Необходими са допълнителни пояснения</p> <p>Приема се</p> <p>Не се приема</p>	<p>В определението за малка инфраструктура са въведени максималните суми за които може да се предостави безвъзмездна финансова помощ и то за всички инвестиции по мярката.</p> <p>От мярката отпадат дейностите по „Изготвяне и/или актуализиране на общински план за развитие“ и „Изготвяне на планове за управление на районите от Натура 2000 и други зони с висока природна стойност“.</p> <p>От докладите на ЕК през настоящият програмен период е видно, че дейности свързани със запазването на санитарно-екологичните нужди е важна за страната ни. В Република България съществуват само два екарисажа в Шумен и Варна. От което е видно, че е необходимо да се финансира подобен вид инвестиции, за да се спазят в страната ни санитарно-екологичните изисквания.</p>
--	--	--	--	---

			<div>Приема се</div> <div>Не се приема</div>	<p>В представения вариант не беше включен този вид инфраструктура поради незавършилия процес на демаркация между програмите. Съгласно последния вариант на споразумението за партньорство по мярката ще се подпомага образователна инфраструктура от местно значение по списък представен от МОН.</p> <p>Разходите за персонал са част от текущите разходи, които не са допустими за подпомагане по мярката по чл. 20 съгласно Регламент № 1305</p> <p>ТРГ да обсъди предложението авансите да се изплащат едва след сключване на договор с изпълнител на строително-монтажните дейности и/или на основните проектни дейности, а не както сме предложили ние след сключването на договор за избор на изпълнител по Закона за обществените поръчки за изработка на технически или работен проект за строително-монтажни работи.</p>
--	--	--	--	--

				<p>Предложеният бюджет беше примерен и към настоящия момент изменен.</p> <p>Подлежи на дискусия!</p> <p>Спрямо настоящият програмен период бюджета по „Лидер“ ще бъде увеличен.</p>
<p>Д-р Стоилко Апостолов - Фондация за биологично земеделие „Биоселена”</p>	<p><u>мярка „БИОЛОГИЧНО ЗЕМЕДЛИЕ” по член 30 от Регламента на съвета за Развитие на селските райони за периода 2014 -2020 г. – индивидуални мерки - Чл. 30 – Биологично земеделие</u> <u>По точка 2. Новото в сравнение с периода 2007-2013 г.</u> <u>Предлагаме следните корекции в текста (в червен цвят) :</u> Биологичното земеделие в Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г., беше под-мярка от мярка 214 „Агроекологични плащания“. През настоящият програмен период се предвижда да бъдат подпомагани освен земеделски стопани за биологично растениевъдство и биологично пчеларство, се дава възможност за подпомагане на биологично отглеждане на ЕРД (Едър рогат добитък), ДПЖ (Дребни преживни животни), Конете, свине, птици, зайци. <u>По точка 4.5.2. Други изисквания за допустимост</u> <u>Предлагаме следните корекции в текста:</u> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Специфични изисквания към под-мерките:</u> • <u>По под-мярка Биологично животновъдство:</u> Подпомагането ще се извършва на глава животно отглеждано по методите на биологичното животновъдство; или подпомагане на площ приравнено към подпомагането на отглежданите в стопанството площи за биологични фуражни култури, ливади и пасища и в съотношение, не по-голямо от една ЖЕ (Животинска единица) на 2 хектара. Подпомагането ще бъде предоставяно на кандидати отглеждани едър рогат добитък (ЕДР), коне, овце, кози, свине и птици по методите на биологичното животновъдство; Прилаганите методи на отглеждане трябва да са е приспособено към мястото и свързано със земята;</p>	<p>Екип 3</p>	<p>Приема се частично</p>	<p>Идеята на УО е за начало да се подпомагат само за селскостопански видове животни, които да се отглеждат чрез свободна паша.</p>

	<p>Не използват ветеринарни продукти и антибиотици; Общата гъстота на животните отглеждани на хектар за година не трябва да превишава границата от 170 кг. азот на хектар използвана земеделска площ годишно; <u>Ето кратка обосновка на нашите предложения:</u> <u>Опит от прилагането на Мярка 214:</u> Биологичното земеделие в България има вече 12 годишна история. Първите български наредби за биологично производство бяха публикувани през 2001 година и от тогава биологичното производство се развива устойчиво. През 2007 година България стана член на ЕС и започна да прилага Програмата за развитие на земеделието и селските райони. Мярка 214 от Програмата се прилага от 2008 година. В резултат от компенсаторните плащания по М214 до края на 2012 година земеделските площи, заети с биологично производство се увеличиха значително. Нарастване се наблюдава и при сертифицираните оператори. През 2006 година (преди влизането на България в ЕС) биологичните оператори бяха 214, а в края на 2012 г. вече са 2852 (увеличение 13 пъти). Сертифицираните площи през 2006 г. бяха 5952 ха, в края на 2012 са 40378 ха. (увеличение 7 пъти). За съжаление развитието на биологичното животновъдство силно изостава. Към края на 2012 година в България са се отглеждали по биологичен начин 1173 говеда, 9175 овце и 2831 кози. Фермите, които отглеждат биологични животни са само 18 (0,6% от общия брой на био фермите в страната). Това поражда дисбаланс в производството и изкривява принципите на био земеделието, в което животните са основен елемент в кръговрата на хранителните вещества на ниво ферма. Оборският тор от животните не достига, а био фермите, които не отглеждат животни използват за торене органични торове и компост, внос от Италия, Австрия и дори Австралия. <u>Този тип на развитие е изкуствен, базиран основно на субсидиите или пазарната конюнктурa в момента, изкривява производството, разчита изключително много на външни вложения в био фермите. По тази причина смятаме, че био земеделието в България не се развива устойчиво.</u> <u>Защо са толкова малко животновъдните био ферми в България?</u> Българските животновъдни ферми срещат трудности при преминаването към биологично производство поради високите разходи за производство, които не се компенсират от компенсаторните плащания по Мярка 214 за фуражни култури. <u>Част от тези по-високи разходи са следните:</u> Осигуряването на по-голяма площ за животните в оборите и дворчетата за разходка изисква допълнителни капиталовложения за реконструкция на съществуващия сградов фонд Изискванията към системите и технологиите на отглеждане (свободно отглеждане, достъп до затревени площи и/или дворчета за разходка) изисква по-големи инвестиции в земя и сгради, опазване на животните от хищници, повече работна ръка; Конвенционалните ферми за производство на мляко се ползват от постоянно удължавани преходни периоди, нотифицирани от Европейската комисия за привеждане на сградния фонд и качеството на млякото в съответствие с европейските изисквания. За биологичните ферми такива преходни периоди не важат – за да получат сертификат за биологично производство и сградовия фонд и торовата яма и всичко във фермата трябва да отговаря на изискванията. В много случаи се налага закупуване на скъп биологичен фураж в периода на преход, а в някои ферми и впоследствие Лечението и профилактиката на животните се извършва посредством методите и средствата на “меката” ветеринарна медицина, като фитотерапия, апитерапия, хомеопатия, рефлексотерапия, което изисква внос или разработване на специални, пригодени за нашите условия, препарати; Профилактичното обезпаразитяване, използването на нутритивни антибиотици, синхронизирането на еструса и много други конвенционални животновъдни практики са забранени в биологичното животновъдство. По тази причина прираста на животните е много по-бавен, респективно млеконадоя е по-малък и по-скъп. <i><u>Пример:</u> пилетата бойлери биологично производство достигат кланично тегло след три месеца, докато в конвенционалното птицевъдство този срок 28 – 35 дни от излюпването.</i> В случаите, когато се наложи лечение на животните с алопатични ветеринарни лекарствени средства (напр.</p>			
--	---	--	--	--

	<p>антибиотик) продуктите от лекуваните животни не се използват за храна на хора за определен период от време (т.н. карентен срок). Този срок при био производството е два пъти по-дълъг от конвенционалното производство. <u>Пример:</u> на млечна крава с остро възпаление на вимето след преглед от ветеринарен лекар е предписано лечение с антибиотик. Карентният срок за млякото (времето през което млякото не може да се консумира от хора) е 48 часа (два дни) след последното приложение. Това означава загуба за фермера от 40 литра мляко x 0,75 лв. = 30 лева.</p> <p>За същата крава, отглеждана в биологична ферма при същите условия и същия млеконадой фермера трябва да спазва карентен период от 96 часа (четири дни) и ще претърпи загуби от 80 литра мляко x 0,85 лв. = 68 лева</p> <p>Контрола и сертификацията на животните е скъпо струващ процес, който не се покрива от компенсаторните плащания за фуражни култури по мярка 214</p> <p>Сертифицираните биологични ферми обикновено ползват пасища и земеделска земя, върху която си произвеждат биологичен фураж, но най-често това са пасища от национални паркове или горски фонд, за които те не могат да сключват договори за наем, а само плащат позволително за паша, което се издава година за година. Така не могат да кандидатстват за подпомагане по ПРСР, въпреки че площите са сертифицирани като биологични. Някои от тях, които наемат земя от частни стопани също не могат да си осигурят дългосрочни договори за повече от 5 години, поради което също не могат да кандидатстват за компенсаторни плащания по Мярка 214. Това е специфичен проблем за България, породен от поземлената реформа през последните 20 години.</p> <p>За голяма част от старите страни – членки тези проблеми вероятно не съществуват, защото животновъдството е много добре развито (дори има свръхпроизводство на мляко и месо) и фермите отговарят на всички изисквания на законодателството, а инвестициите в животновъдните ферми са правени в продължение на десетилетия с активната помощ на държавата, регионите и общините. България обаче има голяма и спешна нужда от подпомагане на биологичното животновъдство.</p> <p>Декларираме нашата готовност за помощ към екипа на МЗХ, който ще разработи и защитава мерките за подпомагане на биологичното животновъдство пред ЕК, вкл. и с експертна помощ от наши партньори от други страни – членки с опит в прилагането на подобни мерки.</p>			
<p>Даниела Николова, Секретариат на Националния съвет по етническите и интеграционните въпроси, Министерски съвет</p>	<p>мярка 30 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони”</p> <p>1. Колеги, тъй като социалното включване е хоризонтална политика,предлагам критерият да е общ, към всички подточки, .Общ критерии :</p> <p>Проекти, чиято реализация ще спомага за социално включване на уязвими групи в т.ч. ромите.</p> <p>Критерии по конкретни подточки:</p> <p>о) Инвестиции за изграждане, реконструкция, ремонт, обзавеждане и/или оборудване на общинска инфраструктура за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими групи от населението;</p> <p>Специфичен критерий за подточка о)</p> <p>Проектните предложения за осигуряване на социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение следва да са в съответствие с Националната стратегия на Р. България за интегриране на ромите 2012-2020 г.</p> <p>х) Инвестиции за изграждане, реконструкция и/или модернизация на центрове, предоставящи услуги, свързани с използването на информационни и комуникационни технологии (за повишаване на активността и информираността на местното население, подпомагане на бизнеса, общински услуги и др.), включително създаването на мобилни центрове.</p> <p>Специфичен критерий за подточка х)</p> <p>Проекти, предоставящи интегрирани услуги с най висок потенциал за социално включване и повишаване на активността на уязвимите групи в т.ч. ромите, включително в райони, идентифицирани като най маргинализирани.</p> <p>2. Освен това имам предложения да се добавят няколко изречения в обосновката на мярката в червено, защото има заложиени дейности, но няма и ред за хората за които са предназначени, освен това има и референция 6:</p>	Екип 7	Приема се	Критериите подлежат на обсъждане с членовете на ТРГ.

	<p>В Обосновка на мярката</p> <p>Неблагоприятната социално-икономическа характеристика на селските райони в Република България води до влошаване на качеството на живот, и достъпа до инфраструктура и услуги за населението в селските райони. Неблагоприятната социално-икономическа характеристика на селските райони в Република България води до влошаване на качеството на живот, достъпа до инфраструктура и услуги, обособяване на групи в уязвимо положение.</p> <p>Негативните тенденции в икономическото и социалното развитие на селските райони са вследствие на застаряване на населението, на влошаване на структурата на образование, липсата на възможности за заетост на населението (младежката безработица е значително по-висока от средните нива на Европейския съюз), понижаване на дела на икономически активното население а . Анализът показва, че селските райони в Република България са със средноевропейски нива на изграденост на основната и малка инфраструктура, но състоянието на активите е незадоволително, поради липсата на подход за планиране и поддържане на тази инфраструктура. Следствието от това състояние на инфраструктурата е ограничаването на поддържането на конкурентни нива на качеството на живот и публичните услуги в селските спрямо градските райони. Лошото ниво на техническата инфраструктурата, и, по-трудния достъп до качествено образование и здравеопазване водят до понижаване на качеството на живот в селските райони и допринася за тяхното обезлюдяване и засилване на социално-икономическия упадък.</p> <p>Нивото на ползване на интернет и ИКТ-базирани решения е по-ниско от потенциално възможното, което води до пропуснати ползи и нереализирани преимущества в областта на икономиката и общото качество на живот в селските райони.</p> <p>Селските райони в Република България трябва да се станат привлекателни за бизнес и за живеене а, в противен случай младите хора ще продължат да мигрират към урбанизираните райони и към градовете с икономически растеж. Трябва създадат условия за социално- икономическото включване и за хората в уязвимо положение, в т. ромите. Осигуряването на подходяща социална инфраструктура е ключов фактор за ефективно социално включване и участие в живота на обществото.</p> <p>Подобряване на облика и услугите в населените места в селските райони ще се създадат среда за подобряване на условията на живот и за развитие на бизнес и предприемачество. Мярката насочва подкрепата си за стимулиране на растежа и подобряване</p> <p><u>3. Колеги имам въпрос:</u></p> <p>в дефиницията за Малка инфраструктура е записано „всяка социална, специализирана и производствена инфраструктура на територията на селските райони на страната” - тук включват ли се социалните предприятия?</p>			
--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

				По мярката не са предвидени дейности, свързани със социални предприятия. Моля, да се уточни какво се има предвид под „социално предприятие“.
Едита Дифова - „Българско дружество за защита на птиците“ (БДЗП)	<p>ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА НОВИ АГРОЕКОЛОГИЧНИ ДЕЙНОСТИ ПО мярка 214 "Агроекологични плащания", подмярка Управление на земеделски земи с висока природна стойност, направление ВПС4 „Поддържане на местообитанията на защитени видове вземелските земи от орнитологично значение“ от Програмата за развитие на селските райони (ПРСР)</p> <p>Агроекологични дейности за червеногушата гъска (<i>Branta ruficolis</i>)</p> <p><u>ЦЕЛ.</u></p> <p>Дейността е насочена към: 1/ Опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска в най-важните места на концентрация и зимуване, осигурявайки ѝ достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Октомври – Февруари); 2/ Превенция / намаляване на безпокойството на червеногушата гъска по време на зимния период; 3/ Стимулиране участието на земеделските стопани от региони, където се среща червеногушата гъска в агроекологични дейности, с цел по-добро опазване на биоразнообразието в земеделските земи и преодоляване на конфликти със световно значимия вид.</p> <p>Подпомаганите лица следва да извършват следните дейности:</p> <p><u>Базови изисквания:</u></p> <p>Забранява се влизането в блока на земеделското стопанство повече от два пъти в периода 30 ноември - 15 март с цел превенция на безпокойството на вида;</p> <p>Не се допуска третиране с родентициди в периода 15 октомври – 1 март.</p> <p>Физически блокове, в които са разположени ветрогенератори не са допустими за подпомагане по дейността.</p> <p><u>1. Наименование на дейността:</u> Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на световно застрашената червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица.</p> <p><u>Забележки по прилагане на дейността:</u></p> <p>Културата предшественик трябва да е царевица за половината от БЗС, с които се кандидатства още за първата</p>	Екип 3	Приема се	

	<p>година от прилагане на дейността, за да има царевични семена в нивите със зърнено-житни култури още при първата зимна паша на гъските.; Земеделският стопанин участва с минимум два блока на земеделското стопанство (БЗС) , за да може да реализира ротацията на културите през периода на ангажмента си по дейността.</p> <p>2. Наименование на дейността: Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевича, се разпръскват еднократно царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември.</p> <p><u>Забележки по прилагане на дейността:</u></p> <p>При изпълнение на дейността не се изисква ротация на култури.</p> <p>Земеделският стопанин участва с минимум два блока на земеделското стопанство (БЗС) , за да може да реализира ежегодно разпръскване на царевични зърна върху пшеница през периода на ангажмента си по дейността.</p> <p><u>Район на прилагане на мярката:</u> Приморска Добруджа – общини Шабла, Каварна, Генерал Тошево;</p> <p>Предстои предоставяне списък със земища или специализиран слой, в който се среща вида.</p> <p>ДЕТАЙЛНА ОБОСНОВКА ЗА ВИДА</p> <p>ногуша гъска (<i>Branta ruficollis</i>)</p> <p>Изготвил: <i>Николай Петков, PhD</i> Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria e-mail: nicky.petkov@bspb.org <i>Димитър Плачийски, MSc</i> Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria e-mail: dimitar.plachiyiski@bspb.org <i>Георги Попгеоргиев, PhD</i> Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria e-mail: georgi.popgeorgiev@bspb.org</p> <p>България е основно зимовище на червеногушата гъска, като в страна през различните години се концентрира до 70-90% то световната популация на вида. Основните места на концентрация на вида е района на Приморска Добруджа. Изследвания в рамките на програмата за мониторинг на зимуващи гъски в района на езерата Шабла и Дуранкулак на БДЗП установиха, че в рамките на период от около 7-10 дни в Приморска Добруджа през януари 2013г. се беше концентрирала почти 100% от световната популация или близо 54 000 червеногуши гъски (БДЗП, 2013).</p> <p>Червеногушата гъска по настоящем е най-застрашения вид гъска в света, като популацията от средно 60444 индивида в периода 1998-2001 само за няколко години се е снизила до 38500 индивида в периода 2003-2005, като сред основните причини за този спад се посочват и влошеното състояние на хранителните местообитанията в местата на зимуване. Промени в селскостопанските практики и култури се определят като една от критичните заплахи за вида в международния план за действие за опазване на червеногушата гъска (Cranswick <i>et al.</i>, 2012). Промени на относително малка територия могат да окажат значителни последици поради промените, които могат да окажат в хранителното обезпечаване и енергийния баланс на птиците.</p> <p>Липсата на подходящи хранителни местообитания в близост до местата за нощуване води до повишени енергийни разходи за търсене на места за хранене, които съчетани с по-краткото време през зимата за хранене и безпокойството в рамките на ловния сезон ноември-януари води до повишени енергийни разходи. Гъските натрупват енергийни запаси за прелета към местата на гнездене и за размножаване в зимовищата. Влошени условия на хранителните местообитания там могат до повлияят дори гнездовия успех на птиците. През първите години след 2000г. са регистрирани първите признаци на лошо състояние на хранителните местообитания, заместване на културите с енергийни и бързо оборотни култури или неподходящи ротации, водещи до лошо физическо състояние на птиците (Petkov, 2006). Организацията на ротацията на земеделските култури в отделните стопанства и кооперации, както времево, така и пространствено и от съществено значение е наличието на достатъчно хранителни ресурси за гъските в близост до местата на нощуване. Значителни щети на популациите, особено на редките видове гъски може да нанесе и употребата и неправилното прилагане на различен тип родентициди. В края на 80те години на миналия век употребата на родентициди в значителни количества доведе до гибелта на хиляди зимуващи гъски, като в някои страни като Украйна например тези</p>			
--	--	--	--	--

	<p>практики продължават и през последните години.</p> <p>Подобно на останалите зимуващи гъски и червеногушата гъска става обект на негативни реакции от страна на земеделски производители в района. Това влияе изключително негативно върху видовете тъй като води до липсата на храна, търсенето на нови територии за хранене на по-големи разстояния и изразходване на голямо количество енергия. Този проблем е изключително негативен особено в края на зимата, когато гъските трябва да натрупат максимално количество енергия преди завръщането им по местата за гнездене. Това е особено важен и чувствителен проблем за световно застрашените видове гъски, които се срещат на територията на България. В рамките на проект по програма Лайф+ на Европейския съюз, започна експериментално тестване и разработване на агроекологична схема за подобряване на хранителните условия на червеногушата гъска. Предлаганата мярка е резултат на проведените полеви проучвания и експерименти, които идентифицират като най-важна и привлекателна за вида ротацията на царевицата със зимна пшеница. При пристигане на зимуващите гъски към ноември-декември първите ниви, които се ползват за хранене от гъските са тези с предхождаща култура царевица, като в периоди на късно поникване на житото зърната от царевица осигуряват изцяло храната на гъските в началото на зимния период.</p> <p>Прилагането на подобни национални схеми на агро-екологични плащания стимулиращи земеделските производители да осигуряват подходящи хранителни местообитания за зимуващи и мигриращи гъски са дали положителен ефект за популациите на редица видове във Великобритания например (Core <i>et al.</i>, 2006). Различни социално-икономически проучвания свързани с конфликта на фермерите с дивите гъски в редица държави показват, че най-оптималния вариант за местните земеделски стопани е въвеждането на подходящи компенсаторни схеми и агро-екологични плащания (Vickery <i>et al.</i>, 1994).</p> <p>В рамките на Европейския съюз, България за периода от януари до февруари включително поддържа основната част както от световната така и от популацията зимуваща на територията на Съюза. Това повишава и отговорността за опазването на вида и осигуряването на подходящи местообитания на вида в местата на концентрация.</p> <p>тев, С., Д. Георгиев. 2002. Национален план за действие за опазването червеногушата гъска (<i>Branta ruficollis</i>) в България 2002-2006 – ВМ Янков, П. (отг.ред.). Световно застрашени видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им, Част 1. БДЗП-МОСВ, Природозащитна поредица, Книга 4 БДЗП, София, 38-60 стр.</p> <p>инова, И., М. Граматиков (ред.) 2007. Орнитологично важни места в България и Натура 2000. БДЗП, Природозащитна поредица, Книга 11. София, БДЗП, стр. 532.</p> <p>D.R., Vickery, J.A. & Rowcliffe, J.M. 2006. From conflict to coexistence: a case study of geese and agriculture in Scotland. <i>Waterbirds around the world</i>. Eds. G.C. Boere, C.A. Galbraith & D.A. Stroud. The Stationery Office, Edinburgh, UK. pp. 791-794</p> <p>ick, P., L. Radulescu, G. Hilton and N. Petkov. 2012. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Red-breasted Goose. AEWA Technical Series. 59pp.</p> <p>N. 2006. Physical condition and age structure of red-breasted geese wintering at Durankulak lake, Bulgaria in 2005. TWSG News 15: 70-72</p> <p>y, J. A., A. R. Watkinson & W. J. Sutherland. 1994. The Solutions to the Brent Goose Problem: An Economic Analysis. <i>Journal of Applied Ecology</i>, Vol. 31, No. 2: 371-382</p>			
	<p>Предложение за промени в дейностите по мярка “Агроекология и климат”, направление ВПС 4 “Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение” от Програмата за развитие на селските райони 2014-2020 .</p> <p>Основните мотиви за предлагането на промените са следните:</p> <p>новите дейности и изменението на старите е съобразено с реалното състояние на местообитанията в обработваемите земеделски земи в България и необходимите мерки за тяхното опазване;</p> <p>предлаганите до този момент дейности и техните компенсатори плащания не са атрактивни за земеделските стопани, особено тези от тях, които се прилагат в блокове с интензивно монокултурно отглеждане като: оставяне малки по размер, неразорани и незасети, площи с размери от 16 до 25 кв.м. в посевите с есенни култури и оставяне на ротационен принцип от 10 до 20% некултивирани и неразорани площи от БЗС –то ..;</p> <p>Кандидати има предимно по дейности за опазване на ливадния блатар или запазване на стърнищата през зимата</p>	Екип 3	Приема се	

	<p>и най-вече по дейностите за опазване местообитанията на царския орел и египетския лешояд и зимуващите видове гъски. Тези дейности се запазват и в предлаганите промени.</p> <p>Предлаганите нови дейности се базират и на натрупания опит на БДЗП от разработването и прилагането на пилотни агроекологични дейности в рамките на проект „Опазване на зимуващата популация на световно застрашената червеногуша гъска (Branta ruficollis) LIFE09 NAT/BG/000230 “, финансиран от програма Лайф + на ЕК. В рамките на проекта е разработена пилотна агроекологична програма и са изчислени компенсаторни плащания за различните дейности, които отразяват реално съществуващата икономическа ситуация в България в момента.</p> <p>Направление ВПС 4 ВПС 4 Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение Практически цели: Да се опазва биологичното разнообразие и да се осигури защита, поддържане и възстановяване на благоприятния статус на местообитанията и на популациите на птиците по време на размножителния им период, зимуването или миграцията им. земеделските земи от орнитологично значение, обхващат приблизително 12% от територията на България. Те включват важни миграционни пътища, като Виа Понтика, и са много важни за изхранването на птиците. Земеделските стопани в тези райони обаче могат да претърпят съществени загуби в добивите заради птиците. Географско покритие: Всички обработваеми земеделски земи, определени като ВПС (виж анекс 5 (приложение 4, към мярка 214)) (около 360000 ха⁶⁷). Ако повече от 50% от обработваемата земя на физическия блок е определена като ВПС, целият блок е избираем за подпомагане, като обработваема земя с ВПС. Ако по-малко от 50% от физическия блок е определен като обработваема земя с ВПС, физическият блок не е избираем за подпомагане. Изисквания по управлението:</p>			
	<ul style="list-style-type: none"> • Агроекологична дейност за зимуващите гъски. Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на зимуващи видове гъски на минимум 50 % от заявените по дейността площи. • Агроекологична дейност за царския орел и египетския лешояд. Превръщане на обработваемите земи, които са местообитания на Царски орел или Египетски лешояд в пасища и последващото им екстензивно поддържане. • Агроекологична дейност за ливадния блатар и други размножаващи се птици. Земеделските стопанин поемат ангажимент да не прибират реколтата преди 31 юли в площи с гнезда на ливадния блатар (Circus pygargus) (в периода 1ви април – 31 юли). • Агроекологична дейност за зимуващи видове птици. Запазват стърнища в полетата, предназначени за засяване с пролетни култури, на ротационен принцип; • Нови дейности за червеногушата гъска: • Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на световно застрашената червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица. • Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевица, се разпръскват еднократно сурови царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември. <p>Очаквано въздействие: Стабилизиране или увеличаване на популациите на птици в земеделските земи от орнитологично значение; Поддържане на местообитанията на широко разпространените птици в земеделските земи;</p> <p>Поддържане или възстановяване на гнездящите популации на приоритетни за опазване видове: царския орел,</p>			

⁶⁷ Действителният размер на допустимите площи е в процес на изчисляване. Крайната стойност ще бъде по-малка, защото физическите блокове с по-малко от 50% ВПС няма да бъдат избираеми за подпомагане.

	<p>египетски лешояд, ливадния блатар, белия щъркел, червеногърбата сврачка ;</p> <p>Поддържане или възстановяване на мигриращите и зимуващите популации на диви птици, особено на световно застрашените видове гъски;</p> <p>Защита на местообитанията и биологичното разнообразие ;</p> <p>Опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска в най-важните места на концентрация и зимуване, осигурявайки ѝ достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Октомври – Февруари);</p> <p>Превенция / намаляване на безпокойството на червеногушата гъска по време на зимния период;</p>			
	<p>Агроекология и климат</p> <p>Мярка XXX</p> <p>Член 29 от Регламент на Съвета [...]</p> <p>Член XX от Регламент на Комисията [...]</p> <p>Обхват</p> <p>Мярката се състои от 4 под-мерки, които обхващат специфичните цели, посочени по-горе:</p> <p>Възстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС);</p> <p>Възстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС 1);</p> <p>Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение (ВПС 4).</p> <p>Земеделският стопанин трябва да спазва минималната и максималната гъстота на животните на цялата площ на блока на земеделското стопанство, на който се извършва пашата им.</p> <p>защита, с изключение на определените в Регламент 834/2007;-?</p> <p>Чрез прилагането на тази дейност се цели да се подобри консервационен статус на тревните местообитания в земите с висока природна стойност в местата от орнитологично значение</p> <p>Поддържане на местообитанията на защитени видове в земеделските земи от орнитологично значение Цели:</p> <p>Да се осигури защита, поддържане и възстановяване на благоприятния статус на местообитанията и на популациите на птиците по време на размножителния им период, зимуването или миграцията им.</p> <p>Земеделските земи, попадащи в местата от орнитологично значение, обхващат приблизително 12% от територията на България. Те включват важни миграционни пътища, като Виа Понтика, и са много важни за изхранването на птиците. Земеделските стопани в тези райони обаче могат да претърпят съществени загуби в добивите заради птиците.</p> <p>Дейността ще се осъществява на територията на земи с висока природна стойност определени в Анекс ...., Приложение №... от ПРСР 2014-202 г. Ако повече от 50% от обработваемата земя на физическия блок е определена като ВПС, целият блок е избираем за подпомагане, като бработваема земя с ВПС. Ако по-малко от 50% от физическия блок е определен като обработваема земя с ВПС, физическият блок не е избираем за подпомагане.</p> <p>Изисквания към кандидата при управление на дейностите:</p> <p>Земеделските стопани могат да изберат една от следните дейности:</p> <p>засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на зимуващи видове гъски на минимум 50 % от заявените по дейността площи;</p> <p>превръщане на обработваемите земи, които са местообитания на Царски орел (Aquila heliaca) или Египетски лешояд (Neophron percnopterus), в пасища и последващото им екстензивно поддържане .</p> <p>Земеделските стопанин поемат ангажимент да не прибират реколтата преди 31 юли в площи с гнезда на ливадния блатар (Circus pygargus)</p> <p>Запазват стърнища в полетата, предназначени за засяване с пролетни култури, на ротационен принцип;</p> <p>Предложение за нови агроекологични дейности за червеногушните гъски:</p> <p>Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитания на световно застрашената</p>	Екип 3	Приема се	

	<p>червеногуша гъска на 50 % от заявените по дейността площи, като се извършва ротация с царевица.</p> <p>Върху площите засети със зимна пшеница, която не се предхожда от царевица, се разпръскват еднократно сурови царевични зърна - 40 кг/ха. през месец ноември.</p> <p>Чрез прилагането на тези дейности се цели:</p> <p>Стабилизиране или увеличаване на популациите на птици в земеделските земи от орнитологично значение</p> <p>Поддържане на екологичните условия (хранителна база, подслон, места за размножаване и т.н.) за Царския орел, ливадния блатар, белоопашат мишелов, червенонога ветрушка, червеногърбата сврачка, както и за престоя им по време на миграция и зимуване на зимуващите видове гъски у нас;</p> <p>Поддържане или възстановяване на мигриращите и зимуващите популации на диви птици, особено на световно застрашените видове гъски.</p> <p>Опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска в най-важните места на концентрация и зимуване, осигурявайки ѝ достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Октомври – Февруари);</p> <p>Превенция / намаляване на безпокойството на червеногушата гъска по време на зимния период;</p>			
Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ)	<p>Агроекология и климат</p> <p>Мярка XXX</p> <p>Член 29 от Регламент на Съвета [...]</p> <p>Член XX от Регламент на Комисията [...]</p> <p>Обосновка</p> <p>България е страна с изключително богато биоразнообразие, ландшафт и природни ресурси. Полу-естествените тревни площи са една от най-ценните екосистеми в селскостопанския ландшафт. Те са резултат от многогодишните земеделски практики на използване на затревените площи за паша, за сено, или за комбинирано използване.</p> <p>Опазването и възстановяването на естествените пасища и ливади, може да допринесе съществено за запазването и подобряването на популацията на птиците обитаващи земеделските земи. Управлението на генетичните ресурси, чрез подкрепа за опазване на местни породи животни, запазване на почвеното плодородие и водните ресурси, ограничаването на почвено-деградационните процеси осигуряват устойчивото развитие в земеделието. Дейностите за Агроекология и климат са от решаващо значение за насърчаване на икономическия растеж и развитие на селските райони и за подобряване на устойчивостта, конкурентноспособността, ресурсната ефективност и екологичните показатели на земеделските стопанства, както и за намаляването на парниковите газове на цялото земеделско стопанство.</p> <p>Какво е новото в сравнение с периода 2007 – 2013 г.</p> <p>Мярка „Агроекология и климат” е продължение на мярка „Агроекологични плащания” от ПРСР 2007-2013 г., като ще заимства резултатите от успешно приложените дейности и знания, натрупани по отношение на дългосрочното планиране на агроекологичните практики.</p> <p>В настоящия програмен период ще бъдат предложени нови дейности, свързани с опазване на генетичното разнообразие на устойчиви сортове растения и местни генетични ресурси в животновъдството, предвижда се по-рестриктивно прилагане на сентбооборотни практики, както и промени в прилаганите дейности, с цел по-ефективно достигане на приоритетните цели от една страна и отговарящи на интересите на земеделските стопани от друга страна.</p> <p>Основната цел</p> <p>Основната цел на мярката е да насърчи земеделските стопани да извършват земеделската си дейност по начин,</p>	Екип 3		

	<p>който осигурява положителен принос за околната среда и климата и опазването на биологичното разнообразие на Планетата.</p> <p>Специфични цели</p> <p>Специфичните цели за подпомагането на земеделските стопани, участващи в мярката, са насочени към: Повишаване на знанията на земеделските стопани за екологосъобразни земеделски практики и устойчивото управление на земеделските стопанства; Съхраняване на генетичното разнообразие чрез подкрепа за опазването и развитието на местните генетични ресурси в животновъдството; Опазване на биоразнообразието чрез насърчаване на опазването на земеделски земи с висока природна стойност; Запазване на почвените и водните ресурси, включително в районите, които са засегнати от силна ерозия или са застрашени от замърсяване с нитрати от селскостопански източници (напр. нитратно уязвими зони). Опазване и съхраняване на полу-естествени местообитания; Опазване и съхраняване на защитени видове; Насърчаване към пасищно отглеждане на животните.</p> <p>Принос към приоритетните цели</p> <p>Приоритет 6: Насърчаване на социалното приобщаване, намаляване на бедността и икономическото развитие в селските райони: Улесняване на разнообразието, създаването и развитието на малки предприятия и разкриването на работни места; Стимулиране на местното развитие в селските райони;</p> <p>Обхват</p> <p>Мярката се състои от 4 под-мерки, които обхващат специфичните цели, посочени по-горе: Въстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС); Въстановяване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност (ВПС 1); Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи в орнитологично важни места (ВПС 4).</p> <p>Контрол на почвената ерозия.</p> <p>3. Опазване и развитие на местните генетични ресурси в животновъдството и сортове растения., 3.1. Опазване на местните генетични ресурси в животновъдството 3.2. Опазване на застрашени от изчезване местни сортове, важни за селското стопанство;</p> <p>4. Традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм).</p> <p>Продължителност на ангажиментите Кандидатите за подпомагане поемат ангажимент да прилагат избраната от тях дейност за период от пет последователни години. Бенефициенти Бенефициенти по мярката могат да бъдат: земеделски производители (физически и юридически лица и еднолични търговци).</p> <p>Комбиниране на направленията:</p> <p>Бенефициентът не може да комбинира агроекологичните дейности.</p>			
--	--	--	--	--

	<p>Общи изисквания към кандидатите (базови изисквания)</p> <p>Всички земеделски стопани (физически лица, еднолични търговци или юридически лица), които участват в мярката, трябва да поемат задължение да прилагат избраните агроекологични дейности за срок от пет до седем последователни години;</p> <p>Да бъдат регистрирани в ИСАК;</p> <p>Да спазват на територията на цялото стопанство или в животновъдния обект правилата за кръстосано спазване (законоустановените изисквания за управление), одобрени със Заповед № РД09-1102 от 08.08.2012 г. на Министъра на земеделието и храните</p> <p>условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние, одобрени със Заповед № РД 09-293/04.05.2007 на Министъра на земеделието и храните и всички нейни изменения в съответствие с чл. 5 и Приложение 1 на Регламент (ЕО) ...../2013</p> <p>минимални изисквания за употребата на торове и продукти за растителна защита;</p> <p>други задължителни изисквания, установени от националното законодателство.</p> <p>Ако настъпят промени на изискванията по т. 3 и бенефициентът не приеме тези изменения, задължението му се прекратява и, в съответствие с чл. .... на Регламент (ЕО) № ....., не се изисква възстановяване на полученото до момента финансово подпомагане.</p> <p>Да водят дневник (регистър) на стопанството като доказателство за всички земеделски дейности извършвани в земеделските земи, предмет на поетото 5-годишно задължение.</p> <p>Минимална площ за участие в агроекологичната мярка е 0,5 ха. От това изискване се допускат следните изключения:</p> <p>За направление Традиционни практики за сезонна паша(планински пасторализъм) минималната площ трябва да се определя според максималната гъстота на добитъка от 2 животински единици/ха от всички животни в стопанството (не само на редките породи) или в съответствие с планове за управление на Националните паркове.</p> <p>Под-мярка 3. Опазване на застрашени местни сортове растения и местните генетични ресурси в животновъдството.</p> <p>4.1. Опазване на местните генетични ресурси в животновъдството</p> <p>Цели:</p> <p>-Поддържане на генетичните ресурси чрез увеличаване броя на животните за разплод от местни и автохтонни породи, попадащи под праговите равнища, определени в Приложение №4 към чл.27, параграф 4 от Регламент1974/2006г..</p> <p>-Подпомагане на местните генетични ресурси в животновъдството, които са добре адаптирани към суровите условия на планинското земеделие и имат потенциала да изиграят важна роля в поддържането на традиционните системи за паша в планинските и полу-планинските райони.</p> <p>Подпомагане на генетичните ресурси, естествено адаптирани към местните и регионални условия;</p> <p>-Опазване и развитие на националните генетични ресурси в животновъдството.</p> <p>За опазване и развитие на националните генетични ресурси в животновъдството се използват методите <i>ин ситу (in situ)</i> и <i>екс ситу (ex situ)</i>.</p> <p>Деятностите и плащанията за опазване и развитие на националните генетични ресурси в животновъдството могат да включват:</p> <p>а) ин ситу опазване</p>			
--	--	--	--	--

	<p>Подпомагане отглеждането на местни и автохтонни породи и популации попадащи под праговите равнища определени в Приложение IV към чл.27, параграф 4, от Регламент(ЕО) №1974/2006г</p> <p>реализиране на дългосрочни развъдни програми за in-situ съхраняване на местните генетични ресурси в животновъдството;</p> <p>разработване на целеви проекти, както и предприемане на действия за възстановяване на изчезващи и застрашени от изчезване местни породи и популации и/или тяхното повторно интродуциране в естествените им ареали;</p> <p>разработване и реализиране на целеви проекти, свързани със събирането и характеризирането на качеството на продуктите от местни генетични ресурси в животновъдството за нуждите на развъдната дейност, поддържане на веб-базирани описи на генетичните ресурси, които в момента са запазени <i>in situ</i>;</p> <p>стимулиране на използването на генетичен материал (включително млади животни за разплод) от местни и автохтонни породи.</p> <p>б) екс ситу опазване</p> <p>реализиране на програми за екс ситу – ин витро (in vitro) опазване, което включва:</p> <p>реализиране на целеви проекти, свързани със съхраняването, характеризирането, доказването на произхода, събирането и използване на генетичен материал от националните генетични ресурси в животновъдството, включително веб-базирани описи и бази данни на генетичните ресурси, които в момента са запазени <i>ex situ</i>;</p> <p>разработване и реализиране на програми за екс ситу – ин виво (in vivo) опазване, което включва създаване и поддържане на резервати за отглеждане на изчезващи и застрашени от изчезване местни породи (по класификацията на ФАО)</p> <p>създаване и поддържане на резервати за защита и отглеждане на ценни в генетично отношение животни при възникване на епидемии природни бедствия, аварии и др.</p> <p>Съгласувани действия: действия за насърчаване на обмена на информация за съхранението, характеризирането, събирането и използването на генетичните ресурси в животновъдството на ЕС между компетентни организации в държавите-членки;</p> <p>Съпътстващи действия: информация и разпространение на информация;.</p> <p>Дейността ще се прилага на територията на Р. България.</p> <p>Списъкът на местните генетични ресурси в животновъдството и техният развъден статус е представен в Анекс....., Приложение .....от ПРСР 2014-202 г.</p> <p>Изисквания към кандидата при управление на дейността:</p> <p>-Ще се прилагат следните изисквания за управление:</p> <p>Забранява се кръстосване на животните в подпомаганите стада;</p> <p>Допуска се кръстосване на бракувани женски животни, по решение на Развъдната асоциация или Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ)</p> <p>-Подпомагат се чистопородни животни, които имат зоотехнически сертификат за говеда, биволи, овце, кози, свине и птици, а за еднокопитни животни - идентификационен документ (паспорт) за регистрирано еднокопитно, издадени съгласно Закона за животновъдството.</p> <p>Всички животни за разплод са вписани в родословната книги за породата и са налични записи, в съответствие с развъдната програма и националното законодателство.</p> <p>Всички животни за разплод са включени в регистрите на развъдните стада и мъжките разплодни животни, поддържани от ИАСРЖ съгласно чл. 18, ал.6 от Закона за животновъдството;</p> <p>Спазване на развъдната програма за съответната подпомагана порода</p> <p>Водене на дневник за продажбите и закупуването на всички животни от подпомаганата порода във фермата</p> <p>Уведомяване и получаване на писмено разрешение от съответната развъдна организация или от ИАСРЖ преди клане или продажба на всяко животно, подпомагано с плащания по тази под-мярка</p>			
--	---	--	--	--

	<p>При използване на пасища се поддържа гъстотата на животните на не повече от 2ЖЕ/ха за всички животни в земеделското стопанство</p> <p>От прилагането на това направление се очаква да се съхрани генофондът на местните и автохтонни породи и опазването на тяхната чистопородност, което е предпоставка за развитие на устойчиво производство, оптимално използване на природните ресурси и укрепване на местните общности.</p> <p>Под-мярка 4: Традиционни практики за сезонна паша на животните (Пастаролизъм) Цели: Подкрепа на традиционните практики на сезонна паша на животните в полу-естествените пасища с висока природна стойност в определените планински райони, използвайки традиционни методи за отглеждане на животните; Превръщане на пашата в средство за опазване и поддържане на местообитанията и видовете във високопланинските райони ; Да се насърчи използването на високопланинските пасища от местни и автохтонни породи животни, адаптирани към тези условия; Насърчаване използването на каракачански и български овчарски кучета като ефикасен и екологосъобразен метод за защита на домашните животни от нападение на едри хищници (вълци, мечки, чакали и рисове); Да се съхрани биоразнообразието в специфичните планински райони;</p> <p>Дейността се прилага на всички Национални паркове на територията на България – Централен балкан, Рила и Пирин.</p> <p>Изисквания към кандидата при управление на дейността:</p> <p>Земеделски стопани, физически или юридически лица, които притежават тревопасни животни (овце, говеда или коне) и имат годишно разрешително за паша, издадено от собственика на високопланинските пасища (напр. дирекциите на националните паркове). Препоръчват се договори за минимален период от 5 години, но могат да се приемат и разрешителни с по-кратки срокове, като рискът е за сметка на бенефициента. Пряк бенефициент е онзи, който е получил от дирекцията на националния парк разрешително за паша на неговата територия; Земеделският стопанин трябва да притежава най-малко или 50 овце, или 10 говеда, или 10 коня .1 ЖЕ може да допринесе за правилното изпасване на 1 ха планинско пасище и плащането ще се предоставя за спазване на съотношението: 1 ЖЕ/ха; Земеделският стопанин трябва да поддържа дневник на бракуваните животни; Земеделският стопанин трябва да пасе животните си на определените планински пасища най-малко 3 месеца от годината (напр. в периода май – октомври). Възможни са и по-кратки периоди, в зависимост от сезонните условия (напр. късна пролет и късна есен); Земеделският стопанин трябва да притежава най-малко две кучета за опазване на животните от нападения на хищници. Реалният брой на кучетата трябва да бъде пропорционален на общия брой овце или говеда, които трябва да бъдат охранявани. Двойка кучета могат да охраняват стадо от 100 овце или 30 говеда, като за всеки допълнителни 100 броя овце или 30 броя говеда е необходимо по още едно куче; Кучетата трябва да са напълно приобщени към стадата и ги следват неотлъчно; За получаване на допълнителното компенсаторно плащане за паша с каракачански и български овчарски кучета, кучетата трябва да притежава „Родословен зоотехнически сертификат”, издаден от призната развъдна организация; Стопаните не трябва да кръстосват кучета, подпомагани по тази под-мярка (ще се подпомагат само чистопородни кучета). Те трябва да водят дневници за закупуването и продажбата на всички кучета.</p> <p>Нива на подпомагане Нивата на плащане са посочени в таблиците за всяко агроекологично задължение.</p>			
--	---	--	--	--

	<p>Във всеки случай, подпомагането не може да надхвърля максимално допустимите нива, определени в Приложение 1 на Регламент ...../ 2013 г.:</p> <p>за едногодишни култури - 600 евро/ха; за многогодишни култури - 900 евро/ха за друг начин на земеползване - 450 евро/ха; за застрашени от изчезване местни и автохтонни породи - 200 евро/ЖЕ.</p>		<p>Приема се редакцията в текста</p> <p>Не се приема</p> <p>Не се приема</p>	<p>Съгласно чл.28, от Рег. 1305/2013 «условия, приложими към ангажиментите за отглеждане на местни породи, които са заплашени от изчезване в животновъдството.» т.е подпомагането е насочено към запазване на застрашени от изчезване местни породи животн</p> <p>Подпомагането по мярката е компенсаторно и не предполага отпускане на средства за извършване на инвестиции и меки мерки.</p>
--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

			Приема се	
			Приема се частично	Предвижда се подпомагане само на селскостопански видове животни, които да се отглеждат чрез свободна паша.

			Приема се	
			Приема се	
<p>Асоциация на индустриалния капитал в България (АИКБ)</p> <p>Национален съюз на земеделските кооперации в България (НСЗКБ)</p>	<p>1. Приоритизиране на проекти, представени от земеделски кооперации</p> <p>В мярката по чл. 18 „Инвестиции във физически активи”, подмярка „Инвестиции в земеделските стопанства”, в частта „Критерии за оценка на проектите”, към проектите, на които ще бъде предоставен приоритет, наред с „проекти, предоставени от млади земеделски производители”, на същия ред да се добави и „проекти, представени от земеделски кооперации.”</p> <p>Мотиви за предложение 1: Кооперациите в Република България са регистрирани и функционират по общ за тях закон – Закон за кооперациите. Съгласно чл.1 от този закон „кооперацията е сдружение на физически лица с променлив капитал и с променлив брой членове, които чрез взаимопомощ и сътрудничество осъществяват търговска дейност за задоволяване на техните икономически, социални и културни интереси. Кооперацията е юридическо лице.”</p> <p>Важното е, че българската производствена земеделска кооперация е колективно земеделско стопанство, истински кооператив от дребни собственици, чиято земя се обработва колективно, с колективни средства за производство, която с колективно решение разпределя и доходите, колективно се понасят и загубите.</p> <p>Подпомагайки кооперацията, програмата подпомага всички нейни членове, които са от 100-200 до 2500 души. Не случайно чл.1 „а” на Закона за кооперациите гласи: „Държавата може да подпомага и насърчава кооперациите в тяхната дейност при условия и ред, определени в съответните специални закони.” Още повече, че кооперациите са 0,3% от всички земеделски стопанства и това няма да наруши баланса между тях. То ще стимулира привличането на нови член кооператори, т.е. ще способства за постигане на тематични цели № 3,8 и 9, съгласно чл.9 от общия Регламент на ОСР.</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. В анализа за нуждите на ПРСР са очертани основните приоритети в рамките на бъдещата ПРСР. Включеният приоритет не е изведен като такъв в анализа. Допълнително ще бъде анализирана възможността за приоритизиране на посочената група</p>
Българска асоциация за лизинг (БАЛ)	<p>Предложение за допълнение в текста:</p> <p>1. В допустими разходи:</p> <p>Изграждане, придобиване и подобрения на недвижимо имущество, включително чрез лизинг;</p> <p>- Закупуване на нови машини, съоръжения и оборудване, включително компютърен софтуер до пазарната стойност на активите, включително чрез лизинг; - да се даде определение на „пазарна стойност”.</p> <p>- Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги;</p> <p>- Закупуване на ноу-хау, патенти права и лицензи, търговски марки и процеси необходими за изготвяне и изпълнение на проекта, включително чрез лизинг.</p> <p>2. В недопустими разходи:</p> <p>Разходи за обикновена подмяна и поддръжка;</p> <p>- Разходи възникнали при изпълнение на договори за лизинг, извън нетната цена</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. Пазарна стойност е понятие използвано в Регламент 1305/2013, което се използва и в настоящия програмен период. УО счита, че при прилагането на различни системи за контрол на основателността на разходите не съществува риск от липсата на подобно определение. Приложимите контролни механизми ще бъдат уточнени в относимото национално законодателство. В Регламента не е предвидена възможност за лизинг при разходи за ноу - хау и др.</p>

	<p>на активите, разходи за застраховки, разходи за лихви, неустойки и такси;</p> <p>3. В интензитет и размер на помощта: Финансовата помощ е в размер на 50% от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи; Размерът на финансовата помощ се <u>увеличава с 20%</u> (да се коригира на 20 пункта) в следните случаи: ..... В противен случай вместо 70% ще има основание да се изплащат 60% субсидия.</p> <p>4. Да се предвидят специални заседания и да се сформира отделна група, в която да се обсъждат възможностите за ефективно финансиране на одобрените проекти, включително чрез създаване на допълнителни инструменти с участието на МЗХ и ДФЗ (гаранционни и др.), които да облекчават процеса на кредитиране както от страна на банките, така и на финансовите институции, с цел да се избегнат трудностите, констатираны в досегашния програмен период и да се осигури по-пълно и своевременно усвояване на бюджетите. Това предложение се оформи по време на дискусиите и получи подкрепа от редица участници.</p>			<p>2. Препоръката се приема частично. Подробни детайлни ограничения ще бъдат предвидени в националното законодателство.</p> <p>3. Препоръката се приема. Предложението е отразено в текста на мярката.</p> <p>4. Допълнително ще бъде дискутирана възможността и механизмите за стартирането на подобни инструменти и сформирането на работни групи за целта.</p>
	<p>Подкрепяме изказаните по време на дискусиите мнения, че тази мярка <u>не следва да се прилага</u>. /Хуманно отношение към животните чл.34/ Мотиви: Схемата касае обезщетяване за „доброволно поети ангажменти, надхвърлящи” изискванията. Тези суми да бъдат предвидени за обезпечаване прилагането на други мерки. В този смисъл подкрепяме изцяло становището на БТПП</p>	<p>Екип2</p> <p>Мярка „Хуманно отношение към животните“</p>		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
<p>Асоциация на земеделските производители в България (АЗПБ)</p>	<p>1. С цел правилното и обективно прилагане на мярката е необходимо точно формулиране на някои от използваните определения, които оказват влияние на допустимостта на определени инвестиции и върху размера на финансовата помощ, която ще бъде предвидена, например: „първа продажба” и „първичен производител”. Също така конкретни предложения за „обикновена подмяна”, като се вземе предвид сега действащата дефиниция, като към нея се добави и изискване</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. Препоръката се приема. Към текста на мярката са включени и прецизирани приложими определения. Друга част от необходимите за прилагането на мярката определения ще бъдат представени на по - късен етап в</p>

	<p>свързано с увеличение мащаба на съответното стопанство /напр. увеличение на обработваемите площи, увеличение на обема на произведената продукция и др./ Асоциацията е на мнение, че е задължително да бъдат предоставени и дефиниции за „област” и „устойчива заетост”, включително „енергийна ефективност” и „иновации на ниво стопанство”, липсата на каквито доведе до значителни затруднения сред бенефициентите и администрацията през настоящия програмен период. Също така е добре да бъде представено уточнение относно „области с по – ниско ниво на получената подкрепа” и „суровини от местни производители” включени в частта „Приоритети”.</p> <p>Включването на конкретни определения за нуждите на мярката и правилното дефиниране на съществуващите ще позволи в бъдеще по лесно прилагане на различните видове подпомагане и ще намали риска от субективност при административните проверки по заявленията на бенефициентите. За тази цел е необходимо Управляващия орган да представи разяснения и предложи конкретни дефиниции за определени термини използвани в мярката</p> <p>2. В допустими разходи предлагаме следния текст:</p> <p>Разходи за ноу-хау, придобиване на патенти права и лицензи, разходи за регистрация на търговски марки и процеси необходими за изготвяне и изпълнение на проекта”</p> <p>В недопустими разходи следното допълнение:</p> <p>„Разходи извършени преди подаването на заявление за финансиране от страна на бенефициента независимо дали всички свързани плащания са направени или не, с изключение на разходите за предпроектни проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги”.</p> <p>3. В частта „Критерии за допустимост” по отношение на допустимите кандидати земеделски производители и заложените в изисквания за стандартен производствен обем не по – малко от 8 000 евро, е важно да се обърне внимание на новорегистрирани земеделски производители, които искат да развият земеделска дейност, но поради липсата на история и мащаб на стопанството е невъзможно да достигнат минималния стандартен производствен обем от 8 000 евро.</p> <p>4. АЗПБ изразява мнение, че с цел да се стимулира земеделското производство в съответствие с приоритетите в мярката следва <u>да се даде възможност на тези земеделски производители /ЮЛ/ да не са задължени да покриват минималния стандартен производствен обем от 8 000 евро в случай, че имат намерение да развият дейността си в някой от приоритетните за мярката сектори и инвестицията, която се извършва е на територията на селски район</u>. Считаме, че по този начин ще се отговори и на амбицията за осигуряване на устойчива заетост и подишване на заетостта в селските райони на страната.</p> <p>5. В частта групи производители:</p> <p>„Инвестициите следва да са свързани със земеделска дейност на членовете на организацията, която се явява и основна за организацията”.</p> <p>Кандидатите следва да представят бизнес план, доказващ подобряване на ~~цялата~~ земеделската дейност на земеделските стопанства на членовете и основна за организацията чрез прилагане на планираните инвестиции и дейности подробно описани в представения бизнес план.</p>			<p>приложимото национално законодателство.</p> <p>2. Препоръката се приема.Предложението е отразено в текста на мярката.</p>
--	--	--	--	--

	<p>6. Да се предостави разяснение или да се уточни текста във връзка с текстовете свързани с ограничение на допустимите разходи в зависимост от вида на подкрепата по отделните под - мерки и наличие на избрани за подкрепа сектори.</p> <p>7. В частта бенефициенти за под – мярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията” да се уточнят и прецизират втората група бенефициенти.</p> <p>8. В частта бенефициенти за под – мярка „Инвестиции в инфраструктура” да се прецизират и уточнят видовете бенефициенти. Също така де се прецизират посочените приоритети с цел по – голяма яснота.</p>			<p>3. Препоръката се приема. Предложението е отразено в текста на мярката.</p> <p>4. Покрива се с точка 3.</p> <p>5. Препоръката се приема. Предложението е отразено в текста на мярката.</p>
--	--	--	--	---

				<p>6. Предложението е отразено в текста на мярката.</p> <p>7. Препоръката се приема. Дискутирано в рамките на проведената фокус групата по мярката.</p> <p>8. Препоръката се приема. Дискутирано в рамките на проведената фокус групата по мярката.</p>
	<p>1. АЗПБ изразява мнение, че така предложените текстове на проекта на мярката е удачно да бъдат прецизирани, с цел облекчаване на условията за допустимост на самите кандидати, а също така и на членовете на организацията. От гледна точка на изводите в анализа насочени към необходимостта от сдружаване и възможността за подпомагане на колективни инвестиции АЗПБ смята, че следва да бъдат облекчени в значителна степен изискванията наложени в мярката, което ще позволи ефективно прилагане на мярката, каквото не беше постигнато в периода 2007 – 2013 г.</p> <p>2. АЗПБ счита също така, че трябва да бъдат уточнени по ясно възможностите за подкрепа на организации на производители и съответно групи производители, а също така и Финансовите условия по мярката.</p> <p>АЗПБ изразява мнение, че така предложените текстове на проекта на мярката припокриват в голяма степен прилаганата към настоящия момент държавна помощ /плащането е за сметка на НБ/ за секторите „птицевъдство” и „свиневъдство”, които в последните години успяха да постигнат изискванията на ЕС по отношение на хуманно отношение към животните, включително чрез инвестиционна подкрепа в рамките на настоящата ПРСР. От друга страна включването на мярката в бъдещата ПРСР ще осигури допълняемост по отношение на подкрепата за тези сектори в периода 2007 – 2013 и изпълнение на един от основните приоритети посочен в анализа – сектор „животновъдство”, чрез средства от ЕЗФРСР, а не от НБ. Управляващия орган трябва да анализира възможността за включването и на други сектори, които отговарят на общата рамка заложена в проекта на регламент за развитие на селските райони, а също така да се извърши и необходимия анализ за точно определяне на нивата на подпомагане за отделните дейности.</p> <p>1. Считахме, че така предложените текстове на проекта на мярката е удачно да бъдат систематично подредени по под мерки /бенефициенти, допустими дейности, ниво на подпомагане и т.н./, което ще предостави по – добра проследяемост и яснота в текстовете на общата мярка.</p>	<p>Екип 2 Мярка „Създаване на организации на производител ите“</p> <p>Екип 2 „Хуманно отношение към животните“</p>		<p>3. Предложението е отразено</p> <p>4. Предложението е отразено</p>

	<p>2. Предложението на АЗПБ е при структуриране текстовете да се анализира възможността от за отпадане на някои от текстовете свързани с изисквания към кандидатите, проектите, допустими разходи и бизнес план, като същите в последствие по-подробно да бъдат посочени в национално законодателство, на базата на което ще се отпуска финансирането.</p> <p>3. Финансовите условия по под – мярката следва да бъдат прецизно определени, като нивото на подпомагане и размера на отделните плащания към кандидатите, е удачно да бъдат съобразени с развиваната от кандидатите дейност, а също така и с приоритетите по сектори очертани в предоставения анализ на членовете на Тематичната работна група.</p> <p>4. По отношение на под-мярката включваща подкрепа за стартова помощ за неземеделски дейности АЗПБ, счита че е удачно да се предоставят разяснения и уточнения по отношение на допустимите дейности и налице ли е възможност за допълняемост или разграничаване с подпомагането насочено към развитие на неземеделски дейности в селските райони, включително финансовите параметри за предвидените два вида подпомагане за неземеделски дейности. По отношение подпомагането на неземеделски дейности /от микро предприятия и земеделски производители/ в селските райони смятаме за целесъобразно определянето на различни финансови условия за различните видове инвестиции, което на практика ще ограничи възможността за повтаряне на някои порочни практики маркирани в настоящия период по ПРСР.</p> <p>5. От гледна точка подпомагането на земеделски производители за развитие на неземеделски дейности АЗПБ изразява мнение, че изискванията към кандидатите по тази под-мярка следва да са синхронизирани с изискванията към земеделските производители по мерките, които предоставят подпомагане за развитие на земеделските им стопанства и преработката на земеделски продукти. По този начин ще се осигури подпомагане за неземеделски дейности в селските райони за реални земеделски производители.</p>	<p>Екип 2 „Създаване на стопанства и предприятия”</p>		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
--	---	--	--	---

				<p>1. Отражено!</p> <p>2.В текста на мярката се залагат основните изисквания. Дефиниции и пояснения ще бъдат включени в нормативните актове за прилагане на мерките.</p> <p>3.Обособяването на различно подпомагане в зависимост от дейността ще затрудни изключително прилагането на мярката</p> <p>4. В рамките на двете мерки допустимо е развитието на неземеделски дейности. Важно изискване за стартовата помощ , което я различава от инвестиционната помощ е дейността да е нова за кандидата, докато в рамките на инвестиционната мярка е допустимо развиване на съществуващ бизнес. В стартовата помощ допустими са текущите разходи и част от помощта се изплаща в началото, с което се</p>
--	--	--	--	--

				<p>преодолява основния проблем на кандидатите за намиране на финансов ресурс за изпълнение на инвестицията или осигуряване на банкова гаранция за аванс по отношение на инвестиционната мярка.</p> <p>5. Приема се частично.В мярката е включено условие за наличие на 8000 евро стандартен производствен обем.</p>
Национална асоциация на зърнопроизводителите (НАЗ)	<p>1. Няма ясна дефиниция за „Иновации“ на ниво стопанство</p> <p>2. Няма ясна дефиниция за „обикновена подмяна“</p> <p>3. Няма дефиниция и критерии за опазване на околната среда като иновации и енергийна ефективност</p> <p>4. Необходима е по-голяма детайлност по отношение на СПО (стандартен производствен обем).</p> <p>5. Критерии за допустимост за ФЛ и ЮЛ: т. 3. „Кандидатите, юридически лица следва да докажат доход от земеделска дейност и/или участие и подпомагане по схемата за единно плащане на площ“ - дохода от земеделска дейност или подпомагането по схемата за единно плащане на площ, следва да е съобразен с размера на стопанството, което кандидатства за подпомагане</p> <p>6. Критерии за допустимост за групи производители – липсва изискване за стандартен производствен обем за всеки от участниците и общо. Също така – липсва и изискване за доход или подпомагане по СЕПП</p> <p>7. Проектите на млади земеделски производители – следва да се въведат критерии за избягване на изкуственото разделяне на стопанства. Например – участие по СЕПП през предходната година с поне 50% от размера на стопанството, с което се кандидатства по ПРСР. Ако е само животновъд – поне 50% от животните да са били регистрирани в обект на кандидата през предходната година</p> <p>8. проекти изпълнявани в области с по – ниско ниво на получената подкрепа – как и кога ще бъде извършена оценката за нивото на получената подкрепа?</p> <p>9. проекти свързани с осигуряване на устойчива заетост – дефиниция за устойчива заетост?</p> <p>10. инвестиции за иновации на ниво стопанство/предприятие – дефиниция на иновация и как ще бъде оценено, че касае цялото стопанство/предприятие?</p> <p>11. проекти за производство и преработка на биологични суровини и продукти, включително такива свързани с изпълнение на агроекологични ангажменти – такива на практика са всички проекти по мярката. Ако има приоритизиране, на тези свързани с агроекологичните ангажменти, то текста следва да бъде преработен.</p> <p>12. проекти за постигане изискванията на стандартите на Общността и свързани с опазване на околната среда – следва да бъде въведена по-точна дефиниция – например – приоритет се дава на проекти, за въвеждане на практики за по-добро управление на торовете в нитратно уязвимите зони</p> <p>13. проекти за инвестиции за производство и преработка на „Етерично - маслени и медицински култури“ и проекти за инвестиции за производство и преработка на „Технически култури“ - задължително е да има анекс с детайлно изброяване на</p>	Екип 2 Мярка „Инвестиции във физически активи“		<p>Предложения по точки 1, 2 и 3 се приемат. Ще бъдат предложени дефиниции за съответните понятия, които да бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>4. Препоръката по точка 4 се приема. По отношение на СПО детайли ще бъдат предоставени в националното законодателство, с цел по лесна актуализация. За кандидатите ще бъде достъпна информация за определяне на размера на стопанствата, с които имат намерение да кандидатстват.</p> <p>5. Към настоящия момент не се предвижда в текста на мярката да се поставят конкретни стойности за доход от земеделска дейност. Допълнителни условия могат да бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>6. Групите производители са отделен бенефициент, като УО предвижда да се разглеждат като едно цяло, а не като индивидуални членове вътре в групата. УО счита, че изискванията поставени в мярката покриват изискванията на Регламента.</p> <p>7. Към настоящия момент не се предвижда в текста на мярката да се правят допълнителни ограничения за проекти представени от млади земеделски стопани. Допълнителни</p>

	<p>културите, които попадат в тези групи</p> <p>14. би следвало да се дава приоритет на проекти, свързани с обновяването на машини и технологии, за изпълнение на агроекологични ангажменти и от предходната програма. В този случай, определянето на допустимостта и размера на разходите, да бъде базирано на съответните поети ангажменти.</p> <p>15. По отношение на интензитета на помощта – отново има приоритизиране на младите фермери и колективните проекти (това е предвидено и в регламента), но в тази връзка може би не е необходимо тези проекти да се получават предимство 2 пъти – при оценката и при финансирането</p> <p>16. Допустимите инвестиции да са обвързани с исторически показатели, например: размер стопанство, брой животни, доходи и др.</p> <p>17. Да се даде ясна дефиниция за малко стопанство!</p> <p>18. В приоритети както и в критериите за оценка липсва българското зърнопроизводство, както и проекти, свързани с необлагодетелствани райони</p> <p>19. При интензитета и размера на помощта се допуска прекалено надграждане.</p> <p>20. Подмярка „Преработка“ Допустими бенефициенти - Предприятия /публични предприятия/ и предприятия управляващи земя свързани с преработка/маркетинг/развитие на продукти включени в Приложение I – това понятие е твърде общо. Предприятията, управляващи земя и свързани с преработка/маркетинг/развитие на продукти от Приложение I са земеделските производители. Какво се има предвид с тази дефиниция?</p> <p>21. Коментарите по приоритизирането са същите, по отношение на критерия „проекти, използващи изцяло суровини от местни производители“ - следва да се уточни дали не влиза в противоречие с принципите на единния пазар на общността и защитата на конкуренцията в рамките на ЕС</p> <p>22. Подмярка „Инфраструктура“ Допустимите инвестиции са описани твърде общо, липсват дефиниции (напр. „Инвестиции свързани с комасация на земята“ - какво се включва тук? (закупуване на земи, изграждане на пътна инфраструктура, държавни и нотариални такси при прехвърляне на собственост...)). Създаването на планове за инвестиционно проектиране само по себе си не би могло да бъде обект на финансиране, освен план, следва да има проект и съответно изпълнен обект</p> <p>23. Приоритети за финансиране – не са предоставени конкретни измерители и методика за определяне на районите с предимство</p> <p>24. Подмярка „Непроизводствени инвестиции“ - предложеният текст за допустимите инвестиции е превод от регламента. Тук следва да се изброят приложимите за българските условия инвестиции в непроизводствени активи – напр. изграждане на тераси, съоръжения за борба с ерозията, ветрозащитни пояси от местни видове и други, съобразени със особеностите на страната и законодателството по НАТУРА 2000 и земите с висока природна стойност. Допустимите кандидати и разходите са копирани от другите под-мерки. Наличието на бизнес план за непроизводствена инвестиция не е обосновано.</p>			<p>изисквания могат да бъдат посочени в националното законодателство.</p> <p>8. По отношение на критерия се визират области, за които е налице по – ниско от средното усвояване на средства. Ще бъде изготвен списък със съответните области.</p> <p>9. Предложението се приема. УО ще прецизира текста по отношение на устойчива заетост, като дефиниция част от националното законодателство</p> <p>10. Препоръката се приема. УО ще прецизира текстовете по отношение на определението. Прилагането на конкретните изисквания ще бъде разписано в националното законодателство.</p> <p>Предложенията по точки 11, 12 и 13 се приемат частично. Текста ще бъде прецизиран с цел по голяма яснота. Посочването на отделни групи култури и допълнителни дефиниции ще бъде включено в националното законодателство.</p> <p>14. Регламента насочва към мерките включени в същия. Възможността за разширяване на обхвата ще бъде обсъждана допълнително.</p> <p>15. Предоставянето на приоритет на този тип проекти е на база направения анализ. По – високия процент подпомагане е на база възможностите включени в Регламент 1305/2013.</p> <p>16. Основно изискване по мярката, е че допустимостта на конкретен проект се определя на базата на представен бизнес план, включително заложените за постигане цели. В мярката е посочено, че подкрепата се основава на капацитета на стопанствата.</p>
--	--	--	--	--

				<p>17. За нуждите на ПРСР се разработва отделна подпрограма за малки стопанства, в която е включена съответната дефиниция.</p> <p>18. Препоръката е приета частично. Определените приоритети са на база извършения анализ и стратегия. По отношение на необлаготелствание райони същите са добавени към текста на мярката.</p> <p>19. В рамките на възможностите съгласно Регламент 1305/2013 са приложени различни нива на увеличение на интензитета на финансовата помощ.</p> <p>20. Препоръката се приема. Прецизирани са текстовете с цел по – голяма яснота.</p> <p>21. Препоръката се приема. Прецизиран е текста на посочения критерии.</p> <p>По отношение на точки 22 и 23 УО ще прецизира текстовете и ще извърши допълнителен анализ с цел прецизиране и избягване на затруднения при подпомагане.</p> <p>По т. 22 – предложението на УО се основава на редица европейски документи, вкл. и национални, пряко свързани с устойчивото управление на водните ресурси съгласно РДВ (Рамкова директива за управление на водите 2000/60/ЕО, Планове за управление на речните басейни – 4 региона в страната, Планове за управление риска от наводнения, проекто планове свързани с риска от засушаване в страната. Предвид значимостта на комплексното управлението на водните ресурси, вкл. и в селското стопанство , липсата на планове, не позволява ефективното управление на водите, в страната (тази практика се прилага в целия свят при създаване и актуализация на</p>
--	--	--	--	---

				<p>инфраструктурата, преди изграждане особено на големите комплексни хидромелиоративни системи (големи означава с прехвърляне на води от едно поречие в друго, със сложни и скъпи инженерни съоръжения обхващат условно площ над 5000 дка. Тяхното изграждане е финансирано от държавата в миналото). Подготвят чрез планиране схеми на работа на комплекса от инженерни съоръжения и тръбопроводи/открити канали , определя се обезпечеността на водоизточника, начина на довеждане на водата до полето , оптимизира се параметрите и локацията на съответните основни съоръжения. Определящи са вида на отглежданите култури, процентно съотношение в сейтбооборота, както и правилно определения проектен и експлоатационен поливен режим.Това позволява да се избере правилно начина на напояване и съответната техника , като се съобрази не само с селскостопанските култури, но и с природоклиматичните дадености на съответната система. В последните години агроекологичните изисквания са неделима част от определяне параметрите, големината и управлението на напоителни, отводнителни и двойнодействащи системи.Процес ът на планиране е задължително условия за постигане на баланса между наличния воден ресурс, водопотреблението на културите, устойчивото използване на водите, ефективно управление на риска при засушаване и наводнение. УО се позовава на писмените становища и препоръки на представители в фокус групата.</p> <p>Инвестициите свързани с комасацията на земята включват изготвяне на планове и заплащане на държавни и нотариални такси, сервитутни ивици .</p> <p>24. Ще се прецизират текстовете с</p>
--	--	--	--	--

				цел по – голяма яснота. Подробна информация за допустими дейности и инвестиции ще бъде посочена в националното законодателство.
	<p>1. По принцип тези плащания трябва да останат само от националния бюджет.</p> <p>2. Не е ясен бюджета на мярката; не може изрично да са посочени на практика неземеделски индустрии като птицевъдството и свиневъдството, които са доминирани от няколко корпорации в България. Би трябвало да се извършват плащания за хуманно отношение към животните само за сектори като овцевъдство, козевъдство, говедовъдство и др. подобни. Като и тук трябва да има ограничен бюджет и строги критерии.</p>	Екип2 Мярка „Хуманно отношение към животните“		Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.
	<p>1. Би трябвало в чл.18 да се разпишат подробно приоритетите при критериите за оценка на проектите и този тип инвестиции.</p> <p>2. в т.4.4 Условия за допускане и приемливост на разходите да се обмисли минималния брой членове 4 бр. или например 2 бр. членове са достатъчно; трябва да отпадне изискването за юридически и физически лица; да се прецизират размерът на помощта и обема на годишната продукция.</p> <p>Недопустим е размер от 50 000 евро за спорната до сега стартова помощ за млади земеделски производители</p> <p>2. Недопустим е размер от 40 000 евро за инвестиции в неземеделски дейности като се има предвид практиката до сега да се купуват луксозни яхти и джипове</p> <p>3. При интензитета и размера на помощта се допуска твърде много надграждане</p> <p>4. „Ще има ли изискване за трудов договор?“</p> <p>И в предходната ПРСР и сега липсват каквито и да са SWAT анализи и оценки на ефекта от действието на мярката, устойчивост на създадените стопанства но млади фермери, обвързаност на проекта с реално направените разходи и последващ ефективен контрол.</p>	<p>Екип 2 Мярка „Създаване на организации на производителите“</p> <p>Екип 2 Мярка „Създаване на стопанства и предприятия“</p>		<p>3. Допълнително уточнение по предложението.</p> <p>4. Предложението е прието</p> <p>Предложението на този етап е нивото на финансиране да остане същото, а именно 25000 евро.</p> <p>По отношение на предложението касаещо обвързаността на проекта с реално направените разходи и последващ ефективен контрол ще бъде допълнително разгледан и анализиран след получаване на бележки от страна на ЕК.</p>
	<p>- Липсва анализ на сходни мерки от изтичащия период - усвоени/неусвоени средства, постигнати цели и т.н.</p> <p>- Никаква разлика в текстовете между отделните мерки - цели, задачи, ползи и т.н. са буквално copy/paste.</p> <p>- Основният акцент е върху малки стопанства и млади фермери.</p>	Екип 1 Чл.15, чл.16 и чл. 36	<p>-Приема се</p> <p>-Не се приема</p> <p>-Не се приема</p>	<p>-В текста се съдържа невярна оценка и няма конкретни предложения.</p> <p>-Не е ясно по кои мерки е</p>

	<p>Голяма част от коментарите бяха да се признават пътни разходи. Ако да - как точно да става това. Колко броя обучения да бъдат проведени на годишна база /това беше зададено от НАЗ като въпрос за коментар и препоръка/ без да са ясни критериите за това. Колко дневни да бъдат обученията и колко да е броят на нощувките.</p>		Приема се частично	<p>направената констатация.</p> <p>В редактирания тест на мярка 1 „Трансфер на знания“ има подробно описание на системата на ваучерите, която се предвижда за прилагане.</p>
	<p>Извършваните от експертите на Разплащателната агенция проверки са от голяма полза за МИГ, предвид големия натрупан опит в разглеждането на проекти и все още недостатъчният опит у екипите на МИГ. Във връзка с облекчаване на процедурите при одобрение на проекти към стратегиите за местно развитие се предлага в РА да бъде създаден отдел, който да бъде отговорен за разглеждането на проекти само по подхода ЛИДЕР. Госпожа Радева изрази притеснение от минималния размер на икономическите единици на стопанствата на земеделските производители по другите мерки от ПРСР 2014 – 2020 г., което може да създаде проблеми на кандидатстващите с проекти в рамките на подхода ЛИДЕР. Предлага се унифициране на процедурите за прилагане на СМР за всички МИГ през новия програмен период 2014 – 2020 г., което би улеснило администрирането на подхода ЛИДЕР.</p>	Екип 4	<p>Двете предложения са включени по-надолу в таблицата.</p> <p>Г-жа Радева от НАЗ е изп. Директор на МИГ Попово</p>	
Българска асоциация „Биопродукти“ (БАБ)	<p>1. Смятаме, че е необходимо да се направят уточнения в дефинициите За: „Инвестиции за обикновена подмяна“, „Колективни инвестиции“, „Стандартен производствен обем“ и „Иновация“</p> <p>2. На стр. 20, в Под мярка „Инвестиции в земеделски стопанства“, към последния тип инвестиция да се добави и/или възстановяване и да стане : Инвестиции за създаване и/или презасаждане и/или възстановяване на трайни насаждения, десертни лозя, медоносни дървесни видове за производство на мед и бързорастящи храсти и дървесни видове за производство на биоенергия</p>	<p>Екип 2</p> <p>„Инвестиции във физически активи“</p>		<p>1. Препоръката се приема. Допълнителни дефиниции ще бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>2. УО счита, че така посочения мотив по предложението, може да попадне в</p>

	<p>Мотиви по т. 2: Когато само част от насаждението е унищожено или не се е прихванало при първоначално засаждане, не е икономически обосновано да се унищожава цялото насаждение, за да може да се кандидатства с проект. В такъв случай след проверка би трябвало да се установи каква част от насаждението се нуждае от възстановяване и тази инвестиция да се подпомага</p> <p>3. На стр. 21 в раздел „Допустими разходи“ да се добави: създаване и/или презасаждане и/или възстановяване на трайни насаждения</p> <p>Мотиви по т. 3: Мотиви: Създаването и/или презасаждане на трайни насаждения е пропуснато като възможен вид разход /такъв, какъвто е записан в настоящата наредба по м.121/, а що се отнася за възстановяването – мотивите са описани по-горе.</p> <p>4.В раздел „Критерии за оценка“, относно приоритетните проекти, т.6 да се раздели на две, както следва:</p> <p>- Проекти за производство и преработка на биологични суровини и продукти,</p> <p>- Проекти, свързани с изпълнение на дейности по член 29;</p> <p>Мотиви по т. 4: Този запис е по-ясен и отправя към Чл.29 от регламента „Агроекология и климат“ и към биологичното земеделие. Така ще могат да се предвиждат различни по вид приоритети /например гарантиран бюджет или по-високи нива на оценяване/ за двата типа проекти според предварителния анализ и последващите анализи на изпълнението на бъдещата ПРСР.</p> <p>5. Да се добави още един приоритет: „Проекти за инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения съгласно член 33 и в зоните по Натура 2000 съгласно чл. 31“</p> <p>Мотиви по т. 5: Многократно в Анализа и в програмата е подчертана необходимостта от целенасочена подкрепа в необлагодетелстваните райони. По-долу е предвидена допълнителна подкрепа от 20 % за проекти в райони по чл.33, но ако няма предвиден приоритет по отношение на такива проекти, те могат да не бъдат изобщо одобрени в рамките на отделните приеми по програмата и в такъв случай няма да могат да се възползват от допълнителната подкрепа.</p> <p>6. По отношение на Под мярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията“ на стр. 26 в приоритети отново да бъде добавено: Проекти за инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения съгласно член 33 и в зоните по Натура 2000 съгласно чл. 31</p> <p>Мотиви по т. 6: Мотивите са сходни с по-горе изброените. Развитието на преработвателни предприятия в тези необлагодетелствани и в много случаи отдалечени райони, ще даде тласък и на производството на зеленчуци, плодове, етерично-маслени култури, за които те са подходящи предвид разпокъсаността на земята, наличието на много дребни собственици и невъзможността за крупно индустриално земеделие.</p> <p>7. На стр. 27 в раздел Интензитет и размер на помощта да се добавят следните</p>			<p>обхвата на дейностите по поддръжка и да попадне в обхвата на недопустими разходи по мярката.</p> <p>3. Препоръката се приема. Отражено е в частта „Допустими разходи“.</p> <p>4. УО счита, че предложения текст е по общ и по този начин се предоставя приоритет и за поети ангажменти в ПРСР 2007 – 2013. Допълнително се предвижда целево финансиране за биологично производство в рамките на подмярката</p> <p>5. Препоръката се приема . Текста е добавен към критериите за оценка.</p> <p>6. Допълнително ще бъде анализирано направеното предложение. В текста на мярката е включен приоритет за проекти в селски райони.</p> <p>7. Интензитета на финансовата помощ е определена в съответствие с Регламент 1305/2013.</p> <p>8. Допълнително уточнение.</p> <p>9. Предложението следва да бъде допълнително дискутирано по отношение бъдещото гарантиране изпълнението на приоритета</p>
--	--	--	--	---

	<p>типове проекти, които да получават 20 % допълнителна подкрепа:</p> <ul style="list-style-type: none"> - За проекти, свързани с биологична преработка на продукция - Кандидати с интегрирани проекти и/или колективни инвестиции; <p>Мотиви по т. 7: Смятаме , че тези текстове не противоречат на регламента и предвидените там възможности за допълнителна подкрепа. В същото време е записана максимална подкрепа от 90 %, а е изброен само един тип проекти, за които се предоставят 20 % допълнително – т.е. тук има противоречие.</p> <p>Във анализа към ПРСР, както и в приетата наскоро Стратегия за развитие на биологичното производство, липсата на развити преработвателни предприятия е посочено като една от основните пречки за развитието на биологичното производство и реализирането на по-висока добавена стойност в страната.</p> <p>Допълнителният процент подкрепа за проекти, свързани с внедряването на биологични линии за преработка или изграждане на биологични преработвателни предприятия, ще даде тласък за развитието на биологична преработвателна индустрия, за затваряне на цикъла на производство и за прекратяване на икономически неизгодната практика да изнасяме биологични суровини и да внасяме готови биологични продукти на високи цени.</p> <p>8. По отношение на Подмярка „Инвестиции в инфраструктура“ на стр.29 в раздел Критерии за допустимост и оценка по отношение на Групи производители, да се уточни, че е необходимо групата</p> <p>производители да отговаря на второто и/или третото условие, само в случай че проектът е свързан с подобни дейности /хидромелиорация и др./</p> <p>На стр. 30 по отношение на приоритетите т. 2 да се измени, както следва:</p> <p>Проекти, свързани със развитие на зеленчукопроизводство и овощарство;</p> <p>Мотиви по т. 8: Смятаме, че това е по-коректен запис. Всички анализи отбелязват, че зеленчукопроизводството и овощарството не са достатъчно развити в страната като цяло, а не само в отделни области. Освен това няма изготвени списъци на области с развито зеленчукопроизводство и овощарство. Смятаме, че секторът трябва да бъде подпомогнат като цяло.</p> <p>9. Да се добави и следния приоритет:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти, свързани със развитие на биологично земеделие <p>Мотиви по т.9: Биологичното земеделие е свързано с прилагане на устойчиви практики върху едни и същи площи и в тази връзка е икономически обосновано даването на приоритет за инвестиции в инфраструктура, свързана с тези площи.</p> <p>1. На стр. 40 , трети абзац, второто изречение да се промени, както следва: Индивидуалното решение за отпускане на помощта ще бъде взето не по-късно от 3 месеца след подаване на молбата за подпомагане.</p> <p>2. На стр. 42 в определенията за създаване на стопанство, четвъртото условие да придобие следния вид: в рамките на 15 месеца преди датата на кандидатстване по мярката те са започнали да се осигуряват като земеделски производители , с изключение на случаите, в</p>			
--	---	--	--	--

	<p>които земеделският производител е осигурен на друго основание върху максималния за страната осигурителен доход</p> <p>3. На стр. 44 към приоритетните проекти да се добави: Проекти за производство и преработка на биологични суровини и продукти, включително такива свързани с изпълнение на ангажименти по чл.29</p> <p>По отношение на мярка ПЛАЩАНИЯ ЗА ХУМАННО ОТНОШЕНИЕ КЪМ ЖИВОТНИТЕ предлагаме тази мярка да не се прилага. Твърде малко бенефициенти ще могат да се възползват (предполагаемо около 20). От друга страна има предвидена държавна помощ, която е разрешена от ЕК и е с период на действие и следващите години. Не би следвало тя да отпадне за сметка на ПРСР.</p> <p>Предлагаме в т.4.2 да се добави възможност за едногодишно удължаване на ангажимента след изтичане на първоначалния период, което е допустимо съгласно чл.30 ал.3 на Регламента. Текстът на т.4л2 да придобие следния вид:</p> <p>Кандидатите за подпомагане поемат ангажимент да прилагат методите на биологично производство за период от пет до седем години с възможност за ежегодно удължаване след изтичане на първоначалния период.</p> <p>В раздел „Специфични елементи” – втори абзац, към трайни насаждения (овощни култури и лозя) да се добави и маслодайна роза, така както маслодайната роза е добавена към тази група култури в настоящия програмен период.</p> <p>Към под мярка „Биологично животновъдство” да се добави и възможност за отглеждане на коне, птици, свине и зайци по биологичен начин.</p>			
--	--	--	--	--

				<div>3. Процедурата и времето необходимо за вземане на решение за отпускане на помощта от страна на РА ще бъде ясно дефинирана в националното законодателство.</div> <div>4. Предложението е отразено</div>
--	--	--	--	---

		Екип 2 „Създаване на стопанства и предприятия”	Приема се	1.Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.
		Екип 2 „Хуманно отношение към животните”	Приема се	На подпомагане подлежат селскостопански животински видове с възможност за свободно пасищно отглеждане.

		<p>Екип 3</p> <p>„Биологично земеделие”</p> <p>„Биологично живътновъдство”</p>	Приема се частично	
Българска търговско промишлена палата (БТПП)	<p>БТПП предлага: За програмен период 2014 - 2020 да не бъде прилагана мярката по член 34</p> <p>БТПП е предприела серия от мерки за уеднаквяване на българските стандарти с европейските такива, там където националните ни стандарти надвишават като изисквания европейските. Причина за това е ненужното утежняване на българския бизнес с условия за производство, които не се изискват в рамките на европейската общност. Считаме това за изключително важно, имайки предвид икономическата криза, през която минава цялата световна икономика. Във връзка с това, считаме за изключително неподходящо въвеждането на мярката по член 34 поради факта, че тя е насочена не към финансиране на мерки, осигуряващи достигането на европейски стандарти, а към реализиране на доброволно поети ангажменти за хуманно отношение към животните, които надхвърлят съответните задължителни стандарти, съгласно дял 4, глава 1 от регламента на ЕС, номер ХР 2012, по личен избор на стопанина. Във връзка, с което, тя се явява мярка стимулираща реализацията на лични амбиции, чиято икономическа необходимост би следвало да се оцени от пазара.</p> <p>Неправилно е да се лишават от средства програми, свързани с достигане на европейски стандарти, с подобряване на икономическите показатели на стопанствата, или откриване на нови дейности и работни места, за сметка на задоволяване на спорни цели в момент, в който българското земеделие се нуждае изключително много от подновяване на целия си машинен парк, имайки предвид, че в България е налице най-ниското енерго запасяване на хектар в целия европейски съюз и то в пъти, че имаме нужда от подобряване на преработвателната</p>	<p>Екип 2</p> <p>Мярка „Хуманно отношение към животните“</p>		<p>1. Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>

	ни промишленост, както и редица други мерки, отразени в цялостната ни програма.			
Българска асоциация на производителите на оранжерийна продукция (БАПОП)	<p>Българската асоциация на производителите на оранжерийна продукция иска да предложи включване в Програмата за развитие на селските райони две мерки, които са от изключително важно значение за стимулиране развитието на оранжерийното производство.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Към Приоритетна област 5Б: Увеличаване на ефективността на потреблението на енергията в земеделието и обработката на храни <p>1. Изграждане на когенерационни системи за подобряване ефективността от използваната енергия в оранжерийното производство на зеленчуци и цветя</p> <p>Мотиви за предложението:</p> <p>Изграждането на когенерационни системи в оранжерийните стопанства независимо от енергийния източник (не само при използване на възобновяеми източници) ще позволи, намаляване себестойността на оранжерийната продукция. В отопляваните оранжерийни стопанства около 70% от материалните разходи са разходите за отопление.</p> <p>Поставянето на когенератори ще позволи оранжерии, които досега не са били отоплявани да преминат към отоплителен режим</p> <p>Наличието на когенератори в оранжерийните стопанства ще позволи производството да се изтегли по-рано и следователно по-ранна продукция на българския пазар.</p> <p>При наличието на около 4000 дка оранжерии с възможност за отопляване и при енергийна необходимост от 36 киловата/дка, общата възможност за производство на електроенергия ще бъде около 140 мегавата и тази мощност може да се включи в общата енергийна система на страната, тъй като оранжерийните стопанства ще използват основно топлинната енергия.</p> <p>За разлика от фотоволтаичните и вятърните централи, които не генерират работни места, оранжерийното производство осигурява най-много работни места в сравнение с всички останали сектори в земеделието. Съотношението обработваема площ – зает персонал е 1:1,3.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Към приоритетна област 5Д: Стимулиране на съхраняването и поглъщането на въглерода в сектора на селското и горското стопанство. <p>2. Внедряване на системи за улавяне на въглеродния двуокис от димните газове и използването му в оранжерии.</p> <p>Мотиви за предложението:</p>			Допустимите дейности, инвестиции и разходи следва да са съобразени с изискванията на Регламент 1305/2013.

	<p>Системата ще позволи намаляване на вредните емисии в атмосферата.</p> <p>Ще се освободи квота от предоставената на България за изпускане на вредни емисии в атмосферата.</p> <p>Ще позволи нарастване на добивите от отглежданите оранжерийни зеленчуци с около 30%</p> <p>Внедряването на такава система може да се приложи единствено при оранжерийното производство, при което са налични изолирани от околната среда съоръжения.</p>			
Организация	Коментар	Отговорен екип	Приема / не приема / приема частично	Обосновка на неприемането/ частично приемане на коментара
Българска асоциация на консултантите по европейските програми (БАКЕП)	Да се предвидят средства за постоянен мониторинг и оценка на прилагането на стратегиите за местно развитие, от които да стане ясен ефектът от прилагането им на териториите, обхванати от местни инициативни групи;	Екип 4	Приема се	Подобна дейност се изпълнява и към момента по мярка Техническа помощ на ПРСР. Също така, дейности, свързани с анализ на прилагането на подхода ЛИДЕР са предвидени в списъка на проектите по ТП за 2013 г.
	Да се предвидят санкции за местните инициативни групи, които не изпълняват резултатите, предвидени в техните стратегии;		Приема се	Текущите разходи за управление на МИГ и разходите за стимулиране на интерес ще бъдат в размер на 25% от договорените средства по стратегията. При неизпълнение на стратегията по отношение на усвояемост на средства, разходите за управление на МИГ ще бъдат редуцирани, а при неизпълнение на резултатите, предвидени в стратегиите санкциите ще бъдат под формата на по-малък брой точки, получени при оценка на стратегията за следващ програмен период.
	При одобрение на МИГ в новия програмен период 2014 – 2020 г. да се ползват с приоритет МИГ с одобрени през периода 2007-2013 г. стратегии за местно развитие;		Приема се	В критериите за оценка на стратегии е включен критерий «Изпълнение на стратегия за местно развитие през периода 2007 – 2013 г.“.
	Да се облекчат условията за предоставяне на авансови плащания като се премахне изискването за предоставяне на банкова гаранция за бенефициенти към стратегиите за местно развитие; Да се приложи положителния пример от настоящия програмен период чрез даване на поръчителство от други фирми. Да се преразгледат условията, на които трябва да отговарят поръчителите, защото сега са доста завишени и това е причината да не се ползва по-масово възможността за авансово плащане.		Приема се за разглеждане на по-късен етап	В текста на мярката е записано “Авансово плащане се отпуска след предоставяне на банкова гаранция или еквивалентна гаранция, съответстваща на 100 % от размера на авансовото плащане“, т.е. съществува принципна възможност под формата на еквивалентна гаранция.

				Вида/видовете еквивалентна гаранция и условията, на които трябва да отговаря ще бъдат определени на по-късен етап в нормативните документи, уреждащи реда и условията за прилагане на мерките. Така предложението ще бъде разгледано отново.
	Да се обмисли възможността МИГ да одобряват и разплащат проектите, подадени от бенефициенти към тях;		Не се приема	МИГ все още не разполагат с достатъчен опит и административен капацитет за извършване на тези задължения. Предвид възможните негативни последици и евентуални финансови корекции и през новия програмнен период окончателният контрол ще се осъществява от страна на РА. Тази организация може да бъде преразгледана след извършени анализи на прилагането на подхода ЛИДЕР в България, от които да става ясно, че МИГ са категорично готови да поемат тази отговорност.
	Да се обмисли заложените във фиша планиран брой създадени работни места (900 бр.), тъй като този брой е твърде песимистичен и създава впечатление за недостатъчен ефект от прилагане на стратегиите за местно развитие;		Не се приема	В ПРСР 2007-2103 г. за брой работни места, създадени по проекти на СМР е посочен 300 при индикативен брой МИГ 50. В ПРСР 2014 – 2020 г. броят създадени работни места по проекти към СМР на МИГ е 900 (или 3 пъти по-голям от настоящия програмнен период), изчислен при планиран брой 60 одобрени МИГ. Броят работни места е определен въз основа на анализ на прилагането на подхода ЛИДЕР през настоящия програмнен период и прогноза за следващия. Не бива да се забравя, че МИГ сами преценяват какви проекти следва да финансират чрез СМР и по какъв начин те трябва да подпомагат местната общност. Нереалистични показатели не биха били от полза при прилагането на подхода ЛИДЕР.
	Да се обмисли възможността Воденото от общността местно развитие (ВОМР) да се финансира мултифондово – например от ЕФМДР и ЕЗФРСР. Аргументи - селските и рибарските МИГ-ове покриват една и съща територия и не е ефективно да се създават две администрации, които да ги управляват.		Приема се частично	Подходът ЛИДЕР се прилага реално в България от 2009 г. като първите две години от неговото изпълнение са свързани само с подготвителни дейности. Изпълнението на стратегиите за местно развитие започва едва в края на 2011 г. и то само за 16 от МИГ, като при

				<p>останалите то започва от средата на 2012 г. Въз основа на опита и на извършените оценки и анализи от прилагането на ЛИДЕР УО на ПРСР счита, че към момента няма достатъчно основания за прилагането на многофондово финансиране на СМР. Поради тази причина в Споразумението за партньорство е записано, че през новия програмен период 2014-2020 г. ВОМР/ЛИДЕР ще се финансира по ЕЗФРСР. Бенефициентите и представители на целевите групи на подхода ще могат да се ползват с предимство по отношение на помощта по ЕСФ чрез Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, в качеството си на допустими бенефициенти по програмата и при отчитане на демаркацията между ОПРЧР и ПРСР. Възможността за многофондово финансиране на СМР ще бъде подробно анализирана и оценена, като е възможно на по-късен етап, при достатъчно основания да се стигне и до нейното реализиране</p>
	<p>Да се облекчи на административния процес при одобрение на проекти към стратегиите за местно развитие и по-специално да отпадне задължението на Разплащателна агенция да извършва проверка на одобрените от МИГ проекти преди сключване на договори за финансово подпомагане, т.е. се дадат права на МИГ-овете да одобряват проектите и сключват договори за БФП, както и да разглеждат заявките за плащане и съответно да разплащат средствата</p>		Не се приема	<p>УО на ПРСР и РА считат, че МИГ все още не разполагат с достатъчен опит за извършване на тези задължения без контрол от страна на РА. Необходимо е извършването на анализ и оценка на капацитета на МИГ, които категорично да потвърждават готовността им за поемането на такава отговорност.</p>
Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ)	<p>Да бъде извършен целеви прием с отделна покана и бюджет за МИГ с одобрени през периода 2007-2013 г. стратегии за местно развитие;</p>	Екип 4	Приема се частично	<p>В критериите за оценка на стратегии е включен критерий „Изпълнение на стратегия за местно развитие през периода 2007 – 2013 г.“, което е предимство за МИГ, одобрени през настоящия програмен период.</p>
	<p>Да бъде предоставяна възможност за кандидатстване на МИГ за одобрение на стратегии, без да бъде задължително изпълнение на проект по под-мярката за подготвителни дейности преди това;</p>		Приема се	<p>Такава възможност е предвидена</p>
	<p>Да се помисли отново върху необходимостта от допускане на финансиране на малки пилотни проекти, както и за увеличаване на максималния определен размер за финансова помощ по под-мярка „Помощ за подготвителни дейности“.</p>		Приема се	<p>Предложението се приема принципно. Обмисля се възможността за увеличаване на средствата за подготвителна помощ, но това трябва да стане за сметка на бюджета по някоя от другите под-</p>

				мерки по подхода ЛИДЕР. По този въпрос е отправено и запитване до ЕК, като в най-скоро време се очаква отговор.
Централното координационно звено към Министерски съвет	За да не се нарушават основните принципи на подхода ЛИДЕР, в това число и начинът на формиране на партньорството, при кандидатстване на МИГ, като критерии за одобрението им да бъдат поставени конкретни изисквания по отношение доказване на начина на формиране на местното партньорство.	Екип 4	Приема се частично	В критериите за оценка на стратегиите са включени следните критерии „Качество на процеса на изграждане на партньорството“ и „Потенциал на територията Качество на партньорството“. По-конкретно критериите ще бъдат записани в съответните нормативни актове по прилагането на подхода ЛИДЕР.
Местна инициативна група Попово	С цел облекчаване на процедурите при одобрение на проекти към стратегиите за местно развитие в РА да бъде създаден отдел, който да бъде отговорен за разглеждането на проекти само по подхода ЛИДЕР.	Екип 4	Неприложимо	Предложението следва да се отправи към РА и не е обект на програмирането на ПРСР 2014 – 2020 г.
	Унифициране на процедурите за прилагане на СМР за всички МИГ през новия програмен период 2014 – 2020 г., което би улеснило администрирането на подхода ЛИДЕР.		Приема се	Обмисля се възможността за опростяване на процедурите за прилагане на СМР и евентуалното им унифициране, като това ще бъде отразено в съответните нормативни актове по прилагането на подхода ЛИДЕР.
Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ)	Увеличаване на максималния определен размер за финансова помощ по под-мярка „Помощ за подготвителни дейности“	Екип 4		Подобен коментар е разгледан по-горе.
	Във фиша на мерките по подхода ЛИДЕР да бъдат подробно разписани критериите за оценка. Допълнително по електронната поща са изпратени по-подробно разработени критерии.		Приема се частично	Критериите за оценка ще бъдат подробно разписани в нормативните документи за прилагане на стратегиите за местно развитие по подхода ЛИДЕР.
Тракийски университет	Да се поясни какво точно се има предвид условието за допустимост, включено в под-мярка „Помощ за подготвителни дейности“, бенефициентите да докажат капацитет в областта на човешките ресурси и наличие на техническа обезпеченост за управление на процеса на създаване на МИГ, като се обърне внимание доколко капацитетът в областта на човешките ресурси в определени селски райони отговаря на поставените изисквания при създаването на МИГ по подхода ЛИДЕР.	Екип 4	Приема се частично	Условието за допустимост ще бъде подробно разписано в нормативните документи за прилагане на подхода ЛИДЕР.
Националният съвет за сътрудничеството по етническите и интеграционните въпроси към Министерски съвет	Към елементи на стратегията да се добави текст: - Съответствие на стратегията с целите на ПРСР и местни секторни стратегии и планове в изпълнение целите на националната политика.	Екип 4	Приема се частично	Съгласно фиша по ЛИДЕР основна цел на подхода ЛИДЕР за програмния период 2014 – 2020 г. е изпълнението на приоритетна област 6 (б) от предложението за Регламент на Общността относно ЕЗФРСР. В Условия за допустимост по под-мярка "Прилагане на операции в рамките на водени от общността стратегии за местно развитие" е записан следния текст: „Операциите са в съответствие с Регламент на Съвета (ЕС) относно ЕЗФРСР, а в

				случай на мерки от стратегията, извън обхвата на Регламент на Съвета (ЕС) относно ЕЗФРСР, избраните дейности допринасят за постигането на приоритетите на ПРСР и на съответната стратегия за местно развитие и са насочени към опазване на околната среда, селския пейзаж или местната идентичност“, т.е. избраните мерки трябва да съответстват на приоритетите на ПРСР.
	<p>Да се включи нов критерий за избор на стратегии:</p> <p>- Принос за преодоляването на социалното изключване и бедност сред уязвимите групи, в т.ч. ромската</p>		Приема се частично	Следвайки основния принцип на подхода ЛИДЕР „отдолу-нагоре“, стратегиите за местно развитие се изготвят от местните общности, които решават какви са приоритетите, към които трябва да бъдат насочени мерките от стратегията за съответната територия (в съответствие с приоритетите на ПРСР). В тази връзка, критериите за оценка са ориентирани към качеството на изготвените СМР и възможността на МИГ да ги изпълни, а не към отношението им към един или друг проблем. Разбира се, при преценка МИГ могат да включат в своите СМР дейности, предназначени за преодоляването на социалното изключване и бедност сред уязвимите групи, в т.ч. ромската.
	<p>Към таблицата с приоритетите, за които допринася ЛИДЕР в 6. Преодоляване на социалната изолация, намаляване на бедността и икономическо развитие в селските райони (а) Улесняване на диверсификацията, създаване на нови малки предприятия и разкриване на работни места, към текста „Малкият по размер финансов ресурс на проектите по Лидер (200 000 евро за проект) предполага финансирането на микро и малки предприятия, в т. ч. новосъздадени предприятия“ да се добави „и социални предприятия.“</p>		Неприложимо	Цитираният текст не фигурира в последния вариант на фиша.
	<p>В Допустими разходи по Под – мярка "Стимулиране на интерес" текстът «Разходи за стимулиране на интерес към водената от общността стратегия за местно развитие с цел подпомагане обмена на информация между заинтересованите страни, популяризиране на стратегията и съдействие на потенциалните бенефициенти при разработването на операции и подготовката на заявления.» да се промени по следния начин:</p> <p>«Разходи за стимулиране на интерес към водената от общността стратегия за местно развитие с цел стимулиране на предприемачеството, подпомагане обмена на информация между заинтересованите страни, популяризиране на стратегията и съдействие на потенциалните бенефициенти при разработването на операции и</p>		Не се приема	Текстът е съгласно образца на фиш по мярката.

	подготовката на заявления.			
Дирекция „Стратегии, анализи, планиране и пазари“, Министерство на земеделието и храните	Не е разписано чия ще бъде ролята относно одобрение на планираните дейности и разходи за управление на МИГ (бюджет), както и заявките за извършените дейности и разходи от МИГ.	Екип 4	Не се приема	Разписани са отговорностите по отношение на одобрение на проекти и извършване на плащанията. Подробните процедури ще бъдат разписани в нормативните документи за реда и условията по прилагане на съответните мерки.
	Да бъде обмислен вариант одобрение на проекти до определена сума (пилотно) да се извършва само от МИГ.		Не се приема	Отговор на този коментар е представен по-горе.
	Да се предвидят санкции за местните инициативни групи, които не изпълняват резултатите, предвидени в стратегиите (напр. тази санкция да се изразява в наказателни точки при оценяване на подадена ВОМР при кандидатстване по прием от следващия програмен период.)		Приема се частично	Отговор на този коментар е представен по-горе.
Дирекция „Хидромелиорации“, Министерство на земеделието и храните	<p>1. В частта вид на подкрепа да се направи уточнение: „частни пътеки“</p> <p>2. В частта вид на подкрепа да се измени последната дейност както следва: Изготвяне на регионални инвестиционни планове за развитие на инфраструктурата за напояване и отводняване</p> <p>3. В частта допустими разходи да се добави: Разходите по изготвяне на регионални инвестиционни планове за развитие на инфраструктурата за напояване и отводняване .</p> <p>4. В критериите за допустимост да отпадне следното изискване: Кандидатите трябва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва само за напояване или отводняване на земеделски земи. Мотиви по т. 4: Този критерий трябва да отпадне, понеже ограничава кандидати за изграждане на нова инфраструктура</p> <p>5. Инвестиционните проекти следва да са съгласувани и одобрени от компетентните национални служби институции.</p> <p>6. В критериите за оценка, като приоритет да се заложи: - Проекти представени от сдружения за напояване</p> <p>7. Проекти, които се изпълняват в области с по-висока необходимост от напояване – да се уточнят тези области!</p> <p>8. Проекти, които обслужват по-голям брой заинтересовани страни – да се определи критериите за броя на заинтересованите страни</p> <p>9. Да се добави като критерии - Интегрирани проекти, включващи инвестиции за въвеждане на подходящи превантивни мерки (по чл. 19 от проекта на Регламент за ЕЗФРСР).</p> <p>10. В производствени дейности във вид на подкрепата да се направи следната редакция: - Инвестиции свързани с изпълнение на агроекологични и свързани с изменението на климата ангажменти;</p> <p>- Възстановяване на влажни мочурливи, заблатени и пустеещи земи зони.</p>	Екип 2 Мярка „Инвестиции във физически активи“		<p>По т. 1 във фиша на мярката е пояснено</p> <p>Пот. 2 и т. 3 приема предложението като основателно - да се подкрепи от ПРСР 2014-2020 г..Предложението на УО е регионалните планове да отговарят на ПУРБ</p> <p>3. Не се приема в чл. 46. Параграф 3 ясно е посочено при какви условия се ограничава новото строителство, текста е коригиран.Предложението на УО е регионалните планове да отговарят на ПУРБ</p> <p>По т.4, условията за допустимост са посочени ясно в чл. 46.</p> <p>По т. 6, 7,8 и 9 подходът за приоритет на отделните бенефициенти не е мотивиран. В проекта на ПРСР ще се отбележи, че до края на 2014 за сектор хидромелиорации и защита от вредното въздействие на водите предстои да се изготви стратегия придружена със съответните анализи и оценки за избор на критерии възможността за участие на различни видове бенефициенти и тяхната подкрепа. Безспорно СН се създават по определен закон и са доброволни</p>

	<p><u>„Общ Стандартен производствен обем”</u></p> <p>Индивидуалният СПО отразява средната парична стойност на селскостопанската продукция при цена на производител. СПО не включва директните плащания, данък добавена стойност и други данъци.</p> <p><u>Индивидуалните СПО се прилагат към данните на всяко стопанство (площта на всеки вид култура и броя на всяка категория животни, отглеждани в стопанството, се умножават по съответните им СПО и се сумират, за да се получи общият СПО на стопанството в евро).</u></p> <p><u>"Водна ефективност"- да се формулира определение</u></p> <p><u>"Енергийна ефективност"- да формулира определение</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции в съоръжения и оборудване за напояване/отводняване, включващи изграждането на нови и подобряване на съществуващи мрежи в стопанствата; <u>В случай на подпомагане на дейности за напояване на нови и съществуващи площи следва да се спазват стриктно изискванията посочени в чл.46, §3 от Проект на Регламент за РСР – този текст да се добави</u> - Инвестиции пряко свързани с подобряване на енергийната <u>и водната ефективност</u> на стопанствата; - Минималния <u>общ</u> стандартен производствен обем на стопанството на кандидата следва да бъде не по малко от 8 000 евро; - Инвестиции за повишаване на енергийната <u>и водната</u> ефективност в стопанствата/ предприятията; - <u>Изготвяне на регионални инвестиционни планове за развитие на инфраструктурата за напояване и отводняване .</u> <p>Да се провери възможността за включване на тази дейност към дейностите по Техническа помощ на ПРСР 2014-2020 г. Критерии за допустимост и оценка:</p> <p><u>Критерии за допустимост:</u></p> <p>Групи на производители:</p> <ol style="list-style-type: none"> Кандидатите следва да са признати като организация на производители, в съответствие с националното и/или европейското законодателство за организации на производители; Кандидатите следва да представят правно основание за ползване на имотите върху, които ще се извършват инвестиционните дейности по проекта; 			<p>организации, чиято дейност се контролира от държавата. В много ДЧ тези организации работят добре и се определят като най-подходящи бенефициенти.</p> <p>В проекта програмата са използвани данни графично представени за еталонната евапотранспирация и нейната промяна, тази информация позволява да се насочи вниманието в кои области на страната има значително повишаване на водопотреблението. МОСВ трябва да разработи подобно на планове за управление на риска от наводнения вкл. отбелязани на карти, риска от засушаване в страната.</p>
--	--	--	--	--

	<p>Общини:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кандидатите следва да са общини на територията на Република България; 2. Кандидатите следва да представят правно основание за ползване на имотите върху, които ще се извършват инвестиционните дейности по проекта. <p>Горният текст, касаещ критериите за допустимост, да бъде в този вид</p> <p>Инвестиционните проекти следва да са съгласувани и одобрени от компетентните <u>институции</u>.</p> <p>Приоритет ще бъде предоставян на проекти за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти представени от сдружения за напояване; - Проекти представени от Групи производители; - Проекти, които се изпълняват в области с развито зеленчукопроизводство и овощарство; - Проекти, които се изпълняват в области с по – висока необходимост от напояване; Да се посочат критерии - Проекти, които обслужват по – голям брой заинтересовани страни. – да се определят критерии - Интегрирани проекти, включващи инвестиции за въвеждане на подходящи превантивни мерки (по чл. 19 от проекта на Регламент за ЕЗФРСР). 	Подмярка „Инвестиции в земеделски стопанства”		
Басейнова дирекция за управление на водите в Източно-беломорски район	<ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции в машини и съоръжения за опазване на околната среда, включително за съхранение на оборска тор, <u>на пестициди, пречистване на отпадъчни води.;</u> - Инвестиции пряко свързани с управление на водите-<u>оборудване на напоятелни канали с автоматизация за контрол на отворите с цел отнемане на води от реките само при необходимост от напояване, замяна на стари поливни техники с нови – съхраняващи ресурса, изграждане и реконструкция на рибни проходи при водовземни съоръжения за напояване възпрепятстващи миграцията на рибната фауна, залесяване</u> 			

	<p><u>бреговете на реките и каналите, измервателни устройства за водни количества;</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Възстановяване на влажни зони- <u>изграждане/реконструкция на канали и съоръжения за оводняване на влажни зони, възстановяване на растителността;</u> - Дейности свързани с опазване на водите и почвата - <u>оборудване на напонтелни канали с автоматизация за контрол на отворите с цел отнемане на води от реките само при необходимост от напояване, замяна на стари поливни техники с нови – съхраняващи ресурса. изграждане и реконструкция на рибни проходи при водоземни съоръжения за напояване възпрепятстващи миграцията на рибната фауна,</u> засаждане на култури, свързани с отнемане на излишния азот от почвата, <u>залесяване бреговете на реките,</u> затревяване на обработваеми площи попадащи в СОЗ. - <u>доизграждане (без ново строителство) на канализационната мрежа в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони с включено задължително изграждане на системи и съоръжения за осигуряване на подходящо пречистване;</u> <p><u>) Инвестиции за изграждане, реконструкцията и/или рехабилитацията на водоснабдителни системи и съоръжения в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони и за допълнителни водоизточници;</u></p> <p><u>д) Инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационната мрежа в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони с включено задължително изграждане на системи и съоръжения за осигуряване на подходящо пречистване;</u></p> <p>7. Инвестиции за изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения в агломерации с под 2,000 е.ж. в селските райони и инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационна мрежа в агломерации с под 2,000 е.ж. в селските райони са допустими, ако съответстват на регионалния генерален план на ВиК системите и съоръженията на съответната територия и <u>плана за управление на речните басейни.</u></p> <p><u>и/или са включени в съществуващата канализационна мрежа над 500 е.ж.)</u> и/или отпадъчните води се заустват във водно тяло, определено за питейно-битово водоснабдяване или санитарно-охранителна зона, <u>като задължително се предвижда осигуряване на подходящо пречистване на отпадъчните води;</u></p> <p>Разграничението с Оперативна програма „Околна среда“ за инвестиции във водоснабдителни и канализационни (ВиК) системи, съоръжения и мрежи е на брой еквивалентни жители в населеното място. ПРСР ще подкрепя инвестиции за изграждане, реконструкцията и рехабилитацията на</p>	<p>Подмярка „Инвестиции в инфраструкту ра“</p> <p>Подмярка Инвестиции в инфраструктур а и непроизводств ени инвестици</p>		
--	--	---	--	--

	<p>водоснабдителни системи и съоръжения (пречиствателни системи за питейна вода, водопроводи, вкл. довеждащи, изравнители, помпени станции, енергоефективни помпи, пречистване на питейната вода) само в агломерации с под 2, 000 е.ж от селските райони, както и инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационната мрежа в агломерации с под 2, 000 е.ж. в селските райони при условие, че <u>в проекта е предвидено подходящо пречистване на отпадни води и изграждане на пречиствателни</u> станции за отпадни води (ПСОВ) само в агломерации с под 2000 е.ж. в селските райони, където е налице висока степен на изграденост на канализационна мрежа – между 90% и 100% <u>и/или са включени в съществуващата канализационна мрежа над 500 е.ж.</u> и/или отпадните води се заустват във водно тяло определено за питейно-битово водоснабдяване или санитарно-охранителна зона. Оперативна програма „Околна среда“ ще финансира инвестиции за ВиК в агломерации над 2, 000 е.ж. извън селските райони.</p>	Екип 7	Не се приема.	При разработване текста на мярката, екипът се е съобразявал с „Насоки за интеграция по околна среда 2014 - 2020 г.“, приети и одобрени от МС. Считаме, че за да бъде направено допълнение към допустимите инвестиции, е необходимо изменение на „Насоки за интеграция по околна среда 2014 - 2020 г.“.
	<p>3.7.3.1 Обхват</p> <p>Обхватът ще включва залесяване на земеделски и неземеделски земи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - в райони с ниска лесистост, - в райони с висок и среден риск от ерозия, - за разширяване на местообитанията в местата по Натура 2000, - за създаване и възстановяване на горските полезащитни пояси. <p><u>- в райони с наличие на водонизточници за питейно битово водоснабдяване.</u></p>	Екип 3 Лесовъдство Чл.22-27, 35	Приема се частично.	От направеното предложение не става ясно кой ще бъде бенефициент на подпомагането и какви вид и каква е собствеността на площите, които ще се залесяват.
	4. ОБХВАТ, ВИД И СТЕПЕН НА ПОДПОМАГАНЕ	ЕКИП 3	Приемат се всички предложени	

	<p><u>3. „Компенсаторни плащания за земеделски площи попадащи в райони с предвидени ограничения за земеползване в плана за управление на речния басейн”.</u></p> <p>4.2. Видове дейности, които се подпомагат:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Свързани с неравностойните условия и ограниченията, наложени в зоните по Натура 2000 и <u>определени в планове им за управление</u> (Приложение .... към мярката), и/ или • Свързани с неравностойните условия и ограниченията, определени в планове за управление на речните басейни, <u>и които налагат значителни промени в използването на земята и /</u> или съществени ограничения в селскостопанските практики (Приложение ..... към мярката). <p><u>Подкрепата за Рамковата директива за водите е ограничена до неравностойни условия и ограничения, изискващи от земеделските стопани големи промени в техните практики.</u></p> <p>За плащанията по Натура 2000 (за земеделски площи и гори) трябва да спазват също и <u>забраните, посочени в Планове за управление</u> или Заповедите за обявяване на съответните защитени зони.</p> <p>4.4.1.3. Допустими територии</p> <p>Плащанията по Натура 2000 се отпускат за земеделски и горски територии, обхванати от Натура 2000, определени съгласно Директива 92/43/ЕИО и Директива 2009/147/ЕО.</p> <p><u>Плащанията по Рамковата Директива за водите се отпускат само за земеделски райони, попадащи в райони с предвидени ограничения посочени в планове за управление на речните басейни съгласно Директива 2000/60/ЕО.</u></p> <p><u>По отношение на Рамковата директива за водите:</u> <u>Хоризонталния регламент, глава I от дял VI;</u> <u>Регламент за директните плащания, глава II от дял III;</u> <u>Директива 2000/60/ЕО;</u> <u>друго законодателство, свързано с опазването на водите, съществувало по време на приемането на Директива 2000/60/ЕО.</u></p>	Чл 31	редакционни бележки	
--	---	-------	---------------------	--

<p>Национална електрическа компания (НЕК) - Язовири и каскади</p>	<p><u>Допустими Критерии за допустимост:</u></p> <p>Групи на производители:</p> <p><u>Допустими разходи:</u> Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, геоложки, хидроложки и лабораторни изследвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги; (допълнение)</p> <p>Вид на подкрепата:</p> <p>Приоритетна област 4А: Приоритетна област 4Б: Приоритетна област 5А: Приоритетна област 6А:</p> <p>Подобряване и развие на инфраструктурата за напояване и отводняване на земеделските земи във връзка с повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства за успешното адаптирането на земеделието към климатичните промени в страната чрез въвеждане на съвременни хидромелиоративни практики и уедрени имоти чрез:</p> <p><u>Възстановяване и реконструкция на съществуваща или изграждане на нова инфраструктура за напояване и отводняване на земеделските земи във връзка с повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства за успешното адаптирането на земеделието към климатичните промени в страната чрез въвеждане на съвременни хидромелиоративни практики прилагани за маломерни и уедрени имоти чрез: - нов текст</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции свързани с подобряване на достъпа до земеделска и горска земя като: изграждане или рехабилитация на пътеки, пътища и мостове, включително друга инфраструктура осигуряваща достъп, включително системи за предупреждение; - <u>Инвестиции свързани с осигуряване надежден достъп до земеделски и горски имоти като: изграждане на нови или рехабилитация на съществуващи селскостопански и горски пътища, ален и пътеки, включително прилежащите им пътни съоръжения, като водостоци, мостове, бродове, укрепителни съоръжения и системи за предупреждение; - нов текст</u> - Инвестиции свързани с комасация на земята, <u>включително нови земеустройствени планове, осигуряващи надежден достъп и прилагане на нови земеделски и мелиоративни практики; - допълнение</u> 	<p>Екип 2 Мярка „Инвестиции във физически активи”</p> <p>Подмярка „Инвестиции в инфраструктура”</p>		<p>Предложенията се приемат и са отразени</p>
---	---	---	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - Инвестиции пряко свързани с управление на водите; - <u>Инвестиции осигуряващи ефективно, рационално екологосъобразно управление на наличните водни ресурси; - нов текст</u> - Изграждане и/или реконструкция и рехабилитация на инфраструктура за напояване; - <u>Изграждане на нова и/или реконструкция и рехабилитация на съществуваща инфраструктура за напояване; - нов текст</u> - Изграждане, реконструкция и модернизация на инфраструктура за отводняване; - <u>Изграждане на нова и/или реконструкция и рехабилитация на съществуваща инфраструктура за отводняване, включително отводнително-напонтелни системи; - нов текст</u> <p>Създаване на планове за инвестиционно проектиране, <u>включително генерални планове на водни системи по региони съобразно наличния воден ресурс – допълнение</u></p> <p>Бенефициенти:</p> <p>Инвестиции в инфраструктура:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Групи на производители, в случаите на ползване инфраструктура на технологичен принцип; - допълнение</u> <p><u>Допустими разходи:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, геоложки, хидложки и лабораторни изследвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги; - допълнение</u> - <u>Разходите по изготвяне на планове за управление на горите, генерални планове на водни системи по региони или еквивалентни на тях инструменти -допълнение</u> - <p><u>Критерии за допустимост:</u></p>			
--	--	--	--	--

	<p>Групи на производители:</p> <p>6. Кандидатите следва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва <u>само</u> за напояване и/или отводняване на земеделски земи. <u>/В случаите на реконструкция или рехабилитация на съществуваща водна инфраструктура. Т. 3 не важи при инвестиции касаещи изграждане на нова инфраструктура. / - допълнение</u></p> <p>Общини:</p> <p>1.Кандидатите следва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва <u>само</u> за напояване и/или отводняване на земеделски земи; <u>/В случаите на реконструкция или рехабилитация на съществуваща водна инфраструктура. Т. 3 не важи при инвестиции</u> касаещи изграждане на нова инфраструктура. / - допълнение</p> <p>Сдружения:2. Кандидатите следва да са собственици или ползватели на хидромелиоративна инфраструктура, която се използва <u>само</u> за напояване и/или отводняване на земеделски земи; <u>/В случаите на реконструкция или рехабилитация на съществуваща водна инфраструктура. Т. 3 не важи при инвестиции касаещи изграждане на нова инфраструктура. / - допълнение</u></p> <p>Допустими разходи</p> <p>11.Общи разходи свързани със съответния проект за предпроектни проучвания, <u>геоложки, хидроложки и лабораторни изследвания</u>. такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги; - (допълнение)</p>			
--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

		Подмярка „Непроизводст вени инвестиции”		
--	--	--	--	--

Асоциация на земеделските производители в България - АЗПБ	<p>Считаме, че за да се гарантира осигуряване на устойчиво управление на природни ресурси и дейности, свързани с климата и залегнали като цел в Регламента и в интерес на ефективното изпълнение, максимално усвояване на средства и намаляване на административната тежест е необходимо:</p> <ul style="list-style-type: none"> ясно дефинирани дейности, конкретни за изпълнение, измерими и адекватни на техническото ниво за контрол. съсредоточаване върху ограничен брой ключови дейности към съответните под-мерки, включващо запазване на дейности с доказан интерес за бенефициентите през периода 2007–2013 (пример направление ”сеитбооборот”). <p>Считаме, че един задълбочен анализ на прилагането на мярката през периода 2007-2013 ясно би очертал както ключовите дейности, така и различните категории потенциални бенефициенти.</p> <p>С оглед спазване на принципа на ЕК за недопускане на двойно финансиране на практики от полза за климата и околната среда по Стълб 1 и Стълб 2 на ОСП, гарантиране съгласуваност на мярката със Стълб 1, както и за опростяване на процедурите и едновременното максимално усвояване на предвидените за целта средства и по двата стълба, АЗПБ смята, че е целесъобразно:</p> <ul style="list-style-type: none"> Подробен, съвместен анализ на екипите в МЗХ работещи по директните плащания и ПРСР от ефектите на различните сценарии от разпределянето на различните практики по стълбове, Своевременно предоставяне на резултатите от изпълнения анализ на заинтересованите браншови организации, асоциации и други. Ясно и конкретно разпределяне кои практики в кой стълб ще се прилагат. Запазване на направление „сеитбооборот” в Стълб 2 като най-ефективната мярка за периода 2007–2013 по отношение изпълнение на заложените екологични цели за опазване почвените ресурси. Добавяне на подмерки и направления в мярката „Агроекология и климат“ от ПРСР 2014-2020, които са част от зелените практики или 	Екип 3	<p>Приема се</p> <p>Приема се</p>	

	<p>еквивалентни на тях, и които България може да избере да прилага по 1 Стълб на ОСП, като например:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. отглеждане на междинни култури 5. за поддържане на растителна покривка през зимата 6. за установяване и поддържане на защитни пояси. <ul style="list-style-type: none"> • Запазване на подмерки и направления от ПРСР 2007-2013, с цел предоставяне на по-голям избор на земеделските производители, както и за по-голям ефект за околната среда и климат, като например; <ol style="list-style-type: none"> 4. създаване на буферни ивици 5. противоерозионни мероприятия в междуредия на лозя и насаждения 6. въвеждане на почвозащитни предкултури. • Въвеждане на нови направления в мярката „Агроекология и климат“, които биха могли успешно да се прилагат в България, като например: <ol style="list-style-type: none"> 3. минимална обработка на почвата 4. запазване на традиционни български сортове. <p>Дори и да се вземе решение да не се прилага мярката за „Сеитбооборот“ в новия програмен период, по силата на предходния регламент с цел продължаване на изплащането на вече поетите ангажменти по направлението, това да бъде изрично записано в ПРСР 2014-2020 г.</p> <p>В дискутираната мярка от „Първи вариант на мерки от ПРСР 2014/2020“ прави впечатление неаргументираното предложение за по-рестриктивно прилагане на сеитбооборотни практики, които са научнообосновани, с научно доказан безспорен ефект за опазване на агроecosистемите, почвените и водните ресурси. Следва да бъдат установени връзки между идентифицирани нужди, определените цели и избора на мерки за задоволяване на тези нужди, установени в изготвения „Анализ по приоритети“ и съпътстващия го SWOT анализ на ПРСР 2014–2020 с оглед изпълнение като цяло на приоритетите на Общността в новата ОСП ПРСР 2014–2020.</p> <p>В анализа на заложения по мярката Приоритет 4: Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, зависещи от селското и горското стопанство се посочва:</p>		<p>Приема се</p> <p>Подлежи на допълнително</p>	
--	---	--	---	--

	<p>– като част от <i>слаби страни</i> са идентифицирани: неэффективното използване на природните ресурси, неподходящо използване на почвите и водите, устойчива тенденция към деградация на почвената структура в обработваемите земи,</p> <p>– като част от <i>заплахи</i> е идентифицирана загубата на многофункционалността на почвата вследствие на водна и ветрова ерозия, намаляване на хумусния слой на почвата, монокултурни производствени модели, липса на сеитбообръщение, засоляване, кисляване, механично унищожение на почвата,</p> <p>– като част от <i>нужди</i> е идентифицирано подобряване опазването на почвите и водите чрез въвеждане на сеитбооборот и контрол на почвената ерозия</p> <p>АЗПБ счита, че необоснованото изключване на направление „въвеждане на сеитбообръщение за опазване на почвите и водите” от мярката „Агроекология и климат”, на ПРСР 2014–2020 и запазването на неработещи дейности е заплаха от една страна за изпълнение на заложените цели, от друга обезсмисля очертаните приоритети, задълбочава слабите страни, компрометира повишаването на компетенции и прилагане на екологосъобразни практики и устойчивото управление на обработваемите земи от земеделските стопани.</p> <p>В проекта на текста по мярката ”Агроекология и климат”, на ПРСР 2014–2020 в точка „Финансиране на стари задължения поети по ПРСР 2007–2013” недостатъчно ясно е описано, че финансирането на старите бенефициенти по мярката ще се осъществява по условия на Регламент на ЕП и Съвета относно определяне на някои преходни разпоредби във връзка с подпомагането развитието на селските райони от ЕЗФРСР (Регламент за преходни разпоредби). С оглед процедурното и финансово обезпечаване на дългосрочните ангажменти, поети от бенефициентите през 2007–2013, нашето мнение е, че следва да бъдат разписани ясно условията, приложими за преобразуването или адаптирането на поетите вече ангажменти.</p> <p>При разпределянето на финансовите средства на ПРСР 2014-2020 по мярката „Агроекология и климат” да се задели „гарантиран бюджет”, който да обезпечи всички стари многогодишни задължения, поети от бенефициентите по ПРСР 2007-2013 г. и изтичащи през 2017г.</p> <p>Нещо повече, проектът на Регламент за преходни разпоредби дава възможност</p>		<p>обсъждане</p> <p>Приема се частично</p>	<p>Предложението е принципно и не съдържа в себе си конкретиката, която то самото изисква.</p>
--	--	--	--	--

	<p>постите дългосрочни ангажименти през 2007–2013 да са допустими за финансиране от бюджетите на новите ПРСР 2014–2020, при условие, че се заложи в тях и средствата се изплатят в определения срок.</p> <p>Изразената от Асоциацията на земеделските производители в България позиция е на база материалите на Тематичната работна група и проведените дискусии в рамките на фокус групата. Позицията се състои така на натрупания от предходния програмнен период опит от прилагането на различните видове подпомагане.</p>		Приема се	Тези дейности са включени в мярка 214 «Агроокологични плащания» касаещи контролирането на почвената ерозия са включени, но са редактирани като наименования
Национална асоциация на зърнопроизводителите (НАЗ)	<p>1. Мярка „Агроокология и климат“ - чл. 29 от предложението за регламент. Чрез тази мярка следва да се осигури постигането на целите, свързани със запазването или въвеждането на земеделски практики, осигуряващи положително въздействие към средата и климата. Наличието ѝ в ПРСР е задължително. При програмирането, следва внимателно да се анализират и дейностите по „зелените“ плащания от ЕФГЗ по първи стълб, така че да се избегне двойно финансиране.</p> <p>В предложението за ПРСР 2014-2020 мярката е разделена на 4 под-мерки, почти изцяло припокриващи се с част от прилаганите към момента направления по мярка 214 „Агроокологични плащания“ от ПРСР 2007-2013. Подпомагане е предвидено за:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Възстановяване и поддържане на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС). - Контрол на почвената ерозия. - Опазване на застрашени от изчезване местни породи и сортове, важни за селското стопанство. - Традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм). <p>В предложените текстове, могат да се отбележат следните пропуски и неточности:</p> <p>1. Всички под-мерки са базирани на направленията от мярка 214, като изискванията са копирани от текстовете на текущата програма. Не са отчетени специфичните проблеми, възникнали при прилагането на мярката и довели до затруднено усвояване на средствата в периода 2008-2012.</p> <p>2. Не е предвидено продължаването на най-успешното направление от мярка 214 - „Въвеждане на сеитбообращение“. Недопустимо е направлението да не е включено в новата Програма при положение, че за последните години от прилагането на ПРСР 2007-2013, по това направление се наблюдаваше ръст с близо 1000% на година, както в броя на кандидатите, така и в декларираните площи. Според нас е обосновано, след съответното анализиране на приложението и</p>	Екип 3		

	<p>се представи и анализ за потенциалното приложение на мярката по отношение на горските масиви. По отношение на „зелените“ плащания от първи стълб – следва да се изготви матрица на съвпаденията на забраните и екологичните дейности.</p> <p>4. Мярка „Плащания за райони с природни или други специфични ограничения“ - чл. 32 и 33 от предложението за регламент. Въпреки подробното описание на мярката, считаме, че следва да бъдат отстранени следните непълноти:</p> <p>1. Изискването за извършване на дейност на територията на определена област е твърде общо, тъй-като не става ясно дали под „област“ се разбира административното деление на страната или област от НОР.</p> <p>2. Не е уточнено изискването земеделските площи, подпомагани по мярката да са допустими и по директни плащания по първи стълб, както и изплащат ли се субсидии по мярката, за площи свързани със „зелени“ дейности по първи стълб.</p> <p>3. Единствено в тази мярка е въведено изискване за „активен фермер“, но не е ясно за какъв период кандидата следва да отговаря на това изискване.</p> <p>4. От обосновката на мярката не става ясно, дали ще се прилага като годишно плащане или като продължителен ангажимент.</p> <p>6. Общи коментари към изброените мерки. Считаме, че следва да се уеднакви формата на представянето на мерките, като се използва единен модел на текстовете за обосновка на мярката, описание на дейностите, изискванията към кандидатите, определянето на допустимите разходи и размера на плащанията. По отношение на определенията за допустими бенефициенти – в момента във всяка мярка е въведено различно изискване, считаме, че следва да се въведе единен подход и единни изисквания, доколкото повечето от дейностите са с общ обхват на потенциалните бенефициенти. Предвид досегашният опит, считаме, че регистрацията в ИСАК трябва да е задължителна за всички кандидати. По отношение на критериите за избор за финансиране на заявления при ограничен бюджет считаме, че за всяка мярка следва да се въведат обективни критерии за приоритизиране, различни от предвидените в момента „първи подад, първи одобрен“. С оглед на предвидимост и адекватно планиране на дейността на земеделските производители е наложително индикативните графици за прием на проекти по мерките от ПРСР 2014-2020г. да се обявят предварително за първата половина на програмния период. При невъзможност от страна на администрацията за подобно дългосрочно планиране, да се публикуват годишни индикативни графици за прием, но преди да е започнала съответната календарна година.</p>	<p>Приема се частично</p> <p>Не се приема</p> <p>Приема се частично</p>	<p>действия за осведомяване“ от ПРСР 2014-2020 г.</p> <p>Подробни изисквания ще бъдат посочени в прилагащото законодателство по мярката (Наредба или насоки за кандидатстване)</p> <p>Процедурата за критериите за подбор са описани в чл. 49 на Рег. 1305/2013 г. и Програмата се съобразява с тях.</p> <p>В преработения вариант на мярката текстовете вече са прецизирани.</p>
--	---	---	---

			Не се приема	В преработеният вариант на мярката е указано, че необлагодетелстваните райони се определят с прилагащ акт (наредба). Вече е направена демаркация между I и II стълб на ОСП. Предвижда се годишно плащане по мярката.
--	--	--	--------------	--

Асоциация общински гори (АОГ)	<p><i>Предложенията са в курсив, а основанията за тях- с boldvan текст.</i></p> <p>Лесовъдство/Подпомагане на горите Мярка XXX Членове 22-27 и 35 от Регламент за РСР N° [...] Член XX от Регламент на Комисията [...]</p> <p>1.1. Залесяване 1.1.1. Обхват, вид и ниво на подпомагане 1.1.1.1. Обхват 1.1.1.2. Вид на операциите 1.1.1.3. Бенефициенти 1.1.1.4. Допустими разходи и условия Допустими разходи: <i>Разходите за създаване могат да включват:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>Изготвяне на технологичен план за залесяване да се замени с “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, подготовка на технологичен план за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i> <p>Основание за предлаганото допълнение: Една от основните причини за неусвояване на средствата по мярка 223 през изминалия програмен период беше липсата на средства за управление на проекта, каквито бяха предвидени например по мярка 321. Липсата на средства за авторски надзор и инвентаризация на горските култури, доведе до лошо изпълнение на залесителните дейности при много от договориранияте проекти. Заплащането на държавни такси свързани с издаване на съпътстваща документация са проблем за голяма част от общините.</p> <ul style="list-style-type: none"> Почвоподготовка; 	Екип 3	Не се приема	Изготвянето на технологичен план за залесяване е част от разходите за залесяване.

	<ul style="list-style-type: none"> • Закупуване на залесителен материал; • Транспорт и временно съхранение на залесителния материал; • Разходи за труд при залесяване; • Третиране на фиданките с необходимите предпазни и защитни материали (на пример, заразяване с мицел или азот фиксираща бактерия, осъществено индивидуално или чрез ограждане на залесената площ). • Други операции, свързани с напояване (където това е възможно), влагане на почвени подобрители с влагозадържащ ефект; • Ограждане на залесената територия(където това е необходимо); <p>3.8. Превенция и възстановяване на горите след щети от горски пожари, природни бедствия и катастрофични събития</p> <p>3.8.1. Обосновка на мярката</p> <p>За най-сериозен рисков фактор при опазване на горите продължават да се смятат горските пожари. Съгласно статистическите данни за последните 6 години са възникнали 3624 горски пожара, които са засегнали 61 511,3 ха горски територии. Причинените щети са за 14,057 млн. лева. Над 75% от горските пожари са възникнали извън границите на горските територии и са причинени от паленето на растителност или от небрежност. Изработването на методология и класифицирането на горите по степени на риск от горски пожари ще бъде завършено до края на 2013 г., макар че по първоначални наблюдения, ще попаднат основно в среден риск и по-малка част във висок риск.</p> <p><i>Да се премахне обвързаността на мярката с класификация. подобна</i></p> <p>Основание за предлаганата промяна: опасността от възникване от пожар съществува във всяка горска територия. Ако един район като цяло се определи като такъв с нисък риск от горски пожар значи ли че горска територия покрита с иглолистна горска култура няма да изгори при запалване така както една гора в район с висок пожарен риск? Пример за лоша практика: На база на подобна класификация през предишния програмен период Област Смолян беше изключена от подпомагане почти до края на програмния период.</p> <p>Освен това, глобалната промяна на климата води до попадане на страната ни в зона на засушаване и рискове, свързани с природни бедствия (в т.ч. наводнения, злополуки, пожари, суша), както и нападения на вредители и болести. Всичко това води до свързаните с климатичните промени обезлесяване, суша, бури и наводнения.</p> <p>3.8.2. Принос за целевите области и хоризонталните цели</p> <p>3.8.3. Обхват, вид и ниво на подкрепата</p> <p>3.8.3.1. Видове операции</p> <p>3.8.3.2. Бенефициенти</p> <p>3.8.3.3. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустими разходи – предотвратяване на вреди:</p> <p>Общи разходи за създаване:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, технологични планове за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела, етикети или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за</i> 			
--	---	--	--	--

	<p>кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</p> <p>Основание за предлаганото допълнение: Една от основните причини за неусвояване на средствата по мярка 226 през изминалия програмен период беше липсата на средства за управление на проекта, каквито бяха предвидени например по мярка Мярка 321. Липсата на средства за авторски надзор, доведе до лошо изпълнение на залесителните дейности при много от договорените проекти. Заплащането на държавни такси свързани с издаване на съпътстваща документация са проблем за голяма част от общините.</p> <ul style="list-style-type: none"> Защитна инфраструктура от рода на горски пътеки, маршрути, водоснабдителни места, горско водно инженерство, напр. ерозия на канали и контрол на лавините. Местни/ дребномащабни дейности за превенция, включително тревопасни животни. <p>Конкретни разходи за предотвратяване на пожари:</p> <ul style="list-style-type: none"> създаване, подобряване и поддръжка на противопожарна инфраструктура – лесокултурни прегради, противопожарни просеки, минерализовани ивици, горски пътеки и маршрути, противопожарни стени; закупуване на оборудване за противопожарни депа и защитни средства; изграждане/подобряване на хеликоптерни площадки, с изключение на летищни съоръжения за търговски цели; изграждане/подобряване на водоизточници за борба с пожарите; строителство/подобряване на наблюдателни пунктове за борба с пожарите; закупуване на комуникационно оборудване и средства за наблюдение на горски пожари, вредители и болести; закупуване на специализирана техника за гасене на горски пожари. <p>Основание за предлаганото допълнение: Първоначалната атака и потушаването на горските пожари е специфична дейност, извършвана при отежнени условия (пресечена местност, отдалечени от водоизточници места, при липса на проходими пътища и др.). Успешната борба е свързана с наличието на подходящи технически средства, едно от които е специализиран автомобил за пожарогасене с висока проходимост и подходяща вместимост на вода. В регионалните служби на РЗПБС има налични автомобили за погасяване на пожари в градска среда. Липсва специализирана техника за работа в горски условия. Закупуването на такъв автомобил ще даде възможност за адекватна реакция при патрулиране, първоначална атака и пожарогасене в горски условия. Специализираните автомобили биха могли да се използват и за мероприятия по евакуация на хора от места попаднали в огнената стихия.</p> <ul style="list-style-type: none"> изграждане и подобряване на горски пътища; разнообразяване на видовия състав, чрез превръщане на иглолистните култури в широколистни или смесени дървостои, с изключение на иглолистните месторастения. Използване на тревопасни животни в гори класифицирани като среден до висок риск от горски пожари: използването им може да намали риска от пожар в такива горски зони, където растителността образува сериозен риск от пожар, но той може лесно да бъде избегнат, като се елиминира тази растителност посредством пускането на тревопасни животни в конкретната зона, където поради спецификата на терена е невъзможно използването на техника. Допълнителните разходи, 		Не се приема	Изискването е по Регламент 1305
--	--	--	--------------	---------------------------------

	<p>възникнали за прехвърлянето на животните ще бъдат компенсирани. Закупуването на животни или други разходи няма да бъдат подпомагани. Плащането трябва да бъде изчислено на база реални допълнителни разходи, настъпили заради преместването на животните и разходите свързани с задържането им в конкретния район преди/през пожароопасния сезон.</p> <p>Конкретни разходи за предотвратяване на природни опасности, вредители и болести:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Превенция на бури, вредители и болести, суша и обезлесяване, свързана с разходи, трябва да бъде обоснована в случай, че предложената интервенция отговаря на обществена програма (напр. план за защита на гората, адаптиране към климатични промени и т.н.). • Превантивните действия срещу суша и обезлесяване могат да включват горски интервенции като въвеждане на видове, толерантни към сушата, засаждане на ниско ниво с подходящи дървета или храсти и храстовидни видове. В добре обосновани случаи може да бъде включено и напояване. Необходимостта от тези превантивни действия трябва да бъдат обосновани с научни доказателства. • Превенция на разпространението на гъби, вредители или насекоми по увредените дървета с използване на водно третиране (включително пръскане или потапяне на дървесина и създаване на неблагоприятни условия за гъби и насекоми). • Разходи за създаване (или подобряване/ усъвършенстване) на средства за наблюдение на горски пожари, вредители и болести (в това число създаване на горски участъци за наблюдение). • Комуникационно оборудване. <p>Допустими разходи – Възстановяване:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, технологични планове за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела, етикети или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, комплектуване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i> <p>Основание за предлаганото допълнение: Една от основните причини за неусвояване на средствата по мярка 226 през изминалия програмен период беше липсата на средства за управление на проекта, каквито бяха предвидени например по мярка Мярка 321. Липсата на средства за авторски надзор и инвентаризация на горските култури, доведе до лошо изпълнение на залесителните дейности при много от договорираните проекти. Заплащането на държавни такси свързани с издаване на съгътстваща документация са проблем за голяма част от общините.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разходи за възстановяване на потенциални вреди в горите от пожари или други природни бедствия, включително вредители, болести и катастрофи и събития, свързани с промените в климата. • Разходите за възстановяване могат да включват: <ul style="list-style-type: none"> - почистване на площи в гори, пострадали от пожари и други природни бедствия, с цел тяхното изкуствено или естествено възобновяване; - презалесяване на пострадалите гори; 		Не се приема	Предложението е смес от дейности, които по същество са разходи за управление на проект. Такива разходи са недопустими, а цитираните по мярка 321 са неверни.
--	---	--	--------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> - повторно засаждане на увредена растителност от висок екологичен интерес (възстановяване на хабитат); - възстановяване на увредени инвестиции, защитни съоръжения, инженерни работи, инсталации, пътеки и места за наблюдение на пожари; - създаване на депа за съхранение на дървесина, добита от гори, пострадали от неблагоприятни природни въздействия. <p>Допълнителни условия:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Възстановителните дейности ще бъдат допустими за подпомагане в горските територии на цялата страна. • Превантивните дейности срещу пожари са допустими за подпомагане само в горските територии класифицирани като средно или високо рискови от възникване на пожар. Всички превантивни дейности трябва да са част от плана за защита на гората. • Рискът от възникване на бедствие, причинено от вредители и болести, трябва да се подкрепи с научни доказателства. Списъците на видовете (вредители, болести), които могат да причинят бедствия е посочен в Приложение №...и Приложение №... . • Превантивни действия са в съответствие с целите на Националната стратегия за развитие на горския сектор, Стратегическият план за развитие на горския сектор, Областните планове за развитие на горските територии, както и с Трети национален план за действие по изменение на климата за периода 2013-2020 г.. • За да се възстанови вредата, е необходимо официалното потвърждение на публичните власти, които официално да установят възникването на природното бедствие. За да се подкрепят възстановителните дейности минимум 20 % от съответния горски потенциал трябва да бъде признат за унищожен. Изчисляването на такива вреди ще се извършва на база на процента на пострадалата площ. • Мерките за предотвратяване и възстановяване на последиците от горски пожари и вредители и болести, посочени по-горе, съответстват на националните планове за защита на горите. • По отношение на създаването на линейна противопожарна инфраструктура, допустимите разходи могат да включват освен цената на създаването и разходи за последваща поддръжка. Такава подкрепа обаче няма да бъде отпускана за дейности, свързани със земеделие в зони, обхванати от агро-екологичните ангажменти. • Не се подпомага закупуването на преносими материали. Единствено материали, свързани с предотвратяване на възникването на вреди трябва да бъдат обхванати от тази мярка, вместо противопожарно оборудване от рода на хеликоптери, безмоторни самолети, противопожарни коли и високо проходими автомобили. <p>3.9. Инвестиции за подобряване на устойчивостта и екологичната стойност на горските екосистеми</p> <p>3.9.1. Принос към приоритетните/тематични области и междусекторните цели</p> <p>3.9.2. Обхват, вид и степен на подпомагане</p> <p>3.9.2.1. Вид дейности</p> <p>3.9.2.2. Бенефициенти</p> <p>3.9.2.3. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустимите разходи включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходи за архитекти и инженери, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, подготовка на технологичен план за залесяване, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и 			
--	--	--	--	--

	<p><i>отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Разходи за горски посадъчен материал (семена, разсад), използван за структурни промени, засаждане, втори слой, периферия и т.н., както и свързаното предпазване на растенията, включително съхранение, транспорт и разходи за труд. Работите по презасаждане до 5 години може да бъдат допустим разход, за да се избегне загуба на първоначалните инвестиции. Разходи за материали и/или услуги и труд, използвани за горепосочените инвестиции за подобряване на екологичната и обществена стойност на горите. Разреждане и подрязване могат да бъдат допустими, ако основната цел на инвестицията е да се подобри екологичната стойност на горите, като например подобряване на видовия състав за екологични интереси. Това е приложимо и за целите на обществен отдых. Регенериране на гори (подмяна с подобни) само по себе си не е допустимо. Въпреки това, може да бъде подкрепено, ако целта е да се промени структурата на горите предимно от екологичен интерес и интереси, свързани с изменението на климата. по тази под-мярка не се подпомагат разходи за обща поддръжка или текущи разходи. <p>3.10. Инвестиции в технологии за лесовъдство и в преработката и търговията на горски продукти</p> <p>3.10.1. Принос към приоритетните/тематични области и междусекторните цели</p> <p>3.10.2. Обхват, вид и степен на подпомагане</p> <p>3.10.2.1. Вид дейности</p> <p>3.10.3.2. Бенефициенти</p> <p>3.10.3.3. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустими разходи</p> <ul style="list-style-type: none"> да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходи за архитекти и инженери, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта. <p>Инвестициите в технологии за преработка и маркетинг на горски продукти:</p> <ul style="list-style-type: none"> изграждане, придобиване, включително отпускането на лизинг или подобрение на сградите за производство; закупуването или вземането на лизинг на нови машини и оборудване за първична преработка на дървесината, както и други работни операции, предхождащи промишлената преработка, до пазарната цена на актива; 			
--	--	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • производството на материал за добив на енергия - дървесни частици или пелети е допустимо или в рамките на самата горска площ, или като дейност, свързана с работни операции преди промишлената обработка; • всяка „втора” или по-нататъшна преработка - например, производство на мебели се изключва от подпомагане по тази мярка; • общи разходи, свързани с инвестицията, например хонорари на архитекти, инженери и консултанти, хонорари, свързани с консултации относно екологичната и икономическата устойчивост, включително проучвания за техническа осъществимост; • нематериални инвестиции: придобиването или развитието на компютърен софтуер и придобиването на патенти, лицензи, авторски права, търговски марки и т.н.; • Разликата между „първична преработка” обработка и „промишлена преработка” е определена в Приложение №..... <p>Разходите, свързани с инвестиции в повишаване и подобряване на икономическата стойност на горите включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осветления и прочистки във високостъблени и семенно възобновени издънкови гори; • Закупуване или вземането на лизинг на щадящи почвата и ресурсите горска техника и оборудване за сеч, извоз и товарене на дървесина за едно или повече стопанства; • Малки разсадници като част от горското стопанство (производство за собствени нужди на стопанството.) • Разходите по изготвяне на планове или програми за управление на горите или еквивалентни на тях инструменти; • <i>Да се добави ПЪРВОНАЧАЛЕН РАЗХОД ЗА СЕРТИФИКАЦИЯ или въвеждане на стандарти за качество и/или безопасни условия на труд (ISO и др.) Основание за предлаганото допълнение: Приоритет 3 и 4 на НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ГОРСКИЯ СЕКТОР В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2013 - 2020 Г.</i> <p>3.10. Горско-екологични услуги и услуги във връзка с климата в горското стопанство и опазване на горите</p> <p>3.11.1. Обосновка на мярката</p> <p>3.11.2. Принос към приоритетните/тематични области и междусекторните цели</p> <p>3.11.3. Обхват, вид и степен на подпомагане</p> <p>3.11.4. Вид дейности</p> <p>3.11.5. Бенефициенти</p> <p>3.11.5.1. Допустими разходи и условия</p> <p>Допустими разходи – подпомагани дейности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>да се добави “.....Общи разходи, свързани с консултации, разходите за изготвяне на техникo – икономическо задание, предпроектни проучвания, авторски надзор, такси, необходими за подготовката, изпълнението и отчитането на дейностите по проекта, както и разходи за изработване на информационна табела или билборд. Консултациите, включват изготвяне на заявление за преценка на необходимостта от оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС)/екологична оценка, хонорари за правни услуги, окомплектоване на пакета от документи за кандидатстване, както и консултантски услуги, свързани с изпълнението и отчитане на дейностите по проекта до изплащане на помощта.</i> 			
--	--	--	--	--

	<p>Плащанията покриват частично или изцяло допълнителните разходи и пропуснатите доходи на бенефициентите, произтичащи от поетите ангажменти. Плащанията за ангажменти, свързани с горска екология и борбата с климатичните изменения, могат да включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на специфични горски местообитания и на условия за естествена регенерация на гори с голямо разнообразие. • Реструктуриране, включващо:<ul style="list-style-type: none"> - дейности, позволяващи възстановяване и по-широко разнообразие на видовете, с цел подобряване на биоразнообразието и устойчивостта на климата; - поддържане на разнообразие на видовете по периферията на горите или втори слой на короната за запазване на микроклимата в горите и предотвратяване на въглеродното съдържание в горските почви. • Управление на околната среда за отдих. • Лесовъдство с ниско въздействие, например защита на горските почви и осигуряване на тяхното развитие, щадящо почвите прибиране на реколтата, методи за транспортиране и възстановяване (непрекъснато залесяване вместо голи сечи). • Подобряване на местообитанията, включително подобряване на биокоридорите, например поддържане на микро-местообитания, малки открити площи, оставяне на гниещи и мъртви дървета за поддържане на биологичното разнообразие. • Оставяне на групи дървета след окончателна сеч, поддържане на мозаечен характер на горските структури, отлагане на окончателната сеч за защита на местообитанията, почвата и водните източници, опазването на местообитанията във влажните зони, потискане на агресивното разширяване на нехарактерни дървесни и храстови видове.			
--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

--	--	--	--	--

Дирекция „Директни плащания и пазарна подкрепа“, Министерство на земеделието и храните	<p>Използване на понятието „Кръстосано съответствие“</p> <p>Във връзка с позоваването в текста на правилата за „Кръстосано съответствие“, предоставяме следната допълнителна информация:</p> <p>Стандартите и изискванията на кръстосаното съответствие са групирани в две подсистеми – 1. поддържане на земята според стандартите за Добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС) и 2. спазване на Законоустановените изисквания за управление (ЗИУ).</p> <p>В България националните стандарти за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС) в периода 2007-2013 г. се определят със Заповед на Министъра на земеделието и храните. Законоустановените изисквания за управление (ЗИУ) са изброени в Приложение II на Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г. за установяване на общи правила за схеми за директно подпомагане в рамките на ОСП.</p> <p>За улеснение прилагането на ЗИУ са разработени Ръководство и Методика за прилагане на кръстосаното съответствие, които са публикувани на електронната страница на Министерство на земеделието и храните в рубрика “Кръстосано съответствие” (http://www.mzh.government.bg/MZH/bg/ShortLinks/cross_compliance.aspx). В началото на 2014 г. тези документи ще бъдат допълнени, за да се актуализира поетапното въвеждане на законоустановените изисквания за управление (изискванията от буква Б от приложение II от Регламент 73/2009).</p> <p>От 2015 г. Кръстосаното съответствие ще бъде приложено съгласно изискванията и стандартите, определени в приложение II от Регламент (ЕС) № 1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно финансирането, управлението и мониторинга на общата селскостопанска политика и за отмяна на регламенти (ЕИО) № 352/78, (ЕО) № 165/94, (ЕО) № 2799/98, (ЕО) № 814/2000, (ЕО) № 1290/2005 и (ЕО) № 485/2008 на Съвета.</p> <p>В тази връзка предлагаме унифициране на понятията, използвани в текста при референции към Кръстосаното съответствие.</p> <p>Съгласно член 92 от Регламент (ЕС) № 1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно финансирането, управлението и мониторинга на общата селскостопанска политика, правилата за кръстосано съответствие се прилагат за следните мерки от ПРСР – за бенефициенти получаващи годишни премии съгласно член 21, параграф 1, букви а) и б), членове 28-31, 33 и 34 от Регламент (ЕС) № 1305/2013.</p> <p>2. Във връзка с текста на стр. 122 от Първи вариант на мерки от Програма за</p>	Екип 3		

	<p>развитие на селските райони 2014-2020 – „В Република България няма да се прилагат плащания по първия стълб за необлагодетелстваните райони” бихме желали да уточним, че чл. 49 от Регламент (ЕС) № 1307/2013 на Европейския парламент и на Съвета за установяване на правила за директни плащания за земеделски стопани по схеми за подпомагане в рамките на общата селскостопанска политика и за отмяна на Регламент (ЕО) № 637/2008 на Съвета и Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета, определя, че държавите членки могат да вземат национално решение дали да прилагат схемата за плащане за райони с природни ограничения по Първи стълб в срок до 1 август 2014 г.</p>			
Българска православна църква (БПЦ)	<p>1. Поделенията на вероизповеданията в Република България да бъдат конкретно упоменати и записани като партньор и бенефициент в ОПРСР (2014-2020), както в общите части на програмата, така и в отделните оси, приоритети и мерки с примерен текст: „бенефициенти са поделения на вероизповеданията юридически лица по Закона за вероизповеданията в Р.България”.</p> <p>2. Земеделските производители-поделения на Вероизповеданията и по-конкретно българските манастири и църкви собственици на земеделски земи и гори регистрирани като земеделски производители, както и др. поделения на вероизповеданията в страната също собственици на земеделски земи и гори и регистрирани като земеделски производители, всичките юридически лица по Закона за вероизповеданията, да бъдат конкретно упоменати и записани като бенефициент в ОПРСР 2014-2020, по конкретните оси, приоритети и мерки с примерен текст: „бенефициенти са земеделски производители поделения на вероизповеданията юридически лица по закона за вероизповеданията в Република България”. Това е необходимо поради факта, че към настоящо време земеделските производители могат да бъдат и физически и юридически лица регистрирани по търговския закон</p> <p>3. Да бъде разширен обхвата на приоритетите и съответните мерки по ОПРСР 2014-2020, касаещи развитието и благоустрояването на населените места в селските райони, като към настоящата система на приоритизиране и съответната бонификация освен с населените места с население от 500 до 5000 жители се включат и малките населени места, като населени места с население под 500 жители в един район образуват група (местна група) с общ брой жители сумарно равен и над 500 и за тази група и съответен район се подпомага ремонта и реставрацията на църкви и манастири попадащи със седалище и адрес в или около населено място с жители по-малко от 500 човека.</p> <p>4 Да се подпомагат и местни поделения на вероизповеданията, които са юридически лица по Закона за вероизповеданията, да стартират и развиват туристически продукти и дейности в селските райони. Местните поделения на вероизповеданията да изграждат образователна, културна, социална и здравна инфраструктура – центрове за (целодневна) грижа за възрастни хора и сираци, центрове за предоставяне на безплатна медицинска помощ и консултации, центрове за обучение на кадри за нуждите на църковно-земеделските стопанства.</p>	Всички екипи		
Дирекция „Стратегии, анализи, планиране и пазари”,	Обща бележка: В съответствие с Договора от Лисабон, влязъл в сила от м. декември	Екип 2		По точки 1, 2, 3 и 4 препоръките се

Министерство на земеделието и храните	<p>2009 г., навсякъде в проекта текстът „Общността“ следва да се замени с „Европейски съюз“ или „Съюза“, а „Договора за създаването на Европейската общност“ - с „Договора за функционирането на Европейския съюз“.</p> <p>1. ПО МЯРКА „ИНВЕСТИЦИИ ВЪВ ФИЗИЧЕСКИ АКТИВИ“</p> <p>Чл. 18, ал. 1 б. „а“, б. „б“, б. „в“ и б. „г“ от Проекта на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) за периода 2014-2020 г.</p> <p>1.1. По общата част, касаеща и четирите под мерки:</p> <p>Т.1. На стр. 19 - Предлагаме да се уточни дефиницията на „Преработка на земеделски продукт“, като се предвиди, че резултатът може да е извън обхвата на Приложение I към Договора за функционирането на ЕС.</p> <p>Т.2. На стр. 19-20 - Предлагаме да се уточни дали ще се изисква писмен документ, удостоверяващ наличието на „колективна инвестиция“. Примерно, договор по Закона за задълженията и договорите.</p> <p>Т.3. Подкрепяме предложенията да се обмисли допълване на дефиниции за „иновации“, „енергийна ефективност“, „опазване на околната среда“ и „пазарна стойност на активите“.</p> <p>Т.4. На стр. 33 в частта относно разграничаване с дейностите, подпомагани по други мерки - Може да се наложи дефиниране на „незначителна съставка“, с цел избягване на субективни интерпретации на текста: „По мярката ще се подпомагат и дейности за преработка на продукти извън Приложение I, които се явяват входни, но представляват незначителна съставка и са необходима част от процеса“.</p> <p>1.2. По под мярка „Инвестиции в земеделски стопанства“</p> <p>Т.5. На стр. 21 - Подкрепяме предложението второто тире на недопустимите разходи да се допълни с „неустойки и такси“, като се уточни какъв тип такси са допустим разход и какъв – не.</p> <p>Т.6. На стр. 21 - Предлагаме да се обмисли възможността да не се допускат разходи, които не съответстват на обема на стопанството. Подобно ограничение ще допринесе за целево изразходване на средствата по Програмата, но може да се окаже трудно приложимо.</p> <p>Т.7. На стр. 21 в частта относно критериите за допустимост - Не става ясно към кой период ще се изчислява стандартният производствен обем и дали ще се допуска кандидатстване с намерения за достигане на минималния стандартен производствен обем или той трябва да е достигнат към момента на кандидатстване.</p> <p>Т.8. На стр. 22 - Предлагаме да се обмисли отпадането на точки 3 и 4 от критериите за допустимост за земеделски производители относно минимална площ по СЕПП и доказване на доход от земеделска дейност. Считаме, че изискването за стандартен производствен обем от най-малко [8 000] евро е достатъчно в това отношение. Същото важи и за други под мерки, където са предвидени същите критерии за допустимост.</p> <p>Т.9. На стр. 22 – Считаме, че е допуснато смесване на понятията „група на производители“ и „организация на производители“ при критериите за допустимост за групи производители. Следва също така да се уточни редът за признаване на организации на производители. Нашето разбиране е, че то ще става по Първи стълб на ОСП, като не е необходимо да се изисква допълнително признаване за целите на ПРСР (ако организацията кандидатства за подпомагане по ПРСР).</p> <p>Т. 10. На стр. 23 в частта относно интензитет и размер на помощта - Текстът „се увеличава с 20%“ следва да се замени със „се увеличава с 20 процентни пункта“</p>			<p>приемат. Допълнителни дефиниции и други допълнителни изисквания ще бъдат уточнени в националното законодателство.</p> <p>5. Препоръката се приема.</p> <p>6. Като основно условие по мярката е заложено представянето на бизнес план, с който да се доказва жизнеспособността на съответния проект.</p> <p>7. Изискването е към момента на кандидатстване, като допълнително условия ще бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>8. Препоръката се приема частично по отношение. Прецизиран е текста на мярката.</p> <p>9. Мярката ще предоставя финансова помощ за инвестиции от страна на групи/организации на производители, които отговарят на посочените критерии за допустимост.</p> <p>10. Препоръката се приема. Прецизиран е текста в мярката.</p> <p>11. Препоръката се приема.</p> <p>12. q13. Препоръката се приема текста е прецизиран.</p> <p>14. Прецизиран е текста в мярката.</p> <p>15. Дейностите обект на подпомагане са свързани със земеделската дейност на кандидатите и са обвързани с изпълнение на конкретни изисквания.</p>
---------------------------------------	--	--	--	--

	<p>(има голяма разлика между процент и процентен пункт). Същото важи и за други под мерки, където е предвидено подобно увеличаване на размера на финансовата помощ.</p> <p>T.11. На стр. 24 - По отношение на определянето на максимален размер на допустимите разходи, предлагаме той да е по-висок в случай на колективни инвестиции.</p> <p>1.3. По под мярка „Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията”</p> <p>T.12. На стр. 24 в частта „Вид на подкрепата: Инвестиции в преработка, маркетинг и развитие на предприятията” - Предлагаме да се прецизира уводното изречение, като се има предвид, че подкрепата няма да е само за предприятия от „хранително-преработвателната промишленост”.</p> <p>T.13. На стр. 24 в частта „бенефициенти” - Предлагаме да се уточни какво се има предвид под „предприятия, управляващи земя”.</p> <p>T. 14. На стр. 27 - По отношение на предпоследното тире към критериите за оценка „Проекти, използващи изцяло суровини от местни производители”, предлагаме да се обмисли прецизиране на текста, така че да е допустимо използването на минимален дял суровини, които не са от местни производители. Използването на 100% местни суровини може да се окаже нереалистично.</p> <p>T.15. По под мярка „Инвестиции в инфраструктура”</p> <p>Част от текстовете по под мярката са записани така, сякаш тя касае само инвестиции в инфраструктура за напояване и/или отводняване. Така например, въвеждащото изречение на стр. 28 в частта „Вид на подкрепата”, т. 3 от критериите за допустимост за групи на производители/т.2 от критериите за допустимост за юридически лица, както и второто и третото тире от критериите за оценка на стр. 30. Предлагаме тези текстове да се редактират, като в някои случаи може да е достатъчно да се допълни „където е приложимо”.</p> <p>T.F16. По под мярка „Непроизводствени инвестиции”</p> <p>На стр. 31 относно бенефициентите - Тъй като под мярката не касае (пряко) земеделската дейност, предлагаме да се предвиди възможността по нея да кандидатстват и лица, които не са земеделски производители. По същата логика, може би трябва да отпадне критерият за допустимост от минимум 8 000 евро стандартен производствен обем на стопанството.</p> <p>2. ПО МЯРКА „РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСТВА И ПРЕДПРИЯТИЯ”</p> <p>Член 20 от Предложение за регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от ЕЗФРСР 2011/0282 (COD).</p> <p>2.1. Обща бележка</p> <p>о Подкрепяме предложението текстовете да бъдат разместени така, че изложението да върви по под мерки, като към всяка под мярка се опишат съответните елементи (обхват на подпомагане, бенефициенти и т.н.).</p> <p>2.2. По под мярка „Стартова помощ за млади селскостопански производители”</p> <p>о Настоящото наименование на мярката може да подведе, че става дума за подпомагане само на самото създаване на стопанството, докато идеята е да се предоставя подкрепа в процеса на установяване на стопанството, което може да е създадено до [15] месеца преди подаване на заявлението за подпомагане. В тази връзка, би могло да се потърси по-подходящо наименование, като например „Помощ за установяване на стопанства на млади селскостопански производители”.</p> <p>о На стр. 39 - Предлагаме да се редактира текстът: „Когато младия селскостопански производител се счита за член на земеделското стопанство, този</p>			
--	---	--	--	--

	<p>член трябва да упражнява селскостопанска дейност в земеделското стопанство към момента на подаване на заявлението за подпомагане”. Подобна разпоредба се съдържа в чл. 20, параграф 3 от предложението за Регламент, но тя се отнася конкретно за членството на юридически лица в земеделско домакинство.</p> <p>о На стр. 39 - По принцип, подкрепяме идеята решението за отпускане на помощта да бъде взимано във възможно най-кратък срок след подаване на заявлението. Все пак, предлагаме да се прецени внимателно дали са реалистични сроковете в следния текст: „Молбата за подпомагане трябва да бъде подадена не по-късно от 15 месеца след датата на създаване на стопанството. Индивидуалното решение за отпускане на помощта ще бъде взето не по-късно от 18 месеца след датата на създаване.”</p> <p>о На стр. 39 - Подкрепяме предложението да се редактира текстът: „Не се предоставя финансова помощ на кандидати, чието стопанство е съсобствено/съвместно наето с друго/и лице/а, с изключение на случаите на обща собственост/съвместно наето със съпруг или съпруга, като в този случай само един от двамата може да бъде подпомогнат дори и двамата да отговарят на условията за подпомагане по мярката.” С цел по-голяма яснота, текстът относно изключението в случай на съпрузи може да се отдели във второ изречение.</p> <p>о На стр. 40 - Относно изискването за адекватни професионални умения и познания, считаме, че те трябва да са съобразени с дейността, която ще развива стопанството. Така например, завършено средно или висше образование в областта на ветеринарната медицина трудно може да се приеме за адекватни професионални умения и познания в случай на стопанството с растениевъдна специализация.</p> <p>о На стр. 42 - По отношение на определението за създаване на стопанство, предлагаме да се уточни кои условия са кумулативни и кои - където е приложимо. Така например, считаме, че не е необходимо да се изисква от бенефициент – животновъд да е подавал заявление за единно плащане на площ и/или за плащане за необлагодетелстван район. Освен това, предлагаме да се обмисли периодът, за който се отнасят условията. Ако идеята е да се подпомагат и съвсем нови стопанства, които ще стартират дейност след решението за отпускане на помощта, може текстът „в рамките на 15 месеца преди датата на кандидатстване по мярката” да се замени с „не по-рано от [...] месеца преди датата на кандидатстване по мярката”. Съгласно чл. 20, ал. 4 от проекта на Регламент: „в бизнес плана се предвижда младият земеделски стопанин да отговаря на определението за действащ земеделски стопанин по смисъла на член 9 от Регламент (ЕС) № ДП/2013 в срок до 18 месеца от датата на установяване”. Следва да се има предвид и срокът, в който трябва да започне изпълнението на бизнес плана – в настоящия текст „в рамките на 9 месеца, считано от датата на решението за отпускане на помощта”.</p>			
Национален съюз на земеделските кооперации в България (НСЗКБ)	<p>Предложихме в мярката по чл.18, подмярка ”Инвестиции в земеделските стопанства”, в частта „Критерии за оценка на проектите” да се даде приоритет и на проекти на земеделските кооперации.</p> <p>На заседанието на ТРГ, проведено на 11.12.2013г., бе уточнено нашето предложение да се обсъжда още в управляващия орган, с наше участие. В тази връзка, освен аргументите в горното писмо, държим да се има предвид още:</p> <p>1. Факта, че броя на земеделските кооперации е намалял, не е основание за тяхното подценяване, а напротив – повод за особена грижа за тях. Защото този процес бе функция от силно политизиране на техния характер по време на прехода и в резултат неглижиране и пречки пред тях от централни и местни държавни структури и чиновници – от министерства, ДФ”Земеделие” с кредитните му линии, програма „Сапард”, поземлени комисии и т.н., често тенденциозно в полза на</p>	Екип 2		<p>3. В анализа на нуждите на ПРСР са очертани основните приоритети в рамките на бъдещата ПРСР</p> <p>4. Включеният приоритет не е изведен като такъв в анализал Допълнително ще бъде анализирана възможността за приоритизиране на посочената група.</p>

	<p>стопанства с друг юридически статус.</p> <p>След приемане на страната в ЕС, когато се въведоха строги и общовалидни правила, на практика спада в броя на земеделските кооперации е преустановен. Сега те са по-стабилни, показват нарастващ потенциал. Макар, че днес са 0,3% от всички видове стопанства, те стопанисват 17,7% от използваната земеделска площ, а в различни обеми и съотношение в тях се отглеждат над 45 вида земеделски култури. Това, заедно с факта, че предоставят на членовете си възможност да ползват земеделски услуги и земя за лични нужди, а заетите в една кооперация са два пъти повече в сравнение със заетите в едно търговско дружество в отрасъла и три пъти повече от заетите в стопанството на едноличен търговец, отрежда на кооперациите ролята на стабилизиращ фактор в селото и селските райони. Където има кооперация има поминък, има социална политика, има живот. Затова с ПРСР 2014-2020г. кооперациите трябва да се стимулират.</p> <p>2. Като структури, възникнали и със останало от ликвидационните съвети имущество, те трябваше да ползват, да доизносват физически и морално остаряла зем. техника и друга материална база. Това забави техническото им превъоръжаване. Другите по-късно възникнали структури започнаха директно с нова и високопроизводителна техника и сега имат по-добра техническа осигуреност. Така например при едноличните търговци площта на един комбайн е 1469 дка, при търговското дружество - 1679 дка, при гражданските сдружения - 1222, а в кооперациите - 2967 дка, т.е. два пъти повече. Това им създава сериозни затруднения. Аналогично е положението и с тракторите и друга земеделска техника. Това аргументира необходимостта от ускорено техническо превъоръжаване на земеделските кооперации.</p> <p>3. С предложеното приоритетно одобрение по проекти на земеделски кооперации по подмярка "Инвестиции в земеделските стопанства" на практика се реализира едно от изискванията на самата мярка – за стимулиране на колективните инвестиции. Цялостното финансиране на проекта до неговата реализация и частта на собствените на бенефициента средства са от фондовете на кооперацията, т.е. общите финансови средства на член кооператорите. Подпомагайки подобни проекти, ПРСР ще подпомага всички членове на дадената кооперация, които могат да бъдат от 100-200 до 2500 души.</p> <p>Въз основа на изложеното в писмото ни от 25.11.2013г. и настоящето, повторно молим управляващия орган по ПРСР 2014-2020г. да приеме:</p> <p>В мярка по чл.18 „Инвестиции във физически активи”, подмярка "Инвестиции в земеделските стопанства" в частта "Критерии за оценка на проектите" към проектите, на които ще бъде предоставен приоритет, наред с „проекти, представени от млади, земеделски производители”, да се добави и „проекти, представени от земеделските кооперации”.</p>			
Национален институт по метеорология и хидрология – Българска академия на науките	<p>Водните ресурси и водоснабдяването са под нарастващ натиск от промяната на климата и земеползването. В редица райони на Южна Европа и Средиземноморието се очертава намаляване на водните ресурси, зачестяват екстремните явления – наводнения и засушаване. В момента всички усилията на Европейската комисия /ЕК/ и страните членки са насочено към изработване на стратегии, които да са основа за национални и регионални планове, управление на водните ресурси в условия на климатични промени и разработване на мерки за адаптация. Процесът на планиране в тези условията е посочен като мощен механизъм за постигането на баланс между наличния воден ресурс и потреблението, устойчиво използване на водните ресурси и за управление на риска при засушаване и наводнения. Акцент при анализа е планирането и проектирането на мерки, особено свързаните със</p>	Екип 2		Предложенията от департамент „Управление използване на водите“ са приети, ще се вземе под внимание при подготовката на мярката при програмирането, както и при разработване на съответната наредба.

	<p>капиталоемки обекти с дълъг проектен живот /каквито са и хидромелиоративните системи/.</p> <p>В контекста на казаното нараства ролята на хидромелиоративните системи, на тяхното стопанисване и управление, което е в пряка връзка с ПРСР и подмярка „Инвестиции в инфраструктура”. Новият програмен период 2014-2020г. от ПРСР е изключителна възможност за разработване на мерки, които да ускорят развитието на селските райони, хидромелиорациите и управлението на водните ресурси в България. Периодът съвпада с актуализацията на Планове за управление на речни басейни при климатични промени (ПУРБ) и втори цикъл на планиране, вкл. разработването на Планове за управление риска от наводнения (ПУРН) и управление при засушаване.</p> <p>Напоителните системи и тяхната водностопанска инфраструктура (канали, язовири, помпени станции и пр.) вече се използват комплексно не само за напояване, но и за водоснабдяване в съответните райони. Отводнителните системи и съоръженията за предпазване от вредното въздействие на водите са мерки за превенция при наводнения. От друга страна в Регламент на Европейския парламент и на съвета относно подпомагане на развитието на селските райони, от Европейския земеделски фонд, се поставят условия за оценка допустимостта на инвестициите свързани и с ПУРБ. За да се оцени тази „допустимост” е нужна оценка на влиянието върху количеството на повърхностните и подземни водни тела, което касае и възможностите на водоизточниците (реки, язовири, експлоатационен ресурс и пр.). Това е в пряка връзка и с обеспечеността на водопотреблението. Инвестициите в тази област следва да се извършват въз основа на комплексна оценка на цялостния процес, от глобалното към локалното, от генералната схема на използване на ресурса, вкл. комплексното използване на водоизточниците, през технологичната схема, до водоразпределението и водоползването.</p> <p>С оглед на горното предлагаме в мярката по чл.18. „Инвестиции в инфраструктура” да се включи и разработването на инвестиционни планове съобразени с генерални схеми на използване и управление на водите, вкл. оценка на възможностите на водоизточниците и тяхното комплексно използване. Така ще се гарантира, че инвестициите ще са съобразени с цялостния процес и генералните планове и схеми, от водоизточника, трансфер на вода, напоявана площ, култура. Това ще уточни ролята на инвестицията и подобряването и развитието на инфраструктурата за напояване и отводняване на земеделски земи ще допринесе дългосрочно за програмата от мерки за управление на наличните водни ресурси в условия на климатични промени.</p> <p>Разработването на такива планове и оценки следва да се отрази и в частта допустими разходи. В частта „Общи разходи свързани със съответния проект” следва да влязат и такива за предпроектни проучвания, вкл. хидроложки и водностопански изследвания, хидрогеоложки и пр. В частта за „Разходи по изготвяне на планове за управление на горите” следва да влязат и такива за генерални планове на използване на водите на хидромелиоративните системи по райони.</p> <p>Приоритет при кандидатстването следва да имат инвеститори, които са провели такива проучвания и допринасят за комплексно използване на ресурса и комплексното използване на ресурса подпомага повече заинтересовани страни.</p> <p>Посоченото по-горе ще допринесе за постигане на ефективност и допустимост на инвестициите и мерките към Програмата за развитие на селските райони за новия програмен период 2014 - 2020г и ще се подпомогне разработването на програмата от мерки към Планове за управление на речни басейни при климатични промени.</p>			
--	---	--	--	--

<p>„Сдружение на земеделци и животновъди - Пирин 2009”</p>	<p>Представяме на вниманието Ви нашите предложения по отношение на: I. Мярка 215 – Хуманно отношение към животните. 3. Този мярка не само, че трябва и е наложително да съществува в новия програмен период, но и трябва да бъде разработена по начин, удовлетворяващ финансово и обхващащ максимален брой бенефициенти във всички –въдства. 4. Мярката трябва да бъде разработена на експертно ниво с надграждане на стандартите(до достигане стандартите на ЕС). Примерно хуманно отношение е: да бъдат осигурени 10 дка минимум естествена паша за говедо и 5 дка за овца.</p> <p>Коментар д-р Стоилко Апостолов:</p> <p>След предложенията по Агроекология съм копирал текста на мярката, за да се запознаете с предложенията на МЗХ, както и с принципа на тази мярка.</p> <p>Основното е, че по тази мярка не се подпомагат стандартни дейности или инвестиции за достигане на стандартите на Европейския съюз. Казано по-просто: по тази мярка не могат да се финансират торови ями, трактори, площадки за оборски тор и т.н.</p> <p>Тук можем да предложим дейности, които са над законоустановените изисквания за отглеждане на съответния вид животни.</p> <p>Например:</p> <p>А. За млечни крави</p> <p>Дейност 1: Промяна на системата на отглеждане на кравите от вързано към свободно – боксово</p> <p>Дейност 2: Осигуряване на по-голяма площ на животните в обора (минимум 6 кв.м. на крава) и в дворчето за разходка (минимум 4 кв. м. на крава)</p> <p>Дейност 3: Осигуряване на движение и чист въздух за животните чрез изкарването им на паша – минимум 180 дни в годината и минимални площи за производство на фураж и паша в размер на максимум 2 крави на 1 хектар</p> <p>Дейност 4: Осигуряване на подходящо за кравите хранене чрез включване в дажбата на висококачествен груб фураж в количество минимум 60% от сухото вещество на дневната дажба</p> <p>Например:</p> <p>Б. За овце и кози – млечно направление</p> <p>Дейност 1: Осигуряване на по-здравословни и благоприятни за животните условия</p>	<p>Екип 2</p>		<p>Прецизирани са текстовете на мярката, като е разширен обхвата на подпомаганите дейности. Същата е съобразена с изготвената стратегия и анализ.</p>
--	---	---------------	--	---

	<p>за отглеждане – минимална площ на закритата и откритата част на обора да бъдат съответно .....</p> <p>Дейност 2: Осигуряване на подходящ режим на движение и хранене, подходящ за овцете и козите чрез изкарване на паша минимум 200 дни годишно и минимални площи за производство на фураж и паша в размер на максимум 13 овце/кози на 1 хектар</p> <p>Дейност 3: Изграждане на подходяща инфраструктура (кошари, навеси, корита за водопой, помещение за пастира) с цел по-ефективно използване на отдалечените пасища</p> <p>Дейност 4: Осигуряване на овцете и козите хранене чрез включване в дажбата на висококачествен груб фураж в количество минимум 60% от сухото вещество на дневната дажба</p> <p>Дейност 5: Осигуряване на подходящи условия за правилното отглеждане на малките животни (агнета и ярета) чрез осигуряване на минимален период на хранене на малките животни с мляко от майката минимум 30 дни</p>			
Дирекция „Директни плащания и пазарна подкрепа”, Министерство на земеделието и храните	<p>Мярка „Създаване на групи и организации на производителите“</p> <p>В основанията за прилагане на мярката да се посочат не само предимствата, които дава сдружаването в организации на производители и групи производители по отношение на предлагането на пазара, а и предимствата, които дават на самите обединени производители. Важно е да се посочи, че обединяването на производителите ще повиши възможностите им за: заемане на по-силни позиции на пазара по отношение на купувачите и по-добри възможности за реализация на произведеното на по-добри цени. Това в крайна сметка ще доведе до получаване от производителите на първични земеделски продукти на по-голям дял от добавената стойност на крайния продукт. Важно е също да се посочи, че обединяването позволява да се реализират икономии от мащаба, планиране и намаляване разходите за производство, проучване и въвеждане на устойчиви производствени практики и иновации и на земеделски практики опазващи околната среда.</p> <p>В обосновката на мярката се коментира увеличаването на размера на стопанствата и на обработваната земеделска земя и на делът на юридическите лица и на дружествата. Трябва да отбележим, че няма пряка връзка между създаването на организации на производители и групи производители и увеличаването на размера на стопанствата. В това отношение нарастването на индивидуалните стопанства може да има по-голям ефект от обединяването на производители.</p> <p>Използваните правно-организационни форми също не са показател дали едно сдружение е организация на производители или група производители. В тях членуват икономически и юридически самостоятелни производители, които автономно вземат решения за организиране и осъществяване на своето производство и предоставят на организацията или групата цялата или част от произведената продукция, за съвместна реализация. Затова от броят на дружествата не могат да се правят изводи и за делът и значението на организациите на производители и групите производители.</p> <p>Като основен критерий за подлежащите на подпомагане по мярката организации на</p>	Екип 2		Предложенията са приети

	<p>производители и групи производители е въведено изискването да бъдат официално признати. Мярката не посочва редът за официално признаване и органът, който го извършва. Възможно е това да бъде признаване на организация на производители по реда на Регламента за Обща организация на пазара, възможно е да са създаде специален ред, както беше по програма САПАРД и по аналогичната мярка през предходния програмен период. Това обаче трябва да се посочи в самата мярка. Тук трябва да обърнем внимание, че по новият Регламент за ООП се признават само организации на производители, не и групи производители. Освен това мярката обвързва официалното признаване на организации и групи на производители с одобряването на представения бизнес план, като едновременно с акта на тяхното признаване се одобряват и за финансова помощ. Това поставя под въпрос възможността да бъде използвано признаването на организации на производители по Регламента за ООП. Въвеждането на специален ред за официално признаване на организации и групи на производители по мярката, изисква разписването на специална процедура и определяне на компетентните структури за нейното прилагане.</p> <p>В текста на мярката не се прави ясно разграничение между организации на производители и групи производители. По отношение на критериите за признаване, като единствено различие е посочено, че групата производители трябва да има минимум 4 члена, а организацията на производители минимум 7 члена. Критериите за разграничение прилагани в Общата организация на пазара е, че групата производители е новосъздадена организация на производители, през първите 5 години от създаването ѝ, която още не отговаря на всички критерии за признаване и трябва да ги достигне. Практическото значение на този въпрос е, дали по мярката ще бъдат подпомагани само новосъздадени групи производители или ще бъдат допустими и съществуващи организации на производители, които не са получавали подпомагане по аналогична мярка на ОСП. Считаме, че този въпрос трябва да бъде решен в самата мярка.</p> <p>Основен въпрос на мярката са критериите за признаване, съответно за одобряване за финансова помощ, на организациите и групите на производители. В представеният текст са предвидени две групи критерии. Първата група са свързани с целите, организационната форма и вътрешната организация, броят и видът на членовете. Прави впечатление, че не е въведен критерий свързан със стойността на реализираната на пазара продукция. В същото време тази стойност е основен критерий за изчисляване на размера на подпомагането по мярката. Това може да доведе до ситуация, при която разходите за признаване и контрол на кандидата за подпомагане да надвишават размера на самото подпомагане. Затова препоръчваме да се въведе такъв критерий, но минималният праг за участие по мярката да не бъде висок, например 50 000 лева годишен пазарен оборот. Освен това като критерий е въведено изискването „Броят на юридическите лица в организацията не трябва да бъде повече от 50 % от броя на всички членове”. Струва ни се, че този допълнителен критерий не е икономически издържан и няма да допринесе за повишаване на жизнеспособността и конкурентоспособността на създаваните организации и групи на производители.</p> <p>Вторият основен критерий за признаване и подпомагане на организации и групи производители е бизнес планът или планът за развитие (добре е да се уеднакви терминологията). В чл.28 от Регламента за РСР не са посочени целите и съдържанието на бизнес плана. В мярката, в неговото съдържание са заложени</p>			
--	--	--	--	--

	<p>извършването на инвестиции и развитието на земеделската дейност. При това обаче, трябва да вземем предвид целите на мярката, както са формулиране в чл.28 - „Подпомагането по тази мярка се отпуска с оглед улесняване на учредяването на групи и организации на производителите... с цел адаптиране към пазарните изисквания на продукцията и производството на производители, които са членове на такива групи или организации... съвместно пускане на стоки на пазара”. Като изхождаме от законодателно формулираните цели на мярката, целите на бизнес плана трябва да бъдат свързани с организационното укрепване на организацията или групата на производители, с концентрацията и адаптирането към пазара на предлаганата продукция и с увеличаване на реализираната на пазара продукция. В сегашния си вид мярката не включва индикатори за оценка на предложението от организацията или групата на производители бизнес план, което на практика прави невъзможно неговото одобряване от органа, който я признава. С оглед на препоръчаните цели и съдържание на бизнес плана, индикатори за неговата оценка могат да бъдат увеличаването на стойността и/или обема на предлаганата на пазара продукция, увеличаване на броя на членовете, увеличаването на процента на реализираната чрез организацията или групата продукция на отделните членове, процент на централизираните в организацията или групата дейности и процеси.</p> <p>Във връзка с предходната препоръка, недоумение буди правилото, че „При изчисляване на годишната пазарна продукция на организацията на производители не се включва... тази част от стойността на продукцията на всеки отделен член, която надвишава 75% от общата продукция на членовете, реализирана от организацията”. От текста не става съвсем ясно дали от стойността на реализираната на пазара продукция се изключва продукцията на члена на организацията или групата, която надвишава 75% от неговото производство или случаят, когато продукцията на отделен член надвишава 75% от общата продукция реализирана от организацията. И в двата случая това правило противоречи на една от основните цели на мярката - „централизация на продажби и доставки”.</p> <p>В текста на мярката е използван терминът „годишна пазарна продукция”. В чл.28 от регламента е използван терминът „годишна продадена продукция”. Препоръчваме да се употребява термин, който показва, че критерий за определяне на размера на подпомагането по мярката е стойността на реализираната на пазара продукция от организацията или групата на производители. При това няма значение дали съвместно предлаганата на пазара продукция е реализирана от името на самата организация или група или от името на отделните членове, но чрез съвместно предлагане на пазара.</p> <p>В мярката е предвидено тя да бъде прилагана само в определени сектори на земеделието. В списъка не са включени секторите на пчеларството и семената, не е ясно дали в техническите култури се включват тютюна, хмела, лена и конопа и копринените буби. С оглед на целите на мярката, трудно може да се обоснове изключването от подпомагане на един или друг сектор на земеделието. Затова препоръчваме мярката да се прилага по отношение на всички сектори по Анекс I на Договора за функциониране на Европейския съюз.</p> <p>Основен въпрос, който трябва да бъде регулиран чрез мярката, е за размера на подпомагането. В нея обаче са възпроизведени текстовете на регламента, които предвиждат максималният размер на помощта да не надвишава 10% от годишната стойност на реализираната на пазара продукция и нейният размер да бъде</p>			
--	--	--	--	--

	<p>намаляващ. В тази връзка са разписани намаляващи максимални размери на помощта през петте години - от 100 000 евро за първата година до 60 000 евро за петата година. Не е предвидено обаче намаляване на процента от стойността на реализираната на пазара продукция. Това дава възможност организацията или групата производители да поиска и през петте години помощ в размер на 10% от стойността на реализираната на пазара продукция, която не надвишава 60 000 евро. В тази връзка препоръчваме в мярката да се предвиди спадащ процент от стойността на реализираната на пазара продукция.</p> <p>Не става ясно как размерът на помощта ще се изчислява като годишно плащане „въз основа на представен бизнес план“, като едновременно с това „се изчислява всяка година въз основа на стойността на годишната пазарна продукция на групата/организацията на производителите“. Очевидно трябва да се потърси връзка между индикаторите на бизнес плана, които обаче не са определени в мярката, и намаляващият процент от стойността на реализираната на пазара продукция. Без ясно определяне на механизма за определяне на размера на помощта не е възможно прозрачното и ефективно прилагане на мярката.</p> <p>От текста на мярката не става ясна връзката между изпълнението на одобреният бизнес план и получаването на годишното подпомагане по мярката. Възпроизведен е текста на регламента, че „Последното плащане ще се извършва при условие, че има коректно изпълнение на представения и одобрен бизнес план“. От него не се разбира дали при неизпълнение на бизнес плана организацията или групата на производители трябва да върне подпомагането получено през първите 4 години или няма да получи само последното плащане. Не е ясно също какво означава „коректно изпълнение“ на бизнес плана, при липсващите на този етап индикатори. С оглед на основната цел на мярката - създаване на жизнеспособни организации на производители в страната, не препоръчваме въвеждането на санкции, които да демотивират сдруженията на производители да участват в нея. В същото време считаме за удачно въвеждането на изискване, в продължение на още 5 години организацията или групата на производители да бъде запазена като такава. Такова изискване ще съответства на новата роля, която се възлага на организациите на производители в Европейския съюз.</p> <p>Мярка „Инвестиции във физически активи“ Мярка „Развитие на стопанства и предприятия“</p> <p>В приоритет 3(А) и при двете мерки е заложено по-добро интегриране на първичните производители в хранителната верига посредством схеми за качество (популяризиране на местните пазари). Схемите за качество по тези мерки следва да се разграничат от схемите за качество, финансирани по линия на ЕФГЗ.</p>			
Национален съюз на водоползвателите, Сдружение за напояване „Роса с. Карaisen“ Сдружение за напояване „Николаевка“	<p>Поставени са въпроси свързани с общи проблеми, които касаят дейностите и устройството на сдруженията за напояване и отводняване . Посочени са основните проблеми в зеленчукопроизводството, пазарите, поддръжката и експлоатацията на инфраструктурата и финансовата обезпеченост, направени са предложения за решаване на основните проблеми, вкл. пазарна подкрепа, ограничаване на вноса на зеленчуци и плодове.Открояват се проблеми с не решената собственост на инфраструктурата в противоречие на ЗСН. Конкретно са направени инвестиционни предложения.</p> <p>Направени са предложения за насрочване на работна среща с УО, която да посочи</p>			УО приема обосновката на потребности свързани с инфраструктурата която подържат експлоатират и управляват. За решаването на основните проблеми би следвало СН да се подкрепят от страна на МЗХ от ресорните дирекции, пряко отговарящи за тяхната дейност. Предстой да се

	подходящи финансови механизми за този вид бенефициенти в страна.			<p>изготви стратегия за подсектор „Хидромелиорации“, промени в законодателната рамка през 2014 г. в подкрепа за ефективно управление на напояването и отводняването чрез СН.</p> <p>УО приема предложението и ще вземе в предвид искането на Националния съюз на водоползвателите.</p>
--	--	--	--	--

Организация	Коментар	Приема / не приема / приема частично	Обосновка на неприемането/ частичното приемане на коментара
Национална асоциация на зърнопроизводителите (НАЗ)	<p>❖ Забележки на НАЗ по текстовете на ПРСР 2014-2020г.:</p> <p>В така предложената Програма за развитие на селските райони 2014-2020г. липсват конкретни статистически показатели и съответни анализи на сектор „Зърнопроизводство“, което води до формулиране на общия извод, че секторът е достатъчно модернизирани и конкурентен и поради тази причина не се адресират конкретни нужди за специфично подпомагане на зърнопроизводствените стопанства.</p> <p>Анализът на сектор „Зърнопроизводство“ следва да е базиран на следните допълнителни данни, които към момента не са налични в предложението за проект на ПРСР 2014-2020г.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Статистически данни за наличната в момента техника в зърнопроизводствените стопанства. Данните следва да съдържат най-малко: брой, вид, тип, възраст, степен на амортизация на машинопарка в стопанствата, разполагаема мощност на единица площ. 2. Сравнителен анализ на ефективността на зърнопроизводствените стопанства, спрямо средните нива в ЕС. 3. Анализ на нивото на модернизация и въведени иновативни технологии в стопанствата – степен на въвеждане на принципите за 	Приема се	Има информация за сектор „Зърнопроизводство”

	<p>прецизно земеделие, системи за управление на стопанствата и др.</p> <p>4. Анализ на усвояването на средства от ПРСР 2007-2013 от зърнопроизводствени стопанства – постигнати индикаторни цели по инвестиционните мерки, ефективност на мерките за диверсификация.</p> <p>5. Ниво на използване на инструментите за управление на риска от земеделските стопани – застраховки, финансови инструменти и диверсификация на културите.</p>		
	<p>❖ Предложение на НАЗ, свързано с възможностите за гъвкавост между стълбовете съгласно Регламент 1307/2013 и Регламент 1310/2013:</p> <p>Националната асоциация на зърнопроизводителите предлага да бъдат прехвърлени средства в размер на 25% от Втори стълб към Първи стълб на ОСП 2014-2020г. Увеличението на пакета за директните плащания ще окаже благоприятен ефект върху подпомагането на земеделските производители от всички браншове, както и на младите фермери и на малките земеделски стопанства. Аргументите на НАЗ в тази насока са следните:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Усвояването на средства по Първи стълб (директни плащания) не е свързано с проекти и допълнителни административни ангажименти от страна на земеделските производители; • Процентът на усвояемост по Първи стълб (директни плащания) е около 96% (най-високият процент на усвояемост по всички еропейски програми и инструменти), тоест рискът от неусвояване и загуба на европейски средства е на практика нулев; • С прехвърлянето на допълнителни средства към директните плащания ще се увеличи прякото подпомагане на уязвимите земеделски браншове, като животновъдство, 		

	<p>зеленчукопроизводство, овощарство и др., тъй като ще се увеличи таванът за обвързаната подкрепа;</p> <ul style="list-style-type: none"> • С прехвърлянето на допълнителни средства към директните плащания ще се увеличи прякото подпомагане на младите фермери, тъй като ще се увеличи таванът по схемата за плащания на млади земеделски стопани; • С прехвърлянето на допълнителни средства към директните плащания ще се увеличи прякото подпомагане на малките стопанства, тъй като ще се увеличи таванът на схемата за малки земеделски стопанства; • С прехвърлянето на допълнителни средства към директните плащания ще се увеличи и отделяният ресурс по схемата за преразпределително плащане, което също ще има благотворен ефект върху малките и средните земеделски стопанства; • Прехвърлянето на 25% от средствата на ПРСР към директните плащания ще запази размера на подпомагане по СЕПП (схема, от която се възползват земеделските производители и от двете селскостопански направления – растениевъдство и животновъдство) на нивата от 2013г. (около 28-29 лв/дка) • Аргументите на НАЗ в подкрепа на прехвърлянето на средства от Втори към Първи стълб са онагледени таблично по-долу: (Виж приложение 1 след таблицата) 		
	<p>❖ Предложения на НАЗ по текстовете на мерките от проекта на ПРСР 2014-2020г.:</p> <p>- По под-мярка 1.1. „Професионално обучение и придобиване на умения”: Да се включат като допустими бенефициенти и браншови организации от земеделския и горския сектор, които имат заложен като предмет на дейност и организиране и провеждане на научно-</p>	<p>Приема се частично</p>	<p>Браншовите организации са допустим бенефициент по подмярка 1.3. За подмярка 1.1. учебната програма за курсовете се разработва като учебна програма по част от</p>

	<p>практически форуми, разпространяване на приложни знания и опит чрез разработки, семинари, курсове, школи и други подобни форуми. Аргументите в подкрепа на това предложение е, че браншовите организации имат най-близка връзка със земеделските производители, познават нуждите на производителите от специфични обучения и могат сравнително лесно да организират членовете си да се включат в обучения.</p>		<p>професия от Списъка на професиите за професионално образование и обучение. В тази връзка за обучение чрез курсове е поставено като условие за допустимост бенефициентите да бъдат висше училище с определени акредитации, професионална гимназия или лицензиран център за професионално обучение с право за провеждане на обучение по професии от конкретни професионални направления в областта на селското или горското стопанство. Всяка браншова организация, при наличие на капацитет като ЮЛ с нестопанска цел може да лицензира център за</p>
--	---	--	---

	<p>- По подмярка 1.2. „Демонстрационни дейности и действия по осведомяване”: Да се включат като допустими бенефициенти и браншови организации от земеделския и горския сектор, които имат заложен като предмет на дейност и организиране и провеждане на научно-практически форуми, разпространяване на приложни знания и опит чрез разработки, семинари, курсове, школи и други подобни форуми. Аргументите в подкрепа на това предложение е, че браншовите организации имат най-близка връзка със земеделските производители, познават нуждите на производителите от различни демонстрационни дейности и могат сравнително лесно да организират членовете си да се включат подобни дейности.</p>	<p>Не се приема</p>	<p>професионално обучение по Закона за професионалното образование и обучение и да провежда курсове по мярката.</p> <p>Браншовите организации са допустим бенефициент по подмярка 1.3. В тази подмярка са предвидени посещения на стопанства и обмяна на опит. По този начин именно земеделски стопани, които са членове на дадена браншова организация могат да представят своите стопанства, като в същото време самата браншова организация бенефициент по подмярката организира дейността.</p>
	<p>- По мярка 4 „Инвестиции в материални активи”: Предложения за въвеждане на специфични приоритети касаещи</p>		

	<p>стопанствата от сектор „Зърнопроизводство“, изразяващи се в добавяне на допълнителни точки при оценката на подадени проекти за финансиране по Мярка 4 „Инвестиции в материални активи“:</p> <p>➤ Към списъка с критерии за оценка по Мярка 4.1 следва да се включат:</p> <p>1. За проекти за инвестиции в сектори различни от „Зърнопроизводство“ подадени от кандидати – ФЛ или ЮЛ, при които най-малко 70% от СПО е реализиран от производство на зърнени и маслодайни култури. По този начин ще се подобри слабата диверсификация на стопанската дейност в земеделските стопанства, идентифицирана в SWOT анализа на ПРСР 2014-2020г.</p> <p>2. За проекти за инвестиции в сектор „Зърнопроизводство“, на регистрирани преди три или повече години в ИСАК земеделски стопани, които не са кандидатствали по Мярка 121 през последните три календарни години, предхождащи датата на кандидатстване и чиито регистрирани площи в ИСАК не са намалени с повече от 20% за последните три години. По този начин ще се промени дискриминационното отношение към производителите от сектор «Зърнопроизводство» през последните години на предходния период на ПРСР и ще се даде възможност за реализиране на инвестиционни проекти в зърнопроизводителни стопанства.</p> <p>➤ Към списъка с критерии за оценка по Мярка 4.2 следва да се включат:</p> <p>1. За проекти за инвестиции за съхранение и преработка на земеделски продукти подадени от кандидати – ФЛ или ЮЛ, при които най-малко 70% от СПО е реализиран от производство на зърнени и маслодайни култури. По този начин ще се подобри слабата диверсификация на стопанската дейност в земеделските</p>	<p><u>Мярка 4.1</u></p> <p>1. Не се приема.</p>	<p>1.Предложението за приоритизиране на ЗП от сектор „Зърнопроизводство” не е обосновано с изведени нужди за този сектор на база направения анализ. Приоритизирането е обосновано със слабата диверсификация в стопанстватата, проблем, който се покрива от заложените приоритети в мярката чрез целевото финансиране на</p>
--	--	---	--

	<p>стопанства, идентифицирана в SWOT анализа на ПРСР 2014-2020г.</p> <p>➤ Към списъка с критерии за оценка по Мярка 4.3 следва да се включат:</p> <p>1. За проекти за рехабилитация или изграждане на напоителна инфраструктура от Сдружения за напояване или групи производители, при които поне 50% от членовете на сдружението/групата производители са изградили системи за напояване на площите, обект на инфраструктурния проект.</p> <p>2. За проекти за инвестиции за напояване на овощни или зеленчукови насаждения, представени от група производители, при които най-малко 70% от СПО на всеки член от групата е реализиран от производство на зърнени и маслодайни култури. По този начин ще се подобри слабата диверсификация на стопанската дейност в земеделските стопанства, идентифицирана в SWOT анализа на ПРСР 2014-2020г.</p>	<p>2.Приема се частично.</p>	<p>определени сектори.</p> <p>2.В текста на мярката ще бъде включен приоритет за кандидати, които не са получавали подкрепа „инвестиции в земеделските си стопанства” в рамките на ПРСР 2007-2013.</p> <p>Допълнително са отразени коментари по отношение структурата на критериите от страна на ЕК.</p> <p><u>Мярка 4.2</u></p> <p>1.В мярката ще бъде включен приоритет за дейности по преработка на зърнени и маслодайни култури.</p> <p>Допълнително са отразени коментари по отношение структурата на критериите от страна</p>
--	--	------------------------------	---

		<p><u>Мярка 4.2</u></p> <p>1.Приема се частично.</p>	<p>на ЕК.</p>
	<p>- По мярка 4 „Инвестиции в материални активи”: Да отпаднат „колективните инвестиции” и да бъдат заменени с инвестиции на организации/групи на производители, които отговарят на условията за допустимост по Мярка 9 (Учредяване на групи и организации на производители). Аргументът за това предложение е, че разписаните в момента условия за колективни инвестиции са неефективни и неработещи, не става ясно и как ще бъдат осчетоводявани, което би могло да доведе до генериране на сива икономика в сектора;</p>	<p><u>Мярка 4.3</u></p> <p>Приема се частично</p>	<p><u>Мярка 4.3</u></p> <p>Предложението е добро, но би следвало това предложение от 50 % да бъде обосновано с данни и факти, защото точно 50 %, дали поливната техника и мрежата към нея е ефективна и рационално избрана, защото ако не е така, това ще се отрази върху стойността на хидромелиоративния обект и ефективната му работа извън полето. Към този момент по м. 121 при закупуване на поливна техника и изграждане на съответната мрежа, в задължителните документи не се включват инженерни проекти (вкл. няма</p>

	<p>- По мярка 4 „Инвестиции в материални активи”: Условията за реализиране на „интегрирани проекти” да бъдат детайлно разписани и прецизирани, тъй като в сегашната дефиниция е заложен твърде голям субективизъм;</p> <p>- По под-мярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства“: Максималният размер на допустимите разходи за един кандидат за периода на прилагане на Програмата да бъде в рамките на 500 000 евро, независимо от типа на инвестициите допустими по под-мярката. Предложеният от МЗХ максимален размер на допустимите разходи по под-мярката (3 млн. €, което е двойно завишение спрямо предходния период) не кореспондира със заложените приоритети в ПРСР 2014-2020г. за подкрепа на малките, средните и фамилните стопанства, които не разполагат със средства за проекти от подобни мащаби. Предложеният от МЗХ размер на допустимите разходи ще изчерпи твърде бързо бюджетът на мярката и ще спомогне за реализирането само на ограничен брой проекти. Предложението на НАЗ за лимитиране на допустимите разходи до 500 000 € ще позволи на повече земеделски производители да осъществят проекти в стопанствата си;</p>	<p>обосновка за избор на конкретната поливна техника и съответния метод на работа, не са изготвени технологични проекти за поливната техника). Този подход е доказан и добре разработен в ССА, залегнал е като изискване при проектиране на напоителните системи (поливните полета) и в случай на реконструкция и модернизация.</p> <p>1.В текста на мярката ще бъдат добавени като допустими кандидати за „колективни инвестиции” и организации/групи производители по мярка 9 от ПРСР 2014 – 2020,</p>
--	---	--

	<p>- По под-мярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства“: Максималният размер на допустимите разходи за инвестиции на организации/групи на производители за периода на прилагане на Програмата да бъде в рамките на 2 000 000 €, а за инвестиции в земеделска техника – 750 000 €. Доводите на НАЗ за предложението отново са свързани с възможността повече земеделски производители да се възползват от мярката.</p>	Приема се частично	<p>който отговарят на определен на изискване за определен брой членове. Допълнителните условия и изисквания по отношение на кандидатите за „колективни инвестиции“ ще бъдат уточнени в приложимото национално законодателство.</p> <p>2.Допълнен е текста свързан с определението за „интегриран проект“. Подбробните условия и изисквания ще бъдат включени в приложимото национално законодателство.</p> <p>3.Приоритетната подкрепа на малките</p>
--	---	--------------------	--

		Приема се частично	<p> стопанства намира своето изражение в тематичната подпрограма към ПРСР 2014-2020. Определения максимален размер на допустимите разходи е съобразен с инвестиционните разходи необходими за финкциониране на стопанствата от приоритетните сектори, включително и извън тях /производствени сгради, оборудване, тр.насаждения, складови стопанства и др./ Предложения размер на допустимите разходи е обоснован единствено с по – голям брой кандидати, но не и с ефективност на инвестициите. </p>
--	--	--------------------	---

		Не се приема	<p>4.Виж коментар по т.1 и т.3</p> <p>В допълнение чрез колективните инвестиции се търси по висока ефективност от подпомаганите материални активи.</p>
--	--	--------------	--

		Не се приема	
	<p>- По под-мярка 10.1. „Плащания за ангажменти свързани с агроекологията и климат”:</p> <p>Националната асоциация на зърнопроизводителите предлага направлението „Въвеждане на сеитбообращение за опазване на почвите и водите” да бъде продължено и в новата ПРСР 2014-2020г. поради следните причини:</p>	Не се приема	Въвеждането на тази дейност ще доведе до двойно финансиране, по смисъла на чл. 43, параграф 4 от Регламент 1307/2013.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Да се отговори на новите цели за „позеленяване” на ОСП 2014-2020. Прилагането на сеитбооборотни практики има научно-обоснован ползотворен ефект върху опазването на почвите и водите; ○ Да се отговори на Приоритет 4 на Общността „Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите свързани със селското стопанство”; ○ Да се отговори на Приоритет 5 на Общността „Насърчаване на ефективното използване на ресурсите и подпомагане на прехода към нисковъглеродна и устойчива на изменението на климата икономика в селското стопанство”; ○ Да се изберат дейности, които са научнообосновани и с научно доказан приложен ефект към опазване на природните ресурси - почвени, водни, биоразнообразие и др.; ○ Да се направи връзка между идентифицирани нужди, цели и избора на мерки от изготвения „Анализ по приоритети” и SWOT анализ на ПРСР 2014–2020; ○ Да се намали ефекта на слабите страни от SWOT анализ по Приоритет 4: „Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, зависещи от селското и горското стопанство”, а именно: „неефективното използване на природните ресурси, неподходящо използване на почвите и водите, устойчива тенденция към деградация на почвената структура в обработваемите земи”; ○ Да се предотвратят заплахи от SWOT анализ по Приоритет 4: „Възстановяване, опазване и укрепване на екосистемите, зависещи от селското и горското стопанство”, а именно: „загубата на многофункционалността на почвата вследствие на водна и ветрова ерозия, намаляване на хумусния слой на почвата, монокултурни производствени модели, липса на сеитбообръщение, засоляване, вкисляване”; ○ Да се предотврати неизпълнение на заложените цели и компрометиране прилагането на екологосъобразни практики и устойчивото управление на обработваемите земи от 		
--	--	--	--

	<p>зеделските стопани;</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Да се изпълни специфичната цел „Запазване на почвените и водните ресурси, включително в районите, които са засегнати от силна ерозия или са застрашени от замърсяване с нитрати от селскостопански източници”; ○ Да се запази повишаването в използването на устойчиви практики в земеделието върху максимална площ земеделски земи в страната, заложено в мярката като индикатор за оценка на „подобряване управлението на почвите”; ○ Да се създаде една реално работеща мярка, която земеделските производители да припознаят като механизъм за подпомагане процеса на екологизация на производствата си; ○ Да се гарантира предвидимост, последователност и сигурност от страна на администрацията спрямо настоящи и потенциални бенефициенти с интерес към многогодишни ангажименти и през новата ПРСР 2004-2020г. <p>- По под-мярка 10.1. „Плащания за ангажименти свързани с агроекологията и климат”:</p> <p>В направлението „Контрол на почвената ерозия” е разписано като дейност <i>„Въвеждане на почвозащитни предкултури - прилагане на подходящи сеитбооборотни практики със задължително присъствие на азот-фиксиращи култури”</i> – Въвеждането на предкултури е трудно приложима практика за българските климатични условия, тъй като в периода след сеитбата на предкултури има реална опасност да не падне дъжд и семената да не поникнат, а впоследствие да се развият в полетата заедно с икономически важните култури. Въвеждането на азотфиксираща култура не е най-доброто средство за борба с ерозията.</p> <p>- По под-мярка 10.1. „Плащания за ангажименти свързани с</p>		
--	--	--	--

	<p>агроекологията и климат”: НАЗ предлага да се добави следното направление/дейност:</p> <p>С цел предпазване на почвата от негативното влияние на интензивните производства и прекомерното използване на нитратни торове, се въвежда направление „Управление на внасянето на азотсъдържащи торове в едногодишни култури“ с териториален обхват – всички Нитратно уязвими зони (НУЗ).</p> <p>Допустими за подпомагане са земеделски стопани, регистрирани в ИСАК с обща площ на стопанството най-малко 1 хектар.</p> <p>Допустими за подпомагане са земеделски парцели – обработваеми площи с минимална площ 0.1 хектар, на които към датата на първоначално кандидатстване по мярката се отглеждат едногодишни култури.</p> <p>Въвежда се изискване за използване на специфични технологии за разпръскване на торове и препарати за растителна защита, осигуряващи променливо ниво на приложение чрез използване на глобална навигационна система (GPS) за позициониране и система за отчитане на реално употребените количества на техническите средства за разпръскване на азотсъдържащи торове.</p> <p>Нивата на внасяне на азотсъдържащи торове се определят на базата на почвени проби за установяване на усвоимите форми на азот, фосфор и калий. Кандидатите за подпомагане следва да представят резултат от отделна почвена проба за всеки 10 ха от площта (т.нар. елементарен участък) на съответния земеделски парцел, съгласно установената методика за пробовземане, а в случай, че парцелът е</p>		
--	--	--	--

	<p>по-малък от 10 ха, минимум една почвена проба в границите на парцела. Резултатите от пробите се представят във вид на карта на усвоимите количества азот, фосфор и калий за всеки парцел. Кандидатите осигуряват вземането на почвени проби в периода 01. Септември – 30. Ноември от календарната година на подаване на първото заявление за участие по мярката и от четвъртата поредна календарна година след подаването на първото заявление за участие по мярката.</p> <p>Внасянето на азотсъдържащи торове през първата стопанска година, следваща вземането на почвените проби следва да е базирано на картите с усвоимите количества на азот, фосфор и калий. Внасянето на азотсъдържащи торове през втората и третата стопанска година следва да е базирано на общо изнесеното количество хранителни вещества от всеки парцел, изчислено на базата на реалните добиви от съответната култура.</p> <p>Внесеното количество азотсъдържащи торове се удостоверява чрез представянето на карти на реално внесените количества торове, генерирани чрез използване на данни от тороразпръскващата техника.</p> <p>Картите на реално внесените количества торове през предходната стопанска година се представят от кандидатите в РА не по-късно от 1 Ноември от съответната календарна година.</p>		
--	--	--	--

		Не се приема	Предложената дейност в под-мярка 10.1 има двупосочен ефект – за борба с ерозията и за управление на
--	--	--------------	---

			<p>хранителните вещества в почвата.</p> <p>Предложената дейност се припокрива с изискванията на Нитратната Директива, съгласно, която МОСВ и МЗХ са одобрили Програма от мерки за</p>
--	--	--	---

		Не се приема	ограничаване и предотвратяване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в нитратно уязвимите зони. В одобрените мерки са определени срокове за внасяне на N – съдържащи торове (органични и минерални); количествата N на дка, както и реда за внасянето му.
	<p>- По мярка 17 „Управление на риска“: НАЗ прави следното предложение за добавяне на дейност:</p> <p>Въпреки, че в предложението за Програма мярката не е предвидена за прилагане на настоящия етап, от наличната обосновка може да се направи заключение, че се анализират преди всичко загуби причинени от природни бедствия и загуба на добиви. Основните инструменти за минимизиране на ефектите от рискове, свързани със загуба на добиви, предизвикани от природни бедствия са възможностите за застраховане на продукцията. В мярката за управление на риска, може да се предвиди възможност субсидиране на земеделските стопани, сключили застраховка за продукцията, покриваща предварително дефиниран набор от потенциални щети, предизвикани от измръзване, наводнение, суша, градушка и др. При</p>		

	<p>определяне на допустимостта за финансиране, следва да се извърши и проверка спрямо наличните в РА данни за декларираните площи/животни на съответния кандидат, като предмета на застраховане следва да е съобразен с тях. Следва да се разработи методика за определяне на минимално покритите застрахователни събития, които задължително да са включени в полиците, обект на субсидия. С цел предотвратяване на злоупотреби е препоръчително да се въведе изискване за избор на полица с най-ниска премия от поне три сравними оферти, издадени от лицензирани застрахователни компании и покриващи минималните изисквания. Размерът на субсидията се определя като част от дължимата от бенефициента премия по застраховката, като при наличие на конкретен бюджет по мярката, може да се определи и съотношението на субсидираната и финансираната от кандидата част от премията.</p> <p>В частта „Управление на риска“ недостатъчно изследвани са обаче останалите рискове относими към земеделските стопанства, а именно:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пазарен риск – свързан с флуктуациите на пазарните цени на произвежданата продукция и на необходимите в процеса на производство горива, торове, препарати и фуражи. - институционален риск – свързан с въвеждането на нови условия за извършване на земеделска дейност, забрана на определени видове вещества или прилагане на задължителни практики в земеделието или животновъдството. - финансов риск – свързан с промени на финансовия пазар – промяна на лихви по кредити, затруднен достъп до външно финансиране, 		
--	--	--	--

	<p>трудности при изплащане на задължения поради липса на оборотни средства и като цяло понижаване на показателите за финансова стабилност на стопанството.</p> <p>В тази връзка считаме за обосновано при разработването на мярката да се заложат възможности за управление на риска, наред с предвиденото вече застраховане на продукцията:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Провеждане на обучителни кампании, семинари или издаване на ръководства за земеделските стопани, свързани с дефиниране на рисковете в стопанството и възможностите за тяхното минимизиране. Тази дейност може също така да бъде предвидена и в Мярка 1 „Трансфер на знания“. Чрез тази мярка могат да бъдат минимизирани и ефектите от институционалния риск, свързани с въвеждане на нови изисквания и регулации в областта на земеделието и животновъдството. 2. Конкретна мярка за минимизиране на ефектите от пазарните флуктуации на цените на готовата продукция, чрез възможностите на пазарите на финансови инструменти. Доколкото подобна дейност е твърде специфична и много малка част от производителите биха могли да осигурят достатъчно количество продукция, което да бъде търгувано директно чрез борсови операции, тази дейност може да бъде извършвана от посредници. УО следва да разработи правила за одобрение на лицензирани борсови посредници, които изразяват желание за участие в мярката. След одобрението на участващите посредници, земеделските стопани ще имат възможност да сключват индивидуални договори с посредника, а след набирането на достатъчен „портфейл“ от производители, посредника ще има възможност да предложи конкретни операции с финансови инструменти. Финансирането от ПРСР 2014-2020 може да се 		
--	---	--	--

	<p>изразява в частично субсидиране на цената на конкретната операция, като остатъка се поема от земеделския производител.</p> <p>3. Конкретна мярка за минимизиране на ефектите от пазарните флуктуации на цените на горива, торове и фуражи. Подобна мярка може да включва подкрепа за създаване на организации на производители, ориентирани към постигане на предвидими цени на основните суровини, необходими за производствата.</p>		
<p>Асоциация на земеделските производители в България (АЗПБ)</p>	<p><u>Мярка 4 – Инвестиции в материални активи</u></p> <p>Считаме, че в така разписаната мярка 4 Инвестиции в материални активи следва да се запази дефиницията за „Колективни инвестиции” <i>Инвестиции свързани с осигуряване на сътрудничеството между производителите, чрез предприемане на по-ефективни и печеливши инвестиции в общи съоръжения, оборудване, инфраструктура и др.,но да се даде приоритет и на групи/организации на производители и да се стимулира сдружаването.</i></p> <p>В тази връзка предлагаме, някои допълнения в текстовете, както и допълнения в под мерките както следва:</p> <p>В под мярка 4.1. Инвестиции в земеделски стопанства в частта критерии за оценка предлагаме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - В изречението „<i>Кандидати с интегрирани проекти и/или проекти за колективни инвестиции;</i>“ да се постави запетая и да се добавят „и проекти на групи/организации на производители“. <p>В частта: Интензитет и размер на помощта, предлагаме следните допълнение:</p> <p>Във връзка с възможността за закупуване на земеделска техника в рамките на 500 000 евро „Максималният размер на допустимите разходи за инвестиции в земеделска техника за един кандидат за периода на прилагане на Програмата е в рамките на 500 000 евро“, АЗПБ предлага разработване на методология за определяне на</p>	<p>Приема се частично</p>	<p><u>Мярка 4.1</u></p> <p>1.В текста на мярката ще бъдат добавени като допустими кандидати за „колективни инвестиции” и организации/групи производители по мярка 9 от ПРСР 2014 – 2020, като е уточнен минимален брой членове за групата/организацията.</p>

	<p>необходимостта на стопанствата за закупуване на земеделска техника.</p> <p>Предлагаме също така да се изменят текстовете за процент на финансовата помощ и за максимален размер на проекта както следва:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Да се добави ново изречение: „За проекти на групи/организации на производители финансовата помощ се увеличава с 20 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи;“ - Да се добавят и следните нови изречения: „Максималният размер на допустимите разходи за проекти на групи/организации на производители за периода на прилагане на Програмата е в рамките на 5 000 000 евро.“ „Максималният размер на допустимите разходи за инвестиции в земеделска техника за проекти групи/организации на производители за периода на прилагане на Програмата е в рамките на 1 000 000 евро.“ <p>Предложението по горе считаме, че следва да се приложи съответно и по Под мярка 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти.</p> <p>В под мярка 4.2. <i>Критерии за оценка</i>, „приоритет ще бъде предоставян на проекти на проекти за: предлагаме към приоритетите да се добави:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти за преработка на зърно, и да бъде заложено тези проекти да получават по голям брой точки - Кандидати, които не са подпомагани за сходен вид инвестиции по ПРСР 2007-2013 г. 		<p>2.Включването като допустими кандидати за колективни инвестиции на практика ще предостави възможност всяка инвестиции от групи/организации на производители да получава приоритет по сега разписания критерии.</p> <p>Допълнително са отразени коментари по отношение структурата на критериите от страна на ЕК.</p> <p>3.Предложението за „методология за определяне на необходимостта на</p>
--	---	--	---

	<p>В под мярка 4.2., в частта Интензитет и размер на помощта е заложено: <i>Размерът на финансовата помощ се увеличава с 10 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи в следните случаи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>За проекти с дейности, подпомагани по линия на ЕПИ.</i> <p>АЗПБ предлага процентът да се замени с 20%, каквато възможност предвижда Регламента.</p> <p>В Подмярка „Инвестиции в инфраструктура“, в частта „<i>Критерии за оценка</i>“ Приоритет ще бъде предоставян на проекти за“ да се добави:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти представени от групи/организации на производители; <p>В Под мярка „Непроизводствени инвестиции“ в частта „<i>Критерии за оценка</i>“ да се добави: да се предостави приоритет за проекти представени от групи/организации на производители.</p>	Приема се	<p>стопанствата за закупуване на земеделска техника” може да бъде включено в при подготовката на приложимото национално законодателство за прилагане на мярката.</p> <p>4.Предложените текстове свързани с максималния размер за проект са включени в съществуващите текстове по мярката отнасящи се до „колективни инвестиции”.</p>
--	--	-----------	--

		<p>Приема се частично</p>	<p><u>Мярка 4.2</u></p> <p>1. По под-мярка 4.2 не се предоставя по висок % финансова помощ за колективни инвестиции. Предложението се приема в частта максимален размер на допустимите разходи.</p> <p>2. В мярката ще бъде включен приоритет за дейности по преработка на зърнени и маслодайни култури. Определянето на точки по критериите за оценка ще бъде обект на дискусия в рамките на КН към ПРСР 2014-2020.</p> <p>Допълнително са отразени коментари по отношение структурата на критериите от страна</p>
--	--	---------------------------	---

		<p>Приема се частично</p>	<p>на ЕК.</p> <p>3.В текста на мярката ще бъде включен приоритет за кандидати, които не са получавали подкрепа за „инвестиции в земеделските си стопанства” в рамките на ПРСР 2007-2013.</p> <p>Допълнително са отразени коментари по отношение структурата на критериите от страна на ЕК.</p> <p>4.В текста на Регламент са посочени максимални нива на подпомагане. Предвид разполагаемия бюджет на ПРСР и възможността на повече кандидати да се възползват от подпомагане не са определени</p>
		<p>Приема се частично</p>	

		Не се приема	<p>максималните нива на подпомагане.</p> <p><u>Мярка 4.4</u></p> <p>1.Прецизиран е текста в частта критерии за оценка.</p> <p>Допълнително са отразени коментари по отношение структурата на критериите от страна на ЕК.</p>
--	--	--------------	--

		Приема се	
	<p><u>Мярка 6 – Развитие на стопанството и стопанската дейност</u> Предлагаме в Под мярка 6.1. „Стартова помощ за млади земеделски производители“ в частта Изплащането на помощта става на два пъти под формата на единична премия към първо плащане да се въведе изискване за банкова гаранция. В частта Проверяемост и контролируемост на условията на мярката АЗПБ предлага да бъде заложен по ранен мониторинг, след изтичане на първата година.</p> <p><u>Мярка 16 - Сътрудничество</u> Предлагаме в Под мярка 16.1. Подкрепа за сформирание и функциониране на оперативни групи в рамките на ЕПИ за селскостопанска производителност и устойчивост, в частта Условия за избираемост „Оперативните групи трябва да отговарят на следните условия: ➤ Оперативната група се създава от минимум два субекта, които</p>	Не се приема	По този начин ще се усложни достъпа на млади фермери до получаване на подкрепа

	<p>АЗПБ сме на мнение, че през новия програмен период приоритет трябва да се даде на иновативни проекти за инвестиции не само в производство и преработка, но и неземеделски дейности –чл. 17 и чл. 19 от Регламента/.</p> <p>Във връзка с предоставените материали преди заседанието на ТРГ, и по специално <i>Таблица за изчисляване на икономическия размер на земеделското стопанство</i>, АЗПБ счита, че таблицата трябва да се прецизира и да се даде обосновка за някои драстични намаления / пр. при видовете култури – черупкови през предходния програмен период подпомагането е било в размер на 725 лв./дка, а в новия период е заложено едва 70 лв./дка./</p> <p>И Предвид факта, че последната направена актуализация на данните е от 2007 г., предлагаме да се направи нова такава, според конюнктурата на пазара.</p> <p>Считаме, че е удачно такава актуализация да се прави през 2-3 години.</p> <p>В тази връзка АЗПБ предлага <i>Таблица за изчисляване на икономическия размер на земеделското стопанство</i> да не е част от програмата, за да не се налага и промяна на самата програма при всяка нова актуализация.</p>		
--	---	--	--

		Приема се частично	Мярка 16 Принципите за определяне на критериите за подбор по подмярката са променени.
--	--	-----------------------	--

		Приема се частично	<p>Предложението не е достатъчно ясно. В случая на подмярка 16.1. е приет подхода всички разходи, включително преки разходи свързани с инвестиции да се подкрепят в рамките на мярка 16. В този случай текстът е редактиран така:</p> <p><i>За преките разходи за изпълнението на иновативния проект максималният интензитет на помощта е:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <i>• в случай на преки разходи, които могат да бъдат покрити от друга мярка за развитие</i>
--	--	--------------------	--

на селските райони, същият като максималния по тази мярка;

- 100% в другите случаи.

Мярка 4

В текста на Регламент са посочени максимални нива на подпомагане. Предвид разполагаемия бюджет на ПРСР и възможността на повече кандидати да се възползват от подпомагане не са определени максималните нива на подпомагане.

Допълнително ще бъде прецизиран текста относно разграничаването на подпомагането по двете

		Не се приема	<p>мерки във връзка с отправената препоръка.</p> <p><u>Мярка 4 и 6</u></p> <p>1.УО е предприел действия за актуализиране на предложения проект на таблица за СПО. Също така ще бъде предвидена регулярна актуализация на СПО, като условията и стойностите за СПО и икономическия размер на стопанствата ще бъдат подробно описани в приложимото национално законодателство.</p>
--	--	--------------	--

		Приема се	
	<p><u>Мярка 10 „Агроекология и климат”.</u></p> <p>Считаме, че относно „позеленяването” на ОСП 2014-2020, изискващо спазването на допълнителни екологични дейности от полза за климата и околната среда едновременно в Стълб 1 и в Стълб 2 и с оглед спазване на принципа на ЕК за недопускане на двойно финансиране на тези практики едновременно и от двата стълба, както и за гарантиране съгласуваност на Мярка 10 със Стълб 1 е целесъобразно предварително да бъдат анализирани от екипите в МЗХ работещи по директните плащания и ПРСР 2014-2020 и обсъдени с всички заинтересовани браншови организации, асоциации и експерти ефектите на различните сценарии от разпределянето на различните „зелени” практики по стълбове.</p> <p>Асоциацията е на мнение, че дебат по предварителна детайлна съпоставка между зеления компонент по Стълб 1 и агроекологичните дейности, които да се включат при настоящото разписване на Мярка 10 по Стълб 2 би очертал ясно и конкретно кои практики са подходящи и приложими за България и кои практики в кой стълб е подходящо да бъдат разпределени, т.е. кои да формират набора от задължителни за спазване зелени практики към директните</p>	Приема се по принцип	

	<p>плащания по Стълб 1 и кои набора от доброволните дейности към схеми за плащания за управление на земите в Стълб 2. Настоящото предложение на АЗПБ е в пряка връзка и с предстоящото до 1 август 2014г. задължително уведомяване от страна на България към ЕК за националното решение кои площи ще се считат за Екологично насочени (ЕНП), както и дали ще се възползваме от изключенията за спазване на изискването за ЕНП.</p> <p>Отново акцентираме, че за да се гарантира осигуряване на устойчиво управление на природни ресурси и дейности, свързани с климата и залегнали като цел в Регламента и в интерес на ефективното изпълнение, максимално усвояване на средства и намаляване на административната тежест е необходимо ясно дефинирани дейности, конкретни за изпълнение, измерими и адекватни на техническото ниво за контрол.</p> <p>В проекта на Мярка 10 прави впечатление, че в „Правно основание” се посочва, че тя е насочена към опазването и насърчаването на необходимите <u>промени в селскостопанските практики</u>, които имат положителен принос за околната среда и климата, че в „Общо описание на мярката” се посочва набор от дейности включващ и „опазването на почвеното плодородие и намаляването на замърсяването на почвите и водите, чрез въвеждане на зелена почвена покривка”, а едновременно с това в описаните дейностите по Под-мярка 10.1. Плащания за ангажменти свързани с агроекологията и климат липсват такива насочени към намаляването на замърсяването на почвите и водите. От друга страна в аналитичната част на ПРСР 2014-2020 в раздел III.Околна среда/климат (т. 7. Почви и т.8 Климат) се посочва:</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Нитратно уязвимите зони представлява 34,5 % от територията на страната и <u>69 % от площите със селскостопанско предназначение</u> - Основната причина за процесите на почвена деградация е практиката за нискотехнологична сеитба – <u>небалансирано използване на торове</u> и ниско количество органични торове, намален брой на почвените обработки, <u>неефективни практики за</u> 	<p>Приема се предложението за дискусия</p>	
--	--	--	--

	<p><u>растителна защита</u>, отглеждане на култури, зависими от влажността на почвата без напояване и т.н</p> <ul style="list-style-type: none"> - Основният натиск по отношение на запасеността на почвите с биогенни елементи идва от селското стопанство и по-специално от <u>не балансираната употреба на торове</u> - Ограничаването на почвено-деградационните процеси в земеделските земи е възможно чрез прилагане на добри земеделски практики, включващи комплекс от мерки с почвозащитно и оттокорегулиращо действие за <u>интегрирано опазване на почвите и водите</u>, специфично за дадени почвено-климатични и топографски условия - Основните източници на емисии парникови газове от селското стопанство в България са <u>земеделските почви – 56,08%</u>” <p>АЗПБ е на мнение, че намаляването на антропогенния натиск от селскостопанските практики изисква адекватен набор от мерки, насочени към смекчаване на основните/най-широко разпространени проблеми и насърчаване на фермерите да прилагат най-добрите практики за управлението на хранителни елементи, препарати за растителна защита, прилагането на сеитбооборот и не следва да се ограничава единствено до противоерозионни мерки. В тази връзка предлагаме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Дейност 3.1.3. Контрол на почвената ерозия, първа подточка „Превръщане на обработваеми/изоставени земеделски земи в пасища, чрез използване на многогодишни тревни смеси и тяхното екстензивно използване”- предлагаме да се замени с „превръщане на обработваеми/изоставени земеделски земи в затревени площи с режим на косене” и да отпадне изискването за смяна на НТП, поради естеството на проблемите свързани със собствеността на изоставените земи; <p>- Дейност 3.1.3. Контрол на почвената ерозия, втора подточка</p>		
--	---	--	--

	<p>„Въвеждане на почвозащитни предкултури - прилагане на подходящи сеитбооборотни практики със задължително присъствие на азот-фиксиращи култури”- предлагаме да се обособят в три самостоятелни с възможност за комбинация помежду им и с различни ставки дейности, тъй като касаят мерки за предотвратяване на различни по естество почвено-деградационни процеси: ерозия, замърсяване на почвите и водите, загуба на органично вещество:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. „въвеждане на почвозащитни предкултури»- да се запази към дейност 3.1.3. 2. „прилагане на подходящи сеитбооборотни пратики”- да е еквивалент на поднаправлението от ПРСР 2007-2013 3. „прилагане на сеитбооборот с включване на азот-фиксиращи култури”- заедно с предложението по т.2 да се обособят в нова дейност по Под-мярка 10.1. „Опазване на почвите и водите в земеделските земи” <p>Като алтернатива на т.2 и т.3 посочваме и възможността към ново обособената дейност по Под-мярка 10.1. „Опазване на почвите и водите в земеделските земи” да се заложи нов вид дейност „Управление на хранителни елементи в земеделски земи”, с което да се въведе изискване за прилагане на торове (N,P,K) в едногодишните култури по т.нар балансов метод. Доброволният ангажимент да е за 5 години, кандидатите за подпомагане да са задължени да осигурят вземане на почвени проби на ниво физически блок (първа и четвърта година), да представят агрохимичните резултати и план за балансирано торене (задължителен за спазване) през втората и петата година.</p> <p>АЗПБ счита също, че следва да се избягва създаването и/или запазването на неработещи, неатрактивни и с ограничен ефект дейности, с оглед изпълнение на заложените цели по мярката и прилагане на екологосъобразни практики и устойчивото управление на обработваемите земи от земеделските стопани.</p> <p><u>Методологията за изчисляване на нивата на подпомагане</u></p> <p>Асоциацията предлага методологията на изчисляване на</p>		
--	---	--	--

	<p>компенсаторните плащания по мярката (заедно с базовата информация за изготвянето ѝ), както и размерът им да бъде съгласувана със заинтересованите браншови организации и асоциации преди предоставянето в Приложение към ПРСР 2014-2020 г. АЗПБ счита, че е целесъобразно предварително да бъде обсъден и размерът на подпомагането (%) - т.е. какъв % ще покрива изчислената сума, което да бъде обвързвано с броя потенциални бенефициенти при различни сценарий на % подпомагане.</p> <p><u>Плащания по старите задължения:</u></p> <p>В проекта на Мярка 10 на ПРСР 2014–2020 от 10.02.2014г. в т. 6., „Други важни бележки- Финансиране на стари задължения поети по ПРСР 2007–2013” се посочва, че „поетите ангажименти по дейности от ПРСР 2007-2013 ще бъдат финансирани от настоящата програма до изтичането им, а от 2016 ще бъдат изплатени от бюджета на ПРСР 2014-2020 г.”</p> <p>АЗПБ е на мнение и отново настоява в ПРСР 2014-2020 да бъде разписан ясно необходимият бюджет за заделяне от ПРСР 2014-2020 за целите на финансовото обезпечаване на бенефициентите с дългосрочно поети ангажименти по 2007–2013, както и осигуряване на процедурна непрекъснатост на мярката със съответните поднаправленията и определяне на условия за адаптиране към новите зелени компоненти на ОСП 2014-2020. Настоящото ни предложение е в съответствие с РЕГЛАМЕНТ (ЕС) No 1310/2013 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 17 декември 2013г. относно определяне на някои преходни разпоредби във връзка с подпомагането на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), за изменение на Регламент (ЕС) No 1305/2013 на Европейския Парламент и на Съвета по отношение на ресурсите и тяхното разпределение за 2014г. и за изменение на Регламент (ЕО) No 73/2009 На Съветаи Регламенти (ЕС) No 1307/2013, (ЕС) No 1306/2013 И (ЕС) No 1308/2013 на Европейския Парламент и на</p>		
--	--	--	--

	<p>Съвета във връзка с прилагането им през 2014, предоставящ възможността правните задължения към бенефициенти, поети в рамките на мярка 214 от ПРСР 2007-2013, т.е. които получават подпомагане по Регламент (ЕО) №1698/2005- чл. 36, буква а), подточка iv): плащания за агроекология да са допустими за финансиране от ЕЗФРСР през програмния период 2014—2020, при спазване на следните условия: <u>такъв разход се предвижда в ПРСР 2014—2020 г</u> и ако финансовите средства отпуснати по мярка 214 от ПРСР 2007-2013 са вече изразходвани - плащанията по старите задължения са допустими за финансиране от ЕЗФРСР през програмния период 2014—2020 г, когато се <u>извършат между 1 януари 2014 и 31 декември 2015</u>.</p> <p>В тази връзка предлагаме в бюджета по т. 10.2. „Финансов план по мерки и вид операции със специфично процентно участие на ЕЗФРСР (в евро, общ период 2014 г.-2020 г.)” към Мярка 10- Агроекология и климат от ПРСР 2014-2020 да се състави допълнителен ред „финансиране на правни задължения към бенефициенти, поети в рамките на мярка 214 от ПРСР 2007-2013, които получават подпомагане по Регламент (ЕО) №1698/2005- чл. 36, буква а), подточка iv): плащания за агроекология ”, за който да бъде отделен необходимия финансов ресурс. АЗПБ счита, че за коректното определяне на необходимите средства по настоящото предложение следва да се приложи чл. 28, ал.6 параграф 2 от Регламент 1305/2013 на Европейския парламент и съвета относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета.</p>		
--	---	--	--

--	--	--	--

		Не се приема	<p>За да има ефект от прилагането на дейността „Превъзчване на обработваемите/изоставените земи в пасища ...” върху околната среда,то е необходимо дългосрочно поддържане на създаденото пасище. Това се осигурява чрез промяната на НТП. Ангажимента по мярката е за период от 5 последователни години и опасенията свързани със собствеността важат и за самото изпълнение на ангажимента</p> <p>Предложената дейност в мярката има двупосочен</p>
--	--	--------------	--

		Не се приема	<p>ефект предотвратяване на замърсяването и ерозията на почвите. Предкултурата уплътнява сеитбооборота.</p> <p>Прилагането на сеитбооборот ще доведе до двойно финансиране, във връзка с чл. 43 от Регламент 1307/2013.</p>
--	--	--------------	---

--	--	--	--

			Предварителното обсъждане на размера на подпомагането е невъзможно, тъй като методологията за
--	--	--	---

		Не се приема	<p>изчисляване на компенсаторните плащания е на база направения разход и пропуснат доход в резултат от извършната екологична дейност. Изходните данни за калкулациите не могат да се променят, тъй като се използват данни от НСИ и Агростатистика.</p> <p>Необходим е допълнителен анализ на база Кампания 2014 за процента на ЗП, които не са отпаднали от мярката.</p>
--	--	--------------	---

		Приема се по принцип	
Национален съюз на земеделските кооперации в България (НСЗКБ), АИКБ	<p>По мярка 4.”Инвестиции във физически активи”</p> <p><i>1. В преамбюла на мярка 4, в частта, „обхват, вид и ниво на подкрепа”, в дефиницията на „колективни инвестиции” да се добави ”в т.ч. „инвестиции в земеделските кооперации”</i></p> <p><u>Мотиви:</u> Българската земеделска кооперация не е капиталово дружество, а сдружение на физически лица, които чрез взаимопомощ и сътрудничество осъществяват търговска дейност за задоволяване на техни икономически, социални и културни интереси.</p> <p>Цялостното финансиране на проект на кооперация, до неговата реализация и частта на собствените на бенефициента средства са от фондовете на кооперацията т.е. от общите финансови средства на член кооператорите и може да бъде приета като колективна инвестиция. Подпомагайки подобни проекти, ПРСР ще подпомага всички членове на дадената кооперация, които могат да бъдат от 100-200 до 2500 души.</p> <p><i>2. В програмата или в наредбата по мярка 4 трябва да се уточни и как и под каква форма ще се кандидатства за колективни инвестиции- чрез учредяване на ново юридическо лице или под някаква друга форма.</i></p> <p>По подмярка 4.1.”Модернизация на земеделските стопанства:</p>	Не се приема	<p><u>Мярка 4</u></p> <p>1.В дефиницията за „колективни инвестиции” изрично е посочено, че целта на тези инвестиции е осигуряване на сътрудничеството между производителите. По своята същност кооперацията не е сдружение между ЗП, а сдружение на физически лица. В рамките на мярката, като приоритет се поставя осигуряването на устойчива заетост.</p>

	<p><i>1. В частта "Критерии за оценка" към проектите, на които да бъде предоставен приоритет, да се добави „при равни други условия- проекти, представени от земеделски кооперации"</i></p> <p><u>Мотиви:</u> Те са изложени в две писма до Председателя на ТРГ г-н Явор Гечев и ръководителя на Екип2 към ТРГ с входящи номера в МЗХ 62-467 от 25.11.2013г. и 02-467 от 2.01.2014г. и са на разположение на секретариата на ТРГ. Имаме уверения, че те се обсъждат в Дирекция РСР. <u>Новост в предложението ни е приоритет на кооперациите да се предоставя при равни други условия с останалите кандидати. Акцентираме отново върху това, че:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - българската земеделска кооперация е специфична форма на земеделско производство, каквито няма в страните от ЕС – колективно земеделско стопанство, колектив от дребни собственици, чиято земя се обработва с колективни средства за производство – плод на колективна инвестиция, където с колективно решение се разпределят доходите или понасят загубите. - факта, че броя на земеделските кооперации е намалял, основно преди членството ни в ЕС, не е основание за тяхното подценяване, а напротив – повод за особена грижа за тях. Защото този процес бе функция от силно политизиране на техния характер по време на прехода и резултат неглижиране и пречки пред тях от централни и местни държавни структури и чиновници – от министерства, ДФ "Земеделие" с кредитните му линии, програма "Сапард", поземлени комисии и т.н., често тенденциозни и в полза на стопанства с друг юридически статус. - след приемане на страната в ЕС, когато се въведоха строги и общовалидни правила, <u>на практика спада в броя на земеделските кооперации е преустановен.</u> Днес те са по-стабилни, показват нарастващ потенциал. Макар, че функциониращите сега 900 		<p>2. Подробни условия и изисквания за прилагане на мярката ще бъдат определяни в приложимото национално</p>
--	--	--	--

	<p>кооперации са 0,3% от всички стопанства, те стопанисват 17,7% от използваемата земеделска площ, а в различни обеми и съотношения в тях се отглеждат над 45 вида земеделски култури. На фона на обезлюдяването на селата и демографските проблеми, те са стабилизиращ фактор в селата и селските райони, заетите в тях са два пъти повече от заетите в едно търговско дружество в отрасъла и три пъти повече от заетите в стопанството на едноличен търговец. Където има кооперация, има поминък, има социална политика, има живот. Затова те трябва да се стимулират – в Закона за кооперациите (чл.1”а”) е записано, че държавата може да подпомага и насърчава кооперациите, но все още не го прави целево. ПРСР 2014-2020г.е една възможност за това, която трябва да бъде използвана.</p> <p>- като структури, възникнали със останало от ликвидационните съвети имущество, те трябваше да ползват, да доизносват физически и морално остаряла земеделска техника и друга материална база. Това забави техническото им превъоръжаване. Другите по-късно възникнали структури започнаха директно с нова и високопроизводителна техника и сега имат по-добра техническа осигуреност. Така например при едноличните търговци площта на един комбайн е 1469дка, при търговско дружество - 1679дка, при граждански сдружения - 1222, а в кооперациите - 2967 дка, т.е. два пъти повече. Това им създава сериозни затруднения. Аналогично е положението и с тракторите и друга земеделски техника. Това аргументира необходимостта от ускорено техническо превъоръжаване на земеделските кооперации.</p> <p>2. В частта "недопустими разходи" да се даде дефиниция на „обикновена подмяна и поддръжка”, която да не изключва априори възможността за обновление на отделни средства за производство.</p>	<p>Приема се</p>	<p>законодателство.</p> <p>Мярка 4.1</p> <p>1.От гледна точка осигуряването на устойчива заетост в селските райони кооперациите могат да получат приоритет по отношение осигуряването на устойчива заетост в селското стопанство.</p>
--	--	------------------	---

3. В частта "Интензитет на помощта", максималният размер на допустимия разход за един кандидат за периода на прилагане на програмата да се намали от 3 млн. на 2,5 милиона евро, а максимално допустимия разход за земеделска техника за периода да се увеличи от 500 х.евро на 1 млн. евро.

Мотиви: Въвеждането на максимален размер от 2,5 млн. евро за един бенефициент за периода на прилагане на програмата е сравнително добър обем и **ще даде възможност подкрепа да получат по-голям брой бенефициенти в рамките на бюджета по мярката.** Освен това земеделската техника е основното активно средство за производство в земеделското стопанство и нейната стойност по принцип е по-висока от стойността на останалите фондове – сгради, складове, и т.н., които от една страна са неактивни, а от друга – с много по-дълъг срок на експлоатация за разлика от техниката, която по-бързо се амортизира. Ето защо заложеното досега в максимално допустимия размер съотношение 1:5 техника към други активи (500 хил. спрямо 2,5 млн. евро) е несъразмерно с реалните потребности. За какво още могат да бъдат използвани 2,5 млн.евро в едно средно земеделско стопанство?

Ще си послужим с пример: Земеделска кооперация от Североизточна България, обработваща 25 хил. декара, (сравнително голямо стопанство) изгради по мярка 121 силосно складово и сушилно стопанство на два етапа с капацитет за целия си годишен обем произведена продукция - 12 хил. тона, разходите за която възлязоха на 2 млн. лв.(1 млн. евро) т.е. 40% спрямо предложения от нас сега

	<p>максимален размер от 2,5 млн.евро. Тези съоръжения ще служат 25-30 години. Оттук нататък на кооперацията ще се налага да инвестира основно в земеделска техника, за което 1 млн. евро за 7 годишен период са реален размер. Остатъка от 1,5 млн. евро до максимално допустимия размер по подмярката би могъл при желание и необходимост да се използва за инвестиции в трайни насаждения, животновъдство, или зеленчукопроизводство.</p> <p>Затова отчитайки политиката на държавата спрямо подотраслите на земеделието, приоритетите на програмата и целта за създаване на условия за добавяне на стойност към земеделската продукция предложението ни с други думи е съотношението на средствата за земеделска техника към други физически активи да бъде 1:1,5 (т.е. 1 млн. евро за земеделска техника и 1,5 млн. евро за други физически активи), т.е. общо 2,5 млн. евро за периода за един бенефициент по подмярка 4.1. Това са напълно приемливи суми за стопанства с размер 10-15 хил., даже и повече хиляди декари.</p> <p>4. Пак в частта "Интензитет на помощта":</p> <p><i>а/ да се предвиди още една категория проекти за колективни инвестиции, за периода на прилагане на програмата, представени от 3 до 10 земеделски производители, с максимален размер на допустимите инвестиции 3 млн. евро, в съотношение 1:2 земеделска техника към други физически активи, т.е. макс. 1млн. евро за земеделска техника към 2 млн. за други физически активи за категорията..</i></p> <p><u>Мотиви:</u> Това ще даде възможност и средни и по-големи по размер стопанства, (например 5-6-7 кооперации и/или арендатори) да направят колективни инвестиции.</p> <p><i>б/ при проекти, представени от 10 до 20 земеделски производители да се запази максимално допустимия размер от 4</i></p>		
--	--	--	--

	<p><i>млн. евро, но от които 1,3 млн. за зем. техника, а 2,7 млн. за други физически активи.</i></p> <p><i>в/ при проекти, представени от над 20 земеделски производители, макар и малко вероятно, да се заложи максимално допустим разход от 5 млн. евро, но в съотношение 1,5 млн.евро за земеделска техника и 3,5 млн. евро за други физически активи.</i></p> <p><u>Мотиви:</u> При по-голям брой земеделски производители се предполага и по-голяма разсредоточеност на използваната земеделска земя и обслужването с колективна техника би било по-ограничено. Затова се предполага, че те биха инвестирали предимно в силотно складови стопанства, заготовка, първична обработка или преработка.</p> <p><i>г/ накрая на частта „интензитет на помощта”, да се добави на нов ред: „В рамките на определения максимално допустим разход за земеделска техника във всички изброени случаи при определяне на конкретния размер ще се съблюдава изискване за съответствие на капацитет на техниката с потребностите на стопанството.”</i></p> <p><u>Мотиви:</u> Така ще се избегне презапасяването с техника и икономии по бюджета на мярката. Това може да се постигне, като в наредбата по мярката се зложат определени критерии – например сумарната мощност на наличната теглителна техника в стопанството плюс мощността на тази, за която са кандидатства, (в к.с./хектар или квт/хектар) да е близка (80-90%) до средната за близки по структура на земеделието страни, до тази в ЕС или равна на нея. По подобен начин може да се лимитира и производителността на прибиращата техника, оттам и разходите за нея.</p> <p>По подмярка 4.2.”Инвестиции в преработка (маркетинг) на</p>		
--	---	--	--

	<p>селскостопански продукти”</p> <p>С посочените в т.4”а” мотиви, т.е. да се даде възможност и средни и по-големи па размер стопанства, (например 5-6-7 кооперации и/или арендатори) да направят колективна инвестиция, предлагаме и в тази подмярка:</p> <p><i>- да се предвиди още една категория проекти за колективни инвестиции, за периода на прилагане на програмата, представени от 3 до 10 земеделски производители, с максимален размер на допустимите инвестиции 3 млн. евро.</i></p> <p>По подмярка 4.3. ”Инвестиции в инфраструктура”</p> <p>„В частта „бенефициенти” да се добави, че юридическите лица могат да бъдат и „земеделски производители.”</p> <p><u>Мотиви:</u> Не бива земеделски производители - юридическите лица – по Търговския закон и Закона за кооперациите, да бъдат лишавани от възможността да инвестират в инфраструктура с помощта на програмата. Най-често земеделските производители – юридически лица, обработват землищата на цели или даже на няколко села, затова могат и трябва да поемат ангажимент по изграждане на инфраструктура.</p>		
--	--	--	--

			<div>2.Използваното определение „обикновенна подмяна” е използвано и в националното</div>
--	--	--	---

		<p>законодателство за периода 2007-2013 и не изключва като цяло модернизирането на земеделските стопанства.</p> <p>Допълнителни уточнения ще бъдат включени в националното законодателство.</p> <p>3.Определения</p> <p>максимален размер на допустимите разходи е съобразен с инвестиционните разходи необходими за функциониране на стопанствата от приоритетните сектори, включително и извън тях /производствени сгради, оборудване, тр.насаждения, складови стопанства и др./</p> <p>Възможност за закупуване на</p>
--	--	---

		Не се приема	<p>зеделска техника с по – висок размер на допустимите разходи е предоставена за „колективни инвестиции”. Предвид наличието на приоритетната подкрепа на малките чрез тематичната подпрограма към ПРСР 2014-2020, УО очаква в мярката да се включат допустими кандидати, които имат намерение да изпълняват по – големи по обем инвестиционни проекти.</p>
--	--	--------------	--

--	--	--	--

--	--	--	--

			<p>4.Отправеното предложение се покрива до определена степен от възможността за „колективни инвестиции” да кандидатстват групи/организации на производители.</p>
--	--	--	--

		Не се приема	<p>5.Целта на колективните инвестиции е не само същите да бъдат използвани от няколко земеделски производители, но и да водят до по – висока ефективност и икономическа изгода.</p>
--	--	--------------	---

		Не се приема	6.Прецизиран е текста на мярката по отношение капацитета на техниката.
--	--	--------------	--

		Приема се	
--	--	-----------	--

			<u>Мярка 4.2</u> <u>Виж коментар 4 за мярка 4.1</u>
--	--	--	--

	<p>По мярка 9 „Учредяване на групи и организации на производители” <i>При описание на допустимите разходи да се каже ясно, че освен дейности, бизнес- плана може да предвижда и инвестиции, в рамките на предвидената в мярката сума по години.</i> <i>В частта „условия на избираемост” в т.3, където се казва, че групата/организацията трябва да има минимум четири члена, да се поставят ограничения, например никой от тях да не е с повече от 30-40% от акциите, дяловете, вноските или продукцията, в зависимост от формата на сдружаване.</i> <u>Мотиви:</u> Така ще се избегнат изкривявания, например да се групират един крупен арендатор (или кооперация) с трима дребни стопани, при което подкрепата е на практика само за едрия съдружник.</p>	<p>Не се приема</p> <p>Приема се</p>	<p>Инвестициите за групи и организации на производители са предвидени да се осъществяват по мярка 4</p> <p>Ще се дефинира в националното законодателство</p>
НПО от Група 4 – „Организации, работещи в сферата на политиките за	<p>Мярка 4 - Инвестиции в Материални Активи Дефиниции: <u>„Колективни инвестиции”</u> „Инвестиции, свързани с осигуряване на сътрудничеството между производителите, чрез предприемане на по-ефективни и печеливши</p>		

<p>развитие“</p>	<p>инвестиции в общи съоръжения, оборудване, инфраструктура и др.”</p> <p>От така дадената дефиниция не става ясно какво се разбира под „по-ефективни и печеливши инвестиции в общи съоръжения...”</p> <p>Предлагаме текстът да остане „Инвестиции, свързани с осигуряване на сътрудничеството между производителите, чрез инвестиции в общи съоръжения, оборудване, инфраструктура и др.”</p> <p>Не е достатъчно ясно и съдържанието (в контекста) на използваното съществително „сътрудничество” . Предполага се, че мярката има за цел да насърчи съвместни икономически изгодни инвестиции с цел подобряване на конкурентоспособността и намаляване на себестойността на продукцията при производителите. В този смисъл предлагаме „сътрудничество” да се замени с „икономическо обединение или съвместни икономически (търговски) дейности”. Не става ясно и какви форми на „сътрудничество” ще бъдат приемани.</p> <p><u>Интензитет и размер на помощта:</u></p> <p>Размерът на финансовата помощ се увеличава с до 20 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи в следните случаи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - За проекти, представени от млади земеделски стопани финансовата помощ се увеличава с 10 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи; - За проекти за колективни инвестиции, представени до 8 (20) земеделски производители финансовата помощ се увеличава с 10 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи; - За проекти за колективни инвестиции, представени от над 8 (20) земеделски производители финансовата помощ се увеличава с 20 	<p>Приема се частично</p>	<p><u>Мярка 4</u></p> <p>1.Ще се прецизира текста на определението. „Печеливши инвестиции” ще бъде заменено с „икономически изгодни”.</p> <p>Правната форма на обединение между ЗП допълнително ще бъде уточнена в приложимото</p>
------------------	--	---------------------------	--

	<p>% от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи;</p> <ul style="list-style-type: none"> - За интегрирани проекти и/или такива, свързани със сливания на организации на производители финансовата помощ се увеличава с 10 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи; - За проекти с инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения финансовата помощ се увеличава с 10 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи; - За проекти с дейности, подпомагани по линия на ЕПИ за селскостопанска производителност финансовата помощ се увеличава с 10 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи; - За проекти с инвестиции за изпълнение на дейности по мярка „Биологично земеделие” зеленчуко производство и овощарство и животновъдство , финансовата помощ се увеличава с 15 % от общия размер на допустимите за финансово подпомагане разходи. <p>Предлагаме в булет 2 за проекти за колективни инвестиции, предоставени за „20” да се намали „до 8 земеделски производители”, а булет 3 от „над 20” да се промени на „над 8”. Аргументите ни са породени от досегашния опит на ПСРС по отношение на мерките на сдружаване, както и да се снижи рискът от формално разрешаване, но практически неучастие на субектите.</p> <p>Предлагаме също така за проекти представени от млади земеделски стопани и проекти с инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения финансовата помощ да се увеличава с 20 %, а не с 10%. Мотивите ни са, че тези земеделски производители (в</p>		<p>национално законодателство.</p>
--	--	--	------------------------------------

	<p>повечето случаи те са малки и средни земеделски стопанства) обикновено нямат достатъчно собствени средства за съфинансиране на инвестициите и при ограничените условия и възможности за тях за осигуряване на кредитите , те трудно ще изпълняват проектите, затова ако се даде възможност да ползват максимално разрешения размер на помощта, съгласно Приложение II на Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17.12.2013 г., това в много степен ще им даде възможност да кандидатстват за своето модернизиране.</p> <p>По отношение на Под-мярка „Непроизводствени инвестиции“ предлагаме от допустимите дейности да отпадне „Изграждане на каменни стени“. Този вид инвестиции нямат традиции в нашето земеделско стопанство и не смятаме, че трябва да се дава възможност за разходване на средства. Предлагаме вместо тях да се даде възможност за ”Изграждане на дървесни пояси”, характерни за североизточната част на страната, но не само там, които играят защита роля.</p>		
--	--	--	--

--	--	--	--

			<u>Мярка 4.1</u>
--	--	--	------------------

		Не се приема	<p><u>1. Предложението не се приема.</u></p> <p>2. В текста на мярката като допустими кандидати за колективни инвестиции са включени групи/организации.</p>
		Не се приема	<p>2.Инвестициите в необлагодетелствани райони и такива предприятия от млади фермери получават освен по висок % финансова помощ и приоритет пред други видове проекти. От друга страна този тип стопнства могат да се възползват от подпомагане и по други мерки включени в ПРСР,</p>

			<p>които допълнително повишават нивата на финансова помощ по Програмата. Предвид затруднения достъп до финансиране на тези стопанства се предвижда наличие на финансови инструменти в рамките на ПРСР.</p> <p>Мярка 4.4</p> <p>1.Ще се прецизират текстовете по подмярката.</p>
	<p>Мярка 6 - Развитие на стопанства и предприятия Подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности“ Критерии за подбор - Проекти, които се реализират на територията на Северозападен или Северен централен район;</p>	Приема се частично	Критериите за подбор служат за основа при насочването на подпомагането по Програмата за развитие

	<ul style="list-style-type: none"> - Проекти за производствени дейности; - Проекти за услуги, свързани с информационни и комуникационни технологии; - Проекти, подадени от физически лица и ЕТ на възраст между 18 и 40 г. включително или жени; - Проекти на тютюнопроизводители; - Наличие на квалификация или професионален опит в областта, към която се отнася проекта, на управителя или персонала на кандидата. <p>Категорично сме против въвеждането на преференциални условия за проекти, реализирани от тютюнопроизводители, такива от Северозападен или Северен централен район, както и преференция за проекти подадени от физически лица и ЕТ, на възраст между 18 и 40 години, включително и жени. Това противоречи на принципите за равнопоставеност и е в противоречие с хоризонталните принципи на ЕС до равен достъп. Съгласни сме, че двата географски региона са най-засегнати и изостанали не само на национално, но и на европейско ниво, както и че тютюнопроизводителите се нуждаят от подкрепа, но това не може да става за сметка на останалите кандидати, които при равни други условия ще бъдат отхвърлени на териториален или производствен принцип. Отчитаме социалния ефект на програмата, но считаме, че нейните цели са по- широки от това. Ако посочените групи производители и райони имат нужда от специална подкрепа по това следва да стане в рамките на целево държавно подпомагане, а не чрез механизмите на тази програма.</p> <p>Подмярка 6.4 „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“</p> <p>Коментарите за критериите за подбор са същите както и по</p>	<p>на селските райони като определят проектите и дейностите, отговарящи най-добре на целите, за които мярката способства.</p> <p>Мярката е насочена основно към приоритет 6 „Насърчаване на социалното приобщаване, намаляването на бедността и икономическото развитие в селските райони“</p> <p>В анализите за текущото състояние на територията на селските райони безспорно е отбелязано критичното състояние на демографското развитие, нивото на безработица и стойността на местния вътрешен продукт на СЗР, което го нарежда като най-бедния район в</p>
--	---	--

	<p>Подмярка 6.2.</p> <p>По отношение на под-мярка „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“ е допустимо подпомагането на „мобилни магазини“ . Предлагаме промяна в дефиницията и тя да звучи така – „Могат да предлагат, да извършват дейност и извън селските райони при условие, че продават не по-малко от 60 процента собствена продукция, а останалите 40 процента са с произход от съответния район. Мобилните магазини, подпомогнати по под-мярка „Стартова помощ за неземеделски дейности в селските райони“ трябва да извършват дейност само в селските райони отново в същото процентно съотношение. Предложението идва с оглед в мобилните магазини да се предлага основно собствена продукция.</p> <p>Не става ясно и как ще се прилага тази мярка при сега действащите ограничения на Наредба 26 за териториалния обхват на доставките .</p>		<p>целия Европейски съюз. Ситуацията е отчетена и в стратегията и мерките за развитие на селските райони, предвидени за прилагане през периода 2014 – 2020 г.</p> <p>В Националната програма за развитие България 2020, в Подприоритет 3.3 „Подкрепа за развитието на изоставащите и подобряване на качеството на живот в селските региони“ специално е акцентирано на тези два района.</p> <p>България е подписала на Рамковата конвенция за контрол на тютюна (РККТ) на СЗО, която изисква страните да стимулират алтернативни дейности на тютюнопроизводителите</p>
--	---	--	--

			<p>Този критерии отпада, тъй като мярката няма да е насочена към приоритет 3А, от друга страна условията в новия регламен за държавни помощи не допуска подобно ограничение.</p>
		Не се приема	
	<p>МЯРКА 10 – АГРОЕКОЛОГИЯ И КЛИМАТ</p> <p>Предлагаме в т. 3 „Обхват, ниво на подпомагане и допустими бенефициенти” по под мярка 10.2 да се замени с текста „Опазване на</p>		

	<p>застрашени от изчезване местни породи, сортове и линии, важни за селското стопанство и биологичното разнообразие.”</p> <p>Също така предлагаме „научни институти” в допустими бенефициенти да се разшири и прецизира със следния текст „Бенефициенти по мярката могат да бъдат: земеделски стопани (физически и юридически лица и еднолични търговци). За дейността „Опазване на застрашени от изчезване местни сортове, важни за селското стопанство и биологичното разнообразие“ бенефициенти могат да бъдат и изследователски институции (институти на НЦАН и БАН и ВУЗ).</p> <p>3.2.2. Опазване на застрашени от изчезване местни сортове, важни за селското стопанство и биоразнообразието.</p> <p>Текстът в т. „Изисквания по управлението”, да стане „Да се прилагат утвърдени методи за отглеждане на застрашени от изчезване местни сортове от: зърнено-житни култури, трайни насаждения и лозя, ягодоплодни култури, зеленчукови насаждения, маслодайни култури, етерично–маслени и технически.”</p> <p>Предлагаме номинирането на местни сортове, важни за селското стопанство и биоразнообразието да става с помощта на изследователските институции и НПО компетентни и работещи в областта на съхранение на местни сортове и линии и популяризиране на традиционни методи и практики за отглеждане, преработка и използване.</p>	<p>Приема се</p>	<p>Отразено в ПРСР</p>
--	---	------------------	------------------------

		Приема се	Отразено в ПРСР
	<p>ТЕМАТИЧНА ПОДПРОГРАМА ПО ПРСР 2014-2020:</p> <p>Относно определения бюджет за подпрограмата в размер на 82 174 249 евро</p> <p>Считаме, че предложеният бюджет за тематичната подпрограма е твърде малък и не отговаря на реалните нуждите на потенциалния брой бенефициенти по подпрограмта. Съгласно този бюджет (като се извадят и средствата по тематичната подпрограма заделени за плащания след 2015г. на продължаващите своето изпълнение одобрените проекти по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране“ от ПРСР 2007-2013г.) се</p>	Приема се	<p>Бюджета на Тематичната подпрограма е увеличен, като общият бюджет е 89 925 759.</p>

	<p>очаква да бъдат подпомогнати с инвестиции, стартова помощ и консултации около 3 500-4000 малки стопанства. Това е само 4% - 4,7% от потенциалните бенефициенти по подпрограмата (над 85 770 стопанства). Съгласно всички анализи в ПРСР 2014-2020г. и в тематичната подпрограма, малките стопанства имат най-голяма нужда от подкрепа и те са определяни като един от основните приоритети по ПРСР. Подпомагане само на 4% от тях е твърде ограничаващо, ще доведе до значително намаляване на техния брой и до още по-голямо обезлюдяване на селските райони и особено на планинските и полупланинските райони. Предлагаме бюджетът на тематичната подпрограмата да бъде увеличен поне двойно. По отношение на въпроса от къде да се вземат тези средства – една от възможностите е те основно да се осигурят чрез намаляване на средствата от Мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони”, както и по-малки части от мярка 4 „Инвестиции в материални активи” и мярка 14 „Хуманно отношение към животните”.</p> <p>Като член на работната група на тематичната подпрограма считам, че с този бюджет тя не представлява и не може да претендира да бъде приоритет на МЗХ по отношение на малките производители. Приоритетно може да бъде всяко усилие целящо да обърне посоката и тенденцията за спад в броя на малките ферми, произведената от тях продукция и наблюдаването на устойчивост и растеж в тази целева група. Това според нас с този заделен ресурс няма да се случи и призоваваме да се вземат мерки за увеличаване на бюджета на тематичната подпрограма, по отношение на това от къде да се вземат средствата, това трябва да се реши след извършване на сериозна ревизия по отношение на сега заложените мерки и ресурса за</p>		
--	--	--	--

	<p>тяхното обезпечаване.</p> <p>По отношение на заложените мерки изразяваме следните забележки:</p> <p>По отношение на мярка 2 „Консултантски услуги”</p> <p>Подкрепяме Национална служба за съвети в земеделието да бъде директно определена като бенефициент по мярката, тъй като това ще гарантира незабавно стартиране на всички мерки по тематичната подпрограма, а всяко забавяне на стартирането на мерките може да се окаже фатално за малките стопанства, част от тях са и малки животновъдни стопанства, за които в края на 2015г. изтича и преходния период за привеждане на техните стопанства в съответствие с всички хигиенни и ветеринарни изисквания. Без консултантска помощ те нямат капацитет и възможност да подготвят сами проектите си. Ако не бъде избрана директно НССЗ, а се избере подходът с провеждането на тръжна процедура, това би забавило значително (дори е възможно над 1 год.) стартирането на мярка 2 и от там на всички останали мерки на подпрограмата. Анализът на изпълнението на ПРСР 2013-2020г. показва, че НССЗ успешно е изготвяла проекти по мярка 141 на малки земеделски стопанства и вече има опитът и възможностите да продължи тази дейност и по новия програмен период.</p> <p>Подкрепяме и създаването на мобилни общински екипи към НССЗ,</p>		
--	--	--	--

	<p>които на място да подпомагат малките земеделски стопанства с консултации и изготвянето на проекти.</p> <p>По отношение на Подмярка 6.3 „Начална помощ за стартиране на стопанска дейност за развитие на малки стопанства”</p> <p>Критерии за избор</p> <p>Приоритет ще бъде даден на проекти на земеделски производители, които:</p> <ul style="list-style-type: none"> • към момента на подаване на заявлението за подпомагане имат или да стартират процедура по регистрация на животновъдни обекти и отглеждат едри и дребни преживни животни, свине, зайци, птици и пчели. <p>Считаме, че е при това изискване е необходима по-голяма гъвкавост. Факт е, че много малък процент от малките земеделски производители имат такава регистрация. Това е сериозен проблем за малките и като възможност за решаване на този проблем е част от средствата да послужат за регистрацията им;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Към момента на подаване на заявлението за подпомагане земеделското стопанство е разположено в планински район съгласно наредбата за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват (приета с ПМС №30 ОТ 15.02.2008 г.; ДВ, бр. 20 от 2008 г.); 		
--	---	--	--

	<p>Не е ясен, как към момента на подаване на заявлението къде трябва да бъде стопанството. Категорично е, че стопанствата не са мобилни категории с възможност за бърза промяна на местоположението, стопанството или е в планински район или не е!</p> <p>По отношение на подмярка 6.4. Инвестиции в създаването и развитието на неземеделски дейности</p> <p>Описание</p> <p>По тази подмярка се подпомагат инвестициите за стартиране или развитие на неземеделски дейности в селските райони, сред които са:</p> <ul style="list-style-type: none"> Развитие на селски туризъм: <ul style="list-style-type: none"> Туристическо настаняване и осигуряване на храна на туристите (включително реорганизация на семейни къщи, в къщи за гости, строителство на нови помещения за настаняване, къмпинги и съоръжения, и т.н.) <p>Тук считаме, че използваният термин „хотели” е неприложим, като се има предвид изискванията на специалните закони и трябва да се замени с къщи за гости.</p> <p>В Критерии за избор е посочено, че ще се дава приоритет на „Проекти, за разнообразяване на дейността, представени от земеделски производители, регистрирани по реда на Закона за тютюна и тютюневите изделия;”</p>	<p>Приема се</p>	
--	---	------------------	--

	<p>Считаме, че въпросният текст противоречи на хоризонталните принципи на ЕС за равенство и достъп и трябва да отпадне като предимство.</p>		
--	---	--	--

		Приема се	
--	--	-----------	--

--	--	--	--

		Приема се	
<p>Национална асоциация на младите фермери в България (НАМФБ)</p>	<p>1.Предложение: По Подмярка 2.1 „Помощ за осигуряване на консултантски услуги” допустими бенефициенти да бъдат и малките стопанства. В нея да се включат и консултантските пакети предвидени за малките стопанства от „Тематична подпрограма по ПРСР 2014-2020”.</p> <p>Обосновка: Предлагаме една обща мярка за консултантски услуги, по която да се извършват консултации, както на малки стопанства, така и на големи.</p> <p>Не виждаме нито една причина за разделението на консултантските услуги на такива за малките стопанства и за големи стопанства. По тази мярка е предвидено 100% финансиране на консултантските услуги и за малки и за големи стопанства, за това при включване на тази мярка и в „Тематична подпрограма по ПРСР 2014-2020”, малките стопанства няма да получат никакво допълнително финансиране.</p> <p>И малките и големите стопанства се нуждаят от добре направени консултации, от добре квалифицирани консултанти.</p> <p>Единствената разлика е, че малките стопанства ще имат нужда от</p>	<p>Приема се частично</p>	<p>В подмярка 2.1. са включени две операции. Необходимостта от предвиждането на две операции е във връзка с различното съдържание на консултантските пакети за малките стопанства и за другите стопанства.</p>

	<p>консултациите предвидени в пакетите за малките стопанства, а големите стопанства от консултациите в пакетите предвидени за тях. Предимството от една обща мярка за консултантски услуги е, че по този начин ще се избегне безсмисленото провеждане на две отделни процедури за избор на консултантски организации, които да консултират големите и малките стопанства.</p> <p>Ясно е, че консултантската организация одобрена да консултира големите стопанства ще има квалифициран персонал да консултира и малките стопанства, където техните нужди са значително по-малки или поне равни на тези на големите стопанства.</p> <p>Друго предимство е, че и малките, и големите стопанства няма да бъдат ограничавани, кой от одобрените консултанти да ги консултира.</p>		
	<p>2. Предложение:</p> <p>По Подмярка 4.1 „Инвестиции в земеделски стопанства”</p> <p>В „Интензитет и размер на помощта”,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Да се промени на „За проекти предоставени от млади земеделски стопани финансовата помощ се увеличава с 20% от общия размер на допустимите за подпомагане разходи”, а не както е заложено в момента само с 10% - Да се промени на „Максималното комбиниране за проект на бенефициент е не повече от 80% от общият размер на допустимите за финансово подпомагане разходи”, а не както е заложено в момента не повече от 70%. <p>Обосновка:</p> <p>Младите фермери имат значително по-малки финансови средства, които да вложат за модернизация на своите стопанства, за да се</p>	Не се приема	<p><u>Мярка 4.1</u></p> <p>1.Инвестициите предприети от млади фермери получават освен по висок % финансова помощ и приоритет пред други видове проекти. От друга страна този тип стопанства могат да се възползват от подпомагане и по други</p>

	<p>развиват.</p> <p>По-високият процент субсидия за младите фермери е възможност за задържане и развитие на повече млади фермери , които да се занимават с селско стопанство в България.</p>		<p>мерки включени в ПРСР, които допълнително повишават нивата на финансова помощ по Програмата. Предвид затруднения достъп до финансиране на тези стопанства се предвижда наличие на финансови инструменти в рамките на ПРСР.</p>
	<p>3. Предложение:</p> <p>По Подмярка 6.1 „ Стартова помощ за млади земеделски производители”</p> <p>В „ Критерии за подбор”</p> <p>Да се допълни с „ Самотно живеещи майки с дете (деца)” (вдовици с дете (деца); разведени жени с живеещи при тях деца (дете); неомъжени жени с дете (деца).</p> <p>Обосновка:</p> <p>По този начин ПРСР би могла да има и малко социална функция.</p> <p>Самотно живеещите майки и децата живеещи при тях в един период от живота си са изпаднали в много затруднено за живеене положение. В един момент от живота си те са загубили поради смърт или друга причина своите съпрузи и бащи. От този момент майките се налага изцяло да се грижат освен за своята прехрана и за тази на децата си, което ако нямат работа е много трудно.</p> <p>Ако те имат желание и възможности да изкарват прехраната си чрез</p>		<p>Обединяването на двете мерки от предходния програмнен период показват, че разделянето на подпомагането на земеделски производители и неземеделски производители не води до постигане на заложените цели.</p> <p>Минималните изисквания за земеделските</p>

	<p>селскостопанска работа, защо да не им се даде допълнително предимство при кандидатстването по тази мярка. По този начин и децата им, за които те се грижат, един ден когато пораснат ще бъдат привлечени да се занимават с селско стопанство, а ние имаме нужда от повече млади хора да се занимават с него.</p> <p>4. Предложение:</p> <p>В Подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности” и 6.4 „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности”</p> <p>В „Критерии за подбор”</p> <p>Да се включи „Проекти на земеделски производители”.</p> <p>Или да се правят отделни приеми за земеделски производители и за микропредприятия. Или да има отделни бюджети за земеделски производители и за микропредприятия.</p> <p>Обосновка:</p> <p>Опитът от прилагането на Мярка 311 и Мярка 312 показва, че кандидатстването на микропредприятията е значително по-голямо в сравнение с това на земеделските производители. Първо бяха договорирани средствата по Мярка 311 и едва след това по Мярка 312. Също така към земеделските производители има изискване те да са с един не малък минимален размер, а към микропредприятията няма никакви заложи изисквания и по този начин има една неравнопоставеност. Земеделските производители са тези, които реално работят земеделски дейности и едно разнообразяване на приходите им с неземеделски дейности, ще им е от голяма полза. При микропредприятията едно „разнообразяване” се състои в това да започнат да развиват и друга неземеделска дейност.</p> <p>Ако няма предимство на земеделските производители пред микропредприятията или няма отделни бюджети за тях или отделни приеми, ще се стигне до една мярка , в която средствата ще</p>	<p>производители са от гледна точка на факта, че те ще бъдат включени в подмярката за малките стопанства.</p>
--	--	---

	достигнат предимно до неземеделски микропредприятия.		
--	--	--	--

	<p>5.Предложение: По Мярка 7 „ Основни услуги и обновяване на селата в селските Райони” В „Суми и размер на помощта:” Да се промени на : „За Общини, ЮЛНЦ и Читалища се предвижда 80% финансиране в случай, че не е налично генериране на приходи”, а не както е в момента 100%.</p> <p>Обосновка: Само когато Общините, ЮЛНЦ и Читалищата извадят от своя бюджет макар и малък процент съфинансиране на проектите, с които кандидатстват , ще се спре да се говори за „усвояване на средства” и ще се премине към реализиране на полезни за обществото проекти. Да тези проекти не генерират приходи, но в крайна сметка тези проекти са за реализиране на функции, които са техни задължения. За това гражданите и селяните си плащат местни данъци и такси.</p>	Не се приема	Намалението на бюджета на ПРСР 2014-2020 г. като цяло и на мярката в частност не кореспондира пряко с интензитета на финансовата помощ

	<p>Предлагаме следните преразпределяния на бюджетите на отделните мерки.</p> <p>1. Предложение:Намаление с 20% бюджета на Мярка 7-Основни услуги и обновяване на селата в селските райони, а именно с 126 145 182 лв.</p> <p>Обосновка:</p> <p>Предлагаме това намаление да не е за сметка на намаление на броя финансирани бенефициенти, а за сметка на самоучастие на бенефициентите с по 20%. Само когато Общините, ЮЛНЦ и Читалищата извадят от своя бюджет макар и малък процент съфинансиране на проектите, с които кандидатстват , ще се спре да се говори за „усвояване на средства” и ще се премине към реализиране на полезни за обществото проекти.</p>		
	<p>2. Предложение:Намаление с 10% бюджета на Мярка 20 ”Техническа помощ” , а именно с 6 411 764лв.</p> <p>Обосновка:</p> <p>Когато се работи в условията на ограничен бюджет за ПРСР 2014-2020, първо трябва да се „затегне колана” за административните разходи. Само по този начин ще се избегнат порочните практики от ПРСР 2007-2013г. на безсмисленото рекламиране на мерки, които повече няма да бъдат отваряни. Безумие е да няма пари за фермерските мерки и да се харчат едни пари за реклама. В момента по радиото продължава да звучи една реклама, която би имала смисъл преди 4 години, но в момента да се чува реклама на мерките от ОС1 и да се казва пари има започвайки . Как да се тълкува това?</p>	Не се приема	Бюджета на мярка ТП е определен на база опит от прилагането през настоящия програмен период и планирани инициативи през следващия. В него се включват стратегически проекти в полза на бенефициентите като фермерски регистър, вкл. регистър на земята, регистър на

	Общо освободен ресурс- 132 556 946лв		бенефициентите, проект „представяне на е-услуги на земеделските производители“ и други проекти за намаляване на административната тежест за бенефициентите. В този смисъл бюджета на мярката не е само за „административни разходи“ за администраторите на програмата в прекия смисъл на думата, а е насочен към подобряване условията за бенефициентите, които следва да доведат до подобряване на прилагането на програмата и да засили усвояването на средствата по нея.
	Предложение за увеличение на бюджетите на: 1.Предложение: За „Тематична подпрограма по ПРСР 2014-2020” с 82 174 249лв		Бюджета на Тематичната подпрограма е увеличен, като общият бюджет е

	<p>Обосновка:</p> <p>В индикаторите за мониторинг на „Тематична подпрограма по ПРСР 2014-2020”, като изключим предвидената за консултантски услуги подкрепа за 17 000 малки стопанства, които предлагаме да се консултират от голямата програма, остават предвидени 16 000 малки стопанства да получат подкрепа. Бюджетът от 82 174 249лв, който е заложен в момента ще стигне за няколко пъти по-малко малки стопанства. Индикаторите за мониторинг са заложиени на база на анализ от необходимостите за подкрепа..За това предлагаме двойно увеличение на бюджета за „Тематична подпрограма по ПРСР 2014-2020”.</p>		<p>89 925 759. Ит него 5 637 555 евро са разпределени за мярка 2 Консултантски услуги, услуги по управление на стопанства и услуги по заместване на стопанства, 26 320 656 евро са разпределени по мярка 4 Инвестиции в материални активи и 42 967 549 за мярка 6 Развитие на стопанства и предприятия. От общият бюджет са заделени и 15 000 евро за одобрени кандидати по мярка 141, които изпълняват своите проекти след 2017 г.</p>
	<p>2.Предложение: За „ Стартова помощ за млади земеделски производители” с 45 476 355лв.</p> <p>Обосновка:</p> <p>Предвиденият бюджет по тази мярка е над 3 пъти по-малък в сравнение, с средствата, който бяха договорирани в ПРСР 2007-2013. В момента има готовност над 5000 млади фермера да кандидатстват по тази мярка, още на първият прием т.е. предвиденият бюджет на тази мярка е 4 пъти по-малък от необходимият да стигне за кандидатите само за първият прием.</p> <p>Не може младите фермери уж да са приоритет, а наличният бюджет</p>		

	<p>да показва, такова драстично в пъти намаление на бюджета за тях. Българското селско стопанство има нужда от привличане на нови млади хора в него.</p> <p>Цяла Европа има нужда от повече млади фермери. Целта на тази мярка е именно такава да привлече млади хора да станат фермери.</p> <p>Да много злоупотреби имаше по Мярка 112. Не може да се отрече това. Ние сме абсолютно против да се дават пари „на калпак” на хора, които реално не се занимават с селско стопанство. Ние сме готови да съдействаме по-всякакъв начин да се спре със злоупотребите по тази, а и по други мерки. Ние искаме да се изчисти името на истинските млади фермери, които попадат в момента в един общ знаменател с тези, които само получават средства , а нищо не правят. Ние искаме обаче да има повече привлечени истински млади фермери, а за това е нужен по-голям бюджет по Подмярка 6.1 „ Стартова помощ за млади земеделски производители”. За това предлагаме двойно увеличение на бюджета на по Подмярка 6.1 „ Стартова помощ за млади земеделски производители”.</p>		
	<p>3.Предложение: За Мярка 2 „ Консултантски услуги , управление на стопанството и услуги по заместване в стопанството с 4 906 342лв</p> <p>Обосновка:</p> <p>Ако бъде прието предложението ни обединяване на консултантската мярка, ще е нужен по-голям ресурс за покриване на нуждите за консултиране и на малките стопанства.</p>	<p>Приема се частично</p>	<p>При обединяването в мярка 2, подмярка 2.1. на две операции, като операция 2.1.2. е за консултантските пакети за малките стопанства, ще се добави и бюджетът предвиден за тази мярка в Тематичната</p>

			подпрограма.
<p>„Национално сдружение на малкия и среден бизнес“ (НСМСБ)</p>	<p>ПРЕДЛОЖЕНИЕ за допълнение към Мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“</p> <p>Към допустимите дейности и инвестиции на подмярка „I. <i>Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура, включително инвестиции в енергия от възобновяеми източници и спестяване на енергия (код 7.2), което се отнася само до:</i>”</p> <p>ДА СЕ ДОБАВИ нова подточка „м)” със следния текст :</p> <p><i>м) Инвестиции за изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на центрове за предоставяне на бизнес услуги (включително мобилни такива), свързани с използването на информационни и комуникационни технологии.</i></p> <p><u>ОБОСНОВКА ЗА ДОПУСТИМОСТ НА ПРЕДЛОЖЕНИЕТО:</u> <u>НА БАЗАТА НА ИНФОРМАЦИЯ И ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА КЪМ</u> <u>ПРСР 2014-2020</u></p> <p>Стр.16</p> <p>Като цяло развитието на сектора на услугите за местното население</p>		<p>Финансовият ресурс по мярката е недостатъчен за финансиране на всички дейности, от които общините в селските райони имат нужда. Представеният бюджет по мярката е балансиран за осигуряване на финансова подкрепа на най-неотложните инвестиции в селските райони, които ще доведат до запазване на човешкия ресурс в тях.</p>

	<p>се възпрепятства от ниските доходи в селските райони, а развитието на бизнес услугите от недостига на квалифицирана работна сила.</p> <p>Стр.38</p> <p>Използване на интернет от бизнеса и домакинствата за електронна търговия, интернет банкиране, информация, обучение е далеч от потенциално възможното, което води до пропуснати ползи и нереализирани преимущества в областта на икономиката и общото качество на живота в селските райони.</p> <p>Създаден е капацитет и опит за оживяване на местните общности и прилагане на стратегии за местно развитие на териториите в селските райони, чрез ЛИДЕР подхода. В 35 МИГ в територията на селските райони са създадени и работят местни експерти, екипи и офиси, които подпомагат процесите на оживяване на общностите, активиране на предприемачество в разнообразни дейности и форми на заетост, устойчиво използване на ресурсите и потенциала за развитие на територията.</p> <p>Стр.72</p> <p>България разполага с разнообразни институции и организации, които може да привлече за общи дейности в рамките на информирането, трансфера на знания и иновации и установяването на сътрудничества между бизнеса и научно-развойните звена.</p> <p>Стр.76</p> <p>През програмен период 2007-2013 г. частните консултантски организации извършваха дейности основно по подготовка на бизнес</p>		
--	--	--	--

	<p>планове и проекти по инвестиционните мерки от ПРСР.</p> <p>Стр.132</p> <p><i>Социално-икономическо положение в селските райони:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Лошо състояние или липсваща техническа инфраструктура и ниска енергийна ефективност на публичните обекти; • Непълно покритие на територията на селските райони с фиксирана широколентова инфраструктура и ниско използване информационните и комуникационни технологии от населението и бизнеса; <p>Стр.133-134</p> <p><i>Земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ограничен достъп и използване на пазарна, технологична, агрометеорологична информация и затруднен достъп до съвети в земеделието на фермери от отдалечените от областните центрове населени места поради липса на съветници в областта на земеделието на общинско ниво; • Слаба организация за трансфера на знания в земеделието, ХВП и горското стопанство; липса на ефективна връзка между научно-изследователските и образователни институти и бизнеса. • Ниско познаване на влиянието на климатичните промени върху земеделието, и ниска подготовка за адаптация, включително такива,подходящи на увеличените рискове методи и нива на застраховане; • Ограничен достъп до кредити и външно финансиране, особено за малките и средни стопанства. 		
--	--	--	--

	<p>Стр.139</p> <p>За оживяването на икономиката на селските райони е необходимо стимулиране на предприемачеството; успехът на местните предприемачи зависи от добрата им информираност относно възможностите на зелената икономика и ИКТ-базираните бизнес решения, от непрекъснато натрупване на знания и умения на предприемачите и работещите в селските райони извън първичния сектор на икономиката.</p> <p>Стр.150</p> <ul style="list-style-type: none"> • Повишаване на проникването и използването на интернет в селските територии <p>Повишаване на проникването на широколентовия достъп в селските райони е необходимо за да могат жителите и бизнеса да използват възможностите, които интернет да предлага за интернет-базирани публични и частни услуги, включително такива, свързани с административното обслужване на населението, здравеопазването, образованието и социалните услуги. Повишаването на проникването изисква да се насърчава развитието на компютърната грамотност и умения на населението и работната сила, а също инвестициите за развитие на услугите.</p> <p>Стр.153-154</p> <p>За задържането на семействата с икономически активни членове, особено на тези семейства, които развиват семеен бизнес и поддържат работни места извън първичния сектор на икономиката е необходимо създаването и поддържането на такова <i>качество на</i></p>		
--	---	--	--

	<p><i>живота за местното население, което е сравнително конкурентно на качеството на живота в градските райони. Такова качество е функция както на повишената покупателна способност на местните семейства, така и на мобилността и подобрения достъп на местните жители до качествени основни услуги, които на свой ред зависят от наличието на модернизиран обект и мрежи на социалната и техническата инфраструктура.</i></p> <p><i>За опазването на семейните предприятия, за разнообразяването на дейността им - и особено за стартирането на нови предприятия, в някои от по-рядко населените селски райони с потенциал за развитие, ще са необходими допълнителни усилия за подобряване на бизнес-средата за развитие, включително подобряване на местните административни услуги и снижаване на икономическия риск за дейността. Принос за това може да се подsigури както чрез координираните действия на местните власти и МИГ на основата на ВМОР, така и чрез подобряването на достъпа на предприемачите и населението до ИКТ-базирани услуги и решения, включително чрез участието им в допълнително обучение за придобиване на е-умения.</i></p> <p><i>Интервенциите по цел 3 допринасят за постигане на останалите цели на програмата. Развитието на неземеделски дейности подпомага реструктурирането и жизнеспособността на стопанствата (цел 1), като осигурява възможности за допълнителни доходи извън земеделието. Подобряването на социалната и техническата инфраструктура, включително достъпа до широколентов интернет, допринасят за едновременно за по-високо качество на живота на целевите групи за интервенция по цел 1 на ПРСР, но и за конкурентоспособността на основната дейност на съответните</i></p>		
--	---	--	--

	<p>стопанства и бизнеси.</p> <p>Прилагането на местни стратегии по ЛИДЕР ще допринесе чрез финансиране на проекти, пряко насочени към целите за осигуряване на конкурентоспособност на земеделието и по-широката селска икономика.Интервенциите по цел 3 допринасят и за постигане на цел 2 и хоризонталните приоритети за опазване на околната среда и климата, като подпомагат публични и частни инвестиции за повишаване на енергийната ефективност, ВЕИ, сектори на зелената икономика.</p> <p>Стр.166</p> <p>5.2.5.2.2 Комбинация и обосновка на мерките по приоритетна област 6Б</p> <p>Основната цел на тази приоритетна област е подобряване на социално-икономическата среда в селските райони и за тази цел са насочени интервенции в две основни области.</p> <p>Първата област е свързана с подобряване на достъпа и качеството на услугите за населението и бизнеса в селските територии.</p> <p>...</p> <p>Необходимо е също, МИГ в тясно сътрудничество с местните власти и областните администрации да подобряват местната бизнес среда като предпоставка за развитие на предприемачеството и разнообразяването на местните икономики. Усилията за подобряване на бизнес средата ще са съчетани с ползването на базирани на ИКТ решения и продукти подкрепяни по Приоритетна област 6В.</p>		
--	--	--	--

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предвидените възможности за изпълнение на подобни дейности в ПРСР 2007-2013 по мярка 321 /чл.4 (1) т.10/ не доведоха до очакваните резултати поради трудностите, които изпитваха потенциалните бенефициенти да осигурят *“Документ, описващ достъпа до широколентов интернет или описание на конкретен план за осигуряване на адекватен достъп до интернет услуги, подписан от законния представител на кандидата”*.

В правната база и обосновка на мярка 7 в ПРСР 2014-2020 е отбелязано, че :поради по-малката гъстота на населението в селските райони и нарушената му демографска структура, в тези райони не се извършват инвестиции от операторите за доставка на Интернет и широколентови услуги.

За преодоляване на това ограничение пред развитието на тези райони в новата ПРСР е предвидена подкрепа чрез подмярка „II. Широколентова инфраструктура, включително нейното създаване, подобрене и разширяване, пасивна широколентова инфраструктура и мерки за достъп до решения чрез широколентова инфраструктура и електронно правителство ”

Изграждането на широколентова инфраструктура в селските райони ще осигури добри условия за функционирането на центрове за предоставяне на бизнес услуги (включително мобилни такива),

	<p>свързани с използването на информационни и комуникационни технологии. Считаме, че реализацията на тези центрове е не само ефективен инструмент за стимулиране на развитието на малкия и среден бизнес в селските райони, но и подходяща визуализация на една от целите на Програма 2020 за преход към електронни услуги и електронно правителство.</p>		
<p>НПО от Група 3 – „Организации, работещи в сферата на образованието, науката и културата“</p>	<p>Нашето становище относно ОПСР е, че не се обръща достатъчно внимание на възможностите хората от малките населени места да започнат собствен бизнес или да се създадат възможности за откриване на нови работни места, както не се дава възможност хората да решават конкретни проблеми в техните населени места. В мерките, които са разписани има изкуствени пречки, които ще допринесат за това. Не са отразени в достатъчна степен изискванията на основни регламенти на ЕС и „Дунавска стратегия“. Ние смятаме, че програмата трябва да се ревизира съгласно тези документи преди да бъде върната от Европейската комисия за преработване.</p> <p>Пример:</p> <p>Опитът на АРЧР в подпомагане на млади фермери за стартиране на собствен бизнес показва, че по-голямата част от желаещите НЕ МОГАТ да осигурят съфинансиране по проекта. Смятаме, че всички сте наясно с възможността да получат кредит за собствено участие и как се отпускат кредити на млади фермери от малки населени места, които нямат обезпечение поне 150 % от сумата.</p>		<p>Имено за преодоляване на проблема с осигуряване на собствено финансиране в ПРСР е включена мярка 6.2 Стартова помощ за неземеделски дейности, която се изплаща на два етапа и осигурява финансов ресурс за започване на дейността без да е необходимо предварително кредитиране.</p>

<p>Българска асоциация на производителите на оранжерийна продукция (БАПОП)</p>	<p>ДОПЪЛНЕНИЯ КЪМ ПРЕДЛОЖЕНИ ТЕКСТОВЕ ПО ПРСР 2014-2020г.</p> <ul style="list-style-type: none"> МЯРКА 10 – „АГРОЕКОЛОГИЯ И КЛИМАТ“ <p><i>Предлагаме вписването на текст в проекта на ПРСР 2014 – 2020 г във връзка с мярка „Агроекология и климат,, Под-мярка: 10.1. Плащания за ангажименти свързани с агроекология и климат , направление «Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с орнитологично значение»</i></p> <p><i>Предложението, което правим е по отношение дейността за зимуващите видове гъски и дейността за червеногушите гъски, поради проблеми с прилагането им, възникващи от краткия едногодишен срок, за който се сключват доброволните споразумения за комасация на земеделските земи. Това води до несигурност от страна на земеделските стопани да поемат петгодишен ангажимент за едни и същи площи. Гъските избират местата за хранене не на база конкретни физически блокове, а поради това къде са разположени, с какво са засети, има ли безпокойство и други.</i></p> <p>Чл.47 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 касаещ Правилата за плащания на площ дава разрешение на гореизложения проблем, а именно <u>това е възможността първоначално заявените парцели да варират от година на година, тъй като въпросния ангажимент не се прилага за фиксирани парцели и постигането на целите на ангажимента не е застрашено.</u></p>	<p>Не се приема</p>	<p>Промяната на площите би затруднило контрола по прилагането на дейността.</p>
--	--	---------------------	---

Поради гореизложеното предлагаме в проекта на ПРСР 2014 - 2020, мярка „Агроекология и климат“, за дейността за зимуващите гъски и дейността за червеногушите гъски да бъде добавен следния текст:

„Агроекологичният ангажимент не се поема за фиксирани парцели и съответно първоначално заявените парцели може да вариат през годините в рамките на специализирания по дейността слой, без това да нарушава изпълнението на поетия ангажимент и постигането на екологичните цели на мярката.“

Прилагаме екологична обосновка в Приложение 1.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ОБОСНОВКА НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ НУЖДИ НА ГЪСКИТЕ

Червеногуша гъска (*Branta ruficolis*) и други зимуващи видове гъски (Anser sp.)

Изготвил:

Николай Петков, PhD

Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria

e-mail: nicky.petkov@bspb.org

	<p>Агроекологичните дейности са насочени към опазване популацията на световно застрашената червеногуша гъска и на други видове зимуващи гъски.</p> <p>Районът на Приморска Добруджа е най-важното място за зимуването на червеногушата гъска като гъските се събират за нощуване в езерата Шабла и Дуранкулак и прилежащото морско крайбрежие, а през деня се хранят в полетата засети със зимна пшеница, като предпочитани са тези с предхождаща култура царевица. Това осигурява достатъчна по количество и качество храна в периода в който вида зимува в България (Ноември– Февруари).</p> <p>Поради доброволния характер на комасацията на земята в района на Приморска Добруджа всяка година отделни физически блокове и парцели сменят арендаторите, и поради тази причина много от земеделските стопани не желаят да са ангажират с агроекологични мерки в продължение на пет последователни години върху една и съща площ. Аналогична е ситуацията и в други райони на страната. Същевременно спецификата на агроекологичната дейност за червеногушата гъска, а също и дейността за зимуващите видове гъски не е свързана с конкретни физически блокове и/или парцели, които са обект на дейността, а с осигуряване на достатъчен хранителен ресурс и подходящ сеитбооборот в определени райони.</p> <p>Изискването към земеделските стопани, кандидатстващи по дейностите за зимуващите видове гъски следва да бъде да поемат ангажимент за осигуряване на декларирана обща площ за участие по дейността, като тази площ да не е обвързва с конкретни парцели земя, които да остават едни и същи през петте години, а да може те</p>		
--	--	--	--

	<p>да се променят, ако това се налага поради промени в договорите за аренда. По този начин ще бъде възможно повече земеделски стопани да се включат в изпълнението на тези дейности и да се осигурят подходящи хранителни местообитания за червеногушата гъска и за другите видове зимуващи гъски.</p> <p>Основния елемент на агроекологичната дейност за червеногушите гъски е осигуряване на достатъчно подходящ по количество и качество хранителен ресурс за червеногушите гъски. Поведението на гъските по време на хранене и подхода на избор на хранителни местообитания се основава на няколко основни елемента, а именно – характер и качество на хранителния ресурс; отдалеченост/близост до местата за нощуване; площ на посева осигуряващ достатъчно пространство за гъските от конкретното ято и добра видимост за предпазване от хищници и ловци; липсата на прогонващи елементи – наличие на оживени пътища, ветро-генератори, постройки и други нехарактерни елементи на средата. Като цяло гъските заемат като хранително местообитание площи много по-големи от конкретни физически блокове от земеделските стопанства и избора им на места за хранене не се основава на конкретни парцели, а е резултат от съвкупност на други фактори. Ето защо за изпълнението на агроекологичните ангажменти за гъските е достатъчно гарантирането на общата площ за участие по дейността, в рамките на допустимия специализиран слой, а не участието с конкретни парцели от физически блокове, които да не се променят през годините.</p> <p><u>На основа на гореизложеното може да се заключи, че за</u></p>		
--	--	--	--

успешното реализиране на агроекологичните дейности за опазване на хранителни местообитания на гъските е допустимо да се променят участващите физически блокове и парцели по дейностите, стига да се осигури запазване и ненамаляване на първоначалната обща площ, с която участва земеделския стопанин и която е в рамките на специализирания слой по дейността.

- **III.2 ИНДЕКС НА ПТИЦИТЕ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ**

Данните от 2005 – 2011 година са вече остарели. Тенденциите на птиците в земите с висока природна стойност от 2013 година са внесени официално в МЗХ.

Актуална информация за данните от 2013 може да се вземе от следния сайт:

http://bspb.org/monitoring/download/bg/32/StatusMOVP2005_2013screen_FINAL.pdf

<http://bspb.org/monitoring/bg/Trends.html>

- **III.5 АГРОБИОРАЗНООБРАЗИЕ**

Този раздел е необходимо да се допълни и преработи.

Предлагаме следния текст:

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА АГРО-БИОРАЗНООБРАЗИЕТО В БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПА

Почти половината от дивите растения и животни в Европа зависят от селското стопанство. Ползата от биологичното земеделие е не само в добре познатите факти, че:

- Не се използват химически синтетични пестициди и минерални торове
- Намалява се броя на животни на дадена площ
- Полагат се грижи за почвата и нейното плодородие
- Висок е дялът на полу-естествените райони, но и в полза за местното биоразнообразие от видове растения и животни

Компонентите на агро-биоразнообразието, които осигуряват екологични услуги, включват разнообразна гама от организми в агроекосистемите, които допринасят на различно ниво за:

- Създаване разнообразие на микроклимат – това създава богата гама на естествени организми, вкл. полезни хищници, паразити, опрашители, почвена фауна и антагонисти, които са от значение за цялата агроекосистема
- Увеличаване възможностите за съвместно съществуване и взаимодействия между полезните видове, които могат да подобрят устойчивостта на полетата
- Естествена (а не химична) борба с вредителите и контрол на болестите, чрез по-голямо обилие и разнообразие на естествени врагове на насекоми- вредители
- По-добро адаптиране към различните местообитания и по-добро използване и ефективност на ресурсите във фермата (например местни породи животни и контрол върху изпасването на пасищата)

	<ul style="list-style-type: none"> - По-завършен кръговрат на хранителните елементи, разлагането и рециклирането на органична материя и поддържане на почвеното плодородие и регулиране на растежа на растенията - По-добро опрашване на растенията - Поддържане и подобряване на местната флора и фауна и местообитания в локалния ландшафт - Поддържане на хидрологичния цикъл - Контрол на ерозията - Регулиране на климата и улавянето на въглероден диоксид <p>Агро-биоразнообразието намалява риска за земеделските производители, особено в по-отдалечените райони с по-нестабилни условия на околната среда. Ако една култура не се справя добре, приходите от другите може да я компенсират. Ползите от биологичното земеделие за поддържане и увеличаване на агро-биоразнообразието, както показват изследванията в Европа, е увеличен брой, растения, птици, бозайници, пеперуди, пчели и др. Ползите за такъв район са:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Местообитанията с повече видове се адаптират по-добре към промените в околната среда – има стабилни добиви през сухите периоди в годината. - По-голям брой на пчели и по-добро опрашване на растенията – получават се по-високи добиви - По-голям брой полезни насекоми-хищници, които намаляват броя на вредителите-намаляват загубите на добивите от културите - По-разнообразна флора и фауна в почвата водят до по-активен живот в нея-в резултат намаляват почвените вредители 		
--	--	--	--

--	--	--	--

--	--	--	--

		Приема се	Ще бъде отразено в ПРСР
Българска асоциация на производителите на оранжерийна продукция (БАПОП)	<p>ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА ДОПЪЛНЕНИЕ Към допустимите дейности и инвестиции на подмярка „4.1. ИНВЕСТИЦИИ В ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА“</p> <p>В текста определящ направленията за инвестиции, а именно: <i>“Подкрепа се предоставя на територията на цялата страна, за инвестиции в земеделските стопанства за материални и нематериални инвестиции за покриване нуждите на ниво стопанства, съобразени с неговия капацитет. Подкрепата ще бъде насочена към закупуване и изграждане на инвестиции, свързани с“</i> да се добави:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Инвестиции за изграждане на нови стоманено-стъклени и пластмасови оранжерии <p><u>Обосновка за допустимост на предложението:</u> В страната има различни тълкувания дали оранжериите са движима или недвижима собственост. За ново строителство на оранжерии се изисква строително разрешение по Закона за устройство на територията (ЗУТ), но от друга страна не се изисква промяна статута на земята, каквото се изисква при строителството на сгради и съоръжения. Възможността една оранжерия да бъде разглобена и преместена на нова площ, също дава възможност за различни тълкувания от различните институции.</p> <p>Целта на настоящото предложение да не се допускат различни тълкувания при изготвянето и внасянето в ДФЗ на проекти за</p>		<p>Мярка 4.1</p> <p>1.Предложението за включване на конкретни активи в мярката може да намери отражение в приложимото национално законодателство. Включените текстове за допустими инвестиции в мярката не изключват от подпомагане посочените такива.</p>

	<p>строителство на нови оранжерии.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Внедряване на системи за пречистване на изгорелите газове изпускани от когенераторните инсталации и отоплителните котли в оранжерийните стопанства (кодинокс). <p><u>Обосновка за допустимост на предложението:</u></p> <p>Катализаторните системи са ефективни в няколко направления:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Опазване на околната среда – намаляване изпускането на азотни и въглеродни оксиди в атмосферния въздух; 2. Увеличаване на добивите – чрез ускоряване процеса на фотосинтеза при оранжерийните култури чрез обогатяване на въздуха с въглероден диоксид, основен източник на въглерод за образуване на органични съединения в растенията; 3. Икономия на гориво <p>Ефективността на системата се изразява в следното:</p> <p>Димните газове отпадащи от газовите турбини или котлите съдържат емисии от въглероден диоксид и вредните вещества - азотни оксиди, въглероден монооксид и др. Въглеродния диоксид е парников газ съгласно Закона за опазване на околната среда. С цел димните газове да не бъдат изпускани директно в атмосферата а да се оползотвори съдържащите се в тях азотни оксиди и въглероден диоксид, последните се подават в катализаторна система COdiNOx. Преминаващите през камерата изгорели газове се пречистват от вредните емисии и газовата смес се обогатява. Очистения от азотните оксиди и обогатен с въглероден диоксид (CO₂) и вода отпадъчен газ, се подава в оранжерийните блокове и служи като добавка за стимулиране на фотосинтеза при насажденията. Въглеродният диоксид ускорява растежа и образуването на биомаса, води до скъсяване на вегетационния период и увеличаване на добивите.</p> <p>Внедряването на тази система може да се приложи единствено при</p>		
--	---	--	--

	<p>оранжерийното производство, при което са налични изолирани от околната среда съоръжения.</p> <p>Информираме Ви, че предложението ни е съобразено с Регламент 1305/2013 и спада към приоритетите на Съюза за развитие на селските райони.</p> <ul style="list-style-type: none"> - чл. 5, ал. 5, б. б – повишаване на ефективността при потреблението на енергия в селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост; - чл. 5, ал. 5, б. д – стимулиране на съхраняването и поглъщането на въглерода в сектора на селското и горското стопанство. 		
<p>КНСБ и КТ „Подкрепа“</p>	<p>ПРЕДЛОЖЕНИЕ ОТ ПРЕДСТАВИТЕЛИТЕ НА КНСБ И КТ „ПОДКРЕПА” В ТРГ ПО ПРСР 2014-2020 Г.</p> <p>I. Една от трите цели на Програмата за развитие на селските райони за периода 2014-2020 е насочена към стимулиране за социално-икономическо развитие на селските райони, което да осигурява създаване на нови работни места, по-високи доходи и по-добро качество на живот в селските райони. По този начин програмата допринася и за намаляване на бедността и риска от социалното изключване в селските райони.</p> <p>За успешната реализация на ПРСР предлагаме в критериите за оценка на предложенията да се включи следното:</p>		

	<p>МЯРКА 4</p> <p>ИНВЕСТИЦИИ В МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ</p> <p>Подмярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства</p> <p><u>Критерии за оценка:</u></p> <p>Приоритет ще бъде предоставян на проекти за:</p> <p>- Проекти чието изпълнение води до осигуряване на устойчива заетост;-бр.наети на постоянни работни места;бр.наети на създадени нови работни места след направената инвестиция</p> <p>Под мярка 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти</p> <p><u>Критерии за оценка:</u></p> <p>Приоритет ще бъде предоставян на проекти за:</p> <p>Проекти чието изпълнение води до осигуряване на устойчива заетост</p> <p>Подмярка „Инвестиции в инфраструктура</p> <p><u>Критерии за оценка:</u></p> <p>Приоритет ще бъде предоставян на проекти за</p> <p>- Проекти чието изпълнение води до осигуряване на нови работни места – хидроспециалисти</p>		<p><u>Мярка 4.1 и 4.2</u></p>
--	---	--	-------------------------------

			<p>1.Допълнителни уточнения по отделните приоритети ще бъдат посочени в националното законодателство. Допълнително са отразени коментари по отношение структурата на критериите от страна на ЕК.</p>
--	--	--	--

	<p>Мярка 6</p> <p>РАЗВИТИЕ НА СТОПАНСТВА И ПРЕДПРИЯТИЯ</p> <p>Цели на мярката:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Насърчаване на заетостта и разкриване на качествени работни места и запазване на вече съществуващите работни места; <p>Подмярка 6.1 „Стартова помощ за млади земеделски производители</p> <p>Критерии за подбор</p> <ul style="list-style-type: none"> – Проекти, които се изпълняват от бенефициенти, които имат завършено средно и/или висше образование в областта на селското стопанство, ветеринарната медицина или икономическо образование със земеделска насоченост; или успешно преминали курсове в рамките на 150 часа със селско стопанска насоченост - Проекти създаващи нови работни места след направената инвестиция <p>Подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности</p> <p>Критерии за подбор</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проекти , създаващи постоянна заетост 		

		Приема се	<p>Трябва да се обърне внимание, че подобен критерии ще доведе до висок процент на грешки. Когато бенефициентът не изпълни обявените работни места, на базата на които е предпочетен пред други кандидати, той следва да възстанови получената помощ</p>
	Мярка 7	Приема се по	Съгласно чл. 49, параграф 1 от Регламент

	<p>„Основни услуги и обновяване на селата в селските райони</p> <p>I. Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура, включително инвестиции в енергия от възобновяеми източници и спестяване на енергия (код 7.2), което се отнася само</p> <p>Критерии за избор:</p> <p>17. Проекти създаващи нови работни места</p> <p>III. Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на основни услуги на местно равнище за населението в селските райони, включително за отдых и културни дейности, както и на съответната инфраструктура (код 7.4),</p> <p>Критерии за избор:</p> <p>Да бъде включен критерии за бр. работни места в зависимост от инвестицията</p>	<p>принцип</p>	<p>(ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагането на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета в ПРСР за периода 2014 - 2020 г. е задължително да се определят критерии за подбор на проектите. Тези критерии се определят след консултации с комитета за мониторинг.</p> <p>Съгласно чл. 8 параграф 1, буква „м“ от Регламент (ЕС) № 1305/2013 в ПРСР ще се опише само подхода, с който се определят принципите по отношение на</p>
--	---	----------------	--

			установяването на критериите за подбор. В тази връзка от текстовете на мярка 7 ще отпаднат предложените критерии. Те ще се разработят и приемат от Комитета по наблюдение на ПРСР.
	<p align="center">Агроекология и климат</p> <p align="center">Мярка 10</p> <ul style="list-style-type: none"> Под-мярка: 10.2. Опазване на застрашени от изчезване местни породи и сортове, важни за селското стопанство <p>Списъкът на застрашените от изчезване месни породи е в Приложение....</p> <p>Списъкът на застрашените от изчезване местни сортове е в Приложение</p> <p>Приложенията да бъдат изготвени от ССА</p>	Приема се	<p>Списъкът за застрашените от изчезване животни е готов и е част от текстът на мярката. Той е подготвен на база подадена информация от ИАСРЖ.</p> <p>Списъкът за застрашените от изчезване сортове растения е в процес на подготовка. Изходната информация за него е подадена от институтите попадащи в обхвата на ССА.</p>

	<p>ТЕМАТИЧНА ПОДПРОГРАМА ЗА МАЛКИ СТОПАНСТВА</p> <p>В рамките на ПРСР за периода 2014 -2020 се предвижда реализирането на тематичната подпрограма за малките земеделски стопанства в България , които по данни след преброяването на стопанствата през 2010 са 60 % от всички стопанства. При определяне на размера на земеделското стопанство се въвежда единицата „стандартен производствен обем – СПО и се въвежда долен праг СПО -2000 евро и горен праг - -7999 евро.</p> <p>По данни от доклад на Комисията по земеделие и развитие на селските райони в Европейския парламент, полупазарните стопанства в България , който имат СПО под 2000 евро са 153 000, което автоматично ги поставя извън групата на ползвателите по тематичната подгрупа. Независимо от подпомагането , което ще се извърши по I стълб в рамките на 1250 евро голяма част от малките стопанства няма да могат да се възползват. Освен това изкупните цени на земеделската продукция не са релевантни на тези в ЕС, заетостта в селските райони се крепи в голяма степен на активността на малките фермери.</p> <p>За да се избегне и съществуващата несправедливост допусната при договарянето за периода 2014-2020 а именно – намаляване на финансовите средства за ПРСР и увеличение на средствата за директни плащания Първи стълб</p> <p>Предлагаме;</p> <p>1. Прехвърляне на средства от I стълб -Директни плащания</p>		

	<p>към II стълб - ПРСР</p> <p>2. Увеличение на 5 %от средствата на ПРСР за тематичната подпрограма за малките стопанства .Предвидените 3% или около 85 мил. Евро за периода 2014-2020 за тематичната подпрограма за малките стопанства са крайно недостатъчни .Увеличението може да стане за сметка на мярка 4.2.1 „Консултантски услуги, която да бъде включена в мярка 2</p> <p>3. Промяна на СПО долен праг в т.4.1 като се приеме 1000 евро СПО долна граница</p> <p>III.Да се разработи подпомагането по параграф 1 буква в на чл.19 Развитие на стопанство и стопанска дейност</p> <p>в) годишно или еднократно подпомагане на земеделски стопани, отговарящи на условията по схемата за дребни земеделски стопани, установена в дял V от Регламент (ЕС) № 1307/2013 („схема за дребни земеделски стопани“), които трайно прехвърлят стопанството си на друг земеделски стопанин;</p>		
--	---	--	--

		<p>1. По принцип се приема</p> <p>2. По принцип се приема</p>	<p>Бюджета на Тематичната подпрограма е завишен на 89 925 759 евро. Увеличен е съответно бюджета на мярка 4 Инвестиции в материални активи.</p>
		3. Не се приема	Националната

			<p>дефиниция з малко стопанство е базирана на анализ, които показва, че стопанства под 2000 евро СПО са много дребни стопанства. Такива стопанства нямат потенциал да развиват земеделска дейност с цел създаване на икономически жизнеспособни и конкурентоспособни стопанства.</p> <p>Мярката ще се прилага по стълб I</p>
		По принцип се приема	
<p>Национална служба за съвети в земеделието (НССЗ)</p>	<p>Предложения по проекта на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 г. (ПРСР)”</p> <p>1.Считаме за удачно предложението по мярка 2 „Консултантски услуги” на Тематична подпрограма за развитие на малки земеделски стопанства в Република България - 2014-2020 Национална служба за</p>	Приема се	<p>Бюджета на Тематичната подпрограма е завишен на 89 925 759 евро.</p>

	<p>съвети в земеделието да бъде директно определена като бенефициент по мярката</p> <p>Мотиви: Избирането директно на НССЗ ще предостави възможност всички мерки по тематичната подпрограма да стартират възможно най-скоро. Евентуално забавяне на стартирането на мерките от подпрограмата може да има негативни последици за малките стопанства в т.ч. тези от тях занимаващи се с млечно говедовъдство, за които в края на 2015г. изтича преходния период за привеждане на техните стопанства в съответствие с ветеринарно-медицинските изисквания. Без помощ по-голяма част от тях нямат да могат да подготвят сами проектите си. В случай, че за мярка 2 на подпрограмата се предпочете вариант с избор на консултанти чрез тръжна процедура, това би забавило значително (дори е възможно над 1 год.) стартирането на мярка 2 и от там на всички останали мерки на подпрограмата. Значително ще се затрудни и администрирането на тематичната подпрограма от страна на Управляващия орган на Програмата и Държавен фонд „Земеделие“: ще трябва да се определят конкретни бюджети за всяка една избрана консултантска организация и съответно да това ще изисква специална процедура, като може дадена консултантска организация да има определен бюджет, но да не може да даде консултации за целия този бюджет, а същевременно да има друга консултантска организация, която да е изчерпила своя бюджет и да има още желаещи, на които не може да даде съвети; да се определя предварително коя консултантска организация какви видове консултации има право да предоставя; вероятно ще се наложи предварително да се избират малките стопанства, които имат право на консултации и да се определя точно на какви консултации имат право, а този избор ще изисква значително време. Също така ще</p>		
--	---	--	--

	<p>предполага малките стопани от рано да са решили, че ще ползват такива услуги, а това са стопанства, които трудно вземат решения особено за неща в дългосрочен план. Това го показва и опитът от мярка 114 „Използване на консултантски услуги от фермери и собственици на гори“ от ПРСР 2007-2013г., където много малко фермери предварително заявиха своето желание за консултации; опасност едни и същи малки стопанства да отидат за едни и същи консултации при различни консултантски организации и не е ясно след това ДФЗ на коя от тях ще възстанови разходите за консултации и т.н.</p> <p>НССЗ успешно изготвя проекти по мярка 141 на малки земеделски стопанства и има достатъчно опит и възможностите да продължи тази дейност и по Тематичната подпрограма.</p> <p>2.Считаме, че предложеният бюджет за тематичната подпрограма е малък спрямо реалните нуждите на потенциалния брой бенефициенти по подпрограмата и предлагаме по възможност да бъде увеличен.</p> <p>Мотиви: Съгласно този бюджет вероятно ще бъдат подпомогнати с инвестиции, стартова помощ и консултации около 4 000 малки стопанства. Това е около 5% от потенциалните бенефициенти по подпрограмата (над 85 770 стопанства). Анализът в ПРСР 2014-2020г. и в тематичната подпрограма, показва, че малките стопанства имат най-голяма нужда от подкрепа и те са определяни като един от основните приоритети по ПРСР.</p> <p>3.По подмярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства“ предлагаме за проекти представени от млади земеделски стопани и проекти с инвестиции в райони с природни и други специфични ограничения финансовата помощ да се увеличава с 20 %, а не с 10%.</p> <p>Мотивите: Тези земеделски производители в повечето случаи нямат</p>		
--	--	--	--

	<p>достатъчно собствени средства за съфинансиране на инвестициите и трудно си осигуряват кредити и затова те трудно ще могат да си изпълнят проектите, но ако може да ползват максимално разрешения размер на помощта, съгласно Приложение II на Регламент (ЕС) № 1305/2013, това вероятно ще им даде възможност по-успешно да изпълняват своите проекти.</p> <p>4.В подмярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства“ е записано, че <u>не се изисква</u> минималният стандартен производствен обем (СПО) на стопанството <u>да бъде по-голям от 8 000 евро</u> за кандидати с проекти в селски райони, създадени до 1 година преди кандидатстването, за проекти с инвестиции в: сектор „животновъдство“, сектор „плодове и зеленчуци“, производство на „етерично-маслени и медицински култури“ и производство на технически култури. Същевременно е записано и че кандидати, земеделски производители, които отговарят на определението за „малко стопанство“, няма да бъдат подпомагани по мярката т.е. кандидати със СПО на стопанството от 2 000 до 8 000 евро. Предлагаме да бъде ясно уточнено дали по подмярка 4.1. на ПРСР 2014-2020г. или по Тематичната подпрограма за развитие на малките стопанства ще кандидатстват земеделските производители със СПО на стопанство от 2 000 до 8 000 евро за проекти в селски райони, създадени до 1 година преди кандидатстването, за проект с инвестиции в: сектор „животновъдство“, сектор „плодове и зеленчуци“, производство на „етерично-маслени и медицински култури“ и производство на технически култури. Нашето предложение е те да могат да кандидатстват по тематичната подпрограма, тъй като така от една страна ще получат по-голям процент помощ и също ще бъде много по-лесно за прилагане от административна гледна точка.</p>		
--	--	--	--

--	--	--	--

		Приема се	Бюджета на Тематичната подпрограма е завишен на 89 925 759 евро.
--	--	-----------	--

		Не се приема	<p>Инвестициите предприети от млади фермери получават освен по висок % финансова помощ и приоритет пред други видове проекти. От друга страна този тип стопнства могат да се възползват от подпомагане и по други мерки включени в ПРСР, които допълнително повишават нивата на финансова помощ по</p>
--	--	--------------	--

			<p>Програмата. Предвид затруднения достъп до финансиране на тези стопанства се предвижда наличие на финансови инструменти в рамките на ПРСР.</p> <p>Посоченото изключение важи за стопанства създадени до 1 година от момента на кандидатстването.</p> <p>Изключването на стопанствата от 2 000 до 8 000 евро от подпомагане по мярката на практика прави тези стопанствата допустими в рамките на тематичната под програма.</p>
--	--	--	--

	<p>5.Предлагаме всички земеделски производители с одобрени проект по мярка 112 от ПРСР да не бъдат допустими за кандидатстване по Тематичната подпрограма за развитие на малките стопанства, а да кандидатстват по мерките включени в ПРСР 2014-2020г.</p> <p>Мотиви: Поради промяна на начина на изчисляването на икономическия размер на земеделските стопанства се оказва, че част от младите фермери одобрени по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери“ могат да се окажат допустими по Тематичната подпрограма за развитие на малките стопанства. Съгласно принципите заложиени Регламент (ЕС) № 1305/2013 долната граница на икономическия размер на младите фермери е горната граници за малките стопанства и макар този принцип да е валиден за одобрените земеделски производители по новата ПРСР 2014-2020г., той би трябвало да се приложи и за одобрени млади фермери по мярка 112 от ПРСР 2007-2013г. Също така не е обосновано млади фермери получили стартова помощ за развитие на своите стопанства по мярка 112 от ПРСР да получат стартова помощ и за малки стопанства по ПРСР 2014-2020г. – така би се получило свръхподпомагане за тях.</p>	Приема се	<p>Коментар: Одобрени кандидати по мярка 112 не следва да са допустими за подпомагане по мярка 6.3 „Начална помощ за стартиране на стопанска дейност за развитие на малки стопанства”. Същите могат да кандидатстват по всички други мерки от ПРСР.</p>
	<p>6.В подмярка 6.1. Стартова помощ за млади земеделски производители в част „Внимание върху специфични въпроси, да е ясно, че когато кандидатът не покрива изискванията за професионални умения и познания, може да бъде одобрен при условие, че поеме ангажимент в бизнес плана, в рамките на 36 месеца от момента на вземане на решение за отпускане на помощта, да покрие тези изисквания.</p> <p>Мотиви: В настоящия вариант на текста на подмярката е записано,</p>		

	<p>че тази възможност <u>може да бъде</u> предоставена, ако е предвидено в бизнес плана. Това предполага, че дори да бъде отбелязано в бизнес плана, то тази възможност може да не му се предостави.</p> <p>7. Да се сложи ясно разграничението между Подмярка 6.2 Стартова помощ за неземеделски дейности и Подмярка 6.4. Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности;</p> <p>Мотиви: На този етап както е записан текста е възможно за едни и същи дейности / инвестиции да се кандидатства и по двете мерки;</p>		
	<p>8. В Приложение № 2 „Списък на населените места представляващи бели и сиви зони“ на мярка 7 Основни услуги и обновяване на селата в селските райони са описани <u>само</u> бели зони и трябва да се добавят и сиви зони или да се махнат сивите зони от наименованието на Приложението. Предлагаме да се дадат и определения в текста на ПРСР за бели и сиви зони.</p>	Приема се	<p>Текстът ще се прецизира, ще се подпомагат както бели, така и сиви зони, като целта е да се осигури свързаност на общинските центрове с ширококоловозен достъп.</p> <p>Не е необходимо в мярката да се дава определение на белите или сиви зони, защото същото се съдържа в класификацията на Европейската комисия „Насоки на Общността за прилагане на правилата за държавна</p>

			<p>помощ във връзка с бързото разгръщане на ширококоловите мрежи”. Това са тези зони, в които не съществува инфраструктура за ширококолов достъп и за тяхното покриване с ширококоловата мрежа е нужна държавна подкрепа.</p> <p>За да се реализира дейността ще е необходимо да се нотифицира държавна помощ и в съответния раздел на ПРСР, свързан с държавната помощ е направена препратка към насоките на ЕК, свързани с държавната помощ.</p>
	<p>9.В Под-мярка: 10.1. Плащания за ангажименти свързани с агроекологията и климат, направление 3.1.4. Традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм), изисквания по управление е записано, че земеделският стопанин трябва да притежава най-малко две кучета за опазване на животните от нападения на хищници. Предлагаме да се уточни дали има изискване за породата на тези</p>	Приема се	Уточнено е в мярката

	<p>кучета. Да се уточни и дали само каракачанските кучета и кучетата от порода Българско овчарско куче трябва да са напълно приобщени към стадата и да ги следват неотлъчно или това се отнася по принцип за кучета, които трябва да притежава стопанина.</p>		
	<p>10.Навсякъде в текста на ПРСР 2014-2020г. да се уеднаквят наименованията на мерките. Например мярка 6 на определени места е записана като „Развитие на стопанството и стопанската дейност” и като „Развитие на стопанства и предприятия“</p>		
<p>Българска православна църква – Българска Патриаршия „БПЦ - БП“</p>	<p>Предложенията ни са насочени към два основни аспекта, с особена, специфична важност и голям потенциал, относно дейностите на поделенията на БПЦ-БП, а именно:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Първият важен аспект</u> касае възможностите на местните поделения на вероизповеданията, юридически лица по Закона за вероизповеданията, да възстановят, започнат и развиват (надграждат) земеделски и неземеделски дейности. Местните поделения на вероизповеданията използват собствени и налични природни, материални и културни ресурси за осъществяване на стопанска дейност, чрез която се постига намаляване на бедността и създаване на заетост в селските и земеделски райони на страната. Местните поделения на БПЦ-БП са собственици на земеделски земи и гори, като: <ul style="list-style-type: none"> • исторически поддържат и развиват земеделски стопанства с цел запазването на тези ресурси в добро земеделско и екологично състояние, • практикуват и прилагат биологични методи за производство на плодове, зеленчуци, лозя и отглеждане на 		

	<p>животни,</p> <ul style="list-style-type: none"> • развиват моделни стопанства и ферми за обучение на млади специалисти в областта на традиционни методи на отглеждане, производство и преработка на земеделски продукти, • предоставят възможност за обучение, практикуване и работа на млади, необразовани и социално неактивни хора в районите на действие на местните поделения, които поделения са повече от 4000 на територията на цялата страна, • възпитават култура и навици за добра грижа и познания за използване на наличните ресурси и производството на традиционни и биологични земеделски продукти, • съхраняват и поддържат генетични ресурси на традиционни български сортове култури и породи животни, • съхраняват стари рецепти и технологии за преработка на земеделска продукция и производство на храни, • съхраняват материални и нематериални ценности, повечето с изключителна историческа значимост, обект на постоянен интерес, поклоннически и туристически посещения. <p>Предвид посочения стопански потенциал, активност и развита дейност предлагаме следните допълнения в текстовете на дадени подмерки на мярка 4 „Инвестиции в материални активи“ и мярка 6 „Развитие на стопанства и предприятия“ на проекта на ПРСР 2014-2020, а именно:</p> <p>1. В текста на подмярка 4.1. „Инвестиции в земеделски стопанства“, където се посочва вида на бенефициенти да се допълни:</p> <p>- Земеделски производители, <u>регистрирани съгласно Закона за подпомагане на земеделските производители</u> /Физически и</p>		
--	--	--	--

	<p>Юридически лица <u>по Търговския закон, Закона за кооперациите и Закона за вероизповеданията</u>/; - допълненият текст е оцветен в червено и е подчертан.</p> <p>2. В текста на подмярка 4.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“, където се посочва вида на бенефициенти да се допълни:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Земеделски производители регистрирани съгласно Закона за подпомагане на земеделските производители /Физически и Юридически лица <u>по Търговския закон, Закона за кооперациите и Закона за вероизповеданията</u> /, и Групи на производители; - Кандидатите следва да отговарят на критериите за микро-, малко или средно предприятие и <u>да са юридически лица</u> по Търговския закон или Закона за кооперациите и <u>Закона за вероизповеданията</u>. <p>В текста на критерии за допустимост и оценка, също да се добави <u>юридически лица по Закона за вероизповеданията</u>, или:</p> <p><i>Критерии за допустимост:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Кандидатите следва да са физически или <u>юридически лица</u> по Търговския закон или Закона за кооперациите и <u>Закона за вероизповеданията</u>, които са микро, малки и средни предприятия. <p>3. В текста на подмярка „Непроизводствени инвестиции“, където се посочва вида на бенефициенти да се добави <u>юридически лица и по Закона за вероизповеданията</u>, или:</p> <p>Бенефициенти за непроизводствени инвестиции:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Земеделски производители /Физически и Юридически лица <u>по Търговския закон, Закона за кооперациите и Закона за</u> 		
--	--	--	--

	<u>вероизповеданията</u> / и Групи на производители;		
--	--	--	--

		Приема се	<p><u>Мярка 4.1</u></p> <p>1.Предложението ще бъде взето под внимание при подготовка на текста на приложимото национално законодателство. В текста на мярката са посочени като допустими кандидати земеделски производители.</p> <p><u>Мярка 4.2</u></p> <p>Предложението следва</p>
--	--	-----------	--

			<p>да бъде прецизирано предвид противоречието в предложените промени в отделните части. Допустими за подпомагане са не само ЮЛ, но и физически лица.</p>
--	--	--	--

		Приема се	<p><u>Мярка 4.4</u></p> <p>1.Предложението ще бъде взето под внимание при подготовка на текста на приложимото национално законодателство.</p> <p>В текста на мярката са посочени като допустими кандидати земяделски производители.</p>
--	--	-----------	---

	<p>4. В текста на подмярка 6.2 „Стартова помощ за неземеделски дейности“ и подмярка 6.4 „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“, където се посочва вида на бенефициентите да се добави юридически лица регистрирани и по Закона за вероизповеданията, или:</p> <ul style="list-style-type: none"> Земеделски производители или микропредприятия, регистрирани като еднолични търговци или юридически лица по Търговския закон или Закона за кооперациите <u>или Закона за вероизповеданията</u>, както и физически лица, регистрирани по Закона за занаятите. <p>В първото тире на критерии за подбор се дава предимство на проекти, които се реализират на територията на Северозападен или Северен централен район. Според всички анализи и проучвания на ниво България и ЕС, територията на Северозападен район е икономически, социално и демографски най-изостанала и с най-лоши показатели за развитие. В анализа на земеделието, селските райони, околна среда и климат на проекта на ПРСР 2014-2020г. не се извежда територията на Северен централен район като проблемна спрямо другите територии в страната и ЕС. Напротив предвид целите на мярката за създаване на допълнителни доходи към земеделието и допълнителна заетост в селските райони точно този е един от районите с най-голям брой стабилни, средни и големи земеделски стопанства. За постигане целите на тази мярка се препоръчва да се дава приоритет на територии, които са неблагоприятни за развитие на земеделието – планински и с други природни ограничения, на ниво общини, предвид дефиницията на селските райони.</p>	Приема се	<p>Финансирането на неземеделски дейности попада под правилата за държавни помощи. Съгласно Регламент (ЕС) № 1407/2013 на Комисията</p> <p>от 18 декември 2013 година относно прилагането на членове 107 и 108 от Договора за функционирането на Европейския съюз към помощта de minimis са установени нови изисквания за определяне на кандидата и свързани предприятия.</p> <p>Предприятие по смисъла на правилата за конкуренцията, посочени в Договора, е всеки субект, упражняващ стопанска дейност, независимо от правния му статут и</p>

			<p>начина, по който той се финансира. Съдът на Европейския съюз е постановил, че всички субекти, които се контролират (де юре или де факто) от един и същи субект, следва да се разглеждат като едно и също предприятие.</p> <p>За критериите за подбор Виж по-горе</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Вторият важен аспект</u> касае възможностите на местните подразделения на вероизповеданията, които са юридически лица по Закона за вероизповеданията да поддържат, подобряват и възстановяват местата и сградите с религиозна значение. В почти всяко едно населено място, приблизително 4 000 населени места в България, има изградени и се поддържа поне един храм на БПЦ, където се съхраняват и поддържат духовната и културна идентичност, материалните и нематериални религиозни ценности на живеещите в селските райони. Предвид тази важна социална и духовна роля на БПЦ за съхраняване и оживяване на местните общности и тяхната културна, икономическа и просветна активност, една от основните дейности на мерките подобряване качеството на живот в селските райони на ПРСР за периода 2007-2014 и 2014 -2020г. са насочена към съхраняване, поддържане, възстановяване и подобряване на културното и природното 	Приема се по принцип	Съгласно чл. 49, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагането на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент

	<p>наследство на селата, ландшафта в селските райони и обекти с висока културна, духовна и природна стойност.</p> <p>Предложението на БПЦ към текстовете на мярка 7 „ Основни услуги и обновяване на населените места в селските райони“ е свързано с посочените критерии за избор на проектите. В дейност V. Проучвания и инвестиции, свързани с поддържане, възстановяване и подобряване на културното и природното наследство на селата, ландшафта в селските райони и обекти с висока природна стойност, включително съответните социално-икономически аспекти, както и действия за повишаване на екологичната информираност (код 7.6), което се отнася само до: Инвестиции за възстановяване, реставрация, ремонт и/или реконструкция на сгради с религиозно значение, в това число и дейности по вертикалната планировка, подобряване на прилежащите пространства се посочват следните:</p> <p>Критерии за избор:</p> <p>(В червено сме отбелязали проблемни според нас текстове)</p> <p>1. Проектът е предложен от бенефициер, който не е бил подпомаган за същата операция от ЕС в период от три календарни години преди кандидатстването с настоящият проект;</p> <p>2. Проектът ще се изпълнява в община, в която към датата на кандидатстване младите лица с постоянен адрес в общината са 30% от живеещото население в общината (по данни на НСИ към датата на кандидатстването);</p> <p>3. Проектът е за изграждане на инфраструктура за предоставяне на услуги на деца, възрастни и уязвими групи от населението,</p>	<p>(ЕО) № 1698/2005 на Съвета в ПРСР за периода 2014 - 2020 г. е задължително да се определят критерии за подбор на проектите. Тези критерии се определят след консултации с комитета за наблюдение на ПРСР.</p> <p>Съгласно чл. 8 параграф 1, буква „м“ от Регламент (ЕС) № 1305/2013 в ПРСР ще се опише само подхода, с който се определят принципите по отношение на установяването на критериите за подбор. В тази връзка от текстовете на мярка 7 ще отпаднат предложените критерии. Те ще се разработят и приемат от Комитета по наблюдение на ПРСР.</p>
--	--	--

	<p>включително роми;</p> <p>4. Проектът ще се изпълнява в райони идентифицирани като малцинствени;</p> <p>5. Проектът е за реконструкция и/или ремонт на обекти свързани с културния живот в общината.</p> <p>Предложението ни е: Посочените критерии в т.т. 2 и 4 (отбелязани в червено) да отпаднат, поради следното: първо, даването на приоритет по възраст, пол и етническа или верска принадлежност може да създаде недопустимо разделение и дискриминация и второ, в районите с преобладаващо население от малцинствените групи не се изповядва традиционното християнско вероизповедание, поради което проектите на местните поделения на БПЦ-БП няма да имат възможност да получат никакво финансово подпомагане по ПРСР, а това е недопустимо. В тази връзка не е маловажен и факта, че това може да доведе до обществено и политическо напрежение, което също е недопустимо. Настояваме посочените критерии да отпаднат и поради обстоятелството, че в съответната наредба към програмата, същите критерии могат да бъдат само и единствено, конкретизирани т.е. подчертани и доразвити в посока с краен ефект разделение и дискриминация, а това е недопустимо.</p> <p>Освен това към критерия по т.т.5 „Проектът е за реконструкция и/или ремонт на обекти свързани с културния живот в общината.“</p>		
--	---	--	--

	<p>предлагаме да бъде въведен критерия „паметник на културата“, като се посочи, че обектите паметници на културата имат приоритет пред обекти които не са такива. <u>В тази връзка предлагаме следния конкретен текст по т.т.5: „Проектът е за реконструкция и/или ремонт на обекти свързани с културния живот в общината, като приоритет се дава на обекти паметници на културата, без оглед (без да се има предвид) броя на населението в съответната община.“</u> Считаме, че по този начин ще може да се положат грижи и да се възстановят много исторически обекти, паметници на културата, в малки и големи населени места, които обекти ще привлекат много посетители, ще подсигурят нови работни места и ще възродят и развият културния и деховния живот в съответните общини.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Особено спорен по наше мнение е предлаганият подход за обособяване на отделна мярка за вероизповеданията, при предлаганият бюджет за нея от 35 млн. евро. <p>Простата статистика показва, че при осакатеното (само за половин програмен период, от 2010г. насам) участие на местни поделения на вероизповеданията, <u>само тези на БПЦ са усвоили 71 млн.лв., или над 16% от общия бюджет на мярка 322 от ПРСР 2007-2013!</u></p> <p>При предлаган за следващия програмен период общ бюджет по „общинските” мерки от 600 млн. евро, за вероизповеданията следва да бъдат отделени във всеки един случай не по-малко от</p>		
--	---	--	--

	<p>96 млн. евро (16%*600млн.)! А при това през новия програмен период и другите вероизповедания освен православното се очаква да вземат много по-активно участие.</p> <p>Не бива да се изпуска от съображение и факта, че по сега предлаганата схема (35 млн. евро общ бюджет и 1 млн. евро максимален праг на инвестициите за един проект) за целия седемгодишен период 2014-2020г. ще могат да бъдат ремонтирани не много повече от 35 храма!!!</p> <p>(Само за две години „правителството на ГЕРБ ремонтира” над 150 църкви и джамии. Как ви се струва сравнението? Това ли е политическата цел на пишещите Програмата?)</p>		
--	---	--	--

--	--	--	--

			<p>Съгласно разпоредбите на Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагането</p>
--	--	--	--

		<p>Не се приема</p> <p>(относно</p> <p>Отделна</p> <p>мярка за</p> <p>вероизповедания и</p> <p>бюджет)</p>	<p>на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета не е регламентирана възможност да се обособи отделна мярка за вероизповеданията.</p> <p>Но МЗХ е предвидило в рамките на мярка 7 да се обособи отделна подмярка с дейности и бюджет свързани само за вероизповеданията.</p> <p>По отношение на бюджета:</p> <p>В следващия програмен период дейностите, насочени към основни услуги и инфраструктура в селските райони се регламентирант от мярка</p>
--	--	--	---

			<p>7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“. Мярката обединява в едно с три от сега действащите мерки, 321 „Основни услуги за населението и икономиката в селските райони“, 322 „Обновяване и развитие на населените и места” и 313 „Насърчаване на туристическите дейности”. Дейностите за обновяване на религиозни храмове са включени в тази обща мярка, която обхваща подпомагане за общински пътища, ВиК системи и съоръжения, училища, социална инфраструктура и др. важни за стимулиране на растежа и подобряване на социално-икономическата устойчивост на селските</p>
--	--	--	--

			<p>райони и обновяване на населените места, както и задържането на младото население в селските райони.</p> <p>Като цяло бюджета на ПРСР за периода 2014 – 2020 г. е намален спрямо предходния програмен период. При изготвянето на проект на бюджети на отделните мерки и дейности е търсен баланс, които да съответства на анализа на идентифицираните потребности и SWOT анализа.</p> <p>Увеличаването на финансовите средства за една дейност ще доведе до намаляване на дейностите за друга. А дейностите по мярка 7 са разнообразни с важно значение. За разлика от предходния програмен период, реставрацията</p>
--	--	--	--

			на църкви е допустима дейност и по Оперативна програма „Региони в растеж“. Досегашния програмен период само ПРСР подпомагаше обновяване на религиозни храмове.
	<p><u>Предлагаме да бъде преразгледан сегашният текст на Програмата или в частта му за отделянето на вероизповеданията в отделна мярка, или по отношение на предлагания отделен бюджет, който следва да е не по-малко от посочените по-горе 96 млн. евро.</u></p>		<p>Коментар:</p> <p>Регламент 1305/2013 определя рамката на ПРСР на страните членки, като същия водещ при структуриране на вида подкрепа и допустимите бенефициенти по отделните мерки и схеми за подпомагане.</p>
	<p><u>Освен това предлагаме в програмата, към съответните и части касаещи критериите за оценка, да бъде записано конкретно, че броят на жителите на населените места и или на общините не е критерий за оценка и проектите не се оценяват съобразно съответния брой. Считаме, че по този начин ще се избегне включването на неправилен критерий „брой на населението“ и в съответните наредби към ПРСР.</u></p>	Приема се	<p>Съгласно чл. 49, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагането на развитието на</p>

		<p>селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета в ПРСР за периода 2014 - 2020 г. е задължително да се определят критерии за подбор на проектите. Тези критерии се определят след консултации с комитета за наблюдение на ПРСР.</p> <p>Съгласно чл. 8 параграф 1, буква „м“ от Регламент (ЕС) № 1305/2013 в ПРСР ще се опише само подхода, с който се определят принципите по отношение на установяването на критериите за подбор. В тази връзка от текстовете на мярка 7 ще отпаднат предложените критерии. Те ще се</p>
--	--	---

			разработят и приемат от Комитета по наблюдение на ПРСР.
Национално сдружение на общините в Република България - НСОБ	<p><u>Коментари от общините по проекта на ПРСР 2014-2020г., първи консолидиран вариант</u> <u>По аналитична и стратегическа част</u></p> <p>Анализът на състоянието на селските райони по отношение на структура на икономика, население, основни услуги и инфраструктура е видимо подобрен. Избраните цели, приоритети и мерки отразяват изведените нужди. Вярваме, че въз основа на идентифицираните належащи нужди Управляващият орган ще договори с Европейската комисия адекватен финансов ресурс за инвестициите в основни услуги и инфраструктура, и обновяване на селата. По досегашната програма в периода 2007-2013г. ние сме договорирали 800 млн. евро по инфраструктурните мерки и 100 млн. евро по мерките за горското стопанство и Лидер. На база договорираните проекти сме обхванали 35% от населените места и 40% от населението в селските райони. Тези резултати трябва да се имат за отправна точка при разпределението на финансовия ресурс по новата програма.</p> <p>Подходящо би било включването на отделен анализ на структурата на заетостта и източниците на доходи за населението от селските райони с оглед по-прецизно целенасочване на мерки и финансов ресурс по програмата.</p> <p>Добре структуриран е и новият раздел за ВОМР-Лидер, който ни дава основание да целим разширяване на териториалния обхват на този подход чрез прилагане на многофондово финансиране през</p>		

	настоящия програмен период.		
	<p><u>По мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата“, чл. 20 от Регламента за РСР на ЕС</u></p> <p><i>По основни раздели от текста на мярката</i></p> <p>13. Раздел „Обхват, вид и размер на подпомагането“</p> <p>Подкрепяме избраната дефиниция за <i>малка инфраструктура</i>, т.е. обвързване с максимален размер на проекта (разработена въз основа на проучване по линия на Националната селска мрежа). Подобен подход вече е практикуван по останалите структурни и инвестиционни инструменти на ЕС.</p> <p>14. Раздели „Видове подпомагане/ допустими дейности и инвестиции“</p> <p><u>Приветстваме приетите предложения от общините по включване на нови допустими инвестиции в образователна и туристическа инфраструктура.</u></p> <p>Проектите на оперативни програми „Региони в растеж“ и „Наука и образование“ не предвиждат инвестиции в общинска образователна инфраструктура в селските райони. От друга страна местните власти извеждат тези инвестиции като водещ приоритет, който е в унисон с хоризонталния европейски приоритет за икономика и общество на знанието.</p> <p>Чрез дейностите за развитие на туризма общините от</p>		

	<p>на преговорите с ЕК и придобиване на яснота относно разпределението на финансовия ресурс по подмерки.</p> <p>При сравнително ограничен бюджет на целевите приеми приоритизиране би могло да се търси по вид инвестиция/дейност или по обхват на проекта - дали е „интегриран“ като обхваща общинския център и съставните села/населени места.</p> <p>По инвестиции с код 7.2 следните критерии за подбор следва да се прецизират:</p> <p>-№ 1 „Проектът е предложен от бенефициер, който не е бил подпомаган за същата операция в период от 3 години преди кандидатстването“ – критерият следва да се прецизира и да се уточни терминът „операция“;</p> <p>-№ 2 „ЮЛНЦ и читалищата се регистрирани в общината, където ще се изпълнява дейността“ – критерият може да се преобразува в условие за допустимост;</p> <p>-№ 4 „Проектът е за реконструкция на път/улица без настлика или с лоша настилка“ – да се уточни как ще се доказва наличието на „лоша“ настилка;</p> <p>-№ 6 „Проектът е за доизграждане на канализационна мрежа“ – да отпадне, тъй като вече е заложен като условие за допустимост;</p> <p>-№ 9 „Проектът се изпълнява в община, в която към датата на кандидатстване младите лица с постоянен адрес са (точно?) 30% от населението“ – критерият следва да се прецизира, като се уточни възрастовата група на младите хора и се въведе „долен праг“ (например, <i>поне 15%</i>) ;</p> <p>-№ 10 „Проектът е за услуги за деца и възрастни“ – да отпадне, тъй като се припокрива с критерий № 13;</p> <p>-№ 12 „Проектът ще се изпълнява в райони, идентифицирани като малцинствени“ – да отпадне и да се следват принципите на</p>		<p>допустим този вид общ разход</p>
--	---	--	-------------------------------------

	<p>равнопоставеност по расов, етнически и религиозен признак;</p> <p>-№ 16 „Проектът е насочен към опазване на околната среда, като 30% от инвестициите са директно свързани с опазването на околната среда“ – да се прецизира начинът за оценка на критерия.</p>	<p>Приема се по принцип</p>	<p>4.Посочените предложения са отчетени като грешки в програмния период 2007 – 2013 г. и те ще бъдат въведени, но в националното законодателство, което ще регламентира условията и реда за</p>
--	---	-----------------------------	---

			предоставяне на помощта по мярката
--	--	--	---------------------------------------

		Приема се	<p>5.Съгласно чл. 49, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагането на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент</p>
--	--	-----------	--

			<p>(ЕО) № 1698/2005 на Съвета в ПРСР за периода 2014 - 2020 г. е задължително да се определят критерии за подбор на проектите. Тези критерии се определят след консултации с комитета за наблюдение на ПРСР.</p> <p>Съгласно чл. 8 параграф 1, буква „м“ от Регламент (ЕС) № 1305/2013 в ПРСР ще се опише само подхода, с който се определят принципите по отношение на установяването на критериите за подбор. В тази връзка от текстовете на мярка 7 ще отпаднат предложените критерии. Те ще се разработят и приемат от Комитета по наблюдение на ПРСР.</p>
--	--	--	--

	<p><u>КОМЕНТАРИ ОТ ОБЩИНИТЕ ПО ПОДМЯРКА</u> <u>7.5.„ИНВЕСТИЦИИ В ИНФРАСТРУКТУРА ЗА ОТДИХ,</u> <u>ТУРИСТИЧЕСКА ИНФОРМАЦИЯ И МАЛКА ПО МАЩАБ</u> <u>ТУРИСТИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА“</u></p> <p>18. Раздел „Видове подпомагане/ допустими дейности и инвестиции“</p> <p><u>Предлагаме включването на следните дейности:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Развитие на природни, културни и исторически атракции от местно значение, <i>в т.ч. възстановяване, опазване, експониране, социализиране, включително дейности по вертикална планировка и подобряване на прилежащите пространства;</i> - Развитие на туристическата инфраструктура, необходима за нуждите на местния туризъм и атракции, в т.ч. велоалеи, туристически пътеки с места за отдих, туристически информационни центрове; - Развитие на необходимата техническа инфраструктура в района на местните атракции (пътна инфраструктура за достъп, ВиК, детски площадки и съоръжения за спорт, паркинги, тоалетни, осветление, съоръжения за събиране на отпадъци, посетителски центрове); - Подобряване достъпа до туристическите обекти за хора с увреждания; - Подкрепа за развитието на местни туристически продукти и провеждане на маркетингови проучвания и рекламни стратегии, разработване на местни туристически продукти и пакети, подготовка и разпространение на информационни материали, в т.ч. 	<p>Приема се частично</p>	<p>6.В мярката се включва като допустими инвестиции - изграждане, реконструкция, ремонт и закупуване на съоръжения за туристическа инфраструктура.</p> <p>Относно предложението да се включат и</p>
--	--	---------------------------	---

	<p>чрез ИКТ, реализиране на кампании за информиране на обществеността с цел развитие и съхранение на местното природно и културно наследство, организиране на празнични събития, свързани с местните атракции, обект на подпомагане по ПРСР.</p> <p><u>Мотиви:</u></p> <p>Чрез предлаганите допълнителни дейности ударението следва да се постави върху създаването и популяризирането на специфичния, местен туристически продукт и дадености, и тяхното обвързване с общинския празничен и културен календар.</p> <p>Неинфраструктурните дейности може да се финансират по подмярка 7.5 или по подмярка 7.6 „Проучвания и инвестиции, свързани с поддържане, възстановяване и подобряване на културното и природно наследство на селата“. Удачно би било изпълнението на комбинирани проекти, включващи дейности по двете подмерки.</p> <p>19. Раздел „Условия за избор“</p> <p>По инвестиции с код 7.5 следните условия за избор/допустимост следва да се прецизират:</p> <ul style="list-style-type: none"> - № 3 и 4 „Инвестициите са допустими, ако са общинска собственост (?) или ако се извършват върху имот общинска собственост“ – условията следва да се прецизират с оглед възможността допустимите разходи по подмярката да включват придобиването на недвижимо имущество, необходимо за изпълнението на проектите; - № 9 „Инвестициите са допустими, ако е доказано, че след изпълнението ще се ползват по предназначение“ – условието засяга устойчивостта на инвестицията, като на етап договориране може да се декларира неговото бъдещо спазване, а изпълнението му да се 	<p>информационни центрове, същите са включени в мярката.</p> <p>По отношение на предложението да се включат маркетингови проучвания и рекламни стратегии, в аналитичната част на ПРСР не е изведена нужда от включването на този вид инвестиции.</p>
--	--	--

	<p>удостовери едва в рамките на последващия контрол след края на проекта. Ето защо условието не е удачно и може да отпадне.</p> <p>20. Раздел „Критерии за подбор“</p> <p>По инвестиции с код 7.5 следните критерии за подбор следва да се прецизират:</p> <ul style="list-style-type: none"> - По критерии № 1, № 2 и № 4 – моля, виж наш Изх. № И-364/12.03.2014г. относно общите параметри и критерии за избор по мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата“ ; - № 3 „Проектът предвижда техники за интерпретация и анимация на хората с увреждания“ – критерият може да се преобразува и включи към условието за допустимост относно подобряване на достъпа на хора с увреждания обектите на културното и природно наследство и съпътстващата инфраструктура; - № 5 „Проектът предвижда да създаде най-малко 5 работни места за лица с постоянен адрес в общината“ – критерият може да се прецизира в съответствие с Общата рамка на ЕК за наблюдение и оценка на ПРСР, която позволява да се цели създаване и/или запазване на работни места (<i>employment maintained or created</i>). <p><u>Общ коментар за цялата мярка</u></p> <p><i>В приложението относно демаркацията между ОПРР и ПРСР с градовете, които няма да бъдат обект на подкрепа, липсва област Велико Търново с населените места от областта, които ще бъдат изключени от ПРСР.</i></p>		
--	---	--	--

			<div>7.Съгласно Регламент (ЕС) № 1305/2013</div>
--	--	--	--

		Не се приема	закупуването на недвижимо имущество не е допустим разход.
		Приема се	Отпада от мярката

		Приема се	<p>8.Съгласно чл. 49, параграф 1 от Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагането на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета в ПРСР за периода 2014 - 2020 г. е задължително да се определят критерии за подбор на проектите. Тези критерии се определят след консултации с комитета</p>
--	--	-----------	---

			<p>за мониторинг.</p> <p>Съгласно чл. 8 параграф 1, буква „м“ от Регламент (ЕС) № 1305/2013 в ПРСР ще се опише само подхода, с който се определят принципите по отношение на установяването на критериите за подбор. В тази връзка от текстовете на мярка 7 ще отпаднат предложените критерии. Те ще се разработят и приемат от Комитета по мониторинг.</p> <p>Съгласно изключението в мярката са посочените градове в приложението, които са селски райони по общата дефиниция, но няма да се подпомагат по ПРСР.</p> <p>Съгласно общата</p>
--	--	--	---

		Не се приема	<p>дефиниция за селски район община Велико Търново не е селски район.</p>
	<p><u>КОМЕНТАРИ ПО ПРОЕКТА НА МЕРКИТЕ „ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТТА МЕСТНО РАЗВИТИЕ“, ЧЛ. 32-35 ОТ РЕГЛАМЕНТА ЗА РСР НА ЕС</u></p> <p>1.Досегашните резултати от прилагането на Лидер дават основание да се цели 100% покритие на територията на селските райони от ВОМР чрез инструментите на многофондовото финансиране и да се избегне разочарованието на миналия вече програмен период, когато се подготвиха 103 потенциални Местни инициативни групи, а финансиране получиха едва 34.</p>	Приема се частично	<p>1.Заложеният планиран брой одобрени местни инициативни групи (60 бр.) е минимален и определен въз основа на планирания бюджет за мярката. При одобрение на стратегии за местно развитие, които са с бюджет, по-малък от максимално допустимия,</p>

	<p>2.Настояваме за децентрализирано прилагане на ЛИДЕР, като се избегнат двойните проверки от МЗХ и ДФЗ. Разходите и проектите по местните стратегии да се одобряват в регионалните разплащателни агенции по примера на вече децентрализираните мерки за полупазарни стопанства и млади фермери.</p> <p><u>Териториален обхват</u></p> <p>В раздела е посочено, че подходът Лидер се прилага на територията на селските райони в страната. Това ограничение не съответства на декларираното намерение на УО чрез Воденото от общността местно развитие да се обхванат и т.нар.”бели петна” в общините, които не попадат във възприетата дефиниция за селски район. Считаме, че регламент 1305/2013 относно помощта от ЕЗФРСР позволява WOMP да обхване територии извън 231 „селски общини”, тат както досега Лидер обхващаше общини в т. нар. градски агломерации.</p> <p><u>Критерии за избор на стратегии за местно развитие</u></p> <p>Не е ясен подходът за обявяване на покани до МИГ и одобрение на стратегиите за местно развитие. Наличието на критерий относно качеството на изпълнение на стратегия за периода 2007- 2013 г. означава ли, че съществуващите МИГ ще имат предимство при кандидатстването или че ще бъдат обявени две отделни процедури за набиране на стратегии – за съществуващи и за нови инициативни групи?</p>	<p>Не се приема</p>	<p>е напълно възможно да бъдат одобрени повече МИГ и да бъде обхваната по-голяма от планираната територия на страната. За покритие на 100% от територията ще е необходим много по-голям финансов ресурс от предвидения по мярката.</p> <p>2.Въз основа на опита от прилагането на подхода ЛИДЕР УО на ПРСР и РА считат, че МИГ не разполагат с достатъчен опит за одобрение на проекти, без последващ контрол. Необходимо е извършването на анализ и оценка на капацитета на МИГ, които категорично да потвърждават готовността им за поемането на такава</p>
--	---	---------------------	---

	<p><u>Координация с други фондове на ЕС</u></p> <p>Разделът следва да се допълни с информация относно координацията и допълняемостта с Европейския фонд за регионално развитие и ОП „Региони в растеж” предвид горепосоченото разширяване на териториалния обхват на ВОМР.</p> <p>Подмярка 5.1 „Помощ за подготвителни дейности</p> <p>Предвижда се подготвителните проекти на потенциалните МИГ да са с продължителност от 6 до 12 месеца. При запазване на досегашния подход на прилагане на Лидер от страна на УО иДФЗ тези срокове са твърде нереалистични. По досегашната програма подготвителните проекти продължиха 24 месеца.</p> <p>Съкращаване на срока следва да се търси чрез оптимизиране и намаляване на двойните административни процедури и проверки. Подготвителните дейности следва да се стартират в началото на плановия период, а стратегиите за местно развитие най-късно до края на 2015 г. Така ще избегнем основния порок на миналата програма, по която първите местни стратегии бяха одобрени едва през 2012 г.</p> <p>Подмярка 5.2. „Прилагане на операции в рамките на стратегии за водено от общностите местно развитие”</p> <p>При така разписаните условия по подмярката МИГ отново ще функционират като изнесено звено на прилагащата агенция, без да имат възможност самите те да са бенефициенти и да изпълняват чрез собствени проекти разработената от тях стратегия.</p>	<p>Приема се</p>	<p>отговорност.</p> <p>Предложението е отразено в ПРСР за периода 2014 – 2020 г.</p> <p>УО счита, че не е</p>
--	--	------------------	---

	<p>Тази възможност е прилагана с голям успех в други държави-членки на ЕС (Полша, Португалия, Финландия) Считаме, че текстът на подмярката следва да предвиди възможността МИГ да са преки бенефициенти по местната стратегия и да изпълняват т.нар.рамкови проекти (umbrella projects) с подизпълнители местни власти, земеделци, предприемачи или НПО.</p>	<p>Не се приема</p>	<p>необходимо в ПРСР да бъде разписвана подробна процедура за обявяване на покани за прием. Описани са накратко етапите на избор на стратегии, вкл. обявяване на прием. Подробна процедура ще бъде разписана в наредбата за прилагане на мярката. В критериите за избор на стратегии е включен следният критерий: „Изпълнение на стратегия за местно развитие през периода 2007-2013 г.“, което означава, че МИГ, изпълнявали стратегия през 2007-2013 г., биха могли да получат определен брой точки по този критерий. Наличието на този критерий показва, че не се предвиждат отделни процедури за прием на</p>
--	--	---------------------	---

			<p>стратегии – за съществуващи и за нови местни инициативни групи</p> <p>В момента се работи по тази част на ПРСР.</p> <p>УО счита, че период с продължителност между 6 и 12 месеца е напълно достатъчен за информиране на местната общност, за провеждане на обучения, за подготовка на стратегия за местно</p>
--	--	--	--

		Приема се	<p>развитие и т.н.</p> <p>С цел съкращаване сроковете за извършване на административни проверки на документите за отчитане на дейностите по проектите, УО обмисля вариант за облекчаване на процедурата, като се избегнат двойните проверки от страна на МЗХ и ДФЗ.</p>
		Приема се частично	<p>МИГ могат да получават финансиране по всички подмерки на мярка 19, с изключение на изпълнението на СМР,</p>

			<p>тъй като те отговарят за нейното прилагане: консултират, информират и обучават потенциалните бенефициенти, организират оценяването на приетите проекти, проверяват тяхното изпълнение и извършват други дейности, свързани с прилагане на СМР.</p>
--	--	--	---

	<p><u>КОМЕНТАРИ ОТ ОБЩИНИТЕ ПО МЕРКИТЕ ЗА ИНВЕСТИЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ГОРСКИТЕ ТЕРИТОРИИ И ПОДОБРЯВАНЕТО НА ЖИЗНЕСПОСОБНОСТТА НА ГОРИТЕ</u></p> <p>1. Подмерки 8.1 „Залесяване – разходи за създаване“ и 8.2 „Залесяване – разходи за поддръжка“</p> <p><u>Обхват и подход на прилагане</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Не са ясни мотивите за разделяне на <u>дейността по създаване и отглеждане на горски масиви</u> на 2 подмерки. От гледна точка на технологичните и финансови параметри на тази дейност е логично двете подмерки да се обединят, както бе досега по мярка 223; - Практиката показва, че разходите по отглеждане и попълване на горските масиви в мнозинството от проектите са минимални и не „съответстват“ на административните разходи на бенефициенти, МЗХ иДФЗ по подготовка на проектите, договориране, отчитане, контрол и изплащане на помощта; - Основно затруднение досега бе наложеното по наредба изискване за сключване на договор с един изпълнител, който да поеме всички подготвителни дейности и тези по създаване и отглеждане/попълване на масивите за срокове, непознати в 	Не се приема	Броят и вида на подмерките се определят

[illegible]

		Не се приема	<p>1.Земеделските земи ще се залесяват според това дали са изоставени или не, а постоянно затревените площи – пасища, мери и ливади няма да са допустими за подпомагане по тази мярка.</p> <p>2.Ще бъде уточнено в Наредбата за прилагане на мярката.</p>
--	--	--------------	---

		Не се приема	3.Има такъв текст в мярката.
		Не се приема	4.Възстановяването на сечища никога не е било допустимо за подпомагане. Винаги се е прилагал принципът ползвателя възстановява.
		Не се приема	

		Не се приема	Отразено е в ПРСР
		Приеме са	Това е изискване по Регламент 1305. Методологията и класифицирането остава задължение на ДЧ.

		Не се приема	<p>1.Ако ще се произвеждат дървени частици като остатък след сечта, дейността ще бъде извършена на самото сечище. Ако ще се ползват остатъци от преработка на дървесина – предприятието трябва вече да е създадено.</p>
--	--	--------------	---

		Не се приема	2.Това ще бъде тълкувано в Наредбата за прилагане на мярката
		Не се приема	